

147907

TC.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

147907

SERVET-İ FÜNÛN DERGİSİ

(54-55. C., 1918-1919 Yılı, 1379-1430. Sayılar)

ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Danışman

Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT

Hazırlayan

Sevgi ALTINEL

Niğde 2004

Niğde Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Sevgi ALTINEL'e ait "Servet-i Fünûn (54-55. C., 1918-1919 Yılı, 1379-1430. Sayılar)
Üzerinde Bir Araştırma" adlı çalışma, jürimiz tarafından, Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

Üye

Üye

İÇİNDEKİLER

İçindekiler.....	III
Özet.....	VIII
Summary.....	IX
Ön Söz.....	X
Kısaltmalar.....	XII
Servet-i Fünûn'un Kimlik Bilgileri	XIII
Servet-i Fünûn Dergisi'nin 1379-1430. Sayılarının İntişâr Tarihini Gösterir Tablo.....	XIV
Servet-i Fünûn'da (c. 54-55, nr. 1379-1430) Ne Var Ne Yok?.....	XVII-XXVII

GİRİŞ

I. DÜNYA SAVAŞI ve MÜTAREKE TÜRKİYESİ

I. Birinci Dünya Savaşı'na Genel Bakış	1
II. Savaşta Osmanlı Devleti.....	3

Birinci Bölüm

İNCELEME

(8-114)

I. SERVET-İ FÜNÛN'UN KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ

A. Derginin Şekil Özellikleri.....	9
B. Yazar Kadrosu	10
C. Derginin Muhteva Özellikleri.....	23
1. Biyografi ve Tanıtım Yazıları.....	23
2. Servet-i Fünûn'da Şiir Hakkında Dile Getirilen Görüşler.....	24
3. Servet-i Fünûn'da Roman ve Hikâye.....	28
4. Servet-i Fünûn'da Tiyatro.....	30
5. Servet-i Fünûn'da Yer Alan Edebî Türler.....	31
6. İstanbul Postaları Üzerine.....	32
7. Siyasî, Sosyal ve Kültürel İçerikli Güncel Yazılar.....	37

II. TAHLİLİ FİHRİST

A. Yazılar.....	39
1. Yazar Adına Göre.....	39
2. Konu ve Türlerine Göre.....	59
B. İlân-Reklamlar.....	73

1. Kitap İlanları.....	73
2. Cemiyet İlanları.....	75
3. Mecmuadan İlanları.....	76
4. Reklam.....	76
C. Fotoğraf-Resim-Karikatürler.....	77

İkinci Bölüm
METİNLER
(115-326)

I. BİYOGRAFİLER VE TANITIM YAZILARI

(İmzasız)	İkdam Sahibi Ve Ser-Muharriri Ahmed Cevdet Beyefendi.....	117
(İmzasız)	“Tarık” Gazetesi Baş Muharriri.....	119
Süleyman Nazif	Abdülhak Hüseyin Bey.....	120
Haşim Tahir	Tevfik Fikret.....	125
Hasan Zeki	Romantikler: Chateaubiriland.....	127
Hasan Zeki	Romantikler: Lamartine.....	131
Hasan Zeki	Romantiklerden: Alfred De Musset.....	136
Süleyman Nazif	Sully Prudomme.....	141

II. CEMİYET

(İmzasız)	Bir Ziyaret	145
-----------	-------------------	-----

III. COĞRAFYA

(İmzasız)	Kafkas	147
(İmzasız)	Kafkas	153

IV. DİN

(İmzasız)	Sunûsiler ve Şeyhleri: Esseyyid Ahmed Şerif Es-Sunûsi.....	159
-----------	--	-----

V. EDEBİYAT

A. EDEBÎ MESELELERE DAİR YAZILAR

Ahmet İhsan	Servet-i Fünûn Edebiyatı Makaleleri Vesilesiyle.....	170
Hasan Zeki	Şiir Mefhûmu.....	175
Cenab Şâhabettin	Mesele-i Evzân.....	177

B. AÇIK MEKTUP

Cenab Şâhabettin	Ali Cânib Bey’e Açık Mektup.....	180
Rıfat Celal	Doktor Rıza Tevfik Beyefendi’ye.....	183
Rıfat Celal	Doktor Rıza Tevfik Beyefendi’ye.....	185

C. HİKÂYE-ANI-SÖYLEŞİ

Ahmet İhsan	Osman Baba.....	189
(İmzasız)	Şapka İğnesi.....	191
Mithat Cemal	Bir İçtimâ'.....	194
Mithat Cemal	Musahabe.....	198

D. TAHKİKAT-I EDEBİYYE

Abdülhak Hamid	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları.....	202
Cenab Şâhabettin	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları.....	204
Süleyman Nazif	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları.....	205
Faik Ali	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları.....	206
Cahid	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları.....	207
Mehmet Akif	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları.....	208
Reşid	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları.....	209

VI. FELSEFE

Hasan Zeki	Edebî ve Felsefî Gezintiler: Schopenhaur.....	211
------------	---	-----

VII. GÜNCEL YAZILAR

(İmzasız)	Galip Paşa Merhum	214
(İmzasız)	14. Vagon Şeker Meselesi.....	215
(İmzasız)	Fuşşiyât.....	217
(İmzasız)	Darulelhan Müsâmeresi.....	218
(İmzasız)	İstanbul'un Su Derdi.....	219
(İmzasız)	İstanbul'da Tuzsuzluk Derdi.....	220
Mithat Cemal	İki İstanbul.....	222
Mithat Cemal	İki İstanbul.....	224
(İmzasız)	Tevfik Fikret Merhumun Âşiyânında.....	227

VIII. İKTİSAD

(İmzasız)	İki Sahifelik İktisad-ı Alem Hali.....	229
-----------	--	-----

IX. İSTANBUL POSTALARI

Burhan Cahid	İstanbul Postası	232
Burhan Cahid	İstanbul Postası	233
Burhan Cahid	İstanbul Postası	234
Burhan Cahid	İstanbul Postası	236
Burhan Cahid	İstanbul Postası	237
Burhan Cahid	İstanbul Postası	238

Burhan Cahid	İstanbul Postası	239
Burhan Cahid	İstanbul Postası	241
Burhan Cahid	İstanbul Postası	243
Burhan Cahid	İstanbul Postası	245
Burhan Cahid	İstanbul Postası	247
Burhan Cahid	İstanbul Postası	248
Burhan Cahid	İstanbul Postası	249
Burhan Cahid	İstanbul Postası	251
Burhan Cahid	İstanbul Postası	252
Burhan Cahid	İstanbul Postası	254
Burhan Cahid	İstanbul Postası	256
Burhan Cahid	İstanbul Postası	258
Burhan Cahid	İstanbul Postası	260
Burhan Cahid	İstanbul Postası	261
Burhan Cahid	İstanbul Postası	263
Burhan Cahid	İstanbul Postası	265
Burhan Cahid	İstanbul Postası	267
Burhan Cahid	İstanbul Postası	269
Burhan Cahid	İstanbul Postası	271
Burhan Cahid	İstanbul Postası	273
Burhan Cahid	İstanbul Postası	275
Burhan Cahid	İstanbul Postası	277
Burhan Cahid	İstanbul Postası	279
Burhan Cahid	İstanbul Postası	281
(İmzasız)	İstanbul Postası	283
Ahmet İhsan	İstanbul Postası	285
Ahmet İhsan	İstanbul Postası	287
Ahmet İhsan	İstanbul Postası	290

X. MÜSİKİ

Hasan Zeki	Mûsikî Hıyâbanlarında.....	293
------------	----------------------------	-----

XI. SİYÂSÎ, İÇTİMÂÎ VE FİKRÎ YAZILAR

(İmzasız)	Mihri Humayun :Eski Bir Ârıza.....	296
Abdulfeyyaz Tevfik	Asrımızda Milliyet Telakkileri.....	297
Osman Affan	Meşrutiyetle İdare Olunan Devletlerde Fırka Ve Fırkacılık.....	299
Mithat Cemal	Meşrutiyet Makinesi.....	301
Mithat Cemal	Meşrutiyet Makinesi.....	302
(İmzasız)	Bulgaristan'ın Hasımlara Mütareke Ve Müsalaha Teklifi.....	305
(İmzasız)	Hakan-ı Mağfur Sultan Mehmed Han Hâmis-Hakan-ı Cedid Sultan Mehmed Han Sâdis- Veliahd-ı Saltanat	306
Abdurrahman Şeref	Kılıç Alayı.....	307
(İmzasız)	Kılıç Alayı.....	310
Mehmed Vahdeddin	Beyanname-İ Hümâyûn:Ordu Ve Donanma.....	314
(İmzasız)	Emir-i Mekke'nin Beyânâtı - Alem-i İslâm ve Hilâfet...315	
(İmzasız)	İran Şâhen-Şâhı Ahmet Han Hazretleri.....	317

XII. SOSYOLOJİ

Yahya Saim	Sosyalizm:Fransa'da Almanya'da.....	319
Yahya Saim	Sosyalizm:Fransa'da Almanya'da.....	322

XIII. TARİH

(İmzasız)	Bakü Şehri – Azerbaycan'ın Merkezi.....	326
DİZİN.....		327-347
KAYNAKÇA		348
SON SÖZ		349-350

ÖZET

Sanat ve edebiyat hayatın aynasıdır. Hayat, sanat ve edebiyatla daha farklı bir anlam kazanır. Edebiyat insanların ruhunu inceltirken sanat da insanları iyiye, güzele ve doğruya yöneltir.

Çalışmamız, Servet-i Fünûn dergisinin 54-55. cilt, 1379-1430 sayılarını içermektedir. Bu dönemde Servet-i Fünûn dergisi, hükümetin içinde bulunduğu siyasî ve içtimaî durumu ile Türk edebiyatının edebî çehresini en iyi bir şekilde yansıtmıştır.

“Giriş” kısmında, devrin siyasî ve sosyal olayları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Çalışmamız, “İnceleme” ve bugünkü harflere çevrilen “Metinler”den oluşmaktadır.

İnceleme kısmında, Servet-i Fünûn dergisinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu dönemdeki nazım ve nesirdeki gelişmeler, yazarların edebî anlayışları ve yazıları hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

“Tahlilî Fihrist” kısmında 52 dergideki bütün yazılar, fotoğraflar, resimler ve karikatürler, ilân ve reklâmlar konu özetleriyle künyelenmiştir.

“Seçilmiş Metinler” bölümünde ise “İstanbul Postası” adlı başyazıların tamamı ile edebî yazılar konularına göre sınıflandırılarak bugünkü harflere aktarılmıştır. Çevrilen bu makaleler ve belgeler ilgililer için faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Kısaca bu çalışmanın edebiyat araştırmacıları için faydalı olacağı kanaatindeyiz.

SUMMARY

Art and literature are the mirrors of our lives, so our lives gain a different meaning with art and literature. While the literature makes people's soul elegant, the art directs them to goodness, beauty and truth.

This thesis consists of the 1379-1430 issues of Servet-i Fünûn Predical. In those days the Servet-i Fünûn Predical showed the government's political and social occions and The literature face of Turkish Literature.

In the "Introduction" part, there are general informations about the political and social events of that period.

The text we are working is formed from "*Resarch*" and "*Texts*" translated in to today's alphabet.

In the "Research" part, the features of type and content of the Servet-i Fünûn Predical have been studied. And some evaluations about the literary critics, the developments on poems and proses, the poetica of the authers and their articles of this period have been done.

In the "Reseach" part, there is a "Analtical Index" too. In the "Analtical Index" part, all the texts, photographs, pictures, and caricatures, announcements and advertisements have been identified with their subject extracts.

And the last part, in the "Texts", the whole of İstanbul Postası, political-social and the literary writings have been classified according to their subjects and translated in to today's allphabet. We think that these translated articles and documents will be useful for those interested.

We hope that this work will be useful for the literature, history or other researcher.

ÖNSÖZ

Büyük ve köklü milletler varlıklarını millî kültürlerinin temelleri üzerine kurarlar. Bu temellerden mahrum milletlerin ayakta kalabilmeleri imkansızdır. Millî kültürün en önemli unsurlarından biri de edebiyattır. Edebiyat bir milletin ortak ruhuna hitap eder, millî kimliğini, ruh ve mana zenginliğini ortaya koyar.

1928 yılında yeni alfabenin kabulü ile millî kültür hazinemizi meydana getiren değerler yeni harflere aktarılmadığı için eski yazı ile alakası kesilen bugünkü nesil söz konusu değerlere doğrudan doğruya ulaşamamaktadır. Bu durum kültürümüz açısından büyük bir eksikliklerdir. Bu eksiklik ancak birinci elden kaynakların gün ışığına çıkarılmasıyla telafi edilir.

Gazete ve dergiler edebî, ilmî, siyasî, içtimaî bir çok alanda en güvenilir birinci elden kaynaklardır. Tanzimat Döneminden sonra hızla çoğalıp yaygınlaşan süreli yayımlar devirlerinin sosyal ve kültürel yönlerini yansıtmışlardır.

İncelenen her mecmua ile birlikte şu veya bu şekilde geçmişin bir bölümü aydınlanır. Bu nedenle süreli yayımlar üzerine yapılan çalışmaların artması gerekmektedir. Bu türdeki çalışmalar ile geniş bir kaynak birikimi kazanılmış olunacak; yazar ve şairler hakkında yeterli bilgiler toplanıp diğer önemli şairlerin bibliyografyaları ortaya çıkacaktır. Ayrıca Osmanlıca'dan yanlış çevrilen eserlerin doğruları bulunabilecektir. Piyasadaki eserlere bakıldığında, ana kaynaklara ulaşılmadığı görülecektir. Bu da bir dizi yanlışlıkların tekrarı demektir.

Dergicilik tarihimizi gözden geçirdiğimizde edebiyat deryasında eserler veren birçok yazarlarımızın ve bazı edebî oluşumların Servet-i Fünûn çatısı altında toplandıklarına şahit oluruz. Servet-i Fünûn batılı anlamda bir edebiyatın şekillenmesinde büyük hizmetleri olmuş bir dergidir. Edebiyat-ı Cedîde ile Fecr-i Âti topluluklarının yayın organı olup, en güzel eserlerin verildiği Servet-i Fünûn daha sonra Millî Edebiyat görüşünün temellerinin atıldığı bir dergi olma özelliğine de haizdir. Aradaki birtakım kesinti ve durgunlukları hesaba katmazsak yaklaşık elli beş yıl gibi uzun bir zaman hayatını sürdürebilen en uzun ömürlü dergi durumundadır.

Çalışmamız, Servet-i Fünûn dergisinin 54-55. cilt, 1379-1430. sayılarını kapsamaktadır. Derginin fotokobilerini Milli Kütüphane'den temin ettik.

Servet-i Fünûn'un incelediğimiz sayıları 1918-1919 yılında çıkmıştır. “Giriş” bölümünde dönemin siyasî ve sosyal olayları hakkında genel bilgiler verilmiştir

Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır: “İnceleme” ve “Metinler”

İnceleme bölümümüz iki ana başlık altında toplanmıştır: 1-Servet-i Fünûn'un Kültür Hayatımızdaki Yeri 2- Tahlilî Fihrist .İlk Başlıkta önce derginin şekil özelliklerini tanıtmaya çalıştık. Ardından da derginin muhteva özelliklerini belirttik.

Tahlilî Fihrist kısmında ise önce dergide yazısı olan yazar ve şair kadrosunu soyadlara göre alfabetik sıraya koyduk ve yazıları birkaç cümle ile özetleyerek künyeledik. Daha sonra bu yazıları içerdikleri konulara göre sınıflandırdık.

Mecmuadaki ilânlar, reklamlar, fotoğraf, resim ve karikatürler yine “Tahlilî Fihrist” bölümünde yer almıştır. Edebiyatla doğrudan alâkalı olmasa bile reklamların ve bazı ilânların ilgi çekici olacağına inanıyoruz.

Metinler bölümünde, Servet-i Fünûn'da yer alan bazı yazılar Latin harflerine aktarılmıştır. Bu bölümde seçim yaparken konuya sadece bir edebiyatçı olarak yaklaşmadık; devrin edebî, siyasî, içtimaî hadiselerine ışık tutacak nitelikteki metinleri tercih ettik. Dönemin güncel konularını içeren “İstanbul Posta”larını tamamen Latin harflerine aktardık.

Bu bölümde karşılaştığımız en mühim problem ise Batı kaynaklı kelimelerin yazımında oldu. Bu kelimelerin aslını bularak özel imlâlarıyla yazmaya gayret gösterdik. Bulamadıklarımızı ise okuduğumuz şekliyle yazdık

Çalışmalarım esnasında yardımlarını esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübesinden yararlandığım kıymetli hocam Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT' a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Çalışmam boyunca bana destek olan eşim Uygur KURUM'a teşekkür ederim. Ayrıca başta babam Vahti ALTINEL olmak üzere, aileme de daima bana güç verdikleri için teşekkür ederim.

Niğde, Temmuz, 2004

Sevgi ALTINEL

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen makale
a.g.m.	: adı geçen eser
Ağ.	: Ağustos
Bk.	: Bakınız
c.	: cilt
C.A.	: Cemâzi-yel-âhir
C.E.	: Cemâzi-yel-evvel
Dr.	: Doktor
Ey.	: Eylül
Hız.	: Haziran
Mhr.	: Muharrem
Mr.	: Mart
My.	: Mayıs
Nr.	: numara
Ns.	: Nisan
Prof.	: Profesör
Ra.	: Ramazan
R.A.	: Rebî-ül-âhır
Rc.	: Recep
s.	: sayfa
S.F.	: Servet-i Fünûn
S.F.P.F.	: Servet-i Fünûn Partie Française
Şa.	: Şaban
Şb.	: Şubat
Şv.	: Şevvâl
Tm.	: Temmuz
vd.	: Ve devamı
Zh.	: Zi-l-hicce
Zk.	: Zi-l-ka'de

SERVET-İ FÜNÛN DERGİSİNİN KİMLİK BİLGİLERİ

Sahib-i imtiyâz ve müdür-i mesul: Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

Basıldığı yer: Nûr-i Osmaniye' de eski Mekteb-i Mülkiye karşısında

Yayınlanış süresi: "Perşembe günleri çıkar, musavver Osmanlı gazetesidir."

Telefon Numarası: 1402

Telgraf adresi: İstanbul, Servet-i Fünûn

SERVET-İ FÜNUN DERGİSİNİN 1379 -1430 SAYILARININ İNTİSAR TARİHİNİ GÖSTEREN TABLO

DERGİ	YIL	C.	SAYI	SAYFA	ÇIKIŞ TARİHİ	DÜŞÜNCELER
S.F.	27	54	1379	1 - 16	7 Şb.1918/1334 – 25 R.A. 1336	
S.F.P.F				1 - 4		
S.F.	27	54	1380	17 – 36	14 Şb. 1918/1334 – 2 C.E. 1336	
S.F. P.F				1 - 4		
S.F.	27	54	1381	37 – 52	21 Şb. 1918/1334 – 9 C.E. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1382	53 – 68	28 Şb. 1918/1334 – 16 C.E. 1336	
S.F. P. F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1383	69 - 84	7 Mr. . 1918/1334 – 23 C.E. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1384	85 - 100	14 Mr. 1918/1334 – 1 C.A. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1385	101 - 116	21 Mr. 1918/1334 – 8 C.A. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1386	117 - 132	28 Mr. 1918/1334 – 15 C.A. 1336	
S.F.	27	54	1387	133 - 148	4 Ns. 1918/1334 – 22 C.A. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1388	149 - 164	11 Ns. 1918/1334 – 29 C.A. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1389	165 - 180	18 Ns. 1918/1334 – 6 Rc. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1390	181 - 196	25 Ns. 1918/1334 – 13 Rc. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1391	197 - 212	2 My. 1918/1334 – 20 Rc. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1392	213 - 228	9 My. 1918/1334 – 27 Rc. 1336	
S.F. P.F.						
S.F.	27	54	1393	229 - 244	16 My. 1918/1334 – 5 Şa. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		
S.F.	27	54	1394	245- 260	23 My. 1918/1334 – 12 Şa. 1336	
S.F. P.F.				1 - 4		

S.F.	27	54	1395	261 - 276	30 My. 1918/1334 – 19 Şa. 1336
S.F.P.F.				1 - 4	
S.F.	27	54	1396	277 - 292	6 Hz. 1918/1334 – 26 Şa. 1336
S.F. P.F.				1 - 4	
S.F.	27	54	1397	293 - 308	13 Hz. 1918/1334 – 4 Ra. 1336
S.F.P.F.				1 - 4	
S.F.	27	54	1398	303 - 324	20 Hz. 1918/1334 – 11 Ra. 1336
S.F.P.F.				1 - 4	
S.F.	27	54	1399	325 - 340	27 Hz. 1918/1334 – 17 Ra. 1336
S.F. P.F.				1 - 4	
S.F.	27	54	1400	341 - 356	5 Tm. 1918/1334 – 26 Ra. 1336
S.F. P.F.				1 - 4	
S.F.	27	54	1401	357 - 372	11 Tm. 1918/1334 – 2 Şv. 1336
S.F. P.F.				1 - 4	
S.F.	27	54	1402	373 - 388	18 Tm. 1918/1334 – 9 Şv. 1336
S.F. P.F.				1 - 4	
S.F.	27	54	1403	389 - 404	25 Tm. 1918/1334 – 16 Şv. 1336
S.F.P.F.				1 - 4	
S.F.	27	54	1404	405 - 420	1 Ağ. 1918/1334 – 23 Şv. 1336
S.F. P.F.				1 - 4	
S.F.	28	55	1405	1 - 16	8 Ağ. 1918/1334 – 30 Şv. 1336
S.F. P.F.				1 - 4	
S.F.	28	55	1406	17 - 32	15 Ağ. 1918/1334 – 7 Zk. 1336
S.F. P.F.				1 - 4	
S.F.	28	55	1407	33 - 48	22 Ağ. 1918/1334 – 14 Zk. 1336
S.F. P.F.				1 - 4	
S.F.	28	55	1408	49 - 64	29 Ağ. 1918/1334 – 22 Zk. 1336
S.F.	28	55	1409	65 - 80	05 Ey. 1918/1334 – 29 Zk. 1336
S.F.	28	55	1410	81 - 96	12 Ey. 1918/1334 – 6 Zh. 1336
S.F.	28	55	1411	97 - 112	19 Ey. 1918/1334 – 13 Zh. 1336
S.F.	28	55	1412	113 - 128	26 Ey. 1918/1334 – 20 Zh. 1336

S.F.	28	55	1413	129 - 144	03T.E. 1918/1334 – 27 Zh. 1336	
S.F.	28	55	1414	145 - 160	10 T.E. 1918/1334 – 27 Zh. 1337	
S.F.	28	55	1415	161 - 176	17 T.E. 1918/1334 – 10 Mhr. 1337	
S.F.	28	55	1416	177 - 192	24 T.E. 1918/1334 – 17 Mhr. 1337	
S.F.	28	55	1417	193 - 208	31 T.E. 1918/1334 – 24 Mhr. 1337	
S.F.	28	55	1418	209 - 224	14 T.S. 1918/1334 – 8 S. 1337	15 gün sonra çıkmıştır
S.F.	28	55	1419	225 - 240	28 T.S. 1918/1334 – 22 S. 1337	15 gün sonra çıkmıştır
S.F.	29	55	1420	241 - 252	31 Tm. 1919/1335 – 2 Zk. 1337	
S.F.	29	55	1421	253 - 264	07 Ağ. 1919/1335 – 9 Zk. 1337	
S.F.	29	55	1422	265 - 276	14 Ağ. 1919/1335 – 16 Zk. 1337	
S.F.	29	55	1423	277 - 288	21 Ağ. 1919/1335 – 23 Zk. 1337	
S.F.	29	55	1424	289 - 300	28 Ağ. 1919/1335 – 30 Zk. 1337	
S.F.	29	55	1425	301 - 312	04 Ey. 1919/1335 – 72 Zh. 1337	
S.F.	29	55	1426	313 - 324	11 Ey. 1919/1335 – 14 Zh. 1337	
S.F.	29	55	1427	325 - 336	18 Ey. 1919/1335 – 21 Zh. 1337	
S.F.	29	55	1428	337 - 348	25 Ey. 1919/1335 – 28 Zh. 1337	
S.F.	29	55	1429	349 - 360	02 T.E. 1919/1335 – 6 Mhr. 1338	
S.F.	29	55	1430	361 - 372	09 T.E. 1919/1335 – 13 Mhr. 1338	

SERVET-İ FÜNÛN'DA (C. 54-55, NR. 1379-1430) NE VAR NE YOK? *

54.CİLT

<u>Yazar Adı</u>	<u>Eser Adı</u>	<u>Sayfa</u>
Dergi No: 1379		
Ahmet İhsan	Servet-i Fünûn Edebiyatı Makaleleri Vesilesiyle	2-5
Burhan Cahid	Kitaplar ve Genç Kızlar	6-7
Yahya Saim	Sevgili (Şiir)	7
Yahya Saim	Sosyalizm: Fransa'da Almanya'da	10-11
Mustafa Namık	Ölen Kızım İçin (Şiir)	11
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	11-16
M. Kemal	Hemâm-ı Şeb (Şiir)	14
Osman Nazım	Hayal Aşınası (Şiir)	15
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1380		
İmzasız	Ma'lûlîn-i Guzâta Hizmet Cemiyeti	18
Ali Ekrem	Güvercinler	19
Yahya Saim	Sosyalizm: Fransa'da Almanya'da	19-22
Yahya Saim	Menfi (Şiir)	22
Burhan Cahid	Müjde	23
S(in). A(yn).	Leyal-i Hicran (Şiir)	23
Satı Mukadder	Fransız-Rus İttifakına Doğru	26-27
Feridun Necdet	İlkbahar	30
Nüzhet Haşim	Yalı Kazığı	31-32
İmzasız	Resimlerimiz	33
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	33-36
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1381		
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	38-39
Yahya Saim	Sosyalizm Fransa'da Almanya'da	42-43
Yahya Saim	Mersiye (Şiir)	43
Doktor Nuri	Sırtlan	44-46
Burhan Cahid	İbadet Geceleri	46
Ferudun Necdet	Füreyya	47
Darulfünun Edebiyat Fakültesinden	Senden Sonra	47-50
Doktor Nuri Bekir	Seferber Seveler	50-51
Nüzhet Haşim Sinanoğlu	Adam Sende Hesabı	51-52
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1382		
Burhan Cahid	Kadın Derdi	54-55
Yahya Saim	Kır (Şiir)	55
Yahya saim	Sosyalizm Fransa'da ve Almanya'da 1852-1848	55-58
Mustafa Namık	Tayyare Şehitleri (Şiir)	59
Peyamî Safa	Laroşfuko ve Felsefesi	60-63
Muhammed Arif	Moda Belası	63-66
E. Haki	Anlatırken (Şiir)	66
Nüzhet Haşim	Tövbe	66-67
İmzasız	Resimlerimiz	68
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1383		

* 1379- 1403. sayılar 54. cilde; 1404- 1430. sayılar 55. cilde aittir.

Abdurahman Şerif	Sultan Abdulhamid Han-ı Sani	70-74
İmzasız	Rize	72-73
Yahya Saim	Sosyalizm Fransa'da ve Almanya'da	74-75
Yahya Saim	Yalnızlık (Şiir)	75
Aziz	Bir Yaz Gecesinin Rüyası	75-79
M. Kemal	Kış Gecelerinde (Şiir)	79
M. Kemal	Mekteb-i Şeb (Şiir)	79
İmzasız	Cihan Harbinde "Aşk"	80-82
Halil	M. Rauf Bey	82-83
İmzasız	Götenburg'un 450. Sene-i Devriye-i Vefatı	84
Nüzhet Haşim	Rüya	83-84
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1384		
Burhan Cahid	Bahar ile Sulh	86
İmzasız	Bir Mesele-i İçtimaiye: Moda	87-89
Yahya Saim	Sultan Geçerken (Şiir)	90
Yahya Saim	Sosyalizm Fransa'da Almanya'da	90-91
Feridun Necdet	Aşk Düşüncesi	91-95
Ahmed Nazım	Akşam Olunca	95
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	95-100
E(lif). Haki	Nedim'in Hayali	94
Mustafa Namık	Telakki	98
Mustafa Namık	Maval (Şiir)	99
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1385		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	102-103
Yahya Saim	Sosyalizm Fransa'da Almanya'da	103
Yahya Saim	Mor Denizler	103
Ali Enver	Ölümler Arasında	104-106
Mustafa Namık	Sultan Osman'a (Şiir)	106-107
Moda	Bir Mesele-i İçtimaiye	107-110
Mustafa Namık	Şiirim (Şiir)	110
Peyami Safa	Ah! Şu Hınzır Mavren!	110-116
Mustafa Namık	Seneler (Şiir)	111
	Fransız Ek	
Dergi No: 1386		
Burhan Cahid	İstanbul postası	118
Fe.	Ölümü Bekleyenler	118-122
Nizameddin	İki Hatıra	122-126
Yahya Saim	Serap (Şiir)	123
Peyami Safa	Genç Kızlarımıza	126-127
Nüzret Haşim	Deli	127-130
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	130-132
Dergi No: 1387		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	134
Ali Baha	Felsefe-i Hukuktan Bir Sayfa	135-138
Dr. Nuri Bekir	Ağlamayan Çocuğa Meme Vermezler	138-139
Yahya Saim	Cengiz Ordusu (Şiir)	139
Feridun Necdet	Zahir'in Mektumundan Sonbahar	139-143
Aziz Neriman	Ergeç (Şiir)	142
Peyami Safa	Bir İptila	143-148
Ahmed Nazım	Hasret	146
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1388		
İmzasız	Şehzade Ömer Faruk Efendi	150

Burhan Cahid	İstanbul Postası	150-151
Yahya Saim	Terennüm... (Şiir)	150
Nüzhed Mağnum	Mersiye (Şiir)	151
Doktor Nuri Bekir	Besmeleliler – Besmelesizler	151-154
Rıfat Necdet	Aşkın Ölümü (Şiir)	154
Ali Baha	Felsefe-i Hukuktan Bir Sayfa	154-159
Ahmed Nazım	Hasret (Şiir)	155
Jan Jack Russo	Jan Jack Russo'dan Bir Mektub	159
İmzasız	Galib Paşa Merhum	159
İmzasız	Tank Otomobillere Karşı	160-162
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1389		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	166-167
Yahya Saim	Çamlıklarda (Şiir)	166
Dr. Nuri Bekir	Baykuş Sesleri	167-168
M.S.	Viyana'da "Dyana Hamamı"	168-171
Y.S.	Ak Ay (Şiir)	171
M.S.	Doktor Yulius Germanus	171-172
Ferid	Kavaklı Baba	172-173
Satı Mukadder	Felsefe ve Mezheb-i Felsefeler	174-179
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	179-180
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1390		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	182
Yahya Saim	Merhabalar (Şiir)	182
Haşim Nahit	Tevfik Fikret	183-184
Faruk Nafiz	Büyük Fikret İçin	184-186
Ali Eser	Bir Tel Saç	186-189
Nüzhed Haşim	Güneşin Karşısında (Şiir)	186
M(im) Kemal	Mazi (Şiir)	187
Peyami Safa	Guy De Mouppasant'dan: Halas	190-191
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	191-196
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1391		
İmzasız	İstikrâz-ı Dahili	198-200
Tevfik Fikret	Çeşme Başında (Şiir)	201
Burhan Cahid	İstanbul Postası	202
Sami Cahid	Sanatkârlar	203
Feridun Necdet	Ayasofya	203-207
Yahya Saim	Bahar (Şiir)	204
Y.S.	Saltanat Sonu (Şiir)	206
Mehmet Nureddin	Hicran Satleri (Şiir)	207
Ümid Necmeddin	Karadenizde Bir Akşam (Şiir)	207
Mehmet Recai	Yağmur	207
Peyami Safa	İlim ve Çocuklar	207-209
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	209-212
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1392		
İmzasız	İstikraz-ı Dahili İlk Hafta	214
Burhan Cahid	İstanbul Postası	214-215
İmzasız	"Mecidiye"	216-218
Ali Baha	Felsefe-i Hukuktan Bir Sayfa	218-223
Yahya Saim	Eski Bir Hayat (Şiir)	218
Ahmet Nazım	Sevgili Makbule'ye Şiir	222
Peyami Safa	Ayastefanos Ufuklarında (Şiir)	223

Dr. Nuri Bekir	Meslek Hatıraları: Ayyaş	224-228
Hüsnî	Ben Aşığım (Şiir)	226
Mustafa Namık	Cevapsız Sual (Şiir)	227
İmzasız	Kral Ziese	228
Dergi No: 1393		
Burhan Cahid	Türklüğün Yeni Vazifeleri	230-231
Doktor Nuri Bekir	“Karda Gez İzini Belli Etme”	231
İmzasız	Karadeniz Meselesi	232-233
Sami Cahid	Ağlayayım	234
İmzasız	Jurjavna'nın Vefatı	234
Hasan Zeki	Bir Tabiat Şairinin Jurnalı	235
Ahmed Nazım	Gurbette (Şiir)	234
Şükûfe Nihal Başar	Of Felek Of!	238-239
Şükûfe Nihal Başar	Heyhât (Şiir)	239
Nüzhet Haşım	Dam Üstünde Arpalar	242-244
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1394		
İmzasız	Hürmet ve Muhabbet	246-251
İmzasız	Avusturya ve Macaristan Kralı (Carl)	
	İmparatoriçe ve Kraliçesi (Zita)	251-255
Abdülhak Hamit	Tahkikât-ı Edebiye Sütunleri	352
Ali Ekrem	Ah Hala Bahar Gelmedi Mi? (Şiir)	255
İmzasız	İstikraz-ı Dahili ve Hadisât	258
İmzasız	Metrukat	259-260
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1395		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	262
Burhan Cahid	İmparatoriçenin Tebessümü	263
T. Fikret	Bir Timsal (Şiir)	264
Tevfik Fikret	Hâşal (Şiir)	265
Münir Tevfik	Adanın Geceleri	266
Antone Arnold	Yaprak (Şiir)	266
Yahya Saim	Ağaçlıklarda (Şiir)	266
Hasan Zeki	Sadalar (Şiir)	267
İmzasız	Karadeniz Meselesi – Rus Filosu	268-369
İmzasız	Zaman ve İnsan	270-271
İmzasız	Viyana – Budapeşte – İstanbul	272-276
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1396		
İmzasız	Avusturya Macar Gazetecilerinin Ziyareti	278-279
Tevfik Fikret	Salıncak (Şiir)	281
Ali Ekrem	İnlemek (Şiir)	282
Yahya Saim	Ümitsizlik (Şiir)	283
Rıfat Necdet	Domalı Akşamlarından (Şiir)	283
Hasan Zeki	Bir Tabiat Şairinin Jurnalı	286
Hasan Zeki	Sandallar (Şiir)	287
Çanakkeleli Yahya Sezai	Nazım-ı İmlâ	290-292
İmzasız	Früzan	292
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1397		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	294-295
Yahya Saim	Bir Bahar Akşamında (Şiir)	294
Rıfat Necdet	Gözler	295
İmzasız	Siyasi Sansürün İlga'sı	295

A(yn). Nureddin	Genç Kızlarımız	296-298
Kemal Niyazi	Hasta Bakıcı	298
Fatin Tevfik	Hayat-ı Hakikiye Sahnelerinden (Şiir)	298
M. M.	Dudakların Şiiri (Şiir)	298
Hasan Zeki	Sadalar (Şiir)	299
T. Fikret	Sabah Ezanında (Şiir)	300
Ferudun Necdet	Karamatoryum	300-302
T. Fikret	(Başlıksız) (Şiir)	301
Ali Baha	İnsan	302-303
Rezan Tomris	Nişan Yüzüğü	303-307
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	307-308
	Fransızca Ek	

Dergi No: 1398

Burhan Cahid	İstanbul Postası	310
Ahmed İhsan	Viyana Hayatı	311-314
Sukufe Nihal	Heyhat (Şiir)	314
Yahya Saim	Kayalar Başında (Şiir)	314
S (ad)	Harb ve Neş'e	314-315
T. Fikret	Zevrekçe'de İki Ruhu Rakik (Şiir)	316
Faruk Nafiz	Yolcu (Şiir)	318
Ferid	Ümid	318
Hasan Zeki	Bir Tabiat Şairinin Jurnalı : Büyük Sukün	319
Ali Sami	Bizde İmla İctihadi	322-323
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	323-324
	Fransızca Ek	

Dergi No: 1399

Burhan Cahid	İstanbul Postası	326
Burhan Cahid	Son Emel	326
Hasan Zeki	Hep Rüya (Şiir)	327
Hasan Zeki	Aşk (Şiir)	327
Tevfik Fikret	Gül Eftan	328
Ferid	Zen-i Gürüz	328-331
Celal Sahir	Nakşikar (Şiir)	329
Abdülhak Hamit	(Şiir)	329
Yahya Saim	Akşam Garipliği	331
Haşim Sami	Fatih'in Bir Gecesi	332-
334		
N.H.	Bir Sinirlinin Duyguları	335
Yahya Sezai	İmla ve Alfabe Bahsi	338-340
	Fransızca Ek	

Dergi No: 1400

Burhan Cahid	İstanbul Postası	342
Hasan Zeki	Bir Tabiat Şairinin Jurnalı	343
Nizameddin Arif	Tarih-i Millimiz	344-345
Cenab Şahabettin	Son Arzu (Şiir)	345
Sami Cahid	Musiki Hayatı	346
Yahya Sami	Venüse (Şiir)	346
M. Raik	Yangın	347-350
Ali Baha	Salah Abdi	350-356
	Fransızca Ek	

Dergi No: 1401

Burhan Cahid	İstanbul Postası	358
Şükûfe Nihal	Nisyan (Şiir)	358
Hasan Zeki	Sadalar (Şiir)	359
Sultan Mahmud Han	Hakan-ı Mağfur	360

Hasan Zeki	Bir Tabiat Şairinin Jurnalı	362
Yahya Saim	Fırtına	363
Ali Eser	Gözlerin Günahı	363-366
İskender Fahreddin	İngilizce'den Françiska - Demçişka	366-367
Muhammed Hikmet	Zedelenmiş Hayat	370
Saim Nüzhet	İğreti Hareketler	370-371
	Fransızca Ek	

Dergi No: 1402

Abdurrahman Şeref	Sultan Mahmut Han	374-376
Burhan Cahid	İstanbul Postası	376-377
Sami Cahid	Hasbahal – Musiki Hayatı	377-378
Yahya Saim	Veda (Şiir)	378
Rıfat Necdet	Şarkı (Şiir)	378
Hasan Zeki	Sadalar (Şiir)	378
Hasan Zeki	Edebî ve Felsefî Gezintiler	382-386
Nizameddin Arif	Tetkikat ve Tetebbu'ât	383-386
Ferid	Taassub	387-388
	Fransızca Ek	

Dergi No: 1403

Burhan Cahid	İstanbul Postası	390
Hasan Zeki	Bir Tabiat Şairinin Jurnalı	391
İmzasız	Kaldırım Çiçeği	392-394
İmzasız	Unutulmaz Bir Gün	394-399
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	399-404
	Fransızca Ek	

Dergi No: 1404

Burhan Cahid	İstanbul Postası	406
Hasan Zeki	Sadalar (Şiir)	407
M. S (ad).	Teessür ve Hatırat	408-411
İmzasız	İbrahim Hakkı Paşa Merhum	411-414
Ali Ekrem	Mahzun Kamer	414
Yahya Saim	Beyaz Dişler (Şiir)	414
Nizameddin Arif	Türk Tarihinin Tertip ve Taksimi	414-415
Reşid Ziya	Şiir-i Heva	415
Mahmut Sadık	Edebî Mecruha	416-419
N.K	Büyük Muharrir	419-420
İmzasız	Viyana Modaları	420
	Fransızca Ek	

55.CİLT

<u>Yazar Adı</u>	<u>Eser Adı</u>	<u>Sayfa</u>
Dergi No: 1405		
Abdurrahman Şerif	Hakkı Paşa	2-3
İmzasız	On dört Vagon Şeker Meselesi	4-5
Burhan Cahid	İstanbul Postası	6
Hasan Zeki	Eebi ve Felsefî Gezintiler	7
Aziz Zihan	Elemin Zevki	10-11
Reşid Ziya	Şiir-i Heva	10
Rıfat Necdet	İlk Tesadüf (Şiir)	11
Ali Eser	Bir Cevap	14
Y.S.	Guy De Mouppasant'dan: Bir Gençlik Hatırası	15-16
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1406		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	18-19
Münevver Mahmud	Renklerin Şahı	19
Z (el). A(yn).	Levha Karşısında (Şiir)	20
İmzasız	Kunun Kanuna Muhabbet ve Riayet	20-21
İmzasız	Jozef Donietti Paşa	21
Şükûfe Nihal	Bir Resmin Altında (Şiir)	22
Reşid Ziya	Zehr-i Arzu (Şiir)	22
Rıfat Necdet	Şarkı (Şiir)	23
Haşim Sam	Ejderi Mevt (Şiir)	23
Hasan Zeki	Bir Tabiat Şairinin Jurnalı	26
M.S.	Zürriyet Meselesi	27-30
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	31-32
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1407		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	34
Hasan Zeki	Sadalar (Şiir)	35
İmzasız	Kanun Kanuna Muhabbet ve Riayet	36-38
İmzasız	Büyük Tevfik Fikret	38
Burhan Cahid	Bir Hikâye Münasebetiyle	39
İmzasız	Afrika'da Cihad – Trablusgarb	40-41
Haşim Sami	Tarihi Olimpos'da	42-43
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	46-48
	Fransızca Ek	
Dergi No: 1408		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	50
Ali Ekrem	Halid Bin Velid (Şiir)	51
İmzasız	Ordunun Defteri	51
İmzasız	Kılıç Alayı	52
Abdurrahman Şerif	Bi'at ve Taklid-i Seyf Merasimi	52-54
Hasan Zeki	Edebî ve Felsefî Gezintilerle Muskî Hıyanatlarında	55
İmzasız	Viladi Vostok – Avrupa Harbinde Japonlar	56-57
H.Z	Garb Şairlerinden Soyban	58
Salahaddin Adnan	Ölü	58-59
Münevver Mahmud	Menekşenin Masalı (Şiir)	59
Mustafa Namık	Hayvanatta Tekâmül-i Zihnî	62-64

Dergi No: 1409

Burhan Cahid	İstanbul Postası	66
İmzasız	Kılıç Alayı	67-70
Hasan Zeki	Romantikler: Chateaubiriland	70-74
Kemal Fevzi	Ay Doğarken	74
İmzasız	Fuhşiyat	75
Salahaddin Adnan	Münzevi	78-80
İmzasız	Cebelitarık	80

Dergi No: 1410

Mahmud Vahdetin	Beyanname-i Hümayun	82
İmzasız	Sunusîler ve Şeyhleri	83-91
Burhan Cahid	İstanbul Postası	91-93
Mustafa Namık	Hayvanatta Tekamül-ü Zihni	94-95
İmzasız	Darül-elhan Müsameresi	96

Dergi No: 1411

Burhan Cahid	İstanbul Postası	98
Ali Ekrem	Bir Şibh-i Beşer (Şiir)	98
İmzasız	Ateş – Barut	99
N.B.	İstanbul'un Su Derdi	100-103
Hasan Zeki	Chateaubiriland	103
Yahya Saim	Yağmur (Şiir)	103
Rıfat Necdet	Saçlar ve Başörtü (Şiir)	103
İmzasız	Hindistan ve İngiliz İdaresi	104-105
Hasan Zeki	Chateaubiriland	106-107
Mustafa Namık	Hayvanatta Tekamül-ü Zihni	110-112

Dergi No: 1412

Burhan Cahid	İstanbul Postası	114
Hasan Zeki	Şiir Mefhumu	115
İmzasız	Emir-i Mekke'nin Beyanâtı	116-117
Nâ-bedid	Nikab Açarken (Şiir)	118
Hasan Zeki	Kardeşlik (Şiir)	118
Evü Holand	Ali Ekrem (Bolayır)	119
Münevver Mahmud	Jale ile Gül	119
Rıfat Necdet	Şarkı (Şiir)	119
İmzasız	Bakü Şehri	120
Hasan Zeki	Romantikler – Lamartin 1	122-123
Mustafa Namık	Hayvanatta Tekamül-ü Zihni	126-128

Dergi No: 1413

Burhan Cahid	İstanbul Postası	130
Nâbedid	Mustafa (Şiir)	131
İmzasız	Kafkas	131-135
İmzasız	Bulgaristan'ın Hasımlara Mütareke ve Musalana Teklifi	136-137
Hasan Zeki	Romatikler – Lamartine 2	138-142
Mustafa Namık	Hayvanatta Tekamül-ü Zihni	143
İmzasız	Almanya'da Hükümet Burhan	144

Dergi No: 1414

Burhan Cahid	İstanbul Postası	146-147
Haşim Sami	Feza-yı Hayat (Şiir)	147
Nâbedid	Geçme (Şiir)	147
Yahya Saim	Doğan Ay (Şiir)	147
İmzasız	Devletlü Şeyh Ahmet Şerif El-Sunusi Hazretlerinin Bir Mektubu	148
İmzasız	Bulgaristan'da	149
Nâ-bedid	Kılıç atlarken	150
İmzasız	İkdam Sahibi ve Ser-muharriri Refik Muhterem Ahmet Cevdet Beyefendi	151
İmzasız	İstanbul'da Tuzsuzluk Derdi	152-153

Hasan Zeki	Zehirli Hava	154
Ali Eser	Rüyadan Sonra	155-157
İmzasız	Kafkas	158-160
İmzasız	Sulh-i Cihan	160
Dergi No: 1415		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	162-163
Nâbedid	Tecelli (Şiir)	163
Rıfat Necdet	Terennüm (Şiir)	163
Hasan Zeki	Hazan (Şiir)	163
Haşim Sami	Billurdan Bir Ses (Şiir)	163
İmzasız	Edebiyat Müsahabesi	166-167
Hasan Zeki	İmklab ve Tahavvuk	168-171
Harun Reşid	İstanbul...	171
İmzasız	Kafkas	171-175
Dergi No: 1416		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	178-179
Nâbedid	Şapka İğnesi	179
Mehmet Fuat (Köprülü)	Nevha-i Matem	182-183
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	186-190
İmzasız	Kafkas	190-192
Dergi No: 1417		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	194
Osman Affan	İntibah	195-197
Hasan Zeki	Edebî ve Felsefî Gezintiler – Şairlerin Yeisi ve Ümidi	198
Nâbedid	Mihr-i Humayun	199
Nâbedid	Yangın Var! (Şiir)	199
Nâbedid	Harpten Sonra (Şiir)	204
İmzasız	İki Kıymettar Gencin Okulu	202-203
İmzasız	Yemen	204-205
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	206-208
Dergi No: 1418		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	210
Osman Affan	Meşrutiyetle İdare Olunan Devletlerde Fırka ve Fırkacılık	211-212
Ahmed Saib	Sultan Fatih ve Rumlar	214-219
İmzasız	Selamet-i Âma Heyetin Beyannamesi	219-223
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	223-224
Dergi No: 1419		
Burhan Cahid	İstanbul Postası	226
Ali Eser	Anne Sevgisi	227-231
Cevad Hakkı	Hayat (Şiir)	230
Osman Behçet	Kimsesizlerden (Şiir)	231
Hasan Zeki	Romantikler – Alfred De Musse	231-238
Mustafa Namık	Felsefe Tarihi	238-240
Dergi No: 1420		
Ahmed İhsan	İstanbul Postası	242
Süleyman Nazif	Bir Hasbehal	243
Cenap Şahabettin	Türbe-i Mühyiddin'i Ziyaret	244-245
Abdülhak Hamid	Bir Neşide (Şiir)	245
Sehad Camal	Selim'i Ziyaret (Şiir)	246-248
Süleyman Nazif	Mehmet Akif	248-252
Abdükhak Hamid	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları	252
Dergi No: 1421		
Ahmet İhsan	İstanbul Postası	254-255
İmzasız	Necef Eşref	255-257
Mithat Cemal	İki İstanbul	257-258

Süleyman Nazif	Abdülhak Hüseyin Bey	258-262
Süleyman Nazif	“Tarık” Gazetesi Baş Muharriri	261
Süleyman Nazif	Mehmet Akif	263-264
Dergi No: 1422		
Cenab Şahabettin	Ali Cânib Bey’e	266-267
Cenap Şahabettin	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları	271-272
İmzasız	Çocuklarınızı Güneşlendiriniz Anneler Nasihat	275-276
Mithat Cemal	Evet (Mouppasant’tan çeviri)	275-276
Dergi No: 1423		
Ahmed İhsan	İstanbul Postası	278
Cenap Şahabettin	Mesele-i Evzan	279-280
Süleyman Nazif	Mehmet Akif	281-286
Mithat Cemal	İki İstanbul	287-288
Dergi No: 1424		
Mustafa Reşid Paşa	Bir Vesika-yı Tarihiye	290-291
İmzasız	Tevfik Fikret Merhumun Aşyanında	292
Servet-i Fünûn	Tevfik Fikret’e (Şiir)	292
İmzasız	İran Şahşahı Ahmed Han Hazretleri	292-293
Cenab Şahabettin	Mesele-i Evzan	293-295
İmzasız	Bana Öyle Geliyor ki (Şiir)	294
Süleyman Akif	Mehmet Akif	295-300
Mithat Cemal	Mehmet Akif’e Hücum (Şiir)	295
Dergi No: 1425		
Mustafa Reşid Paşa	Bir Vesika-yı Tarihiye	302
Cenap Şahabettin	Sahrayı Kerbela	304-305
İmzasız	Harbiye Nazırı Cedidi	305
Süleyman Nazif	Mehmed Akif	306-308
Faruk Nazif	“...nun Gözleri” (Şiir)	308
İmzasız	Bir Ziyaret	308-309
Mithat Cemal	Musahabe	309-311
Süleyman Nazif	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları	311
İmzasız	Çocuklarınızı Güneşlendiriniz: Validelere Nasihat	311-312
Dergi No: 1426		
Mustafa Reşid Paşa	Bir Vesika-yı Tarihiye	314-316
Cenab Şahabettin	Sahrayı Kerbela	317-318
Süleyman Nazif	Mehmed Akif	318-320
İmzasız	İki Sahifelik İktisad-ı Alem Hali	320-321
Abdul Feyyaz Tevfik	Asrımızda Milliyet Telakkileri	321-322
Sezai	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları	323
Mithat Cemal	Evet (Mouppasant’tan çeviri)	324
Dergi No: 1427		
Mustafa Reşid	Bir Vesika-yı Tarihiye	326-327
Cenab Şahabettin	Kerbela	328-329
Abdülhak Hamit	Bir Mektub	329
Süleyman Nazif	Mehmed Akif	330-331
Mithat Cemal	Meşrutiyet Makinesi	332
Rıfat Celal	Brezilya’da Yılanların Alemi	333-336
Dergi No: 1428		
Faik Ali	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları	336
Ahmet İhsan	Osman Baba	338-339
Mustafa Reşid Paşa	Bir Vesika-yı Tarihiye	339-340
Cenab Şahabettin	Kerbela	341-342
Süleyman Nazif	Sully Prudomme	342-343
Midhad Cemal	Meşrutiyet Makinesi	344-346
Cahid	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları	346

Rıfat Celal	Doktor Rıza Tevfik Beyefendi'ye	347-348
Dergi No: 1429		
Mustafa Reşid Paşa	Bir Vesikâ-i Tarihiye	350-351
İmzasız	Kerbela	351-352
İmzasız	İki Muâriz	353-355
Ali Ekrem	Bir Latife (Şiir)	354-355
Süleyman Nazif	Sully Prudomme	356
Mithat Cemal	Meşrutiyet Makinesi	357-359
Rıfat Celal	Doktor Rıza Tevfik Beyefendi'ye	359-360
Dergi No: 1430		
Mehmed Akif	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları	360
Süleyman Nazif	Sully Prudomme	362-363
S.N	Haksız Bir Telakki	363
İmzasız	Medeniyetin Eşkal-i Müstakbelesi	366-368
Mithat Cemal	Bir İçtimai	368-371
Reşid	Tahkikat-ı Edebiye Sütunları	371-372
Rıfat Celal	Doktor Rıza Tevfik Beyefendi'ye	372

GİRİŞ

I. DÜNYA SAVAŞI ve MÜTAREKE TÜRKİYESİ

I. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GENEL BAKIŞ:

Güzel sanatların bir şubesi olan edebiyat, aynı zamanda içtimaî bir ilimdir. Bu nedenle de toplumdaki siyasî, içtimaî, kültürel gelişmelerden ayrı düşünülemez. Konuya bu bakış açısından yaklaşınca bir mecmuanın incelendiği çalışmada devrin siyasî ve kültürel tarihini de bilmek gerekir.

Servet-i Fünûn'un incelemeye tâbi tuttuğumuz 1379 ilâ 1430. sayılarının neşri 7 Şubat 1918-9 Teşrin-i Evvel 1919 tarihleri arasındadır. Yani derginin incelediğimiz sayıları Harb-i Umûmî'nin son yılı olan 1918 ile kurtuluş mücadelemizin başladığı 1919 yılını kapsamaktadır.

Bu dönemler hakkında bilgi verirken objektif olması açısından bu konudaki yetkili şahısların ifadelerine başvurmayı daha doğru bulduk.

Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde, Osmanlı İmparatorluğu, Afrika ile ilgisini kesmiş, Balkanlarda ağır toprak kaybına uğramış, Bulgaristan'dan geri aldığı Edirne ile Doğu Trakya'da kalabilmiştir. ¹Azınlıklar ve azınlık milletvekilleri çıkarları doğrultusunda ülkeye istedikleri şekilde yön verme gayreti içerisindeydiler. Birinci Dünya Savaşı öncesi ve bu yıllarda Osmanlı Devleti büyük bir dikkatle denge politikası yürütmektedir.

Birinci Dünya Savaşı, Avrupa'da dört merkezî devlete karşı, Avrupa ve diğer kıtalarda bulunan yirmi beş devletin giriştiği, o tarihe kadar görülmemiş ilk büyük savaştır. Birinci Dünya Savaşı, Avrupa'da "İttifak Devletleri" veya "Merkezî Devletler" diye adlandırılan Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan ile "İtilaf Devletleri" diye anılan Fransa, Rusya, İngiltere, Sırbistan, Belçika, Lüksemburg, Karadağ, Japonya, İtalya, Portekiz, Romanya, ABD, Yunanistan, Brezilya vb. arasında cereyan etmiştir.

Savaşın genel sebeplerini Fransız İnkılâbının ortaya koyduğu yeni dünya anlayışı, milliyetçilik hareketleri ; sanayileşmenin hız kazanması ve ekonomik-siyasî rekabet şeklinde özetleyebiliriz.

Savaşın özel sebeplerine baktığımızda belli başlı devletleri ayrı ayrı değerlendirmek gerekecektir. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında milli birliğini sağlayan Almanya, özellikle ekonomik alanda güçlenmiş, dünya pazarlarını ele geçirmek gayreti içinde olmuştur. Almanya'nın bu durumu diğer sanayi ülkelerini kuşkulandırmış, özellikle ekonomik alanda İngiliz-Alman rekabeti, politik alanda da etkisini göstermiştir. Almanya,

¹ Ülke 1912-1913 yıllarında Balkan faciasını yaşamıştır. Balkanlar elden çıkmış, Edirne için halk yollara dökülmüştür. Bu konuda daha fazla bilgi için Bk. Fahir H. Arnoğlu, *Siyasî Tarih*, 1789-1960, Ankara, 1980, s.345-351

Avrupa ve deniz aşırı ülkelerdeki menfaatlerini korumak için kara ordusunu güçlendirmiş, sayıca artırmış, denizde İngiliz donanmasına ulaşabilecek güçlü bir donanma yapmıştır.

Almanya, uyguladığı politika ile güneydoğu Avrupa'yı etkisi altına almak ve Ön Asya'yı nüfuzu altında bulundurmak ve böylece Panislavizm isteklerinin önüne set çekmek istemiştir. Pancermenizm ve Panislavizm'in karşılıklı rekabetleri, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışının önemli sebeplerinden birini teşkil etmiştir. Almanya'nın Hindistan'a giden karayolunu ele geçirerek İngiltere'nin dünya hakimiyetine darbe indirme çabaları da, İngiltere'de tepki yapmaktan geri kalmamıştır.

Almanya izlediği siyaset nedeni ile Rus ve İngiliz düşmanlığına hedef olmuştur. Fransa da, Alman husumetinden yararlanarak, 1871'de kaybettiği Alsace-Loren'i geri almak hevesine kapılmıştır.

Rusya ise, Panislavizm'in amaçlarına ulaşmasını sağlamak için, kendisine rakip, hem de engel olan Almanya'nın yıkılmasını, birçok Slav toplulukları sinesinde toplayan Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun da parçalanarak Slav topluluklarının, Rus Çarının tacı altında toplanmasını sağlayan bir politik tutuma yönelmiştir. Ruslar, ayrıca tarihî bir istek olan İstanbul'u ele geçirmek, Akdeniz'e ve Basra Körfezi'ne inmek amacını güdümüşlerdir.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise, kendisini tehdit eden en büyük tehlikenin, Rusların teşviki ile harekete geçen Panislavizm akımı olduğunu müşahade ederek, bu akıma karşı güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Avusturya-Macaristan, Panislavizm akımının da etkisi ile, Sırbistan'ın büyük iddialarla imparatorluk içinde yıkıcı faaliyetlerini görerek, ilk fırsatta bu krallığı ya tamamıyla ortadan kaldırmak veya hatta kendisine bağlayarak Balkanlar'da ve Orta-Doğu'da durumunu güçlendirmek amacını gütmüşlerdi.

Sömürgecilikte geç kalan İtalya, yeni sömürgeler elde etmek gayreti içinde idi. İtalya'nın ayrıca Osmanlı İmparatorluğu üzerinde de istekleri vardı.

Birinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa, karşılıklı ihtirasların, menfaat çatışmalarının düğümlendiği bir merkez idi. Yüzyılın çözülmeyen problemlerinin birikimi ile Avrupa bir barut fiçisinden farksızdı. Avusturya veliahdının öldürülmesi ile, savaş kıvılcımı barut fiçisine sıçramıştır.²

² Hamza Eroğlu, *Türk İnkılâp Tarihi*, Ankara, 1990, s. 73-74

II. SAVAŞTA OSMANLI DEVLETİ:

A. Osmanlı Devletinin Savaşa Katılması

Yakın çağın başından itibaren Birinci Dünya Savaşı'na kadar, fetih yapmak siyasetini, hep yenildiği ve toprak kaybettiği için terk eden Osmanlı devlet adamlarının başlıca gayesi, İmparatorluğun varlığını korumak amacıyla savunma siyaseti takip etmekte.³ Ancak İttihat ve Terakki iktidarı, siyasî anlayışlarına uygun Turancılık ve İslamcılık akımlarının etkileri ile, İmparatorluğun sınırlarını da genişletmek amacıyla, emperyalist bir politikayı uygun görmekte idiler. Partinin, pan-islâmizm akımından yana üyeleri, dünya müslümanlarının desteğine de güvenerek, Mısır'ı, Trablusgarp ve Tunus'u tekrar kazanmanın mümkün olabileceği kanısında idiler. Pan-Turancılar ise, Rusya'nın mağlup olup dağılacağına inandıklarından, bu dağılma sonunda da Türk aslından, ırkıdan gelenlerin Türkçe konuşanların büyük bir imparatorluk kurabileceklerine kanaat getirmekte idiler. Bu konuda sözü Hazma Eroğlu'na bırakalım:

“Trablusgarp ve Balkan Harplerinin yenilgisinin ağırlığı ve kompleksi altında, adeta bir reaksiyon olarak, genişleme politikasına doğru, İttihat ve Terakki, memleketi savaşa sürüklemekte idi. Osmanlı İmparatorluğu bu geniş devletleri ele geçirmek için yeter derecede kuvvet ve imkâna sahip olamadığından kuvvetli bir devletle birleşmek ve bu yolda hedefine ulaşmak zorundaydı. Osmanlı İmparatorluğu için bu devlet, İngiltere ve Fransa'nın karşısında cephe almış olan ve Rusya'ya karşı düşmanlığı ile tanınan Almanya olabilirdi. Osmanlı devlet adamlarının büyük hayalleri, ancak Almanya'nın ekonomik ve siyasî ihtirasları ile uygun düşüyordu. Balkan Harbi'nden önce, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğuna, Balkanlarda toprak statükosunun aynen korunacağına dair verdikleri sözü tutamamış olmaları, İngiltere ve Fransa'nın müttefiki Rusya'nın Boğazlar üzerindeki tarihî istekleri, Osmanlı Devletini Almanya ile birleştirmeye sevk ediyordu. Osmanlı Devleti, gerek genişleme politikasını gerçekleştirmek ve gerekse hasmane politikaları ile Osmanlı Devletinin karşısında olan devletlere cephe almak gayesiyle,

2 Ağustos 1914'te Almanya ile gizli bir ittifak antlaşması akdetti.”⁴ Lakin bu ittifaka katılmadan önce diğer devletlerle de diyaloga girilmiş netice alınamamıştı.

Osmanlı Devleti ilk ittifak teşebbüsünü, geleneksel dostu saydığı İngiltere nezdinde yapmıştır. (İtalya'nın Trablusgarp'a saldırması, Avusturya'nın Balkan politikası Osmanlı devlet adamlarının üçlü üttifaka karşı antipati duymasına neden oldu.)İkinci ittifak teşebbüsü Bulgaristan'la oldu. (Bulgaristan'ın Makedonya'da geniş toprak istemesi bunu engelledi. Teklif Bulgaristan'dan gelmişti.)Üçüncü ittifak teşebbüsü Fransa nezdinde yapılmıştır. Fransa'dan gelen red cevabı -Fahir Armoğlu'nun ifadesiyle- yalnızlıktan kurtulmak isteyen Osmanlı İmparatorluğunu adeta Almanya'nın kucağına atmıştır.

Prof. Arnold Toynbee, Osmanlı İmparatorluğunu Almanya ile birlikte İngiltere ve Rusya'ya karşı harbe girişinde, Rusya'nın izlediği politikasının etkisi olduğu kadar, asıl İngiltere'nin izlediği politikanın daha etkili olduğunu ifade etmektedir. Şöyle ki:

“1907 yılında sona eren, yüzyıl içinde Rus saldırısına karşı İslam dünyasının şampiyonluğunu yapmış olan İngiltere, Avrupa politikasının yeni icapları yüzünden Asya politikasını bırakmış, Rusya ile bir antlaşma yaparak müslüman ulusları her zamankinden daha çok Rusların insafına terk etmiştir.

³ Enver Ziya Karal, *Birinci Cihan Harbinden Lozan Muahedesine Kadar Türkiye'nin Siyasî Olayları, Yeni Türkiye*, İstanbul 1959, s. 44 vd.

⁴ İttifakın metni için Bk. M.Cemil, *Lozan*, c. 1, S. 154

1908 İhtilâli karşısında İngiliz Hükûmeti soğuk davranmış; İngiliz kamuoyu, Balkan Savaşları sırasında Türk dâvasına düşmanlık göstermişti.

Bardağı taşıran son damla da, Dünya Savaşı'nın başlangıcında, Türkiye'nin özel İngiliz tersanelerine ısmarladığı iki savaş gemisine İngiliz Hükûmetince el konması olmuştur.⁵

Birinci Cihan Harbi'ne katılma konusunda Türk kamuoyu hazır değildi. Emrivakiler önemli rol oynamıştır.

M. Philips Price'a göre, Talat Bey ve Cavit Bey gibi hükûmet üyeleri içinde de İmparatorluğun savaş dışında kalmasını ve reformlara devam edilmesini isteyenler de vardı.⁶

Osmanlı Hükûmeti, ittifak antlaşmasını imzaladığı gün, genel seferberlik ilân etti ve Mebuslar Meclisini de dağıttı. Bu karardan iki gün sonra da tarafsızlığını ilân etti. Almanya, Türkiye'yi tarafsızlıktan ayırmak ve bilfiil Almanya cephesinde harbe katılmaya zorlamıştır. Bu maksatla 11 Ağustos 1914'de Akdeniz'den gelen Almanların Goben ve Breslav Zırhlıları, Çanakkale Boğazını geçtiler. Osmanlı Hükûmeti, zırhlıları satın aldığını ilân etmek suretiyle, bu olayların İtilâf Devletleri ile harbe dönüşmesini bir an için önledi ise de, Enver Paşa'nın emri ile 23 Ekim'de, Alman amirali Souchon'un komutasındaki Türk donanmasının Odessa ve Sivastopol'u bombardıman etmesi, Türkiye'nin harbe girmesine neden oldu.

Prof. Dr. Cezmi Eraslan Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni bir an önce savaşa sokmak için uğraşmasının ardında beklediği yararları şöyle sıralamıştır: a- Kafkas cephesine Rus kuvvetlerinin önemli bir kısmını çekerek Almanya ve Avusturya'nın doğu ordularının yükünü hafifletmek, b- Süveyş Kanalı'nı kapamak veya hiç olmazsa orada büyük miktarda İngiliz gücünü meşgul etmek, c- Osmanlı hilafetinin manevi gücünü kullanarak İngiliz, Fransız sömürge müslümanlarını ayaklandırmak ve Rusya'da Müslümanları harekete geçirmek⁷

Ve Osmanlı Devleti 29-30 Ekim gecesi harbe girdi. Politik sahada başarı elde edilememiştir. Rusya, 2 Kasım'da, İngiltere ve Fransa 5 Kasım'da Osmanlı Devleti'ne harp ilân ettiler. Osmanlı Devleti buna 14 Kasım'da cihâd ilân etmekle cevap verdi.

İsmet İnönü'ye göre, "Bizim Cihan Harbi'ne girmemiz, ibret verici safhalardan geçerek tahakkuk etmiştir. İtilaf Devletlerinin bize harp ilân etmelerini hazırlayan hadiseleri, hükûmet başkanı bir emrivakî olarak kabul etmek mecburiyetinde kalmıştır. Cihan Harbine girme kararının alınmasında, birinci derecede söz sahibi olanların fikir ve mutabakatını gösteren bir delile rastlamış değiliz. Birinci Cihan Harbi'ne Meclis kararı olmaksızın girmişizdir. Devlet başkanının haberi yoktur, kabine üyelerinin haberi yoktur."⁸

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılması ile savaş alanı genişliyordu. İngiltere, Süveyş Kanalı'nı, Mısır'ı, Doğu Akdeniz'i ve İran Körfezi'ni savunmak zorunda kalıyordu. Türkiye'nin savaşa katılması, Almanlar için değer ifade eden Berlin-Bağdat

⁵ Arnold Toynbee, **Türkiye, Bir Devletin Yeniden Doğuşu**, (Çeviren: Kasım Yargıcı), İstanbul, 1971, s. 75

⁶ M. Philips Price, **A.History of Turkey, From empire Republic**, London and Newyork, 1956, s.89, Türkçe metin (Çeviren: M.Asım Mutludoğan), **Türkiye Tarihi**, Ankara, 1969, s. 98

⁷ Cezmi Eraslan, **Genel Türk Tarihi** ("Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye"), c. 7, Ankara, 2002, s. 422

⁸ İsmet İnönü, **İnönü'nün Hatıraları**, Genç Subaylık Yılları (1884-1918), İstanbul, 1969, s. 214.

hayalini hakikat haline getiriyordu.İngiltere'nin buna tepkisi ise, Kıbrıs'ı ülkesine katmakla görüldü.⁹

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesi, Almanya ve müttefikleri için siyasî ve askerî yönden paha biçilmez bir değer olarak vasıflandırıldı. Almanya, öncelikle Osmanlı Sultanı'nın "Halifelik" sıfatından yararlanmaya çalıştı. Halifenin dinî lider olarak, İslam âlemindeki etkisi dolayısıyla "Cihâd-ı Mukaddes"ten olumlu bir sonuç alınmadı. Irak'da ve Suriye'de Türk askeri, sadece İngiliz kurşunu ile değil, aynı zamanda müslüman arabın kurşunu ile de şehit oldu.¹⁰

Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girmesi, Rus kuvvetlerinin bir kısmının Osmanlılarla savaşmak zorunda kalmaları nedeni ile Doğu'daki Alman cephelerinin ferahlamasına da sebep olacaktı. Osmanlılar tarafından Süveyş Kanalı'nın ele geçirilmesi ile İngiltere'nin Hindistan deniz yolu kesilecekti.

Savaşta Osmanlı, başta Kafkas Cephesi, Süveyş yani Kanal Cephesi, Çanakkale Cephesi, Irak Cephesi ve Filistin Cephesi olmak üzere dokuz ayrı cephede kahramanca mücadele verdi.Ancak komuta mevkilerini işgal eden şahısların hayalci, plansız, programsız yönlendirmeleri ile çoğu zaman boşuna canlarını vermişlerdir.¹¹(Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti 2 900 000 askeri silah altına aldı. Dört yıl süren savaş boyunca 400 000 şehit verildi.1 050 000 asker de yaralandı veya esir düştü.)

B. Silahlı Çatışmanın Sona Ermesi ve Ateşkes Anlaşması:

29 Eylül 1918'de Bulgarların mütareke ilân etmeleri, Makedonya Cephesi'nin çökmesine, Osmanlıların Avusturya ve Almanlarla bağlantılarının fiilen kesilmesine sebep olmuştu. İttihat ve Terâkki Partisi her şeyin kaybolduğunu anlayarak 8 Ekim 1918'de hükûmetten çekilmiştir. Sadrazamlığa getirilen Tevfik Paşa'nın, kabineyi kuramaması üzerine, 14 Ekim 1918'de İzzet Paşa kabineyi kurmuş ve ilk iş olarak mütareke teklifinde bulunmuştur.

Osmanlı Hükûmeti, esir İngiliz Generali Townsend'in aracılığı ile 20 Ekim 1918'de mütareke teklifinde bulunmuş ve 30 Ekim 1918'de Mondros Koyunda İngiliz zırhlısı Agamemnon üzerinde mütareke imzalanmıştır.¹² 30 Ekim 1918 günü, Mondros Mütarekesinin şartları Osmanlı Mebusan ve Ayan Meclislerinin gizli oturumlarında Sadrazam Ahmet İzzet Paşa tarafından açıklanmış mütarekenin ağır hükümleri her iki meclisçe büyük üzüntü ve endişe ile karşılanmıştır.Sadrazamın, genel durumun başka türlü hareket etmemize imkân vermediği yolundaki açıklaması, her iki meclisin, mütarekenin imzası için, hükûmete yetki vermesini zorunlu kılmıştır.¹³Osmanlı Mütareke Heyeti, Mütareke imza yetkisini almadan mütarekeyi imzalamış, yetkiyi kapsayan telgraf ise heyetin eline bir gün sonra İzmir'de ulaşabilmiştir.

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi, İtilâf Devletleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasında silahlı çatışmaya son vermiş ama aynı zamanda Osmanlı ülkesinin

⁹ Ahmet Şükrü Esmer, *Siyasî Tarih*, İstanbul, 1944, s. 476.

¹⁰ Fahir H.Armoğlu, a. g. e., s.425

¹¹ Cezmi Eraslan, a. g. e., s. 426

¹² Mondros Mütarekenamesi için Bk. Ali Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara, 1948.

¹³ Bk. *Türk İstiklal Harbi*, c. 1, *Mondros Mütarekesi ve Tatbikâtı*, Genel Kurmay Harp Dairesi, Ankara, 1962, s.48.

İtilâf Devletleri tarafından işgaline zemin hazırlanmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanmasında, manevî bakımdan da olsa, 8 Ocak 1918 tarihli Wilson Beyannamesinin, Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili 12. maddesinin de tesiri olmuştu. Bu maddeye göre, Osmanlı İmparatorluğunun Türklerle meskûn kısımlarına itirazsız bir hakimiyet temin edileceği ifade edilmişti. Aynı anlamda bir beyan da 5 Ocak 1918'de İngiliz Başvekili Lloyd George tarafından avam kamarasında yapılmıştı: "Biz Türkleri ne payitahtlarından, ne de ekseriyetle meskûn buldukları namli Anadolu ve Rumeli topraklarından mahrum bırakmak için harp etmiyoruz."¹⁴ Bu iki açıklama birbirini doğrulamakta ve izlemekte ise de, olayların gelişmesi, İtilâf Devletlerinin Türkiye hakkında gerçek niyetlerinin farklı olduğunu göstermiştir.

Ali Türkgeldi'ye göre, dahilî ve askerî vaziyet harbe devam imkânını bırakmamış olduğundan, mütareke memlekette iyi karşılanarak hükûmet için başarı olarak telâkki edildi.

Sadrazam İzzet Paşa hatıralarında, Ateşkes Antlaşmasının Bulgaristan, Avusturya ve Almanya ile aktedilen ateşkes anlaşmalarına nazaran daha hafif olduğunu açıklamaktadır.

Osmanlı Devleti'nin ateşkes anlaşmasını imzalamakla yetkili temsilcileri Mondros'tan döndükten sonra, basın karşısına son derece iyimser yorumlarla çıktı. Rauf Orbay Bey'e göre, devletin bağımsızlığı ve saltanatın hukuku bütünüyle kurtarılmıştı ve İstanbul'a bir tek düşman askeri çıkmayacaktı¹⁵.

Halbuki Mondros Ateşkes Anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğunun mevcudiyetine kastedilmiştir. İsmet İnönü'ye göre, "Mütareke hakkında ilk şüpheleri gösteren Atatürk olmuştur." Büyük Atatürk'ün o zaman ifade ettikleri üzere, "Osmanlı Hükûmeti bu mütareke ile kendini kayıtsız şartsız düşmana teslim etmeğe muvafakat etmiştir. Yalnız muvafakat etmiş değil, düşmanların memleketi istilâsı için onlara muaveneti de vaat etmiştir. Bu mütareke olduğu gibi tatbik edildiği takdirde, memleketin baştan nihayete kadar işgal ve istilâyâ maruz olacağı şüphesizdir."¹⁶

C. Mondros Ateşkes Anlaşmasının Uygulanışı:

Mondros Ateşkes Anlaşması ile İtilâf Devletleri, Barış Andlaşmasının imzalanmasını beklemeden, Türk topraklarının taksimine giriştiler. Ateşkes Andlaşmasının 7. maddesi, bütün bir memleketi icabında işgali için İtilâf Devletlerine imkân veriyordu. (Madde 7: "İtilâf devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması halinde, herhangi sevkülceys noktasını işgal hakkını haiz olacaktır.")

Yıldırım Orduları Grup Kumandanı Mustafa Kemal Paşa, Sadrazam İzzet Paşa'ya, Ateşkes Anlaşmasının imzalanmasından sonra gönderdiği telgraflarda mütarekenin şartlarının yanlış anlaşılmaya müsait olduğunu, bu durum düzeltilmedikçe ordular terhis edilecek ve galiplerin her dediğine boyun eğecek olursak, düşman ihtiraslarının önüne geçmeye imkân olmadığını bildiriyordu.¹⁷

İstanbul Hükûmeti, Mustafa Kemal Paşa'nın acı tenkit ve sert ikazları karşısında, kendisinden kurtulmak için Yıldırım Orduları grubu ile 7. Ordu Karargâhını kaldırdı ve böylece Mustafa Kemal Paşa'yı da Harbiye Nezaretinin emrine aldı.

¹⁴ Bk. Enver Ziya Karal, a. g. e., s. 50-51.

¹⁵ Sina Akşin, İstanbul Hükûmetleri ve Milli Mücadele, İstanbul, 1976, s. 61-62.

¹⁶ Enver Ziya Karal, Atatürk'ten Düşünceler, Ankara, s. 1-2.

¹⁷ Bk. Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, c. 4., (1917-1938), Ankara, 1964, s. 14-23.

Galip devletler, ateşkes antlaşması hükümlerine dayanarak 1 Kasım 1918'den itibaren Musul, İskenderun, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını ve daha sonra Trakya ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerini işgal ettiler. İstanbul'da oturan Sultan-Halife kendi sarayının sınırlarını dahi aşacak güce sahip değildi. İşgal olunan bir çok yerlerden düşman çıkmamak üzere orayı kendi anavatanına katmak amacıyla işgal ediyordu. Örneğin, yunanlılar daha ilk günden itibaren Batı Anadolu'yu Büyük Yunanistan'a katmak amacı ile daimî bir şekilde işgal ettiklerini açıkladılar.

Sonuç olarak devlet fiilen çökmüş, hukûki varlığı da galip devletlerin arzu ve isteklerine bağlı kalarak barış konferansında çözüm tarzında bağlanacağı kararlaştırılmıştı. (İşte bu olayların cereyan ettiği anlarda Mustafa Kemal Paşa'nın, Osmanlı Devleti'ni diriltmektense yeni bir devlet kurma yolundaki tarihi kararını ve bunu gerçekleştirecek başarıya ulaştıracak çabalarını görmekteyiz.)¹⁸

İtilâf kuvvetleri mütareke hükmüne aykırı olarak 13 Kasım 1918'de İstanbul'u denizden ve karadan işgal ettiler. Fransèdespri kumandasındaki Fransız kuvvetleri de 23 Teşrin-i Sâni 1918'de Trakya'dan İstanbul'a girdi.

Mütareke yıllarının İstanbul'unun tasviri için sözü Hüsnü Himmetoğlu'na bırakalım:

“İttifak kuvvetleri İstanbul'u işgal ettikleri zaman halk yalnız yoksulluk içinde değil, aynı zamanda her ev harpte akraba, ahabap ve dostlarından birini kaybetmiş, onun acısı ve elemiyle hakiki bir ızdırıp içinde kıvranıyordu. İstanbul'da hiçbir ev yoktu ki bacasından matem dumanı tütmesin. Ölüm ve yoksulluk gibi bir de İstanbul'un düşman tarafından işgali halkı sersemletmiş, makul ve mantıkî düşüncelerini zayıflatmış, karar verme ve tatbik yoluna gitme duygularını, hareketlerini kısmış ve perme perişan bir hale getirmişti.

Mütarekeden sonra, ordunun terhis edilmesi, subay, er ve ordu mensuplarından bir çoğunun İstanbul'a gelmeleri esasen sıkışık durumda olan ve devam eden iaşe vaziyetini bir kat daha güçleştirmişti.

İstanbul hükümeti, parasızlık yüzünden maaş sahiplerine alacaklılara iki üç ayda bir maaş verebiliyor, iç ve dıştan istikraz yapılmasına kredi temin etmesine imkân bulamıyor, insan adedi çoğalmış, iş sahası daralmış, işgal kuvvetlerinin para bakımından olan varlıkları pahalılığı arttırmış, geçimi zorlaştırmış, kimsenin kimseye yapacak maddi yardımı kalmış, hatta durum harp günlerini aratacak bir vaziyete ermişti.

Maaş sahipleri, odacıların, sarrafların, yardım sandıklarının yapacağı birkaç kiralık yardımlara dahi muhtaç buluyordu. Subaylardan bir çoğu hayvanını, dürbününü, bir kısım eşyasını satarak geçinmeye çalışıyordu. Şoförlük yapan, beygir arabası koşan, komisyonculuk yapmaya çalışan, tüccar, esnaf yanlarına sığınan, küçük şirketler kurarak ticarete atılan subayların adedi günden güne çoğalıyor ve artıyordu.”¹⁹

Çok ağır şartlar ihtiva eden Mondros Mütarekesi'yle başlayan süreçte İtilâf devletlerinin dayattığı barış anlaşmasını kabul etmeyen Türk milleti Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde bir bütün olarak “kurtuluş” mücadelesine girmiştir. Bu mücadele sonucunda bağımsızlığına kavuşan Türk milletinin başarısı düşman işgaline düşen milletlerin bağımsızlık mücadeleleri için de bir örnek teşkil etmiştir.

¹⁸ Hamza Eroğlu, a. g. e., s. 91-92 .

¹⁹ Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, c. 2, 247-249 .

Birinci Bölüm
İNCELEME

I. SERVET-İ FÜNÛN'UN KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ

A. DERGINİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ:

Servet-i Fünûn'un 54-55. cilt, 1379-1430. sayıları 7 Şubat 1918 (25 R.A.1336) ve 9 Teşrin-i Evvel 1919 (13 Mhr. 1338) tarihleri arasında neşr edilmiştir. Servet-i Fünûn iki kısma ayrılır: Asıl kısım ve Fransızca ilave kısmı.

Asıl kısmın kapağına büyük klişeyle "Servet-i Fünûn" yazılıdır. İsim klişesinin hemen altında "Perşembe günleri çıkar, musavver Osmanlı gazetesidir." ibaresi yer alır. Bu ibarenin altında da dergini miladî ve hicrî takvime göre yayınlanış tarihi yazılıdır. İsim klişesinin sağında "Sahib-i imtiyaz ve müdür-i mesûl: Ahmet İhsan derginin kaçınıcı yılı olduğu ve telgraf numarası yazılıdır. Klişenin solunda kaçınıcı cilt olduğu, matbaa adı-adresi ve telgraf adresi verilmiştir. Derginin yazı alanı ebadı: 19x29 cm.dir. Kapak sayfalarında güncel, derginin muhtevasına uygun olarak bir fotoğraf yer alır.

Dergi umûmiyetle 16 sahifedir. Farklı olarak 1380. sayı 19; 1391. sayı 13 sayfadır. 1420. sayıdan itibaren de 11 sayfa olmuştur. İncelemeye tâbi tuttuğumuz 52 sayı Fransızca ekleri hariç toplam 792 sahifedir..Her sayfanın üstünde numara ve sahife verilmiştir.Yine sayfanın üstünde ortada derginin adı yazılıdır. Sayfalar iki sütundur.

Derginin 1418-1419. sayıları birer hafta gecikmeli çıkmıştır.Bu sayılar hariç dergi, her hafta düzenli olarak intişâr edilmiştir.

Servet-i Fünûn'un en dikkat çekici özelliklerinden birisi fotoğraf ve resimlere fazlaca yer vermesidir. 52 sayıda toplam 929 adet fotoğraf-resim-karikatür vardır. Fotoğraflar genellikle Cihan Harbi ile ilgilidir: cepheler, başarılı komutanlar, esirler, vb.

Yazı başlıkları çeşitli desen ve süslerle tezyîn edilmiştir. Şiirlerin bazen kare içine alındığı olmuştur. Bazen şiirlerin üst kısmına ya da yanına temaya uygun resimler konmuştur.

Dergide fazla ilan-reklam yoktur. Üç kitap, iki tane cemiyet ilanı ile bir de reklam vardır.

Derginin Fransızca ek kısmında kapakta büyük puntolarla "SERVET-I-FUNOUN", biraz daha küçük puntolarla da "PARTIE FRANÇAISE" yazılıdır. 1408.sayıya kadar-1386. sayı hariç- her hafta neşr edilmiştir. 4 sahifedir. Sayfa sayısı derginin üst sağ köşesinde yazılıdır. Sayfalar üç sütundur. Asıl kısım ile ilave kısmı arasında şeklen farklılıklar mevcuttur. Asıl kısım daha güzel ve düzenlidir.

B. YAZAR KADROSU

Oldukça geniş bir yazar kadrosuna sahip olan Servet-i Fünûn'un yazarlarından çoğu, Türk edebiyatında isim yapmış kişilerdir. Bu tespit, üzerinde çalıştığımız sayılar (1379-1430) için de doğrudur. Yüzleri daha çok Batı edebiyatına dönük olan bu kadro, edebiyatımıza değişik alanlarda yenilikler kazandırmıştır.

Edebiyatımızda çığır açan bu kadronun bizim çalıştığımız 1379-1430. sayılar içerisinde ismi sıkça geçenler Burhan Cahit [MORKAYA], Yahya Saim [OZANOĞLU], Mustafa Namık [ÇANKI] ve Hasan Zeki'dir. Bunların dışında dergide şiir ya da yazıları bulunan başlıca edipler şunlardır: Ahmet İhsan [TOKGÖZ], Süleyman Nazif, Nüzhet Haşim [SİNANOĞLU], Peyami Safa, Cenab Şahabettin, Ali Ekrem [BOLAYIR], Rıfat Necdet [EVRİMER], Feridun Necdet, Tevfik Fikret, Mithat Cemal [KUNTAY], Sami Cahid, Haşim Sami.

Dergide en fazla yazısı bulunan Burhan Cahid [MORKAYA]'dır. Yazılarında daha çok, güncel konuları işlemiştir. Şöyle ki 40 tane yazısı yayınlanmıştır bunların 32'si İstanbul Postası'dır. Ayrıca dergide iki mensure ve bir de hikâyesi yer almıştır.

Edebî fikirleriyle etkili olan simaların içinde Cenab Şahabettin ve Hasan Zeki'nin önemli bir yeri vardır.

Dergide en çok şiir-26 tane-Yahya Saim [OZANOĞLU]'na aittir. Onun dışında Servet-i Fünûn'da yer alan şairlerden başlıcaları: Tevfik Fikret, Rıfat Necdet [EVRİMER], Mustafa Namık [ÇANKI], Hasan Zeki, Ali Ekrem [BOLAYIR], [Ahmet Cemal] Nâbedid, Ahmed Nazım, Haşim Sami, Reşid Ziya, Şükûfe Nihal [BAŞAR]'dir. İncelediğimiz sayılarda Cenab Şahabettin, Abdülhak Hamid ve Faruk Nafiz [ÇAMLİBEL]'in de ikişer şiirleri yayınlanmıştır. Ayrıca genelde romancılığı ön planda olan Peyami Safa'nın da dergide bir şiiri yer almaktadır.

Hikâye sahasında Nüzhet Haşim [SİNANOĞLU] en mühim yeri tutmaktadır. Dergide yedi hikâyesi yayınlanmıştır. Ayrıca Peyami Safa'nın Guy de Mouppasant'tan çeviri üç hikâyesi vardır. Münevver Mahmud, Feridun Necdet, Ferid, Salahaddin Adnan, Mithat Cemal, Ali Eser dergide hikâyeleri yayınlanan yazarlardan başlıcalarıdır. Ahmet İhsan [TOKGÖZ], Aziz Zihan, Aziz Neriman, Şükûfe Nihal [BAŞAR], İskender Fahrettin [SERTELLİ], Sami Cahid ve Saim Nüzhet'in de birer hikâyesi yayınlanmıştır.

Servet-i Fünûn'un incelediğimiz sayılarında 1 şiir ve 71 yazı imzasız olarak yayınlanmıştır. Şiir T. Fikret için yazılmıştır ve imza yerinde "Servet-i Fünûn" yazılıdır. İmzasız yazılar ise daha çok siyasî veya sosyal içerikli güncel yazılardır.

Biz bu bölümde, bu şahsiyetlerin hepsini tanıtmaya şansına sahip değiliz. Tercihini yaparken bir ölçü olarak muharririn yazılarını aldık. Aşağıda tanıtacağımız yazarların bir bölümü böyle yani mecmuadaki yazılarının adedine göre tesbit edilmiştir. Bunlar arasında haklarında bol bilgi bulunan ediplere daha kısa değindik. .

Yazarların dergideki faaliyetleri hakkında bilgi verirken 1379-1430. sayılar göz önüne alınmıştır.

* * *

Abdurrahman Şeref: (1835-1925) “Son zamanlardaki tarihçilerimizden ve siyaset adamlarımızdandır. Aslı Safranbolulu olan Tophane müeyyizlerinden Hasan Efendi'nin oğludur. İstanbul’ da doğmuş, Galatasaray Lisesi’nde okumuştur. Muhtelif mekteplerde dersler okutmuş, Mülkiye Mektebi’nde 16 yıl, Galatasaray Lisesinde 14 yıl müdürlük ettikten sonra Defter-i Hâkani Nazırı, Âyan Âzası, üç defa Maarif Nazırı, Evkaf Nazırı, Şûra-yı Devlet Reisi olmuştur. Bir aralık Âyanda ikinci reislik dahi etmiş ve bu mecliste saltanat hükümetinin kaldırılmasına kadar bulunmuştur. 1923’te TBMM ikinci devresine İstanbul mebusu olarak girdi. Mebus iken hastalanarak İstanbul’a gelip Guraba Hastanesi’nde öldü.

Tarihin bilhassa Osmanlı devrine ait kısmında ihtisası vardı. Meşrutiyetten bir sonra Vakanüvis tayin edilmiş, aynı zamanda ilk defa olarak teşkil edilen Tarih-i Osmanî Encümeni Reisi olmuştur. İmparatorluk vakanüvislerin sonuncusudur. İki ciltlik “Tarih-i Devlet-i Osmaniye” adlı eseri ile yine tarihe, coğrafyaya ait ders kitapları vardır.”²⁰

Dergideki yazıları tarihî içeriklidir. İncelediğimiz sayılarda dört yazısı yayınlanmıştır. Sultan II. Abdulhamid, Sultan Mahmut Han, İbrahim Hakkı Paşa'nın biyografilerini yazmıştır. Ayrıca Sultan V. Mehmet'in Kılıç Alayı ile ilgili bir yazısı da yayınlanmıştır.

Abdül Feyyaz Tevfik: Bk. [YERGÖK] Abdül Feyyaz Tevfik

Abdülhak Hamid: Bk. [TARHAN] Abdülhak Hamid

[Ahmet Cemal] Nâbedid: 1285 sene-i maliyesinde Selânik’te doğmuştur. Pederi Celal Bey’dir. Memuriyet mesleğinde bulunduğu halde medrese tedrisâtından mezun idi. Basılmamış eserleri: “Ölü Dalgalar”, “Çiçekler Arasında”, “Eskiler Alayı”²¹

Dergide 5 şiiri yayınlanmıştır: “Nikab Açarken, Geçme, Tecellî, Yangın Var!, Harbden Sonra”. Ayrıca dergide yer alan, “Şapka İğnesi” adlı hikâyesinde sıradışı bir tramvay yolculuğunu anlatır. Bu hikâye o dönem İstanbul’da yaşanan ahlakî çöküntüyü gözler önüne serer.

Ahmet İhsan: Bk. [TOKGÖZ] Ahmet İhsan

Ahmet Nazım: Dergide beş şiiri yayınlanmıştır. Şiirlerinde aşk acısı, hasret, gurbet gibi temaları ince bir dille işlemiştir. Dili oldukça akıcı ve etkileyicidir. “Görmemişim böyle yosma sevda dilberi”, “Tebessümler kanat açtı” gibi farklı, özgün ifadeleri vardır. Şiirlerinde Divan Edebiyatından da izler görülür: “Ömrüm şebnem olaydı gül yanaklarında” gibi.

Ahmet Saip: (1859-1920) “Son asırda yetişmiş tarihçilerimizdendir. Kafkasya’da doğmuştur. Babasının adı Ebumüslim’dir. Rus asker mekteplerinde okuduktan sonra Yüzbaşı rütbesiyle Türk ordusuna girmiş ve uzun müddet Mısır Fevkalâde Komiseri Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın yaverliğinde bulunmuştu. Ondan sonra bu vazife ve meslekten ayrılarak yazı âlemine girdi. II. Abdülhamid zamanında Mısır’da epey kitap neşretti. O zaman bunların Türkiye’ye girmesi yasaktı. 1908 İnkılâbından sonra İstanbul’a gelerek 1911’de Darülfünûn Rus dili muallimliğine tayin edildi. Erenköy’de ölümlüğüne kadar Sahra-yı Cedit Mezarlığı’na gömüldü.

Basılmamış eserleri şunlardır: Vaka-i Sultan Abdülâziz, Tarih-i Sultan Murad-ı Hamis, Sultan Hamid’in Evail-i Saltanatı, Rehnüma-yı İnkılâp, Son Osmanlı- Rus Muharebesi,

²⁰ İbrahim Alaattin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 6

²¹ Daha fazla bilgi için bk. İbntilemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Milli Eğitim Yay., İstanbul, 1969, s. 221-223

Tarih-i Meşrutiyet, Şark Mesele-i Hazırası, Nereye Gidiyoruz?, Hakayık-i Tarihiye ve Siyasiye, Şark Meselesi.

Bu eserlerinden başka basılmamış olarak: ‘Mısır İngilizlerin Eline Nasıl Düştü?’, ‘Meşrutiyet Dalgaları’, ‘Ayastafanos Muahadesinden Berlin’e Doğru’, ‘Mısır ve Arabî Paşa Meselesi’ adlı eserleri de vardır.”²²

Dergide yalnız bir yazısı yer almıştır. Bu yazı İstanbul’un fethiyle ilgilidir.

[ALAN] Ruşen Zeki: Dergide yalnız “Uyuyor Musun?” adlı bir mensur şiiri vardır. Üslûbu oldukça akıcı ve dokunaklıdır:

“Emellerinin, neş’elerinin enkazı altında ebedî uykuya mahkûm genç kız! . Uyuyor musun? . . . Dalgalar, nehirler, rüzgarlar, sahabeler, genç kızlar, aşk, zevk beldelerine akıyorlar, neşelere şitab ediyorlar. Uçuyorlar ... Güzel ve ilahî kız uyuyor musun?”²³

Ali Baha: Dergide felsefe tarihi ile ilgili bir yazısı yer alır.

Ali Ekrem: Bk. [BOLAYIR] Ali Ekrem

Ali Enver: Dergide yalnız “Ölümler Arasında” adlı bir yazısı vardır. Bu yazı anı türündedir. Tıbbiyede geçirdiği bir günle ilgilidir.

Ali Eser: Biri anne sevgisi, diğerleri ise aşk üzerine dört hikâyesi yayınlanmıştır. Ayrıca bir de tenkid türünde yazısı yayınlanmıştır. Bu yazıda “Kaldırım Çiçeği” adlı kitabı ve yazarını ağır bir şekilde eleştirir. “Bir Cevap” adlı bu yazı Servet-i Fünûn’da tenkidin çok ağır olabileceğine dair bir örnektir.

Ali Sami: Dergide imlâmız ile ilgili yapılan çalışmaları anlattığı bir makalesi yer alır. Bunun dışında başka bir metinde imzası yoktur.

A(yn). Nurettin: Dergide genç kızlar ve evlilik konusu hakkında bir yazısı yer alır. Bu konuya bir de Peyami Safa’nın değindiğini görürüz. Bunun dışında “İstanbul Postası” larında da zaman zaman o dönemde kadınların sosyal rolleri hakkında haberler çıkmıştır.

Aziz Neriman: Dergide “Ergeç” adlı şiiri ve “Bir Yaz Gecesinde Rüyası” adlı bir hikâyesi yayınlanmıştır. Şiirin üst sağ köşesinde “Maziden Gölgele” diye küçük bir not düşülmüştür.

Aziz Zihan: Servet-i Fünûn’da aşk ve aşk acısının işlendiği hikâyeler hayli fazladır. Aziz Zihan’ın da dergide aşkın verdiği elemi konu alan bir hikâyesi vardır. “Elemin Zevki” adlı hikâyede Servet-i Fünûnculardaki marazîlik açıkça görülür.

[BAŞAR] Şükûfe Nihal: (1896-1973) “Şiirleri ve hikâyeleriyle tanınmış edebiyatçı kadınlarımızdandır. Doktor Emin Paşa’nın torunu, Miralay Ahmet Bey’in kızıdır. İstanbul’da doğmuş, babasının vazife ile bulunduğu Şam, Beyrut ve Selânik’te ilk ve orta tahsilini bitirmiş, 1919’da Edebiyat Fakültesi’nden diploma almıştır. Kız öğretmen Okulu’nda, İstanbul, Nişantaşı, Kandilli Kız Liselerinde, Nişantaşı ve Kadıköy Kız Ortaokullarında öğretmenlik etmiştir. Neşir tarihi sırası ile eserleri şunlardır:

Yıldızlar ve Gölgele (şiir mecmuası), Hazan Rüzgârları (şiir mecmuası), Tevekkülün Cezası (küçük roman), Gayya (şiir mecmuası), Yakut Kayalar (küçük roman), Çöl Güneşi (küçük roman), Su (şiir mecmuası), Şile Yolları (şiir mecmuası), Finlandiya (seyhat ve etüt). Bunlardan başka “Yalnız Düşünüyorum, Mavi Şeytan” isimli iki romanı da vardır. Bayan Şükûfe Nihal, iktisadî ve içtimaî meselelere ait yazılar ile tanınmış olan Bay Hamdi Başaran’ın zevcesidir.”²⁴

²² İbrahim A. Gövsa, a. g. e, s. 26

²³ Ruşen Zeki [ALAN], Uyuyor Musun?, S. F., c. 54, nr. 1395, s. 264-265

²⁴ İbrahim Alaattin Gövsa, a. g. e., s. 63

Dergide üç şiiri ve ailesinden uzak bir babayı konu alan “Of Felek Of” adlı hikâyesi yayınlanmıştır. Servet-i Fünûn’un incelediğimiz sayılarında hikâyeler genelde karamsar ve hüznüldür. Şükûfe Nihal’in hikâyesi de bu genellemeye uyar.

Bilanavle, Harun Reşid: Dergide yalnız bir yazısı vardır. Bu yazı da İstanbul’un güzellikleri hakkındadır.

[BOLAYIR] Ali Ekrem: (1867-1937) Servet-i Fünûn’un önemli şairlerindedir. Derginin incelediğimiz sayılarında 6 şiir ve felsefi içerikli Evü Holand’dan çeviri bir mensuresi yayınlanmıştır. Şiirlerinden ikisinin nazım şekli sone, serbesttir. Diğer şiirleri dörtlülük ve beşliklerle yazılmıştır.

Burhan Cahid: Bk. [MORKAYA] Burhan Cahid

Cahid: Bk. [MORKAYA] Burhan Cahid

Celal Sahir: Bk. [EROZAN] Celal Sahir

Cenab Şahabettin: Servet-i Fünûn’un en önemli temsilcilerindedir. Servet-i Fünûn’un edebî yönünü belirginleştirmiş, şiir karakterini ortaya koymuştur. Dergide “Tahkikat-ı Edebiye Sütunları” adlı bölümde edebî görüşlerini anlatmıştır:

“... Şiirde simbolizm taraftarı olmadığım gibi erbab-ı nazmumuzdan hiçbirinin de muhafaza-i ciddiyet etmek şartıyla sembolik olamayacağına kâni’im.

... Realizm eğer Emile Zola’nın nazariyat-ı malûmesine mûlayîm eserler yazmak mesleği ise bunun nazımda pek ve yâbis neticeler vereceğinden eminim. ...

... Victor Hugo’nun “Kromovel” mukaddimesindeki nazariyât maluması bizim edebiyatımıza kabil-i tatbik değildir, bâhusus elfâz itibariyle eğerki Namık Bey edebiyatımıza hafif bir romantizm çeşnisi vermişlerse de itibariyle bu vadide ne bendeniz, ne de muasırlarım onlara peyrev olmadık.

... Aliyy-ül-umûm san’at ve aliyi-ül-husus edebiyat için güzellikten başka gaye tanımam. İtikadımca güzel bir eser vücuda getirerek kari’lerinde tatlı bir hülya uyandıran şair muvaffak olmuştur. ...”²⁵

Çalışma yaptığımız sayılarında üç gezi yazısı, iki şiiri, bir tane de tenkid yazısı yayınlanmıştır. Ayrıca vezin konusundaki görüşlerini dile getirdiği “Mesele-i Evzan” başlıklı iki yazısı da oldukça önemlidir.

Cevad Hakkı: Bk. [TARIM] Cevad Hakkı

[ÇAMLIBEL] Faruk Nafiz: ‘Hecenin Beş Şairi’nden en önemlisidir. İnci Enginün bu şairimizin Servet-i Fünûn’daki faaliyetlerini acemice bulup, 1924-1938 arasının olgunluk dönemi olduğunu söyler: “... O, 1918’den itibaren adını duyurmuştur. Önceleri aruz, sonra hece ile yazdığı şiirlerle kendisini kabul ettirmiştir. Faruk Nafiz’in ilk devresi acemi şiirler yazdığı, Servet-i Fünûn’u taklit ettiği, “şahane” edalı, basmakalıp sıfatları kullandığı devirdir. Bu dönem 1919’akadar sürer. İkinci dönem, 1919-1924 arasındadır. Gökalp’e yaklaşır heceyi kullanır. Faruk Nafiz’in olgunluk devri, 1919-1960 arasındadır. ...”²⁶

Dergide “Yolcu” ve “. . . nun Gözleri” adlı iki şiiri, bir de T. Fikret’in Servet-i Fünûn’daki yeri ve önemini, ölümüne duyduğu üzüntüyü işleyen “Büyük Fikret İçin” yazısı yayınlanmıştır.

[ÇANKI] Mustafa Namık: Servet-i Fünûn’da sıkça adı geçen ediblerden biridir. Servet-i Fünûn’un incelediğimiz 52 sayısında 21 yazısı, 9 şiiri vardır. “Felsefe Tarihi” ve “Hayvanatta Tekâmül-i Zihni” adlarında iki seri yazısı yayınlanmıştır. Şiirlerini -birkaçı hariç- sone nazım şekliyle yazmıştır.

²⁵ Cenab Şahabettin, Tahkikat-ı Edebiye Sütunları, S. F., c. 55, nr. 1422, s. 271-272

²⁶ İnci Enginün, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, İstanbul, 2001, s. 35

Doktor Nuri: Bk. Doktor Nuri Bekir

Doktor Nuri Bekir: Dergide dört hatıratı yayınlanmıştır. Bunlardan üçü Arabistan'da geçer, biri ise "Ayyaş" üst başlıklı meslek hatıralarındandır. Ayrıca dinî terbiyenin önemini vurguladığı "Besmeleliler-Besmelesizler" adlı yazısı ile atasözü açıklamaları yaptığı iki yazısı da dergiye ayrı bir renk katmıştır.

Emin Hâkî (1889-1920 İst.): "Mevlevî şairi. Şiire çok küçük yaşta başladı. 1909'da Mektubî Kalemi'ne getirildi. Yirmi yaşlarında bir genç iken Mevlevîliğe intisâp etti. Bir ara Bektaşîliğe girdiyse de çabuk döndü. Balkan Harbi'ne gönüllü olarak iştirak etti. Döndükten sonra bir müddet daha memuriyete devam etti. I. Dünya Harbi'ne girişimiz üzerine 1914'te yeniden asker oldu. 1918 de yeniden İstanbul'a döndü. Yeniden kaleme devama başladı. Fakat kısa bir müddet sonra hastalanarak vefat etti. Mehmet Âkif'ten mülhem alarak vücuda getirdiği şiirlerinde çok muvaffak olmuştur.

Şiirlerinde hem aruz hem hece veznini kullandı. Parlak teşbihler ince hayalleri vardır. Şiirleri hissî ve perveranedir. Meşrutiyet'ten sonra çıkan İtisâm, Sebilü'r-Reşad mecmualarında şiir ve nesirleri mevcuttur. İkaz ve Taassubun Neticesi isimli biri manzum biri mensur iki eseri basılmıştır.²⁷

Servet-i Fünûn'un incelediğimiz bölümünde iki şiiri yayınlanmıştır. Şiirlerinde doğa güzellikleri ve aşk teması iç içedir.

[EROZAN] Celal Sahir: "Servet-i Fünûn şairlerindedir. Edebiyat-ı Cedide döneminde yazdığı şiirleri 1909 yayınlanan "Beyaz Gölgeleler" adlı kitapta bir araya getirilmiştir. Aynı yıl "Buhran" adlı eserini, 1911'de de "Siyah Kitap"ı yayımlar. Mütareke yıllarında "Kitaplar" dergisini çıkarır. II. Meşrutiyet sonrasında yayınladığı "Kardeş Sesi" sosyal muhtevalı uzun bir şiirdir.²⁸

Derginin incelediğimiz 1379-1403. sayılarında nakş eden iki bayan resminin altında "Nakşiyar" adlı bir şiiri yayınlanmıştır. Bunun dışında başka şiiri yoktur.

[ERSOY] Mehmet Âkif (1873-1936): 1908 yılına kadar memurluk yapar. Meşrutiyet'in ilanından sonra "Sırat-ı Müstakim" ve "Sebil-ür Reşat" dergilerini çıkarır. İstanbul Üniversitesinde dersler verir. İstiklâl Savaşı yıllarında Anadolu'ya geçerek Halkı uyandırmak için etkili konuşmalar yapmış, Burdur milletvekili olarak TBMM'de bulunmuştur. .

Dergide yer alan tek yazısı "Tahkikat-ı Edebiye Sütûnları"dır. Bu yazıda şiirinin gayesini şöyle açıklar: ". . . . Nazmımla bugün yürümek istediğim gaye rezil ictimâiyemizi ortaya koyup halkı bunlardan teneffüre çalışmaktır. . . . " Derginin incelediğimiz sayılarında hiçbir şiiri yayınlanmamıştır.

[EVRİMER] Rifat NECDET: Derginin incelediğimiz sayılarda dokuz şiiri yayınlanmıştır. Şiirlerinin üçü şarkı türündedir, diğerlerinin ise nazım birimi dörtlük ya da benttir.

Faruk Nafiz: Bk. [ÇAMLİBEL] Faruk Nafiz

Fatin Tefrik: Tanıtığımız sayılarda "Daktilograf" adlı sone tarzı bir şiiri yayınlanmıştır. Şiirin sağ üst köşesinde "Hayat-ı Hakikiye Sahnelerinden" başlığı konulmuştur.

Ferid: Derginin incelediğimiz sayılarında beş hikâyesi yer almaktadır. Bunlar: Kavaklı Baba, Ümid, Zen-i Gürz, Taassub ve Metrukât'tır.

Feridun Necdet: Dergide "Zahir'in Mektuplarından" üst başlıklı iki mektubu, aşk konulu bir hikâyesi ve verem hastası bir arkadaşının ölümü hakkında anısı yer almıştır.

²⁷ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, cilt 3, s. 30-31(Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979)

²⁸ Daha fazla bilgi için bk. Şerif Aktaş, Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi 1, s. 125-131

“Fantezi” üst başlıklı, “Ayasofya” ve “Füreyya” adlı iki yazısında ise hayal ve duyguları ön plandadır. .

Halil Hamid: M. Rauf Bey’i tanıtan bir yazısı vardır. M. Rauf Bey’in kişiliğini, çocukluğunu, ölümüne karşı duyduğu üzüntüyü dile getirir.

Harun Reşid Bilanavle: Bk. Bilanavle, Harun Reşid

Hasan Zeki: Servet-i Fünûn’un incelediğimiz sayılarında sıkça ismi geçen ediplerimizdendir. “Bir Tabiat Şairinin Jurnalı” ve “Edebî ve Felsefi Gezintiler” adlarında seri yazıları vardır. “Bir Tabiat Şairinin Jurnalı”nda daha çok şiir hakkındaki düşüncelerini ve şairlerin iç dünyalarını anlatır. “Edebî ve Felsefi Gezintiler”de ise şiir, sanat, musiki, felsefe gibi konulara yer verir.

Dergide Hasan Zeki’nin şiirleri de sıkça yayınlanmıştır. “Sadalar” adlı altı şiiri vardır. Bu şiirleri “İlk Şiirler. . (1324-1330)” üst başlıklıdır. “Hep Rüya, Aşk” şiirlerinde ise “Bugünkü Yazılardan” notu düşülmüştür. “Kardeşlik, İdeal, Hazan” şiirleri ise “Son Yaprak 1, 2, 3” şeklinde numaralandırılmıştır.

Haşim Nahid: Derginin incelediğimiz sayılarında yalnız bir yazısı vardır. “Tevfik Fikret” adlı bu yazısında Edebiyat-ı Cedide’nin kuruluşu, edebiyatımızdaki yeri ve Tevfik Fikret’in edebî kişiliği hakkındadır. “*Tevfik Fikret, yokluğundan elem sızdığımız en muazzez varlıkların hicranını bugün bize verdi. Artık geçmiş günlerin tozlu ve sisli yollarında onun hakikî hayalini aradıkça günlerle gecelerin beyaz ve siyah argacından aramıza mesafe perdeleri girilecek; lakin Rebab şairinin mermer heykeli, “Heykel-i sa’yi” nın bütün gururuyla Osmanlı-Türk tarihinde yaşayacak ve yükselecektir.*”²⁹

Kemal Fevzi: Dergide yalnız “Ay Doğarken” adlı şiiri yayınlanmıştır. Bu şiir 11’li hece ölçüsüyle ve dördlükler halinde yazılmıştır. Üç dördlükten oluşur. Dili oldukça akıcı ve sadedir.

Kemal Niyazi: Görevine bağlı, fedâkar ve güler yüzlü bir hasta bakıcıyı tanıtan bir yazısı vardır.

[KUNTAY] Mithat Cemal: (1885-1956) “Hukuk Mektebi’ni bitirmiş, noterlik ve Adalet Bakanlığı’na bağlı görevler yapmıştır.

Daha çok aruzla yazdığı Mehmet Âkif tarzı, vatan millet temalı şiirleriyle bilinir. Mithat Cemal, nükteli, tezatlı güçlü nesirleri ve incelemeleri ile de tanınır. Gazetelerde kalan fıkralarının yanı sıra, biyografik roman denilebilecek eserleri de vardır. Mehmet Âkif (1944), Namık Kemal (1944 ve 1956, iki cilt) ve Ali Suavi için yazdığı monografi kitapları, aynı zamanda, bir roman zevkiyle okunabilecek eserlerdir. “Üç İstanbul” adında bir romanı ünlüdür.”³⁰

Dergide daha çok yazılarına yer verilmiştir. Dergideki tek şiiri “Mehmet Âkif’e Hücûm”dür. Bu şiirinde Mehmet Âkif’e seslenmiştir. Guy De Mouppasant’an çeviri bir hikâyesi tefrika edilmiştir. Ayrıca iki anısı da dergide yayınlanmıştır. Bu anılarından birinde Abdülhak Hamid’le nasıl tanıştığını, duyduğu heyecanı anlatır:

“*Hamid’in bir hali ve şüphe yok sevimli bir hali var: Pek çok bildiği bir mesele-i ilmiye ve edebiyeyi hiç bilmiyormuş gibi tacib-i telmiyezane ile dinler. O ma’lûmâtı vukûf-ı ‘ilmi ve edebiyesini ifşâ etmeyen pek nadir adamlardan biridir*”.³¹

Mithat Cemal makalelerinden ikisi Meşrutiyet yönetimiyle ilgilidir. “İki İstanbul” adlı makalelerinde de İstanbul’un önceki siması ile o günün İstanbul’unu karşılaştırır.

²⁹ Haşim Nahid, Tevfik Fikret, S. F., c. 54, nr. 1390, s. 183-184

³⁰ A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 5, s. 9

³¹ Mithat Cemal, Bir İçtimâ, S. F., c. 55, nr. 1430, s. 368-371

Mahmut Sadık: (Ölm. 1930) “Meşhur muharrir ve ediplerimizdendir. İstanbul’da doğdu. Mülkiye’de okuduktan sonra hükümet tarafından ziraat tahsili için Almanya’ya gönderilmişti. 1885’te Almanya’dan döndü. Ceride-i Havadis, Tarik, Sabah, Saadet, İkdam, Tercüman-ı Hakikat gazeteleri ile haftalık Servet-i Fünûn’da bir çok çeşitli yazılar neşretti. Bunlardan bir kısmı kendi imzası ile, bazısını da Osman Galip ve Kadri müstear ile yazmıştır. Bu sıralarda bir aralık Hariciye ve Maliyede memurluk da yapmıştır. Fakat devam etmeyerek Beşiktaş’ta Fevziye Mektebi’nde hocalıkla ve Babiali Caddesi’nde roman tercümesi ile meşgul olmuş ve aynı zamanda Osmanlı hanedanından birine de Fransızca okutmuştur. Mabeyn Kâtiplerinden Tevfik Bey Kudüs Mutasarrıfı olması üzerine onu Tahrirat Müdürlüğü’ne tayin ettirmişti. Mahmut Sadık 1898’de Kudüs’e gitmiş ve 1903’te İstanbul’a dönmüştür. Yine muhtelif gazetelerde muharrirlik ederek 1908 İnkılâbından sonra gündelik Servet-i Fünûn’da çalışmış. Sonra Abdullah Zühtü’nün kurduğu Yeni Gazete’ye geçmişti. Bu gazetede başmakalelerinden başka her gün “Takvim’den Bir Yaprak” başlıklı hafif siyasi mizahî fıkralar neşrederdi ki sonraları bunlardan bir kısmını “Takvimden Yapraklar” adı ile bastırılmıştı.

Mahmut Sadık, siyasi ve içtimaî mahiyetteki yazılarından başka fennî yazılar da neşretmiştir. Karagöz’de mizahî yazılar yazmıştır. Son zamanlarda Devlet Demir Yolları Mecmuası’nın baş muharrirliğini yapıyordu. 1916’da Matbuat Cemiyeti’nin ilk reisi seçilmişti. “Rüşvet, Sevda, Kalb-i Şeyda, Tekâmül” adlarını taşıyan romanlar ile, gerek müstear adlarla neşredilmiş bir çok tercüme romanları vardır.”³²

Derginin incelediğimiz sayılarında Mahmut Sadık’ın bir yazısı yer almaktadır. Bu yazı Darülfünûn’dan mezun olan genç kızlar için düzenlenen müsamere ile ilgilidir. Mezuniyet belgesi alan genç kızlardan övgü ve gıpta ile bahseder.

Mehmet Âkif: Bk. [ERSOY] Mehmet Âkif

Mehmet Nurettin: Dergide “Hicran Saatleri” adlı şiiri yayınlanmıştır. Şiirini “A(yn). Ş(e)’ye” ithaf etmiştir. Şiirin nazım birimi beyittir. Ayrılık teması işlenmiştir.

Mehmet Recai: Dergideki tek yazısı “Yağmur” adlı mensuresidir. Bu mensurede üslubu oldukça duygu yüklü ve etkileyicidir: “*Bugün semâ, bu yaramaz çocuğuna, bu arza çok kızmıştı. Sulanan gözlerini, renksiz yüzünü göstermemek için duvağını indirmiş gizli gizli ağlamak istiyordu. Fakat o anda o kadar coştı ki örtüsünün arasından kayan damlalar pencerenin kafeslerine küçücük parmaklarını geçiriyor, tırnaklarıyla camları çizmek istiyor, hem o kadar kuvvetli basıyor ki kendisi bile süzülerek eriyordu.*”³³

Mithat Cemal: Bk. [KUNTAY] Mithat Cemal

M. Kemal: Üzerinde çalıştığımız sayılarda iki şiiri vardır. Bunlardan birinin nazım şekli sonedir. Diğeri ise dörtlük nazım birimindedir.

[MORKAYA] Burhan Cahid: “Tanınmış gazeteci ve romancılarımızdandır. İstanbul’da doğdu. Eytam Meclisi âzasından Fahreddin’in oğludur. Siyasal Bilgiler Okulu’ndan 1912’de diploma aldı. Henüz mektepte iken Yeni Gazete yazı heyetine girmişti. Mektepten çıktıktan sonra Milli Ajans’ta, Yeni Gazete yazı işleri müdürlüğünde bulundu. Servet-i Fünûn’da çalıştı. Vatan gazetesi “Hafta Sohbetlerini” yazdı. 1918’de Karagöz’ün müdür ve baş muharriri olmuş ve on yıl bu işi yaparken günlük gazetelere de fıkra ve roman yazmaya devam etmiştir. 1918’de “Koroğlu” gazetesini kurdu. İlk edebî eseri 1922’de çıkan ve ilk kalem tecrübelerini muhtevî olan “Bizans Akşamları”dır. Muhtelif gazetelerde tefrika edildikten sonra kitap şeklinde neşredilen romanları şunlardır: “Çoşkun Gönül, Aşk Bahçesi, Kızıl Serap, Gönül Yuvası, Ayten, Harp Dönüşü, Hizmetçi Buhranı, Aşk

³²İbrahim Alaattin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 236

³³ Mehmet Recai, *Yağmur*, S. F., c. 54, nr. 1391, s. 207

Politikası, Adam Sarrafı, Şeyh Zeynullah, Komşunun Romanı, Köy Hekimi, Bir Çatı Altında, Yüzbaşı Celâl, Dügün Gecesi, Cephe Gerisi, İhtiyat Zabiti, Yalı Çapkını, Gurbet Yolcusu, Kır Çiçeği, Bir Kış Gecesi, Kurşun Yarası, Alay Emri, Sevenler Yolu, Patron, Yaprak Aşısı, Köydeki Dost, Dünkülerin Romanı, Nişanlılar”

Bunlardan başka İnkılâp tarihimize ait “Gazi Mustafa Kemal, İzmir’in Romanı, Gazi’nin Dört Süvarisi, Mudanya Lozan ve Ankara ve yine Atatürk’e ait “O ve İki Cephesi” adlı tarihî eserleri neşredilmiştir.”³⁴

Dergide en çok yazısı yayınlanan yazarımızdır. Yazılarında daha çok güncel konuları, özellikle I. Dünya Savaşı’nın getirdiği ekonomik, sosyal sıkıntıları işlemiştir. Ayrıca iki mensure ve bir de hikâyesi yayınlanmıştır. Mensurelerinde dili oldukça dokunaklıdır:

“... Uzaklara kadar yayılan sükûnetlerin rüyâlı derinliğinde altın saçlı ay gümüş tüllerle denizleri sararken gece bu râkid sükûneti durgun nefesleriyle ihlâl etmemek için kurşunî bir tayf gibi mesafâtın nâme-resi hududlarına doğru uzanır, gider. . . .”³⁵

“Bu karanlık hayatın zehirlerini bir müddet daha içmek istemiyorum. Gençliğimin en sakın günlerinde bile ruhum hayattan ezâ gördü. Izdırab çekti. Ne mevsimler, ne muvaffakiyetler kalbimde payidar bir saadet bırakmadı.”³⁶

Burhan Cahid “Musahabe” üst başlıklı bir yazısında da genç kızların kitap okuyup kendilerini hayata karşı hazırlamaları gerektiğine deyindir. Yine “Kadın Derdi” adlı yazıda kadınların sosyal hayatta ve iş hayatında eskiye nazaran daha çok söz sahibi olduklarına değinir:

“Kadınlar bir cesaret-i mütezayide içinde her gün yeni bir mevkiî, başka bir kale kapmak hevesleriyle fırsat gözetiyorlar. Yeni erbâb-ı mesâi, taze bir neşe-i gayretle gece çalışıyorlar, gündüz çalışıyorlar...!”³⁷

M. Raik: Üzerinde çalıştığımız sayılarda sadece bir yazısı yer alır. Bu yazı anı türündedir. O dönem İstanbul’da sıkça görülen yangınlardan biri hakkındadır.

M. Sad: Dergide daha çok sosyal ve tarihî konularda yazmıştır. Ayrıca siyasî içerikli anıları da vardır. Meselâ Berlin Sefir-i Kebiri İbrahim Hakkı Paşa, Doktor Julius Germanus’un Türklere beslediği sevgi ile ilgili anıları yayınlanmıştır.

Muhammed Hikmet: “Zedelenmiş Hayat” adlı bir hikâyesi yer alır. Hikâye Servet-i Fünûn’daki çoğu hikâye de olduğu gibi hüznü ve dokunaklı bir içeriktedir.

Mustafa Namık: Bk. [ÇANKI] Mustafa Namık

Mustafa Reşit Paşa: Dergideki yazıları tarihî içeriklidir. Derginin tarih yönünü doyuran isimlerdendir. “Bir Vesika-yı Tarihiye” adlı seri yazıları yayınlanmıştır.

Münevver Mahmud:

Münir Tevfik: İncelediğimiz sayılarda sadece bir mensuresi yayınlanmıştır. “Adanın Geceleri” adlı bu mensure tasvir içeriklidir.

Nâbedid: Bk. [Ahmet Cemal] Nâbedid

³⁴İbrahim Alaattin Gövsa Türk Meşhurları Ansiklopedisi, s. 256

³⁵Burhan Cahid [Morkaya], İbadet Geceleri, S. F., c. 54, nr. 1382, s. 46

³⁶Burhan Cahid [Morkaya], Son Emel, S. F., c. 54, nr. 1399, s. 326

³⁷Burhan Cahid [Morkaya], Kadın Derdi, S. F., c. 54, nr. 1382, s. 54-55

Nizameddin Arif: Dergide tarih konusunda söz sahibi olan yazarlarımızdandır. Yazıları tarihin tasnifi, çağların sınıflandırılması ve millî tarihimiz konularındadır:

*“Tarih ya bir milletin veya bütün milletlerin tecelliyât-ı hayatiyelerini tedkik eder. Birinci ihtimale göre hususî, ikinci ihtimale göre de umûmî nâmını alır.”*³⁸

Nüzhet Haşim: [SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim

Osman Affan: İncelediğimiz sayılarda iki yazısı yer alır. Bunlardan birinde Cihan Harbi'nin yaşandığı o dönemde de basını sorumluluğa davet eder. Her kafadan ses çıkmaması gerektiğini söyler. Aksi takdirde hükümetin de kafasının iyice karışacağını belirtir. Diğer yazısında ise yönetim şekillerini karşılaştırır:

“Usul-u mutlakada hükümet; siyaset-i dâhiliye ve hâriciyesinde millete karşı mesul olmayıp ictihad zatisine tabien hareket edegeldiğinden efâlinin nîk ü bedinden dolayı millete hesap vermek mecburiyetinde değildir.

Usul-u meşrutîde; hal bunun tamamen aksi olup çünkü; hakimiyet münferide yerine hakimiyet-i milliyeye kâim olduğu ser-kardeki hükümet ve milletin ekseriyetine istinada etmekte bulunduğu cihetle ittihaz ve ta'kib eyleyeceği siyaset-i dahiliye ve hariciyeyi milletin ekseriyet-i ârâsına göre tayin etmeğe mecbur, aksi halde millete karşı mesuldur.

*Tabir-i ahirle; meşrutiyet usulu üzere idare olunan devletlerde umur-u dahiliye ve hariciyede takip edilecek siyaset milletin ekseriyet ârâsına müstenid bulunmak lazım geldiğinden ikametinde olmayan siyaset-, hükümet için müstelzem mesuliyet, millet içinde bad-ı felaket olacağı rehin rütbe-i bedahettir.”*³⁹

Osman Behçet: “Kimsesizliklerim” adlı sone nazım şeklinde bir şiiri yayınlanmıştır. Şiirin altına “Bu ünvandaki mecmua-ı eşarımdan” notu düşülmüştür

[OZANOĞLU] Yahya Saim:⁴⁰ Dergide en fazla şiiri yayınlanan şairdir. İncelediğimiz 1379-1430. sayılarda toplam yirmi altı şiiri yayınlanmıştır. Ayrıca “Sosyalizm: Fransa’da Almanya’da” adlı seri yazıları da vardır. Deği içinde yazı faaliyetleri oldukça fazladır. Cenab Şahabettin Dergideki “Mesele-i Evzan” adlı yazısında Yahya Saim’in şiirlerinden de bahs eder:

*“Yusuf Ziya, Faruk Nafiz, Yahya Saim ve daha şu anda hatırıma gelmeyen imzalar üstünde hece vezni üzerine yazılmış öyle latif şiirler gördüm ki... Fakat bütün o nefis şiirler de müşterek bir kusur var: musiki-i noksanı: Ve bu noksan onlardan “manzum” sıfatını nez’ eder. Ahenk hakkında ma’lûmât_ı fenniyesi olan her zât bu hakikati teslim edecektir.”*⁴¹

Peyamî Safa: İncelediğimiz sayılarda yedi yazısı yayınlanmıştır. Bunlardan üçü Guy De Maupassant’tan çeviri hikâyelerdir: Ah Şu Hınzır Mavren, Bir İbtıla ve Halas. Bu hikâyelerdeki konular romanlarına benzemektedir: aldatma, aşk, evlilik sorunları vb. dir.

“Genç Kızlarımıza” adlı yazısında “Hayal ve Hissiyat” adlı kitabını tanıtır, kitabı yazış gayesini anlatır. : “Sizin için bu küçük kitabı neşr ederek bî-payan zekânıza, cazibenize, hissiyâtınıza karşı mecbur olduğum vazife-i hürmeti ifâ ediyorum. ”

³⁸ Nizameddin Arif, Tarih-i Millîmiz, S. F., c. 54, nr. 1400, s. 344-345

³⁹ Osman Affan, Meşrutiyetle İdare Olunan Devletlerde Fırka ve Fırkacılık, S. F., c. 55, nr. 1418, s. 211-212

⁴⁰ Daha geniş bilgi için bk. Nâzım Hikmet Polat, “Ölümünün 40. Yılı Münasebetiyle Yahya Saim Ozanoğlu’nun Yayınlanmamış Eserleri”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, sayı:11, Niğde-2002, s.7-160

⁴¹ Cenab Şahabettin, Mesele-i Evzan, S.F., c. 55, nr. 1424, s. 293-295

“İlim ve Çocuklar” adlı yazısında da çocuk eğitiminin önemini vurgular. Diğer yazısı da felsefi içeriklidir. Genelde yazarlığı ile bilinen Peyami Safa'nın aşk acısını işlediği bir şiiri de dergide yayınlanmıştır.

Reşid Ziya: Dergide üç şiiri bulunmaktadır. “Şiir-i Heva-1” sone nazım şekliyle “Şiir-i Heva-2” beşlikler, “Zehr-i Arzu” ise dörtlükler halinde yazılmıştır. Şair edebî üslûbunu şöyle özetler:

“Bahis sırf edebiyata ait olarak hangi müellifin daha ziyade taht-ı tesirinde bulunduğumu şimdi göremiyorum. Çünkü hayatımın edvar-ı muhtelifesinde bu müelliflerinden bir kısmının ayrı ayrı tesirâtını hissettiğimi bilirim de şimdiki muhasala-i tesirimi falân veya filan müellife atfetmeye imkan bulamıyorum.

Manzumatımda telakkiyatımı tasvirde başka bir gaye takip ettim. San'at, san'at içindir nazariyesini – bazı takayyidât ile – kabule mailim. Mensuratımda ş'iirin bütün havadis-i kevnîye gibi revâbit-ı müsemmereye tâbi' olduğunu, zevk – şahsidir iddiasıyla 'ulûm-i edebiyatı mahkum-ı keyf ve hûş etmek isteyenlerin zehâbı yanlış olduğunu ispât etmeyi bir gaye ittihaz eylemişim.”⁴²

Rezan Tomris: Dergide yalnız aşk konulu bir hikâyesi yayınlanmıştır. Hayal kırıklığı yaşayan bir kadının duyguları anlatılır.

Rıfat NECDET: Bk. [EVRİMER] Rıfat NECDET

Ruşen Zeki: Bk. [ALAN] Ruşen Zeki

Saim Nüzhet: Dergide tek bir hikâyesi yayınlanmıştır. “İğreti Hareketler” adlı hikâyesinin sonunda okuyucuya açık bir şekilde fikrini iletir. Hikâyede ana fikir körü körüne batılılaşmaya çalışan insanların kimliklerini kaybedecekleridir. Yazar sadece şekil itibarıyla, bilinçsizce Avrupalı gibi davranan insanların ne kadar yapmacık olduklarını ifade eder.

Salahaddin Adnan: Dergide Guy De Mouppasant'ın bir hikâyesini Türkçeye çevirmiştir.

Sami Cahid: Hakkında kaynak kitaplardan bilgiye ulaşılamamıştır. Dergide beş yazısı yer almaktadır. Bunlardan ikisi musikî ile ilgilidir. Yazar basında müzikle ilgili gelişmelere yeterince yer ayrılmadığını belirtir. Başka bir yazısında da sanatkarların yaşadığı zorluklardan bahseder.

Serhad Cemal: Hakkında bilgiye ulaşılamamıştır. Üzerinde durduğumuz sayılarda yalnız “Selim'i Ziyaret” adlı bir şiiri yer almaktadır.

Sezai: Dergide yazısı ya da şiiri yoktur. Sadece “Tahkikat-ı Edebiye Sütunları”nda edebî cephesini tanıtır .

[SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim: Dergide en fazla hikâyesi yayınlanan yazardır. İncelediğimiz sayılarda yedi hikâyesi yer almaktadır. Servet-i Fünûndaki hikâyeler daha çok hüznün ağırlıktadır. Nüzhet Haşim'in hikâyeleri ise diğerlerinden farklıdır. Bunlarda genel olarak ince bir nükte ve gizli bir mizah yer almaktadır.

⁴² Reşid, Tahkikat-ı Edebiye Sütunları, S. F., c. 55, nr. 1430, s. 371-372

Süleyman Nazif (1826-1927): Edebiyat-ı Cedide şairlerindedir. Edebiyat tarihlerimiz ona bu edebî topluluk içinde yer verirler. Şerif Aktaş'a göre ise O şiirlerini dergide yayınlarken bir arayış içindedir: *“Onun sesine sinen Edebiyat-ı Cedide duyarlılığı ve anlayışı, kişiliğinin bir yönü hakkında kanaat verse bile, emanet gibi durmakta; dil karşısındaki tavrı, eski-yeni arasındaki arayışları, mısralardaki ses, hatta kelime kadrosu ve bir türlü kıvamını bulamayan hayal iklimi ile mutavassıt zevke yakın bir sanatkâr intibalı vermektedir. Kültür ve zevkiyle aynı anda bağlı olduğu Doğu ve Batı kaynaklı eser ve değerler de bu kanaatimizi doğrular mahiyettedir. Ayrıca dostlukları, insanî ilişkileri, dinî kanaatleri, millî değerlere karşı hassasiyeti, siyasî tercihleri ve edebiyata bakış tarzı Edebiyat-ı Cedide mensuplarından farklıdır.”*⁴³

Yayınlanmış üç şiir kitabı vardır. Bunlar “Gizli Figanlar”(1906), “Fırak-ı Irak”(1928), “Malta Geceleri” (1924)adlarını taşır.

Süleyman Nazif edebî yönünü, hangi ediblerden etkilendiğini dergide “Tahkikât-ı Edebiye Sütûnları” adlı yazıda anlatır. Derginin incelediğimiz sayılarında daha çok biyografi ve tanıtım yazılarına ağırlık vermiştir. Mehmet Âkif Ersoy, Sully Prudomme, Abdülhak Hamid ve Tarık gazetesi baş muharririni tanıtan yazıları vardır. Ayrıca dönemin Dahiliye Nazırı ile Bahriye Nazırı arasındaki ihtilafı anlattığı “İki Muarrız” adlı yazısı ve Servet-i Fünûn’un geçirdiği evreleri anlattığı “Hasb-i Hal” adlı yazısı da dergide yer almıştır. İncelediğimiz sayılarda yayınlanan şiiri yoktur.

Şükûfe Nihal: Bk. [BAŞAR] Şükûfe Nihal

[TARHAN] Abdülhak Hamid (1852-1937): Şair-i âzamımız için Nihad Sami Banarlı şöyle der: *“Avrupaî Türk Edebiyatının, Tanzimat’ın ikinci devresinde yetiştirdiği şahsiyetler içinde, batı edebiyatını daha iyi anlayan ve şiirde o devir için baş döndürücü yenilikler yapan, velûd ve kudretli şair Abdülhak Hamid’dir”.*⁴⁴

Derginin “Tahkikat-ı Edebiye Sütûnları” köşesinde kendisine ayrılan bölümünde edebî görüşlerini şöyle özetler: *“... Arap üdebasıyla pek o kadar meşgul olmadığımı İran şuarasından Sa’di ile Hafizî ve Firdevsî’yi sairlerine tercih ettiğimi ve Frenklerden ise Shakespeare, Lamartine, Racine’den başkalarıyla tevaggulum mahdud bulunduğu ve Romantizm, Realizm, Sembolizm, Klasizm meslekleriyle benim bile bile hiçbir münasebetim olmayıp asar-ı kemterânemden bunların cümlesiyle ihtilatta bulunduğuma kail olanlar var ise de itikadımca – Hamidizm – den başka sâlik olduğum meslek gösterilemeyeceğini ve eslaf-ı Osmaniye içinde sâir üdebamız gibi kudemadan Fuzulî, Bakî, Nabî, Nef’î, Nedîm, Gâlib ve emsal-i azam şuarayı kemal-i ihtiram ile yad ve hatta bunlardan bazılarını taklidi dahi itiyad ettiğim malum ise de en salih feyz ve ilhamı Şinasi ve Kemal ve Ekrem mektebinden telakki eylediğimi. . . .”*⁴⁵

Tanıttığımız sayılarda iki şiiri bir de Üsküdar Mutasarrıfı Midilli Ziver Paşa’ya yazdığı bir mektup yer almaktadır.

[TARIM] Cevad Hakkı: Dergide “Hayat” adlı bir şiiri yayınlanmıştır.

⁴³Şerif Aktaş, Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi 1, Akçağ Yay., 1996-Ankara, s. 106

⁴⁴Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı II, s. 925

⁴⁵Abdülhak Hamid Tahran, Tahkikat-ı Edebiye Sütûnları, S. F., c. 54, nr. 1394, s. 252

“Ruhumla yalnız kaldığım zaman
Sorarım hayatı kendime bazen :
Nedir sürüklenmiş. . Şu kirli hayat?
Nasibimiz bu mu? Hayat içinde memât!”

Tevfik Fikret: Batılı anlayışla şiirde biçimsel olarak yenilik yapan; ses, söz ve resim sanatlarını birleştiren Servet-i Fünûn’un en büyük şairidir. Derginin incelediğimiz sayılarında altı şiiri yayınlanmıştır. Dergide T. Fikret’in edebî yönünü ve Servet-i Fünûn’daki rolünü işleyen, ölümünden duyulan üzüntüyü belirten yazılar da yayınlanmıştır. Bu yazılardan birini de Haşim Nahid kaleme almıştır:

“. . . . Rubâb-ı Şikeste, lisan-ı şiirimizin tarih-i edebiyatımızda emsaline nadiren tesadüf edilen bir heykel-i bedîdir. Onun gayet rakîk bir münakaşa sanatla tıraşı da hudutundan, bir nazar-ı bediciyi incitecek pek az noktaları var, lakin dünyada hiçbir eser-i sanat yoktur ki kalbe ilka’ ettiği ilk ra’şe-i tahsisin ihtilâcâtını ebediyen ve aynı kuvvetle her asır için muhafaza edebilsin. . .

. . . . Teyfik Fikret, yokluğundan elem sızdığımız en muazzez varlıkların hicranını bugün bize verdi. Artık geçmiş günlerin tozlu ve sisli yollarında onun hakikî hayalini aradıkça günlerle gecelerin beyaz ve siyah argacından aramıza mesafe perdeleri girilecek; lakin Rebab şairinin mermer heykeli, “Heykel-i sa’yi” nın bütün gururuyla Osmanlı-Türk tarihinde yaşayacak ve yükselecektir. ”⁴⁶

[TOKGÖZ] Ahmet İhsan(1868- 1942): Servet-i Fünûn dergisinin kurucusudur. Yirminci yüzyıl yazarlarından. Mülkiye Mektebi’ni bitirmiştir. Daha çok matbuat üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınmaktadır. Ordu milletvekilliği yapmıştır. Türk edebiyatının en uzun ömürlü dergisini çıkarmıştır.

Derginin sahib-i imtiyaz ve müdür-i mesûlüdür. Dergide “Osman Baba” adlı hikâyesi ve Servet-i Fünûn’un doğuşunu, T. Fikret’in rolünü anlattığı bir yazısı yer almaktadır. Ayrıca “İstanbul Postası” adlı baş yazıların üçünü Ahmet İhsan kaleme almıştır. Servet-i Fünûn’daki imzasız yazıların da Ahmet İhsan’a ait olduğu kuvvetli bir ihtimaldir

Ümid Necmeddin: Derginin incelediğimiz sayılarında yalnız bir şiiri bulunmaktadır. Kaynaklardan hakkında bilgi bulunamamıştır.

Yahya Sezâi: Derginin incelediğimiz sayılarında iki yazısı yayınlanmıştır. Yazıları imlâ konularındadır: “Malûmdur ki her harfin bir şekl-i mahsusa, her hurûfun bir savt-i şahsîsi vardır. Teşkil-i kelî⁴⁷mâtta hurûfun esvât-ı şahsiyesi birtakım hareketlerle tahrîk edilir. Bu suretle hareketler birer savt-i hecâi verir. ”⁴⁸

[YERGÖK] Abdül Feyyaz Tefvik: Dergide I. Dünya Savaşı’yla birlikte değişen milliyet telakkîlerini konu alan “Asrımızda Milliyet Telakkîleri” adlı bir makalesi yer alır. :

“Umûmî harb, fikrî hayatın muharrikini değiştirdi, insaniyet alemine yeni ufuklar açtı; tarihin ictimâî bünyeleri sarsacak derecede şiddetli racifelerini takib eder med ve cezrlere göğüs gerebilmek için çok düşünmek lazımdır.

⁴⁶ Haşim Nahid, Tefvik Fikret, S. F., c. 54, nr. 1390, s. 183-184

⁴⁷ Abdül Feyyaz Tefvik [YERGÖK], Asrımızda Milliyet Telakkîleri, S. F., c. 55, nr. 1426, s. 321-322

⁴⁸ Yahya Sezai, Nazım-ı İmlâ, S. F., c. 54, nr. 1396, s. 290-292

Hiss-i gafletlere kapılmayanlar bilirler ki bekanın yalnız bir düsturu vardır, o da “kabiliyet_i teceddüd”

Tabiat bu kabiliyeti gösteremeyen her şeyi mahv eder. Varlığın mâddiyyât, uzviyyet rûhiyyât gibi müteakıb, mütekamil safahatı, bu teceddüd ve hareket isti'dâdli etrafında müşterek bir hüviyetle toplanır. ”

Y(e). S(ad). : Dergide Antone Arnold’ un “Yaprak” adlı şiirini türkçeye tercüme etmiştir. Şiirin altında da Antone Arnold hakkında kısaca bilgi verir. Ayrıca Guy De Mouppasant’tan çevirdiği bir gençlik anısı bu imzayla dergide yer alır.

C. DERGİNİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ:

1. Biyografi ve Tanıtım Yazıları

Servet-i Fünûn'da (gerek bizim incelediğimiz kısımlarda gerekse diğer ciltlerde) biyografi ve tanıtım yazıları ayrı bir önem taşımıştır. Bu yazıları iki gruba ayırmak mümkündür: 1-Edebî simaları tanıtan yazılar 2- Devlet adamları ve diğer şahısları tanıtan yazılar.

Biyografi türünde olan yazılarda, daha çok gündemde olan devlet adamları ve diğer şahsiyetler hakkında bilgiler verilmiştir. Vefatları münasebetiyle tanıtılan önemli şahıslar da vardır.

Şehzade Ömer Faruk Efendi, Carl Ziese, İbrahim Hakkı Paşa, Jozeff Donietti Paşa, Harbiye Nazır-ı Cedidi, Avusturya ve Macarisran İmparator ve Kralı Karl ile Kraliçe Zita ve Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa'nın vefat eden oğulları imzasız yazılarla tanıtılmıştır. Sultan II. Abdülhamid, Sultan Mahmut ve Hakkı Paşa'nın hayatları Abdurrahman Şeref tarafından kaleme alınmıştır. Ayrıca Halil Hamid'in M. Rauf Bey'i; M. S(ad)'ın Doktor Julius Germanus'u tanıtan yazıları vardır.

Edebî simalarla ilgili tanıtım yazılarında daha çok Hasan Zeki ve Süleyman Nazif'in imzaları görülür. Dergide Süleyman Nazif'in -"Tedkikât-ı Edebiye Sahifeleri" üst başlıklı Mehmet Âkif'in hayatı, eserleri, edebî üslûbu hakkında bilgi verdiği seri yazısı yer almaktadır. Süleyman Nazif'in Abdülhak Hüseyin Bey, Tarık baş muharriri ve Sully Prudomme'yi tanıtan yazıları da vardır.

Hasan Zeki'nin "Romantikler" üst başlıklı seri yazısında da Chateaubiriland, Lamartine, Alfred de Musset tanıtılır. Ayrıca H. Z. "Sâyebân" başlıklı mensureden önce Fernand Gregh hakkında bilgi verir.

Dergide Romantiklerden Alfred De Vinci, "İkdam" sahibi ve ser-muharriri Ahmet Cevdet Bey ve Tefik Fikret de imzasız yazılarla tanıtılmıştır.

Özellikle edebî yönü olan ve Servet-i Fünûn için önem taşıyan kişilerle ilgili yazıları "Metinler" bölümünde aktardık.

2. Servet-i Fünûn'da Şiir Hakkında Dile Getirilen Görüşler:

Servet-i Fünûn topluluğunun geliştirdiği türler arasında şüphesiz en başta şiir gelmektedir. Batı şiirini dikkatli bir şekilde takip eden bu topluluk, şiire ayrı bir duyuş tarzı ve üslûp getirmiştir. Şiirde musiki, uyak, ahenk, öne çıkarılmış, anlamdan çok biçim ve üslûp önemsenmiştir.

Servet-i Fünûn'un ediplerinden **Hasan Zeki**'ye göre şiir insandaki sevk-i tabiiyenin bir tezahürüdür: "*Şiir arzularımızın yarattığı bir timsalden ibarettir... Onun menba'ı ne suretle ve ne zaman vücuda geldiği şu andaki hâlet-i ruhiyemizin sebeplerini arayıp bulmak kadar müşkil, yolları o kadar karışıktır. Fakat esas itibariyle: "İnsandaki sevk-i tabiiyenin bir tezahürüdür."*"⁴⁹.

Hasan Zeki şairleri alelâde insanlardan farklı görür: "*Şairler ise alelade insanlardan daha ziyade gören daha etraflı ve ince düşünebilen bir dimağa mâlik oldukları için diğerlerinin sathı görebildikleri eşkal arasında mütenev'i hisseler, ibtikâri şekiller bularak meçhul dünyaların halkı olur. Hemcinslerine yeni bir kainat açarlar."*⁵⁰

Servet-i Fünûn şairlerince musiki şiirde önemli bir unsurdur. **Cenab Şahabettin**, hece vezni ile yazılan şiirlerde ahenkin bulunmadığını, bu vezinle yazılan şiirlerin de "manzum" olmadığını belirtir: "*O halde bir hakikat-i musikiyeye müsteniden iddia olunabilir ki "Hece Vezni" dedikleri ölçek ile yazılan eserlerde ahenk mefkuddur, halbuki (nazım= nesir+ ahenk yahud musiki) olduğuna göre ahenkten mahrum bir silsile-i elfâza manzum sıfatı bahş olunamaz.*"

.....*Parmak hesabında vezin denilen şey hecelerın tesâvî-i adediyesine münhasır kalıyor; eczâ-yı ebyat arasında -şöyle tabir edeyim-; muvazene-i kemmiye var, mevazene-yi kafiye yok.*

.....*Yusuf Ziya, Faruk Nafiz, Yahya Saim ve daha şu anda hatırıma gelmeyen imzalar üstünde hece vezni üzere yazılmış öyle latif şiirler gördüm ki... Fakat bütün o nefis şiirler de müşterek bir kusur var: musiki-i noksanı: Ve bu noksan onlardan "manzum" sıfatını nez' eder. Ahenk hakkında ma'lûmât-ı fenniyesi olan her zât bu hakikati teslim edecektir."*⁵¹

Şiirde en çok hastalık, ölüm, acı, üzüntü, gerçek yaşamdan kaçış ve hayallere dalma, toplumdan uzaklaşmak, avuntuyu doğada aramak gibi konular işlenmiştir. Hasan Zeki'ye göre şiirin konusu sadece "güzel" değildir: "*Şiirin menba'ı yalnız "güzel" ve bir dereceye kadar onunla müterâdif bir mahiyetle bulunan "iyi" mefhûmları değildir. Bazen bunların aksi olabiliyor. Kirli safhaları, makbeî hülyaları terennüm eden "Şer Çiçekleri" şâiri*"

⁴⁹ Hasan Zeki, Şiir Mefhûmu, S.F., c. 55, nr. 1412, s. 115

⁵⁰ Hasan Zeki, Şiir Mefhûmu, S.F., c. 55, nr. 1412, s. 115

⁵¹ Cenab Şahabettin, Mesele-i Evzân, S.F., c.55, s.293-295

*Boudler'i ruhen pek temiz ve pek yüksek bir güzellik "ideâl", düşünen bir şahsiyeti. Kirleri ve fenalıkları bu sayede görebildi."*⁵²

Şiirde biçim değişikliği gerçekleştirmişlerdir. Serbest müstezât dışında Batıdan aldıkları sone, terzarıma gibi nazım biçimlerini kullanmışlardır. Düşünce bir dizede bitirilmemiş, diğer dizelere de taşırılarak şiir düz yazıya yaklaştırılmıştır. Şiirde parnasizm ve sembolizm akımlarından etkilenmişlerdir.

Servet-i Fünûn'un incelediğimiz 1379-1430. sayılarında 104 şiir yayınlanmıştır.En fazla şiiri bulunan (26 tane) Yahya Saim [OZANOĞLU]'dur. Onun dışında dergide yer alan şairlerden başlıcaları: Tevfik Fikret, Rıfat Necdet [EVRİMER], Mustafa Namık [ÇANKI], Hasan Zeki, Ali Ekrem [BOLAYIR], Ahmet Nazım, Haşim Sami, Reşid Ziya, Şükûfe Nihal [BAŞAR]'dir. Cenab Şahabettin, Abdülhak Hamid ve Faruk Nafiz [ÇAMLİBEL]'in de ikişer şiiri yayınlanmıştır. Ayrıca genelde romancılığı ön planda olan Peyami Safa'nın da dergide bir şiiri yer almaktadır.

⁵² Hasan Zeki, Şiir Mefhûmu, S.F., c.55, nr. 1412, s.115

Şiirlerden Örnekler

ÖLEN KIZIM İÇİN

Doğduğun bir teşrîn-i evvel günüydü
Ne ağaçlarda çiçek ve yaprak vardı
Ne denizlerde bir hayalî ma'bûdu
Andıran rüyadan güzellik parlardı

Ne ufuklarda semalarda, en meblûl
Bir tehâlikle ışıldar mailikleriyle
Ne sabahlarda fikr-i nur ile meşgul
Edecek bir huhusî büyüklük, bir fer

Ne de akşamlarda hüzne bir şairlik
Ne yerecek bir elemi, bir bedi'münazzir
Ne de bülbül cıvıldaayan mayısın ilk

Günlerinde açılan güller, sünbüller
Hüsn-ü temsil eden periler, heykeller
Nazarlar kılmış yüzlerinde keder

(İstanbul, 13 Temmuz 329)
Mustafa Namık [ÇANKI
(c.54, nr. 1379, 7 Şubat 1918, s. 11)

AY DOĞARKEN

Dalmıştım akşamın derin rengine
Haykıran denizin şen ahengine
Bir şeyler söyledi rüzgar engine
Dalgalar uzaktan hicran okudu

Yürüyordum bir yalçın yar üzerinde
Gölgeleririrken batı yerinde
İpek bulutların sinelerinde
Penbe ilaheler tüller dokurdu

Dinledim ağlayan bir kaval sesi
Günün tükenirken en son nefesi
Gökte yükselen gece perisi
Ufkun sarayında tahtını kurdu

Kemal Fevzi
(c.55, nr. 1409, 5Eylül 1918, s. 74)

SEVGİLİ

Bütün çiçekle örülmüş ipekli örgüleri
Sevgilim bir küçük Macar güzeli

Bir ince nazlı yılandır dönünce bazı geri
Kıvrılan incecik ateşli beli

Husufe uğradı muhattab önünde sevgilim
Çünkü çapkın ziyası pek parlak

Zeki bakışları bir aynadan ziyade derin
Göğsü yıldızlı bir beyaz zambak

Seviştik ay doğuyorken sularda bir akşam
Ah o akşam ne fazla dilberdi

Şiirle şekli çizmişti sanki bir ressam
Ruhu kirpiklerinde titrerdi

İnan ki kalbime saldık dedim güzel sultan
Sen bu sihrinle ölmeyen bir ateş

Gülümseyip dedi çapkın demek ki bilirdin
Süzülüp geçti nurlarıyla güneş

Ve nazlı gülleri boynumda bir zaman bîtab
Kaldı kirpiklerinde incileri

Uzakta gölgeli körfezde yükselip mehtap
Çaldı altın sazında bir kederi

Yahya Saim [OZANOĞLU]
(c.54, nr. 1379, 7 Şubat 1918, s. 11)

3. Servet-i Fünûn'da Roman-Hikâye

Servet-i Fünûn döneminde şekil ve muhteva açısından sadece şiirde değil özellikle roman ve hikâyede de birtakım değişiklikler ve gelişmeler göze çarpar. Çünkü roman türü edebiyatımıza Tanzimat devrinde girmiştir. Bu nedenle edebiyatımızın geçmişinde roman üstadları mevcut değildir. Tanzimat devrinde yapılan çoğu acemice denemeler ve çeviriler, Servet-i Fünûn devrinde olgunlaşmış, gelişmiş bir şekilde karşımıza çıkar.

M. Kaya Bilgegil'e göre Servet-i Fünûn romancıları bu edebiyat mektebinin şairlerinden daha Avrupa'dır. Şöyle ki: "*Edebiyat-ı Cedide şairlerini Batı'ya çeken kuvvetler ölçüsünde olmasa bile eski Türk edebiyatına bağlı tutan unsurlar ve alışkanlıklar vardı. Onlar, ya doğrudan doğruya yahud Tanzimat şairleri vasıtasıyla Divan şiirinden hatta İran şiirinden bazı hatıralar saklıyorlardı*"⁵³. Oysa Servet-i Fünûn romancıları kendilerine sadece batıyı örnek almışlardır. Servet-i Fünûn'un romanına damgasını vuran **Mehmet Rauf** da romanın yerini Avrupa olarak belirler. Türk edebiyatının hikâye hakkındaki malumâtını ise çok az bulur. Türkiye'de roman ve hikâyeye konu olacak unsurlar fazladır ancak bunları yazacak **Zola** yoktur⁵⁴.

Roman ve hikâyede "Sanat sanat içindir" ilkesinin geçerli olduğunu, bu bakımdan halka değil aydınlara hitap edildiğini; sanatçıların, terbiyevî, ahlakî veya milli amaçla değil yalnızca "iyi roman" yazmak için çalıştıklarını; kahramanlarını daha çok üst zümrelerden, Avrupalılar tarzında yaşamaya özenen kimseler arasından seçtiklerini; romantizmden daha çok realist akımın etkisinde bulduklarını; çevre olarak İstanbul dışına pek az çıkıp, tasvir ve tahlillerde Tanzimatçılarla ölçülemeyecek kadar usta olduklarını belirtmeliyiz⁵⁵.

Servet-i Fünûn'un incelediğimiz 1379-1430. sayılarında roman tefrika edilmemiştir ama otuz dört hikâye yayınlanmıştır. En fazla hikâye (yedi) **Nüzhet Haşim**'e aittir. Bunlar: *Büyük Muharrir, Adam Sende Hesabı, Tövbe, Rüya, Deli, Dam Üstünde Arpalar, Yalı Kazığı*'dir. Nüzhet Haşim'in bu hikâyelerinin farklılığı genelde ince bir nükte içermesi ve mizahî karakterde olmasıdır.

Peyami Safa'nın **Guy de Mouppasant**'tan çevirdiği "Halas, Bir İbtıla, Ah Şu Hınzır Mavren" adlı hikâyeleri de Servet-i Fünûn'da tefrikâ edilmiştir. Bu hikâyeler genelde eşler arasındaki sorunları, aldatma gibi mevzuları içerir. Ayrıca dergide Guy De Mouppasant'tan çeviri Salahaddin Adnan'ın "Münzevi", Mithat Cemal'in "Evet" adlı hikâyeleri de yayınlanmıştır.

İncelediğimiz sayılarda çıkan hikâyelerde genel temalar: ölüm, ızdırap, aşk acısı gibi karamsar konulardır. Meselâ Şükûfe Nihal'in "Of Felek Of" adlı hikâyesinde ailesinden uzakta bir baba; Ferid'in "Ümid" adlı hikâyesinde Allah'a kavuşma ümidi içinde olan bedbaht bir küçük kız; "Metrukât" adlı hikâyesinde yeniden evlenen fakat ölen eşini unutamayan bir adam konu alınır. Salahaddin Adnan'ın "Ölü" adlı hikâyesinde de sevdiği

⁵³ Bk. M. Kaya Bilgegil, *Tevfik Fikret'in İlk Şiirleri*, Erzurum, 1970

⁵⁴ Mehmed Rauf, "Bizde Hikâye (Romanlara Dair-1)", S.F., nr. 344, s.86-90

⁵⁵ A.Kabaklı, *Servet-i Fünûn, Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1994, c..3, s. 180

kadının ölmesi üzerine dünyası yıkılan bir adamın duyguları işlenir. Yine Rezan Tomris'in "Nişan Yüzüğü" de hayal kırıklığı yaşayan bir kadının aşk hikâyesidir. Aziz Zihan'ın "Elemin Zevki"; Feridun Necdet'in "Aşk Düşüncesi" adlı hikâyelerinde de konu aşktır.

Dönemin sosyal, kültürel hayatına dair ipuçlarını bu hikâyelerde görmek mümkündür. Meselâ Saim Nüzhet, "İğreti Hareketler" adlı hikâyesinde körü körüne, sadece şekil itibariyle Avrupalılaştan insanları konu alır.

Nâbedid tarafından kaleme alınan "Şapka İğnesi" adlı hikâye de o dönem İstanbul'da yaşanan ahlakî çöküntüyü yansıtır.

Bunların dışında dergide Ali Eser'in *Rüyadan Sonra*, *Anne Sevgisi*, Aziz Neriman'ın *Bir Yaz Gecesinde Rüyası*, Ferid 'in *Taassub*, *Kavaklı Baba*, Münevver Mahmud'un *Renklerin Şahı*, *Jale ile Gül* adlı hikâyeleri yayınlanmıştır. İskender Fahrettin [SERTELLİ], Mithat Cemal [KUNTAY, Burhan Cahid [Morkaya], Muhammed Hikmet, Sami Cahid ve Ahmet İhsan [TOKGÖZ]'in de birer hikâyesi yer almaktadır..⁵⁶

⁵⁶. Konularına Göre Tahlilî Fihristin "Hikâye" maddesinde konuyla ilgili bilgi yer almaktadır. .

4. Servet-i Fünûn'da Tiyatro

Servet-i Fünûn'un incelediğimiz 1379-1430. sayıları içinde tiyatro metni bulunmamaktadır. Ancak dergide "İstanbul Postası" adlı başyazılarda tiyatro faaliyetlerinden söz edilmektedir.

Ahmet İhsan "İstanbul Postası" köşesinde tiyatro faaliyetlerinin yalnızca Ramazanda yoğunlaşmasını eleştirip bütün bir yıl canlı tutulması gerektiğini ifade eder:

*"Bizim tuhaf tuhaf i'tiyâdlarımız var! Edebî ruhi zevk ihtiyaçları bile bize zaman zaman geliyor. Mesela temaşa ihtiyacı. Sanki bu zevk, bu duygu ruhumuza ancak senenin muayyen aylarında hulul ediyor gibi. Ramazan gelince bütün tiyatro heyetlerinde bir faaliyet, bir hareket başlıyor. Yeni piyeslerin sahneler çıkması için Ramazan bekleniyor. Edebî, ictimâî, ekseriyetle milli kulüpler, heyetler, konferanslar, musahabeleri için Ramazanda hazırlıklar görüyor."*⁵⁷

Yazının devamında tiyatro salonlarının daha ferah olması gerektiği ve yazlık sahnelere ihtiyacımız olduğuna değinir:

"Böyle kısa ve sıcak yaz gecelerinde tiyatroya kapanmak reva mı? Bizde yazlık sahnelerde mevcut değil ki gecenin serinliğinden istifade edelim! Bütün gece sigara dumanları, ter kokuları içinde fevkalade bir piyes temaşa etmek bilmem ki ehemmiyetli bir zevk verebilir mi? Velhâsıl bu usul mez'âç bir bediattan başka bir şey değil! Herhalde gayri sıhhi olan bu i'tiyâd, temaşa edilen piyeslerden ziyâde tenkide şayestedir. Temaşa münkadlerimiz de, eserlerin teferruatı, sanatkarların hareketi hakkında pek acele koşturdukları kelimelerini biraz da bu noktaya teveccüh etseler cemiyetimizin sıhhat ve selametine daha yakından yardım etmiş olurlar."

Ahmet İhsan'a göre tiyatro sahnelerinde hayat-ı hakikiyeden izler olmalıdır, tiyatro halktan ayrı bir ruh taşımamalıdır. Ancak bu yolla kendimizi tanır ve yükseliriz:

*"Evet, Tepebaşı darülbedaide pek nefis mahsulat-ı edebîyye ile bir hızb-ı kalil telezzüz ederken sokaklarda, hususiyle Şehzadebaşı, Divanyolu seyrenkahlarında cemiyetimizin inhilal ahlakisini haykıran hakikî dramlar oynanıyor. Bir millet hiçbir zaman kısım münevveri ile yad edilmez. Cemiyetlerin kalbi ekseriyetin umk-ı ruhundadır. Sahnelerimiz garbden, hatta kendi yüksek tabakamızın hayatından değil, bu basit halkın kal ü kal hayatından zabt ve iktibas olunmalıdır. Rusya Türkleri bu tarz hareketle kendilerini tanıdılar ve yükseldiler. Biz de muşeretimizi, ahlakiyatımızı kazib dedikodularla değil ancak halk mahiyetinden toplanmış hakikî sahnelerle canlandırabiliriz."*⁵⁸

⁵⁷ Ahmet İhsan [Tokgöz], İstanbul Postası, S.F., c. 54, nr. 1399, s. 326

⁵⁸ a. g. m.

5. Servet-i Fünûn'da Yer Alan Edebî Türler

Servet-i Fünûn'unda edebî türler içerisinde en çok şiire ağırlık verilmiştir. İncelediğimiz 1379-1430. sayılarda 104 şiir yer almaktadır. İkinci sırada biyografi ve tanıtım yazıları gelmektedir. Dergide 24'ü ediblere ait olmak üzere toplam 37 biyografi-tanıtım yazısı yayınlanmıştır. Servet-i Fünûncular hikâye türüne de önem vermişlerdir. İncelediğimiz 52 dergide tercüme hikâyeler de dahil toplam 34 hikâye yayımlanmıştır.

Bu türlerin dışında dergide daha başka türlerde de eserler yer almıştır. 54-55. ciltlerde toplam 14 hatıra, 8 mensure, 7 açık mektup ve 5 tane de gezi yazısı yayınlanmıştır⁵⁹. Bu eserler arasında tercüme olanlar da vardır. Meselâ Y(e). S(ad). Guy de Maupassant'ın bir gençlik anısını; Peyami Safa J. J. Russo'nun bir mektubunu çeviri yapmıştır.

Edebî kimliğiyle ön plana çıkan Servet-i Fünûn'da dönemin önemli edebî meseleleri pek çok makalede tartışılmıştır. Meselâ Cenab Şahabettin "Mesele-i Evzan" adlı makalesiyle vezin konusundaki görüşlerini dile getirir. Yine Hasan Zeki'nin "Bir Tabiat Şairinin Jurnalı" ve "Edebî ve Felsefî Gezintiler" adlı seri yazıları da derginin edebî mozağine renk katmıştır.

Doktor Nuri Bekir'in atasözü açıklamaları, "İmlâ" konusunun işlendiği makaleler de dergideki yerini almıştır. Bunların dışında "Tahkikât-ı Edebiye Sütunları" adlı yazılar edebiyat tarihimiz için çok önemli birer kaynaktır, bu nedenle bu yazıların tamamını "Metinler" bölümünde aktardık.

Dergide tenkid, tahlil içerikli yazılar da mevcuttur. Meselâ Ali Eser "Bir Cevap" adlı yazısında "Kaldırım Çiçeği" adlı hikâyeyi ağır bir dille eleştirir. Aynı hikâyeyi Burhan Cahid de "Bir Hikâye Münasebetiyle" adlı yazısında eleştirmiştir.

⁵⁹ Daha fazla bilgi için Bk. "Konularına Göre Tahlilî Fihrist"

6. İstanbul Postaları Üzerine

Servet-i Fünûn'un incelediğimiz 1379-1430. sayıları arasında toplam otuz altı *İstanbul Postası* tefrika edilmiştir. Bunlardan yalnız biri imzasız olarak yayınlanırken, üçü Ahmet İhsan[Tokgöz] tarafından yazılmıştır. Geriye kalan otuz bir tane İstanbul Postası ise Burhan Cahid tarafından kaleme alınmıştır.

İstanbul Postalarında haftanın güncel olaylarına; dönemin edebî, içtimaî, siyasî, konularına değinilir: “*Geçen Cuma günü Mekteb-i Mülkiye mezunlarının akt ettikleri içtimâ’ İstanbul’un fikrî, siyâsî ve içtimâ’î hayatına hakim ve nâfiz olan bir çok simaları bir araya toplamıştı. Mekteb-i Mülkiye’nin mesud ve saf hatıralarını küçük ve büyük aralarında samimiyetle paylaşan bu aile azası o gün yuvalarının tekrar te’sisi şerefiyle mezunlar kulübünü de güşad ettiler. O mahfilde bir nâzır, bir muallim, bir muharrir, bir müşâvir hepsi müsavî idi. Yalnız gençlerden büyüklere riyasızlara hürmet ve takdîr, büyüklerden küçüklere nihayetsiz bir şefkat ve teşci’ yaşıyordu. Osmanlı tarihinin siyâsî, fikrî simalarına âşiyân olan bu mahfilin tekrar güşadını en hayırlı bir teşebbüs diye telâkki eyler ve Mekteb-i Mülkiye ailesini naçiz bir uzvu saffetiyle yuvamız için saadetler temenni ederim.*”⁶⁰

Yazının devamında **Nigâr Hanım**’ın (Nigâr binti Osman) vefat haberi verilir:

“*Bu hafta içinde Türk kadınlığı pek necîb bir şahsiyetini kaybetti: Nigâr Hanım. Artık Edebiyat Tarihimizin kudretli yapraklarında yaşayacak olan Nigâr Hanım işlenmiş, itinakâr üslûbu ve zarîf şivesiyle muasırları arasında tanınmış, takdîr edilmişti. Edebiyatımızın harîmine girmiş kadınlarımız arasında Nigâr Hanım’ın mevki’ pek yüksektir. Bu ziyâ’ karşısında duyduğumuz teessürlerin samimiyeti eserlerine karşı gösterdiğimiz tehâlûk ve incizâb kadar ebedîdir. Edebiyat Tarihimizin bu devri yazılırken kendisi için müzeyyen ve üslûbu kadar musanna bir sahife ayırmadan geçilemeyecektir.*”⁶¹

Servet-i Fünûn, Kadınları Çalıştırma Cemiyeti’nin izdivaç konusundaki teşebbüslerine de sayfalarında yer verir: “*Bu haftanın hayatında da bir kadın parmağı var. Zaten ne de yok ki! Kadınları çalıştırma cemiyeti izdivaçlar için yeni bir çığır açtı.*

Artık kızlarımız odalarında süslenip iç sıkıntısıyla görücü beklemeyecek, valideler kısmet için Baba Caferlere, Elekli Dedelere koşmayacak! Gençlerimiz kendilerine hayat arkadaşı bulmak için konu komşunun delaletine, imamın muhtarın şahâdetine muhtaç olmayacak! Kızlarla gençler birbirlerini görmek için anahtar deliklerini, kafes köşelerini beklemeyecek! Kadın kusurlarını şartlarını sayıp dönecek, iki haneli açılan arz ve talep listelerinde şartları birbirine uygun olanlar el birliğiyle aile ocağını kuracaklar. Bu usul Avrupa’da senelerden beri câridir, hususiyile Amerika’da aşağı ve orta tabakanın tehhülleri hep bu yolda tesis etmiş cemiyetlerin, heyetlerin delaletiyle olur. Ve hükümet de

⁶⁰ Burhan Cahid [Morkaya], *İstanbul Postası*, S.F., c.54, nr. 1388, s.150

⁶¹ a.g.m.

böyle teşkilâtı himaye ettiği gibi, halkı da ikramiyeler propagandalarla teşvik eder, bekâlardan vergi alır, evlilere bahşiş verir. Fabrikalarda çalışan kadın ve erkek amelenin evlileri daima mazhar-ı himaye olur. Evlad sahibi olanlara ikramiyeler verilir. Halbuki biz de evlenen gençler izdivaçlarından dolayı hatta samimi bir tebrike bile nail olamazlar. Hayırlı şeyler yalnız imaret açmak, mektep yapmak, köprü kurmak değildir. İnsanların ihtiyaçları hudutsuz ve mütenevvidir. Binaanenaleyh nüfus meselesinin ana hatları olan izdivaç için de çalışma zarurîdir. Nesli idâme etmek ve mütereddid, cesaretsiz gençleri teşvik etmek ister. Kadınları çalıştırma cemiyetinin bu millî ve insanî tesbiti alkışlamak lazımdır. Çünkü bu sayede cemiyetimiz müzmin bir usul-i tehhülden kurtulmuş, yeni bir tarz hayata girmiş bulunuyor. Fazla takdîr ve stayîşi zaid görerek bunu bir hadise-i fevkalade telâkki eder. Ve bu usule halkımızın bigane kalmamasını temenni ederiz.”⁶²

Yazının devamında Burhan Cahid, Cihan Harbi'nin sona ermesi ve sulhun gelmesi dileğini vurgular: “İlan-ı harb edeli seneyi bulan Amerika'nın mev'ûd ve muntazır kuvvetleri geledursun garp cephesinde Almanların taarruz hareketleri daha canlı bir faaliyetle başladı. Şarkta sulh güneşi altın başaklı tarlaları yıldızlarken garpta yine kan ve barut kokuları dalgalanıyor. Umûmî sulhun birisi o şeffaf bulutlarda yaşıyor. Kaf dağındaki Zümrüd-ü Anka gibi elde edilmesi pek güç olan sulhun perisi bu yeni başlayan fırtınanın yıldırımları, şerareleri içinden kurtulup bize kollarını açarsa ne mutlu! .”⁶³

İstanbul Postaları adetâ döneme tutulmuş bir ayna gibidir. Cihan Harbi'nin toplumsal hayatımız ve dünya görüşümüz üzerindeki etkisi bu makalelerde sıkça vurgulanır. Meselâ savaşın basın hayatına olan etkisini Burhan Cahit şöyle dile getirir: “Az bir zaman var ki İstanbul gazetelerinin sütunları yeni bir şive-i kalemlerle süslenmeğe başladı. Harbin, siyâsiyyâtın fikirlere verdiği yorgunluk, gazetelerin o nihayeti gelmeyen havâdisleri içinde artıyor, yeknesak ve mütemâdî bir cereyan-ı şûîn okumak ihtiyacını duyan dimağlara usanç getiriyordu. Hususiyle bazı gazetelerin halkın her tabakasının mütenevvi' ve muhtelif ihtiyaçlarını besleyecek bir vazifeleri vardır. Her sınıf halk yevmî bir gazetede kendini alakadar edecek bir sütun bulmak ister... Bir iki sene evvel gazetelerimiz yalnız harbin her gününü geçici vakayi'ne has sütun etmişlerdi. Lakin zaman geçdikçe yalnız bu gürültülü, müheyyic olmakla beraber mutarred ve yek-meil hâdisâtı kayd etmek kâfi olmadığı takdîr edildi. Hareket-i harbiye, mükâlemât-ı siyâsiyye ile şişirilen sütunlar arasında mahiyetin ictimâî, fikrî, ihtiyaçların te'min edecek bazı bendler, hikâyeler, fıkralar sıkıştırılmasına lüzum görüldü. Ve nihayet yeni çıkan ve tabi bir zevk ve sevk-i teceddüdle başkalık göstermek isteyen bir iki refik tahririn sa'y ve delaletiyle bu günkü matbûâtımız daha canlı ve mütenevvi' ve binanenaleyh “lisan-ı sanatla söyleyelim” zengin bir kıyafete girdik”.⁶⁴

Harbin İstanbul'un güzelliklerini yok ettiği; İstanbul'un sokaklarının, tarihî mekanlarının yeniden düzenlenmesi gerektiği de Servet-i Fünûn sayfalarında vurgulanır: “İstanbul dört sene evvel bir şiir ve hayal memleketi idi. Haluk'un bu müstesna kıt'a-i arza hediye ettiği güzellikler, incelikler karşısında evvelkilerin insanları aynı his takdîr ve hayret ile gelirler. Bizim ihmâl veyahut isyanlarımızla şirinliğini kısmen zayi etmesine rağmen, İstanbul tarihin bize bıraktığı zarif bir demettir. İçinde pek emsalsiz renkler, muhteris kokular yaşayan bu demeti harbin ezici, boğucu, toz ve dumanları yaktı, harab etti. Şimdi İstanbul'un en güzide tenezzüh yerleri ismet ve bekaretini muhafaza edememiş bir zavallı kadını andırıyor. Parsın o en yüksek ve kadri şinas nazarların hürmetini kazanan bu Levinya Ormanı da harbin kurbanı olmadı mı? Flander harb cebhesini ziyaret eden bir

⁶² Burhan Cahid [Morkaya], İstanbul Postası, S.F., c.54, nr. 1386, s.118

⁶³ a.g.m.

⁶⁴ Burhan Cahid [Morkaya], İstanbul Postası, S.F., c.54, nr. 1389, s.166-167

gazeteci dört sene evvel pek latif köşklenden, Kurûn-ı Vustâdan kalma bir harabeyi andırıldığını, bî-günâh toprakların bile mermilerin darbe-i adımıyla zir ü zebir olduğunu, yıkık ve yakık bacaların üstünde baykuşların haykırışıldığını söylüyor. Harb hakim olduğu sahalarda mesafelere göre tahribat yapıyor. Tabii ki durgun suya atılan bir taş gibi etrafında hızma hızma, halka halka ölüm ve harabi daireleri çiziyor. İstanbul bu dairelerin en ba'îd bir noktasında olmakla beraber yine rengini, gençliğini idame edemedi. Avrupa'nın hep şehirleri de böyle, bizim güzel şehrimizin o bakımsız kazma yerleri şimdi yeisli bir mazi okuyan harabeleri hatırlatıyor. Zaten hiç dost şefkat ve ihtimam göremeyen İstanbul harbin zaruretleri içinde büsbütün unutuldu. Marmara'nın sıcak ve altın bir güneşle ısınan sularında; adaların, Erenköy, Fener kıyılarının hülyalar veren gölgeli kumsallarında bile bir meil-i metrukiyyet var. Zavallı Fener bir vakitler atlas döşeli faytonlara, pırlanta bakışlı hanımlara kollarını açar, pembe gruplar karşısında etek etek dökülen en ateşli ilan aşklara, tebessümler saçarken şimdi ihtiyar çınarları altında inliyor.”⁶⁵

Burhan Cahit [Morkaya] savaştan dolayı halkın fakirlik ve geçim derdi çektiğini yazılarında sıkça vurgulamıştır. Yazar sulhun sağlanamaması ve yaklaşan kış mevsiminden dolayı fakir halktaki odun, kömür ve maişet endişesini şöyle belirtir: “Biz melul melul sulhu beklerken bize hazin hazin kış geliyor. Eski adamlar ağustosun yarısı kış yarısı yaz diyorlar. Şimdi eylüldeyiz. Yarın teşrinler, öbür gün kanunlar geldi demek!. Sulha dair ciddi bir haber yok. Rical-i hükümet kıştan evvel sulh olacağını tebşir ediyorlar ama! Biz şimdiye kadar böyle tebşirlere güvenerek hissiyatımızı çok şaşırдық! Hem farzedelim ki sulh kış mevsimi girmeden yapıldı. Sulh olur olmaz odun, kömür, şeker, bulgur, yağmayacak. Yağacak olan yine sel gibi yağmur, kuşbaşı kar. Geçen kış da ha oldu, ha olacak diye titreye titreye geçirmedik mi? Kış üst baş ister, tatlılık ister, dünya gâilesi yürek üzüntüsü yetmez ki! Bizim asıl dertlerimiz sulh olur olmaz çıkacak. O zaman da bu günleri aramayacağımız ne ma'lûm! Sâde gönüllerden ağır bir yük kalkacak! İşte artık sulh oldu, işlerimiz yoluna girecek diye yeni yeni tesellilere kapılacağız. Bu da bir şey. Lakin hiç şüphe yok ki iktisâdi buhran uzun müddet devam edecek!”⁶⁶

Burhan Cahid, İstanbul Postalarında sıkıntı içindeki İstanbul halkının duygularına tercüman olmuştur. İstanbul'un ramazanı bolluk ve neşe içinde karşılayamaması, harbden dolayı Kurban Bayramı'nın buruk geçmesi ve İstanbul'da eskiden beri süregelen yangınlar ve bu yangınlardan sonra oluşan harabeler, çadırda yaşamak zorunda kalan insanlar Burhan Cahid'in işlediği mevzulardan bazılarıdır.

Burhan Cahid harbin toplumda açtığı yaralara, ahlakî çöküntüye ve bazı çevrelerin harbi çıkarları için kullandığına da dikkat çeker: “Bir tarafta senelerin insafsız sillelerini yiyerek kahrolan bir millet, karşısında o milletin lokmasından çalarak dünyasını ma'mur etmek isteyen bir zümre-i zillet var. Zamanın bir volkan şiddetiyle alevlenen girdâb-ı şuûnu bizi hergün yeni facialara, ızdıraplara çarparken o his ve vicdandan muarra zümre-i ağniyâ hodgamların ihtirasları içinde yine fakirin, yoksuzun bağırından dâne-çîn olmaya koşuyor. Beşinci yılına girdiğimiz şu öldürücü mücadele döktüğümüz kanlar, unuttuğumuz seciyeler, çektiğimiz acılar ve sızularla kalsaydı mesut olurduk. Yarının endişeleri, bugünün meşakkatleri yanında daha korkunç! Harb her memlekette sınıflar arasındaki muvâzeneti bozdu. Ticarî, iktisadî, hatta idarî ve askerî işleri karıştırdı. Her işe bir yalan, her maksada bir dolan girdi. Bu hal mesâsil irtikaplara, mesuliyetsiz hilekârlara yol açtı. Bunun her gün yeni ve feci bir deliline şahit oluyoruz. Şahsî, husûsî hiç meziyetleri olmayan cesur ve

⁶⁵ Burhan Cahid [Morkaya], İstanbul Postası, S.F., c.54, nr. 1390, s. 182

⁶⁶ Burhan Cahid [Morkaya], İstanbul Postası, S.F., c.55, nr. 1410, s. 91-93

vicdansız bir zümre-i cahil mesuliyetsizliğin, feryatsızlığın, belâhet-i umûmiyenin devamından cüret aldılar. İhtikârları men için yapılan tedbirler, kurulan ma'niler yeni ihtikarlara yol açtı. Vicdansızlar cesaretlerini cürete, cüretlerini yüzüzlüğe çıkardılar. Aldılar, sattılar, şiştiler, el-ân alıyor, satıyor, şişiyor ve bilâ-pervâ kişniyorlar. Şeker işleri, vagon işleri, kumaş, kösele meseleleri artık teşhir edilmiş ve kangren olmuş bir yara gibi şimdi önümüzde duruyor. Fakat bizde bu yaralardan matbûâta aks etmeyenler o kadar çoktur ki!

....Bugün İstanbul'da da ahlak ve hayat kalmamıştır. Yukarıdan aşağıya kadar her metrede vicdan herkese karşı itimatsızlık, hükümete karşı mübâlatsızlık, ahlâka, an'anâte, mukaddesâta karşı hüremetsizlik var. Bu bir sükûttur. Millî, içtimâî bir sükûttur. Harp geçer, yangınlar söner. Yıkılan, hânmanlar hayat bulur, mahvolan servetler feyzdâr olur, lâkin bozulan seciyyeler düzelmez, değişen telâkkiler doğrulmaz, hakaret gören mukaddesât ihtiram görmez, kangren olmuş ceriheler reha-yâb olmaz."⁶⁷

Burhan Cahid harbin açtığı maddi manevi zararların yanı sıra millî duygularımızı uyandırdığını, bize kimliğimizi yeniden hatırlattığını belirtir: "*Bizim harbe dahil olduğumuz sıralarda düşmanlarımız Türkiye'nin artık hatme-i hayatı takarrüb ettiğini, esasen zevale başlamış olan hakimiyetimizin harbe müdahalemizle derhal sükût edeceğini bütün kanaatleriyle söylüyorlardı. Şu dört senelik harb içinde "Genç Türkiye" onların da hayretini celbeden mukavemet ve faaliyeti gösterdi. Maddî ve manevî zararlarımızı inkar etmek istemeyiz. Fakat bütün muharrib milletlerin de müştereken nasîb-dâr oldukları zararlara mukabil memleketimizin pek büyük inkılâblara, ictimâî ve medeni ıslahata tecelligah oldu. Ve harb, Türklerdeki cevher-i asâleti, kabiliyet-i inkişafî ve mukavemeti isbat etti. Damarlarımızdaki kanın hareketini tezyid etti. Benliğimizi, şahsiyetimizi tanıdık.*"⁶⁸

Ahmet İhsan, kaleme aldığı İstanbul Postası'nın birinde ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı durum düşünülürse mandater yönetimin şart olduğunu; sadece iktisadî ve idârî anlamda "manda"nın ülkemize zarar getirmeyeceğini savunur: "*Biz ister müzaheret ismini verelim, ister muaveret kelimesiyle tercih eyleyelim; franklerin "Manda" tesmiyye eyledikleri tarzın te'sisi zaruridir. Müzaheret olacak olan devlet, cesîm sermayeleri serîan buraya getirip o sermayeleri yalnız cihetlere hasr ile bizleri sükuna ve onun netice-i tabbiyesi olan faaliyete sevk edecek iktidarda olursa biz çabuk kendimizi toplarız*"⁶⁹

Ahmet İhsan bir başka yazısında her zamankinden çok çalışmamız gerektiğine işaret eder, kuru laf edip icraat yapmayan insanları şiddetle eleştirir: "*Dert pek büyük, âlâm çok, istikbâl karanlık! Hiç zaman kaybetmeden çalışmak, durmayıp çalışmak... Az söylemek ve çok iş görmek lazım! Kiminle konuşup görüşsem bu noktada ittifak muhakkak. Fakat iş yerine laftan başka bir şey göremiyorum... Acaba neden? Diyeceğim ki 1908 Temmuzundan beri milletimiz bir illete uğradı. Daha doğrusu eskiden beri mevcut olduğu halde o tarihe kadar saklı kalan ma'luliyet saklı kaldı. Kuru laf kuru itiraz hastalığı! Çalışıp çabalamaya mukabil 1908 senesinin ilk eyyamında alkış, bayrak ve mütevali nümayiş gibi alaim-i mevziyye ile başlayan bu illet, seneden seneye kesb-i şiddet eyledi; Nihayet muharebeyi kaybetmekle hastalık en mühlik devreye girdi. . .*"⁷⁰

⁶⁷ Burhan Cahid [Morkaya], İstanbul Postası, S.F., c.55, nr. 1405, s. 6

⁶⁸ Burhan Cahid [Morkaya], İstanbul Postası, S.F., c.54, nr. 1391, s. 202

⁶⁹ Ahmet İhsan [Tokgöz], İstanbul Postası, S.F., c.55, nr.1423, s.278

⁷⁰ Ahmet İhsan [Tokgöz], İstanbul Postası, S.F., c.55, nr.1421, s.254-255

Cephelerdeki son durum, harbin sona erişi fakat “Boğazlar Meselesi”nin ortaya çıkması, Wilson Prensipleri, İngiliz ve Fransız filusunun İstanbul’a gelmesi, izlediğimiz yanlış siyasetler hep bu başyazılarda yerini almıştır.

İstanbul Postası’nda içtimâî, siyasî konular dışında edebî konular da değinilir: “..... Bazı refikamız nezaha-ı edebîyyeden bahsettiler. Bazıları da tabiyyun mesleğindeki romancıların her hakikatı olduğu gibi teşhir etmesi doğru olduğunu iddia ettiler. Mesele naziktir. Okuduğumuz realistlerin eserlerinde Hüseyin Rahmi Bey’in mevzuları derecesinde “gayr-ı edebî” parçalar görmedik. En büyük realist meşhur Zola kalemini lisana ait kusiyyat ile kirlitememiştir. Hele bu mesleğin bani-i üstadı olan Gustave Flaubert hiçbir eserinde nezahet-ı edebîyyeden uzaklamamıştır. Bilakis Flaubert’in mevzuları hep hayat-ı hakikîyeden iktibas edildiği halde lisani kelimeleri samimi, terkipleri sakın ve latiftir. Zola mevzuatı itibariyle daha açık ve serbest olduğu halde onun da kalemi en meşgul noktaları tenvir ederken bir mal ma’sûmâne alır.”⁷¹

Kısaca Servet-i Fünûn’un İstanbul Postası adlı seri yazıları gerek edebî gerekse sosyal, siyasî açıdan araştırmacılar için önemli bir kaynaktır.

⁷¹ Burhan Cahid [Morkaya], İstanbul Postası, S.F., c.54, nr. 1392, s. 214-215

7. Siyasî, Sosyal ve Kültürel İçerikli Güncel Yazılar

Edebî kimliği ile ön plana çıkan Servet-i Fünûn sadece bir edebiyat dergisi değildir. Döneminin sosyal, siyasî ve kültürel faaliyetlerini de yansıtan, bu konulara da sayfalarını ayırmış bir dergidir.

İncelediğimiz 1379-1430. sayılar I. Dünya savaşının son yılı 1918 ile Mondoros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı 1919 yıllarına tekabül ettiği için dergide Cihan Harbi'ndeki gelişmelere sık sık değinilmiştir. Özellikle Burhan Cahid "İstanbul Postası" adlı başyazılarda Cihan Harbi'nin ülkemizde açtığı maddi ve manevi yaraları ve halkın barış özlemini sıkça dile getirmiştir.⁷² Yine "Mecidiye" adlı imzasız yazıda da Osmanlı İmparatorluğunun I. Dünya Savaşı'na katılımı ve Karadeniz Rus Donanmasıyla yapılan mücadele anlatılmıştır. Bu tür siyasî içerikli yazılar daha çok imzasız olarak yayınlanmıştır.

Karadeniz Meselesi, Rus Filosu, Trablusgarp, Hindistan ve İngiliz idaresi, Bulgaristan'ın Hasımlara Mütareke ve Musalaha teklifi, Wilson İlkeleri, Yemen Cephesi'ndeki gelişmeler, Fransız-Rus İttifakının belirtileri vb. konular Servet-i Fünûn'da işlenen ve üzerinde durulan siyasî konulardan bazılarıdır.

Dergide padişahların Kılıç Alayları, Bi'at ve Taklid-i Seyf Merasimlerine ve beyanatlarına da yer verilmiştir. Bunların dışında mecmuada tarih içerikli yazılar da mevcuttur: Mustafa Reşit Paşa'nın "Bir Vesikâ-ı Tarihiyye" adlı seri yazısı; Nizameddin Arif'in Türklerin tarihi ve tarihin taksimi hakkında üç yazısı vardır. Yine Fatih Sultan Mehmet, Cebelitarık, Bakü Şehri, Fransa Cephe-i Harbi, Avrupa Harbinde Japonlar da ele alınan tarihî konulardandır.

Servet-i Fünûn'da haber nitelikli güncel yazılar da yayınlanmıştır: "İstanbul'un Su Derdi", "İstanbul'un Tuzsuzluk Derdi", "14 Vagon Şeker Meselesi", "Fuşşiyat", "İbrahim Hakkı Paşa Merhum", "Galip Paşa Merhum", "Unutulmaz Bir Gün", "Avusturya-Macar Gazetecilerinin Ziyareti" vb. hep o dönemin sıcak haberleridir.⁷³

Servet-i Fünûn'da cemiyetlerle ilgili haberlere, yazılara da yer verilmiştir. Ayrıca İstanbul ve Rize'nin doğal güzelliklerinin, Kafkasya'nın coğrafi özelliklerinin tanıtıldığı yazılar da dergide yer almıştır.

Dergide felsefe, sosyoloji, iktisad, sanat ve dinî konularda da yazılar da yayınlanmıştır. "Sosyalizm" konusunda dergide tek isim karşımıza çıkar: Yahya Saim. "Sosyalizm: Fransa'da Almanya'da" üst başlıklı 7 makalesi yayınlanmıştır. Felsefe konusunda da Mustafa Namık "Felsefe Tarihi" üst başlıklı 17 makale kaleme almıştır.

Servet-i Fünûn'da yer alan yazıların bir kısmı da eğitici niteliktedir. Meselâ imzasız olarak yayınlanan "Annelere Nasihat: Çocuklarınızı Güneşlendiriniz" adlı iki yazı gibi. Yine Peyami Safa'nın "İlim ve Çocuklar" adlı yazısında da çocuk eğitiminin önemi üzerinde durulmuştur.

Burhan Cahid "Kadın Derdi" adlı yazısında kadınların iş hayatında gittikçe daha çok söz sahibi olduklarından bahseder. Burhan Cahid'in "Kitaplar ve Genç Kızlar" adlı yazısında da gençlerin bilhassa da genç kızların hayata karşı hazırlıklı ve güçlü olabilmeleri için bol bol kitap okumaları gerektiği vurgulanır. Genç kızların eğitiminin önemini vurgulayan yazılar bunlarla da kalmaz. Peyami Safa "Genç Kızlarımıza" adlı yazısında

⁷² Bk. "İstanbul Postaları Üzerine"

⁷³ Bk. "Konularına Göre Tahlil Fihrist" madde: "Aktüel"

“Hayal ve Hissiyat” adlı kitabını genç kızlar için yazdığını söyler. Dergide Mahmut Sadık “Ebedî Mecruha” adlı yazısında Darülfünûn’dan mezun olan genç kızlardan övgüyle bahseder. Denilebilir ki modern Türk kızının yetişmesinde Servet-i Fünûn da payına düşeni yapmıştır.

Sonuç olarak edebiyatımızda bir döneme adını veren Servet-i Fünûn, görüldüğü gibi edebiyat dışında felsefeden coğrafyaya, iktisattan sanata, tarihten sosyoloji ve eğitime kadar çok geniş bir yelpazede eserleri bünyesinde toplamıştır.

II. TAHLİLİ FİHRİST

A. YAZILAR

1. YAZAR ADINA GÖRE

- Abdurrahman Şeref: *Sultan Abbülhamid Han-ı Sani*; c. 54, nr.1383, s. 70-74 (“Vilâdeti 16 Şaban 1258 - Cülûsu 11 Şaban 1293 - Hal’i 7 Rebî-ül-âhır 1327 - Vefatı 28 Rebî-ül-âhır 1336 ”)
- Abdurrahman Şeref: *Sultan Mahmut Han*; c. 54, nr.1402, s. 374-376 (Ruşen Eşref Bey’in “Vakit” gazetesinde çıkan Sultan Mahmut Han’ı tanıtan makalesi hk.)
- Abdurrahman Şeref: *Hakkı Paşa*; c. 55, nr.1405, s.2-3 (İbrahim Hakkı Paşa’nın Biyografisi)
- Abdurrahman Şeref: *Kılıç Alayı-Bi’at ve Taklidi Seyf Merasimi*, c. 55, nr.1408, s. 52-54 (“Sultan Mehmet Han-ı Hamis’in Kılıç Alayı; Bi’at” kelimesinin anlamı, kökeni ve Bi’at ve Taklidi Seyf Merasiminin nasıl yapıldığı hk.)
- Abdül Feyyaz Tevfik: Bk. [YERGÖK] Abdül Feyyaz Tevfik
- Abdülhak Hamid: Bk. [TARHAN] Abdülhak Hamid
- [Ahmet Cemal] Nâbedid: *Şapka İğnesi*; c. 55, nr.1415, nr.1416, s. 179 (Sıradışı bir tramvay yolculuğunun anlatıldığı, kısa hikâye)
- [Ahmet Cemal] Nâbedid: *Nikab Açarken*; c. 55, nr.1412, s. 118 (Şiir)
- [Ahmet Cemal] Nâbedid: *Geçme*; c. 55, nr.1414, s. 147 (Şiir)
- [Ahmet Cemal] Nâbedid: *Tecellî*; c. 55, nr.1415, s. 163 (Şiir)
- [Ahmet Cemal] Nâbedid: *Yangın Var!*; c. 55, nr.1417, s. 199 (Şiir)
- [Ahmet Cemal] Nâbedid: *Harbden Sonra*; c. 55, nr.1417, s. 203 (Şiir)
- Ahmet İhsan: Bk. [TOKGÖZ] Ahmet İhsan
- Ahmet Nazım: *Hayal Aşınası*; c. 54, nr.1379, s. 15 (Şiir)
- Ahmet Nazım: *Akşam Olunca*; c.54, nr.1384, s. 95 (Şiir)
- Ahmet Nazım: *Hasret*; c. 54, nr.1387, s. 146, 155 (Şiir)
- Ahmet Nazım: *Sevgili Makbule’ye* ; c. 54, nr. 1392, s. 222 (Şiir)
- Ahmet Nazım: *Gurbette* ; c. 54, nr.1393, s. 234 (Şiir)
- Ahmet Saib: *Sultan Mehmet Fatih ve Rumlar*; c. 55, nr.1418, s. 214 -219 (İstanbul’un fethi ve sonrasında İstanbul’un siması hk.: “Sultan Mehmet Fatih Hazretleri miladın 1453 senesi mayısı nihayetinde İstanbul’u feth etmiş ve Bizans İmparatorluğu hatme bulmuş. Esna-yı fethde İmparatorluğun hemen hemen İstanbul şehrinden ibaret olduğunu unutmamak lazım gelir. Şehrin fethi sırasında Rumlar her tarafa dağılmışlardı. ”)
- [ALAN] Ruşen Zeki: *Uyuyor Musun?*; c. 54, nr.1395, s. 264-265 (Mensur şiir)

- Ali Baha: *Felsefe-i Hukuktan Bir Sayfa*; c. 54, nr.1387, 1392, s. 135-138, 218-223 (Yunan ve Roma'nın hukuk felsefesi hakkında)
- Ali Baha: *İnsan*; c. 54, nr.1397 s. 302-303 (“İlk Yazılarım” üst başlıklıdır: “... İnsan nedir?Zübde-i sa’y ve faaliyeti gaye-i insaniyet olan insan, zî-ruh ve akıl, büyük, hür ve mümtaz bir zade-i hayat ve tabiiyattan başka ne olabilir?Esasen insaniyet haricinde insan olmayan insan, ezeli, edebi bir mahluk-u hayat, en hakikî, en bir ihtişam bir timsal-i tabiat değil midir?)
- Ali Baha: *Salak Abdi*; c. 54, nr.1400, s. 350-356 (Felsefe tarihi hakkında)
- Ali Ekrem: Bk. [BOLAYIR] Ali Ekrem
- Ali Enver: *Ölümler Arasında*; c. 54, nr.1385, 104-106 (Tıbbiyede geçen bir gün)
- Ali Eser: *Bir Cevap*; c. 55, nr.1405, s. 14 (“Kaldırım Çiçeği” adlı hikâyeye tenkid)
- Ali Eser: *Bir Tel Saç*; c. 54, nr.1390, s.186-189 (Darülfünûn Edebiyat Fakültesindeki bir hocanın kızı Zerrin’e duyduğu sevgi hakkında)
- Ali Eser: *Gözlerin Günahı*; c. 54, nr.1401, s. 363-366 (Bir aşığın güzel gözlü sevgiliye haykırışı)
- Ali Eser: *Rüyadan Sonra*; c. 55, nr.1414, s. 155-157 (Bir hikâye)
- Ali Eser: *Anne Sevgisi*; c. 55, nr.1419, s. 227-231 (Anne sevgisi üzerine bir hikâye)
- A(yn). Nureddin: *Genç Kızlarımız*; c. 54, nr.1397, s. 296-298 (Genç kız tipleri ve evlilik konusu hk.)
- A(yn) Z(el)..: *Levha Karşısında*; c. 55, nr.1406, s. 20 (Şiir)
- Aziz Neriman: *Ergeç*; c. 54, nr.1387, s. 142 (Şiir)
- Aziz Neriman: *Bir Yaz Gecesinde Rüyası*; c. 54, nr.1383, s. 75-79 (Hikâye)
- Ali Sami: *Bizde İmlâ İctihadı*; c. 54, nr.1398, s. 322-323 (İmlâmız ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında)
- Aziz Zihan: *Elemin Zevki*; c. 55, nr.1405, s. 10-11 (“Aşk Sahifeleri” üst başlıklı, aşk konusunun işlendiği hikâye)
- [BAŞAR] ŞükûfeNihal: *Of Felek Of*; c. 54, nr.1393, s. 238-239
(Ailesinden uzakta bir babanın hakkında hikâye)
- [BAŞAR] ŞükûfeNihal: *Heyhât*; c. 54, nr.1393, s. 239 (Şiir)
- [BAŞAR] ŞükûfeNihal: *Nisyan*; c. 54, nr.1401, s. 358 (Şiir)
- [BAŞAR] ŞükûfeNihal: *Bir Resmin Altında*; c. 55, nr.1406, s. 22 (Şiir)
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *Güvercinler*; c. 54, nr. 1380, s. 19 (Şiir)
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *Ah Hala Bahar Gelmedi Mi?*; c. 54, nr. 1394 s. 255 (Şiir)
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *İnlemek*; c. 54, nr.1396, s. 282(Şiir)
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *Mahzun Kamer*; c. 54, nr.1404, s. 414(Şiir)
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *Halid Bin Velid*; c. 55, nr.1408, s. 51 (Şiir)
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *Bir Şibh-i Beşer*; c. 55, nr.1411, s. 98 (Şiir)

[BOLAYIR] Ali Ekrem: *Haşhaş*; c. 55, nr.1412, s. 119 (Felsefî derinlikleri olan Alman şair Evü Holand'ın "Haşhaş" adlı kısa yazısının çevirisi: "Alem zahirî bir görünüş!.. Hakikat ise benim hayalim...")

Burhan Cahid: Bk. [MORKAYA] Burhan Cahid

Cahid: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, nr.1428, s. 346 ("Eslâf kimleri okumuşlar?Nasıl yazmışlar?" vb sorularının cevabı)

Celal Sahir: Bk. [EROZAN] Celal Sahir

Cenab Şahabettin: *Son Arzu*; c. 54, nr.1400, s. 345 (Şiir)

Cenab Şahabettin: *Türbe-i Mühyiddin'i Ziyaret*; c. 55, nr.1420, s. 244-245 (Şiir)

Cenab Şahabettin: *Ali Cânib Bey'e Açık Mektup*; c. 55, nr.1422, s. 266-267 (Ali Cânib Bey'in "Ali Cânib Bey'le Münakaşalarım" adlı eserinin ağır bir dille tenkidi)

Cenab Şahabettin: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, nr.1422, s. 271-272 (Şairin kimleri okuduğu, hangi kaynaklardan yararlandığı, hangi akıma mensub olduğu konularında yaptığı açıklamalar)

Cenab Şahabettin: *Mesele-i Evzan*; c. 55, nr.1423, 1424, s. 279-280, 293-295 (Şairin vezin konusundaki görüşleri)

Cenab Şahabettin: *Sahra-yı Kerbela*; c. 55, nr.1425, 1426, 1427, s. 304-305, 317-318, 328-329 (Irak ve Kerbela Sahrası'nı anlatan gezi yazısı)

Cevad Hakkı: Bk. [TARIM] Cevad Hakkı

[ÇAMLİBEL] Faruk Nafiz: *Büyük Fikret İçin*; c. 54, nr.1390, s. 184-186(Tevfik Fikret'in ölümüne duyulan üzüntü; Tevfik Fikret'in kişiliği, eserleri, Servet-i Fünûn'daki yeri ve önemi hk.)

[ÇAMLİBEL] Faruk Nafiz: *Yolcu*; c. 54, nr.1398, s. 318 (Şiir)

[ÇAMLİBEL] Faruk Nafiz: "... nun Gözleri"; c. 55, nr.1425, s. 308 (Şiir)

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Ölen Kızım İçin*; c. 54, nr. 1379, s. 11(Şiir)

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Telakki*; c. 54, nr.1384, s. 98 (Şiir)

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Maval*; c. 54, nr.1384, s. 99(Şiir)

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Sultan Osman'a*; c. 54, nr.1385, s. 106-107 (Şiir)

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Şiirim*; c. 54, nr. 1385, s. 110 (Şiir)

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Seneler*; c. 54, nr. 1385, s. 111 (Şiir)

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Cevabsız Sual*; c. 54, nr.1392, s. 227(Şiir)

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Tayyare Şehitleri*; c. 54, nr.1382, s. 59 (Şiir)

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Felsefe Tarihi: Mekteb-i Müşebbehe'nin Suret-i Tevellûdu*; c. 54, nr.1379, s. 11-16(Müşebbehe Mezhebi'nin doğuş şekli ve felsefesi)

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Felsefe Tarihi*; c. 54, s. 33, 38-39, 95-100, 130-132, 179-180, 191-196, 209-212, 307-308, 323-324, 399-404; c. 55 s. 31-32, 46-48, 186-190, 206-208, 223-224, 238-240('Felsefe'nin doğuşu, doğu ve batıdaki tekâmülü)

[ÇANKI] Mustafa Namık: Hayvanatta *Tekâmül-i Zihni*; c. 55, s. 62-64, 94-95, 110-112, 126-128, 143 ("Lisanımızda akvamın suret-i tekâmülüne dair bir eser ceddî hemen intişâr etmemiş

gibidir. Bu makaleleri o boşlukta hiç olmazsa küçük bir yer işgal eder ümidiyle tercüme ediyoruz.”)

Doktor Nuri: *Sırtlan*; c. 54, nr.1381, s. 44-46 (Yazarın Tebük Çölü’nde geçen bir anısı)

Doktor Nuri Bekir: *Seferber Develer*; c. 54, nr.1381, s. 50-51 (Yazarın Arabistan’da her işte kullanılan develere karşı acıma ve sevgi duygusu hk.)

Doktor Nuri Bekir: *Darb-ı Mesel-i Osmaniye Tefsiri: Ağlamayan Çocuğa Meme Vermezler*; c. 54, nr.1387, s.138-139 (Bu atasözünün bâtil olduğu hk.)

Doktor Nuri Bekir: *Darb-ı Mesel-i Osmaniye Tefsiri: Karda Gez İzini Belli Etme*; c. 54, nr.1393, s. 231 (Bu atasözünün açıklaması)

Doktor Nuri Bekir: *Besmeleliler-Besmelesizler*; c. 54, nr.1388, s. 151-154 (Dinî terbiyenin önemi hk.)

Doktor Nuri Bekir: *Baykuş Sesleri*; c. 54, nr.1389, s. 167-168 (“Yaz Akşamlarında” üst başlıklıdır. Tasvir içeriklidir: “Evlerin gölgeleri karşımdaki çayırda şark istikametine yine uzanmaya başladı. Güneş ufku gurûbu terk ediyor. Yavaş yavaş akşam oluyor.”)

Doktor Nuri Bekir: *Meslek Hatıraları*; c. 54, nr.1392, s. 224-228 (“Ayyaş” üst başlıklıdır. Yazarın alkol bağımlısı bir arkadaşı ile ilgili bir hatıratı)

Emin Haki: *Anlatırken*; c. 54, nr.1382, s. 66 (Şiir)

E(min). Haki: *Nedim’in Hayali*; c. 54, nr.1384, s. 94 (Şiir)

[EROZAN] Celal Sahir: *Nakşiyar*; c. 54, nr.1399, s. 329 (Şiir)

[ERSOY] Mehmet Âkif: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, nr.1430, s. 360 (Edebî üslûbu hakkındaki sorulara verdiği cevaplar)

[EVRİMER] Rıfat Necdet: *Aşkın Ölümü*; c. 54, nr.1388, s. 154 (Şiir)

[EVRİMER] Rıfat Necdet: *Domalı Akşamlarından*; c. 54, nr.1396, s. 283 (Şiir)

[EVRİMER] Rıfat Necdet: *Gözler*; c. 54, nr.1397, s. 295 (Şiir)

[EVRİMER] Rıfat Necdet: *Şarkı*; c. 54, nr.1402, s. 378 (Şiir)

[EVRİMER] Rıfat Necdet: *İlk Tesadüf*; c. 55, nr.1405, s. 11 (Şiir)

[EVRİMER] Rıfat Necdet: *Şarkı*; c. 55, nr.1406, s. 23 (Şiir)

[EVRİMER] Rıfat Necdet: *Saçlar ve Başörtüsü*; c. 55, nr.1411, s. 103 (Şiir)

[EVRİMER] Rıfat Necdet: *Şarkı*; c. 55, nr.1412, s. 119 (Şiir)

[EVRİMER] Rıfat Necdet: *Terennüm*; c. 55, nr.1415, s. 163 (Şiir)

Faruk Nafiz: Bk. [ÇAMLİBEL] Faruk Nafiz

Fatin Tevfik: *Daktilograf*; c. 54, nr.1397, s. 298 (Şiir)

F(e): *Ölümü Bekleyenler*; c. 54, nr.1386, s. 118-122 (Yazarın hayat-ı beşer, vicdan muhakemesi, meslek hayatı ve ölüm gibi konulardaki düşünceleri. “..... İlim ve fen size ne kadar rehber olmuşsa o kadar ilerlemişsinizdir.”)

Ferid: *Kavaklı baba*; c. 54, nr.1389, s. 172-173 (“Küçük Hikâye” üst başlıklı hikâye)

Ferid: *Ümid*; c. 54, nr.1398, s. 318 (“Küçük Hikâye” üst başlıklıdır. Annesi ve babası vefat eden küçük bir kızın Allah’a kavuşma ümidini konu edinen bir hikâye)

- Ferid: *Zen-i Gürîz*; c. 54, nr.1399, s. 328-331 (“Küçük Hikâye” üst başlıklıdır. Kadın ve aşk konusunun işlendiği bir hikâye)
- Ferid: *Taassub*; c. 54, s. 387-388(Nazif Efendi adında çalışkan ve zeki bir genç ile ailesinin konu edildiği hikâye)
- Ferid: *Metrukât*; c. 54, nr.1394, s. 259-260 (“Küçük Hikâye” üst başlıklıdır. Yeniden evlenen fakat ölen eşini unutamayan bir adamın hislerini anlatan hikâye)
- Feridun Necdet: *İlkbahar*; c. 54, nr.1380, s. 30 (“Zahir’in Mektuplarından” üst başlıklıdır. Matmazel L(e). K(a)’ya ithafen yazılmış bir aşk mektubu)
- Feridun Necdet: *Füreyya*; c. 54, nr.1381, s. 47 (“Fantazi” üst başlıklıdır. Yazarın ormanda kendi kendine düşüncelere dalıp bir kadın hayali görmesi ve bu hayale karşı duyduğu hisler hk.)
- Feridun Necdet: *Aşk Düşüncesi*; c. 54, nr.1384, s. 91-95 (Aşk temasının işlendiği bir hikâye)
- Feridun Necdet: *Zahir’in Mektubundan: Sonbahar*; c. 54, nr.1387, s. 139-143 (Zahir Bey’in Nemci Bey’e gönderdiği ve kavuşamadığı sevgilisiyle arasında geçen aşk macerasını anlattığı mektup)
- Feridun Necdet: *Ayasofya*; c. 54, nr.1391, s. 203-207 (“Sembolik Fantazi” ve “Hissiyat Gölgeleleri” üst başlıklıdır. Yazarın Ayasofya Sarayını gezerken hissettikleri: “Kalbimdeki anlaşılmaz hislerle yalnız dünyanın en büyük en kudsî binalarından birine giriyorum. ”
- Feridun Necdet: *Karamatoryum*; c. 54, nr.1397, s. 300-302 (Yazarın verem hastası bir profesör arkadaşının vefatı hk.)
- Halil Hamid: *Maziye Karışmış Simalardan: M. Rauf Bey*; c. 54, nr.1383, s. 82-83 (Muharririn muallim olan ağabeyi M. Rauf Bey’in ölümü üzerine hissettikleri; M. Rauf Bey’in kişiliği ve çocukluğu hk.)
- Harun Reşid Bilanavle: *İstanbul*; c. 55, nr.1415, s. 171 (İstanbul’un doğal güzellikleri hk.)
- Hasan Zeki: *Sadalar*; c. 54 s. 267, 287, 299, 359, 379, 407; c. 55 s. 35 (Şiir)
- Hasan Zeki: *Hep Rüya*; c. 54, nr.1399, s. 327 (Şiir)
- Hasan Zeki: *Aşk*; c. 54, nr.1399, s. 327 (Şiir)
- Hasan Zeki: *Kardeşlik*; c. 55, nr.1412, s. 119 (Şiir)
- Hasan Zeki: *İdeal*; c. 55, nr.1411, s. 106 (Şiir)
- Hasan Zeki: *Hazan*; c. 55, nr.1415, s. 163 (Şiir)
- Hasan Zeki: *Bir Tabiat Şairinin Jurnalı: Büyük Sükûn*; c. 54, nr.1398, s. 319 (Şairin tabiatla baş başa kaldığı zamanlarda hissettikleri: “Her büyük bir sükûn âlim yaratır. Güneş, yıldızlar, arz hep o büyük ve derin sessizlikler içinde teşekkül etti. Sözler asr içinde yaşayabilir fakat sükût için ebediyet vardır. ”
- Hasan Zeki: *Bir Tabiat Şairinin Jurnalı: Şiir Hakkında*; c. 54, nr.1400, s. 343 (Şairin çeşitli tarihlerde kısa kısa not ettiği şiir hakkındaki düşünceleri: “Şiir için düşüncelerle terennüm etmek sanatı denilebilir...Şayed düşüncelerimizde müteheyyic bir ahenk varsa onlar şiidir...”
- Hasan Zeki: *Bir Tabiat Şairinin Jurnalı*; c. 54, nr.1401, s. 362 (Şairin tabiatın güzellikleri karşısında hissettikleri)
- Hasan Zeki: *Bir Tabiat Şairinin Jurnalı*; c. 54, nr.1403, s. 391 (Şairin tabiatın güzellikleri ve yalnızlık konularındaki düşünceleri)

- Hasan Zeki: *Bir Tabiat Şairinin Jurnalı*; c. 55, nr.1406, s. 26 (Şairin kendi iç dünyasında ve hayal alemindeki yolculuğu)
- Hasan Zeki: *Zehirli Hava*; c. 55, nr.1414, s. 154 (“Bir Tabiat Şairinin Jurnalı”-“İkinci Kısım” üst başlıklıdır. Sevgilisini kaybeden şairin bahar havalarını “zehirli hava” olarak düşünmesi hk.)
- Hasan Zeki: *Edebî ve Felsefî Gezintiler: Nietzsche’nin Düşüncesi Etrafında*; c. 54, nr.1402, s. 382-386 (“Büyük tabiat âlimi Darwin şecere-i hayatın bir “amib”den teselsül ederek bugünkü muhtelif uzviyetlere inkisâm ettiğini nasıl tahlil etmişse, Nietzsche de kainât-ı fikriyenin nasıl istihaleler geçirdiğini, bugünkü umûmi vicdanın hangi esaslar üzerine bina edilmiş olduğunu derin muhakemeleriyle ta’mik etti.”)
- Hasan Zeki: *Edebî ve Felsefî Gezintiler: Schopenhaur*; c. 55, nr.1405, s. 7 (Schopenhaur’un kainat, insanlık, sanat ve şiir hakkındaki felsefî düşünceleri)
- Hasan Zeki: *Edebî ve Felsefî Gezintiler: Mûsikî Hıyâbânlarında*; c. 55, nr.1408, s. 55 (Mûsikînin tanımı; çeşitli filozofların, müzisyenlerin ve şairlerin mûsikî hakkındaki düşünceleri)
- Hasan Zeki: *Edebî ve Felsefî Gezintiler: Şiir Mefhûmu*; c. 55, nr.1412, s. 115 (Filozofların ve şairlerin güzellik anlayışı; şiir mefhûmu hakkındaki düşünceleri)
- Hasan Zeki: *Edebî ve Felsefî Gezintiler: Şairlerin Yeisi ve Ümidi*; c. 55, nr.1417, s. 198 (Şairlerin genel olarak bedbîn ve yeis oluşları ve yalnızlığı tercih ettikleri hk. Yazar bu düşüncüyü ispat için Tevfik Fikret, Ahmet Haşim, Bayron gibi şairlerin şiirlerinden de örnekler vermiştir.)
- Hasan Zeki: *Romantikler: Chateaubiriland*; c. 55, nr.1409, s. 70-74 (Chateaubiriland’ın hayatı, eserleri ve edebî üslûbu hk.)
- Hasan Zeki: *Romantikler: Chateaubiriland*; c. 55, nr.1411, s. 106-107 (Chateaubiriland’ın iç dünyası, edebî fikirleri)
- Hasan Zeki: *Romantikler: Lamartine*; c. 55, nr.1412, 1413, s. 122-123, 138-142 (Lamartine’in hayatı, şiir yazmaya başladığı yıllar, aşkları, iç dünyası hk.)
- Hasan Zeki: *Romantikler: Alfred de Musset*; c. 55, nr.1419, s. 231-238 (Alfred de Musset’nin hayatı ve eserleri)
- Hasan Zeki: *İnkılâb ve Tahavvül*; c. 55, nr.1415, s. 168-172 (“Yeni Heyet-i Vükelâ” alt başlıklıdır: “Memleket büyük bir inkılaba maruzdur. Harb ve zaiyyatımız bizim için hiç de arzu olunmaz bir şekle girmiştir. Türkiye’nin harbe devamı mukassır olmuştur. İster istemez bir sulh yapmak zarureti karşısında kaldık.” cümlesiyle başlar.)
- Haşim Nahid: *Tevfik Fikret*; c. 54, nr.1390, s. 183-184 (Edebiyat-ı Cedide’nin kuruluşu, Türk Edebiyatındaki yeri ve önemi; Tevfik Fikret’in edebî hayatı)
- Haşim Sami: *Ejder-i Mevt*; c. 55, nr.1406, s. 23 (Şiir)
- Haşim Sami: *Fezâ-yı Hayat*; c. 55, nr.1414, s. 147 (Şiir)
- Haşim Sami: *Billurdan Bir Ses*; c. 55, nr.1415, s. 163 (Şiir)
- Haşim Sami: *Fatih’in Bir Gecesi*; c. 54, nr.1399, s. 332-334 (“İstanbul Fatihinin sene-i devriyesi münasebetiyle” cümlesiyle başlar. Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u feth etmedeki kararlılığını gösteren bir olay hk.)
- Haşim Sami: *Tarihî Olimpos’ta*; c. 55, 1407, s. 42-43 (Şairin Tevfik Fikret’in ölümüne duyduğu üzüntü ve isyan)

- H. Z: *Sâyebân*; c. 55, nr.1408, s. 58 (“Garb Şairlerinden” üst başlıklıdır. Fernan Garağ hakkında birkaç cümle ile bilgi verdikten sonra şairin kısa bir mensuresini aktarır.)
- İmzasız: *Musâhabe: Ma’lûlîn-i Guzâtâ Cemiyeti*; c. 54, nr.1380, s. 18 (Cemiyetin kuruluş amaçları hk.)
- İmzasız: *Resimlerimiz*; c. 54, nr.1380, s. 33 (Dergide yer alan resimler hk.)
- İmzasız: *Resimlerimiz*; c. 54, nr.1382, s. 68 (Derginin bu sayısında yer alan resimler hk.)
- İmzasız: *Rize*; c. 54, nr.1383, s. 72-73 (Rize’nin coğrafi güzellikleri, nüfusu, yöre halkının geçim kaynakları hk.)
- İmzasız: *Cihan Harbi’nde Aşk*; c. 54, nr.1383, s. 80 -82 (Cihan Harbi’nin insanlığa ve aşk’a olumsuz etkisi: “Şu Harb-i Umûmî öyle kanaâtleri alt üst etti, öyle ahlakları yıktı, öyle insanları - kendilerince kabul etmiş oldukları –insanlıktan öyle çıkardı ki...”)
- İmzasız: *Gotenburg’un 450. Sene-i Devriye-i Vefâtı*; c. 54, nr.1383, s. 84 (Gotenburg’un hayatı ve matbaayı icad edişi hk.)
- İmzasız: *Bir Mesele –i İçtimaiye: Moda*; c. 54, nr.1385, s. 107-110 (Modanın değişken oluşunun sanayi sektöründe açtığı zararlar hk.)
- İmzasız: *Şehzâde Ömer Faruk Efendi*; c. 54, nr.1388, s. 150 (ŞehzâdeÖmer Faruk Efendi’nin tahsil ve terbiyesi hk.)
- İmzasız: *Galib Paşa Merhûm*; c. 54, nr.1388, s. 159 (Kosova Vali-i Sabıkı Galib Paşa’nın kişiliği, tahsili ve memuriyet hayatı)
- İmzasız: *Tank Otomobillerine karşı*; c. 54, nr.1388, s. 160-164 (“Fransa Cephe-i Harbi’nde” alt başlıklıdır.)
- İmzasız: *Edebiyat Mûsahabesi: Alfred de Vinci-Hayatına ve Eserlerine Dair*; c. 55, nr.1415, s. 166-167 (“Romantikler” üst başlıklıdır.: Alfred de Vinci’nin hayatı ve eserleri hk.)
- İmzasız: *İstikrâz-ı Dâhili*; c. 54, nr.1391, s. 198-200 (İstikrâz-ı Dâhiliye’nin faydaları)
- İmzasız: *İstikrâz-ı Dâhili-İlk Hafta*; c. 54, nr.1392, s. 214 (İstikrâz-ı Dâhiliye’nin ilk haftadan özellikle İstanbul’da büyük ilgi görmesi)
- İmzasız: *Mecidiye*; c. 54, nr.1392, s. 216-218 (Osmanlı İmparatorluğu’nun Birinci Dünya Savaşı’na katılımı ve Karadeniz’de Rus donanmasıyla yapılan mücadele)
- İmzasız: *Carl Ziese*; c. 54, nr.1392, s. 228 (Almanya’nın en büyük erbâb-ı sanat ve mühendislerinden olan Ziese’nin başarılı çalışmaları ve hayatı)
- İmzasız: *Karadeniz Meselesi*; c. 54, nr.1393, s. 232-233 (Rusların Karadeniz ve Boğazlar üzerindeki emelleri)
- İmzasız: *Jurjavna’nın Vefâtı*; c. 54, nr.1393, nr.1394, s. 234 (Meşhur hikâyenüvis Jurjavna’nın vefâtı üzerine duyulan üzüntü hk.)
- İmzasız: *Hürmet ve Muhabbetle*; c. 54, nr.1394, s. 246-251 (Genç Arşidük Karl’ın Avusturya ve Macaristan İmparatoru ve Kralı oluşu; Kral Karl ve eşi Zita’nın ülkemizi ziyaret edişlerinin siyasî açıdan önemi)
- İmzasız: *Avusturya ve Macaristan İmparator ve Kralı Carl, İmparatoriçe ve Kraliçesi Zita*; c. 54, nr.1394, s. 251-255 (“İmparator ve Kral Carl’ın tevellüdü, tahsil ve terbiyesi, gençlik hayatı-askerlik hayatı, izdivâcı, İmparator ve Kraliçe Zita ve hasail-i pür güzidesi, aile-i muhteremeleri ve çocukları” hk.)

- İmzasız: *İstikrâz-ı Dâhilî ve Hadisât*; c. 54, s. 258 (İstikrâz-ı Dâhiliye'nin İstanbul dışındaki vilayetlerde de büyük ilgi görmesi hk.)
- İmzasız: *Karadeniz Meselesi-Rus Filosu*; c. 54, s. 268-269 (Karadeniz'deki Rus filusunun Osmanlı'nın eline geçmesi hk.)
- İmzasız: *Zaman ve İnsan*; c. 54, s. 270-271 (İnsan, zaman ve hayat hk.: "Hayat bir faaliyettir, bir mahsul-i sa'y ve gayrettir, terbiye-i fikriyemiz eser-i akl vicdanımızdır. Evet, insan müphem ve mevhûm kuvvetlerin zebûnî meşkûk ve esrarengiz mukadderâtın bâzîçesi değildir. Eğer Allah asumânın hakim-i feridi ise, insan da cihanın hükümdar-ı mutlakıdır. ")
- İmzasız: *Avusturya –Macar Hükümetlerinin Ziyaretleri Münasebetiyle: Viyana –Budapeşte-İstanbul*; c. 54, s. 272-276(Avusturya ve Macaristan İmparator ve Kralı Carl, İmparatoriçe ve Kraliçesi Zita'nın ziyaretleri ve ülkeler arasındaki yakınlaşma)
- İmzasız: *Avusturya –Macar Gazetecilerinin Ziyareti: Meslektaşlar Arasında Samimiyet*; c. 54, nr.1396, s. 278-279 (Avusturyalı ve Macar Gazetecilerin ziyaretleri hk.)
- İmzasız: *Siyasî Sansürün İlgası*; c. 54, nr.1397, s. 295 (Basında siyasî sansürün kaldırılması)
- İmzasız: *Hakan-ı Mağfur Sultan Mehmet Han*; c. 54, nr.1401, s. 360 (Padişah Beşinci Mehmet'in vefatı, Altıncı Mehmet'in tahta geçişi ve Şehzâde Abdülmecid Efendi hk.)
- İmzasız: *Unutulmaz Bir Gün*; c. 54, nr.1403, s. 394-399 (Darülfünun'dan mezûniyet belgesi alan hanımların müsameresi hk.)
- İmzasız: *İbrahim Hakkı Paşa Merhum*; c. 54, nr.1404, s. 411-414 (Osmanlı Hükümeti'nin Berlin Sefir-i Kebiri Hakkı Paşa'nın ölümüne duyulan üzüntü. Hakkı Paşa'nın hayatı, çeşitli tarihlerde üstlendiği önemli görevler.)
- İmzasız: *Viyana Modaları*; c. 54, nr.1404, s. 420 (Viyana'daki moda hk.)
- İmzasız: *On Dört Vagon Şeker Meselesi*; c. 55, nr.1405, s. 4-5 (Sahte vesika ile gümrükten geçirilmek istenen şeker vagonları hk.)
- İmzasız: *Kanun Kanuna Muhabbet ve Riayet*; c. 55, nr.1406, s. 20-21(Kanun ve hukukun millet için önemi, halkın da bu gerçeği bilmesi gerektiği ve ülkemizin kanunlara riayette yetersiz olduğu hk.)
- İmzasız: *Jozef Donietti Paşa*; c. 55, nr. 1406, s. 21 (Jozef Donietti Paşa'nın Sultan Mahmud Han-ı Sâdis hazretleri namına tertib ettiği marşın padişah tarafından kabulü ve Jozef Donietti Paşa'nın hayatı hk.)
- İmzasız: *Kanun Kanuna Muhabbet ve Riayet*; c. 55, s. 36-38 (Kanunların yürürlüğe konuş şekli, toplum hayatı için önemi ve mutasarrıflık, nazırlık gibi önemli makamlarda bulunan bazı şahısların tanıtımı hk.)
- İmzasız: *Büyük Tevfik Fikret*; c. 55, nr.1407, s. 38 (Tevfik Fikret'in ölümünün üçüncü yıldönümü nedeniyle mezarının ve 'Aşyan'ının sevenleri tarafından ziyaret edilmesi; Tevfik Fikret'in kişiliği ve edebiyatımıza kazandırdıkları hk.)
- İmzasız: *Afrika'da Cihad-Trablusgarp*; c. 55, nr.1407, s. 40-41 (Trablusgarp Savaşındaki son gelişmeler hk.)
- İmzasız: *Ordunun Defteri*; c. 55, nr.1408, s. 51 (Ali Ekrem Efendi'nin yazdığı iki yüz elli sayfalık "Ordunun Defteri" isimli kitabı hk.)
- İmzasız: *Viladivostok –Avrupa Harbinde Japonlar*; c. 55, nr.1408, s. 56-57 ("Avrupa Harbi'nde Japonlar -Yeni Bir Şark Cephesi Mi?" üst başlıklıdır.)

- İmzasız: *Kılıç Alayı*; c. 55, nr.1409, s. 67-70 (Sultan Mahmut Vahdettin Han Hazretlerinin Kılıç Alayı hk.)
- İmzasız: *Fuḫşıyyât*; c. 55, nr.1409, s. 75 (Dahilî *Nazır-ı Cedidi* İsmail Canbolat Bey'in fuḫşıyyâtın men'i ve ahlak-ı umûmiyeyi muhafaza yolundaki tedbirleri hk.)
- İmzasız: *Cebelitarık*; c. 55, nr.1409, s. 80 (Cebelitarık Boğazı'nın tarih içinde hangi ülkelerin hakimiyeti altına girdiği üzerine)
- İmzasız: *Sunusîler ve Şeyhleri*; c. 55, nr.1410, s. 83-91 (Sunusî Mezhebi ve şeyhleri hk.)
- İmzasız: *Darülelhan Müsameresi*; c. 55, nr.1410, s. 96 (Darülelhan'da düzenlenen konserde görev alan müzisyenler hk.)
- İmzasız: *Ateş-Barut*; c. 55, nr.1411, s. 99 (Küçük Çekmece'deki deniz ve insan manzaraları)
- İmzasız: *Hindistan ve İngiliz İdaresi*; c. 55, nr.1411, s. 104-105 (Hindistan'ın İngiliz yönetiminden önceki ve sonraki durumu. İngiltere'nin Hindistan üzerinde izlediği eğitim ve nüfus siyaseti)
- İmzasız: *Emir-i Mekke'nin Beyanâtı*; c. 55, nr.1412, s. 116-117 (Mekke'nin emiri Ali Haydar Paşa'nın "İkdam" ve "Akşam" gazetelerine yaptığı beyanâtlar)
- İmzasız: *Bakü Şehri*; c. 55, nr.1412, s. 120 (Bakü'nün çeşitli tarihlerde Ruslar tarafından işgal edilmesi)
- İmzasız: *Bulgaristan'ın Hasımlara Mütareke ve Musalaha Teklifi*; c. 55, nr.1413, s. 136-137 (Bulgaristan'ın buhran içinde olması ve İtilaf Baş Kumandanı ile mütareke imzalaması hk.)
- İmzasız: *Almanya'da Hükümet Buhranı*; c. 55, nr.1413, s. 144 (Almanya'daki hükümet ve kabine değişikliği hk.)
- İmzasız: *Devletlü Şeyh Ahmet Şerif El-Sunusî Hazretlerinin Bir Mektubu*; c. 55, nr.1414, s. 148 (Sunusî mezhebinin şeyhi Ahmet Şerif'in mektubu)
- İmzasız: *Bulgaristan'da*; c. 55 nr.1414, s. 149 (Bulgaristan Çarı Birinci Ferdinand'ın taç ve tahtını büyük oğlu Borus'a devretmesi hk.)
- İmzasız: *Kılıç Atlarken*; c. 55, nr.1414, s. 150 (Eski bir düğün âdeti hk.)
- İmzasız: *"İkdam" Sahibi ve Ser-muharrîri Refik Muhterem Ahmet Cevdet Beyefendi*; c. 55, nr.1414, s. 151 (İkdam gazetesinin 25. yılı vesilesiyle gazetenin baş yazarı Ahmet Cevdet Beyefendi'nin hk.)
- İmzasız: *İstanbul'da Tuzsuzluk derdi*; c. 55, nr.1414, s. 152-153 (İstanbul'da şeker ve su sorunlarından sonra tuzsuzluk sorununun ortaya çıkması)
- İmzasız: *Kafkas*; c. 55, nr.1414, 1415, 1416; s. 158-160; 171-175; 190-192 (Şimâl-i Kafkas Cemiyet-i Hayriyesi'nde verilen konferans hk.)
- İmzasız: *Sulh-ı Cihân*; c. 55, nr.1414, s. 160 (Almanya, Avusturya-Macaristan ve Türkiye'nin Wilson İlkeleri'ni kabul etmeleri ve bu gelişmenin barış açısından önemi)
- İmzasız: *Edebiyat Müsameresi*; c. 55, nr.1415, s. 166-167 (Romantiklerden Alfred De Vinci'nin hayatı ve eserleri)
- İmzasız: *Mühr-i Humayun*; c. 55, nr.1417, s. 199 (Pinhan Bey'in vezir-i âzamla gazete aleyhinde konuşması)
- İmzasız: *İki Kıymetdâr Gencin Okulu*; c. 55, nr.1417, s. 202-203 (Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa'nın İsviçre'de öğrenim gören yirmi bir ve yirmi üç yaşlarındaki iki oğlunun ölümü hk.)

- İmzasız: *Yemen*; c.55, nr.1417, s. 204-205(Birinci Dünya Savaşı'nda Yemen Cephesi'ndeki son gelişmeler hk.)
- İmzasız: *Selâmet-i Âmâ Heyeti'nin Beyannamesi*; c. 55, nr.1418, s. 219-223 (Selâmet-i Âmâ Cemiyeti'nin kuruluş gayesi ve diğer cemiyetleri de kendi çatıları altında birleştirmek için çağrılarını hk.)
- İmzasız: *İstanbul Postası*; c.55, nr.1419, s. 226 (Savaşın ardından imzalanan barış antlaşmaları ve dünyanın yeni simâsı)
- İmzasız: *Necef-i Eşref*; c. 55, nr.1421, s. 255-257 (“Hatıra-ı Seyahat” üst başlıklıdır. Necef Çölü'nden manzaralar ve burasının yazarda uyandırdığı izlenimler hk.
- İmzasız: *Çocuklarınızı Güneşlendiriniz: Annelere Nasihat*; c. 55, nr.1422, 1425; s. 272-274, 311-312 (“Veremle Mücadele Cemiyeti Neşriyatı'ndan” üst başlıklıdır. Mütercim: Doktor Ahmet Asım Hava, güneş ve suyun çocuk gelişimindeki önemi hk)
- İmzasız: *Tevfik Fikret Merhûmun Aşiyânında*; c. 55, nr.1424, s. 292 (Tevfik Fikret Bey'in Rumeli Hisarı'ndaki “Âşiyân” ını ziyaret edenler hk.)
- İmzasız: “*Tevfik Fikret'e*”: *Servet-i Fünûn*; c. 55, nr.1424, s. 292 (Şiir)
- İmzasız: *İran Şâhen Şâhı Ahmet Han Hazretleri*; c. 55, nr.1424, s. 292 (İran Şahenshâhı Ahmet Han Hazretleri'nin İngiltere'nin Seros Kruvazatörü'yle geçen hafta Batum'dan İstanbul'a gelmesi hk.)
- İmzasız: *Harbiye Nazır-ı Cedidi*; c. 55, nr.1425, s. 305 (Harbiye Nazırını Ferid Söylemezoğlu Süleyman Şefik Kemal Paşa'nın hayatı ve üstlendiği vazifeler hk.)
- İmzasız: *Bir Ziyaret*; c. 55, nr.1425, s. 308-309 (Firûz Ağadaki Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne yapılan ziyaret hk.)
- İmzasız: *İki Sahifelik İktisâd-ı Âlem Hali*; c. 55, nr.1426, s. 320-321 (İktisad âleminin kuralları hk.: Milletlerin mukadderâtını psikolojik bir takım müesserat ile icâbât-ı iktisadiye ta'yin eder. Psikolojinin müesseratı efkâr ve itikadâtı tevliid ve bunlar da milletlerin nasıl hareket edeceğini ve ne türlü idare olunacağını tatbik ediyor. İcabât-ı iktisadiye ise milletlerin hayatına taalluk eden şerait-i mâddiyeyi göstermektedir. ”)
- İmzasız: *Kerbelâ*; c. 55, nr.1429, s. 351-352 (Kerbelâ'daki türbeler, mabetler, minareler ve bunların yazarda bıraktığı tesirler)
- İmzasız: *Medeniyetin Eşgâl-i Müstakbelesi*; c. 55, nr.1430, s. 366-368 (Cihan Harbi sonrasında dünya medeniyetinde görülecek ilmî, fennî, siyasî, içtimâî, iktisadî ve sanayî inkılaplar hk.)
- İskender Fahrettin: Bk. [SERTELLİ] İskender Fahrettin
- Kemal Fevzi: *Ay Doğarken*; c. 55, nr.1409, s. 74 (Şiir)
- Kemal Niyazi: *Hasta Bakıcı*; c. 54, nr.1397, s. 298 (“Hastahane Tahassüsâtından” üst başlıklıdır. Görevine bağlı, fedakâr ve güler yüzlü bir hasta bakıcı hk.)
- [KUNTAY] Mithat Cemal: *İki İstanbul*; c. 55, nr.1421, s. 257-258 (On bir sene evvelki İstanbul ile o zamanki İstanbul'un karşılaştırılması)
- [KUNTAY] Mithat Cemal: *İki İstanbul*; c. 55, nr.1423, s. 287 -288 (Kanun-ı Esâsi'nin ilanından ve Meclis-i Mebusan'ın açılmasından sonraki İstanbul'un durumu)
- [KUNTAY] Mithat Cemal: *Mehmet Âkif'e Hücum*; c. 55, nr.1424, s. 295 (Şiir)

- [KUNTAY] Mithat Cemal: *Musâhabe*; c. 55, nr.1425, s. 309-311 (Yazarın mahkeme reisi olan eski bir arkadaşıyla ilgili anısı, sohbetleri)
- [KUNTAY] Mithat Cemal: *Tefrika: Evet*; c. 55, nr.1422, 1426, s. 275-276, 323-324 (Mouppasant'tan çeviri hikâyedir. İki çapkın arkadaşın bir kadın ve kızıyla tanışma ve arkadaşlık kurma arzuları hk.)
- [KUNTAY] Mithat Cemal: *Meşrutiyet Makinesi*; c. 55, nr.1427, 1428, 1429, s. 332, 344-346, 357-359 (Meşrutiyet yönetiminin tanımı ve bazı olumsuz yanlarının eleştirisi hk.)
- [KUNTAY] Mithat Cemal: *Bir İctimâ*; c. 55, nr.1430, s. 368-371 (Yazarın yirmi yaşındayken Abdülhak Hamid'le tanışması; Nazif, Cenab ve Hamid'le bir arada bir ictimaya katılmasıyla ilgili anısı)
- Mahmut Sadık: *Ebedî Mecruha*; c. 54, nr.1404, s. 416-419 (Türk Ocağı'nda Darülfünun'dan mezun olan genç kızlar için tertip edilen bir müsamerede, Doktor Rıza Tevfik Beyefendi'nin yaptığı konuşma hk.)
- Mehmet Âkif: Bk. [ERSOY] Mehmet Âkif
- Mehmet Nurettin: *Hicran Saatleri*; c. 54, nr.1391, s. 207 (Şiir)
- Mehmet Recai: *Yağmur*; c. 54, nr.1391, s. 207 (Mensure)
- Mehmet Vahdettin: *Beyannâme-i Hümayun*; c. 55, nr.1410, s. 82 (Hz. Ömer'in kılıcını kuşanması hk.)
- Mithat Cemal: Bk. [KUNTAY] Mithat Cemal
- M.Kemal: *Hemâm-ı Şeb*; c. 54, nr.1379, s. 14 (Şiir)
- M. Kemal: *Kış Gecelerinde*; c. 54, nr.1383, s. 79 (Şiir)
- M. Kemal: *Mekteb-i Şeb* ; c. 54, nr.1383, s. 79 (Şiir)
- M. M.: *Dudakların Şiiri*; c. 54, nr.1397, s. 298 (Şiir)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *Musâhabe: Kitaplar ve Genç Kızlar*; c. 54, nr.1379, s. 6-7 (Gençlerin özellikle de genç kızların hayata karşı hazırlıklı ve güçlü olmaları için bolca kitap okumaları gerektiği hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *Müjde*; c. 54, nr.1380, s. 23 (Hastaneden yeni çıkan bir neferin falcı bir kadından aldığı müjdeli haber hakkında kısa hikâyeye)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İbadet Geceleri*; c. 54, nr.1381, s. 46 ("Mensûre" üst başlıklıdır)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *Musâhabe: Kadın Derdi*; c. 54, 1382, s. 54-55 (Kadınların da artık iş hayatında söz sahibi olmaları hk)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası: Bahar ile Sulh*; c. 54, nr.1384, s. 86 (Baharın ve sulhun yaklaşması hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1385, s. 102-103 (Mart ayının gelmesiyle kışın iyice şiddetlenmesi hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1386, s. 118 (Kadınları Çalıştırma Cemiyeti'nin izdivaç konusundaki teşebbüsleri hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1387, s. 134 (İstanbul sokaklarının, mezarlıklarının ve tarihî mekanlarının düzenlenip süslenmesi gerektiği hk.)

- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1388, s. 150 (Kapatılan Mekteb-i Mülkiye'nin yeniden açılması ve Türk Edebiyatının necîp şahsiyeti Nigâr Hanım'ın vefâtı hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1389, s. 166-167 (İstanbul gazetelerinin muhteva bakımından tekâmülü ve harbe rağmen edebî, fikrî ve içtimâî hayatın ilerleyişi hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1390, s. 182 (Harbin İstanbul'un güzelliklerini yok etmesi hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1391, s. 202 (Harbin açtığı maddî manevî zararların yanı sıra bizde uyandırdığı millî duygular hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1392, s. 214-215 (Toplumun özellikle zengin kesimindeki kayıtsızlık, hissizlik ve tembellik yani "Yangeldizm" hastalığı; Hüseyin Rahmi Bey'in eserlerine tenkid)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1395, s. 262 (Kadınların fitraten süse, ziynete meftûn olduğu fakat aşırıya kaçıldığında çirkin bir görüntü ortaya çıktığı ve gazetelerde bu konularda – zevk, sanat, ev, aile, muâşeret terbiyesi –kadınlara yönelik dersler verilmesi gerektiği hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1397, s. 294-295 (İstanbul'da eskiden beri süregelen yangınlar ve bu yangınlardan sonra oluşan harabeler, çadırda yaşamak zorunda kalan insanlar hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1398, s. 310 (Harbden dolayı İstanbul'un ramazanı bolluk ve neşe içinde karşılamaması ve eski ramazanlar hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1399, s. 326 (Edebî, içtimâî, ve millî kulüplerin konferansları, musahabeleri için özellikle ramazanda hazırlıklar yapmasına ve tiyatroların özellikle ramazanda faaliyet göstermesine tenkid)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1400, s. 342 (Cemiyet hayatında, halka açık umûmî mekanlarda –tiyatro, mesire yerlerinde –kadınla erkeğin bir arada bulunamamasının gereksiz bir âdet ve bidât olduğu hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1401, s. 358 (Türk milletinin hükümdâra ve halifeye bağlılığı hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1402, s. 376-377 (Bir Alman gazetecinin İstanbul gazeteleri hakkında yaptığı eleştiriye cevap ve Kanun-i Esasi'den itibaren bizde gazetecilik üzerine)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1403, s. 390 (Komşumuz Bulgaristan'la aramızdaki "Dobruca – Meriç Meselesi")
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, nr.1404, s. 406 (Dört yıldır devam eden Cihan Harbi'nin dünyadaki dengeleri oldukça değiştirdiği ve yeni meselelere yol açtığı; müttefikimiz Almanya ile olan ilişkimizin soğuması, değişmesi hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1405, s. 6 (Harbin toplumda açtığı yaralar, ahlakî çöküntü ve ümitsizlik hali; buna karşın bazı çevrelerin de harbi çıkarları için kullanması hk.)

- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1406, s. 18-19 (Savaştan dolayı halkın çektiği fakirlik ve geçim derdi)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1407, s. 34 (Harbin bütün dünyada yol açtığı olaylar ve barış arzusu)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1408, s. 50 (Ekonomi ile siyaset arasındaki ilişki ve harbin ekonomiye etkisi)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1409, s. 66 (Padişahın ulu ve âdil Halife Ömer'in kılıcını kuşanması hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1410, s. 91-93 (Sulhun sağlanamaması ve yaklaşan kış mevsiminden dolayı fakir halktaki odun, kömür ve maişet endişesi hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1411, s. 98 (Harbden dolayı Kurban Bayramı'nın buruk geçmesi ve eski bayramlar)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1412, s. 114 (Başarısızlıkla sonuçlanan sulh girişimleri hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1413, s. 130 (Cephelerdeki son durum ve artık Osmanlı'nın savaştan çekilmesi gerektiği hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1414, s. 146-147 (Harbin bitmesi fakat "Boğazlar Meselesi'nin" ortaya çıkması; sulh zamanını iyi değerlendirip asrî ve medenî olmamız hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1415, s. 162-163 (Fırkaların, cemiyetlerin, kulüplerin ülkede yeni sağlanan sulh havasını bozmamaları gerektiği hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1416, s. 178-179 (Wilson Prensipleri; milliyet cereyanlarına karşı bir muhalif hareketin başlaması ve pek çok gazetenin çıkarılışı hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1417, s. 194 (İngiliz ve Fransız filosunun İstanbul'a gelmesi hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1418, s. 210 (Son beş senedir izlediğimiz yanlış siyasetler hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *Türklüğün Yeni Vazifeleri*; c. 54, nr.1393, s. 230-231 (Türk Ocağı'nın kuruluşu, icrâatleri ve faydaları hk.: "Türklüğün içtimâi eksiklerini örtmek, eski tevsi' kabiliyetini iade etmek arzularıyla altı yedi yıl evvel Türk Ocağı'nın tesisi etrafında birçok genç toplanmıştı. Sari' mütehallik bir cereyan içinde ocağın temel nazariyeleri kurulmuştu. Küçük küçük himayeler, kıymetdâr yardımlarla o zamana kadar tasviri bile mahsûs olmayan millî mahfil tesis etti. ")
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İmparatoriçenin Tebessümü*; c. 54, nr.1395, s. 263 (İmparatoriçe Zita'nın İstanbul'u ziyareti ve hoş tebessümleri; Kadınlara tebessümün çok yakıştığı hk.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *Son Emel*; c. 54, nr.1399, s. 326 ("Kendisine" üst başlıklı mensuredir.)
- [MORKAYA] Burhan Cahid: *Bir Hikâye Münasebetiyle*; c. 55, nr.1407, s. 39 ("Kaldırım Çiçeği" adlı hikâyenin üslup, konu gibi açılardan eleştirisi; her mevzûyu yazan, iki cümleyi bir araya getiren herkesin 'hikâyeci' olduğu hk.)

- M. Raik: *Yangın*; c. 54, nr.1400, s. 347-350 (İstanbul'un Fatih semtinde çıkan bir yangınla ilgili anı)
- M. S(ad).: *Viyana'da Dyana Hamamı*; c. 54, nr.1389, s. 168-171 (Viyana'daki Dyana Hamamı ve tarihçesi hk.)
- M. S(ad).: *Doktor Julius Germanus*; c. 54, nr.1389, s. 171-172 (Doktor Julius Germanus'un öğrenim hayatı, mesleği ve Türklere karşı beslediği samimi duygular hk.)
- M. S(ad).: *Teessür ve Hatırât*; c. 54, nr.1404, s. 408-411 (Yazarın Berlin Sefir-i Kebiri İbrahim Hakkı Paşa'nın vefatına duyduğu üzüntü ve İbrahim Hakkı Paşa ile ilgili hatıraları)
- M. S(ad).: *Zürriyet Meselesi*; c. 55, nr.1406, s. 27-30 (Fütûhât ve ikbâl devirlerinde Osmanlılar çok çocuk yetiştirmek isterken, İttihat başladıktan sonra özellikle Cihan Harbi sırasında çocuk aldırانların sayısının arttığı hk.)
- Muhammed Hikmet: *Zedelenmiş Hayat*; c. 54, nr.1401, s. 370 ("Küçük Hikâye" üst başlıklı hikâye)
- Mustafa Namık: Bk. [ÇANKI] Mustafa Namık
- Mustafa Reşit Paşa: *Bir Vesikâ-ı Tarihiyye*; c. 55, nr.1424, 1425, 1426, 1427, 1428, 1429 ; s. 290-291, 302, 314-316, 326-327, 339-340, 350-351 (1912 Çatalca Mütareke-i Müzâkerâtı hk.)
- Münevver Mahmud: *Renklerin Şâhı*; c. 55, nr.1406, s. 19 (Renkler arasındaki rekâbeti anlatan kısa masalsı bir hikâye)
- Münevver Mahmud: *Menekşenin Masalı*; c. 55, nr.1408, s. 59 (Şiir)
- Münevver Mahmud: *Jale ile Gül*; c. 55, nr.1412, s. 119 (Gül'ün aşkını anlatan masalsı kısa hikâye)
- Münir Tefvik: *Adanın Geceleri*; c. 54, nr.1395, s. 266(Adanın güzellikleri hakkında tasvir içerikli mensure)
- Nâbedid: Bk. [Ahmet Cemal] Nâbedid
- N. B.: *İstanbul'un Su Derdi*; c. 55, nr.1411, s. 100-103 (İstanbul'da yaşanan su sıkıntısı hk.)
- N. H.: *Bir Sinirlinin Duyguları*; c. 54, nr.1399, s. 335 (Yazarın denize ve dalgalara kendini kaptırması, hayallere dalmasıyla ilgili bir hatırası)
- N. H.: *Büyük Muharrir*; c. 54, nr.1404, s. 419-420 (Gençliğinde gayri ahlakî bir durumda yakaladığı birinin, dokuz sene sonra bir yazısında kendisine adâb-ı muâşeret kurallarını öğretmeye kalktığını gören bir adamın yaşadığı sinir buhranı hakkında mizahî bir hikâye)
- Nizameddin Arif: *Türklerin Karîn-i Evveli Tarihine Ait Menâbi' ve Saik*; c. 54, nr.1402, s. 383, 386 ("Tetkikât ve Tetebbuât" üst başlıklıdır. Türk tarihini aydınlatan kaynaklar hk.)
- Nizameddin Arif: *Türk Tarihinin Tertîb ve Taksimi*; c. 54, 1404, s. 414-415 ("Tetkikât ve Tetebbuât" üst başlıklıdır. Tarihin tasnifi ve çağların sınıflandırılması.)
- Nizameddin Arif: *Tarih-i Millîmiz*; c. 54, nr.1400, s. 344-345 ("Tetkikât ve Tetebbuât" üst başlıklıdır. Tarihin tanımı ve millî tarihimiz hk)
- Nizameddin: *İki Hatıra*; c. 54, nr.1386, s. 122-126 (Yazarın milletimizin diğer ülkeler tarafından aşağılandığını, küçük görüldüğünü gösteren iki hatırası)
- Nüzhet Haşim: BK. [SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim

Osman Affan: *An-ı İntibah*; c. 55, nr.1417, s. 195-197 (Sulha ihtiyaç duyulan bu dönemde basına da büyük sorumluluklar düştüğü; her kafadan ayrı ses çıkarsa, her gün bu konuyla ilgili makaleler yayınlanırsa hükümetin kafasının karıştıracağı hk.)

Osman Affan: *Meşrutiyetle İdare Olunan Devletlerde Fırka ve Fırkacılık*; c. 55, nr.1418, s. 211-212 (“Mutlakiyet” ve “Meşrutiyet”in tanımı. Bu yönetim şekilleri arasındaki farklar; hürriyet-i kelâm, hürriyet-i ichtihad ve firkaların oluşumu hk.)

Osman Behçet: *Kimsesizliklerim*; c. 55, 1419, s. 231 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sevgili*; c. 54, nr.1379, s. 7 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Menfi*; c. 54, nr.1380, s. 22 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Mersiye*; c. 54, nr.1381, s. 43 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Kır*; c. 54, nr.1382, s. 55 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Yalnızlık*; c. 54, nr.1383, s. 75 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sultan Geçerken*; c. 54, nr.1384, s. 90 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Mor Denizler*; c. 54, nr.1385, s. 103 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Serab*; c. 54, nr.1386, s. 123 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Cengiz Ordusu*; c. 54, nr.1387, s. 139 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Terennüm*; c. 54, nr.1388, s. 150 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Çamlıklarda*; c. 54, nr.1389, s. 166 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Ak Ay*; c. 54, nr.1389, s. 171 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Menbâlar*; c. 54, nr.1390, s. 182 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Saltanat Sonu*; c. 54, nr.1391, s. 206 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Eski Bir Hayat*; c. 54, nr.1392, s. 218 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Ağaçlıklarda*; c. 54, nr.1395, s. 266 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Ümitsizlik*; c. 54, nr.1396, s. 283 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Bir Bahar Akşamında*; c. 54, nr.1397, s. 294 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Kayalar Başında*; c. 54, nr.1398, s. 314 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Akşam Garipliği*; c. 54, nr.1399, s. 331 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Venus'e*; c. 54, nr.1400, s. 346 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Fırtına*; c. 54, nr.1401, s. 363 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Veda*; c. 54, nr.1402, s. 378 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Beyaz Dişler*; c. 54, nr.1404, s. 414 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Yağmur*; c. 55, nr.1411, s. 103 (Şiir)

[OZANOĞLU] Yahya Saim: *Doğan Ay*; c. 55, 1414, s. 147 (Şiir)

- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sosyalizm Fransa'da Almanya'da: Direktuvar'ın 1848 İnkilâbına Kadar*; c. 54, nr. 1379, 1380, 1381 ; s. 10-11, 19-22, 42-43 (Konular ilk metnin başında şöyle özetlenmiştir: “Fikr ile servetin mücadelesi. Dinî ve ruhî nazariyeler: İlk nazariye: Babof. Bir isyan. İkinci nazariye: Sen Simon’un muakibleri: Yeni Hristiyanlık mektebesi. Garib bir kanun. Mühim bir isyan: Barikat mücadelesi. Dördüncü nazariye: Kuryarizm. Hukukî nazariyeler: Birinci nazariye: Lübnan Genç Burjyalar: Reis-i Kavanyak'ın bir iddiası”)
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sosyalizm Fransa'da Almanya'da: İkinci Cumhuriyet'ten İkinci İmparatorluğa Kadar 1852-1848*; c. 54, nr.1382, s. 55-58 (“Hükümet içinde gruplar. Eski Matbûât ve Siyasî Cemiyetler Kanunu'nun feshi. Rey-i Âm usulunun kabulü. Amelenin islahat-ı içtimâiye talebi. Bir komisyon, sosyalistlerin yanlış bir hareketi, amelenin arzusu. İdare-yi örfiye. Amelenin mağlûbiyeti, İkinci Hukukî Nazariye: Paradon”)
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sosyalizm Fransa'da Almanya'da*; c. 54, nr.1383, s. 74-75 (“Karl Markos ve nazariyesi -1866'dan beri Parlamento'da sosyalist firkalar- Karl Markos'un ‘Sermaye’ isimli kitabı”)
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sosyalizm Fransa'da Almanya'da*; c. 54, nr.1384, s. 90-91(“1813'de bir sosyalist fırkası-fırka âzâsının ihtilâfî; Doktor Fun Şavaiçre ve rakibi Agust Babal; üçüncü bir grup: Saksonya sosyalistleri-1869 senesi sosyalistler ictimâği ve Şavaiçre'nin zaferi -1869 senesi rakib sosyalist kongresi; İcab-ı maslahat mesleğine hücum; Babal'ın zaferi. ”)
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sosyalizm Fransa'da Almanya'da*; c. 54, nr.1385, s. 103(“Harici hücumlar: Bazı esbâb, Bismark'ın rolü. Birinci Wilhelm'in vefâtı ve yerine İkinci Wilhelm'in geçmesi ve sosyalistlere muamelesi. Bugün Almanya'da en mühim muhalif fırka. ”)
- Peyami Safa: *Laroşfuko ve Felsefesi*; c. 54, nr. 1382, s. 60-63 (Laroşfuko, hikemiyâtı ve savunduğu felsefe hk.: “Filozof bundan üç yüz sene evvel dünyaya geldi, felsefesi hala yaşıyor ...Laroşfuko, Russo kadar sehhar bir üsluba, ateşin bir ifade-i beyâna mâlik olduğu halde, fikirlerindeki kuvvet, hükümlerindeki salabetle üç asırdan beri beşeriyet-i mütefekkiyeyi işgal etmiştir. ”)
- Peyami Safa: *Ah Şu Hınzır Mavren*; c. 54, nr.1385, s. 110-116 (Mavren adında saf ve biraz da çapkın bir adamın sergüzeştinin anlatıldığı, Guy De Mouppasant'tan çeviri hikâye)
- Peyami Safa: *Genç Kızlarımıza*; c. 54, nr.1386, s. 126-127 (Genç kızlar için yazdığı “Hayal ve Hissiyât” adlı küçük kitabının mukaddimesi)
- Peyami Safa: *Bir İbtıla*; c. 54, 1387, s. 143-148 (Guy De Mouppasant'tan çeviri, sorunları olan evli bir çiftin anlatıldığı hikâye)
- Peyami Safa: *Jan Jack Russo'nun Bir Mektubu*; c. 54, nr.1388, s. 159 (“Jan Jack Russo'nun Möstö Le Kont Dolastin'e yazdığı bir mektup)
- Peyami Safa: *Guy De Mouppasant'tan: Halas*; c. 54, nr.1390, s. 190-191 (Kocasından aldattığı bir kadının konu edildiği çeviri hikâye)
- Peyami Safa: *İlim ve Çocuklar*; c. 54, nr.1391, s. 207-209 (Çocuğun asrımızın en önemli mevzû olduğu, bu nedenle çocuk eğitiminin yalnız kitaplarla sağlanamayacağı mürebbiye ve ailelerin de el ele vermeleri gerektiği hk.)
- Peyami Safa: *Ayastafanos* Ufuklarında; c. 54, nr.1392, s. 223 (Şiir)

- Reşid: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, nr.1430, s. 371-372 (Edebî üslubu, eserleri, etkilendiği akımlar veya edipler vb. konulardaki sorulara verdiği cevaplar)
- Reşid Ziya: *Şiir-i Heva*; c. 54, nr.1404, s. 415 (Şiir)
- Reşid Ziya: *Şiir-i Heva*; c. 55, nr.1405, s. 10 (Şiir)
- Reşid Ziya: *Zehr-i Arzu*; c. 55, nr.1406, s. 22(Şiir)
- Rezan Tomris: *Nişan Yüzüğü*; c. 54, nr.1397, s. 303-307 (Hayal kırıklığı yaşayan bir kadının duygularını anlatan bir aşk hikâyesi)
- Rıfat Celal: *Brezilya'da Yılanların Alemi*; c. 55, nr.1427, s. 333-336
- Rıfat Celal: *Doktor Rıza Tevfik Beyefendi'ye*; c. 55, nr.1428, 1429, 1430; s. 347-348, 359-360, 372(Servet-i Fünûn edebiyatı, "yurtçu" edipler vb. edebî meselelere dair.)
- Rıfat Necdet: Bk. [EVRİMER] Rıfat Necdet
- Ruşen Zeki: Bk. [ALAN] Ruşen Zeki:
- S(ad).: *Harb ve Neşe*; c. 54, nr.1398, s. 314-315 (İnsanın hangi koşullarda olursa olsun moralini yüksek tutması, neşesini koruması gerektiği hk.: "İnsan bir makine gibi işliyor.. Muttasıl işleyen bir makine, arada yağlanmazsa sektelenir, yağsız kalan çarhlar, kollar kırılır, parçalanır.Dimağı mütemâdi faaliyetinde, bu faaliyetin şeklini değiştirmekle, neşe ile yağlanmakla doğru dürüst işler. Neşe dimağ makinesinin yağıdır. ")
- S(in). A(yn).: *Leyal-i Hicran*; c. 54, nr.1380, s. 23 (Şiir)
- Saim Nüzhet: *İğreti Hareketler*; c. 54, nr.1401, s. 370-371 (Körü körüne, sadece şekil itibariyle Avrupalılaştan ve bu uğurda özünü yitiren insanların ne kadar yapmacık olduğunu gösteren bir hikâye)
- Salahaddin Adnan: *Ölü*; c. 55, nr.1408, s. 58-59 (Sevdiği kadının ölmesi üzerine dünyası yıkılan bir adamın duygularının anlatıldığı hikâye)
- Salahaddin Adnan: *Münzevi*; c. 55, nr.1409, s. 78-80 (Guy De Mouppasant'tan çeviri hikâye)
- Sami Cahid: *Sanatkârlar*; c. 54, nr.1391, s. 203 (Sanatkârların yaşadığı zorluklar, ızdırablar hk.)
- Sami Cahid: *Ağlayayım*; c. 54, nr.1393, s. 234 ("Fantazi" üst başlıklıdır. Deniz, semâ ve adaların güzelliklerine karşı yapılan bir müzik faslında yaşanan duygu yoğunluğuyla ilgili kısa hikâye)
- Sami Cahid: *Musikî Hayatı 1*; c. 54, nr.1400, s. 346 ("Hasbahal" üst başlıklıdır. Darülelhan'ın müzik eğitimi ve Darülelhan öğrencilerinin geçen hafta düzenledikleri konser hk.)
- Sami Cahid: *Musikî Hayatı 2*; c. 54, nr.1402, s. 377-378 ("Hasbahal" üst başlıklıdır. Musiki, edebiyat, tiyatro, resim vb. sanatların birbiriyle bağlantılı olduğu; sanatların yükseldikçe yek diğerine istinâd ettiği fakat müziğin özellikle basında ihmal edildiği hk.)
- Satı Mukadder: *Fransız-Rus İttifakına Doğru İlk Adım*; c. 54, nr.1380, s. 26-27 (Rus İhtilâli, 1870 Harbi'nden sonra Rusya'nın Almanya'dan yüz çevirip Fransa ile yakınlaşması hk.)
- Satı Mukadder: *Felsefe ve Mezheb-i Felsefler*; c. 54, nr.1389, s. 174-179 (Filozof ve şair Rıza Tevfik'in "Kâmus-u Felsefe" adlı kitabı; kitaba yöneltilen eleştiriler ve mezheb-i felsefi hk.)
- Serhad Cemal: *Selim'i Ziyaret*; c. 55, nr.1420, s. 246-248 (Şiir)
- [SERTELLİ] İskender Fahrettin: *İngilizceden: Fransızca –Demçıska*; c. 54, nr.1401, s. 366-367 ("Döron Deron'da" üst başlıklı İngiliz Edebiyatından çeviri Roma tarihi hakkında hikâyeler)

- Sezâi: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, nr.1426, s. 323 (“Realizm, simbolizm, romantizm mesâlik-i tahrîyyesinden hangisini beğeniyorsunuz?”, “Eserlerinizin içinde hangisini beğeniyorsunuz?” vb. sorulara verdiği cevaplar)
- [SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim: *Yalı Kazığı*; c. 54, nr.1380, s. 31-32 (Kendini beğenmiş bir adamın kurduğu aşk tuzağına kendisinin düşmesi hakkında mizahî bir hikâye)
- [SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim: *Adam Senden Hesabı*; c. 54, nr.1381, s. 51-52 (Cimri bir yahudi esnafın para meselesi yüzünden karısı ile kavgasını anlatan mizahî bir hikâye)
- [SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim: *Tövbe*; c. 54, nr.1382, s. 66-67 (Sürekli yalan söyleyen iki arkadaşı konu alan mizahî bir hikâye)
- [SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim: *Rüya*; c. 54, nr.1383, s. 83-84 (İlginç bir rüyanın anlatıldığı kısa hikâye)
- [SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim: *Deli*; c. 54, nr.1386, s. 127-130 (Çanakkale Savaşında oğlunu şehit veren bir ailenin dramının anlatıldığı hikâye)
- [SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim: *Güneşin Karşısında*; c. 54, nr.1390, s. 186 (Şiir)
- [SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim: *Dam Üstünde Arpalar*; c. 54, nr.1393, s. 242-244 (Mahmut Ağa adındaki fakir birinin zengin oluşunu anlatan ibret verici bir hikâye)
- S(in). N(un).: *Haksız Bir Telâkki*; c. 55, nr.1430, s. 363 (Türk Dünyası dergisinin beş sayılı nüshasında Köprülüzâde Fevâid Bey’in, “Nazirecilik” adlı yazısında şair Çorlulu Topal Refi’yi eleştirmesi hk.)
- Süleyman Nazif: *Bir Hasb-i hal*; c. 55, nr.1420, s. 243 (Servet-i Fünûn Dergi’sinin geçirdiği evreler, aldığı eleştiriler hakkındaki hatıraları)
- Süleyman Nazif: *Mehmet Âkif*; c. 55, nr.1420, s. 248-252 (“Tedkikât-ı Edebiye Sahifeleri” üst başlıklıdır. Mehmet Âkif Ersoy’un hayatı, şahsiyeti, şiir üslubu ve eserleri hk.)
- Süleyman Nazif: *Mehmet Âkif*; c. 55, nr.1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427; s. 263-264, 268-271, 281-286, 295-300, 306-308, 318-320, 330-331 (“Zâtı –Eserleri” üst başlıklı seri yazısıdır. Mehmet Âkif Ersoy’un edebî üslubu ve eserleri hk.)
- Süleyman Nazif: *Tarık Gazetesi Baş Muharriri*; c. 55, nr.1421, s. 261 (Yeni intişâr edecek olan “Tarık” gazetesinin sahibi ve baş muharriri hk.)
- Süleyman Nazif: *Abdülhak Hüseyin Bey*; c. 55, nr.1421, s. 258-262 (Abdülhak Hâmit’in oğlunun ölümü üzerine baş sağlığı dileği; daha önce de şair-i azâmın eşini kaybetmesi, duyduğu ızdırabı şiirlerine yansıtması ve çocuklarında teselli araması hk.)
- Süleyman Nazif: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, nr.1425, s. 311 (Edebî üslubu, eserleri, etkilendiği akımlar veya beğendiği edipler vb. konularda yöneltilen sorulara verdiği cevaplar)
- Süleyman Nazif: *Sully Prudomme*; cit 55, nr.1428, 1429, 1430 ; s.342-343, 356, 362-363 (Sully Prudomme’nin hayatı)
- Süleyman Nazif: *İki Muarrız*; c. 55, nr.1429, s. 353, 355 (Dahiliye Nazır-ı Sâbıkı Ali Kemal Beyefendi ile Bahriye Nazırı Mahmud Paşa aralarındaki gazete sütunlarına-Peyam gazetesi-kadar taşan ihtilafı hk.)
- [TARHAN] Abdülhak Hamid: *Bir Mektup*; c. 55, nr.1427, s. 329 (Abdülhak Hamid’in Üsküdar Mutasarrıfı “Hikmet-i Edebiye” müellifi Midillili Ziver Paşa’ya yazdığı mektup)

- [TARHAN] Abdülhak Hamid: *Teşekkür*; c. 54, nr.1399, s. 329 (Şiir)
- [TARHAN] Abdülhak Hamid: *Bir Neşide*; c. 55, nr.1420, s. 245 (Şiir)
- [TARHAN] Abdülhak Hamid: *Tahkikat –ı Edebiye Sütunları*; c. 54, nr.1394, s. 252 (Şairin kimleri okuduğu, hangi kaynaklardan yararlandığı hakkında)
- [TARIM] Cevad Hakkı: *Hayat*; c. 55, nr.1430, s. 230 (Şiir)
- T. FİKRET: *Haşal*; c. 54, nr.1395, s. 265 (Şiir)
- T. FİKRET: *Salıncakta*; c. 54, nr.1396, s. 281 (Şiir)
- T. FİKRET: *Sabah Ezanında*; c. 54, nr.1397, s. 300 (Şiir)
- T. FİKRET: *(Başlıksız)*; c. 54, nr.1397, s. 301 (Şiir)
- T. FİKRET: *Zevrekçe’de İki Ruh-u Rakik*; c. 54, nr.1398, s. 316 (Şiir)
- T. FİKRET: *Gül Efşan*; c. 54, nr.1399, s. 328 (Şiir)
- [TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *Servet-i Fünûn Edebiyatı Makaleleri Vesilesiyle*; c. 54, nr.1379, s. 2-5 (Servet-i Fünûn Edebiyatı’nın doğuşu, Tefik Fikret’in bu dergideki rolü ve derginin karşılaştığı zorluklar)
- [TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *Viyana Hayatı*; c. 54, nr.1398, s. 311-314 (“Viyana hayatında altı aylık tahavvül –pahalılık –ihtikâr başlangıcı- Viyana’da İspici Hastane’sini ziyaret – iki mecrûh Osmanlı zabıtla mülâkat ve onlara yapılan ameliyat”)
- [TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1420, s. 242 (1-Eski Saray İskeleyi’nin ihmal edilmesi ve eşya-yı âdiye deposu yapılması. 2-Bütün dünyanın sulh ve selâmeti özleyişi ve bunun için de tek çarenin sabır ve zaman olduğu. 3-Harbin yalnız bizde değil birçok memlekette pahalılığa yol açtığı, ülkemizin iktisadî tehlikelerin beklediği hk.)
- [TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1423, s. 278 (İnsanlarda âhîret korkusunun gittikçe azaldığı, kanun korkusunun ise hiç olmadığı; kanunları neşr etmek değil tatbik etmek gerektiği. Ayrıca ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı durum düşünülürse mandater yönetimin şart olduğu; sadece iktisadî ve idârî anlamda “manda”nın ülkemize zarar getirmeyeceği hk.)
- [TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *İstanbul Postası*; c. 55, nr.1421, s. 254-255 (“Dert pek büyük, âlâm çok, istikbâl karanlık! Hiç zaman kaybetmeden çalışmak, durmayıp çalışmak... Az söylemek ve çok iş görmek lazım! Kiminle konuşup görüşsem bu noktada ittifak muhakkak. Fakat iş yerine laftan başka bir şey göremiyorum...”)
- [TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *Osman Baba*; c. 55, nr.1428, s. 338-339 (Osman Baba adında ihtiyar bir çiftçinin artık ölmek isteyişini konu alan dramatik bir hikâye)
- Ümid Necmeddin: *Karadeniz’de Bir Akşam*; c. 54, nr.1391, s. 207 (Şiir)
- Yahya Sezâi (Çanakkaleli): *Nazım-ı İmlâ*; c. 54, nr.1396, s. 290-292 (Yakında intişâr edecek olan alfabenin mukaddimesidir)
- Yahya Sezâi: *İmlâ ve Alfabe Bahsi*; c. 54, nr.1399, s. 338-340 (Servet-i Fünûn’da münderic “Bizde İmlâ İctihâdı” serlevhali makalede Servet-i Fünûn 1396 numaralı nüshasındaki alfabe mukaddimesinde yer alan düşüncelere yapılan eleştirilere verilen cevaplar.)

[YERGÖK] Abdül Feyyaz Tevfik: *Asrımızda Milliyet Telakkîleri*; c.55, nr.1426, s. 321-322 (Değişen milliyet telakkîleri hk: “Umûmî harb, fikrî hayatın muharrikini değiştirdi, insaniyet alemine yeni ufuklar açtı; tarihin ictimâî bünyeleri sarsacak derecede şiddetli racifelerini takib eder med ve cezrlere göğüs gerebilmek için çok düşünmek lazımdır. Hiss-i gafletlere kapılmayanlar bilirler ki bekânın yalnız bir düşturu vardır, o da ‘kabiliyet-i teceddüd’ ...”)

Y(e). S(ad).: *Guy De Mouppasant’tan –Bir Gençlik Hatırası*; c. 55, nr.1405, s. 15-16 (Guy De Mouppasant’tan çeviri; Paris’te geçen, yazarın ilk çapkınlığının anlatıldığı bir gençlik hatırası)

Y(e). S(ad).: *Yaprak* (Antone Arnold); c. 54, nr.1395, s. 266 (Şiir)

2. KONU ve TÜRLERİNE GÖRE

a. Aile-Kadın-Çocuk

A(yn). Nureddin: *Genç Kızlarımız*; c. 54, s. 296-298

İmzasız: *Çocuklarınızı Güneşlendiriniz: Annelere Nasihat*; c. 55, s. 272-274, 311-314

Mahmut Sadık: *Ebedî Mecruha*; c. 54, s. 416-419 (Türk Ocağı'nda Darülfünûn'dan mezun olan genç kızlar için tertip edilen bir müsamere hk.)

[MORKAYA] Burhan Cahid: *Musâhabe: Kitaplar ve Genç Kızlar*; c. 54, s. 6-7

[MORKAYA] Burhan Cahid: *Musâhabe: Kadın Derdi*; c. 54, s. 54-55

Peyami Safa: *Genç Kızlarımıza*; c. 54, s. 126-127

Peyami Safa: *İlim ve Çocuklar*; c. 54, s. 207-209

b. Aktüel

İmzasız: *Cihan Harbi'nde Aşk*; c. 54, s. 80 -82

İmzasız: *Bir Mesele –i İçtimaiye: Moda*; c. 54, s. 107-110

İmzasız: *Galib Paşa Merhûm*; c. 54, s. 159

İmzasız: *Tank Otomobillerine karşı*; c. 54, s. 160-164

İmzasız: *Jurjavna'nın Vefatı*; c. 54, s. 234

İmzasız: *Hürmet ve Muhabbetle*; c. 54, s. 246-251 (Avusturya ve Macaristan İmparator ve Kralı Karl, İmparatoriçe ve Kraliçesi Zita'nın ülkemizi ziyareti)

İmzasız: *Avusturya –Macar Gazetecilerinin Ziyareti: Meslektaşlar Arasında Samimiyet*; c. 54, s. 278-279

İmzasız: *Unutulmaz Bir Gün*; c. 54, s. 394-399 (Darülfünun'dan mezûniyet belgesi alan hanımların müsameresi hk.)

İmzasız: *On Dört Vagon Şeker Meselesi*; c. 55, s. 4-5

İmzasız: *Fuhşiyât*; c. 55, s. 75

İmzasız: *İbrahim Hakkı Paşa Merhum*; c. 54, s. 411-414

İmzasız: *Viyana Modaları*; c. 54, s. 420

İmzasız: *İstanbul'da Tuzsuzluk derdi*; c. 55, s. 152-153

İmzasız: *Müht-i Humayun*; c. 55, s. 199 (Pinhan Bey'in vezir-i âzamla gazete aleyhinde konuşması)

İmzasız: *Tevfik Fikret Merhûmun Aşiyânında*; c. 55, s. 292

[KUNTAY] Mithat Cemal: *İki İstanbul*; c. 55, s. 257-258 (On bir sene evvelki İstanbul ile o zamanki İstanbul'un karşılaştırılması)

[KUNTAY] Mithat Cemal: *İki İstanbul*; c. 55, s. 287 -288 (Kanun-ı Esâsi'nin ilanından ve Meclis-i Mebusan'ın açılmasından sonraki İstanbul'un durumu)

M. S(ad).: *Zürriyet Meselesi*; c. 55, s. 27-30

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İmparatoriçenin Tebessümü*; c. 54, s. 263

N. B.: *İstanbul'un Su Derdi*; c. 55, s. 100-103

c. Biyografi

Abdurrahman Şeref: *Sultan Abbülhamid Han-ı Sani*; c. 54, s. 70-74

Abdurrahman Şeref: *Sultan Mahmut Han*; c. 54, s. 374-376

Abdurrahman Şeref: *Hakka Paşa*; c. 55, s. 2-3

Halil Hamid: *Maziye Karışmış Simalardan: M. Rauf Bey*; c. 54, s. 82-83

İmzasız: *Gotenburg'un 450. Sene-i Devriye-i Vefâtı*; c. 54, s. 84

İmzasız: *Şehzâde Ömer Faruk Efendi*; c. 54, s. 150

İmzasız: *Carl Ziese*; c. 54, s. 228

İmzasız: *Avusturya ve Macaristan İmparator ve Kralı Karl, İmparatoriçe ve Kraliçesi Zita*; c. 54, s. 251-255

İmzasız: *İbrahim Hakki Paşa Merhum*; c. 54, s. 411-414

İmzasız: *Jozef Donietti Paşa*; c. 55, s. 21

İmzasız: *İki Kıymetdâr Gencin Okulu*; c. 55, s. 202-203

İmzasız: *Harbiye Nazır-ı Cedidi*; c. 55, s. 305

M. S(ad).: *Doktor Julius Germanus*; c. 54, s. 171-172

ç. Cemiyet

İmzasız: *Musâhabe: Ma'lûlîn-i Guzâtâ Cemiyeti*; c. 54, s. 18

İmzasız: *Selâmet-i Âmâ Heyeti'nin Beyannamesi*; c. 55, s. 219-223

İmzasız: *Bir Ziyaret*; c. 55, s. 308-309 (Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne yapılan ziyaret hk.)

[MORKAYA] Burhan Cahid: *Türklüğün Yeni Vazifeleri*; c. 54, s. 230-231 (Türk Ocağı'nın kuruluşu, icrâatleri ve faydaları hk.)

d. Coğrafya

Harun Reşid Bilanavle: *İstanbul*; c. 55, s. 171 (İstanbul'un doğal güzellikleri hk.)

İmzasız: *Rize*; c. 54, s. 72-73

İmzasız: *Ateş-Barut*; c. 55, s. 99 (Küçük Çekmece'deki deniz ve insan manzaraları)

İmzasız: *Kafkas*; c. 55 sf 158-160; 171-175; 190-192

e. Din

Doktor Nuri Bekir: *Besmeleliler-Besmelesizler*; c. 54, s. 151-154

İmzasız: *Sunusiler ve Şeyhleri*; c. 55, s. 83-91

f. Edebiyat

1⁰. Edebî Meselelere Dair Yazılar

Cenab Şahabettin: *Mesele-i Evzan*; c. 55, s. 279-280, 293-295

Hasan Zeki: *Bir Tabiat Şairinin Jurnalı: Büyük Sükûn*; c. 54, s. 319

Hasan Zeki: *Bir Tabiat Şairinin Jurnalı: Şiir Hakkında*; c. 54, s. 343

Hasan Zeki: *Bir Tabiat Şairinin Jurnalı*; c. 54, s. 362

Hasan Zeki: *Bir Tabiat Şairinin Jurnalı*; c. 54, s. 391

Hasan Zeki: *Bir Tabiat Şairinin Jurnalı*; c. 55, s. 26

Hasan Zeki: *Zehirli Hava*; c. 55, s. 154

Hasan Zeki: *Edebî ve Felsefî Gezintiler: Şiir Mefhûmu*; c. 55, s. 115

Hasan Zeki: *Edebî ve Felsefî Gezintiler: Şairlerin Yeisi ve Ümidi*; c. 55, s. 198

Haşim Sami: *Tarihî Olimpos'ta*; c. 55, s. 42-43(Tevfik Fikret hk.)

İmzasız: *Edebiyat Mûsahabesi*; c. 55, s. 166-167

Rıfat Celal: *Doktor Rıza Tevfik Beyefendi'ye*; c. 55, s. 347-348, 359-360, 372

2⁰. Darb-I Mesel:

Doktor Nuri Bekir: *Darb-ı Mesel-i Osmaniye Tefsiri: Ağlamayan Çocuğa Meme Vermezler*; c. 54, 138-139

Doktor Nuri Bekir: *Darb-ı Mesel-i Osmaniye Tefsiri: Karda Gez İzini Belli Etme*; c. 54, s. 231

3⁰. Gezi Yazısı:

Cenab Şahabettin: *Sahra-yı Kerbela*; c. 55 sf 304-305, 317-318, 328-329

Feridun Necdet: *Ayasofya*; c. 54, s. 203-207

İmzasız: *Necef-i Eşref*; c. 55, s. 255-257

İmzasız: *Kerbelâ*; c. 55, s. 351-352

M. S(ad): *Viyana'da Dyana Hamamı*; c. 54, s. 168-171

[TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *Viyana Hayatı*; c. 54, s. 311-314

4⁰. Hatıra:

Ali Enver: *Ölümler Arasında*; c. 54, 104-106

- Doktor Nuri: *Sirtlan*; c. 54, s. 44-46
 Doktor Nuri Bekir: *Seferber Develer*; c. 54, s. 50-51
 Doktor Nuri Bekir: *Baykuş Sesleri*; c. 54, s. 67-68
 Doktor Nuri Bekir: *Meslek Hatıraları*; c. 54, s. 224-228
 Feridun Necdet: *Karamatoryum*; c. 54, s. 300-302
 Kemal Niyazi: *Hasta Bakıcı*; c. 54, s. 298
 Mithat Cemal: *Musâhabe*; c. 55, s. 309-311
 M. Raik: *Yangın*; c. 54, s. 347-350
 M. S(ad).: *Teessür ve Hatırât*, c. 54, s. 408-411
 N. H.: *Bir Sinirlinin Duyguları*; c. 54, s. 335
 Nizameddin: *İki Hatıra*; c. 54, s. 122-126
 Mithat Cemal: *Bir İctimâ*; c. 55, s. 368-371
 Y(e). S(ad).: *Guy De Mouppasant'tan –Bir Gençlik Hatırası*; c. 55, s. 15-16

5⁰. Hikâye:

- Ali Eser: *Rüyadan Sonra*; c. 55, s. 155-157
 Ali Eser: *Anne Sevgisi*; c. 55, s. 227-231
 Aziz Neriman: *Bir Yaz Gecesinde Rüyası*; c. 54, s. 75-79 (Hikâye)
 Aziz Zihan: *Elem Zevki*; c. 55, nr.1405, s. 10-11
 [BAŞAR] ŞükûfeNihal: *Of Felek Of*; c. 54, s. 238-239
 Ferid: *Ümid*; c. 54, s. 318
 Ferid: *Zen-i Gürîz*; 328-331
 Ferid: *Taassub*; c. 54, s. 387-388
 Ferid: *Metrukât*; c. 54, s. 259-260
 Feridun Necdet: *Aşk Düşüncesi*; c. 54, s. 91-95
 Ferid: *Kavaklı Baba*; c. 54, s. 172-173
 [Ahmet Cemal] Nâbedid: *Şapka İğnesi*; c. 55, s. 179
 Mithat Cemal: *Tefrika: Evet*; cil55 sf 275-276, 323-324
 [MORKAYA] Burhan Cahid: *Müjde*; c. 54, s. 23
 Muhammed Hikmet: *Zedelenmiş Hayat*; c. 54, s. 370
 Münevver Mahmud: *Renklerin Şâhı*; c. 55, s. 19
 Münevver Mahmud: *Jale ile Gül*; c. 55, s. 119
 N. H.: *Büyük Muharrir*; c. 54, s. 419-420
 Peyami Safa: *Ah Şu Hınzır Mavren*; c. 54, s. 110-116
 Peyami Safa: *Bir İbtıla*; c. 54, s. 143-148

Peyami Safa: *Guy De Mouppasant'tan: Halas*; c. 54, s. 190-191

Rezan Tomris: *Nişan Yüzüğü*; c. 54, s. 303-30

Saim Nüzhet: *İğreti Hareketler*; c. 54, s. 370-371

Salahaddin Adnan: *Ölü*; c. 55, s. 58-59

Salahaddin Adnan: *Münzevi*; c. 55, s. 78-80

Sami Cahid: *Ağlayayım*; c. 54, s. 234

[SERTELLİ] İskender Fahrettin: *İngilizceden: Fransızca –Demçıska*; c. 54, s. 366-367

[SİNANOĞLU] Nüzhet Haşım: *Yalı Kazığı*; c. 54, s. 31-32

[SİNANOĞLU] Nüzhet Haşım: *Adam Sende Hesabı*; c. 54, s. 51-52

[SİNANOĞLU] Nüzhet Haşım: *Tövbe*; c. 54, s. 66-67

[SİNANOĞLU] Nüzhet Haşım: *Rüya*; c. 54, s. 83-84

[SİNANOĞLU] Nüzhet Haşım: *Delî*; c. 54, s. 127-130

[SİNANOĞLU] Nüzhet Haşım: *Dam Üstünde Arpalar*; c. 54, s. 242-244

[TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *Osman Baba*; c. 55, s. 338-339

6°. İmlâ:

Ali Sami: *Bizde İmlâ İctihadi*; c. 54, s. 322-323

(Çanakkaleli) Yahya Sezâi: *Nazım-ı İmlâ*; c. 54, s. 290-292

Yahya Sezâi: *İmlâ ve Alfabe Bahsi*; c. 54, s. 338-340

7°. Mektup:

Abdülhak Hamid [TARHAN]: *Bir Mektup*; c. 54, s. 329

Cenab Şahabettin: *Ali Cânib Bey'e Açık Mektup*; c. 55, s. 266-267

Feridun Necdet: *Zahir'in Mektubundan: Sonbahar*; c. 54, s. 139-143

Feridun Necdet: *İlkbahar*; c. 54, s. 30

İmzasız: *Devletlü Şeyh Ahmet Şerif El-Sunusî Hazretlerinin Bir Mektubu*; c. 55, s. 148

Peyami Safa: *Jan Jack Russo'nun Bir Mektubu*; c. 54, s. 159

8°. Mensure:

[ALAN] Ruşen Zeki: *Uyuyor Musun?*; c. 54, s. 264-265

[BOLAYIR] Ali Ekrem: *Haşhaş*; c. 55, s. 119

Feridun Necdet: *Füreyya*; c. 54, s. 47

H. Z: *Sâyebân*; c. 55, s. 58

Mehmet Recai: *Yağmur*; c. 54, s. 207

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İbadet Geceleri*; c. 54, s. 46

[MORKAYA] Burhan Cahid: *Son Emel*; c. 54, s. 326

Münir Tevfik: *Adanın Geceleri*; c. 54, s. 266

9°. Şiir:

- Abdülhak Hamid: *Teşekkür*; c. 54, s. 329
- Abdülhak Hamid: *Bir Neşide*; c. 54, s. 245
- Ahmet Nazım: *Hayal Aşınası*; c. 54, nr.1379, s. 15
- Ahmet Nazım: *Akşam Olunca*; c.54, s. 95
- Ahmet Nazım: *Hasret*; c. 54; sf 146, s. 155
- Ahmet Nazım: *Sevgili Makbule 'ye*; c. 54, s. 222
- Ahmet Nazım: *Gurbette*; c. 54, s. 234
- A(yn) Z(el).: *Levha Karşısında*; c. 55, nr.1406, s. 20 (Şiir)
- Aziz Neriman: *Ergeç*; c. 54 sf 142
- [BAŞAR] ŞükûfeNihal: *Heyhât*; c. 54, s. 239
- [BAŞAR] ŞükûfeNihal: *Nisyan*; c. 54, 358
- [BAŞAR] ŞükûfeNihal: *Bir Resmin Altında*; c. 55, s. 22
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *Güvercinler*; c. 54, s. 19
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *Ah Hala Bahar Gelmedi Mi?*; c. 54, s. 255
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *İnlemek*; c. 54, s. 282
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *Mahzun Kamer*; c. 54, s. 414
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *Halid Bin Velid*; c. 55, s. 51
- [BOLAYIR] Ali Ekrem: *Bir Şibh-i Beşer*; c. 55, s. 98
- Cenab Şahabettin: *Son Arzu*; c. 54, s. 345
- Cenab Şahabettin: *Türbe-i Mühyiddin 'i Ziyaret*; c. 55, s. 244-245
- [ÇAMLIBEL] Faruk Nafiz: *Yolcu*; c. 54, s. 318
- [ÇAMLIBEL] Faruk Nafiz: "... nun Gözleri"; c. 55, s. 308
- [ÇANKI] Mustafa Namık: *Ölen Kızım İçin*; c. 54, s. 11
- [ÇANKI] Mustafa Namık: *Telakki*; c. 54, s. 98
- [ÇANKI] Mustafa Namık: *Maval*; c. 54, s. 99
- [ÇANKI] Mustafa Namık: *Sultan Osman 'a*; c. 54, s. 106-107
- [ÇANKI] Mustafa Namık: *Şiirim*; c. 54, s. 110
- [ÇANKI] Mustafa Namık: *Seneler*; c. 54, s. 111
- [ÇANKI] Mustafa Namık: *Cevabsız Sual*; c. 54, s. 227
- [EVRİMER] Rıfat Necdet: *Aşkın Ölümü*; c. 54, s. 154
- [EVRİMER] Rıfat Necdet: *Domalı Akşamlarından*; c. 54; sf 283
- [EVRİMER] Rıfat Necdet: *Gözler*; c. 54, s. 295
- [EVRİMER] Rıfat Necdet: *Şarkı*; c. 54, s. 378

- [EVRİMER] Rıfat Necdet: *İlk Tesadüf*; c. 55, s. 11
- [EVRİMER] Rıfat Necdet: *Şarkı*; c. 55, s. 23
- [EVRİMER] Rıfat Necdet: *Saçlar ve Başörtüsü*; c. 55, s. 103
- [EVRİMER] Rıfat Necdet: *Şarkı*; c. 55, s. 119
- [EVRİMER] Rıfat Necdet: *Terennüm*; c. 55, s. 163
- Emin Haki: *Anlatırken*; c. 54, s. 66
- E. Haki: *Nedim'in Hayali*; c. 54, s. 94
- Fatin Tevfik: *Hayat-ı Hakikiye Sahnelerinden*; c. 54, s. 298
- Hasan Zeki: *Sadalar*; c. 54 sf 267, 287, 299, 359, 379, 407; c. 55 sf 35
- Hasan Zeki: *Hep Rüya*; c. 54, s. 327
- Hasan Zeki: *Aşk*; c. 54, s. 327
- Hasan Zeki: *Kardeşlik*; c. 55, s. 119
- Hasan Zeki: *İdeal*; c. 55, s. 106
- Hasan Zeki: *Hazan*; c. 55, s. 171
- Haşim Sami: *Ejder-i Mevt*; c. 55, s. 23
- Haşim Sami: *Fezâ-yı Hayat*; c. 55, s. 147
- Haşim Sami: *Billurdan Bir Ses*; c. 55, s. 163
- İmzasız (Servet-i Fünûn): *"Tevfik Fikret'e"*; c. 55, s. 292
- Kemal Fevzi: *Ay Doğarken*; c. 55, s. 74
- Mehmet Nurettin: *Hicran Saatleri*; c. 54, s. 207
- Mithat Cemal: *Mehmet Âkif'e Hücum*; c. 55, s. 295
- M. Kemal: *Hemâm-ı Şeb*; c. 54, s. 14
- M. Kemal: *Kış Gecelerinde*; c. 54, s. 79
- M. Kemal: *Mekteb-i Şeb* ; c. 54, s. 79
- M. M.: *Dudakların Şiiri*; c. 54, s. 298
- Nâbedid: *Nikab Açarken*; c. 55, s. 118
- Nâbedid: *Geçme*; c. 55, s. 147
- Nâbedid: *Tecellî*; c. 55, s. 163
- Nâbedid: *Yangın Var!*; c. 55, s. 199
- Nâbedid: *Harbden Sonra*; c. 55, s. 203
- Osman Behçet: *Kimsesizlerden*; c. 55, s. 231
- Osman Nazım: *Hayal Aşınası*; c. 54, s. 15
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sevgili*; c. 54, s. 7
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Menfi*; c. 54, s. 22

- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Mersiye*; c. 54, s. 43
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Kır*; c. 54, s. 55
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Yalnızlık*; c. 54, s. 75
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sultan Geçerken*; c. 54, s. 90
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Mor Denizler*; c. 54, s. 103
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Serab*; c. 54, s. 123
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Cengiz Ordusu*; c. 54, s. 139
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Doğan Ay*; c. 55, s. 147
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Terennüm*; c. 54, s. 150
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Çamlıklarda*; c. 54, s. 166
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Ak Ay*; c. 54, s. 171
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Menbâlar*; c. 54, s. 182
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Saltanat Sonu*; c. 54, s. 206
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Eski Bir Hayat*; c. 54, s. 218
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Ağaçlıklarda*; c. 54, s. 266
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Ümitsizlik*; c. 54, s. 283
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Bir Bahar Akşamında*; c. 54, s. 294
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Kayalar Başında*; c. 54, s. 314
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Akşam Garipliği*; c. 54, s. 331
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Venus'e*; c. 54, s. 346
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Fırtına*; c. 54, s. 363
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Veda*; c. 54, s. 378
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Beyaz Dişler*; c. 54, s. 414
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Yağmur*; c. 55, s. 103
- Peyami Safa: *Ayastafanos Ufuklarında*; c. 54, s. 223
- Reşid Ziya: *Şiir-i Heva*; c. 54, s. 415
- Reşid Ziya: *Şiir-i Heva*; c. 55, s. 10
- Reşid Ziya: *Zehr-i Arzu*; c. 55, s. 22
- S(in). A(yn).: *Leyal-i Hicran*; c. 54, s. 23
- [SİNANOĞLU] Nüzhet Haşim: *Güneşin Karşısında*; c. 54, s. 186
- [TARIM] Cevad Hakkı: *Hayat*; c. 55, s. 230
- T. FİKRET: *Haşal*; c. 54, s. 265
- T. FİKRET: *Salıncakta*; c. 54, s. 281
- T. FİKRET: *Sabah Ezanında*; c. 54, s. 300

T. FİKRET: (*Başlıksız*); c. 54, s. 301

T. FİKRET: *Zevrekçe'de İki Ruh-u Rakik*; c. 54, s. 316

T. FİKRET: *Gül Efşan*; c. 54, s. 328

Y(e). S(ad).: *Yaprak* (Antone Arnold) ; c. 54, s. 266

10⁰. Tahkikat-I Edebiye:

Abdülhak Hamid: *Tahkikat –ı Edebiye Sütunları*; c. 54, s. 252

Cahid: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, s. 346

Cenab Şahabettin: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, s. 271-272

[ERSOY] Mehmet Âkif: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, s. 360

Reşid: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, s. 371-372

Sezâi: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, s. 323

Süleyman Nazif: *Tahkikat-ı Edebiye Sütunları*; c. 55, s. 311

11⁰. Tanıtım Yazıları

[ÇAMLİBEL] Faruk Nafiz: *Büyük Fikret İçin*; c. 54, s. 184-186

Hasan Zeki: *Romantikler: Chateaubiriland*; c. 55, s. 70-74

Hasan Zeki: *Romantikler: Chateaubiriland*; c. 55, s. 106-107

Hasan Zeki: *Romantikler: Lamartine*; c. 55 sf 122-123, 138-142

Hasan Zeki: *Romantikler: Alfred de Musset*; c. 55, s. 231-238

Haşim Nahid: *Tevfik Fikret*; c. 54, s. 183-184

H. Z: *Sâyebân*; c. 55, s. 58

İmzasız: *Büyük Tevfik Fikret*; c. 55, s. 38

İmzasız: “*İkdam*” *Sahibi ve Ser-muharriri Refik Muhterem Ahmet Cevdet Beyefendi*; c. 55, s. 151

İmzasız: *Edebiyat Müsahabesi*; c. 55, s. 166-167 (Romantiklerden Alfred De Vinci'nin hayatı ve eserleri)

Süleyman Nazif: *Mehmet Âkif*; c. 55, s. 248-252

Süleyman Nazif: *Mehmet Âkif*; c. 55 sf 263-264, 268-271, 281-286, 295-300, 306-308, 318-320, 330-331

Süleyman Nazif: *Abdülhak Hüseyin Bey*; c. 55, s. 258-262

Süleyman Nazif: *Tarık Gazetesi Baş Muharriri*; c. 55, s. 261

Süleyman Nazif: *Sully Prudom*; cit 55 sf 342-343, 356, 362-363

12⁰. Tenkid, İnceleme, Tahlil Yazıları:

Ali Eser: *Bir Cevap*; c. 55, s. 14

İmzasız: *Ordunun Defteri*; c. 55, s. 51 (Ali Ekrem Efendi'nin “Ordunun Defteri” isimli kitabı hk.)

[MORKAYA] Burhan Cahid: *Bir Hikâye Münasebetiyle*; c. 55, s. 39

S(in). N(un).: *Haksız Bir Telâkki*; c. 55, s. 363

13⁰. Tiyatro Faaliyetleri:

Bk. İstanbul Postaları

g. Felsefe

Ali Baha: *Felsefe-i Hukuktan Bir Sayfa*; c. 54, s. 135-138, 218-223

Ali Baha: *İnsan*; c. 54, s. 302-303

Ali Baha: *Salak Abdi*; c. 54, s. 350-356

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Felsefe Tarihi: Mekteb-i Müşebbehe'nin Suret-i Tevellûdu*; c. 54, s. 11-16

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Felsefe Tarihi*; c. 54 sf: 33, 38-39, 95-100, 130-132, 179-180, 191-196, 209-212, 307-308, 323-324, 399-404; c. 55 sf 31-32, 46-48, 186-190, 206-208, 223-224, 238-240

F(e).: *Ölümü Bekleyenler*; c. 54, s. 118-122

Hasan Zeki: *Edebî ve Felsefî Gezintiler: Nietzsche'nin Düşüncesi Etrafında*; c. 54, s. 382-386

Hasan Zeki: *Edebî ve Felsefî Gezintiler: Schopenhaur*; c. 55, s. 7

İmzasız: *Zaman ve İnsan*; c. 54, s. 270-271

Peyami Safa: *Larofuko ve Felsefesi*; c. 54, s. 60-63

Satı Mukadder: *Felsefe ve Mezheb-i Felsefîler*; c. 54, s. 174-179

ğ. İktisad

İmzasız: *İstikrâz-ı Dâhilî*; c. 54, s. 198-200

İmzasız: *İstikrâz-ı Dâhilî-İlk Hafta*; c. 54, s. 214

İmzasız: *İstikrâz-ı Dâhilî ve Hadisât*; c. 54, s. 258

İmzasız: *İki Sahifelik İktisâd-ı Âlem Hali*; C. 55, s. 320-321

h. İstanbul Postaları

İmzasız: *İstanbul Postası*; c.55, s. 226

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası: Bahar ile Sulh*; c. 54, s. 86

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 102-103

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 118

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 134

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 150

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 166-167

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 182

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 202

[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 214-215

- [MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 262
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 294-295
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 310
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 326
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 342
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 358
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 376-377
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 390
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 54, s. 406
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 6
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 18-19
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 34
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 50
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 66
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 91-93
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 98
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 114
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 130
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 146-147
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 162-163
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 178-179
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 194
[MORKAYA] Burhan Cahid: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 210
[TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 242
[TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 278
[TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *İstanbul Postası*; c. 55, s. 254-255

1. Sanat

Sami Cahid: *Sanatkârlar*; c. 54, s. 203

1⁰. Müzik

Hasan Zeki: *Edebî ve Felsefî Gezintiler: Mûsikî Hıyâbânlarında*; c. 55, s. 55

İmzasız: *Darülelhan Müsameresi*; c. 55, s. 96

Sami Cahid: *Musikî Hayatı 1*; c. 54, s. 346

Sami Cahid: *Musikî Hayatı 2*; c. 54, s. 377-378

2°. Resim

İmzasız: *Resimlerimiz*; c. 54, s. 33 (Dergide yer alan resimler hk.)

İmzasız: *Resimlerimiz*; c. 54, s. 68 (Derginin bu sayısında -1382 nolu -yer alan resimler hk.)

i. Servet-İ Fünûn İle İlgili

Süleyman Nazif: *Bir Hasb-i hal*; c. 55, s. 243 (Servet-i Fünûn Dergi'sinin geçirdiği evreler hk.)

[TOKGÖZ] Ahmet İhsan: *Servet-i Fünûn Edebiyatı Makaleleri Vesilesiyle*; c. 54, s. 2-5

j. Siyasî- İçtimâî -Fikrî Yazılar, Beyanâtlar

Abdurrahman Şeref: *Bi'at ve Taklidi Seyf Merasimi*, c. 55, nr. 1408, s. 52-54

Hasan Zeki: *İnkılâb ve Tahavvül*; c. 55, s. 161-172

İmzasız: *Mecidiye*; c. 54, s. 216-218 (Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'na katılımı ve Karadeniz'de Rus donanmasıyla yapılan mücadele)

İmzasız: *Karadeniz Meselesi*; c. 54, s. 232-233

İmzasız: *Karadeniz Meselesi-Rus Filosu*; c. 54, s. 268-269

İmzasız: *Avusturya –Macar Hükümetlerinin Ziyaretleri Münasebetiyle: Viyana –Budapeşte-İstanbul*; c. 54, s. 272-276

İmzasız: *Siyasî Sansürün İlgası*; c. 54, s. 295

İmzasız: *Hakan-ı Mağfur Sultan Mehmet Han*; c. 54, s. 360 (Padişah Beşinci Mehmet'in vefatı, Altıncı Mehmet'in tahta geçişi ve Şehzâde Abdülmecid Efendi hk.)

İmzasız: *Kanun Kamuna Muhabbet ve Riayet*; c. 55, s. 20-21

İmzasız: *Kanun Kanuna Muhabbet ve Riayet*; c. 55, s. 36-38

İmzasız: *Afrika'da Cihad-Trablusgarp*; c. 55, s. 40-41

İmzasız: *Kılıç Alayı*; c. 55, s. 52(Sultan Mehmet Han-ı Hamis'in Kılıç Alayı hk.)

İmzasız: *Kılıç Alayı*; c. 55, s. 67-70 (Sultan Mahmut Vahdettin Han Hazretlerinin Kılıç Alayı hk.)

İmzasız: *Hindistan ve İngiliz İdaresi*; c. 55, s. 104-105

İmzasız: *Emir-i Mekke'nin Beyanâtı*; c. 55, s. 116-117

İmzasız: *Bulgaristan'ın Hasımlara Mütareke ve Musalaha Teklifi*; c. 55, s. 136-137

İmzasız: *Almanya'da Hükümet Buhranı*; c. 55, s. 144

İmzasız: *Bulgaristan'da*; c. 55 sf 149 (Bulgaristan Çarı Birinci Ferdinand'ın tahtını büyük oğlu Borus'a devretmesi hk.)

İmzasız: *Kılıç Atlarken*; c. 55, s. 150 (Eski bir düğün âdeti hk.)

İmzasız: *Sulh-ı Cihân*; c. 55, s. 160 (Almanya, Avusturya-Macaristan ve Türkiye'nin Wilson İlkeleri'ni kabul etmeleri ve bu gelişmenin barış açısından önemi)

- İmzasız: *Yemen*; c.55, s. 204-205 (Birinci Dünya Savaşı'nda Yemen Cephesi'ndeki son gelişmeler hk.)
- İmzasız: *İran Şahşahı Ahmet Han Hazretleri*; c. 55, 292-293 (İran Şahşahı Ahmet Han Hazretleri'nin İngiltere'nin Seros kruvazatörüyle geçen hafta Batum'dan İstanbul'a gelmesi hk.)
- İmzasız: *Medeniyetin Eşgâl-i Müstakbelesi*; c. 55, s. 366-368 (Cihan Harbi sonrasında dünya medeniyetinde görülecek ilmî, fennî, siyasî, içtimâî, iktisadî ve sanayî inkılaplar hk.)
- Mehmet Vahdettin: *Beyannâme-i Hümayun*; c. 55, s. 82
- Mithat Cemal: *Meşrutiyet Makinesi*; c. 55 sf 332, 344-346, 357-359
- Osman Affan: *An-ı İntibah*; c. 55, s. 195-197 (Sulha ihtiyaç duyulan bu dönemde basına da büyük sorumluluklar düştüğü; her kafadan ayrı ses çıkarsa, her gün bu konuyla ilgili makaleler yayınlanırsa hükümetin kafasının karıştıracağı hk.)
- Osman Affan: *Meşrutiyetle İdare Olunan Devletlerde Fırka ve Fırkacılık*; c. 55, s. 211-212
- S(ad).: *Harb ve Neşe*; c. 54, s. 314-315
- Satı Mukadder: *Fransız-Rus İttifakına Doğru İlk Adım*; c. 54, s. 26-27
- Süleyman Nazif: *İki Muâriz*; c. 55, s. 353, 355 (Dahiliye Nazır-ı Sâbıkı Ali Kemal Beyefendi ile Bahriye Nazır-ı Mahmud Paşa aralarındaki ihtilaf hk.)
- [YERGÖK] Abdül Feyyaz Tevfik: *Asrımızda Milliyet Telakkîleri*; c.55, s. 321-322

k. Sosyoloji

- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sosyalizm Fransa'da Almanya'da: Direktuvar'ın 1848 İnkılâbına Kadar*; c. 54 sf 10-11, 19-22, 42-43
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sosyalizm Fransa'da Almanya'da: İkinci Cumhuriyet'ten İkinci İmparatorluğa Kadar 1852-1848*; c. 54, s. 55-58
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sosyalizm Fransa'da Almanya'da*; c. 54, s. 74-75
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sosyalizm Fransa'da Almanya'da*; c. 54, s. 90-91
- [OZANOĞLU] Yahya Saim: *Sosyalizm Fransa'da Almanya'da*; c. 54, s. 103

l. Tarih

- Ahmet Saib: *Sultan Mehmet Fatih ve Rumlar*; c. 55, s. 214 -219
- Haşim Sami: *Fatih'in Bir Gecesi*; c. 54, s. 332-333
- İmzasız: *Tank Otomobillerine karşı*; c. 54, s. 160-164 ("Fransa Cephe-i Harbinde" alt başlıklıdır.
- İmzasız: *Viladivostok -Avrupa Harbinde Japonlar*; c. 55, s. 56-57 ("Avrupa Harbi'nde Japonlar - Yeni Bir Şark Cephesi Mi?" üst başlıklıdır.)
- İmzasız: *Cebelitarık*; c. 55, s. 80 (Cebelitarık Boğazı'nın tarih içinde hangi ülkelerin hakimiyeti altına girdiği üzerine)
- İmzasız: *Bakü Şehri*; c. 55, s. 120 (Bakü'nün çeşitli tarihlerde Ruslar tarafından işgal edilmesi)
- Mustafa Reşit Paşa: *Bir Vesikâ-ı Tarihiyye*; c. 55, s. 290-291, 302, 314-316, 326-327, 339-340, 350-351

Nizameddin Arif: *Türklerin Karîn-i Evveli Tarihine Ait Menâbi' ve Saik*; c. 54, s. 383, 386

Nizameddin Arif: *Türk Tarihinin Tertîb ve Taksimi*; c. 54, s. 414-415

Nizameddin Arif: *Tarih-i Millîmiz*; c. 54, s. 344-345

m. Çeşitli Konular

Ali Eser: *Bir Tel Saç*; c. 54, 186-189

Ali Eser: *Gözlerin Günahı*; c. 54; 363-366

[ÇANKI] Mustafa Namık: *Hayvanatta Tekâmül-i Zihnî*; c. 55, s. 62-64, 94-95, 110-112, 126-128,
143

B.İLÂN-REKLAMLAR

1.KİTAP İLÂNLARI

Milli Edebiyata Doğru: “ Servet-i Fünûn kari’ ve kari’lerine latif ve milli hikâyeleriyle memnun ve takdîrkâr ettiğinde şüphemiz olmayan Galatasaray Sultanisi muallimlerinden Nüzhet Haşim Bey’in “ Milli Edebiyata Doğru” unvanlı eseri bu hafta intişâr etti. Birçok gazeteler tarafından, henüz tabi hitame ermeden ilan, ve kari’lere büyük takdirlerle tavsiye edilen bu kitap, hakikaten ehemmiyetlidir. Çünkü, meşrutiyetten sonra, evvelâ nazire şeklinde başlayarak, zaman geçtikçe hikâyede, şiirde mahsullerini veren ve devam eden Millî Edebiyat Cereyanı bütün ânâtıyla pek canlı, pek güzel ve sade bir üslûbla anlatılıyor. Yakında ikinci cildi de neşr edilecek olan “ Milli Edebiyata Doğru”nun okuduğumuz birinci cildi şairlere tahsis olunmuştur. Ta Mehmet Emin Bey’den itibaren, Rıza Tevfik, Ziya Gökalp, Ali Canib, Ömer Seyfettin, Fazıl Ahmet Bey’ler gibi henüz yetişmekte olan mukadder şairlere kadar yirmi beş şairin terceme-i hâlini, edebiyatımızdaki mevki’ini tedkik ve eserlerinden cidden itina ile intihâb edilmiş nümûneleri irâe etmektedir.

Her gün biraz daha taammüm eden güzel Türkçe’nin ve hece vezninin ne gibi temayüllerle başladığını, bugün ne halde bulunduğunu, yarına ne derece kuvvetle, liyakatle çıkabileceğini çok belîğ bir tarz-ı beyanla ifade eden, ve her şairin kara kalemle yapılmış bir resmini de ihtiva eyleyen bu kıymetli eseri kari’lerimize samimiyetle tavsiye ederken, genç muharririni tebrik etmeyi de bir borç tanımaktayız” (c. 54, s. 244)

Fürûzân: “Osmanlı Edebiyatında mükerrem ve mümtaz bir sîmâ olan, hayat-ı edebîyyesinde muazzam âsârıyla bugün ve yarın, Osmanlı Edebiyatı’nın yüzünü ağırta, -garba şarkı, şarkı garba tanıtmak azmimizde sabit isek- medenî aleme gösterilecek en güzel ve en bedîî nümûneler ibdâ’ eden Halid Ziya Beyefendi, -Alexsandr Dumas’ın “ ت, 1, 3” eser-i ma’rûf ve müteberini tatbiken – zanaatkar kalemi ve nefis üslûblarıyla türkçeye nakle himmet buyurmuş: Dâr-ül-bedâyi’nin temsil ettirdiği, ahiren matbûamızın tab’ ettiği Fürûzân, bu suretle sâha-i matbûâtta takdir-kârâr edebe arz-ı vücud etmiştir.

Üstâd-ı muhtereme, bütün âsâr-ı muhallidesine karşı beslediğimiz hiss-i takdirle, bu vesile ile de, takdim-i ta’zîmât ederiz” (c. 54, s. 292)

Ordunun Defteri: “ Üstâd-ı muhterem Ali Ekrem Byefendi, Osmanlı Kahramanlarının büyük fazilet ve hamasetlerini tasvir eden, dinî, ahlakî, tarihî, millî âsâr-ı manzume ve mensuresinden mürekkeb “ Ordunun Defteri” ünvânıyla, iki yüz elli sahifelik bir kitab-ı nefis neşr eylemişti.

Müşârün-ileyh Ordunun Defteri’nde mukaddime makamındaki ifadelerinde diyorlar ki:

“ *Tarihî çehre-i ezeliyette şaşâ-ı iştihar, hâl-i sine-yi ebediyete münakis bir matla’-ı şehadet-i vakar olan Osmanlı Ordusuna ve orduyu teşkil eden ümerâ ve zabıtân-ı efradın*

her birine bütün Osmanlılar gibi bende bîpayan ihtirâmât ve ta'zîmât ile merbût ve meftûnum; husûsiyle büyük vatanımızın belki en büyük oğlu Namık Kemal Osmanlı askeri hakkında a'mâk ruhunu dolduran âlî ve mukaddes hissiyât-ı islamiye ve milliyeyi kendi oğlunun rûh u vicdanına ilka etmeye çok çalışmış idi. Bugün ordumuza takdîm ettiğim şu kitapta pederim merhumun ruhundan bir nefha bulundurmaya muvaffak olabildimse bunu en âlî mükâfât add ederim..."

Büyük Namık Kemal'in âlî ve mukaddes hissiyâtına, rûh u vicdanına tevârüs etmiş olan necî-i necîl Ali Ekrem Bey'in efendi Osmanlı askerinin kahraman efradına hitâb eden "Ordunun Defteri"nde muhteviyatından nebeân eden ve ruhlarımızda galeyânlar husûle getiren muanalarına göre, maksadına erişmiş, rûh-ı kemâlin nefehâtını neşr etmiş ve intizârında bulunduğu âlî mükâfâta mahzar olmuştur.

Ordunun Defteri İkinci defa olarak tab'u temsil edilmekte olduğu gibi Ali Ekrem Beyefendi bunun ikinci kitabını "Müslümanların Cengi" ünvanı altında yazmakla meşgul bulunmaktadır. Bâlaya nakl ettiğimiz manzume-i hamaset, müşârün-ileyhin müsadeleriyle bu ikinci kitabın itmam olunmuş kısmından alınmıştır."(c. 55, s. 51)

2.CEMİYET İLÂNLARI:

“Mini Miniler İçin” Bir Cemiyet-i Hayriye: “Şehrimizde ‘ Mini miniler İçin’ unvanıyla kibar-ı nisvândan mürekkebe bir cemiyet-i hayriyye, bir müddettir, ilanlara, reklamlara hacet görmeden bir derd-i içtimâimize teselliyetsâz olmaya, mini minilere muavenet etmeye ve bunları zamanın âlâm ve ızdırabâtından, mümkün olduğu kadar kurtarmaya çalışıyor.

Memleketimizin sokaklarında üryan ve perişan bir halde dolaşan, yatan, sürünen bîçare çocukları görüp de kalbinde bir acı hissetmeyen yoktur.

Bu sefil ve bîçare çocukları doyurmak, giydirmek, hastalarına bakmak, işte cemiyet-i hayriyenin maksadı ve hedef faaliyeti...

Cemiyet, Avusturya ve Macaristan sefinesi Markiz Balloçini’nin himayesinde, İsveç sefinesi Madam Danka Swerd’in riyasetindedir. Reise-i saniye Alman General Konsolosunun refikası Madam Von. Apen, Madam Döhervey, Madam Kloffmann, Madam Panciri, Madam Paulos, Madam Sienos Oglav, vesair kibar nisvândır.

Cemiyet-i Hayriye, Dum Dum Sokağı’nda, Markiz Ballaviçini tarafından verilmiş olan büyük bir binayı işgal ve burada elbas, ebva, itâm, istihâm, tedavi, taharrî gibi altı kısım üzerine mini minilere bedel-i muâvenât ve himayet ediyor.” (c. 54, s. 310)

Beynel-Milel Sâlib-İ Ahmer Cemiyeti: “Cenevre’de Beyn-el-milel Sâlib-i Ahmer Heyeti merkezi şu haile-i azimede, alem-i insaniyette açılmış olan yaraların evcâ’ ve ızdırabâtını tehvîn için büyük bir faaliyet göstermiş, muharib milletler arasında tavassuf ederek, gerek muharebatta kavaid-i efsaniye ve medeniye haricinde vuku gelen tecavüzâtın tahdîdi, gerek eserânın tehvîn hali ve aileleriyle aralarında rabita tesisi, hasta, alîl esirlerin mübadelesi hususunda gayret ve himmet ibrâz eylemişti.

Bu sene “Nobel” Sulh Mukafâtı Beyn-el-milel Salîb-i Ahmer Heyeti’ne verilmek takarrur etmiştir.” (c.54, s. 16)

3.MECMUA'DAN İLANLAR

Tashih: “Geçen nüshamızın 125. sahifesinin ikinci sütunu başındaki resim, eser-i zühûl olarak baş aşağı basılmıştır.

1382. nüshamızdaki “Tayyare şehitleri” manzumesinde birinci kıtanın birinci mısrası:

“Uçtunuz, arkanızda pür sevda”, ikinci kıtanın birinci mısrası “ Dağlar aştınız, geçitlerden”, altıncı kıtanın dördüncü mısrası “ Gözümüz şimdi yaşla kanla dolu” olacaktır. İ'tizâr ederiz.” (c. 54, s. 148)

4.REKLAM:

Bebekler ve Sanat: “Sanat, çocuk oyuncaklarıyla meşgul oluyor, fakat bi-n-nisbe az zamandan beri...yakınlarda, sanat bebeklerin eşkâliyle daha ziyade iştigal ediyor. Bebekler simaları bir çırpıda, tabiatlarını göstermeyecek, bir mana ifade etmeyecek, bir surette iken, şimdi büyük sanatkârların eserlerine göre, bebek başları ve simaları yapılıyor.

Berlin’de, bir heykeltıraşın zevcesi, Madam Kate Kravss ibtida kendi çocukları ve sonra bütün çocuklar için güzel bebekler imal ettirmeye başlamıştır, bu zat bebek imaliyle meşgul olmuş, bilâhire nezareti ve idaresi altında bir destgâh açmıştır.

Madam Krauss’un bebekleri, simalarının letafetiyle çocukların pek hoşuna gidiyor. Bunlar destgâhta genç sanatkârlar tarafından resim olunuyor. Başları, saçları tamamen çocuk yaşlarına muvafık ve ehle imal ediliyor.

Kolların, bacakların âdî bebeklerdeki bir iki yerden kırılarak gayr-i tabii hareketlere mukabil Madam Krauss’un bebekleri her türlü vaziyeti alabilmektedir.”

C. FOTOĞRAF-RESİM-KARİKATÜRLER

1891-1919(1307-1335): Servet-i Fünûn cilt 55, s 1420 no'lu derginin kapağında

27 Mayıs 334 tarihli resimden: Ark cephesi; Sol cenah grubumuz Kerkük'ü işgal etti. İngilizler cenuba doğru çekiliyorlar. Bu sahifedeki resimler: Yukarıda Kerkük'te kışla, ortada bu havaliyede altın köprü, aşağıda, devr-i meşrutiyette inşa edilmiş olan kerkük daire-i belediyesi cilt 54, s. 280

A.P. Skoropadsky: Ukrayna hitmanı reis-i hükümeti A.P. Skoropadsky cilt 54, s. 321

Abbas Hilmi Paşa: cilt 55, s. 108

Abdullah Hüseyin Bey: cilt 55 s. 258

Abdulmecid Han-ı Sâni: Hakan-ı mağfûr Sultan Abdulmecid Han-ı Sâni cilt 54, s. 70

Abdurrahman Şerif Beyefendi: Ayandan şura-yı devlet reisi Abdurrahman

Abdülmecid Efendi: Veliâhd Sultan devlütü Abdülmecid Efendi Hazretleri cilt 54, s 361

Adliye Nazırı Mustafa Nuri Bey: cilt 55, s. 364

Adolf Frederic: Ahiren 35 yaşında iken vefat eden Meeklembourgstrelitz Grandukesi dördüncü Adolf Frederic cilt 54, s. 112

Adolf Fredic: Maklenbourgstrelitz grandükü dördüncü Adolf Fredic'in cenaze merasimi cilt 54, s. 124

Adriyatik Denizi: Sahilinde Avusturya bir Projektörü cilt 55, s 173

Afrika mücahidlerinin kahramanesi: cilt 55, s 92

Afrika Sahrasında, araban vaaz u hutbeyi dinlerken cilt 55, s 92

Ahmet İhsan Bey: cilt 55, s 248

Ahmet Rıza Bey: Vahdet-i Milliye Reisi mücahid muhterem Ahmet Rıza Bey cilt 55 s. 256

Ahmet el-şerif el-sunusi Hazretleri: Misafir-i Has Hazret-i Hilafet penahı, Trablusgarp ve Bingazi naibüs- sultanı veziri âlikadir şahıs Ahmet el-şerif el-sunusi Hazretleri, cilt 55, 1410 nolu derginin kapağında

Aisne ile Marne arasındaki muharebât: Fransızlardan istinam olunan seyyar hastane takımı ve bir Amerika sıhhiye arabasıyla nakl olunan İngiliz esirleri cilt 54, s 352

Aka Kasabası'nın medhali: cilt 55, s 185

Aka'da Cezar Ahmet Paşa Camii: cilt 55, s 184

Aksa'yı şarkta: Japonlar tarafından Vlodivostack'a asker ihricatı Vlodivostock Limanı'nda japon donanması cilt 54, s. 221

- Aksa-yı şarkta Japonlar: Aksa-yı şarkta Japonlar Sibiryaya Hattı'na göz dikmişler: 1-Moskova istasyonu 2-Çita İstasyonu 3-Vlodivostack İstasyonu cilt 54, s. 208
- Aksa-yı Şerif'te Japonlar: Japonlar tarafından iştilgal altına alınmağa teşebbüs edilmiş olan ve Sibiryaya Cumhuriyeti'nin başlıca merkezlerinden biri bulunan harbin şehrinde büyük cadde cilt 54, s. 168
- Akü Motorlu vagon: Kömür madenlerinde patlayıcı kazanından dolayı buharla nakliyat kâbil değil idi. Elektrik şeraresi de tehlikeli idi? Şimdi Amerikalılar akü motorla vagonlar vücuda getirmişler ve kömür ihracını tezyid etmişlerdir cilt 55 s. 357
- Alexandra P.Skoropadsky: Ukrayna hitmanının refikası Alexandra Petrovna Skoropandsky cilt 54, s. 321
- Alexis Nikolayoviç: cilt 54, s. 409
- Alfred Dumasse: cilt 54, s. 265
- Ali Baha cilt 54 s. 218
- Ali Haydar Mithat Beyefendi: cilt 55, s. 4
- Ali Kemal Beyefendi: cilt 55, s 353
- Alman Askerleri Kabristanı: Makedonya'da maktul düşmüş olan Alman askerleri kabristanı cilt 55, s. 45
- Alman askerleri: Alman askerleri resmin yukarisında bir asker bir sırt çıkarken, aşağıda motorlu ve makineli tüfekle askerler ateş ederken cilt 55, s 141
- Alman Cepheleri arkasında: Mecruh bir asker Salib-i Ahmer hemşirelerinden biri yemek yedirirken . cilt 54, s. 353
- Alman donanması: Almanların ellerinde bırakılan donanmaları cilt 55, s 233
- Alman donanması: Mütareke mucibince Alman donanmasının itilaf hükümetlerine teslim ettikleri donanmaları cilt 55, s 233
- Alman harb tayyareleri: Kaptan Cristianzen'in (resmi köşede) kumandasında İngiliz taht-ül bahilerine bombalarla taarruz eden, cilt 55, s. 8
- Alman havai topu: Garb Cephesi'nde İngiliz mevzileri bombardıman eden 21 santimetrelik bir Alman havai topu cilt 54 s 349
- Alman kara zırhlıları: Almanların Rens civarındaki muhaberette kemal-i muvaffakiyetle isti'mal ettikleri Alman kara zırhlıları /Tank otomobilleri) cilt 54 s 348
- Alman Karargahı umûmiyesinde Almanya İmparatorunun otuzuncu sene-i devriye hükümeti şenliği Sol tarafta İmparator, kumandalarından biriyle görüşüyor. Ortada Feldmarschall Heindenburg veliahd Prens Wilhelm ile konuşuyor cilt, 54 s. 396
- Alman Nişan: Taht-ül-bahrleri zabitan ve mürettebatına verilmek üzere ihdas olunan nişan cilt 54, s. 193
- Alman ordusu: Riga civarında ileri hareketler icra etmiş olan Alman ordusundan bir katile cilt 54, s. 112
- Alman Reichstag Meclisi'nde 25 Şubat 1918'de mühim bir celsesi baş vekil Mavni von Bayer program nutkunu irad ederken cilt 54, s. 140

- Alman tayyarecilerden Beowenhardt: cilt 55, s. 13
- Alman tayyarecisi Menkkof: Muharebat-ı havaiyede bir çok yararlıklar gösterdikten sonra, mecburen hasım tarafına inmeye mecbur olan ve esir düşen Alman askerleri kabristanı Alman tayyarecisi Menkkof cilt 55, s. 45
- Alman tayyarecisi: Elektrik Pilleriyle ısınan eldivenlerini giyen bir Alman tayyarecisi cilt 54, s. 112
- Alman telgrafçı askerleri, cilt 54, s. 41
- Almanların Fransızlardan igtinam ettikleri bir büyük top: cilt 55, s. 12
- Almanların Şark-ı Harre askeriyesinde aldığı esirlerden: Yukarıda, Rus, Çinli, İranlı ve Kırgızlar Aşağıda; Ejderhanlılar cilt 54, s.145
- Almanya Baş Vekil Muavini Von Payer, cilt 54, s. 96
- Almanya Baş Vekili Kont Hertline: (24 Kanun-ı Sani 1918'de, Reichstag'ın umûmî celsesinde Marufunu irâd için gittiği sırada) cilt 54, 1380 Nolu Dergi Kapağı
- Almanya Esirleri: Almanya ile İngiltere arasında bir itilaf üzerine vatanlarına avdet eden Almanya esirleri, cilt 54, s. 29
- Almanya Hariciye Nazırı: cilt, 54 s. 388
- Almanya Hariciye Nazırı: Sabık-ı Almanya Hariciye Nazırı Kuhlman"ın gazetecilere karşı davası : von Kuhlmann, Baş Vekil muavini von Peyer. cilt 54 s. 401
- Almanya Kumandanları: Almanların şarkta ileri hareketlerini icra ve idare eden kumandanlardan: Solda Fledmarschall Ayhhuren, sağda General von Bredav cilt 54, s. 129
- Almanya nın Ruhla Kasabası: Almanya nın Ruhla Kasabası'nda gutik asârı Muhafaza Cemiyeti'nin ahiren satın aldığı hane ile asar-ı atike cilt 55, s. 108
- Almanya: Almanya'da muharebe tahribatının insanlar üzerinde tamiratı. Resmin yukarısında solda, suni bir sol kol ile sağda el ve sol ayakla, resmin aşağısında soldan suni bir sağ kol ile iştilal sağda yine aynı şahsın suni el ile yazı yazma sı cilt 54, s. 285
- Almanya'da feyzâ: Yenâ şehrinde sular altında kalan bir sokakta cilt 54, s. 40
- Almanya'nın Krub Fabrikası: cilt 55, s 172
- Almanya'nın Meşhur Şimendüfôr Mühendisi Kontze: cilt 55, s. 8
- Amerika Harbiye Nazırı Niyuton Bekr Fransa Cephesi'ni ziyaretinde, bir ağır top başında cilt, 54 s. 420
- Amerika Amirali Bristol, Amerikan heyet-i muhteremesi: Memleketimizde tedkikat-ı siyasiye de bulunmak zere ahiren şehrimiz gelmiş ve fark-ı siyasiye ile matbuat erkani ve mütefekkirimizle temas etmiş olan Amerika Amirali Bristol Amerikan heyet-i muhteremesi cilt 55, 1423 no'lu derginin kapağında
- Amerika askerleri: Amerika askerlerinin Avrupa'ya nakillerinde bir nakliye sefinesinde, cilt 55, s. 9
- Amerika heyet-i tahkikiyesin'den şehrimize gelen iki zat: cilt 55 s. 256
- Amerika: Amerika'da kadınların hizmet-i bahriyeye kayd ve kabulü cilt 54, s. 112
- Amerikan kazma elektrik makinesi: Kömür madenlerinde kömür ihracına mahsus Amerikan kazma elektrik makinesi ki el ile kazmayı ortadan kaldırıyor cilt 55 s. 357

- Amiral Koltchak: Parça parça olup azim bir herc ümerce uğrayan Rusya'nın dağılmış parçalarını toplamak ve eklemek için çalışan Amiral Koltchak cilt 55 s. 260
- Amiral Scherr: Alman Erkan-ı Harbiye-yi Bahriye Reisi Amiral Scherr cilt 55, s. 24
- Amiral Von Hintze: Almanya Hariciye Nâzırı Cedidi cilt 55 s. 8
- Amiral von Holtzendorf: Ahiren Almanya Erkan-ı Harbiye-yi Bahriye Riyasetinden çekilen Amiral von Holtzendorf, cilt 55, s. 24
- Anadolu ve Sait nakliyesi: Anadolu'nun kağıt arabaları ile eşya ve imtia hala nasıl nakil olunuyor? cilt 55, s 316
- Angora vali-i cedidi Azmi Beyefendi: cilt 55, s. 37
- Anhalet Düşesi: (Ailesi itibariyle Prenses Saks Altenburg, kerimeleri Mary Augusto ile İmparatorun Mahdumu Prens Yuvakim izdivac etmiştir) cilt 54, s. 237
- Anton Ponikowsk Yeni Lehistan Kabinesi Reisi cilt 54, s. 112
- Arkanjelesk: Resmin yukarısında Arkanjelesk Limanı'nın bir kısmı görülmektedir. Aşağıda Kasaba'nın umûmi bir manzarası ve bir caddesi meşhud olunur cilt 55, s 75
- Arnavut köylüleri: Avusturya ve Macar ordusuna dahil olan Arnavud köylüleri cilt 55, s. 77
- Arnavutluk' ta Berat Kadınları: cilt 55, s 172
- Asker: Alman ve Rus askerleri mandolin çalarken cilt 54, s. 49
- Atlantik Denizi'nde: Alman adalarına Alman askerlerinin ihracı cilt 54, s. 141
- Avusturalya ile musalaha: Brest Litovosk'ta murahhasaları müttefiklerimizle görüşürlerken
- Avusturya Gemicileri balık ihzaratında cilt 54, s. 189
- Avusturya İmparatoriçesi: Avusturya İmparatoriçesi ve Macaristan Kraliçesi Zita ve arşidük Otto ile arşidük Feliks cilt 54, s. 108
- Avusturya İmparatoru: ve Macaristan Kralı haşmetli Carl Hazretleri cilt 54, s. 252
- Avusturya paytahtı: Viyana'da Maximilien Meydanı ve Votive Klisesi cilt 54, s. 272
- Avusturya ve Macar kumandalarından: (1) İmparator ve Kral Carl (2) Arşidük Ouzen (3) Arşidük Jozeph (4) Feldmarschall Kondrad von Hoçendurh (5) Mareşal Kuves (6) General Wourm (7) General Patek (8) Feldmarschall Karupatin (9) rtfgvb (10) Feldmarschall Bvemermulli (11) General Schuyhenschtil (12) Feldmarschall Boroviç (13) General Rever (14) General Kirchbach cilt 54, s. 385
- Avusturya ve Macar Askerleri: cilt 54, s. 237
- Avusturya ve Macar Ordularında: Tayyarelerle ve posta güvercinleriyle mektub nakli cilt 55, s.140
- Avusturya ve Macar ordusunda: Bir balon sukütiyesinin bir kukla ile tecrübesi cilt 54, s. 205
- Avusturya ve Macar tayyaresi ve tayyarecileri: cilt 54, s. 256
- Avusturya ve Macar telgrafçı askerleri: cilt 55, s. 25
- Avusturya ve Macaristan hükümdarı: Fedekar bir neferi taltif ederken cilt54, s. 4

- Avusturya ve Macaristan hükümdarlarının darsaadeti ziyaretleri hatıratından imparator ve kral karl ile imparatoriçe ve Kraliçe Zita'nın İstasyona muvasalatı zât-ı hazret-i şahane ve Enver Paşa Hazretleri tarafından istikbali cilt 54 s 348
- Avusturya ve Macaristan İmparator ve Kralı Karl ile İmparatoriçe ve Kraliçe Zita: Marhek İstasyonu'nun da askerlerle lakırdı ederlerken cilt 54, s. 384
- Avusturya ve Macaristan ordusunun tayyare karargâhı: cilt 54, s. 156
- Avusturya ve Macaristan: Avusturya ve Macaristan safâen Harbiyesinden birinin kumandan köprüsüne kuşbakışı cilt 54, s. 109
- Avusturya Zırhlısı: İtalyan gemicileri tarafından behava edilen Vibrius Unitis Avusturya Zırhlısı cilt 55, s 237
- Avusturyalı köylü kadınlar, cilt 54, s. 97
- Ayan Reisi Ahmet Rıza Bey: cilt 55, s 168
- Azerbaycan'ın merkez-i idaresi Bakü Şehrinde Büyük şimendüfö istasyonu: cilt 55, s 120
- Baden: Baden'de imparator ailesinin misafir olduğu hane, cilt 54, s. 97
- Bahriyeli Rauf Bey: cilt 55 s. 261
- Bakü Şehri civarındaki petrol kuyularından bir manzara: cilt 55, s 120
- Bakü Şehri'nde Tatar kadınları: Bahr-ı Hazar kenarından: cilt 55, s 121
- Bakü Şehri'nin ve Limanı'nın umûmi manzarası: cilt 55, s 120
- Bakü' de asar-ı Türkiye' den bir han kapısı: cilt 55, s 121
- Balıkçı kotrası Bir Danimarkalı mühendis tarafından icad edilen yeni bir makine ile bir Danimarkalı balıkçı kotrası cilt 55, s. 61
- Balon: Amerika'dan Avrupa'ya 74 saatte tayeran edip gelen R-34 kabil-i sevk balonu cilt 55, s 285
- Baltık Merkezinde: Alman Donanmasına ve Nakliye sefinelerine işaret, cilt 54, s. 80
- Bapaume Kasabası: Garb cephesinde İngilizlerin taaruzatıyla civarında şiddetli muharabeler vukua bulan Bapaume Kasabası resmin altında kasabanın kilisesi tahribden evvel ve sonra cilt 55, s 141
- Barbaros Tepesine: Garp Cephesi'nde Chemin-de-Dames havalisinde Barbaros Tepesi'ne civar bir mevzi cilt 54 s 349
- Baron Burian: Avusturya ve Macaristan Hariciye Nazır-ı cedidi Baron Burian cilt 54, s. 196
- Baron Buryan: Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı Karl ve İmparotriçe ve Kraliçe Zita cilt 54, s. 246
- Baron Buryan: İmparator ve İmparotriçe Hazretlerinin refakatlerinde İstanbul'a gelen Avusturya ve Macaristan hariciye Nazırı Baron Buryan cilt 54, s. 247
- Baron Shtayenheil: Ukrayna'nın Berlin Sefiri, cilt 55, s. 9
- Baron von Kuhlmann: İrad ettiği nutk her tarafta aksler hasıl eden, ahiren istifa edip çekilen Almanya Hariciye Nazırı baron von kuhlmann cilt 54, s. 396
- Baron von Bruck: Almanya'nın Finlandiya'ya gönderdiği ilk sefir: Baron von Bruck (Evvelce Gotenburg'da Alman General konsolosu idi) cilt 54, s. 176

Batum Limanı: cilt 55, s 236

Batum Limanı: Kırk sene evvel kaybedilen şimdi kavuştuğumuz yerlerden: Batum Limanının manzara-ı umûmiyesi cilt 54, 1386 nolu derginin kapağında

Baviere Generallaerinden Crafet von Dolmensinger cilt 55, s. 125

Baviere Kral ve Kraliçesinin Laxenburg Şatosu'nda Avusturya ve Macaristan hükümdarları ziyaretleri Baviere Kraliçesi saray Teresa 4-imparatoriçe ve Kraliçe Zita cilt 54 s 349

Baviere Kralı Üçüncü Lodvig ile Kraliçe Teresa: Ellinci sene-i devriye-i izdivacı münasebetiyle (İzdivaçları zamanındaki resimleri, 1868'de) cilt 54, s. 56

Baviere veliahdı Rupprecht: Prenses Antonia ile nişanlanan Baviere veliahdı Rupprecht cilt 55, s. 124

Bavira Kralı Üçüncü Lodvig ile Kraliçe Teresa:, altun düğünleri (50. sene-i devriye-i izdivaçları) münasebetiyle cilt 54, s. 40

Baviralli Max Muller: Elli Sekizinci düşman tayyaresini ıskât ettikten sonra kanbere civarında bir sükût ile vefat eden teyyareci cilt 54, s. 29

Bayezid Meydanı'nda sefara-yı ecnebiyeye tahsis edilen çadırda humayunun mururuna intizar cilt 55, s 73

Benares Şehri: Hindistan- Benares Şehri'nde bir muayyid, Gange Nehri cilt 55, s. 105

Berat Kasabası ve Kilisesi: Bir müddet sükun ile geçtikten sonra Arnavutluk sahasında yakınlarda faaliyet-i harbiye görülmüş, Berat işgal edilmiştir .cilt 55, s. 108

Bergama Hadisesi üzerine kimsesiz kalan zavallı masumlar cilt 54, s 268

Berlin: Berlin'de Reichstag Meclisi reisinin ikametine mahsus bina cilt 54, s. 412

Berlin'de komutanlar: Finlandiya Sefiri Heilet, General Ignatius, Sefaret Müsteşarı Baron Buysturug, Binbaşı Garpdenburg, Hindenburg, Lodanduruf cilt 55, s. 76

Berlin'de Litvanya Murahhasaları: Soldan Sağa, Meclis-i umûmi reisi vekili Doktor Schavlis, reis Cemelena, diğer reis-i vekili Shtalagaytis, Nilayşin cilt 54, s. 177

Berlin'de Rusya sefarethanesi: Küçük resim: Rus Cumhuriyetinin ilk Berlin sefiri Adolf Yukka, cilt 54, s. 241

Berlin'de Santraç Oyuncuları: Meşhur oyuncuların Roben Ştayn ile Schlehten arasında bir parti. cilt 54, s. 29,

Berlin'de Ukrayna Heyeti: Sağda Ukrayna baş vekili Lizoburg, ortada erkân-ı harbiye reisi Koca Bey, solda harbiye nazırı Paltof cilt 55, s. 109

Berlin'de: At ve araba koşumlarının yan kesici ve hırsızlardan muhafazası için Berlin arabacılarının buldukları usul, barkilerin üstünde binici bir köpek cilt 54 s. 177

Berlin'de: Sokaklardaki karları küremeğe giden kadınlar ve erkekler cilt 54, s. 29

Berlin'de baş vekalet dairesi: Soldan sağa Wurtemberg sefiri Baron von Varenbulen, Wartemburg von Dandel, Bavira'nın Berlin sefiri Kont von Lerhenfield, Almanya baş vekili muavini von Bayer cilt 54 s. 336

Berlin'de bir Finlandiya Heyeti: Soldan sağa Profesör Eri, Meşhur Hayalet, Müdür Saryo cilt 54, s.11

- Berlin-Wilhelm Schtrasa: Prusya usul-u intihabatının tadil müzakerat sırasında Berlin'de Wilhelm Schtrasa'da üç mümtaz sima: Soldan Sağa: İmparatorluk Maliye Nazırı Kont Rodrin, Baş vekil Kont Hertling, baş vüjkelat müdürü Baron von Radowitz cilt 54, s. 284
- Beyaz Hassa alayları: Finlandiya'nın memleketi Kızıl Hassa'lara karşı müdafâ eden Beyaz Hassa alayları zabıtânından birkaçı cilt 54, s. 124
- Beyne'l-milel Bahriye Komisyonu Erkanı: Sivastopol'da Müteşekkül cilt 55, s. 8
- Bir Alman neferi, Fransızlardan igtiman olunan 38 santimetrelilik bir topun ağzında cilt 54, s. 396
- Bir Alman tayyaresiyle bir hücum askerinin hareketleri: cilt 54, s. 97
- Bir Avusturya ve Macar harb tayyaresi: Düşman mevzileri üzerinde teyyerân için bombalarla techiz olunurken cilt 55, s. 25
- Bir Avusturya ve Macar taht-ül-bahri: cilt 54, s. 257
- Bir Avusturya-Macar Topcu Mevzi: cilt 54, s. 188
- Bir Aydınlı vatandaş zeybek cilt 55, s. 244
- Bir çocuk yurdu: 1381 nolu derginin kapağında
- Bir İsviçre neferi: İsviçre ordularında muharebenin derslerinde istifade çelik serpuşlu bir isviçre neferi cilt 54, s. 205
- Bir İtalyan Tayyaresinden atılmış bomba cilt 54, s. 189
- Bir makineli tüfek: Bir dam üstünde İtalya tayyarelerine karşı Avusturya ve Macar askerlerinin makineli tüfeği cilt 54, s. 276
- Bir Muharebe-i Havaiye: cilt 55, s. 172
- Bir trafanın hücumla balonu tahrip edişi: cilt 54, s. 41
- Birest Litovask: Birest Litovask'ta mütarekenin imza edildiği sırada cilt 54, s.12
- Birest Litovask: Brest Litovask'ta: Baviere murahhası Doktor Kont Podevilis cilt 54, s.12
- Birest Litovask: Müzâkerât-ı Sulhiyesinde Rus Murahhası olup zevâl-i müttefike ile terk-i muhâsamete karar veren Mösyö Trotzky cilt 54, s. 24
- Birest Litovask: Sulh Müzakeratında Murahhas Bulgaristan Adliye Nazırı Mösyö Popof cilt 54, s.12
- Bolşevik'in Kızıl askerlerinden bir kabile: cilt 54, s. 65
- Bolşevikî Rus Cumhuriyeti Başkumandanı Crilenco: cilt 54, s. 64
- Bombay Şehri: Bombay Şehrinde Paydovni Caddesi cilt 55, s. 104
- Bombay Şehri: Bombay Şehri'nde Rambar Meydanı cilt 55, s. 104
- Bombay Şehri: Hindistan-Bombay Şehri'nin umûmî manzarası cilt 55, s. 104
- Bonn şehri: İngiliz taht işgalinde bulunan Almanya'nın Bonn şehrinde İngiliz Burieul Kıtâtı ve şehrin büyük köprüsü cilt 55, s. 276

- Bordy Şehrinde: Rus Kumandanı, Avusturya ve Macaristan Kumandanına şehri teslim ederken cilt 54, s. 144
- Bourse Meydanı: Amerikan donanması tarafından işgal olunan Trieste Manzaralarından Bourse Meydanı cilt 55, s 220
- Brest Litovask: Sulh müzakeratından mahal-i cereyan olan Brest Litovask civarında bir istihkam önü cilt 54, s. 28
- Brest Litovask'ın, Büyük Kilise'sinde bir ayin-i ruhâni (1) Bavira Prensi Le Ofielid, (2) Avusturya Macaristan Hariciye Nazırı Kont Gerfine. cilt 54, s. 24
- Brest Litovsk'ta: Müzakere dairesi ve telsiz telgraf istasyonu cilt 54, s. 40
- Budapeşte Manzaralarından cilt 54, s. 60
- Budapeşte: Gotten Köprüsü ve Parlamento Dairesi cilt 54, s. 61
- Budapeşte'de: Elisabeth Köprüsü ve şehrin manzarası: cilt 54, s. 61,
- Bula: Fransızların Almanya'ya casusluk etmekle itham edip idam ettikleri Bula. Aşağıda; mahkumun müdafaa vekili cilt 54, s. 237
- Bulut Denizi; (Bulutlu bir havada, 4200 metre irtifanda bir balondan alınmış olan fotoğraftan) cilt 54, s. 217
- Burian: Avusturya ve Macaristan yeni Hariciye Nazırı Burian asil bir Macar ailesine mensubdur, 1851'de tevellüd etmiştir. Cilt 54, s. 224
- Bursa: Hanı arsasına 1913'de inşası tasvir olunan heybetli bina cilt 55 1024 no'lu derginin kapağında
- Büyükdere bendlerinden bir manzara: cilt 55, s 101
- Büyükdere ve Mesar Burnu: Mıntık-i Harbden çıkarılması ve boğazın bu güzel yerlerinde iskan serbest bırakılması münasebetiyle cilt 54 s. 322-333
- Cambrai Saha-i Harbinde: Bir Alman tayyaresinin aldığı resim cilt 54, s. 49,
- Cami-i şerif İslam ulviyetinin ve Türk hukukunun müdafa şehri Pierre Loti Cenablarının Paris'te ikametgah hususilerindeki cami-i şerif cilt 55, 1425 nolu derginin kapağında
- Carl Nerger: Birçok muvaffakiyetlerden sonra Almanya'ya avdet eden Wolff muavin Kruvazörünün Kumandanı cilt 54, s. 156
- Carl Seitz: Avusturya meclis-i mebusânı yeni reisi sânisî Sosyalist Demokrat Fırkasından cilt 54 s. 140
- Carl Ziese Elbing, Danzig ve Pillav şehirlerinde Schichau nam inşaat-ı bahriyye destgah ve fabrikaları müdürü ve sahibi müteveffa Carl Ziese cilt 54, s. 228
- Carnegie: Harb-i azimden evvel dünyada tesis-i sulh niyetiyle Lahey'de inşa olunan sulh ve müsalemat kasrı ve onun bânisi mütevaffa meşhur milyarder cilt 55 s. 293
- Cattora Şehri: Ahiren düşman tayyarelerinin taarruzuna uğrayan Dalmaçya ile kretag hududunda, cattora körfezi içinde Cattora Şehri cilt 54, s. 397
- Cebel Müfrezesi: İsviçre ordularında bir Cebel Müfrezesi mûmarese icra ederken cilt 54, s. 353
- Cebelitarık cilt 55, s. 80

- Cemaat-i İslamiye Mektebi: Rusyadaki dindaşlarımız ve arkadaşlarımız: Sibiryâ'nın Tonsk Şehrinde Cemaat-i İslamiye Mektebi cilt 55, 1413 nolu derginin kapağında
- Cenevre'de Beyn-el milâl Salîb-i Ahmer Heyet-i Merkezi: cilt 54, s.16
- Cenubî Amerika'da: Ahiren zelzeleden harab olan Guatemala Şehri 1- Gümruk Dairesi 2- Mekteb 3- Tiyatro 4- Büyük Hal cilt 54, s. 81
- Cenubî Tirol Saha-i Harbinde bir top: cilt 54, s. 44
- Charles Köprüsü: Avrupa' da müteşekkül yeni ufak devletlerden Çekoslovakya payitahtı Prog'da Charles Köprüsü cilt 55 1428 no' lu derginin kapağında
- Cihan Harbi'nde: En mürtefi' noktadan bir Avusturya ve Macar Topu (Sath-ı Bahrden 3850 metre irtifa'ında bir tepededir). cilt 54, s. 24,
- Cityhole: İrlanda'nın Dublin Şehri'nde, Cityhole'de kadınların hizmet-i umûmiyeyi der-ahde etmek için tahriri müracaatları cilt 55, s. 61
- Cologne Büyük Kilisesi'nin ve Almanya'nın en cism-i çâkı: cilt 54, s. 57
- Craanne: Garb Cephesinde ağır topraklarla tahrip edilen Craanne Kasabası ve kilisesi cilt 54, s. 384
- Çan: İtalyanların götüremeyip Avusturya ve Macar askerlerinin igtinâm ettikleri çan cilt 54, s. 49
- Çanakkale Boğazı: Haritası ve iki manzara cilt 55, s 213 Prens Sabahattin Beyefende cilt 55, s 232
- Çarıçe Alexandraf: Kurşuna dizileceği sırada, sabık Çar Nicola tarafından son defa bir daha kendisine gösterilmesi görüştürülmesi rica edilmiş iken kabul edilmemiş olan zevcesi sabık Çarıçe Alexandraf Prenses Alikes Duhes olarak, Haziran 1872'de tevellüd etmiş, 26 Teşrin-i sani 1894'de Çar İkinci Nicola ile izdivaç eylemiş idi.) cilt 54, s. 409
- Çernavoda Köprüsü: Namevcut Çernavoda Köprüsü yerine dubalarla elyevm nakliyat cilt 55 s. 273
- Çeşme başında: (Tevfik Fikret'in "Çeşme Başında" şiirinin üstünde cilt 54, s. 201
- Dahilî istikrâzın ilk günü: cilt 54, s. 199
- Dahiliye Nazır-ı Cedidi İsmail Canbolat Beyefendi: cilt 54, s 376
- Dahiliye Nazırını Damad Mehmet Şerif Paşa: cilt 55, s. 364
- Dahiliye Nazır-ı sabıkı Reşit Bey: cilt 55, s 232
- Dalgıç takımı: Karadeniz'de batmış olan gemileri yüzdürmek için çalışan bir Avusturya-Macar dalgıç takımı cilt 54, s 352
- Demir adam: Augsburg'da 1632 senesinden beri muhafaza olunan 30 sene muharebesi hatıratından, cilt 55, s. 9
- Dimitri Rizoff: Almanların ve Alman harsının dostutakdirkarı olmakla Maruf Bulgaristan'ın Berlin Sefiri Dimitri Rizoff cilt 54 s.241
- Doktor Albert Agai: Azavişak baş muharriri cilt 54, s. 279
- Doktor Alexandre Salkin, Wiener Mittagsteitung baş muharriri cilt 54, s. 278
- Doktor Daniel Brody: Neues Pester Journal baş muharriri cilt 54, s. 279
- Doktor Esad Paşa cilt 55, s 250
- Doktor Fleishhaver: Wurtemberg Maaruf Nazır-ı Cedidi Doktor Fleishhaver cilt 54, s. 221
- Doktor Fredic Leiter: Neues Wiener Journal baş muharriri cilt 54, s. 278

- Doktor Goens Alman ordusu baş rahiplerinden Zabit Kıyafetinde Doktor Goens cilt 55, s. 24
- Doktor Heizih Friedjung cilt 54, s. 278
- Doktor Hellfrich: Almanya'nın sabık Dahiliye Nazırı Valieum Moskova Sefiri Doktor Hellfrich cilt 55, s. 109
- Doktor Hybolet: Finlandiya'nın Berlin Sefir-i Cedid-i Doktor Hybolet cilt 54, s. 125
- Doktor Kaempf: Ahiren vefat eden Alman Rachstag Meclis-i Reisi Doktor Kaempf cilt 54, s. 320
- Doktor Leopold Mandl: Viyana Matbuat-ı Ecrebiye Cemiyeti Reisi cilt 54, s. 278
- Doktor Luduyg Poryeç: Villay baş muharriri cilt 54, s. 279
- Doktor Max Henksel: Lena Darülfünun'u Emraz-ı Lesaiye-yi Kliniği Müdürü Doktor Max Henksel cilt 55, s. 125
- Doktor Radoslavoff: Bulgaristan ahiren istifa edip çekilen baş vekil Doktor Radoslavoff cilt 54 s 340
- Doktor Radoslavoff: İttifak taraftarı olan ve Bulgaristan-ı hükümet-i merkeziye tarafından harbe soktuğu halde Malinof'a terk-i muvakkâ eylemiş bulunan sabık reis-i vükela Doktor Radoslavoff: cilt 55, s 137
- Doktor Solf: Beyanat-ı ahiresiyle şöhret olan Almanya müstemlikat Nazırı Doktor Solf cilt 55, s. 125
- Doktor Julius Germanos: Ahiren şehrimize gelen Macar orkestrası heyeti erkanından cilt 54 s. 171
- Donizetti Paşa: cilt 55, s. 21
- Dorpat Şehrinin Darülfünunu: Rusya'da Almanlar tarafından işgal edilen Dorpat Şehrinin Darülfünunu cilt 54, s. 144
- Dove: Reichstog üçüncü reis-i vekili Dove cilt 54 s. 385
- Dubalarla katarların nakliyatı cilt 55 s. 273
- Due Kasabası: Fransa Cephesinde muharebat-ı ahirede harab olan Due Kasabası cilt 55, s 173
- Düşman topçu takımları: Reims civarında tahrip olunan düşman topçu takımları bekayasası cilt 54, s. 396
- Edoward: Anhalt dukasının vefatı üzerine makamına geçen Edoward (1868'de tevellud etmiştir.) cilt 54, s. 236
- Elektrik Makası: Terzilerin Amerikan usulu nevâicad elektrik makası; yorulmadan her kumaşı istenilen tarzda kesiyor cilt 55 s. 357
- Elizevata Feolorowa: Moskova'da bir manastırı idare ederken Tevfik edilen grande-düşeş Elizevata Feolorowa cilt 54, s. 320
- Emir-ül Mekke şerif Ali Haydar Paşa) Hazretleri: cilt 55, s 116
- Erzurum Sanayi Mektebinde Halıcılık cilt 54, s. 105
- Erzurum Vali-i Cedidi Reşid Paşa cilt 55, s 296
- Erzurum Yakınında: Hasan Kale cilt 54, s. 105
- Erzurum: Erzurum'da Pazar meydanı cilt 54, s. 88
- Erzurum: Kurtarılan güzel yerlerimiz: Erzurum, şehrin bir kısmı, cilt 54, s. 88

- Erzurum: Kurtarılan Güzel Yerlerimiz: Erzurum'un manzara-yı umûmîyesi cilt 54, 1384 nolu derginin kapağı,
- Erzurum'da: Asâr-ı atikeden kaleler cilt 54, s. 104
- Esir Japonlar: Müttelik orduların Odessa'yı işgal ettikleri zaman esir aldıkları Japonlar cilt 54, s. 209
- Esir: Fransa Cephesinde esir alınan Portekizler cilt 54 s 339
- Esir: Resmin yukarısında mecruh Fransız esirlerinin bir Alman hastane trenine taşınışı. Resmin aşağısında mecruh İngiliz esirleri, bir Alman hastane treninde cilt 54, s. 397
- Esir: Wolf Muavin Kruvazötörü: nün birkaç ay denizde akından avdetinde getirdiği esirlerden (Amerikalı, Fransız, Avusturyalı, Japon, Hindli) cilt 54, s. 125
- Esirler: Rusya ile musalaha üzerine yerlerine avdet eden esirlerden, sağda Avusturya ve Macar esirleri, solda Rus esirleri cilt 54, s. 112
- Eurdet: Alman tayyarecilerinden Eurdet 53 düşman tayyaresi iskat etmiştir. cilt 55, s. 76
- Eyüb Sultan: Zat-ı Hazret-i Padişahinin taklid-i seyf merasiminden sonra adet-i humayunları Eyüb Sultan cilt 55, s 68
- Fabrika: Üsküdar Fabrikası ve Kadıköy su şirketinin Göksu' daki Fabrikası cilt 55, s 100
- Faik Ali Beyefendi Beyoğlu mutasarrıf-ı cedidi Faik Ali Beyefendi, cilt 55, s. 37
- Fehrenbach: Reichstag Meclisi'nin yeni reisi Fehrenbach cilt 54, s. 384
- Feldmarşal Eichorn: Kiew'de mukattulen vefat eden Feldmarşal Eichorn' un Berlin' de Büyük Kilise' de cenazesi cilt 55, s. 44
- Feldmareşal Hindenburg ile General Ludendorf: Feldmareşal Hindenburg ile General Ludendorf, Bruxciles' de, Mark Meydanı'nda güzel bir binayı seyredelerken cilt 55, s. 44
- Feldmarschal Eichhorn: Alman Ordusu Kumandanlarından, ahiren Rusya Harekât askeriyesini icra eden General Feldmarschal Eichhorn (70. sene-i devriye-i veladetini idrâk etmiştir.), cilt 54, s. 64,
- Feldmarschall Conrad van Hoerzard: Avusturya ve Macaristan'ın kumandanlarından, cilt 55, s. 61
- Feldmarschall French: Ahiren İrlanda Vali-i umûmîliğine ta'yin olunan Feldmarschall French, cilt 54, s 337
- Fethi Beyefendi cilt: 55, s. 5
- Filistin cephesinde sukut eden bir tayyareci için regz olunan abide cilt 55, s 172
- Finlandiya Cumhuriyeti: Reis-i vükelası Svinhufvend cilt 54, s. 48
- Finlandiya da Helsingfors şehrinde kızıl hassa alayları kışlasının ihrakı cilt 54, s. 397
- Finlandiya Heyet-i Murahhasası: Bir müddet evvel Berlin'e gitmiş olan kadın ve erkek murahhasalardan mürekkeb Finlandiya Heyet-i Murahhasası cilt 55, s 176
- Finlandiya'nın Abo Şehri'nde Cemaat-ı İslamiye: cilt 55 1408 nolu derginin kapağında
- Finlandiya şimendüferleri cilt 54, s. 288

- Finlandiya: Finlandiya'da Almanların eline geçen toplar ve müjimat Resmin yukarısında Rosaro Adası'nda Amerika mamulatından iğtinam olunan bir top aşağıda solda, adamın hakim bir mevkiinde Zurichli top sağda Hangu Limanı ve Kızıl Hassa'ların tahribatı cilt 54, s. 285
- Finlandiya: Finlandiya'nın merkez idaresi olan Helsingfers Şehri'nin büyük şimedüfer istasyonu, cilt 54 s. 96
- Finlandiya: Finlandiya'da Helsingfors civarında bir köprü'nün muhafazası cilt 54 s. 304
- Finlandiya: Kızıl hassaların tahribâtına uğrayan Finlandiya'nın Viborg Liman ve Tersanesi, cilt 54, s. 65
- Finlandiya' ya bir mecruhun nakli cilt 54, s 338
- Finlandiya'da Beyaz Hassa Alayları: Finlandiya'da Beyaz Hassa alayları efradı, Alman mualimler tarafafından talim edilirken cilt 54, s. 400
- Finlandiya'da Helsingfors'da Parlamento: cilt 54, s. 49
- Finlandiya'da Muharebeler: Beyaz Hassaların vaza şehrinde bir sokakta topları cilt 54, s. 15
- Finlandiya'da Viborg şehri ve limanı: .Bu şehrin işgaliyle Kızıl Hassalara son darbe indirilmiş. Yukarıda Viborg muvaki müstahkimesinden biri. Altta limanın bir kısmı sol tarafta eki B resveç şatosu cilt 54, s. 284
- Finlandiya'da: Bolşeviklerin Kızıl Alaylara karşı memleketi müdafaa eden Beyaz Hassa etrafından birkaçı cilt 54, s. 141
- Finlandiya'da: Helsingfors Limanı'nda nümayişler cilt 54, s. 48
- Flamenler: Finlander muhtariyeti ve hukuk-u ittithâbiyenin tavsi'i için Belçika'nın Anvers şehrinde büyük nümayişler yapan Flamenler, cilt 54, s. 65
- Flander cephesi muharebeleri: Taarruz gruplarına mensup humbaracı askerler, ıstırahatta cilt 54, s. 28
- Flander Saha-ı Harbinde: Bir manzara cilt 54, s.12
- Flandre Sahiline: İngilizlerin Flander Sahiline Alman Taht-ül-bahr yuvalarını tahrîb için icra ettikleri bahrî taarruzlara karşı sahilin müdafası cilt 54, s 337
- Flandre Cephe-i Harbinde: Muharebat-ı havaiyede iskat olunan bir İngiliz tayyare zabıtı cilt 54, s. 5
- Flandre Cephesi'nde: Alman tayyarelerinin aldıkları bir resim cilt 54, s. 204
- Flandre Cephesi'nde: Alman tayyarelerinin aldıkları diğer resim cilt 54, s. 205
- Flandre Cephesi'nde: Esir ediler Belçika askerleri cilt 54, s. 205
- Flandre Cephesi'nde: Siperler ve süvariler cilt 54, s. 48
- Flandre limanlarından birinde: Alman Taht-ül- bahrlerinin istiharat mahali cilt 54, s. 400
- Fledmarschall von Eichorn: Ukrayna'nın merkez idaresi olan Kiew Şehrinde bir taarruza uğrayıp müteveffa olan meşhur Alman kumandalarından cilt 55, s. 28
- Flemenk Mebuslardan Troelstra: cilt 55, s. 12
- Foça memlahalarında: İdarehane ve Elektirik Fabrikası cilt 55, s 152
- Foça memlahalarında: Tuzların eski üsülde hamallarla yığın edilmesi cilt 55, s 153
- Foça memlahalarından Çamaltı memlahası ve Decaville Hattı cilt 55, s 152

- Foça memlahalarından: Tuzların elektirikli rafa altında yığın edilmesi cilt 55, s 153
- Foça memlahalarından: Tuzların vagonlarla nakli cilt 55, s 153
- Fraich Ravzen Berker: Almanların büyük toplarının mucidi ortaya Fraich Ravzen berker ile muavinleri cilt 54 s. 209
- Franconia İngiliz Vapuru: İrlanda'nın şimal sahilinde bir Alman taht-ül-bahrinin batırdığı Franconia İngiliz Vapuru, cilt 55, s. 61
- Fransa Baş Vekili Flemansu cephe-i harpte: cilt 55, s 173
- Fransa Cephe-i Harbinde: Baksenmur karbinde ilk defa Lys nehrini geçen müfreze kumandanı piyade mülazım Trebing cilt 54, s. 224
- Fransa cephesinde: Amerika Harbiye Nazırı Baker ile General Pershing Erkanı harbiye heyetleriyle Fransa cephesinde teftiş esnasında cilt 54, s. 412
- Fransa Cephesinde: Chemin-de- Dame Muharebelerinde Alman torpil andahat neferleri ilerlerken cilt, 54 s. 401
- Fransa ecnebî alayları. Resmin yukarısında Fas'ta ecnebî alaylarına mahsus kışla, aşağıda Fransız ecnebî alaylarına mensub askerler cilt 55, s. 109
- Fransa şuara ve üdebasından Chateaubiriland: cilt 55, s 103
- Fransa ve İtalya ricali Londra'dan avdetlerinde: Soldan Sağa: İtalya reis-i vükelası Orlander, Fransa reis-i vükelası Kalamansu, Fransa Hariciye Nazırı Pişon, Baş Kumandan General Fosch cilt 54 s. 321
- Fransa'da yeni kız mektebi: Talebeden bir tanesi cilt 55, s 328
- Fransız siperi: Sumpiyen ile Nuvayun arasında Maroy Tepesi'nde sukut ettirilmiş bir Fransız siperi cilt54, s. 380
- Frederic Auguste: Saksonya Kralı Frederic Auguste Garp cephe-i harbini ve donanmayı ziyareti sırasında Augsburg sefire-i harbiyesinin güvertesinde cilt, 54 s. 412
- Frederic von Berg: Almanya imparatorunun Sivil kabinesi müdürü tayin olunan Frederic von Berg cilt 54, s. 28
- Freynold: Garb cephesinde kahramanlığıyla Yurlumerit nişanını alan Alman yüzbaşısı Freynold cilt 55, s. 77
- Galata Rıhtımı'nda: cilt 54, s. 188
- Galip Paşa: Kosova Vali-i Sabıkı Galip paşa merhum cilt 54, s. 159
- Garb Cephe-i Harbinde: Bir İngiliz topunun tank biçiminde otomobil tertibâtı üzerinde nakli cilt 54, s. 25
- Garb cephesi Muharebeleri: Almanların eline düşen Amerikalılardan bir kaçının bir Alman zabıtı tarafından isti cevabı cilt 54, s. 177
- Garb cephesi muharebeleri: İngilizlerden takımıyla igtinam olunan şadırlı karargah cilt 54, s. 221
- Garb Cephesi Muharebeleri: St-Quentin Civarında İngiliz cephesinin yarılması-tahrib olunan bir İngiliz siperi üzerinde Almanların murüru cilt 54, s. 176
- Garb cephesi muharebelerinde: Schanoni ile Kuenluşatu arasında esir alınan beyaz ve renkli İngiliz Fransız askerlerinden birkaçı cilt 54, s. 241

- Garb Cephesinde Alman Kumandanları: General Wichura cilt 54 s. 381
- Garb Cephesinde Fransızlardan zabt olunan Ham kasabasından Alman topçuların müruru cilt 54 s. 321
- Garb cephesinde Kemmel civarında İngilizlerden igtinam olunan bir ağır top cilt 54, s. 320
- Garb cephesinde, Amentiere karbındaki muharebelerde zabt olunan bir İngiliz mevzi cilt 54, s. 236
- Garb Cephesinde, civarında pek şiddetli muhaberat vukün bulmakta olan ve ali-yül ekser namı geçen Ypres Şehri (Bombardımandan evvelki hali) cilt 54, s. 237
- Garb cephesinde: Aisne ile Marne arasında cilt 55, s 141
- Garb Cephesinde: Albert civarı muharebelerinde İngilizlerden igtinam olunan bir zırhlı tank otomobili cilt 54, s. 220
- Garb Cephesinde: Alman ateşiyle mahfedilen bir İngiliz topçu takımı cilt 54, s. 208
- Garb Cephesinde: Alman Kumandanlar: General Van Konta cilt 54, s. 380
- Garb Cephesinde: Alman süvarileri, cilt 55, s. 12
- Garb cephesinde: Almanlar tarafından zabt olunan İngiliz mevzilerinden biri cilt 54, s. 205
- Garb Cephesinde: Amerika askerlerinden Siou Hindlilerinden bir nefer cilt 54, s. 400
- Garb cephesinde: Bir Alman askeri 10 santimlik bir topu temizlerken cilt 54, s. 204
- Garb cephesinde: Bir Alman harb tayyaresi, yükseklerde bir düşman tayyaresiyle muharebe ederken cilt 54, s. 112
- Garb Cephesinde: Bir Alman havan topunun nakli cilt 54,
- Garb cephesinde: Dovai Kasabası'nın manzarası aşağıda solda Noyon Kasabasının kilisesi, sağda Belediye Dairesi cilt 55, s. 109
- Garb cephesinde: Fransızların askerlerini tehlikeli yerlerde sakınmak için kullandıkları levhalar cilt 55, s. 44
- Garb cephesinde: Garb cephesindeki muharebatta Almanların tenvirat efradı ile bir tenvir cihazı cilt 55, 140
- Garb cephesinde: Ham civarında igtinam olunan mühimmat, cilt 54, s.192
- Garb cephesinde: Ham Kasabası'nda Alman askerleri cilt 54, s. 192
- Garb Cephesinde: İngilizlerden zabt olunan bir topçu karargahı ile mühimmat cilt 54, s. 204
- Garb cephesinde: Kemmel Tepesi muharebelerinde maharet ve cesaret gösteren Alman kumanlarından General Sieger, cilt 54, s. 236
- Garb Cephesinde: Mach ile Samm arasından Alman Ocağı askerleri, cilt 55, s. 12
- Garb cephesinde: Montdidier ile Noyon arasında Alman bombacı askerleri cilt 55, s. 13
- Garb Cephesinde: müteaddid şimendüferlerin iltisak-ı nokta-ı mühümnesinde Caine Compiegne Kasabası – Resmin solunda kasabanın şehir-i emaneti dairesi – sağda ve yukarıda Compiegne Şatosu, aşağıda eski Merovingenne Şatosu (Üçüncü Napolyon bir müddet buradfa kalmıştır.) cilt 54, s. 400
- Garb cephesinde: Son Alman şiddetli taarruzların hedeflerinden Fransa'nın Bapavme ve Peronne Kasabaları cilt 54, s. 169

- Garb Cephesinde: St-Quentin sokaklarından İngiliz esirlerinin nakli cilt 54, s. 193
- Garb Cephesinde: St-Quentin'de Alman veliahdı cilt 54, s. 192
- Garb cephesinde: Yaralıların nakli cilt 54, s. 192
- Garb Saha-i Harbinde: cilt 55, s. 77
- Garp Cephesinde Mandidiye ile Nuvayun arasında Almanya İmparatoru Wilhelm, harita üzerinde hareket-ı askeriyeyi takip ediyor. Sol tarafta duran imparatorun biraderi Prens Hanri Doprus'tur. cilt 54, s. 397
- Garp Cephesinde: Alman piyade askerleri cilt 54, s. 381
- Garp Cephesinde: Alman Süvarileri cilt 54, s. 413
- Garp Cephesinde: Mandidier ile Noyon arasında Alman askerleri mevzilere makineli tüfekler nakil ederken cilt, 54 s. 385
- Garp cephesinde: Nöterdam Hastanesi önünde Alman ve Fransız mecruhlari cilt, 54 s. 412
- Garp Cephesinde: Tayyaresi sükut ederek mecruh düşen bir İngiliz tayyarecinin nakli cilt 54, s. 413
- Geistag: Geistag civarında Geistag'da kadim kilise cilt 55 s. 369
- Gemici Chichko: Bolşeviklerin Finlandiya Vali-i umûmiyesi ta'yin ettikleri gemici Chichko, cilt 54, s. 65
- Genç bir kadın: Lehistan Almanlarıyla Rus cephe-i harbine girmiş ve bir takım muharebelere iştirak etmiş olan Avusturyalı genç bir kadının avdeti cilt 54, s. 145
- General Hoffman: cilt 54, s. 380
- General Linginsen: Almanya'nın kumandalarından General Linginsen cilt, 54 s. 385
- General Alfred von Scheidier: Askerlerinin başında ilk defa Odessa'ya dahil olan Avusturya ve Macar Kumanlarından General Alfred vonScheidier cilt 54, s. 173
- General Allenby: Ahiren şeria'da ordusu mağlubiyete uğratılan Filistin de İngiliz Kumandanı General Allenby cilt 54, s. 221
- General Boroovic: İmparator ve Kral Carl, Feldmarchal arşidükü Engene ve General Boroovic cilt 54, s. 248
- General Edlerhust von Ettigen: Nuvayun civarında taaruzlarda yararlılıklar göstermiş olan General Edlerhust von Ettigen (1857'de Eurfort'ta tevellüd etmiştir) cilt 54 s 349
- General Fayolle: Fransızların İtalyanlara gönderdiği Kuvve-i İmdadiye Kumandanı iken ahiren Fransa'ya avdetle ordu Kumandanlığına tayin olunan General Fayolle cilt 54, s.177
- General von Ara (.....) ile Bulgaristan Baş kumandanı General Gegof
- General Gegof: İtilafa taraftar olan ve Malinof kabinesini muvaka iktidara getirmeye sebep olduğunu söyleyen Bulgar Baş Kumandanı (General Gegof): cilt 55, s 136
- General Guillavmat: General Sarrail'in yerine İtilaf Hükümetlerinin Makedonya muhtelif ordusu baş kumandanlığına tayin olunan General Guillavmat cilt 54, s. 25,
- General Haffman: Birest Litovask'ta Alman Murahhas Askeriyesi General Haffman cilt 54, s.12
- General Hofer: Sabık Avusturya ve Macar Erkan-ı Harb Reisi olup aniden ve fat eden General Hofer cilt 54, s.11

General Kont Schmettow: cilt, 54, s. 381

General Krauss: Avusturya imparatoru ve Macaristan Kralı, Karl Kolerado Kumandalarından General Krauss'a eliyle nişan ta'lik ederken cilt 54 s. 109

General Krilenco: Ahiren ismi pek çok zikr olunan Rus Başkumandan General Krilenco cilt54, s.11

General Liese: cilt 54, s. 380

General Mannerhelm: Finlandiya'da Kızıl Hassaların tahribatına karşı koyan Beyaz Hassa alayları Kumandanı Finlandiya cilt 54, s. 65

General Persing'in Heykeli: cilt 55 s. 256

General Plancher Batlın: Avusturya ve Macaristan'ın Arnavutluk Cephesi kumandanı General Plancher Batlın cilt 55, s. 124

General Sixt Von Arnin: Flander cephesinde muvaffakiyetler kazanmış ve Kemmel Tepesi'ni zalat eden General Sixt Von Arnin cilt 54, s. 241

General Vekessel: Ahiren 72 yaşında olduğu halde sekine-i kalpten vefat eden Alman kumandalarından General ve Kessel cilt 54, s., 384

General von Arz.: Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı Karl Hazretleriyle erkan-ı harbiye reisi General von Arz. Cilt 54, 1394 no'lu derginin kapağında

General von Below: cilt 55, s. 25

General von Bolen: Garb cephesindeki muharebâta büyük yararlıklar göstermiş olan Alman Kumandanlarından General von Bolen cilt 54, s 337

General von Eberhardt: Garb cephesinde, kammel Tepesi muharebelerinde yararlılık gösteren Alman kumandanlardan General von Eberhardt. Cilt 54, s. 237

General von Einem: Garb Cephesi Muharebelerinde temyiz edilen Alman Kumandanlarından, cilt 55, s. 25

General von Hutier: Fransa cephesinde Nuvayun civarında muharebelere girişerek hasma zaiyat-ı azimme verdirmiş olan General von Hutier cilt 54, s 352

General Von Hutier: Garv cephesinde taarruz ordusu kumandanlarından General Von Hutier ile erkan-ı harbiye reisi General Von Sauberzweig, cilt 54, s. 240

General von Kuzmarek: Rusya'da üç sene esaretinden sonra, adet eden Prezemil mûdafaa-ı General von Kuzmarek cilt 54, s. 112

General von Linsingen: Hizmet-i askeriye duhûlunun 50.sene-i devriyesini idrak eden General von Linsingen cilt 54, s. 192

General von Morda: cilt 55, s. 25

General von Webert: Garb Cephesinde Nuvayn ve Mondidiye muhaberelerinde muvaffakiyetler istihsal eden General von Webert (1857 senesinde Breslav'da tevellüd etmiştir) cilt 54 s 348

General Wingler cilt 54 s. 381

Germanya Heykeli: Almanya' da Nidervaldde Germanya Heykeli cilt 55, s 173

Giresun: Karadeniz sahilin güzel şehirlerimiz ve limanlarımız; Giresun'un manzarayı umûmiyesi cilt 54, s. 268-269

- Giresun: Karadeniz sahilinde güzel şehirlerimiz ve limanlarımız: Giresun cilt 54, 1395 no'lu derginin kapağında
- Gitemir Şehri: Ukrayna ile sulh-u akd olduğu yer: Gitemir Şehri, cilt 54, s. 96
- Goetler: 16 Haziran 1900'da Almanya'nın Pekin sefiri Goetler katl edilmiş, 1903'te Çin Hükümeti bunun namına bir abide yaptırmıştı. Yukarıki resimde görülüyor cilt 55, s. 25
- Guttenberg: Matbuanın mucidi Guttenberg'in 450. sene-i Devriye-i vefatı cilt 54, s. 84
- Gümülcüne Mebus-ul Sabıki İsmail Bey: cilt 55, s 232
- Gümüşhane: Gümüşhane yolunda bir manzara, cilt 54, s. 89
- Hakan-ı Mağfur Sultan Mehmet Han-ı Hamis: cilt 54 s., 364
- Hakan-ı Mağfura ait hatırat: Sultan Mehmet Han-ı Hamis Edirne manevralarında, Seydler istasyonunda cilt 54, s. 364
- Hakan-ı Mağfur Mehmet Han-ı Hamis: cilt 54, s. 365
- Hakan-ı Mağfur Sultan Abdülhamid Han-ı Sâni, cilt 54, s. 38
- Hakkı Paşa: Merhum (Babıali hukuk müşaviri tayin olduğu zaman) cilt 54, s. 408
- Hakkı Paşa: Merhumun gençlik zamanı cilt 54, s. 408
- Hakkı Paşa: Merhum (Rumeli, Vilayetinde teftişata memur edildiği zaman) cilt 54, s. 408
- Halep İstasyonu: Halep İstasyonu'nda bir katarın muvassalatı ve istasyon civarında depolar cilt 55, s 216
- Halep İstasyonu: İngilizler tarafından işgal olunan Halep şehri manzaralarından Halep İstasyonunda ve civarında diğer iki manzara cilt 55, s 217
- Halep şehri dahilinde bir sokak: cilt 55, s 217
- Halep şehri: İngilizler tarafından işgal olunan Halep şehri manzaralarından cilt 55 s 188
- Halep'te şehir haricinde bir sokakta: cilt 55, s 217
- Halil Bey: Lahiken Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey cilt 55, s 168
- Hamidiye Kruvazörü: Balkan Harbi sırasında Bahr-ı Sefide'deki akınlarıyla bir destan-ı zafer teşkil eden, bu defa Karadeniz de ilk sefine-i harbiye olarak Odessa Limanına giren oradan avdetinde bir mektep-i talim sefinesi şekline ifrağı kararlaştırılan Hamidiye Kruvazörü cilt 54 s. 392
- Hamidiye Kruvazörümüz: Şanlı Hamidiye Kruvazörümüz, ilk sefire-i harbiye olarak Odessa Limanı'na girerken cilt 54 s. 312
- Hanedan-ı saltanat erkanının Bostan iskelesinden Eyüp Sultan Türbe-i Hazret-i Halide müteveccihen aziretleri cilt 55, s 73
- Hanri Schetroling ile zevcesi: Almanların uzun topraklarla Paris'i bombardıman ettikleri sırada yaralanıp vefat eden İsviçre sefareti müsteşarı Hanri Schetroling, ile zevcesi cilt 54, s. 225
- Harbiye Nazırı Abdullah Paşa: cilt 55, s 228
- Harbiye Nazır-ı Cedidi Süleyman Şefik Kemal Paşa: cilt 55, s 305
- Harbiye Nazırı Cemal Paşa: cilt 55, s. 364
- Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa: cilt 55, s. 364

- Harita: Kafkasya'da stihsal olunan yerlerimizi ara'e eden harita cilt 54, s 102
- Hasan Tahsin Beyefendi Memâlik-i müstehlise müfettiş umûmîliğine ta'yin olunan Suriye Vali-i sabıkı Hasan Tahsin Beyefendi, cilt 55, s. 36
- Hayfa: Manzara-ı umûmiyesi ve limanı cilt 55 1416 no'lu derginin kapağında
- Hayfa'da Şimendüfer istasyonu: cilt 55, s 185
- Hayfa'nın deniz cihetinden görünüşü: cilt 55, s 184
- Heçin Sûvari mücahidleri: cilt 55, s 96
- Heindenburg Kruvazörü: Almanların batırdığı gemilerden Heindenburg Kruvazörü cilt 55, s 264
- Hertleing: Ahiren istifasını veren Alman Başvekili Hertleing cilt 55, s. 144
- Heyet-i Mahsusa: Courlande'nin istikbalini tayin için Almanya Hükümetiyle Müzakeratta bulunmak üzere Berlin'e gitmiş olan Heyet-i Mahsusa cilt 54, s. 144
- Himaye-i Etfal Cemiyet-i Hayriyesi'nin asar-ı hüsnasından cilt 55 1426 no' lu derginin kapağında
- Himaye-yi Etfal Cemiyet-i Hayriyesi'nin asar-ı hüsnâtından cilt 55 s. 309
- Hind Prenslarına mahsus bir fil: cilt 55, s. 105
- Hindistan' da Mavd kalesi: cilt 55, s. 105
- Hodeida San'a yolunda: Hacile civarında moufahak vadisi cilt 55, s 200
- Hodeida ve San'a yolunda bir orman: cilt 55, s 201
- Hodeida: San'a yolunda Moufahak ve Sevk-el-Hamis cilt 55, s 200
- Hodeida-San'a yolunda, hacile köylüleri: cilt 55, s 201
- Homa'nın manzara-yı umûmiyesi: cilt 55, s 189
- Horan'da bir manzara: cilt 55, s 188
- Horan'da diğer manzara: cilt 55 s 189
- Hüdavengar vali-i cedidi Azmi Bey: cilt 55, s 269
- Hüseyin Hilmi Paşa: Avusturya İmparatoru'nun ziyaretleri münasebetiyle İstanbul'a gelmiş olan Viyana sefir-i kebirimiz Hüseyin Hilmi Paşa cilt 54, s. 250
- Isonza sahasında: Bir kumandan mevkiin medhali telefon ve telgraf telleri cilt 54, s. 4
- Isonzo Nehri: Isonzo Nehri üzerinde İtalyanlardan igtinâm olunan bir sal cilt 54, s. 80
- Isonzo Saha-i Harbinde: Taarruz grupları, taarruza hazırlanırken cilt 54, s. 32,
- Isonzo Sahasında: Düşman teyyarelerine karşı bir top cilt 54, s. 44,
- İbka olunan maliye Nazırını Cavid Bey: cilt 55, s 168
- İbrahim Hakkı Paşa: Devlet-i Osmaniye'nin Berlin Sefir-i kebirini iken irtihal eden İbrahim Hakkı Paşa Merhum. Cilt 54 s., 104 nolu derginin kapağında
- İbrahim Hakkı Paşa: Berlin sefiri merhum en son fotoğrafisinden cilt 55, s. 2
- İftar seferesi: Ramazan Hatırası cilt 54 1399 no'lu derginin kapağında
- İgotz Mendi Vapuru: Wolff Muavin Kruvazötürü'nün tevkif ederek bir Danimarka Limanı'na götürüp bağlattığı İgotz Mendi Vapuru cilt 54, s. 145

- İhtiyar kadın: Fransa da harb mıntkasında harap olmuş Pezi köyünde kalan birkaç ihtiyar kadın cilt, 54, s. 397
- İkdam sahib ve sermuharrini cilt 55, s 151
- İkinci Nicola'nın kızları: Müteveffa Sabık Rus Çarı İkinci Nicola'nın kızları: Olga, Tationna, Anastasia, Maria cilt 54 s. 409
- İkinci Frederic: Ahiren (26 yaşında) vefat eden Anhalat dukası ikinci Frederic cilt 54, s. 221
- İkinci Nicola: Bolşeviklerin kurşuna dizip öldürdükleri sabık Çar İkinci Nicola cilt 55, s. 64
- İkinci Nicolas: Skatrinburg'da Bolşevikiler tarafından kurşuna dizilip etlaf olunan sabık Rus çarı ikinci Nicolas (Oğlu kucağında) cilt 54, s. 409
- İkinci Wilhem: Almanya İmparatoru İkinci Wilham Fransa Cephesinde bir sperde teftişat icra ederken cilt 54, s. 284
- İmparator ve Kral Carl: Avusturya ve Macar tayyarecilerine iltifat ederken cilt 54, s. 256
- İmparator ve Kral Carl: Bir Avusturya ve Macar torpidosunun kumandan köprüsünde cilt 54, s. 257
- İmparator ve Kral Carl: Bir hassa alayını ziyaretinde bir zabıta iltifat ederken cilt 54, s. 249
- İmparator ve Kral Carl: Feldmarschal Baron Konrad, erkan-ı harbiye reisi von Arz cilt 54, s. 249
- İmparator ve Kral Carl: ile imparatoriçe ve Kraliçe Zita Hazretlerinin bir karargâhı ziyaretlerinden cilt 54, s. 248
- İmparator ve Kraliçe Zita: İmparator ve Kraliçe Zita bu nişanı almış olanlara iltifat ederken cilt 55, s 140
- İmparatoriçe Zita: İmparatoriçe ve Kraliçe Tebessümkar Zita, şehzadesi kucağında cilt 54, s 263
- İnebolu'nun diğer manzarası: cilt 54, s. 233
- İnebolu'nun sahilden manzarası: cilt 54, s. 232
- İngiliz Balonu: Bir ağaca çarpıp sakatlanan bir İngiliz Balonu cilt 54, s. 97
- İngiltere Kralı George Hazretleri: cilt 55, s 229
- İngiltere Kraliçesi Mary Hazretleri cilt 55, s 229
- İnterepid, Siros, Ayfjeni Kruvazötörleri: İngilizlerin Zeebruges Limanı'na taarruzlarında Almanlar tarafından gark edilen İnterepid, Siros, Ayfjeni Kruvazötörleri, cilt 54, s. 236
- İran Şahı Der-saadetinde: cilt 55 s. 293
- İran: İran'ın Katchar Hanedân-ı saltanatına mensub şahıslar cilt 55, s 304
- İstanbul Şehr-i Emaneti Dairesi: Yevmî gazetelerde var mı yok mu ? diye mevcudiyi münakaşa edilmekte olan İstanbul Şehr-i Emaneti Dairesi cilt 54, 1403 nolu derginin kapağında
- İstanbul: İstanbul'da deniz hamamı manzaraları, cilt 55, 1406 nolu derginin kapağında
- İstanbul' da pazar yeri: Elli seneden beri pazar yerlerimizin bu halde henüz haller yapamadık. Cilt 55, 1411 no' lu derginin kapağında
- İstanbul'da Sonsuzluk: Ecdadımızın âsâr-ı azimesinden: Büyükdere Bendlerinden bir manzara cilt 55 no'lu derginin kapağında

- İstikraz-ı Dahiliye: Mekteb-i umûm talebâtı namına iştirak eden bizim Alim Anas Sultaniyesi Talebatı muhterem müdürleri Arif Beyefendi ve Müdireleri Hatice Hanım Osmanlı İtibar-ı Milli bankasında istikraza yazıldıkları sırasında cilt 54, 1392 no'lu derginin kapağında
- İsviçre de askerî talim: Ahval ve hadisâtın her türlü ihtimaline karşı ihtiyatlı bulunmak isteyen İsviçre de askerî talim cilt 55, s. 44
- İsviçre de esir mübadelesi Resmin yukarısında Badgeran dükü, aşağıda badprens Marks, Kostalis'te mübadele ile kurtulan Alman esirleri ile söyleşirlerken cilt 55, s. 108
- İsviçre Münazırı: cilt 55, s 345
- İsviçre ordularında: Motorlu bisikletli İsviçre askeri cilt 54, s. 225
- İsviçre Ordusunda: Makineli tüfeklerle talim icrası cilt 55, s 140
- İsviçre: İsviçre bîtarafılığıyla beraber hudûdunu tahkîm ediyor: Resmin bu karesinde: Hudud-u tahkîmâtı, aşağıda: hudud muhafazaları cilt 54, s. 56
- İsviçre'de askeri Talimleri: cilt 55, s 176
- İsviçre'de: Glaris Kontonunda açık havada ahalinin ilkbahar içtimai cilt 54, s. 157
- İsviçre'de: 1300 metre irtifada ve Montreu ile İspiç arasında Gıştav Vadisi'nde kain üç yüz adalı Cisim Otel cilt 55 s. 369
- İsviçreli tayyareci Scheder: Jungfrau dağının üstünden ilk defa tayyare ile geçen İsviçreli tayyareci Scheder cilt 54, s. 321
- İtalya Cephe-i Harbinde: İtalyanların recaatlerinde yangınlar çıkardıkları Asiago Kasabası (Bu kasaba civarında, tütün fabrikaları vardı) cilt 54, s. 64,
- İtalya Cephesinde: Son Paolo'da İtalyanların tahrip ettikleri kilise cilt 54, s. 81
- İtalyan baş kumandanı General Armandudyaz: cilt 55, s. 9
- İtalyan Cephe-i Harbinde Nakliyat: cilt 54, s. 9
- İtalyan Cephe-i Harbinde Taarruzat: Avusturya ve Macar askerlerinin Livanza Nehri'nden murûrları cilt 54, s. 173
- İtalyan Cephe-i Harbinde: Ateş etmeye mühiyya Sarbi' ateşli rovelver tozları cilt 54, s. 124
- İtalyan Cephe-i Harbinde: Bir evin damında düşman tayyarelerine karşı bir Avusturya ve Macar makineli tüfeği cilt 54, s. 29,
- İtalyan cephe-i Harbinde: Çaymadi Kampo Tepesi'nde cilt 54, s. 65
- İtalyan Cephe-i Harbinde: Gorice Civarında cilt 54, s. 9
- İtalyan Cephe-i Harbinde: Pontedi Piave cilt 54, s.11
- İtalyan Cephe-i Harbinde: Ponte-di Piave'de İtalyanların tahrib ettikleri Kilise Kalesi cilt 54, s.16
- İtalyan Cephe-i Harbinde: Yüksek ve karlı dağlar üzerinde hücum askerleri cilt 54, s. 108
- İtalyan Cephesi Muharebeleri: 68 santimlik bir İtalyan mermisinin isabet ettiği müstahkem bir Avusturya ve Macar mevki'î, cilt 54, s. 64
- İtalyan Cephesinde: Avusturya ve Macar bataryaları İtalyan mevzilerine ateş ederken cilt, 54, s. 413
- İtalyan cephesinde: Avusturya ve Macar mevzî cilt 54, s. 41

- İtalyan cephesinde: İtalyan Tayyarelerine karşı bir tam üzerine yapılmış merdibvenli kale üstünde makineli tüfek cilt 54s. 241
- İtalyan Cephesinde: Montello Nehri kenarında Avusturya ve Macar istihkam ve köprücü takımları cilt 54, s. 400
- İtalyan Cephesinde: Yukarıda Sandonadi Piave Kasabası, aşağıda Piave vadisinde Çezan Kasabası, cilt 55, s. 12
- İtalyan Cephesinde: Zırhlı bir Avusturya-Macar katarı İtalyan Cephesinde 30, 5'lik top, cilt 54, s. 48
- İtalyan Saha-ı Harbinde: Avusturya ve Macaristan Erkan-ı Harbiye Reisi cilt 54, s. 8
- İtalyan Saha-i Harbinde: Avusturya ve Macaristan hükümdarı Karl ile Bulgaristan Kral Ferdinand") cilt 54, s. 8,
- İtalyan sahra-i harbinde: Dolomites'lerde karlar altında bir, tonluk medhali cilt 54, s. 156
- İtilaf Askeri ordularının muavin askerlerinden: cilt 55, s 173
- İtilaf Baş Kumandanı General Foch cilt 54, s. 193
- İtilaf Baş Kumandanı Mareşal Foch: ile Alman murahhasaları arasında mütarekenin imza edildiği tarihi vagon cilt 55, s 233
- İtilaf Kumandanları: Soldan sağa General Peten, Mareşal Heich, Mareşal Fosch, General Persching cilt 55, s 173
- İzlanda Adası: İzlanda Adası'nın muhtariyeti münasebetiyle: Resmin yukarısında adanın merkez idaresi Reykyavik şehri, resmin aşağısındaki solda bir İzlandalı kadın, sağda Alman Konsoloshanesi cilt 55, s. 45
- İzmir mazlumlarına Muavenet Heyeti: cilt 55, s 280
- İzmir Şehri: Anadolu'nun en mühim mihrac-ı iktisadi ve ticarisi olan ve elyevm Yunan işgaline uğramış bulunan İzmir Şehri manzaralarında cilt 55, s 244
- İzmir Zeybek oyunu: İzmir'de duçar-ı felaket olanlar menfaatine geçen Cuma Gülhane parkında verilen eğlencede İzmir Zeybek oyunu cilt 55, 1422 no'lu derginin kapağında
- İzmir'de: Bir sokak ve incir mahsülü nakliyatı cilt 55, s 249
- İzonzo'da: cilt 54, s. 288
- İzzet Paşa: İmparator Hazretlerinin mihmandarı İzzet Paşa cilt 54s. 250
- Jan Kaytı Steakewski: Lehistan reis-i cedid-i vükelası Jan Kaytı Steakewski (Evvelce Lehistan kabinesinin Maliye nezaretinde idi) cilt 54, s. 177
- Janderuk Heykeli: Fransa'nın Reims Şehrinde Janderuk Heykeli cilt 55, s. 77
- Japonya meclis mebusanı: Bu sıralarda bir takım gürültülü müzakerelere ve mücadelelere mahal olan Japonya meclis mebusanı bir içtima esnasında, cilt 55, s. 124
- Japonya'nın Haruna Zırhlısı: Almanya'nın Wolff Kruvazötörü'nün şanlı sergüzeştinden evvel hasarzedeye etmiş olan Japonya'nın Haruna Zırhlısı (... , 21 Tanklı,75 Barkız Kuvvetinde türbin makineli) cilt 54, s. 237
- Jorjefna: Fransa hikâyenuvisanından müteveffa Jorjefna cilt 54, s. 234
- Joseph Kiss: Avusturya ve Macar tayyarecilerinden Joseph Kiss cilt 54, s. 260

- Kadın: Amerika Salib-i Ahmer hizmetinde seksener yaşında iki kadın, cilt 55, s. 76
- Kadın: Finlandiya'nın Beyaz Hassa Alaylarında muhabereye iştirak eden biri erkan elbisesiyle – iki kadın cilt 54, s 337
- Kafkasya ahvali: Resmin yukarısında, Tiflis civarında alan askerli tarafından esir alınan tatarlar. Resmin aşağısındaki silahlanmış Gürcü süvarileri cilt 55, s. 45
- Kafkasya'da Ordovbat Medresesi: cilt 55, s 132
- Kafkasya'da Orsalı Köyü ve camii: cilt 55, s 133
- Kahraman askerlerimiz: Anadolu Yollarında Topçularımız cilt 54, 1390 no'lu derginin kapağında
- Kaptan Akırmak: Finlandiya'ya muavenet için İsveç hükümetinin Aland adalarına gönderdiği Tor, Zurihli Kruvazörülle Kaptanı Akırmak cilt 54, 145
- Kaptan Heineke: İngiltere Manş kanalında taarruz eden Alman Tornido Filosu Kumandanı cilt 54, s. 157
- Kaptan Remy: Bahri Muhit Adasın da 28 bin tonluk vapurla Amerikalıların Presiden Lenkolen askeri nakliye vapurunu batıran tahtül- bahr kumandanı Kaptan Remy cilt, 54 s. 380
- Kaptan Shtayz Bavere: Sardunya Adasında Karlo Forte Limanı'nda müteaddid gemileri batıran Alman taht-ül bahr kumandanı Kaptan Shtayz Bavere cilt 54, s 336
- Kaptan Strasser: İngiltere'ye taarruz eden Alman havaî filosunu idare eden 6 Ağustos gecesi taarruzunda mektul düşen Kaptan Strasser, cilt 55, s. 60
- Karagöz Sahibi Merhum Fuad Bey cilt 55, s 317
- Karikatür*: İstikraz-ı Dahilî- Köylülerimizde: Kağıd ekiyorum, Altın Biçeceğim Cilt 54 1389 no'lu derginin kapağında
- Kayış Dağı Suyu-Pınar başı: cilt 55, s 101
- Kembel Tepesi: Fransa Cephesinde İngilizlerin büyük bir hezimete duçar oldukları Kembel tepesi Civarında bir mevzi cilt 54, s 337
- Kerensky: Paris'te Londra'da propaganda için uğraşan Kerensky, cilt 55, s. 13
- Kılıç Alay: Hakan-ı Mağfur Sultan Mehmet Han-ı Hamis' in Kılıç Alay Hatratından, Alay Edirne Kapısı civarından geçerken cilt 55, s 52
- Kılıç Alayı: Hakan-ı Mağdur Sultan Mehmet Han-ı Hamis' in Kılıç Alayı hatratından; Alayın Beyazıd'dan mururu ve Beyazıd' a inşa edilmiş olan tak-ı zafer cilt 55, s 53
- Kırım: Kırım'ın en güzel limanı: Sivastopal cilt 54 s. 304
- Kırım'da: Bahçesaray şehrinde cami avlusu cilt 54, s. 160
- Kırım'da: Sivastopol Limanının manzarası cilt 54, s. 161
- Kırk Çeşme Su Kemerleri: cilt 55, s 100
- Kızıl Hassa: Bolşeviklerin tahrîbkâr vesâit-i icraiyyesi Kızıl Hassa efradından bir takımı cilt 54, s. 57
- Kiew şehri: Ukrayna'nın merkez idaresi Kiew şehri Resmin ukarısında, Kiew'in meşhur Lavra Manastırı ve civarı Ortada Kiew civar köylerinden bir kadın ile erkek Aşağıda Kiew balıca caddesi Karaşzik yukarıda şehrin asayişini temin için tedabir-i cedide ittihaz eden Alman Kumandanı Fledmarschal von İhhoren cilt 54 s., 284

- Kiew Şehrinde: Ukrayna'nın merkez idaresi olan Kiew Şehri'nde zabt ve sivil Ukraynalılarla Almanlar cilt54, s. 353
- Kont Amiral Murer: Almanya'nın Finlandiya muavenete gönderdiği filosu kumandanı Kont Amiral Murer cilt 54, s. 320
- Kont Czernin: Ahiren istifa etmiş olan Avusturya ve Macaristan Hariciye Nazırı Kont Czernin Avusturya Generali üniformasıyla cilt 54, s. 172
- Kont Keyserling Baltık vilayetleri Almanya komserliğine tayin olan Kont Keyserling Cilt 54, s. 193
- Kont Mirbach: Kiew'de katl olunan Alman sefiri Kont Mirbach'ın Berlinde cenaze resminde hazır bulunanlar cilt 55, s. 60
- Kont Odgat Czernin: Avusturya ve Macaristan'ın istifa edip çekilen hariciye Nazırı Kont Odgat Czernin; 1872'de doğmuş, Lahey ve Paris sefaretinde bulunmuştur. Cilt 54, s. 225
- Kont Tiza: Ahiren katl edilen Macaristan ricalinden Kont Tiza cilt 55, s 220
- Kont von Mirbach: Moskova'da katl edilen Alman sefiri cilt 55, s. 8,
- Kont Zeppelin: Zeppelin balonlarının mucidi müteveffa Kont Zeppelin Constance'de rekz olunacak abide cilt 54, s. 240
- Kontroçeni Şatosu: Romanya sulhunun imzaladığı Kontroçeni Şatosu cilt 54 s. 289
- Koufra Zaviye'si civarında vaktiyle Şeyh Sunusi rezdine azam edilmiş olan heyetin Tibolar tarafından icra edilen kılıç olaylarını teması cilt 55, s 88
- Kraliçe Refa: Avusturya imparatoriçesi ve Macaristan Kraliçesi Refa hazretleri cilt 54, s. 247
- Kraliçe Zita: Avusturya İmparatoriçesi ve Macaristan Kraliçesi Haşmetli Zita Hazretleri cilt 54, s. 252
- Kremlin Sarayı: Rus Payitahtının teresburg'dan Moskova'ya nakl Moskova'da bir manzara ve meşhur Kremlin Sarayı cilt 54, s. 157
- Krupp Fabrikası: Almanya'da bîtaraf hükümetlerin ateşe militerleri ile İsveç ve Norveç zabıtları Krupp Fabrikası'nda gezerlerken cilt 55, s. 60
- Kruvazör: Başından batan bir kruvazör cilt 55, s 264
- Kudüs-u Şerif: Resmin yukarı kısmında Kudüs'ün dahilin şehrinden bir manzarayı irade eder. Resmin aşağısında ve sol tarafında bütün Hristiyanlık aleminin teveccühgahı olan ve makam-ı Hazreti İsa'yı ihtiva eden meşhur Kıyame Kilisesi. Resmin sağında İngiliz Mektebi Cilt 55, s 180
- Kudüs dahilinde bir sokak: cilt 55, s 180
- Kudüs'te Alman Kilisesi: cilt 55, s 180
- Kudüs'te Babül halik ve Meyanı: cilt 55, s 181
- Kudüs'te Cebel-el-tur: cilt 55, s 181
- Kumda-yı mütehizzân vüzera-yı Osmaniyeden Tevfik Paşa Hazretleri cilt 55, s 284
- Kurtarılan yerlerimiz: Van şehrinin Manzara-ı umûmiyesi cilt 54, s. 152
- Kutlo seyyâh-ı Amundsen: Meşhur Kutlo seyyâh-ı Amundsen (Ahiren kutb-u şimalde altı haftalık bir seyahat icra etmiş) cilt 54, s 349

- Laon kasabası: Fransa'da Laon kasabası civarı ve kasabanın meşhur kilisesi (Bu civar muharebatında Fransızlar azim zaiyata uğramışlar, 27 Mayıs'tan 4 Hazirana kadar 50.000 esir vermişlerdir.) cilt, 54 s. 353
- Latif Beyefendi: Sultan Mehmet Han-ı Sadis Hazretlerinin baş mabeyncisi cilt 54, s 377
- Lehistan kabinesinin istifası: Ortada Başvekil Harzeviski, sağda ticaret nazırı Vina Tufiska, solda Hariciye nazırı Rustovrofiski cilt 54, s. 97,
- Leipzig Pazarı: 650.sene-i devrişyesi yukarıda tuhaf bir reklam arabası, aşağıdaki resimlerde panayıra ait reklamlardır. Cilt 54, s. 224
- Leipzig panayırında: Hansa Şirketinin Dairesi cilt 55, s. 124
- Leipzig sergisi esnasında: Şehrin manzarası cilt 55, s 176
- Lemni Adası: Mütarake üzerinde İtilaf Kuvvetlerinin işgali kararlaştırılan adanın Seyhan Kenarı cilt 55, s 232
- Lemni Adası: İtilaf hükümetleriyle Hükümet- i Osmaniye arasında mütareke akd olunan yer Lemni Adasının Mondoros Limanı'ndan bir manzara cilt 55, s 212
- Lenin: Rus Bolşeviki sergerdesi Lenin cilt 55, s 175
- LePort Liman ve Kasabası: .Ahiren Alman Torpido Filosunun taarruzuna uğrayan Belçika sahilinde LePort Liman ve Kasabası. Ortadaki Albrech cilt 54, s. 205
- Londra'da müzayeke: Ahaliye patates tevziâtı cilt 54, s. 125
- Londra'da Trafalgar Meydanı'nda büyük bir rümayiş cilt 55, s 229
- Loon Şehri: Fransızların toplarıyla tahrib ettikleri kendi memleketlerinden Loon Şehri cilt 54, s. 204
- Lovis Ramayer: Yedi sene yaya dünyayı dolaştıktan sonra ahiren Berlin'e avdet eden Lovis Ramayer cilt, 54 s. 385
- Lucerne: Lucerne'de vapurla kasabaya gelirken cilt 55 s. 369
- M. Von Batoeki: Almanya İmparatorunun Sivil kabinesi müdürü iken Konigsbrig valiliğine ta'yin olunan meşhur M. Von Batoeki cilt 54, s. 24
- Maarif Nazırı Said Bey: cilt 55, s 168
- Macaristan payitahtı: Budap eşte'de Danube üzerinde köprü ve Parlamento Dairesi cilt 54, s. 273
- Macaristan reis-i vükelası Dekerle: Ahiren istifasını veren ve tekrar yeni kabineyi teşkile memur olan Macaristan reis-i vükelası Dekerle cilt 54, s. 224
- Madam Krauss'un bebekleri: cilt 54, s. 116
- Mahmut Paşa Hazretleri: cilt 55, s 353
- Makbere: Almanya Erkan-ı Harbiyesi General Ludendorf'un garp cephesinde tayyare zabıtı olarak vefat eden iki oğlunun Berlin'de makberesi cilt 55, s. 125
- Makedonya' da Makber i maktul düşen Alman askerlerin makberi cilt 55, s 172
- Mal Köyü Menbarı: Alem Dağı Ormanlarında Mal Köyü Menbarı cilt 54 s 344
- Maliye Nazırı Abdurrahman Efendi: cilt 55, s 228

- Mareşal Fuat Paşa: Zat-ı Şahane hareket-ı milliye hakkında maruzatta bulunmuş olan Mareşal Fuat Paşa cilt 55, s 365
- Margioliman: Romanya Muhafazakaran Fırkası Reisi ve Baş Vekili Margioliman cilt 54, s. 157
- Marki Pallovicini: Avusturya ve Macaristan der-saadet sefir-i Kebiri Marki Pallovicini cilt 54, s. 247
- Marle Therese: Her sene Viyana' da Marle Therese nişanına mahzar olanlar şerefine bir resm-i mahsus tertib olunur.
- Matin gazetesi: Uzun menzilli topraklar Paris'in bombardımanında Matin gazetesi idaresinde ihtiyat tedbirleri, cilt 55, s. 60
- Matmazel Suzanne Bachricht: Viyana operatı artistlerinden cilt 54, s. 132
- Matmazel Gretl Brendt: Viyana operatı artistlerinden cilt 54, s. 132
- Matmazel Janet Rakın: Amerika'da İrlandalılar Konferansında İrlanda'nın halas ve istiklalini müdafaa eden İrlandalı Matmazel Janet Rakın cilt 54, s. 176
- Mecidiye Kruvazörü: cilt 54, s 210
- Mecidiye Kruvazörümüz: Bedayet Harbı'nda Odessa Limanında gark olmuş, Ruslar tarafından yüzdürülmüş, ahiren Sivastapol Limanı'nda bulunarak tekrar Osmanlı donanmasına İltihak etmiş olan Mecidiye Kruvazörümüz cilt 54 s. 216
- Medine'de bir sokak cilt 55, 1412 nolu derginin kapağında
- Medine-i münevvere civarında Hazret-i Hamza' nın türbesi ve cami-i şerifi: cilt 55, s 117
- Medine-i münevvere: cilt 55, s 117
- Medine-i münevverede bir manzara – Heçin suvari Jandarmaları: cilt 55, s 117
- Mehmet Hadi Paşa: Ticaret ve Ziraat Nazırı Mehmet Hadi Paşa cilt 55, s. 364
- Mehterhane Musiki Takımı: İzmir'de duçar-ı felaket olanlar menfaatine Gülhane Parkı'ndaki müsamereye iştirak eden Mehterhane Musiki Takımı cilt 55, 1422 no'lu derginin kapağında
- Mekke-i Mükerrerme-Kâbe-i muazzama derundan cemaat-i müslimin cilt 55, s 116
- Merhum Hulusi Bey cilt 55, s 264
- Mermi: 42 santimetrelilik patlamış İtalyan Mermisi: cilt 55, s. 24
- Mezar: Lehliler için, lehli esirler tarafından inşa edilmiş olan bir mezar. cilt 54 s. 401
- Midilli Kruvazötorü: Çanakkale boğazından çıkan ve Lemni'de düşman müessesâtına muvaffakiyetle taarruz ederken vatanımızdan bir torpil tarlasına düşüp gark olan Midilli Kruvazötorü cilt 54, s. 28
- Mihenk gazlara karşı atların maskesi: cilt 55, s. 13
- Mini Mini Yurdu: "Mini Mini" Yurdunda İsveç Sefiresi Madam D'ankarswaerd'in riyaseti altında çocuklar ve himaye için teşekkül eden Heyet-i Hayriyye'nin Tophane'de Tumtum Sokağında hayrhanesi cilt 54 1389 no'lu derginin kapağında
- Mithat Paşa: Bâni-i Meşrutiyet, Hamî-i Hürriyet Büyük Mithat Paşa, merhum(4. sahifedeki fikraya müracaat) cilt 55, 1405 nolu derginin kapağında
- Mondoros Limanı: İtilaf hükümetleriyle Hükümet-i Osmaniye arasında mütareke akd olunan yer lemni Adası'nın Mondoros Limanı cilt 55, 1418 no'lu derginin kapağında

- Moscou Şehri'nde Büyük Tiyatro: Bolşeviklerin kongrelerini akd ettikleri, ahiren ihtilaki sosyalistlerin toplandığı Moscou Şehri'nde Büyük Tiyatro cilt 55, s. 44
- Moskova şehri: Rusların eski payitahtı ve şimdiki merkez idaresi: Moskova şehri ve Bolşevikî ahali komiserlerinin ictimagâhı olan ve topraklarla muhafaza edilen Karamline sarayı cilt 54 s. 336
- Mozart ile Beethoven: Musikişinaş Mozart ile Beethoven' ın 1787 senesinde Viyana da mülakatı cilt 55, s 54
- Mösyö Buryan ve Mösyö Viebani: Kadınların Fransa'da intihabâta iştirakını te'min vakıa münasebetiyle sabık nazırlarından Mösyö Buryan ve Mösyö Viebani cilt 55, s 297
- Mösyö Clemenceau Fransa reisi vükelâsı mösyö Clemenceau siperleri gezdiği sırada cilt 54, s. 128
- Mösyö Gustave Lenkeg: Pest; Hırlap baş muharriri cilt 54, s. 279
- Mösyö Hans Puchstein: Avusturya Alman gazetecileri Cemiyeti Reisi Cilt 54, s. 278
- Mösyö Helfferich: Kont Meirbac'ın katli üzerine Almanya'nın Moskova sefaretine tayin olunan – Dahiliye Nazır-ı Sabıkı- Mösyö Helfferich cilt 54, s. 393
- Mösyö Joseph Vesz: Pester Lloyd-baş muharriri cilt 54, s. 278
- Mösyö Kamenew: Rusya cumhuriyetinin ilk Viyana sefiri Mösyö Kamenew cilt 54, s. 220
- Mösyö Carl Sedlak: Ost deutschen Rundchau baş muharriri cilt 54, s. 278
- Mösyö Lioptcheff: İtilafçılarla mütareke ve müsalaha müzakeratında Selanik' e azam olunan heyet-i Murahhasa reisi ve Dahiliye Nazısı Mösyö Lioptcheff: cilt 55, s 136
- Mösyö Lovdon: Flemenk sefinelerinin zabıtı üzerine itilaf hükümetlerini hükümeti namına şiddetle protesto eden Flemenk Hariciye Nazırı Mösyö Lovdon Ahiren Wortenburg'da, Womberun'da 83 yaşında vefat eden köy hayatı, şairi Christian Wagnet cilt 54, s. 177
- Mösyö Malihaff: İtilaf hükümetlerine mütareke ve musalaha teklifi eden Bulgaristan reis-i vükelası mösyö Malihaff: cilt 55, s 139
- Mösyö Mallnoff: Bulgaristan'ın yeni baş vekili Mösyö Mallnoff cilt 54 s 340- Alem Dağı Korusunda cilt 54 1400 no'lu derginin kapağında
- Mösyö Maxs Markus: Macar Hırlap baş muharriri cilt 54, s. 279
- Mösyö Renne: Avusturya sulhunu imzalayan cilt 55 s. 332
- Mösyö Sanchez Toka cilt 55, s 285
- Mösyö Theodoroff: Bulgaristan'ın Paris'e azimet eden sulh reisi cilt 55, s 285
- Mösyö Wilson'un refiki Miralay House: cilt 55 s. 256
- Mösyö Yaffe: Rusya cumhuriyetinin ilk Berlin sefiri Mösyö Yaffe cilt 54, s. 220
- Muharebe sebebiyle bîtarafın meşakkatleri: İsviçre'nin Lozan şehrinde ekmek vesikası tevzii cilt 55, s. 61
- Mustafa Kemal Paşa: Anadolu'daki hareket-i milliye rüesasından Mustafa Kemal Paşa cilt 55, s 365
- Mustafa Kemal Paşa: cilt 55 s. 261
- Mücahidin-i Sunusiye: cilt 55, s 93

- Mühim bir vesika-i tarihiye: Devel-i mütteffike ile Ukrayna arasında imza edilen muahide-i sulhiyyenin imzaları ihtiva eden kısmı cilt 54, s. 116
- Müşayih-i Sunusi: cilt 55, s 93
- Müteveffa tayyareci Bodeke: cilt 54, s. 100
- Müttefik orduda Bosnalı Askerler: cilt 54, 1379 No'lu Dergi Kapak.
- Nafia Nazırı Abok Ahmet Paşa: cilt 55, s. 364
- Naplouse manzara-yı umûmiyesi: cilt 55, s 192
- Nayon Kasabası: Fransızlar kendi memleketlerini nasıl tahrib ediyorlar resmin yukarısında Fransızların ağır top ateşi altında aldıkları Nayon Kasabası, aşağıda Nayon'da harabeye uğrayan bir sokak cilt 54, s. 235
- Nazım Beyefendi: Hamburg Osmanlı baş şebender-i hükümet Nazım Beyefendi cilt 55, s. 36
- Nazime Sultan Hazretlerinin Sahil haneleri: Veliâhd-ı saltanat hazretlerinin bu sene bayram tebrikatını kabul ettikleri, hemşireleri Nazime Sultan Hazretlerinin Sahil haneleri cilt 54, s 361
- Nihad Beyefendi: Polis Müdürü Umûmiyesi cilt 54, s. 102
- Noburg şehrinde bir manzara: (Alman taht- ül- bahrın Naburg sularında görülmesi münasebetiyle) cilt 54, s. 388
- Northeliffe: İngiltere'de Times gazetesinin ve diğer müteaddid gazetelerinin sahibi ve başlıca İngiliz propogandacısı Northeliffe cilt 54, s. 141
- Oca Zaviyesi: Bingazi ile Koufra arasında sunusilerin Oca Zaviyesi cilt 55, s 85
- Odessa Limanında: Avusturya ve Macar liman Reisi ile zabıtlarından biri bir Alman taht-ül- bahri üzerinde cilt 54, s. 401
- Odessa Limanında: Rus Torpiller: cilt 54 s. 304
- Odessa Limanı'nda: Rus Vapurları cilt 54 1397 nolu derginin kapağında
- Odessa Limanında: Vinç Makineleri (Karadeniz'de işgal olunan mühim limanlardan) cilt 54 1397 nolu derginin kapağında
- Odessa şehri: Ahiren müttetiklerin dahil oldukları Odessa şehriyle limanının manzarası cilt 54, s. 161
- Odessa Şehri: Müttefik orduları tarafından işgal olunan Odessa Şehri'nin manzaraları . Resmin yukarısında şehrin en büyük caddesi, Preobrayinsko ortada İkinci Katerina'nın heykeli, aşağıda limanın bir kısmı cilt 54, s. 168
- Odessa: Odessa civarında harab olan yerler, cilt 55, s. 13
- Odessa: Odessa'nın işgali sırasında esir alınan Japonlar cilt 54 s. 297
- Odessa: Odessa'nın işgalinden sonra sahile konulan makineli tüfekler cilt 54 s. 296
- Orenburg Şehri: Rusya'da Slovakların eline düşen Orenburg Şehri 60.000 nüfusu havîdir. Mühim ticaret merkezidir. cilt 55, s. 77
- Osman Hilmi Bey: 21 yaşında İsviçre'de terk-i hayat eden Hüseyin Hilmi Paşazade Osman Hilmi Bey merhum cilt 55, s 202

- Osmanlı Hukuk şinaslarının Almanya seyahat-ı: Soldan sağa Celaleddin Arif Bey, Osman Bey Alman Adliye Müşaviri Doktor Weince, Yusuf Ziya Bey, Alman Adliye Müşaviri Doktor Weince, Yusuf Ziya Bey, Ayaktakiler İstanbul Darulfünün muallimlerinden Doktor Salahaddin Bey, Lideman Von Fred Berg . cilt, 54 s. 380
- Ostende Limanı: İngilizler Ostende Limanına bir taarruzu bahri yaparak limanı sedd etmeğe teşebbüs ettikleri halde muvaffak olamamışlardır. Resmin yukarısında Alman bataryalarının tahrip ettiği Vindiktyu kruvazörü ve ortada batırılan İngiliz vapuru cilt, 54 s., 353
- Otomobil: İtalyanlardan istinam olunan bir zırlı otomobil cilt 54, s.11
- Ovnia: Karadeniz sahilinde güzel şehirlerimiz ve limanlarımız Ovnia'nın manzarayı umûmiyesi cilt 54, 1393 no'lu derginin kapağında.
- Ömer Hilmi Bey: 23 yaşında İsviçre'de terk-i hayat eden Hüseyin Hilmi Paşazade Ömer Hilmi Bey merhum cilt 55, s 202
- Paasche: Reichstog ikinci reisi vekili Paasche cilt 54, s. 385
- Padişah: Zat-ı hazret-i padişahinin Bostan İskeleyi'nden Eyüp Sultan Türbe-i Hazret Halide müteveccihen teşrif-i şahaneleri cilt 55, 1409 nolu derginin kapağında
- Paris Tâk-ı Zaferi Alman tayyarelerinin yarasa taarruzlarında hasara uğrayan tak-ı zafer. (Paris Tâk-ı Zaferi, 54 metre irtifâ, 48 metre arzındadır) cilt 54, s. 57
- Paris: Almanların Paris-i bombardman ettikleri uzun menzelli topların patlamış mermileri(İngilizler tarafından alınmış bir resimden) Cilt 54, s. 240
- Pasaport Muayenesi: Avusturya ve Macaristan askerleri tarafından Venedik Ovasında taht-ı işgaldeki yerlerde ve köprü geçitlerinde pasaport muayenesi ederlerken cilt 54, s. 140
- Pazar keyfi: Boğaziçi eski zamanda ve yeni zamanda emekdarı: Pazar keyfi cilt 54, s. 200
- Peste'de Belediye meydanı: cilt 55, s 221
- Peste'de, Tuna üzerinde bir köprü: cilt 55, s 220
- Petersbourg İngiliz Sefarethanesi ahiren burada yine rövtörlerle bir musademe vukua bulmuş, sefarethane Kızıl Hassalar tarafından işgal edilmiştir cilt 55, s 140
- Petersbourg'da: Kışlak Sarayı önünde Almanların hareket-ı askeriyesi üzerine her ne süretle olursa olsun akd-ı sulh edilmesi için yapılan büyük nümâyış cilt 54, s. 141
- Petersburg'da Lenin Hükümetinin mukarrî: cilt 54, s. 40, Smolny Müessesesi
- Petersburg'da sefalet manzaraları: Bir tarafta bir koleralı hastanın diğer cihette bir cenazenin nakli cilt 55, s. 60
- Petersburg'da: Halkın yağmakârlığı cilt 54, s. 41,
- Petersburg'da: Semolni müessesinde Lenin'in hacre-i iştigali önünde nöbetçi askerler cilt 54 s. 28
- Piave Cephesinde: bir tayyarenin istikşâfâtı cilt 54, s. 49
- Piave Nehri: Üzerinde İtalyanlara karşı taarruzda Avusturya ve Macar askerlerinin uğradıkları müşkulat nehrin fizanıyla etrafındaki yerleri suların basmasından ileri gelmiştir. Resmin Piave civarında sular altında bir kasabayı gösterir, cilt 54, s. 401
- Piave Vadisinde İtalyanların tahrîb ettikleri köprü cilt 54, s. 45
- Piave: Civarında bir Avusturya ve Macar posta mevzi cilt 54 s. 384

- Pierre Rossgger: Alman ve Avusturya'nın halk şaire Pierre Rossgger Ahiren 75 yaşında vefat etmiştir. cilt, 54 s. 381
- Posta güvercinleri: Harb zemininde Posta güvercinleri (Mektupları fotoğrafla küçültülüyor. Güvercinlerin ayağına bağlanıyor) cilt 54 s 348
- Posta Müdür-ü umûmisi Refik Halid Bey: cilt 55, s 340
- Posta tayyaresi: Paris ile Londra arasında tesis olunan ilk tayyare postacılığı münazarından Posta tayyaresi mektup kabulü eyliyor. Cilt 55, s 329
- Prag: Prag'da Avrupa'nın en nefis mebanisinden madud şehri emaneti ve oradaki tarihi saat cilt 55, s 352
- Prences Antonia Doluksenburg: Baviere veliahdı ile nişanlanan Prences Antonia Doluksenburg cilt 55, s. 124
- Prens Aytıl Frederic Vapuru: Sabanilla Limanı'nda muhterik olan Prens Aytıl Frederic Vapuru cilt 54, s. 288
- Prens Boris: Ahiren Garb Cephe-i Harbini ziyaret eden Bulgar veliahdı Prens Boris ile Bulgar murahas askerisi Gançef cilt 54 s 339
- Prens Cichnowsky: Politikan Gazetesiyle neşr olunan hatıratı hayali münakaşaları mücib olan, harb-ı umûmî zuhurunda Almanya'nın Londra Sefiri bulunan Prens Cichnowsky cilt 54, s. 156
- Prens Max Dubad: Almanya'da yeni kabineyi teşkili mamul olan Prens Max Dubad cilt 55, s. 144
- Prens Max von Bode: Wilson'un Beyânâtına mukabeleten Ajanis Wolf'a mühim beyânatta bulunan Prens Max von Bode, cilt 54, s. 96
- Prens Mikro: Fretag Kralının ahiren vefat eden oğlu Prens Mikro, yanındaki küçük biraderi Prens Petro cilt 54, s. 125
- Prens sixte de Baurbon: Avusturya ve Macar Hükümdarının kayınbiraderi Prens sixte de Baurbon (İmparator sulh hakkındaki mektuplarını buna yazmıştı) cilt 54, s 336
- Prens Von Leihnofuski: Almanya'nın sabık Londra Sefiri Prens Von Leihnofuski, cilt 55, s. 80
- Prens Wilhelm Sukulı: Fransa cephesinde kumanda ettiği ordular parlak mucaffakiyetler istihsal eden Almanya veliahdı Prens Wilhelm Sukulı atıyla cilt 54, s 338
- Profesör Sauerburch: Ahiren Almanya imparatoruyla mülakat eden İsviçre ülemasından Profesör Sauerburch cilt 54, s. 124
- Projektörü: Venedik Ovasında tayyareler için Avusturya ve Macaristan Ordusunun bir projektörü cilt 54, s. 381
- Rauf Bey: Anadoludaki Harekat-ı milliye rüesasından Rauf Bey cilt 55, s 365
- Refail Valçer: Ahiren Alman umûmiyesinde imparatorun sefiresine Refail Valçer cilt 54, s 336
- Reichstag reisleri: Soldan sağa: Reis Vekilleri Dove, Schaydemar, reis Frenbach, reis Vekili Paşa cilt 55, s. 24
- Resim:* (Servet-i Fünûn 279 Temmuz 1312" alt yazılı Tefvik Fikret'in şiirinin yanındadır. cilt 54 s. 301
- Resim:* (T.Fikret'in "Sabah Ezanında "şiirinin üstünde cilt 54 s. 300
- Resim:* (Tefvik Fikret'in "Zevrakçe'de iki Ruh-u Rakik" adlı şiirinin üstünde)

Resim: Avusturya ve Macar ordularından iyade kıtasına merbut bir istinsaf tayyaresi, haber getirirken cilt, 54 s. 404

Resim: Cenab Şahabettin'in "Son Arzu" adlı şiirinin üstünde

Resim: cilt 54 s 345

Resim: H.Z. imzalı " Levha Karşısında " şiirinin yanında, cilt 55, s. 20

Resim: T.Fikret'in "Bir Timsal" şiirinin yanında cilt 54, s.265

Reval şehri: Rusya'da Almanların işgal ettikleri Reval şehri. Yukarıda: Şehrin manzara-ı umûmiyesi, aşağıda Reval Limanı Yan tarafta, şehir emanet-i dairesinin meşhur kalesi cilt 54, s. 129

Rıfat Paşa: İbrahim Hakkı Paşa'nın irtihali üzerine Berlin Seferi Kebiri tayin olunan Rıfat Paşa cilt54, s. 5

Rıfat Paşa: İmparatoriçe hazretlerinin mihmandarı Rıfat Paşa cilt 54, s. 251

Riga şehri: Rusya'da Almanların işgal ettikleri yerlerden Riga şehrinin sahil kısmında bir manzara cilt 54 s. 169

Riga şehrinde şato: Baltık ayaltılarının Almanya'ya iltihakına meclis-i umûmî burada karar vermiş. Cilt 54, s. 220

Riyazet-i Bedeniye Mektebi: Fransa' da genç kızların yeni Riyazet-i Bedeniye Mektebinde atlama oyunları cilt 55, s 328

Riyazet-i Bedeniye Mektebi: Kız çocuklarında mümaresat- ı bedeniye için Fransa'da Deavville' de keşad olunan Riyazet-i Bedeniye Mektebi münazarından. Derse hazırlanan küçük talebeler cilt 55 1427 no'lu derginin kapağında

Rize hükümet dairesi: cilt 54, s 185

Rize: Ahiren istihlas olunan Rize kasabasında bir manzara, 1383 numaralı derginin kapağı

Rize: İstihlas olunan güzel beldelerimiz: Rize'nin manzara-ı umûmiyesi cilt 54, s. 72-73

Romanya baş vekili General Averescu, cilt 54, s. 97

Romanya Hariciye Nezareti Dairesi: Birçok müzakerât-ı mühimmeye mahal olmuş olan Bükreş'te Romanya Hariciye Nezareti Dairesi cilt 55, s. 125

Romanya ile Sulh: 1 Romanya Kralı Ferdinand, 2 veliahd Karol, 3 müste'fi baş vekili Averescu cilt 54 s. 112

Romanya'da: Salonlarında sulh müzâkeratı cereyan etmekte olan Cotroceni Kasrı cilt 54, s. 124

Roveller topu:, İtalyanlardan zabt olunan bir Roveller topu cilt 54, s. 36

Rumeli seyahati Hatıratından: Sultan Mehmet Han-ı Hamis Selanik rıhtımına çıkarken cilt 54 s. 369

Rumeli Seyahati Hatıratından: Sultan Mehmet Han-ı Hamis Kosavada cilt 54 s. 369.

Rumeli Seyahati Hatıratından: Sultan Mehmet Han-ı Hamis Kosova da cilt 54 s., 369

Rus Cephesinde: Dunaburg'da bîtaraf ve rus askerlerinin Alman gazetelerini cilt 54, s. 25,

Rus Maksimalistleri: cilt 54, s. 41

Rusların: Bokşeviki Hükümeti Reisi Lenin'in harbin zuhuru sırasında isviçrenin zurih şehrinde ikamet ettiği hane ve yatak odası cilt 54, s. 193

- Rusya Cephesinde Almanların eline geçen Amerika mamulâtından büyük bir traktör cilt 54, s. 125
- Rusya' da dindaşlarımız ve arkadaşlarımız: Sibirya' nın Irkovtsk Şehrinde cemaat-i İslamiyenin kız mektebi: cilt 55, s 133
- Rusya'da Alman Esirleri: Esir bulunan ve akd-i sulh üzerine avdet eden Alman esirlerinden bir takımı (Bazıları esarete buldukları zaman kıyafetleriyle ve serpuşlarıyla) cilt 54, s. 176
- Rusya'da dahilî muhabere: Bir yük otomobil içinde Kızıl Hassa efradı cilt 54, s. 112
- Rusya'da Pskow Şehri: Petesburg'un cenûbunda, 40.000 nüfusu havîdir. Almanya sefareti Moskova'dan buraya nakl edilmiştir. cilt 55, s. 76
- Rusya'da: Almanların işgal ettikleri Dunaburg şehri. Yukarda: Şehrin manzara-yı umûmiyesi, ortada istihkamların kapusu. Alttı: Alexandr Meydanı ve Büyük Kilise, cilt 54, s. 128
- Rusya'daki merâkiz-i İslamiyeden: Andidjan'dan Cami-i Şerif cilt 54, s. 137
- Rusya'daki merâkiz-i İslamiyeden: Chirvan Vilayetlerinin merkezi olan Chimahi'de mektep ve cami-i şerif cilt 54, 1387 nolu derginin kapağında
- Rusya'daki merâkiz-i islamiyeden: Kazan Cami Şerif cilt 54, s. 136
- Rusya'daki merâkiz-i İslamiyeden: Orenbourg'da medrese-i Hüseyiniye cilt 54, s. 137
- Rusya'nın manzara-yı umûmiyesi: cilt 55 s. 257
- Sabık Bahriye Nazırı Cemal Paşa: cilt 55, s 165
- Sabık çar müteveffa Nicola'nın kasrları Bu kasrları bolşevikler zabt etmişlerdir. Resmin yukarısında Livadia karbında geçkin şatosu, aşağıda Yatla civarında Livadia Şatosu cilt 55, s. 109
- Sabık Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey: cit 55, s 165
- Sabık Hariciye Nazırı Enver Paşa: cilt 55, s 165
- Sabık Rus çağrı Nicolas: Bolşevikiler tarafından Ekanrinoburg'da kurşuna dizilerek etlaf edilen sabık Rus çağrı Nicolas cilt 54, s. 393
- Sabık Ziraat ve Ticaret Nazırı Şeref Bey: cilt 55, s 169
- Sabık-ı Ayan Reisi Rıfat Bey: Cilt 55, s 169
- Sadrazam Ali Rıza Paşa, Şeyhüsselam Haydâri zade İbrahim Efendi cilt 55 1430 no'lu derginin kapağında
- Sadrazam Damat Ferid Paşa Hazretleri: Sadrazam Damat Ferid Paşa Hazretlerinin Paris Seyahati intibaatından cilt 54, s 269
- Sadrazam Tevfik Paşa Hazretleri: cilt 55, 1419 no'lu derginin kapağında
- Sadr-ı sabık Talat Paşa: cilt 55, s 165
- Sahra-yı Kebir: Vaktiyle Şeyh Sunusi nezdine azam edilmiş heyetin Sahra-yı Kebir'de seyahati intibaatından cilt 55, s 89
- Said Bey: Maarif Nazırı ve Evkaf Nazır-ı vekili Said Bey cilt 55, s. 364
- Salib Ahnin Nişanı: Mareşal Heidenburg'a verilen altın şaalı "Bluecher Yıldızı" denilen Salib Ahnin Nişanı cilt 54, s. 192

- Salib-i Ahmer Heyeti: Prens Fredeik Karl'ın himayesi altında İsveç'den Finlandiya'ya muavemet için gönderilmiş olan Salib-i Ahmer Heyeti cilt 54, s. 112
- Salib-i Ahmer takımları: İngilizlerle Fransızların hukuk-u insaniyeye mugayr olarak kemmel civarında top ateşi altına alıp tahrib ettikleri Salib-i Ahmer takımları cilt 54, s. 320
- Salih Hulusi Paşa: Ayandan Bahriye Nazır-ı Salih Hulusi Paşa cilt 55, s. 364
- Salih Paşa: Kabinede Bahriye Nezaretine tayin olunup bu hafta İsviçre'den avdetle vazifesine mubaşeret buyuran Salih Paşa cilt 55 s. 272
- Samme havalisi: Resmin yukarı kısmında Samme havalisinde Nesle'de Fransızların tahrib ettikleri makber. Aşağıda solda kırılmış bir heykel parçası, sağda üzerinde "Alman ve Fransız arkadaşlar burada yatıyorlar" yazılı tahta salıb ki Fransızlar "Arkadaş" kelimesinin üstüne siyah boya çekmişler. Cilt 54, s. 224
- Samsun: Karadeniz sahilinde güzel şehirlerimiz ve limanlarımız: Samsun'un manzara-yı umûmiyesi cilt 54, s. 232-233
- San'a civarında bir kışla köprüsü: cilt 55, s 200-201
- San'a'da Bab-el-Siad Karakolu ve bahçesi: cilt 55, s 200-201
- San'a'da bir hastane: cilt 55, s 205
- San'a'da bir kuyu cilt 55, s 208
- San'a'da daire-i hükümet: cilt 55, s 197
- San'a'da kışla meydanı: cilt 55, 1417 no'lu derginin kapağında
- San'a'da Sual-i Bekr Meydanı: cilt 55, s 196
- San'a'da tavuk ve yumurta satan kızlar: cilt 55, s 197
- San'a'da Yemen kışlası: civarı cilt 55, s 200-201
- San'a'da: Bekiriye Cami-i Şerifi Meydanı'nda bir şenlik cilt 55, s 204
- San'a'nın Bair-el-Garb cihetinden bir manzarası cilt 55, s 208
- Scheldemann: Reichstag birinci reisi vekili Scheldemann cilt 54, s. 384
- Schtein ile Vubek: Wolf Alman muavin kruvazötöründeki deniz tayyaresinin tayyarecileri Schtein ile Vubek cilt 54, s. 144
- Selanik Şehri: Bulgar murahhasalarıyla itilaf murahhasaları arasında mütareke ve müsalaha müzakeratına mahal olan Selanik Şehri deniz tarafından görünüşü: cilt 55, s 137
- Silah arkadaşlığından bir hatıra: Galicya'da kol ordu karargahında Osmanlı Kumandaları (Remzi Paşa ve Esad Paşa ve zabitleri Alman, Avusturya ve Macar kumandanları ve Zabitleri cilt 54, 1396 no'lu derginin kapağında
- Sinop Şehri ve limanının manzarası cilt 54, s. 268
- Sipeçya Alman Vapuru: Sipeçya Alman vapurunda kadın gemiciler ve ateşçiler cilt 55, s. 108
- Sivas Limanı'nda Rus Donanması: cilt 55, s 236
- Sivas Limanı'ndan bir manzara: cilt 55, s 236
- Sivas Valisi Reşid Paşa cilt 55, s 365
- Sivastopal limanın ve şehrinin manzaraları: cilt, 54 s. 413

- Sivastopal Limanı: Almanların kontrolü altında Sivastopal limanında Rus sefaen harbiyesi ve limanın bir kısmı cilt 54, s. 412
- Sofya'da Büyük Cadde ve Meydanı: cilt 55, s 137
- Sofya' da Kral Ferdinand' ın sarayı: cilt 55, s 139
- Soissonğ şehrinde: Garb cephesinde Soissonğ şehrinde iki sokağın manzarası (Soissonğ, Aisne eyaletinin şehrinde iki sokağın manzarası (Soissons, Aisne eyaletinin mamur bir beldesi idi. Şiddetli muharebelerle Almanların eline geçmiş, Fransızlar burasını top ateşi altına alarak tahrip etmişlerdir. Ahali kaçmıştır.) cilt su, s. 352
- Sosyalistlerin piri Karl Marx: (100.sene-i devriye-yi veladeti 5 Mayıs 1818'de tevellüd, 14 Mart 1883'de vefat etmiştir) cilt 54, s. 240
- St. Denis Tâkı: Paris'te uzun menzilli Alman toplarının mermilerine karşı kum çuvallarıyla muhafaza altına alınmış olan mebâniden cilt 54 s. 336
- Stokholm sefir-i sabıkı Şerif Paşa: cilt 55, s 232
- St-Quentin Şehri: St-Quentin Şehri nde Kabristan ve 1870-71 Muharebesi hatırasına rekz olunan sütun cilt 54, s. 285
- Sulh-u akd eden Ukrayna murahhasları: Soldan sağa- Mikola Lobinski, Vzevulod Holoviç, Mikola Viçiki, Lisenko, Mikael Polozof, Aleksandr Sevriyuk cilt 54, s. 64,
- Sulh-u muahde name: Almanların imza eyledikleri sulh-u muahde namesinin son sahifesi ve imzası cilt 55 s. 257
- Sully Prudhomme: cilt 55, s 342
- Sultan Mehmet Han-ı Hamis: Ayasofya'da icra olunan ilk selamlık resmine giderken cilt 54 s. 368
- Sultan Mehmet Han-ı Hamis: İzmit Seyahatinde cilt 54 s. 372
- Sultan Mehmet Han-ı Hamis: Bursa'da : İstasyon'da Vavla Cami önünde cilt 54, s. 372
- Sultan Mehmet Han-ı Sadis: Hazretlerine rical-i devlet ve kübera-yı millet tarafınmdan resm-i biat cilt 54, 1402 nolu derginin kapağında
- Sultan Mehmet Han-ı Hamis: Kılıç alayında: Hazreti Eyüp Sultan Türbesinde cilt 54, s. 368
- Sultan Mehmet Han-ı Sadis: Hakanı Cedid sultan Mehmet Han-ı Sadis Hazretleri cilt 54 1401 nolu derginin kapağında
- Sultan Mehmet Han-ı Hamis: (Veladeti 21 Şevval 1260 culusu 7 Rebiül- ahir 1327- Vefatı 24 Ramazan 1336) cilt 54, s. 374
- Sultan Mehmet Han-ı Hamis: Padişahımız Sultan Mehmet Han-ı Hamis Hazretlerinin en son tasvir-i hümayunları cilt 54, 1391 no'lu derginin kapağında
- Sultan Mehmet Han-ı Sadis Hazretleri: (Veli ahd-ı saltanat oldukları zaman alınmış olan enstantane bir fotoğraflerinden) cilt 54, s 360
- Sun'î kol: cilt 54, s. 49
- Sunusilerin Koufra' da vakı zeviyeleri: cilt 55, s 84
- Svensk Soned: Finlandiya'da, Kızıl hassaların taarruzundan İsveç tab'asını muhafaza için gönderilmiş olan Svensk Soned İsveç sefine-i Harbiyyesi ve kumandanı cilt 54, s. 56
- Svinhufvud: Finlandiya Reis-i vükelası Svinhufvud cilt 54, s. 204

- Şah-ı İnan Hazretleri: İstanbul'da misafirimiz Şah-ı İnan Hazretlerinin zaman culuslarındaki tasviri cilt 55, s 304
- Şair Pierre: Rossger'in Alplerde Kariglach Kasabasında 31 Temmuz 1843 "de tevellüd ettiği hane. cilt54, s. 381
- Şam'da İmâret.: Çarşı Önünden Cemal Paşa Bulvarının Manzarası cilt 54, 1380 Nolu Dergi Kapağı
- Şam'da: Cemal Paşa Bulvarı üstünde bir havuz cilt 54, 1380 Nolu Dergi Kapağı
- Şanlı Hamidimiz: Odessa'nın müttefikler tarafından işgali üzerinde Odessa Limanına birinci olarak dahil olmuş olan sefine-i harbiyye= Şanlı Hamidimiz cilt 54, s. 236
- Şara Cami-i Akil denilen sokak: cilt 55, s 196
- Şark cephesinde: Alman işgali altında bulunan yerlere, akd-ı sulh üzerine, rus askerlerinin avdeti cilt 54, s. 141
- Şark Cephesinde: Almanların işgalinde olan Minsk Şehri'nde Rus hastabakıcı kızlar hastaneye giderlerken cilt 54, s. 140
- Şarl Humbert: Bolu meselesinde alakadar olduğu ve Jurnal Gazetesini bu işe karıştırdığı için taht-ı tevkife alınan Fransa ayanında Şarl Humbert cilt 54, s. 145
- Şehr-i emanetime davet olunan Doktor Camil Paşa: cilt 55, s 228
- Şehzade Abdurrahim Efendi Hazretleri: cilt 55, s 99
- Şehzade hazretlerinin tedkik ve tettebbu ziyaretleri cilt 55, s 281
- Şehzade-i Aleyh-üssalat Emir Faruk Efendi (Garb cephe-i harbinde bir fırka-ı erkan harbiyesi refakatinde bulunduğu zaman alınan fotoğraflardan) cilt 54, 1388 no'lu derginin kapağında
- Şerif Beyefendi: cilt 55, s. 364
- Şevket Bey: Rüstem Paşa Cami-i Şerif derunî tablosudur ki darulmuallimin resim muallimi ressam Şevket Bey'in eseridir. Cilt 55, s 281
- Şeyh Ahmet-el-sunusi hazretlerinin zat-ı hazret-i padişahının muvasalatlarına intizarları cilt 55, s 72
- Şeyh Sunusi Nezdine ve Koufra Zaviyesine giden kabilelerin, Sahra- yı Kebir'de, bir kuyu başında aramı cilt 55, s 88
- Şimendüfer Köprüsü: Avusturya ve Macar askerlerinin İtalyanlardan Venedik Ovasında zabt ettikleri bir mevzi ile Şimendüfer Köprüsü cilt 54, s. 157
- Şükrü Beyefendi: cilt 55, s. 4
- Tagliamento sahasında: Nehrin üzerine kurulan dubalardan biri cilt 54, s. 5
- Tahir Bey: Hürriyet ve itilaf Fırkası manzedi olarak İstanbul mebusu intihab olunduktan sonra terk-i diyare mecbur olmuş ve bu defa avdet etmiş olan Tunuslu Hayreddin Paşa merhum zade Tahir Bey cilt 55 s. 272
- Tahlîs olunan yerlerimiz: Erzurum'da Millet Bahçesi ve İstanbul Kapısı Caddesi, cilt 54, 1385 nolu derginin kapağı
- Tahran manzarası: Şah-ı İnanın silahşörânıyla Berlin'de tasviri cilt 55, s 305
- Taht-ül Bahr kumandanlarından Kaptan Wieborg, cilt 54, s. 49
- Tâk-ı zafer: Humayunun Bayezid'da inşa edilen tâk-ı zafer altından mururu cilt 55, s 72

- Tank: İngilizlerin en son taarruzlarında isti'mal ettikleri küçük sistemde tanklardan biri cilt 55, s. 125
- Tarık Gazetesi baş muharriri Adil Bey: cilt 55 s. 261
- Tarihî bir resim: Bükreş Muahidesinin imzası-Almanya Hariciye Nâzırı von Kolman imza ederken, yanında Avusturya ve Macar Hariciye Nâzırı Kont Buryane, bunun yanında Romanya Baş vekili Morkiloman cilt 54, s. 320
- Tayyareci Mülazım Roeth: Garb cephesinde Aras civarında beş İngiliz balonuna taarruzla ihraz-ı muvaffakiyet eden Tayyareci Mülazım Roeth. Cilt 54 s. 220
- Teterchenco: Rus ihtilali'nin başlangıcında mühim rol oynamış iken şimdi ismi bile unutulmuş olan Teterchenco cilt 54, s. 221
- Tevfik Fikret merhum, hasta iken cilt 55 s. 292
- Tevfik Fikret: Fikret'in sene-i devriye-yi vefatına tebcilen hanesini ziyerat eden müştakan-ı edep cilt 55 s. 292
- Tevfik Fikret: Şair-i büend Tevfik Fikret merhum hastalığı zamanındaki son resmi-üçüncü sene-i devriye-yi irtihali cilt 55, 1407 nolu derginin kapağında
- Tevfik Paşa Hazretleri cilt: 55, s 99
- Teyyareci Wagner Garp Cephesinde birkaç İngiliz balonunu tahrib eden Teyyareci Wagner cilt 54, s. 220
- Theodore Mommsen: 100. sene-i devre-i velâdeti hulûl eden Alman tarih-i şînâs şehri müteveffa Theodore Mommsen cilt 54, s. 29
- Tiflis civarında Sirkilis Kasabası'nda cami-i şerif: cilt 55, s 132
- Tiflis: civarındaki cephelerde maktul düşen Alman askerlerinin Tiflis'te cenaze merasimi cilt 55, s. 45
- Top mermileri: Fransızlardan Verbi civarında igtinam olunan 30,5 santimetrelik top mermileri cilt, 54 s. 380
- Top: Fransızların (15, 5) santimetrelik seri ateşli yeni toplardan biri cilt 54, s. 321
- Top: Garb Cephesinde Fransızlardan igtinam olunan bir ağır top (Fransızlar bu topla Laon şehrini bombardıman etmişler, millettaşlarını telef etmişlerdir.) cilt 54, s. 352
- Torpillenen Vapurlardan: Yukarıda Montaveren Vapuru, aşağıda Döpetti Tuvar Fransız Kruvazörü cilt 55, s 176
- Trablusgarp civarında: cilt 55, s. 40
- Trablusgarp Sahasında: Cebal nüfuzun sarb kayalarında bir Osmanlı dilaveri cilt 55, s. 40
- Trablusgarp sahasında: cilt 55, s. 41
- Trablusgarp sahasında: Trablusgarp sahasında bedevîlere gece mehtapta silah dağıtılırken cilt 55, s. 41
- Trabzon hükümet dairesinin bir kısmı: cilt 54, s 184
- Trabzon: İstihlâs olunan Trabzon'umuzda şarkî meydanı, cilt 54, 1382 nolu derginin kapağı
- Trabzon: Trabzon vilayetinde Han Köprüsü cilt 54, s. 93
- Trabzon: Trabzon vilayetinde, Maçka Dağı'nda yolcular, cilt 54, s. 92

- Trabzon: Trabzon'da Ayasofya Cami-i Şerifi, cilt 54, s. 72
- Trabzon: Trabzon'da Hastahane Bahçesi ve Cami-i Şerif-i cilt 54, s. 73
- Trabzon: Trabzon'un manzara-ı umûmîyesi, cilt 54, s. 92-93
- Trieste Limanında: Amerikan donanmasının işgal ettiği Trieste Limanı'nda ve şehir civarında bir manzara cilt 55, s 221
- Trieste Manzaralarından: Amerikan donanmasının işgal altına aldığı Trieste Manzaralarından Büyük Kanal cilt 55, s 221
- Türk Otoğında kadim Türk kıyafetinde iane toplayan mu'tebrandan madamlar cilt 54, s 268
- Ukrayna ile Musalaha: Solda Macaristan İaşa Hazırı Prens Windsch-Graetz, sağda Ukrayna Ticaret nazrı Kont Sterengi cilt 54, s. 144
- Ukrayna'da Bolşeviklerden igtinam olunan mühimât-ı harbiyye cilt 54 s. 313
- Ukrayna'da Kaminice Podolskide cilt 54 s. 313
- Ukrayna Heyet-i Mahsusası: Almanya ile Ukrayna arasında münasebât-ı samimâne-yi te'yid için Berlin'e muusalat etmiş olan Ukrayna Heyet-i Mahsusası cilt 54, s. 112
- Ukrayna ile Sulh Müzakerâtı: 8-9 Şubat 1918 Gecesi Ukrayna ile sulh müzakeratının hıtamı ve protokolün imzası celsesi cilt 54, s. 96
- Ukrayna rahibleri: İnkermann şehrinde İnkermann Manastırı önünde Ukrayna rahibleri cilt 54, s. 412
- Ukrayna Reis-i Vükelâsı Vezevolud Holoubovitch: cilt 54 s. 48
- Ukrayna'da Almanlar: Bolşeviklerle muharebede Almanlar tarafından igtinam olunan yeni sistem Amerika mamulatından bir zırhlı otomobil cilt 54, s. 236
- Ukrayna'da Asker: Hareket-i askeriye bir lokomotifin ön tarafında makinalı tüfekle Avusturya ve Macar askerleri cilt 54, s. 225
- Ukrayna'nın tarihi tacı: 1253 Miladiyesinde Kral Kalic Viladimir bununla tetevvüc etmişti, cilt 54, s. 221
- Üç Müttefik Ordunun Birer Timsali: Osmanlı, Alman ve Avusturya Zabıtları cilt 54, s. 12
- Üsküp istasyonu: Üsküp istasyonunda Alman, Avusturya, Macar ve Bulgar topçuları cilt 55, s. 76
- Vadi-i Şeria'da Erilma civarında Şeria Köprüsü: cilt 55, s 192
- Van Gölü Kenarında: cilt 54, s. 153
- Van'da mesai-yi beyfiyye: cilt 54, s. 152
- Van'da Pide imalı cilt 54, s. 153
- Van'da: Daire-i Hükümet cilt 54, s.153
- Vanda Cami-i şeri: cilt 54, s. 152
- Vaterland Vapuru: Almanya'nın en büyük ve yeni sefâ'en-i ticariyesinden iken Amerikalılar eline geçen ve ahiren bir Alman taht-ül-bahr tarafından törpilenerak gark edilmiş olan Vaterland Vapuru, cilt 55, s. 29
- Vaterland Vapuru: Vaterland Vapurunun tezniyât dairesi: Yukarıda hamam salonu, aşağıda büyük yemek salonu cilt 55, s. 29

- Venedik ovasında bir İtalyan tayyaresinin bombasıyla tahrib olunan bir hastane cilt 55, s. 61
- Venedik Ovasında Nakliyat: cilt 54, s.11
- Venedik: Markos Meydanı'nda, İngiliz ve Fransız zabıtları güvercinlere darı serperken cilt 54, s. 140
- Versay Konferansı: Versay Konferansı Dairesinin son ictima' umûmiyesi cilt 55 s. 257
- Viyana modaları: Yaz kıyafetleri cilt 54, s. 417
- Viyana ile Budapeşte arasında işleyen posta tayyaresi: cilt 55, s. 9
- Viyana ile Kiew arasında havai posta; Viyana Kiew'den müteveccihen 20 Mart 1918'de hareket etmiş olan ilk posta tayyaresi cilt 54, s. 172
- Viyana Modaları: Bizim yeni çeri serpuşlarını taklit mi ?cilt, 54 s. 416
- Viyana Modaları: Sarıklı ve püsküllü bir serpuş cilt 54, s. 416
- Viyana Modaları: Serpuş modaları sarıklarımızı hatırlatıyor cilt 54, s. 416
- Viyana Modaları: Yazlık bir kostüm cilt54, s. 417
- Viyana Şehr-i Emîni Doktor Richard Weiskirchner: cilt 54, s. 272
- Viyana' da: Bir çok kargaşalıkla harb aleyhinde rûmayişlere hedef olan Harbiye Nezareti Dairesi cilt 55, s 237
- Viyana'da umûmî mutabıhlardan birinin önünde: cilt 55, s. 9
- Viyana'da: Votive Kilisesi ve Maximillen Meydanı cilt 54, s. 60
- Vologda Kasabası: İtilaf Sefirlerinin Moskova'yı terkle çekildikleri cilt 55, s. 8,
- Von Heinche: Ahiren istifasını veren Alman Hariciye Nazırı von Heinche cilt 55, s. 144
- Von Hongrie: Alman Karargah umûmiyesinde Almanya İmparatoru Avusturya üniformasıyla Avusturya İmparatoru ve Macar Kralı Alman üniformasıyla Alman Hariciye Nazırı Von Hongrie Avusturya baş vekili Zeidler cilt 55, s 141
- Von Kunzler: Tahtı işgalde bulunan Belçika'nın Gand eyaletinde Alman valisi Von Kunzler cilt 54, s. 220
- Von Payer: Başvekaleti kabul etmeyen Baş Vekil muavini von Payer, cilt 55, s. 144
- Wilson: Amerika reis-i cumhuru Mösyö Wilson'un yeni bir heykeli cilt 55 s. 256
- Wolff Muavin Kruvazörü: Wolff Muavin Kruvazörü' nün mürettebatı Berlin'de, Berlinde bunlar pek parlak bir sürette istikbal edilmiştir. Alayın başında Wolff'un suvarisi Kaptan Nercer cilt 54, s. 176
- Wurtemberg Kralı İkinci Wilhelm 70. sene-i devriye-i veladeti münasebetiyle cilt 54, s. 40
- Yemek Dağıtımı: Venedik üstünde yerlerine avdet eden ahaliye yemek tevziâtı cilt 54 s. 289
- Yemen Jandarmaları: cilt 55, s 200
- Yemen jandarmaları: cilt 55, s 201
- Yemen'de bir askeri çadır: cilt 55, s 205
- Yemen'de bir askeri karargah: cilt 55, s 204
- Yılan Aşısı: Doktor Vital Brazil'in yılan aşısı zerki cilt 55 s. 333

Yılan: Brezilya'da yılanların fenni surette yetiştirilmesi cilt 55, s 333

Yılan: Kanı yılan zehirli bir yılanı yutuyor cilt 55 s. 333

Yüzbaşı von Richtofen: 80.düşman tayyaresi iskot ettikten sonra ahiren bir suküt ile vefat eden
Yüzbaşı von Richtofen cilt 54, s. 196

Zat-ı Hazret-i Padişahinin saltanat arabası ile çarşı kapısından mumur-u şahaneleri, cilt 55, s 69

Zeebruges Limanı: Flander Sahilinde, İngilizlerin taarruzu ile kapatmış olduklarını iddia eyledikleri
Zeebruges Limanı batırılmış olan İngiliz gemileri ve limanın serbest kısmı cilt 54, s 337

Zeki Paşa Hazretleri: cilt 55, s 99

Zigana Dağı Vadisi: Trabzon- Erzurum tarafında Zigana Dağı Vadisi cilt 54, s. 104

Zurihli İstihkam: cilt 54, s. 68

Zurihli kubbeli sahil istihkamları: cilt 54, s. 65

İkinci Bölüm
METİNLER

I. BİYOGRAFİLER VE TANITIM YAZILARI

İKDAM SAHİBİ VE SER-MUHARRİRİ REFİK MUHTEREM AHMET CEVDET BEYEFENDİ

[İkdam'ın yirmi beş sene-i devriyesi]

İkdam'ın intişarına başladığı günden beri yirmi beş sene geçmiş, bu Türk gazetesi rub' 'asırlık hayatını ikmâl eylemiştir.

İkdam yirmi beş senede daima milletin terakkisi vatanın t'âliyesi noktasında tevcih ederek hizmet-i meşriyesi bu istikamette ifaya çalışmıştır.

“İkdam”ın hayatı doğrudan doğruya sahip ve ser-muharriri Ahmet Cevdet Bey kardeşimizin hayatı demektir. Çünkü İkdam'ın yegâne sahibi kendi olduğu gibi, bu gazetenin mesleğini tayin, hizmet-i neşriyesini tanzim etmiş, muhterem bir mevki' tutarak gazetesini yirmi beş sene yaşatmış olan da yine kendisidir. Ve onun 'azim ve hamiyetidir. - Sevdiği bir tabirle- kave-i namiye-i merdânesidir.

Ahmet Cevdet Bey İkdam'ı bu yirmi beş senelik hayatında tamamiyle fikrinde ve mesleğinde hür ve müstakil bir gazete olarak yaşatmış zamanın icab ve tezyibkâtı tahvilâtı altında bu mesleği muhafaza etmiş bunu da vakâr ve ciddiyetle yapmıştır. İkdâm zamanın, hâlin müsa'id olduğu kadar -ve hatta olmadığı anlarda bile - memleketin ve milletin ulafedâr olduğu bütün meselelerde fikir ve mütalâsını pek açık söylemek kat'i bir vazuh ile telkîn ve ifham etmek, kesdirme mülahazalarla kestirme yol göstermek tarîkinde yürümüş bununla Ahmet Cevdet Bey'in şayan-ı takdîr ve taklîd olan bu hasılat ve fazileti İkdam'da tecelli eylemiştir.

İkdam Ahmet Cevdet Bey'in yirmi beş senelik mesâ'i hayatiyesiyle, emeğiyle, dikkat ve gayretiyle, bilhassa Türk milletinin harsen tekamülâtını bir emel bilmiş ve sütunu vecihesi daima millet olduğu için devleti de milletin bu terakki ve t'âliyesine çalışır görmek istemiş hükûmete ve ricâline t'âlik eden makalelerinde onlara bu fikrin ve emniyeti ilham ve onları bu yola sevk ve teşvik gayesini gözetmiştir. İkdam yirmi beş senedir sahib ve ser muharririni temsil ederek millet-i pirûr ve şu nazarla demokrat bir gazete olmuştur.

Bizde Türkçülük ceryanları şu sekiz on sene içinde bir takım safhalar göstermeden çok evvel senelerce evvel Ahmet Cevdet Bey bunu 'ilmî bir tedkik sahasında metin ve ciddi bir esasta uyandırmaya Türklere milliyetlerini bildirmeye ve sevdirmeye ve tarihlerini tatbi' için onlar da bir şevk uyandırmaya çalışmışdı.

Bu hususda Ahmet Cevdet Bey'in kendi neşriyatı İkdam'ın yirmi beş senelik kolleksiyonlarda bir delil olarak mevcut olduğu gibi İkdâm sahib ve ser muharriri Vecib Asım Bey, Ahmet Refik Bey gibi arkadaşlarıyla gazetesinin intişârından bu güne kadar Türk insanının Türk harsının Türk ve Osmanlı Tarihinin tedkikât ve tatbiânın - tekrar etmek lazım ki ilmî sahnede İkdam'ın sütunlarında ve sahifelerinde daîma muhterem mevki' ayırmış, buraya kıymettar eserler cemi' etmiştir.

Ahmet Cevdet Bey millete ancak milletin tedkik ve tatbi'e alıştırılmasıyla milletin irfanı seviye-i ruhunu yükselterek vakûf ve m'alumatını tezyîd terbiye-i medeniyesini ikmâl ederek en büyük hizmetin ifa olunacağı kan'atında bulunduğu için işte yirmi beş sene bu kan'atle çalışmıştır. İddia olunabilir ki yirmi beş senelik İkdam kolleksiyonları, ilmî tarihî terbiyevî mekalât ile en zengin olan meceldâtır.

Ahmet Cevdet Bey memlekette eli kalem tuttuğunu görmüş, ilim ve irfanını fark ve temyiz etmiş olduğu zevatı gazetesinde mesleği daîresinde teşrîk-i mesa'îye d'avetten teşvikten fariğ olmamış böylece birçok erbâb ve 'irfân, İkdâm'da millî harsın, terbiyenin tekemmülâtı uğrunda yazı yazmıştır.

Bu son birkaç senede âsar-ı eslafî ihya için marif himmetlerde bulunuyor. Ahmet Cevdet Bey ise bunu pek çok sene evvel düşünmüş, yapmış ve fakat zamanın mus'adesini ve kadrişinaslığı görememişti.

İlân-ı meşrutiyeti müteakip gerek millî eserlerimizin kıymetlerini yeniden tab' ve neşr, t'amim eylemek gerek medenî alemin klasik eserlerini lisanımıza nakletmek ülûm ve fûnûna tarih ve edebiyata sanayi'-i hedi'yeye dair halkın fikrini tenevvür irfanını tevsi' edecek eserler vücûda getirmek üzere "Kütüphane-i İkdâm", yeniden te'sis ve ihya etmeyi de tasavvur etmiş, hatta birkaç refikiyle bu tasavvurun ibtidâî bir programını da çizmiş olduğu halde siyaset dağdağlarının memlekette ve millette hasıl ettiği fitratlar belki bu halisâne ve millet-i girûrane emelin husûluna meydan bırakmamıştır.

Meşrutiyetin ilanını, vatan ve milletin terakki ve tâliyesini bekleyen hayatta emel bunu bilen hemiyetmendler gibi Ahmet Cevdet Bey ve İkdâm pek büyük bir şevk vatan-ı pirûrane ile ihrarâne karşılaşmışlar. Bunu millet ve vatan için bir devir-i sa'âdetin bir devr-i fevz-i nicâtın, bir devr-i ümitler perverde etmişlerdi.

Ahmet Cevdet Bey kardeşimiz harp senelerinde hayli zamanını Viyana'da ve İsviçre'de geçirmiş olduğu halde yine gah gaha İstanbul'a gelmiş İkdâm'ını mesleğinden ve ikdamından intihaf ettirmemiş, Avrupa'dan da daima memleketi ve milletini düşündüğünü isbât eder makaleleriyle mektuplarıyla memleketine ve milletine candan yürekten ne derece marbut olduğunu nerede bulunsda gaye-i âmâli memleketin ve milletin hlâs ve necâtı terakki ve tedisi bulunduğunu göstermiştir.

Yirmi beşinci sene-i devriyesi münasebetiyle İkdâm'a en samimi tebriklerimizi takdim eder muhterem ve kıymetdar Ahmet Cevdet Bey Efendinin vatanına ve milletine şimdiye kadar ifâ ettiği gibi daha bir çok bergüzide hizmetler ifasına muvaffakiyetlerini temenni eyleriz.

(nr.1414, 10 Teşrîn-i Evvel 1918, s. 151)

“TARİK” GAZETESİ BAŞ MUHARRİRİ

Mütarekeden sonra matbuatımızdan bir kısmının tahtadan silahlar ve paçavradan bayraklarla giriştikleri cenk-i şahsiyat felaket-i mağlubiyetten sonra bize bu manzara-i hüsrânîyi de gösterecek miydik?. Ortalığı o kadar bî-zar ettiki yeniden bir yevmi gazete çıkacak denilince bu şâianın etrafında memleketin mukaddesatı ürperiyor, menafi' titriyor ve erbâb-ı haysiyeti namuslarına melce arayan endişeli gözlerle birbirlerine bakışıyor. Tarîk'ın rivayet-i intişarını duyanlar, ancak sahibinin ismini öğreninceye, Müslihiddin Adil Bey'in kefalet ahlakiyesi altında çıkacağına matla' oluncaya kadar tereddüd ediyorlardı; görüyordum ki o tereddüdi Tarîk Baş Muharririnin ismini söyleyince emniyet ve hürmete munkalib oluyordu. Ve Tarîk nail olduğu bu itimada lakaydı, isbat etti. Bu gazetede arzınızdan, canınızdan, malınızdan emin olarak gezebilirsiniz; onları efrad-ı ailenizin arasına, cebinize, koynunuza sokabilirsiniz. Ey garbın memleketimizdeki muvakkat misafirleri, sizin matbuatınız nasıl şey? Yazacakları makaleye kelime şeklinde sokmak için taş, toprak, çamur olmak üzere kaldırımlara müracaat edenler de var diyorsunuz, hayır bizde öyle gazeteciler yoktur. Ya şu sütunlarında siyah dalgalar arasından yığın yığın kelime-i küfrün birbirini ite kaka yuvarlandığı kağıtlar neci? Onlar sizin gazeteleriniz değil mi? Onlar kimin midir? Diyeceksiniz. Hayır, efendiler, merhamet ediniz. O okuduktan sonra ellerinizi yıkamak, üstünüzü temizlemek ihtiyacını duyduğunuz matbu' kağıtlar, onlar, Türk gazeteleri değildir, ancak Türkçe gazetelerden ve kim bilir kimindir, bizde bilmiyoruz.

(nr.1421, 7 Ağustos 1919, s. 261)

ABDULHAK HÜSEYİN BEY

Şair-i azamımızın derd ve tanla pür hûn olan gönlüne meğer ikinci bir darbe-i imtihan daha mev'ud imiş. Vatanı için, bilhassa son on aydan beri akan gözyaşlarına kader-i ilahî istedi ki bir peder-i mükedderin demeât-ı matemî de karışsın. Ab-ı mükerreme sabır ve teselliyet ve o hayat-ı feyyaza devam ve afiyet temennisinden başka söz söylemek istemiyoruz. Hikmete herkesten ziyade aşına olan bir şair-i hakayıkşinası ta'ziye bile samimiyet-i elemîni rencide eder zannındayız⁷⁴.

Abdülhak Hamid Bey, eminiz ki, yegane mahdumunun ziya-yı müessirini vatanın mesaibinden daha büyük bir felaket suretinde telakkî etmez. Çünkü oğullarını kaybetmiş pek çok babalar var. Fakat dar u diyâr tarihiyesinin kıyamet-i izmihlâlini idrâk etmiş böyle şairler ender nevâdır. Allah'ın adl ve keremi selamet-i vatan yüzünden olsun, üstad-ı azamımıza bir devayı teselliyet ihsan ederse, o derd-i hususînin eşvak-ı umûmiye arasında avutmaya çalışır. Ve Allah'a çok şükür eder.

Abdülhak Hüseyin Bey'le Kemalzade Ali Ekrem Beyefendi isimlerini bir yerde ve galiba on üç, on dört yaşında iken öğrenmiş ve vücudlarından haberdar olmuştum. Namık Kemal Bey merhumun Abdülhak Hamid Bey'e 10 Receb 1296 tarihli bir mektubu Mecmua-i Ebu'l Ziya'nın 10 Rebiülevvel 1298 tarihinde intişar eden onüçüncü nüshasında münderecattır. *"Kardaşım efendim, 13 Haziran 90 tarihli mektubunu aldım. Şimdi gözümün önünde oğlum dolaşıp duruyordu. Emin ol ki anı görmekten de mektubunu okumak kadar mütelezziz olamıyorum. Haniya esâtir-i seleften bir eşrakiye fırkası var imişti kalpten kalbe muhabereye mukatder olurlar imiş. Şimdi bir zât çıksa da bizim vicdanlarda olan seyyalat-ı nûraniyenin iltisâkına, velev ruhanî olsun bir çare bulsa sanırım ki edebiyat-ı Osmaniye için telgrafın demir tellerine bedel icram-ı ulviyyenin hayat-ı şua'ini isti'male muvaffak olmuş kadar bir hizmet ederdi..."* Cümleleriyle başlayan bu uzun mektubunda Kemal Bey "Ekrem ellerini öper Abdülhak Hüseyin'in ben de gözlerini öperim." diyor. Küçüklüğümle beraber büyüklüklerini biraz da esâtirî bir şekilde tasvir ettiğim o iki büyük edibin Ekrem ve Abdülhak Hüseyin namlarında birer oğlu bulunduğunu o teati olunan selamdan öğrenmiştim. Bence pek azîz bir hatıra olduğu içindir ki bunu şu sahifeye derc ve nakl ettim.

Kemal Bey merhumun şu mektubundan galiba beş sene sonra Abdülhak Hamid Bey'in Makber neşide-i muhalledesî intişar etti. Hayat-ı âileye ve çocuklarına müteallik ne kadar canlı sahife ve manzaraları şair bu kitabına büyük bir muvaffakiyetle derc etmiştir... ! Kendi de bunu ketm etmeyerek mukaddimesinde diyor ki:

"Hikâye-i maziye dair olan cihetleri ki en harab yerleri olduğu halde en sevdiklerimdir, beni şair sayanları gıryan, yahud saymıyanları rast-beyan eder. "

⁷⁴ Sen hikmete benden aşinasın

Müstağni alem-i fenasın

Abdülhak Hamid Bey'in Necip Paşa'ya taziyetnamesinden

Hüsna mülküm ki etti rihlet, söylerdi bütün lisan-ı ismet,
 Kim elsinenin odur bihîni,
 En ruhfezâsı, dilnişinî,

Hindîye'de eylemişti rağbet, Türkiye imiş verirdi ziynet,
 Anlardı ne derse bir Fransız
 Eylerdi bir İngiliz'le sohbet.

Ya kahve, ya çay içerdik erken, kalkıp piyano çalardı derken
 Oynardı çocuklarım beraber...
 Sonra, bu da belki raksa benzer,

Birden odama firar edip ben, Hamd eyler idim buna içimden.
 Herşey bana şen gelirdi, hatta
 Züvvar gelirdi daima şen.

Hergün giderek beş altı saat, yazmaktı kalemde bence âdet;
 Mâbed-i nehâr pür hararet
 Her gün olurdu gayet.

Ruhumsa edip onda rahat, ya komşuları edip ziyaret,
 Akşam eve avdet etmek üzere
 Eylerdi gelip bana refakat.

Bir hayli külâh ile imama, yoldaysa dururdular selama,
 Halhal-ı banf o dilrübalar,
 Dâmân be-ser, bir hanepalar.

Başladık erince zir ü bame, birlikte çoluk çocuk ta'ame
 Birlikte yine devam ederdik
 Etmem şebâne-i merama.

Felekten çalınmış, bununla beraber her an tahakkük etmeğe müheyya şüphelerin ta'zibatıyla mâli o ma'sum günlerin birinde, Şubat ayında bir pazar gününde Bombay denilen belde-i dîrû-dirâz bir köyüne gidiyorlar. Abdülhak Hamid 'in zevcesi Abdül Hak Hüseyin'in validesi Fatma Hanım'ın çehresinde o gece birden bire bir tegayyür peyda olur. Şu her miktar,

İşte o tegayyür oldu bâis

Pişimdeki inkılaba hâlâ

diyor.

Bir hayli tabîb cem edilir. Ve konsulte ile verem denilir. Filhakika verem. Onlar evvelde bunu demişdiler. Fakat,

En sevmediğim maraz cihanda,

En sevdiğimi alır bir anda...

Feryadıyla müsibetin mahiyetinden müte'llem olduğu keder şeklinden de öğrenen şair,

İş bitti, bugün şifa umup ben,

Yok, yok diyorum, verem değildi!...

Feryadıyla ve iğfal-i nefes etmek suretiyle teskin-i evca' etmeğe çalışır. Zevce (Gitti ebede gelip ezelden), fakat zevc, hânman mütezelzenin o büyük boşluğu üstünde oğluya kızının gölgesini dolaştırmakla ta'mir-i inkisâr etmek istiyorsa da çocuklar başka, yar başka, kalbin başka, mezar başka. Binaenaleyh,

Ma'sukada başka, bende başka

Evlatta başkadır muhabbet!...

Cam-ı ömrüne kalanların isrâr ettiği nesve-i saadet, gidenin döktüğü zehr-i melâli ta'dil etmeksizin şair, Hüseyin'i ve hâmidesiyle hasbihaline devan ediyor. Sarsar hadisât o günde mehiyya sükût birer mevnihal hayat olan bu mahlukların himayet-i pedere olan ihtiyacını adeta bir lisan-ı imtihan ile anlattığı bir sırada kendisinin de en büyük hâmi-î ruh olan nevaziş-i şefkate ne kadar muhtaç olduğunu ketm ederek ve kollarını açarak,

Lakin size söyledim demincek: Siz de bana muktezîsiniz pek

Sizlerdeki itikad hoştur,

En doğrusu o, bizimki boştur.

Dünya yalan olsa bunda yok şekk.

Bir lazımedir bu hal gerçek;

En sevdiğiniz biri cihanda

Öğretti nedir bana bu sevmek.

Ey zîb-i mezar ve meskenim siz, canan ile ber-neşînim siz,

Bakdıkça size dinlese şayan:

İkdar hep ihtira'-i insan

Vadi-i kederde rehzenim siz,

Hamiî server ve şivenim siz.

Muhtac-ı safanızım sizin ben,

Oğlumla kızılımsınız benim siz,

Sözleriyle merhumeden yadigar kalan o iki mahsul ömrünü mecruh bağrına basmak istiyor. (Bahar-ı ömründe veremden dâr-ı gurbette irtihâl eden) Fatma Hanım'ın ziya-yı şairin ma'îşetine inen ilk müşte-i kahr oldu.

Ya Rab çekemem bu ızdırabı,
 Hatta çekemem huzur ve havayı
 Tebdîl buyur bu hali artık,
 Ölüdü bu gördüğüm karanlık
 Hissetmeyeyim bu iktirayı,
 Bir safer olayım bitir hesabı
 Kabrinde onun beni şehid et,
 Ölüverirdi türabının azabı
 Feryadıyla teselliyetcûy memât ölürken sevdiği
 Mahlukların vicdanı şaire tahmîl ettiği
 Ve zaif, birden bire, bir valide, bir oğul, bir kerîme halinde ağlar gözlerinin önüne gelir.
 Eyvah! . . Cihanda validem var, nefesimde demek mücahidem var.
 Derler ki anın safasıyım ben,
 Bin derdine bir şifasıyım ben.
 Derler ki Hüseyin ve Hamide'm var, dünyada demek ki bir faidem var...
 Ben gam yiyorum, yiyor beni gam,
 Ya Rab ne garib maidem var! . .

Sevgili ve büyük şairimizin bu matem-i nevîni diğer bir şair-iazamın tarihe karışmış bir matemi bu dakikada hatırımıza getirdi: Victor Hugo ikinci oğlu Fransuva'yı kaybettikten sonra, biri erkek, diğeri kız iki sagîr-üs-sîn hafidden başka efrad-ı aile namına yeryüzünde kimsesi kalmıştı. Fransuva Hugo'nun mezarı üstünde "şair-i meşhurun mühibbi" müverrih meşhur Luî Belan îrâd ettiği nutk-ı belîğ şu sözlerle hitâm verdi:

"... . O kadar mesâibin ezdiği bu pîr-i ruşen-zamire sıklet-i eyyamı nihyetine kadar tahammül için yardım edecek şey yalnız şu güzel mısralarda hüsn-i tedvîn ettiği kanaat-ı vicdaniye kalıyor:

C'est un prolongement Sublime que la tombe,
 On y monte, étonné d'avoir cru qu'on y tombe⁷⁵

Victor Hugo, mutlak ve kati' iftiraklar fikr-i müthişini kabul etmez. O ilâh-ı lemyezele ve ruh-ı lâyemûta mu'tekittir. Ve ne kadar mecruh-ul hayat olursa olsun, ona diğer ailesi için: Büyük adamların hayatına mensûb-ı ileyh olan aile-i insaniyet için yaşamaya takat-ı bahş olacakda bu itikaddır.

Aile-i uzma-yı beşerriyete hizmet yolunda işraf edilecek eâzımımız, teessüfle itiraf ederiz ki o kadar mebzul değil. Hususiyetle eâzım-ı beşerden zannettiğimiz bir çok ademoğlundan adl ve insaf görmediğimize kâni' bulunduğumuz biz zamanda...

⁷⁵ Mezar bir imtidad-ı ulvîdir. İnsan oraya düştüğünü zannetmekle mütehayyır iken yükselir.

Abdülhak Hamid Bey bundan böyle kendi vatani, kendi milleti, kendi dini ve kendi lisanı için çalışacaktır. Tezelzüle uğrayan ümîd-i millîmiz ümidlerimizi de kederlerimizi de yarım asıra kar'ib bir zamandan beri hem tasvîr ve terennüm hem tahlîd etmiş olan en büyük şairimizden tab-ı hayat ve kudret-i beka bekliyor. Hamid Bey'in ferzendigânesi müracaata avled idi. Bununla beraber Hamid Bey yine bir peder, hesabsız evlad-ı maneviyeye malik bir pederdir. Fakat matem-i azamımızın tarihimizi ve istikbalimizi ağlattığı bir zamanda Hamid Bey de (insaniyet mütemeddine) gibi bizi terk ederse hepimiz, hepimiz yetim kalırız.

Süleyman Nazif

(nr.1421, 7 Ağustos 1919, s. 258-261)

TEVFİK FİKRET

Beşik ile mezar arasında ölçülmüş mesafeyi kat eden her insanın cenazesi bize hayatımızın fânîliğini hatırlatır. Ve tanıdığımız, yahud da adsız sansız insanların yokluğundan sezdiğimiz o, tesiri nisbî hicranlar, elemeler, biraz da öz varlığımıza aittir; lakin beşiği ile mezarı arasında, gelecek nesillerin ve asırların görmemesi mümkün olmayan izler bırakmış hayatların sönmesi, tabi kederimizin hududunu aşan tesirler yapar. Tevfik Fikret'in ölümü bizde böyle derin bir te'sir yapması, hayatının bir iz bırakmış olmasından geliyor!

İnsanları ağaç kovuklarıyla mağara içerisinden saraylara, vahşete karanlıktan mesud bir aydınlığa çıkarmış yükseltmiş "fikir"lerin azametini ruhumuzda duyduğumuz zaman, iddialarından aldığımız heyecan şükranını huzuruna ithaf edeceğimiz mübdiler ararız.

Tevfik Fikret'in eserleriyle bize çok def'a bedi heyecanlar veren hayatdar varlığının böyle birden bire içimizden silinivermesi, onu artık geçmiş günlerin tozlu ve sisli yollarında aramak hicranını yüreğimize verdi. Günler ve gecelerin beyaz ve siyah argâcından aramızda mesafe perdeleri işlendikçe herşeye cazibesini veren uzaklıklar onun şahsiyetini sihr ve cazibeyle saracak ve o daha ziyâde yükselecek.

Tevfik Fikret'e layık olduğu kıymeti vermek için, onun mühim bir siması olduğu "Edebiyat-ı Cedîde" yi tanımamız lazım:

"Edebiyat-ı Cedîde" bizde yeni bir devre açmıştı. Edebiyat Tarihimizde bu devreyi ayrı eden esash çizgilere sarîh birinin vermek isteyeceğim: Edebiyat, bir çok, zaman garamiyat ve tasavvufla taşan mahîlelerin şekillendirdiği ve tabiattan, hayattan bedî' anasırları bir takım hikmet kırıntılarıyla sade idrâk ve tasavvura haz verici sanayî-yi zihniye, biraz da şekle, kelimeye ait güzellik ve nihayet Arabdan, Acemden kalma eski İbdaî hayallerin mukarreran tahlil ve terkîbinden ibaret idi. Şinasi devrinin şekilden mefhûma doğru-akıl ve zekanın, hayatın tekamülüne aid bir terakki diyeceğim tarzda- lisanı sadeleştirmesiyle başlayan edebî hareket, bir zaman sonra, başda merhum Ekrem Bey olmak üzere edebiyatımızı ulusun meçhul bir alemin eşiğine getirdi; bu, hayat ve tabiatın o güne kadar kapıları kapalı cenneti idi. Hayat ve tabiatın bu ilk temâşâgirleri bize, hilal ve sihri, şafakı, grubu, çiçekleri kuşları tasvir etmişlerdi. Edebiyat-ı Cedîde müessisleri ise, nur ve ziyâ'yı, raihayı, sisleri, hakikî hayatın sahnelerini teşrihe kadar ilerlediler, beşerî duyguları terennüm ettiler. İşte bu reviyet ve tahsis tarzı, Edebiyat-ı Cedîde'ye bir tekamül derecesi olmak şerefini veriyor; Çünkü müceddedler eşgâlin sathundan artık beşerin derûnî hayatına nüfuz etmek kudretini gösterdiler, yapılan teceddüd bununla da kalmadı: Anlaşılammazlıktan uzak asırlara aid asar-ı atika garabet ve tesirinden tamamıyla kurtulamamış lisanı tabilik veren parçalar da işlediler. Ve bilhassa kelimeler kuvvetli, vazih şahsiyetler vermek ve nadiren Türkçe bazı kelimelerin – daha henüz bulunup da tozları silinmiş bir elmas gibi- eski cümleleri süslemesi de Edebiyat-ı Cedîde'nin bir muvaffakiyeti oldu.

İşte Tevfik Fikret, bu mücedded zümrenin şiirine pek kuvvetli ve yüksek bir şahsiyettir!

Hayalleri mazinin esrarlı karanlığına karışmış ibdâ' edici hilkatlerin hemen ekseriyesi zamanında anlaşılammak hüsrânını mezara götürmüşlerdi. Şüphesiz, zekaların yarım asır, bir asır evveline fırlamış olmasından ileri gelmiş. "Edebiyat-ı Cedîde" müessisleri anlaşılammak hüsrânını da, anlaşılmak zevkini de yaşadılar. Onlar için bir üçüncü elem, bizde bir tarihî varlık sevgisinin henüz inkişaf edemediği günlerde eslafa ve tarihe hürmetsizlikten doğacaktı, bu biraz da çocuk heyecanlarının "deha" vehmini verdiği bir hal ile idi ki ne Edebiyat-ı Cedîde'ye, ne de müntesiblerine layık olduğu kıymeti vermek

güçlüğünü hâsıl ediverdi. Mamafih şu isyan ve küfrân havalarının esdiği zamandaki düşüncelerimi müceddidlerin hürmetini asla unutmamış olduğumuza bir şahid göstereceğim, yeni gazetede çıkan 16 Mart 326 tarihini ihtiva eden bir makalede demiştim:

Eğer Edebiyat-ı Cedfide müntesibleri el nihaye sakit kalırlarsa (ki zaman bu ihtimalin sıhhatini te'yîd eder gibidir) ne onlar için bir küçüklük; ne de bütün mütehassıslerin surur ve ıztırâbatını yaşadığı bu sahne-i şiir ve sanatta nöbet tegannisini bekleyen gençler için büyüklük sayılır: Yaşamak, bir silsile-i tebdilâtan ale-l-temadî girip çıkmadır.

Dünküler de bir hayat-ı edebîye yaşadılar, onlar da asırların ihtizâzât-ı ruhiyyesini muvaffak olabildikleri derecede sahaif-i şuûna nakş ettiler, fakat Aşk-ı Memnû'nun intişârıyla kırk elli sene için hikâyede şâyân-ı dikkat bir eser-i edebînin zuhuru bırakıldığına zâhib olmak, Rebab-ı Şikeste ile şiir-i hakikîye erişildiğini zannetmek büyük bir hatadır.

Bu yanlış hükümler, bir sitare-i sahir gibi ufuklarda daima yerini değiştirerek ışıldayan gaye-i sanata doğru kuvvet ve ümidiyle müheyya-yı inkışaf gençler için haksız bir darbe olur. Şiir ve sanatın bu mütenâvib sahnesinde bir helecan-ı terennüm ile dudakları titreşen gençler, tehdid-i akamete ağızlarını tıkmak isteyenlerle mübareze etmek arzusunu hissedecekler, ve ihtirâsatının peşinde koşanlarla dolmuş bu saha-i cidalde bunlar pek tabîî birer vakıa teşkil eder, fakat hiçbir zaman mühitimizin hüsn-ü kabulüne mazhar olmuş nisbî hakikatleri ve hürmet-i eslafi ihmal edemez... .

Rubâb-ı Şikeste, lisan-ı şiirimizin tarih-i edebiyatımızda emsaline nadiren tesadüf edilen bir heykel-i bedîdir. Onun gayet rakîk bir münakaşa sanatla tıraşı da hudutundan, bir nazar-ı bediciyi incitecek pek az noktaları var, lakin dünyada hiçbir eser-i sanat yoktur ki kalbe ilka' ettiği ilk ra'ş-e-i tahsisin ihtilâcâtını ebedîyen ve aynı kuvvetle her asır için muhafaza edebilsin...

Şimdi ruhunun nur ve zulmetini herkesin yüzüne haykırabilecek geniş ve serbest bir mühitte yaşayan bizler, dün dudakları çelik çemberlerle kilitlenmiş, müteheyyic, âzırde kalplerin sine-i kelimata tevdi' ettiği naliş iştikasıyla tatnîn-i ihtisas edemez; çünkü "heykel-i sa'y" ın nara-yı gayz-efşanını hisseden mazinin zülmet keranında boğulmamız lazım gelir...

Dünki eserlere ihtiram edelim, eserler ki bugünkü lisanımızı onlara medyunuz.

Şimdi Tevfik Fikret'in edebî hayatı ihtiyaç gösterdiği sa'yı bir iki saat sıkıştırmaya çalışmak onun hayatında, ölümüne de bir hürmetsizlik olur.

Tevfik Fikret, yokluğundan elem sızdığımız en muazzez varlıkların hicranını bugün bize verdi. Artık geçmiş günlerin tozlu ve sisli yollarında onun hakikî hayalini aradıkça günlerle gecelerin beyaz ve siyah argacından aramıza mesafe perdeleri girilecek; lakin Rebab şairinin mermer heykeli, "Heykel-i sa'yı" nın bütün gururuyla Osmanlı-Türk tarihinde yaşayacak ve yükselecektir.

Haşim NAHİD (nr.1390, 25 Nisan 1918, s. 183-184)

ROMANTİKLER:

CHATEAUBİRİLAND

-1-

İlk zamanlarda nazar-ı dikkatini celb eden eşyayı tek hecâlarla tesmiye eden ibtidâi insanlık; mehtâba, şafaklara karşı tebessüm etmiş, geceden korkmuş, bulutlardan endişe duymuş, fakat berrak ziyâlı, mavi ilkbahar günlerinde ağaçlar, çiçekler arasında gezip koşarken düşüncesi nebâtâtın ve tabîatın ruhuyla imtizaç ederek sukûn ve teselli saadetlerini yaşamıştı.

Ve gidince ondan bir “benlik” teşkil ederek hayatı sevmiş, muhitindeki eşyaya ve hatıraları sayesinde vücuda getirdiği düşüncelerine büyük bir kıymet izafe etmişti.

-Ölüm...

Kim bilir belki ilk heyecanlarına, ilk dualarına birinci vesile oldu. Havsalasının istiab edemediği bu fevkalade esrarengiz hadiseyi herşeyine esas olan hodbiniyesinden mütevellid iyi gören bir nazarla meçhul bir cennetin ziyâlı ışıklarına çıkan bir deniz zanderek... . Dimağından bulutlar gibi teşkil eden ilk heyecanlarla hemen bütün mevzularını korku ve ümit ra’şaları teşkil eden dua tarzındaki hitabelerini vücut getirmişti.

Hitabeler, ilahlara karşı tertip ediliyor: onlardan tahaffûz ve saadet niyaz ediliyordu. İnsan burada yalnız kendini düşünüyordu. Bir sevk-i tabii neticesi olan bu hodbini, ibrâni mezâmirin ve Hindeki “Vedâi” duaların seciyesini teşkil eder lirik bir mahiyette.

“Victor Hugo” şiirin safahatını “Ode Drame Epopee” nâmeleriyle üç kısma ayırıyor. Küçük lirik şiirlerden müteşekkil “odes”ler ebediyeti terennüm ediyor; kahramanlıklar nakli “Epopees” ler tarihi sölüyor “dram” ise safahat-ı hayatı tasvîr ediyordu. Birincisinde “safvet” ikincisinde sadelik ve üçüncüsünde “hakikat” bulunması gaye idi. Bu ceryanlar bize üç abide bıraktı: Kütüb-i mukaddese, Homer(os), Shakespeare...

Beçeriyet, birinci devrede rüyalarını terennüm etti, ikincisinde geçirdiği vakayi anlattı, bugün ise hayatını tahlil etmekte bulunuyor.

Fakat “Hugo” nun düşündüğü gibi “Romantizm” hayatın bir makesi olmadı. Fevk-al-beşer hülyaları, efsaneleri, vuku’-u mahal hadiseleriyle tamamiyle muhayyel bir kâinât yarattı.

“Romantizm” onaltıncı asrın nihâyetine doğru “Shakespeare” ile İngiltere’de başlamıştı...Homer’den sonra en büyük dahi olan, bu Britanya çocuğu Romantizm sarayının biraz kan, biraz ölüm ve biraz ebediyet terşih eden karanlık dehlizlerini açmıştı.

“Shakespeare” i mütakip İngiltere’de “Milton” “Pop” “Kaluper”, “Burnes”, “Valter Skut”, “Bayran”, “Şeley” gibi en meşhur şairler bu ceryana beyn-el mil el bir kıymet ve şöhrat başhederek insânî edebiyatın esasını vüzu’ ettiler.

Fransa’da “Jan Jack Rouse”nun te’sîriyle başlayan tahlilî edebiyat en büyük menâbi’ni Manş ötesindeki müstakil beldede bulmuştu.

Almaya’daki “Romantizm” biraz ayrı mahiyette tezâhür etti. Etrafı hudutlarla muhat bu kapalı memleket alem-şümûl filozoflarıyla şairlerine takip edecek yolları hazırlamıştı. Bizim edebiyatımızda “Namık Kemal” ile, “Bir sergüzeşt” müellifi Sezai Beyle ve bir dereceye kadar Süleyman Nazif Bey’in nesri, Faik Ali Bey’in nazmıyla te’sîrlerini gösteren Fransız “Romantizm” i idi. Bu mesleğin şairleri içinde on dokuzuncu asır edebiyatına tahakkum eden en büyük deha “Şotabiryan” oldu. [Sayfa 71]

“Fransua Röne De Chateaubiriland” 1768 senesi eylülünde Sen Mala şehrinde tevellüd etti. Bu zî-metânet-ü sa’y u gayretinin bir eseri olarak Konburg malikanesini satın alarak “Kont” ünvanına ihraz etmişti. Bu ezlet şairi çocukluğunda avare, pek serbest bir hayat geçiriyordu. O boynu büyük birâderinin tahsili ve hemşirelerinin terbiyesiyle meşgul iken o, rastgele intihâb olunmuş arkadaşlarıyla kırlarda gezer birlikte gezecek kavga edecek omuz, yumruk, kafa arkadaşı bulamayınca deniz kenarlarında serseriâne koşup oynardı.

Evinde- bugün eserleriyle birlikte tarihe karşıyan “Wille Nev” isimindeki ihtiyar dadısından, kendisinden dört yaş büyük hemşiresi “Lusil” den başka meşgul olacak kimsesi yoktu.

“Sen Malu” da böyle yaşadığı gibi, dokuz yaşında ebeveyniyle birlikte “Konburg” a gelince aynı haylazlıkları tekrar etti. Bununla beraber peder kendisini mektebe vermekte gecikmedi. Devam etmiş olduğu “Dol” ve “Ren” namındaki her iki müessesede muallim olarak rahipler bulunuyordu. İlk dini duygularını ilâhî itikatlarını burada iktisâb etti. Riyaziyatta, İngilizlerce de pek ziyade ilerlemiş olmakla beraber pederinin mümanaatına rağmen-kolaylıkla Latin ve Yunan lisanlarını da tahsil etti. Bütün ulum ve füzuna küşâde zekasını, fevkalade metin hatırası onun müstesna bir talebe yapmıştı. Fakat bir kusuru var dalgın ve hayalî idi.

Beş sene müddetli bir tahsilden sonra “Chateaubiriland” kendi kendisine kaldığı zaman münzevi bir hülyakâr oldu. Kırlarda, تنها orman kenarlarında yaşadığı yalnızlık saatleri hemen bütün zevkini teşkil ediyordu... Yalnızlık hayatı alelade bir adamı, cehâlet basit düşüncelik gibi tehlikeli bir mevkide bırakırsa da hayata ve kâinâta dair bilgileri “Hadis-İnstitution” leriyle zekaları etrafında toplayan dehalar “Sokrat” gibi:

“Bir kitabımı bırakınca, deha istîfâdeli ikinci bir kitabımı okurum. Bu kitap karşımdaki tabiattır” diyebilirler. .

Chateaubiriland Almanya’nın meşhur tabiâtşinas şairi Goethe gibi ilmi zanarlara malik olmakla beraber evinde bir şaire elzem olan rüya alûd bir müfekkire vardı. Hülyalarında pek tabii, temiz ve ilâhî bir “ideâl” ile yaşıyordu.

Bu ideâli bütün yeislerinin menbaı oldu. Umûmiyetle lâyemut giderlere bazen cinnetlere sebebiyet veren ruhlardaki bu ibtikariyet ve eşsizliktir. Onlarda bütün insanlar gibi içtimayatin kesif biraz karanlık izdihamları arasına şevk-leri ve ümitleriyle atıldıkları zaman eli bir nevmîdi ve nefretle avdet eder, boğulmamak, temiz hava almak için şahikalara iltica ederler...

Chateaubiriland gemicilik, rahiplik gibi mesleklere suluk etmeyi tasavvur etmiş, Kanada ve Amerika arasında bir yer istimlak ederek orada yaşamayı düşünmüş ise de pederinin delaletiyle bir gün Navar ordugâhına zâbit tayin edilmişti.

Emsâli arasında fena bir asker olmadı. Aynı zamanda memuriyeti kendisine bir çok müsâadeler bahş ediyordu.

Bu münavebetle eksariya Paris’e gelerek hemşiresini ziyaret ediyor; ve o seneler zarfında yazı yazan edebiyat adamları içinde, “La Harpe”, “Schanfour” gibi muharrirlerle münasebette bulunuyordu. Bu arkadaşlıklar ona eski dini itikatlarının ziyana vesile olmuştu. Şimdi ekseriya içtimalarında bulunduğu filozof mahfilleriyle birlikte çalışmak, onların arasında bir mevki sahibi olmak için şiddetli bir arzu hissediyordu.

1790 senelerinde münteşir “-Almanach desmuses- sanat perileri takvimi” ünvanlı mecmuada –de L’amour la cam agne- kır aşkı” serlevhalı bir serinin intişârı onu fevkalâde sevindirmişti.

Chateaubiriland onları takip etmeyi muvâfık bulmadı. Ve uzun müddetten beri tasavvur ettiği, Amerika'nın şimal garbisindeki geçidi keşfetmek gayesine düştü.

Bahr-i Mûhiti-i Atlasîden Bahr-i Sefîd'e geçip Berina Boğazına doğru çıkarak şimal-i Amerika sahilini takiben Bafen Denizi'ne gidecek yolu arayacaktı.

Ebeveyninden gelen pek az bir mebla ile birçok mütesşebbislerinin hayatı mehveden böyle bir seyahatta muvafık olabilmek pek müşkil ve nevmid bir halde idi. Fakat Chateaubiriland bu müşkilâtın ne kadar azim olduğunu düşünmeyerek 1771 senesinde vapura rakip oldu. Baltimur sahiline çıktı. Oradan Filadelfiya şehrine geldi. Burada Cemahir müttefika müesseselerinden ilk reis Waschington'un sefiresinde birlikte taâm etmek şerefine nâil olmuştu. Bu şehri müteakip Newyork'a gitmek üzere vapura bindi ve Albâni'ye geldiği zaman maruz kalacağı iktihâmı gayr-ı mümkün müşkülâtı idrak ederek "perûje" sinden sarf-ı nazar etmekten başka çare kalmadığını düşündü.

Bunun üzerine Niyagara Vadi'lerine doğru tevcih-i istikâmet ederek yollarında tesadüf [Sayfa 72]ettiği vahşi akvamın âdât ve itikadâtını tahlil ediyor; ve Ohio, Pitsbourg cihetlerine doğru ilerliyordu. Oradan Montagne Bleve Mavi Dağ'ı geçerek Avrupalıların iskan ettikleri araziye dahil olacaktı.

Fakat bir akşam vasıl olduğu bir köyle eline geçen bir gazetenin ilk sahifesinde İngilizce ve büyük harflerle yazılmış: Flight of King "Krallık Firarı" kelimelerini okuyunca artık mümkün olan süratle Ren sahillerine koşmayı ve silah arkadaşlarına iştirâkı bir vazife addetti.

Chateaubiriland bu seyahatteki perûjesinde muvaffak olamamakla beraber edebî hayatında büyük te'sîrleri gösteren feyyaz ve şiir-i âlûd bir âlemin hatıralarıyla avdet etti. İşte bu hatıralar arasından o, lâyemût şah eserlerini istihsâh etmişti. Oldukça mûhim ve azim bir mahiyette olan krokilerin bir sahifesinde şu satırlar yazılı idi.

-“Bu ulvî gecelerde meçhul bir peri ilham kanatlarını çırparak bana göründü. Onun seslerinden bazılarını, bir nota üstâdının acemi bir musikişinasa yazdırdığı notalar gibi yıldızların ziyası altında defterime kaydettim. ”

Büyük muharrir, Fransa'ya avdetinde hiç beklemediği müşkülâta maruz kaldı. Bir müddet sefalet ve zaruret içinde elim bir hayat yaşdıtan sonra ihtilâler dolayısıyla 1793' te İngiltere'ye ilticaya mecbur oldu. Burada ise daha feci bir hayat onu karşılamıştı. Soğuk, açlık, çıplaklık gibi felâketlere maruz kalarak hayatının en meşum dakikalarını yaşadı Hatıraları arasında nakl ettiğine göre, boş odalarda karlı gece yarıları, açlıktan kağıt parçaları çiğnediği zamanlar olmuştu. Bu esnalarda yazdığı tarihi eseri pek çok sanılmamakla beraber nazar-ı dikkati celb etmekten hali kalmadı. Fakat Hristiyanlık aleyhindeki safhalarından ailesi pek müteessir olmuştu. 1798'de almış olduğu bir mektup ve yine bu esnada validesinin vefatı onu din aleyhindeki tasvîrâtından sarf-ı nazar ettirmişti.

Bu eser ondan sonra yazdığı -Genie du Christianisme- "Hristiyaniyâtın Dehası" namındaki kitabıyla tezat teşkil eder ve hayatı iki kısma ayırır. Ülkesinde ihtilâlde hicret edenlere mahsus, rahiplerden müteneffir, Volter'in ve aynı zamanda Russo'nun nüfuzuyla tabiiğe mütemayil bir ruh vardır. Hatta bazen Russo'nun hududunu da tecâvüz ederek:

-Onlar istedikleri kadar güzel cümlelerle gayelerini süslesinler; insanların en büyük bedhatlığı kanunlar içinde esir kalarak bir hükümete merbut bulunmasıdır, der.

Chateaubiriland Niyagara eteklerinde kırmızı derili vahşileri görmüş onlarla baş başa uzun saatler geçirmiş, birlikte içmiş, birlikte uyumuş... bununla beraber "Tabii insan-Hamme naturel" insâniyeti arzu edilmeyecek bir halde görmemişti. Fakat bu fikir bir

cihetten pek ziyade yanlıştı. “Tabii insan”lar bir çok serbestliği haiz olmadan beraber zekasızlıkları dolayısıyla adetlerine şiddetle merbut; cehaletleri dolayısıyla pek mutaassıp ve kendi kendilerini bir daire-i istibdâd içinde yaşatırlardı. Niçe’nin “Zerduş Böyle Söylüyordu” ve “Şen Bilgi” gibi eserlerinde ve Fikret’in “Hitab” ında münderic hürriyet-i hakikîye medeniyetle mütenasiben yükselerek nihayet o mev’ûdda “Apogee” de birleşeceklerdir.

Yine bu eserdeki ilâhîyâta ait düşüncelerinde tamamiyle eski Yunan filozofu Zenon’un sistemini kabul ederek:

“Bu alemde şeref, şöhrat, zenginlik, hatta fazilet bile bir tesadüf eseridir. Hilekârlar müsterih, hainler servet içinde iken diğer tarafta namuskârlar makhur bir hayat yaşıyorlar... Müdrîk bir ilahın bizi idare ettiğine nasıl inanmalı? Belki bir ilahe var. Fakat o Epikür’ün inandığı bir ilâhe. Pek büyük ve pek mesuddur. Bizimle uğraşmağa ihtiyaç hissetmez. Biz bu kürre üstünde birbirimizi yemeğe mükellefiz” diye düşünüyordu.

1799’da “Hristiyanâtın Dehası” ünvanlı eserini bitirmiş ve tamamiyle evvelki eserinin zıddına bir meslek ta’kip etmişti. Artık o dindar, ilâhî bir rahip mevkiinde idi... Üç sene sonra gizli bir surette Paris’e girmeye muvaffak olarak muhacirler arasından ismini sildirmeye muvaffak oldu. 1801’de en meşhur eserlerinden “Atala”yı neşretti. Bu suretle büyük ictimâî ve dinî eserine bir müdhâl hazırlamıştı.

“Hristiyanâtın Dehası” neşrolunduğu zaman ümit ettiği gibi hüsnü kabul gördü. Efkâr-ı umûmiyeyi teskin ederek kendi siyasetine yardım ettiğini gören Bonapart müellifi taltif etmişti. Bu seneden sonra “Chateaubiriland” yeni eserlerini hazırlamak için Atina, İstanbul, Kudüs, Mısır gibi şehirlere seyahatler yaptı.

1809’da “Din Kurbanları- Les Martyrs” ve 1811’de “Litinaire de Paris a Jerusalem” isminde Paris ve Kudüs seyahatini havi eserini neşretmişti. Aynı sene zarfında akademi azalığına intihab olduysa da hazırlamış olduğu nutkunda Napolyon’un siyasetine karşı bazı tenkidâtta bulunması buna mani oldu. Nutkunun tekrar tebyizi teklîf edilmişse de Chateaubiriland asla muvafakât etmedi. Ve aynı zamanda hükümet tarafından Paris’i terk etmesi tavsiyesi edildi.

Menfisinde “Memaires d’outre-tambe” ismindeki hatıratını yazdı. En meşhur eseri 1805 de neşrettiği “Rene-Rene” olmuştu. Bu esere bütün ruhunun aksettiğini görürüz. Chateaubiriland 1848 senesinde seksen yaşında vefat etmiştir. Vasiyeti vechiyle “Sen Malu” kurbindeki Grand-be adasının kayalıkları arasında bir kabre defnoldu. Orada semalara ne denizlere karşı, ufuklardan ötede Amerika ormanlarının hülyası, engilerin dalgaları münzevi ruhunu ve yeislerini hâlâ uyutuyor gibidir.

(nr.1409, 5 Eylül 1918, s. 70-74)

Hasan Zeki

ROMANTİKLER:**LAMARTİNE****Lamartine'in Aşkları**

-2-

Muasırlarından “Madam de Stanel”:

- İlâhi tabiatta, ebediyeti 'aşkta arayınız... demişti. Lamartine bu düstûru en iyi anlayan ve tatbik edenlerden oldu.

Tahsilini müteakip ailesi nezdinde geçirdiği zamanlar ona bir kafes gibi dar, âzâb-ı evlâd görünmeğe başlamıştı. Okumuş olduğu şairler gibi o da sergüzeştler geçirmek, genç kadınlarla münasebette bulunmak, sevmek... bir çok maceralar yaşamak istiyordu.

Müte'adid defalar seyahat arzularını izhar etmişti. Bu onlarda “makan” da fevkalade beğendiği güzel bir kıza tesadüf etti.

Eserlerinde anlattığı vecihle bu kızın simasında ki sebahat, boynun inceliği yürüyüşü etvârındaki sür'at ve intizam tebessümündeki güzellik Lamartine'yi aşk arayan bütün kalbiyle cezb etmişti. Onunla bir defa raks etmiş olmakla izdivac talebine kadar ilerleyebilmişti. Fakat ailesinin asalet düşünceleri buna mâni oldu. Lamartine ise müstakbel zevcesini şimdiden i'lan ediyor: “Dünyada bizi hiçbir şey ayıramaz” diyordu. Bu hırçınlıklarını gören validesi seyahat arzularına muvafakat etti. Bir gün pederinden habersiz ona iki yüz franklık bir melağ verdi. Büyük hemşiresi veda esnasında müşfik bir buse ile altın saatini hediye etti. Diğer hemşireleri de yol eşyasını tedarik etmişlerdi.

Artık Lamartine için kardeşi gibi birlikte yaşadığı ağaçlıklarına şefkatli “Şato” suna veda zamanı gelmişti.

Validesinin yakından tanıdığı bir aile ile birlikte İtalya'ya müteveccihen hareket ettiler. Şimdi ilk hicranların seri rüzgarları arasında aşk beldesine “Elaber” sevdasına pür saatlerine doğru uzaklaşıyordu. (1811)

Lamartine tevdic edilmiş olduğu ailenin karışık ve uzun meşfuliyetlerinden istifade ederek bu aşk memleketinin semasından sanatkarlarından güzel kadınlarından istediği gibi müstefid oluyordu. Sorant, denizlerinin mavi dalgalarıyla yıkıldığı portakal ağaçlarıyla mütevvir sahilleri ne güzeldi...

Negal'de ki geçirdiği iki buçuk aylık zamana refakat eden sevgili: “Graziyella” oldu. Sahile yakın bir odada akşam zamanları birlikte uzun gezintiler tapıyorlar, refikası “Pitara” sıyla birlikte şairinin bilahare şiirlerinde terennüm edeceği besteleri tanzim ediyor ve gece olunca iptidaî bir kahabeyi andıran toprak evlerine dönüyorlardı.

“Graziyella” ezberlemiş olduğu dualardan başka okumak bilmemekle birlikte hassasiyetiyle “Platon”un bir pakirdesi kadar derin düşünceleri ve duyguları vardı...Lamartine onunla birlikte hissi, fikri pek güzel dakikalar geçirdi. Ayrılmaları feci olmuştu. Belki bu sevgilisinin on altı yaşında ölmesine sebebiyet verdi. .

“Grazeyiellâ” ismindeki meşhur hikâyesinin sonunda “İlk Tesir” ser-levhâli güzel bir mersiye bulunur. Yollara yakın çalılıklar arasından geçenlerin nazarlarına bakan bir taş vardır;

“Şebboy çiçekleri” ve yapraklar hiçbir aks-ı sedanın tekrarlamadığı bir isim gizler. Bazen bir yoku otları, çalılıkları kaldırarak taş üstündeki tarihi ve yaşı okur. Gözlerinden piryeler düştüğünü hissederek der ki:

- On altı yaşında imiş. Bu yaş ölmek için pek erken! Fakat bu geçmiş sahneler üstünde neden hala düşünmek istiyorum? Rüzgarlar inlesin, dalgalar çırpınsın onları kendi kendine bırakalım. Geliniz avdet ediniz. Benim meyas düşüncelerim. Ben hayal istiyorum, ağlamak istemiyorum.

Ve ilk seyahatinden avdetinde bir şair doğmuştu. Bir müddet sonra Savua ve Alp seyahatleri yaptı. Burje Gölü şairiyet rüyasını sallayan fiyaz-ı menba' oldu...

Eserlerinde "Elvır" namı altında yaşayan üç simadan onu en ziyade mütebeyyiz eden sevgili burada tesadüf ettiği "July Başodaharet" isminde bir kadındı.

1816 senesinin hazânı içinde bir gündü. Son kırlangıçlar da uçmuş. Kırların rengi solgun tüllerle örtülmüştü.

"July" Hint palından m'amul ince bir örtüyle sarınmış oturmakta olduğu "otel" taraçasından kırmızı ufuklarda yükselen ayın doğuşunu seyrediyor. Gölün yosunlu sahillerdeki terennümünü dinliyordu.

Civarında munis ve ahenkdör sellerle rüzgarlara karışan bir beste işitti. Başını döndürdüğü zaman yanındaki pencereden genç adamın kendisine bakmakta olduğunu gördü. "July" bu bakışmalar esnasında şimdiye kadar aradığı erkeği bulduğunu zannetti. Lamartine uzun boylu, nazik tavırlı simasındaki ruhâtı cazibe ile meşhur ressam "Rafael" i andırıyordu.

Genç kadın bu simanın daima yıldızlara doğru yükselmek isteyen açık "Merkür Dö Frans" teb'alarından dört yüz sahifeye yakın büyük bir c. olan "Leon Seşe" nin Lamartine hakkındaki eserlerinde bu kadına ait uzun bir tedkik yazılmışsa da burada tekrara lüzum görmüyorum. Yalnız büyük şairin dehâsını ikmâl eden bu fevkalâde kadının mezarı kaybolması Fransa kadınlarınca büyük bir tesiri bâdi olmuştur. [SAYFA 139]

Nasiyesinde rüyalı gözlerinde o kadar derin bir samimiyet ve mahrumiyet hissetmişti ki... Bu ilk aşinalıktan sonra göl kenarında tesadüfler, konuşmalar tevellî etti.

Lamartine bu sevgisinde "ideal"ini bulmuştu. Yazdığı eserlerde bütün mevz'ular bir hemşire gibi birbirine benzeyerek July'i andırır ve aşklarının timsâli "Elo bir" i teşkil ederler.

Danet in "Beatris" i, Petrok ın "Lor" u, Lamartine'in "Elo bir" i vardır.

Lamartine Platon' dan sonra gelen en bakir ve saf ruhlu bir "idealist" olmakla beraber aşkı yalnız ruhâniyyette görmüyordu. On dördüncü asırda yaşamış meşhur İtalyalı lirik şair "Petrak" a dair yazdığı mütalaasında aşkı iki kısma ayırmıştı:

Hissî aşk ve ruhânî aşk.

Her ikisi de hilkatın kanunları dahilinde bulunurdu.

Birincisinde sevk-i tabî'î, beşeriyetin idamesine medâr oluyor. İkincisinde ise insanları güzelliklerin güneşine Allah'a yakınlaştırıyordu.

Şu 'itibar ile Lamartine " sevgililerini yalnız ruhâni bir aşk ile sevmişti diyebiliriz. "Göl"deki:

- Sevelim, sevelim... Girizân dakikaların sefalarından müstefid olalım.

Sözleri bu safhaları gösterir.

Fakat "July", Lamartine'yi fevkalade sevmiş olmakla beraber gerek vazife ve gerek hissiyyât düşüncesiyle birlikte buldukları esnalarda bir dost, samimi ve 'aşık birer dost olarak yaşamışlardı.

Bu tarihi ve güzel kadın otuz üç yaşında genç olarak vefât etmiştir. “Göl”, Lamartine’e hediye ettiği lâyemut bir posasıdır:

GÖL

... . ve böyle bir daha avdet etmemek üzere ezeli bir karanlıkta sahilden sahile sürüklenip giderken hayat senelerinin engin denizlerinde bir gün olsun demir atarak dinlenmek mümkün olmayacak mı?

Ey göl! Sene henüz hitâm buluyor! Onunda tekrar seyretmesini istediğim sevgili dalgalarının kenarındaki top üstüne. Bak, yalnızım. Sen onun da burada olduğu zamanları bilirsin.

Bu derin kayalıkların pejmürde kovuklarında yine böyle kükrüyor, köpürüyordun. Yine rüzgârlar dalgaların köpüklerini onun mukaddes ayaklarına atıyordu.

Bir akşam, hayallerine geldi mi? Sükûn içinde geziyorduk semalar altında sular üstünde duyulan ses. Ahenkdâr dalgalarını mevzun hareketlerle darbeleyen uzak kürek çırpıntılarında ibaretti.

Ansızın mesrur sahillerden bu arza yabancı sesler aksetti. dalgalar onu dinlediler. Benim için pek sevgili sedâ çanları söyledi:

- Zaman! Kanatlarını açarak dur! Ve siz müsaid saatler! Geçmeyiniz. En güzel günlerimizin girizan safalarını yapamamlığımıza müsaade ediniz.

Bu esnada şüphesiz pek çok bedbahtlar sizin geçmenizi isterler. Onlar için seri olunuz. Ve müsavidleri unutunuz!

Fakat dakikaları temdîd için ettiğimiz niyazlar beyhude. Zaman hiç durmadan geçiyor. Bu geceye dedim ki:

- “Aheste yürü. Şefik-i zülâlini silecek.”

Sevelim, sevelim pirizân dakikaların safasından müstefid olalım. İnsan için hiçbir liman mevcut olmadığı gibi zaman için de hiçbir sahil yok. O akıyor, biz geçiyoruz.

Kıskanç zaman! Hayatın geniş dalgalarla bize saadetler yağdırdığı bu anların felaket günleri gibi bizden uzaklara firar etmesi layık mı?

Nasıl? Onların bir hatırası olsun kalmayacak mı? Eyvah! Müebbeden âfil! Bütün bütün zayı! onları bahş eden zaman bir daha iade etmemek üzere alıyor.

Ebediyet! ‘Adem! Mâz’i! Girdâb pür zülal! Beli’ günleri ne yapıyorsunuz?

Söyleyiniz: Bizi teşhir eden bu saâdetleri bir daha iade etmeyecek misiniz?

Ey göl! Ey kar! Lâl kayalık! Karanlık orman! Sizleri ki zaman tasarruf eder. Gençleştirmeye de muvaffak olur. Güzel tabi’at! Saklayınız, bu geceden bir hatıra olsun saklayınız!

Güzel göl! İster asûde dakikalarında, ister fırtınalarının ağışında, mütebessim sevhilinde, sularına sarkan vahşî kayalarında, ister bu siyah çamlıklarda.

Yahud titreyerek esen sebahlarında, sevhilinin pür akis müzamirinde nermin elna’melerle sularında yüzen yıldızın altında. Bir hayallere gizli!

Hıçkırın rüzgâr, inleyen kamış, mıs’atır havalar ki dolduran hafif rayihalar, işitilen, görülen, teneffüs edilen her şey:

- “Onlar seviştiler.” desin!

“Chateaubiriland”dan Britanya vadilerini, âmir-i bekâ ormanlarını “Verter” den “sevâb” dağlarının sislerini “Pol ve Virjini” den nihayet o iki ‘aşıkın son buselerine hacle olan güneşli dalgaları hızfedersen müelliflerinin isimlerini de silmiş olacağımız gibi Lamartine’den de “Göl” çıkarılırsa onun ruhâniyyâtının büyük bir kısmı nisyan edilmiş olur.

3

Felsefi Hülyaları

Lamartine, Platon’un geçtiği izleri takip eden bir “idealist” idi. Debi bir güzellik hülyasıyla yaşayarak çirkin şeyleri asla göremedi. [Sayfa 142]Hani, ılık Mayıs sabahlarında râyihadâr bir duman çemenzalar üstünde temevvuk eden saf ve ahenkdâr bir intizâr ilâhına doğru i’tila eder. Bununla beraber onun da buhranlı ve ıztırablı günleri oldu:

“Bazen nazarınızdan bir ferd eksilince her şey tar u mar olur.” Ümitler bir mezarın siyah topraklarıyla örtülürken artık her şey karanlık bir serâb olmuşken ezelf bir hakikat müteselli olursunuz.

“Tabiat oradadır, sizi sever ve davet eder. Daima size açık duran sinesine atılıңыз. Nazarınızda her şey tahavvül ederken tabiat evvelki çehresiyle bâkidir. Aynı bir güneş günlerinizi aydınlatır.”

İki c. teşkil eden “Tahayyülât” tan sonra Lamartine evvelki şairlik heyecanlarını zây’i etmişti. Fakat sükût etmedi:

“Dostlarım ben, insan nasıl teneffüs ederse öyle terennüm ederim.” Yazdığı eserlerde felsefeyi bir semaya dalarak ekseri şairler gibi ilâhî tabiatta gördü.

“Belki bu vasi boşluklar dahilinde hareket eden her şeye dağılan bir ruh vardı. Başımız üstünde parlayan yıldızlar yaşayan birer hayat, yaşayan birer mevcûddur. Müsbehhûd şahilleri darbeleyen dalgalar gazab-ı âlûd bir ruha şehsâdet ediyor, semâda, yerde, her şeyde bir zekâ, bir hayat, bir ilah yaşıyordu.”

“1830’dan sonra başlayan bu “panteizm” i’tikâdı fikirlerine b’azı yeni ceryanlar açtı. “Juslen” namındaki eserlerinde insanları görmeye başlamıştı.

Adem evladlarının mechul bir payeye doğru fasılasız adımlarla seyahatleri, sahrada ilerleyen siyah izler sefâletler yorgunluklar beşeriyetin bütün maceraları ... Bu eserin mevzuunu teşkil eder.

Hugo’nun “Asırların Efsanesi” ismindeki eserine müşabbeh bir “Epopee”dir.

“İktidârı mâhdud, fakat arzularında nihayetsiz insan, zayi’ ettiği asmanlarını düşünen sâbit bir ilahdır. Fikriyle eserin mukaddemesi başlar.

Bir mülk tasavvur eder ki insanlara muhabbeti dolayısıyla yere iniyor. Onlarla birlikte yaşıyor. Fakat yine evvelki yüksek ve ilâhi hayata karışıncaya kadar hebutunun cezası olarak beşeriyete mevcûd bütün âlâm ve ıztırabâne iştirak ediyor.

Bu mülk tamamıyla insanın timsâlidir. Esere göre bütün beşeriyet semâdan münezzevel bir mülk gibi ilk asırlardan başlayarak bu güne kadar devam eden bir tarihtir. İlk nağme “Bir mülkün sükûtu” ile başlayarak “Juslen” ile nihayet bulur.

İnsan hayvaniyet ve ulûhiyyet arasında çırpındığı esnalarda uzvî duygularıyla hayvaniyete düşer. İşte o zaman: Mülk, arzu, sükût eder. Fakat duaları, fediyeleri, ıztırabları içinde nezâhet ve ulviyet iktisâb ederek yükselir ve ruhen cenneti bulur.

Bu esre Lamartine'nin felsefî hülyasını gösterir. Kitabı serâpa okuyabilmek oldukça uzun bir sabra ve hüsniyete muhtaçtır.

O tarihlerde Hugo, Vinci de hep bu nevi' mevzu'ları intihâb ediyorlardı. Henüz Göteé'nin Faustuyla hakîkî insaniyet payesi görülmemişti.

Lamartine'i ekseriyetle bir tabi'at şairi olarak telakkî ederler. Öyle zannediyorum ki Lamartine tabiatı ayân bir surette göremedi. Fark ettiği bir sis ve kesif bir rüya idi. mesela meşhur Yunan şairlerinden "Lonpus"un "Panifis ve Kluie"sine müşabbih bir eser vücûda getirmemişti.

Lamartine Katolik ve dinî bir şairdi. Terennüm ettiği mevzu'larda ekseriye hayalât arasında kaybolursa da üslubundaki seyâl ve nezih ahenk ona başka bir kıymet bahşeder. "Chateaubiriland"ın muhayyilesiyle yapmış olduğu edebî inkılâba Lamartine hislerinin nezehati yüksekliğiyle başka bir renk vermiştir.

Büyük şairlerin odalarında kendi kendilerine oturarak veyahud ruhlarını tabiata karşı açarak ilham bulduklarını zannetmeyelim.

"Halkın gönlünden kopan şi'ri arayalım" diyen bazı düşünceler de var. Fakat şuna emin olmalıyız ki dâhinin gördüğünü halk hiç göremez. Ancak bir güneş gibi yollarına akan irfandan müstefid olarak tekâmül eder. Ve her memleketin başka yıldızlar keşfedendehaları vardır ki onlar da kendilerinden evvelki ve muasır zekaların izlerini takip ederek buldukları yüksekliğe yetişebilmişlerdir.

Bunun gibi Lamartine en fiyaz bir ta'ba malik ve hakikaten büyük bir şair olduğu halde Latin ve İngiliz edebiyatlarından istifadelerde bulundu.

Osiyan, Po, Milton, Yunp, Petrak, ilh gibi daha pek çok üstadların tesiri altında eserlerini vücuda getirmişti.

"Tahayyülhât"ın bahçelerinden esen rüzgarlar daha evvel bu saydığımız hadikalardan geçerek onların rayihalarıyla müşe'bbev' olmuş ve kıymetini bu sayede te'yid etmiştir.

1918 Ağustos

Hasan ZEKİ

(nr.1413, 3 Teşrîn-i Evvel 1918, s. 138-142)

ROMANTİKLERDEN:

ALFRED DE MUSSET

Nihayetsiz kaderlerini teselli için seyahatler düşünen “Bayron” bir akşam sevgilisinin yanında açmış olduğu kitabını okurken, eserin bir sahifesinde kendinden bahs olunduğunu görmüştü... Bu dakikada gözlerinin yeisi gülümsedi. “İran” o muzdarib... Fakat fevkalade dehalardan bir idi. Eserleri üstünde gezen düşüncelere kanad veriyor, kârilerini bu alemde ötelere... kartalların şahinlerin uçuştığı temiz hava şahikalarına yükseltiyordu.

Bu melâl şairin münzevî ruhunda kopan bütün kainatı sarmıştı. O akşam kendisinden bâhis eser Lamartine’in bir kitabıydı... “Alfred De Musset” Lamartine’e yazdığı bir mektupta o tarihten bahs ediyor... Ve meşhur muasırına:

- <<Beni de “ Bayron’un” duyduğu tahassüsle kabul et...>> diyordu... Aralarında kardeşlikten daha fazla bir samimiyet vardı. Onun da ruhuna ince bir şiir şelalesi akmış. Ağlarken “Lamartine” i düşünmüştü... Göl sahillerinde, “July” nin dizleri önünde bestelenmiş aşk ahenklerini bilmeyen onlardan müte’essin olmayan kimse var mıydı?

Musset de bir gün emellerinin timsâlini kucaklamış bir saadet rüyası içinde enginlere dalarak ruhunun ebediyetinde zamanın tevkif ettiğini duymuştu.

Fakat bu fani saadetten sonra bir insanın hayatta ma’ruz kalacağı en feci’ ızdırapları bilmişti...

Aşk, ümidleri ve yıldızlarıyla yıkılmış bir asumana benzedi... bir akşam, tarlasının yıldırımlarla harab olduğunu gören bir çiftçi de evvela bu felaketi bir rüya fark ederek inanmak istemez; sevgili karısının ve çocuklarının her akşam kendisini beklediği eşini arar... Karanlık pek kesif, her şey sessizdir; cevap veren olmaz...

Musset hıyanet bir maşuka tarafından bırakıldığını görünce bu fecaati duydu. Kalbinin karanlık gecesinde kendi benliğiyle karşı karşıya bakıştı... Fakat <<Göl>> Şairi gibi hicran inleyen dalgalar kenarında mavi bir ufka doğru düşünemedi. Göz yaşlarıyla buharlanan nazarları bir boşluktan başka bir şey görmüyor, hıçkırıkları göğsünde boğuluyordu.

Bir karnaval akşamıydı... Paris denen o mahşer-i mehasinin karanlık bir sokağında ölümü arıyordu... Mahzun gazellerle aydınlanan siyah kaldırımlardan geçenler ahenk ve cümbüş sesleri gelen taraflara koşuyorken caddenin kuytu bir köşesinde, iki elleriyle kalbini sıkarak kıvrılan genç adam Musset idi. Sanki bu sermest ve şen halk geçerken ona müstehziyâne hitab ediyordu.

- Ey sen ki bu akşam ağlıyorsun... Onlar gibi gülmüyor muydun? Bu coşkunluk karşısında başını yumruklayarak soğuk bir demiri çıplak göğsüne müteaddid defalar dayadı.

Alfred De Musset, “1810” senesinde Paris’te doğdu. Bedri “Victor Donasiben De Musset” Rusunun hayatına ve eserlerine dair bir kitabıyla İsviçre ve İtalya seyahatnamelerini yazmıştı. Edebiyat sahasında <<Musset pane>> ismini kullanıyordu. Alfred de Musset Borbun Koleji’nde parlak bir tahsil gördü.

Hayat tahsiliyesini bitirdikten sonra merdumgiriz ve münzevi yaşamadı... Genç, güzel ve asil bir Paris gencinin müfena’m olacağı bütün şerefleri haizdi... Mükellef salonlarda kumral uzun saçları, beyazî çehresi, biraz müstehzî etvarıyla nazik ve sevimli bir gençti.

1868 senelerinde henüz bir mektepli iken <<Senekal>> tasmiye edilen Romantiklerin mihfellerinde ekseriya bulunan Musset, edebiyat adamlarından müteşekkil bu samimi heyet meyanında başka bir nezahat ve biraz <<Dandizm = Hoppalık>> getiriyordu.

Tahsilini müteakip ilk senelerde bir müddet doktor, ressam olmayı düşünmüşse de şairliği hepsinden mürecceh bulmuştu. <<Andre Şenyes>> taklid ettiği, beğendiği üstadlarındandı. Eserlerinde ekseriya bu şairlerin sevimli ve hissi tabirlerini kullanmıştır...

Musset'de muasırlarının hepsinden daha mütessir bir ruh. Yazdıklarını zahmetsizce okutabilen tâbi bir ifade Nezih bir şive vardı...

<<Romantizm>> in en ince teli Musset oldu... Ekserî şiirleri zehrin istihzaları şamal iğneler gizler. Mesela bir tiyatrosunda sevgilisine bir yelpaze hediye eden bir şahsın şu sözlerini işitiriz:

- Hele, pek güzel değil mi? Bir mehtap belde kadar geniş... bir tavus gibi altunla işlenmiş... Bir kelebek kanadı kadar ipince, ve sevinçli... Bir kadın gibi mütereddid ve mütehavvil... <<Arluken>> gibi gümüş pulları var... Bunu saklayınız. Belki bir gün beni yâdâ bir vesile olur...

Musset romantiklerinin ifradperverâne kullandıkları teşbihlerden yazılarını kurtarmayı düşünmekte geçinmedi

İyice traş olmuş klasik eserlerde kırmızı yüzlü müellifler gençleşmeğe çalışan ihtiyarları andırıyor. Genç muasırları ise eski Yunanlıların enkâz dolu sahillerinde <<ideâl>> çiçekler topluyorlardı.

Musset her iki taraftan ayrıldı. Bir gün masanın başında arkadaş olarak Şekspeare'i bulmuştu. <<Romantizm>> in fazla süslerini bertaraf ederek onu yalnız ruhiyette aramak istedi...

Bu zamana kadar Musset'in bir c. teşkîl edebilecek manzumeleri vücuda gelmişti... Müsveddelerini tâbi'ye götürdü... Onların arasında <<Andalouse>>, <<Sabah Vakti>> gibi bilaahire musikiye alınan güzel parçalara ve "Kamere neşide = Ballade a la lune" unvanlı hiç eskimeyecek fantaziler... <<Donpae>>, <<Poritya>> gibi hikâyeler bulunuyordu... .

- Donpae – İspanya hikâyelerindendir. İlk sahifelerde bir sacle tasvirini görürüz. Musset'in şiirlerindeki zevki gösteren esrarengiz ve hissî bir levhadır...

Müteaddid kollu büyük şamdanların zerrin ziyaları etrafı aydınlatıyor. Mermer heykeller, tüylü halılar. Orta yerde kendi haliyle terk edilmiş yemek sofrası, şarap kadehleri... Çiçekler... Yerde ki minderde, rakstan sonra titreyen bir genç kadın sinesi gibi hala ahenk ihtizazlarıyla çırpınan mandor bulunur...

Her şey taze bir sukûn içinde uyumuştur. Bu sessizliği mavi mantosuyla sarmaya çalışan mehtap ziyaları camlardan nufuz ederek donuk kadifelere akar...

Odanın biraz karanlık bir köşesinde anber ve gül rayihalarıyla meşbû' ceviz bir karyola... ve karyolanın kenarından beyaz bir ayağı dışarı çıkmış olduğu görülüyor.

İspanya geniş... kadınları ise pek güzeldir... Bir çocuk avucuyla tutulabilecek kadar mini mini ayağı sahibesi emsalsiz bir hüsne mâliktir.

Hikâyenin ismini alan <<Donpae>> rakibini ve sevgilisini öldüren aşık gençtir.

____ <<Purtina>> isimli hikâyede Veniz şehrinde italyalı asil bir kadın bir kayıkcıyı zevcinde ayırılır...

Güzel kadın bir gece sevgilisini kabul eder:

___ Daltil sevgili hazinem! Aşkım, sen misin?

___ Portiya! Semanın ateşi! Portiya, ver elini, benim!

İpekli aşk merdunlarına doğru titreyen, sevinçli bir el uzanır. Genç kadın, buseler, deraguşlarla gelen misafirini haclesine kadar götürür.

-Sevgili aşkım! Sizi buraya giderken kimse görmedi, değil mi?

Dalti, bu suale cevap vermez. Geniş kollarıyla muhabbesini sarar... Dışarda mehtap parlar. Gece devindir... Bu aralık lambalarının söndüğünü görürler... Ocaktaki son kıvılcımlar kararmak üzeredir.

<<Portiya>> lambasını tekrar yakdığı zaman, Dalti:

___ Aman Ya Rabbi!. . Der. Üç kişiyiz.

___ Üç kişiyiz.

Hiddetli bir ses de tekrar eder:

Haile engiz dakikalar yaşarlar... İhtiyar kont bir <<ah!>> ile yıkılır, yere düşer...

İki sevgili gece karanlığında adımlarının onları nereye sevk ettiğini bilmeden çıkar, zulmete dalarlar...

Sabah vakti sakın bir denize açılarak <<Dalti>> nin sandalında romanlarını terennüm ederler... Bu esnada <<kont>> un cenaze alayı hazırlanır...

<<Lemaru Duffu>>küçük manidar bir dramdır. Mevzu' "lirik" şair "Şiller"in:

- Aşk, bu dünyada ancak kendi kıymetiyle kendini satın almak ister... <<Riyalto>> nun bütün altınlarına boyun eğen ve padişahlarla eğlenen tacirler gibi o kıymetli inciye kıymetinden noksan fiyata feda edecek yerde veyahut ebediyen görmemek istediğim bir hazinedar...>> düşüncesini tefsir eder...

1830'da <<İspanya ve İtalya Hikâyeleri = Confed'>>

Espagne et d'Italie isimli eseri neşrolundu...

Bu hikâyelerdeki bütün hadiseler İspanya ve İtalya'da cereyan ediyordu. Muvaffakiyeti ümidin fevkinde oldu. Kadın, erkek şairin eserini bir yük bir muhabbetle okudula... Musset'in <<Dandizm>> ine bu akibet şüphesiz ki pek muvaffak gelmişti...

Şevk ve gayretle yazmakta devam etti... Daha güzel eserler vücuda getiriyordu "Revve de Paris" de neşrettiği akım arzular = " Les voeux steriles " Oktav = "Octave" "Rafael'in gizli düşünceleri = "Les secre'tes Pence'es" de Rafael gibi manzumelerde daha düzgün mevzular intihâb ediyor, kârî'leri eğlendirmek veya hayrete düşürmek gayesinden ziyade ciddi ve fikrî yollara sevk ediyordu...

Fakat zamanın ahual ve hadesatı şairin düşüncelerine te'sir etmekten hali kalmadı. Bu sen zarfında "La nuit Ve'nitienne" namındaki tiyatrosu bir inhizâme uğramıştı.

"1831" de pederinin koleradan vefatı ahual-ı maliyesinde tesir ederek "Musset" i meşgul mevkide bıraktı... Bundan sonra yazdığı eserler en ziyade kazanmak gayesine ma'tuftur...

"1832" de şair " Ka'ış ve dudaklar = La coup et les" levres ve "Genç kızlar ne hayal ederler = A quoi r'event les jeunes filles" namlarında iki manzum dram daha yazdı... bunlardan birincisi oynanmak için pek elverişli değildi. Eserler mevzu' ve ilhamları "Bayron" dan ve Alman şairi "Şiller" in "Haydudlar" nam eserinden alınmışa benzer...

Vakıa “Tirol” de geçer... Hasta ruhlu “Frank” isminde genç bir dağlı, kulübesine ateş vererek arkadaşlarını terk eder... Bu yolda bir asilzadeyi öldürerek zevcesini alır... Orduya girer... Bir bölük kumandanı olur... Fakat bu hayattan az zamanda usanarak doğmuş olduğu yere döner. Saf kalpli bir genç kızla nişanlanır... Eski sevgilisi ise kıskanarak nişanlandığı kızı öldürür.

_____ “Genç kızlar neyi hayal ederler? . .” piyesinde bu aile reisi “Dük Dolaertssin” iki kızı vardır. Ninon” ile “Ninot”. . yeğenleri “İros” safdil bir adam... Bu iki hemşeriden biriyle izdivaç etmek arzusunda bulunur... Böyle bir damat istemeyen ihtiyar dük bir dostunun oğlu Siloyiv’i kızlarıyla görüştürmek için davet eder... Bu genç pek samimi ve iyi kalplidir. Çünkü bilir ki genç kızlar her zaman “Don Juan” ları düşünürler... Bunun üzerine “siloyiv” in hayatını bir Don Juan Efsanesiyle süsleyerek kızlarına anlatır.

Fakat “Ninot” bu zevc namzediyle konuştuğu esnada delikanlının[Sayfa 235] pek sâdık bir kalbe malik olduğunu ve kendisini cidden sevebileceğine kani’ olur... Fakat “Ninot” delikanlıyı sevmeyecekti. Binaenaleyh izdivacına razı olur...

Bu piyes, heyecanları, fantazileri itibariyle “Şekspir” in dramlarını andırır.

Piyeslerden sonra eserde “Namuta” isimli üç nağmeye ayrılmış uzunca bir manzume daha bulunur.

Birinci nağme:

“Bir kadın... Sizin gölgenize benzer; arkasından koşarsanız uzaklaşır... Önden kaçarsanız peşinizden gelir...” mealindeki mensur cümlelerle başlar...

Fakat bu fikrin ne derecede doğru olduğu “aşk” mebahisinde münakaşaları tevlihd edeceğini zannederim. Hakiki aşklarda sevgililer birbirlerinden firar etmeyerek samimi bir heyecan içinde çırpınırlar...

Hem his olarak çarpması bir an iki kalbin

Arzın budur ancak bize va’d ettiği lezzet...

C (im) - Ş (im)

Altışar mısralık parçalara ayrılmış birinci nağmede “Hüsn” isminde “Don Juan” tabiatlı bir gencin tasviri bulunur... Bu nazm etmiştir. Onlar arasında darb-ı mesel add olunacak fikirler vardır:

- Pek sevgili bir mühîb, bir hemşireye yakındır...

- Arz üstünde riyadan başka herşey üryandır...

İkinci nağme _Musset ile muasır ediplerden “Şanfur” un:

“Aşk nedir? İki arzunun mübadelesi... İki beşerenin tesadümüdür... ” düşüncesiyle başlar. Bu kısımdaki mülahazalarda “Musset” sözlerini okuruz. Kendisinin “Bayron” u taklîd ettiği söylendiği için “Lahana dikmek bile birisini taklittir” cevabını verir.

Bundan sonra “Don Juan” ın tasvirini yapar; “Don Juan” bir aşk ve safa adamıdır... şairler rüya alûd gecelerinde böyle bir timsal düşünmüş, musîkişinaşlar ahenklerinin en güzel parçalarında onu terennüm etmiş... Ve, bütün genç kızlar bu dilber delikanlıyı aramışlardır. Bir çemenzâr kenarında aşk kadar dalgın, deha gibi güzel bir genç adam oturmuştur. Henüz yirmi yaşında bulunur... Muhibbesi, onun yanında bir uyku rehaveti içinde sermesttir.

Bu genç, hayat ağacında titreyen bir dala benzer ki sevmek ve muzdarib olmak için hayata doğmuştur.

“Musset” nin bu hikâyede efsanesini yazmayı istediği kahramanda bu timsalin bir eşidir. Herkesi seven, kimseyi sevmeyen, pek şen, pek mahzun... Her şeyine malik, herşeyden mahrum bir haldedir.

Üçüncü nağmede asıl mevzua geliriz. “Hüsn” ismindeki zevk perest zengin “Namuta” yı bir esircide satın alır... Fakat her ay birkaç esire değiştirmeyi adet edinmiş olduğundan “Namuta” yı bir müddet sonra terk eder... Fakat esire efendisini sevmiş bulunur; Zengin esirler arasına karışarak yüzünü ve gözlerini boyar; Tekrar “ Hüsn” e satılmak yolunu bulur.

1833’de “Rollu” neşr olundu... Bu hikâyede Musset, “Moralist” olmak istedi...

Fakr u zaruret bir gün ona da ıssız ve çıplak odasını açmıştı... Fırtınalı kış gecelerinde donmuş ayaklarını ısıtmaya ince bir kömür parçası bulamayan, cepleri de mideleri kadar boş, parasızlara kimse acımıyordu. “Rolla” bütün servetini zayi’ ederek bir cümbüş gecesinden sonra intihara karar veren bir gençtir...

Bu hikâyeye kâri’lere verdiği te’sir itibariyle sâir eserlerinden farklı olmamakla beraber diğerleri kadar samimi olmadığı bazı münekkidler tarafında söylenmiştir.

Musset yirmi yaş devresine aid bir gençlik şairi idi. Hayatın bütün senelerinde kâri’lerini avutacak kadar fusuna malik değildir...

O şairlerde bazen müstehzi, bazen vakur ve ateşin bir ifade içinde bütün bir şebabet teremüm edilmiştir. Tahassüsâtını suhuletle nazm edebilen bu rekîk ve ye’is engiz sanatkar kalbinin kanıyla yazıyor, ruhunun lisaniyla konuşuyordu.

Hasan Zeki

(nr.1419, 28 Teşrin-i Sâni 1918, s. 231-238)

SULLY PRUDOMME

Şâirin validesi Liyon’lu bir aileden idi. Bu diyâra ait bazı secâyânın hudud-ı asliyesini Sully Prudomme’un simâ-yi maneviyesinde ve simâ-yı şâiriyetinde bulmak mümkündür: Ciddi bir tama’k, mütemadi bir tahlil-i nefis, müsa’il-i diniye ile devamlı surette ve kessetle iştigâl, san’atta bile resmin renge ve cihân u telavvuku. Aralıkta keder-i âlud bir ibda’-ı rakîk ve âlemine ve her şeyi gaye-i hayale kalb etmiş meyl-i bârzî gibi secâyâ şâir validesinin elyaf ve ihtisâsât diyarından dâima kendisine bir şeyler hissetti. Akrabasından pek ziyade sevdiği bir kadını görmek için elli yaşlarına kadar her sene Liyon’a giderdi. Ran nehri Liyon şehrinin ortasından geçer. Bu nehir mütehevvir ekseriye ince ve mavimtırak bir sise büründüğü gibi Liyon şehrinin ortasından geçer. Bu nehir mütehevvir ekseriye ince ve mavimtırak bir sise büründüğü gibi Liyon şehir-i latifi de de faâliyet ve levledârını mütefekkir bir dalgınlıkla der-ağuş eden gumîm-ü-gubâr ile muhâttır. Şâirin mizâc-ı rakîkine pek muvâfık olan bu şehirde mahzu zâkamet idi.

Gaston Döpari diyor ki: Dostumun validesini pek az gördüm. Bununla beraber çehresi gözümün önündedir. Uzun boylu, narin yapılı pek sakın çehreli bir kadın, dudaklarında hayr-ı hevâhiliklerle mümellev bir ibtisâm-ı z’ayıf olduğu halde hep onu hâla benim beyaz saçlarıyla derin ve hazin olmakla beraber biraz da endişeli gözleriyle görüyorum. Gayet dindar idi. Kendi dualarının tevkif ettiği semâdan daha yüksek ve daha loş bir asumân içinde oğlunun fikri cü’etnümâ-yı tayerân oldukça valide tedhiş ediliyordu. O oğlu ki bir zaman ellerini zânû-yı tazarruda birleştiren yine kendisi yine bu müşfik valide olmuştu.

O matemzede çehrenin yadında en mu’ayyen şekli budur. “Stances et Poemes” ünvanlı mecmu’a-i eş’âriyenin ittişârından pek az bir zaman sonra Juli’yi görmeye gitmişim. Evde değildi. Bekliyordum. Bu sırada validesi geldi. Bana;

- Mösyö, siz Juli’nin dostusunuz ki eş’ârını da seviyorsunuz. Ben de onları güzel buluyorum fakat havsalam almıyor. Ve bana endişe veriyor. Oh! Seviliniz, kitabında Allah’a karşı bir şey olmadığını bana teyid ediniz.

Dedi. Kemâl-i tesirle cevap verdim;

- Hanım, yemin derim ki onda bir kelime bir fikir yoktur ki elhâd-ı mütezemmin olsun. Ve bu ş’irler baştan başa Allah’ı inkâr şöyle dursun onu en samîmi ve dindarâne cehd ve gayretle cesticû ediyor.

Dedim. “Oh teşekkür ederim.” Diyerek yanımdan memnûn ve mütemein ayrıldı.

Şâirin ism-i aslîsinden nâkâbil iftirâk hale gelmiş olan “Juli” lakabının murad ve menşei hakkında Sully Prudomme Gaston Pari’ye şu izâhat-ı tehririyeyi veriyor: “Pederim çocukken bu ismi hîşanından almıştı. Sebebini bilmiyorum. İhtimâl ki kendisini güzel bulmuş olan akrabasından birinin dudaklarına tesadüf o adı getirmiş. Ne olursa olsun, validemden bilişmum efrâd-ı aile ve ahabâ gibi pederime bu isimle hitab ve onu bununla yad ederdi. Babam öldükten sonra validem bu ismi, dâima zikir edebilmek için bana tahsis etti. Nâm-ı müst’arem bana beşikten verilmiş ve kesret-i ist’imâl ile ismini kendisine kalb etmiş olmak gibi bir hususiyet arai eder. Filhakika validesiyle akrabası “Juli”den başka adla hitab ve yad etmezler. Şa’ir ibtidai neş’etinden beri “Sully Prudomme” imzasını ist’imâl ve aile ismini bir soy-ı tesadüfe duçar olabilmek ihtimâlinden bu suretle vakaya etti.

“Prudomme” isminin Fransız edebiyatında ve hayat-ı şathiyatında tuhaf bir mevk’î ve mazhariyeti vardır. Meselâ bizim Nasrettin Hocamızın bir başka türkülüsü. Vak’ıa onun kadar kadim değil, fakat temin-i bekâ etmiş bir nam. Fransız udebâsından Henri Moniye

(Henri Monier), Sully Prudomme neşr-i eş'âra başlamadan üç dört sene evvel 1857'de "Mösyö Josef Prudom'un hatıratı" ünvanıyla bir eser neşrederek kahramanı olan "Prudom" namı altında tantanalı ve nefisinden memnun ve mütemein bir mahiyet-i hiçâ hiçin, azmetli bir hamakatın enmuzecini tasvir etmiş ve halk tarafından bu çehreye aşkâl ve sahib, muhalline münakıp güne gün aleve i'âre edilmişti. "Josef Prudomme" Bey nazır bir hattat olduğu gibi, bizdeki Kel Hattat Cahil kul-ı meşhûr ve nâ muhakkinede mağıddık tam imiş. Bu isim karikatüristlere müzahinveslere güzel bir mevzu-i temahhür oldu. Zamanın her hadisesine Prudomme'u karıştırdılar. Bu san'ata edebiyata, siyasete mut'alik her mes'elede kendisine rey ve mütal'â der miyan ettirirlerdi. Prudomme'a isnâd olunan akval ve t'abirâtın bir kısmı fevkalade meşhur ve haftalarda mahkuktur.

(Bu benim fikrimdir, iştirak ederim – insanı cemiyetten çıkarınız, münferid bırakmış olursunuz – gerdûne-i devlet, bir bekân üzerinde gemi gibi seyrüsefer ediyor. Birinci Napolion harîs-i câhınbiri idi. Sade bir topçu zabiti kalmak istemiş olsaydı belki hala taht-ı neşîn olurdu. – Bu kılıç hayatımın en güzel günüdür. Bununla müsâtımızı müdaf'a ve iktiza ederse o müsât ile mücadele de ederim) gibi zahirde temettür akli, fakat boş, m'anasız ve gülünç sözleri Fransız şahiyyatının darûb-i emsâli sırasına geçti.

İlk mecmu'a-i eş'arını neşre hazırlattığı sırada "Prudomme" ism-i müzahhikinin halka ika' edeceği tesîr şa'irin dostlarını korkutuyordu. "Prudomme" yerine meselâ "Armond Juli" ismini vezi' ettirmek istediler. Kabul etmedi. Sebebi de şayet ahraz-ı şöhret ederse pederinin adını bundan mahrum bırakmak [Sayfa 363] emeli idi. Hakkı vardı. Ve hakîkatte "Juli" namının telahhük-i müsavveddi ve hususiyle eserin güzelliği "Prudomme" adını o kadar güzel bir şekle koydu ki artık "Sully Prudomme" denildiği zaman hiç kimse bir efsane olan hüsn-i hat-ı m'alum meşhurunu hatırına getirmiyor.

Pederinin vefatından sonra ş'airin validesi mu'ayyiştece-i müzayekeye düşmüştü. Hîşânının muhabbeti benliğinin meraretini t'adil ve ömr-i m'aişeti tashîl etti. Kadının bir biraderiyle kendisinden büyük ve na mütahhil bir hemşiresi vardı. Paris'e gelip yerleştiler. Kardeşi arazi ve emlâk işleriyle iştigal ediyordu. Her üçü birlikte yaşamaya başladılar. Küçük ailenin reisi bi-t-tab" biraderdi. Fakat idare-i maneviysi bilhassa büyük hemşire tarafından dür-i 'ahde edilmişti. Dul kadının sıhiyesi meyl-i itâ'at ve zayıf idi. Ömür-i beytiyenin hemşiresine tevdi' edilmesini kabul etti. Pek hoş geçiniyorlardı. Çocukların ihtiyâcât ve temayyulât m'aneviyesine gelince: Bunu pek güç taktir ettiler.

Juli'nin validesi oğlunu sekiz yaşından 'itibaren bir pansiyona göndermeye yine kardeşlerinin icbâriyetiyle karar verebilmişti.

Çocuğu evvelâ "Burg la Ren" denilen köye gönderdiler. Dokuz yaşında da mahûd "Massen" müessesesine tevdi' olundu. Bu mü'essesenin hududdan ziyade kapalı olan hayatıyla rakîk ül-sıhha çocuk istinas edemiyordu. O zamanlarda hemen hemen bir köy halinde bulunan "Şayo"da kâin "Buske" pansiyonuna koydular. Ders için çocukları araba ile Bonapart Lisesine götürüp getirirlerdi. Sully Prudomme en samimi ve nâ kâbil iftirâk dostu olan Lion Bernar Derson ile burada akd-i müveddet etti. Şâir Stances et "Poems" ünvanı altında neşrettiği ilk mecmu'a-i eş'arını şu sözlerle "Lion Bernar Derson"a ithâf etmişti.

Azizim,

Muhabbet-i mütekailemiz benim gençliğimi seninkine o kadar mezc etmiştir ki kitabımda kendi hissiyyâtını bulacağını ümîd ediyorum. Sen ki beni iyice tanırsın, eğer hayatımın tarz-ı tebliği seni tatmin etmezse hiç olmazsa daîma samîmi oluşum hoşuna gitsin. Bu mübâlâ nesirliğin göze çarpmamasını ve hiçbir imân ve i'tikâdı rencide etmemeni

isterim. Lakin her ıztırâb gibi, şüphede şiddetkâr ve kanâ'at ve ciddaniye ise inhin3a hususunda fazla ihtiyat-ı iltizâm etmeyerek kalbimdekini söyledim.

Sully Prudomme

Bu müveddete ve aşk-ı sa'y ile derslerde ihrâr ettiği muvaffakiyata rağmen şâ'irin mekteplilik hayatı o kadar elim alûd geçti ki o acıyı daima bir nev'-i tedhişle hissetti!

Süleyman NAZİF

(nr.1430, 9 Teşrîn-i Evvel1919, s. 362-263)

II.CEMİYET

BİR ZİYARET

Memleketimizde hayr ve hasenâtın en büyük müşvik ve âmillerinden hem mesleken, hem hilken hakîm- Besim Ömer Paşa Hazretlerinin lütf-ı davetine îcâbetle geçen Cuma Günü Firûz Ağa'daki Himaye-i Etfal Cemiyeti idarehanesini ziyaret ettik. O gün kadın, erkek güzide bir heyet bu müessesenin mesaisini tebül ve esbab-ı devam ve intizamın husulünü teshil ediyordu. Gerek harb-ı umûmiyenin, gerek vekâ-yı' sairenin anasız, babasız, kaldırım üstüne attığı yüzlerce sabiyye birer gûş-ı himayet aramakla mükellef olan bu müessese yalnız birkaç yüz kız veya oğlan çocuklarını halen değil, heyet-i içtimaiyemizi de müstekilen vikaye ediyor. Bu cemiyet-i hayriye teşebbüsünde muvaffak olmazsa sokak ortalarında serpilmiş o insan yavruları ilerde Osmanlı'ya birer tehlike olacak.

Victor Hugo'nun fikrine göre, medeniyetin derece-i tekâkülü, kadınla çocuğu olunur. Hele çocuk mezra-i ferdada idrâk edecek mahsulün tohumudur. Nasıl ekilirse öyle biçilir. Bugün sokak ortalarında başıboş ve herşeyden âzâde dolaşan bir hayduttur. İster kız, ister oğlan, cılız cismî sefalet-i uzviyye ve ruhu sefalet-i idrâk ile malul bir çocuğun âtisinden bütün cemiyet korksun.

İşte Himaye-yi Etfal Cemiyeti hem hal-i tamir, hem istikbal-i temin etmek istiyor. Şimdiye kadar dörtyüz bî-kes çocuğu evladlık arayan aileler nezdine yerleştirmiş. Bunlardan bir ikisi onun hâmilelerinin refakatinde melce-i kadimlerine gelmişlerdi. Ne kadar müesser bir manzara irâe ediyordu. Müessesede beslenmekte olan yetmiş müteceviz yetim de, gördükleri rüyayı metrukiyetin dehşetini unutmuş, hallerinden memnun. İstanbul'un en güzide muhderatı islamiyesinden otuzu müteceviz hanımefendi de o gün şefkat-i münevver elerini bizzat getirmişlerdi. Endişe-i umûmi karşısında fazilet ve iffet gibi bir çok mezaya-yı insaniye ile mütehali olan bu muhderat-ı muhteremenin vücudu bizim için hem şeref ve şan, hem medar-ı ümididir.

Besim Ömer Paşa hazretleri müesser bir nutk irad ederek müessesenin sebep ve suret-i teşkiliyesiyle bilhassa muavenat-ı âlice-âbane ye izah buyurdular. Kadınlığın bu memleketi kurtaracak en büyük dest-i rehâ-kâr olduğuna Paşa kânidir. Bab-ı tenvirini hanımlara karşı mesdûd bulundurmamak inadından Tıp Fakültesi'nin yakında vazgeçeceğini de Besim Ömer Paşa tebşir ve diyebiliriz ki temin etti. Heyet-i içtimaiyemizin sınıf-ı muazzezi asırlardan beri duçar olduğu felc-i mizacdan nihayet kurtulacak demek.

Ehl-i perde ve ehl-i iffet manasını îfâde eden "Muhedderat" kelimesinin masdarı (tahdir, ilaçla uyuşturmak manasına da gelir. Görenek sayesinde mana-yı beyit ve nâ- müste amlî medlül karib ve zeban- zedine tahakküm tek müeddasıyla: Ehl-i pere ve ehl-i iffet manasıyla kadınlarımızda tecelli edecek ve ahvat ve binat fazilamızı, aile-i ummiyemizin alam ve ihtiyacatına ilm ve ifranıyla meded aver bir ketibe-i namus ve şefkat olacaktır.

Sedd-i Çin yıkılmaya başlıyor. Büyük bir günün örf-i tulûunda bulunduğumuz kimse inkâr etmesin.

(nr. 1425, 4 Eylül 1919, s. 308-309)

III.COĞRAFYA

KAFKAS

(Şimalî Kafkas Cemiyet-i Hayriyye'sinde verilen konferans)

Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan ve Avrupaî parkın Asyaî vasatî ve seferîye giden büyük caddelerin güzergahı olan Kafkas dünyanın iki büyük kıtası arasında bir sahe-i ihtilat olduğu gibi muntika-i mezkureyi garb-ı şimâlden cenub-ı şarkı istikamete doğru kat eden muazzam ve mürtefi silsile-i cibâli zorlanması güç bir iki geçidi sayesinde Avrupa'dan Asya'ya ve Asya'dan Avrupa'ya geçecek insan akınlarına karşı bir sedd-i tabii olarak yaratılmış fikrini vermektedir.

Hal-i hazırda Kafkas t'abir olunan kıt'a-i şimalen yısk Maniç, Kama nehirleriyle garben azaf ve kara denizleriyle cenuben memalik-i Osmaniye ve İran şerefen bahr-ı Hazar ile tahdîd edilmiştir.

Taman gebe ceziresinden beden edip Apşrun gebe ceziresinde nihayet kalan Kafkas-ı Silsile-i cibali kafkas kıtasını iki büyük kısma ayırır. Cebel muntıkası bu iki kısım arasında münazır bedi'a ve latifeyi havi bir nevü girene teşkil ve umûm Kafkas'ın 420. 000 kilometre mürebb'ine bâliğ olan müsahe-i sathiyesinin 140. 000 kilometre mürebb'î işgal etmektedir.

Şimâl-i Kafkas'ın sevahil-i garbiyesi kara denize dökülen igor nehrinin münesebinden başlar ve Azak denizinde yısk nehrinin münesebinde biter.

Şimâl-i Kafkas idareten ve siyaseten dağistan, terk, İstavrapol, Koban vilayetleriyle Karadeniz Sohum ve Zakatsol sancaklarından mürekkeb mesahe-i sathiyesi tahminen 248. 900 kilometre mürebb'idir. Silsile-i cibâl-i tâman-ı geyda şebe ceziresindeki ufak tepelerle başlar tedricen irtifa geyda ederek cenub-ı şarkı istikametinde uzanır. Çerkistan sevahilinde cibalin irtifa vasatısı 1000 metre olduğu halde Abaza memleketinde dağların irtifa vasatıhı 1800 metreye vasil olur. Silsile-i cibâl daima cenub-ı şarkıye doğru uzanır ve iki cesim dağ vüküda getirir ki bunların birincisinde Eliraz (5630) ikincisinde Kazbek (5045) ta'bir olunur. Birincisi Kuban ikincisi de Terk nehrini vücuda getirir. Kazbek'den itibaren silsile-i cibâlin irtifai Tenakıs ve Apşurun gebe ceziresinde ufak tepelere tahavvül eder.

..... . şimâle doğru akar ve birden bire şarka tebdil-i istikamet ederek müteadid kollarla bahr-ı Hazar'a mensup olur. Şimali Kafkas'ın bu iki büyük nehri arasında irtifa vasatısı 700 metre olan vâs'î bir yayla mevcuttur. Gum ve Vakalavus nehirleri mezkur yayladan zuhur eder.

Cenub-ı Kafkasya'da başlıca nehir Kor Nehridir. Türkiye'den gelen Aras nehri de buna iltihaf eder. Mezkur nehrin mensubu bahr-ı Hazar'dadır. Cenub-u Kafkasya'da Bahr-ı Siyaha mensub iki nehir var. Bunların birincisi Riyan yahud Faz nehri diğeri de İnigor nehridir.

Göller---- Cemûdiyeleri ve nehirleri çok mebzül olan Kafkasya'da ve hususiyle şimâl-i Kafkasya'da pek az göl vardır. Mamafih silsile-i cibalin şimâl maislesinde ve gayet yüksek mahallerde küçük göllere tesadüf olunmaktadır. Cenubî Kafkas'ın gölleri çoktur. Bunların en büyüğü Gökçe gölleridir ki 2000 metre irtifada bulunuyor.

İklim---- Kafkas'ta derece-i hararet pek müteneviz ve mütehavveldir. Bu tenevv'in sebebi Kafkas'ın şark ve garbında bulunan denizlerle tefavat irtifadır. Kafkas'ın bazı noktaları seviye-i bahrdan alçak olduğu halde diğerk noktaları semaya erişircesine yükselmiştir. (6000 metre)

Şimâl-i Kafkas'da ve Cenubî Kafkas'ın aksam-ı şarkiyesinde bir iklim beri hükümferma olduğu halde Kafkas'ın Bahr-ı Siyah havzası bir iklim bahrının tesirat-ı

mutadla ve fiyatlarından istifade etmektedir. Atideki cüdül-ı Kafkas'ın nokta-i mühimesinde derece-i hararet vasatiye-i senuiyelerle bir sene zarfında yağın yağmurların irtifasını araih eder:

Derece	bir sene zarfında süküt eden	
	İrtifa vasatiye-i seneviye	yağmur irtifa'ı
Kutaiş	_ 147 metre 14, 85	santigrad 2, 398 metre
Goti	_ 6 metre 14, 69	" 1, 760 "
Mevorisk	_ 4 " 13, 44	" 0, 584 "
Valedikafkas	_ 678 " 9, 03	" 0, 920 "
Piyadiparsk	_ 516 " 9, 67	" 0, 548 "
Tiflis	_ 109 " 12, 67	" 0, 471 "
Gence	_ 458 " 12, 89	" 0, 259 "
Gümrü	_ 1469 " 5, 39	" 0, 316 "

En yüksek derece-i vasatiye-i seneviye 15 olup Sohum ve Poti'de ve en aşağı derece-i hararetle Gümrü'de tesadüf olunmaktadır. (5 derece). Umûmiyetle üzere Kafkas'ın havası gayet iyidir. Bundan dolayıdır ki ve fiyat miktarı kavaid hıfe-ı sava-i umûmiyenin müterriki olduğu memleketlerden daha dündür.

Nebatın ve seyrânın --- Kafkas'da nebatın Avrupa dağlarında çıkamadıkları irtifa'lara tırmanır. Ve orada hayt-ı nebâtiye Alp ve Pirene [Sayfa 133] Dağlarının hayat-ı nebatiyesinden daha ziyade daha zengin ve mütenev'idir. Hey'et-i umûmiyesi itibariyle Kafkas'ın mecbua-i nebatiyesi bahr-ı Sefid havzası nebatından ziyade garb-ı Fransa'nın cümle-i nebatiyesine yaklaşır. m'amafih Sohum, Poti ve Kulaiş civarları bahr-ı Sefid ve garb-ı Avrupa mıntıklarına mahsus nebatatı dahi havidir. Avrupa'da üzüm bağları 700 metreden yüksek yerlerde nebit etmedikleri halde Kafkas'da 1600 metre irtifa'ındaki mahallerde bile gayet mebzul mahsul verirler. Pamuk, 680 metre irtifaındaki elverişli mahallerde yetişir.

Hububat silsile-i cibalin iki ma'ilesinde 2300 metre irtifa kadar kemiyet ve kığbeti itibariyle gayet güzel mahsul verirler. Şimal-i Kafkasiyede senevi 10 milyon ton zahire vücûda gelir. Bir çok yerlerde çay dahi yetişir. Nebatatı en kuvvetli ve en gürbüz tabiaten en fiyat olan mahaller Abaza ve mengrul memleketleridir. Birkaç seneden beri cenubi ve pimali Kafkas'ta kaliteli miktarda ay çiçeği zer edilmektedir.

Silsile-i cibalde orman mıntikasının dolu 700 kilometre ve arz-ı vasatiyesi 23 kilometredir. Bahr-ı siyaha yakın sath-ı ma'ileri kaplayan ormanlarda çamlar, ıhlamurlar, meşeler, diş budaklar, pürgenler yek diğerini takip yahud yek diğerine tark-i mekan ve bazen eşcâr-ı müşemmere sahelerine tecavüz ederler.

Kafkas'ın hayvanatı Avrupa'nın diğer aksamında tesadüf olunan hayvanata benzer. Müstesnâ olmak üzere cenubi Kafkas'ın aksam-ı şarkiyesinde bazen kaplan ve sırtlana tesadüf olunur.

Av hayvanatı hususiyle Kafkas, silsile-i cibalinin Şevahk simaliyesinde ki büyük ormanlarda fevk'alade mebzuldur. Nehir ve çayların da envac-ı muhtelifeden balıklar mevcuttur. Bundan dolayıdır ki Kafkas'ın bazı akvâmı avcılık ve balıkçılıkla iştilal ederler. [Sayfa 134]Garbiyesinde ziraat gayet müterakkî idi. Çerkezlerin tarlaları 'adeta

sebze bahçelerine benzerdi rasi istilasından evvel kıt'a-i mezkureyi gezen cenebi seyyahları Çerkezlerin zira'attaki maharet ve hamiyetlerini fevkala'ade takdir ediyorlardı. Sürekli muharebeler ve büyük hicretler bu müterakki zira'atin bir müddet tevkifine sebebiyet vermiş ise de son zamanlarda şimali Kafkas akvamını ve hususiyle Çerkezler Avrupa Alât-ı cedideyi ziraiyesine fevka'alade rağbet göstermişlerdir. Şöyle ki her kariyede mevcut hanellerin silesânında pulluk, çayır ve orak makinelerine tesadüf edildiği gibi her kariyede dahi üç dört tane büyük harman makineleri bulunuyor. Alât-ı mezkure sayesinde ki Rus hükümetinin daimi himayesinde ve en iyi araziye sahip olan Kazak çiftçilerine galebe etmişlerdir. Kuban, İstavropol ve Terk vilayetlerinde vücuda gelen senevi 15 milyon zehirenin kısm-ı 'azami Tavussbik ve Tuvapsa tarikiyle harice yanî Dersa'adee ve garb-ı Avrupa'ya sevk olunur.

Gürcistan'ın şaraplarıyla ipek mahsülâtı meşhur-ı 'alidir. İşcâr-ı müsemmere Gürcistan'da, Dağıstan'da ve Abaza memleketinde fevka'alade mebzuldür. Son zamanlarda tütün ziraati cenubî Kafkas'ta ve ve hususiyle Abaza memleketinde terk etmiştir. ma'alesef cenubî Kafkas kendini idare edecek kadar hububat vücuda getiremiyor.

Şimalî Kafkas'ta ve hususiyle kıt'a-ı mezkurenin merkezinde ve şimal-ı parbisinde hayvanat-ı forsiye, ganmiye ve bakriye fevkala'ade mebzuldür. Şimdiye kadar Rus imparatorluğunun hafif süvari alaylarının atları burada yetişir. Kafkas'taki büyük beldelerin et ihtiyacatı da yine buradan temin olunurdu.

Servet-i Madeniye: Silsile-i cibal teşkilât-ı araziyesinde calib-i dikkat bir vahdet araie ediyor. Silsile-i cibalin erkan-ı asliyesinde cenubi Kafkas'ın ekserî dağlarını teşkil eden sonhur-ı billuriye üç nev'idir: Granit, porfir, ve enva bir kâiye. Şuahk-ı cibaliye granitten ibaret olduğu halde cibal-i mezkurenin aksam-ı esasıyesi porfin ve sonhur bir kaiye ile vücuda gelmiştir.

Kafkas'da servet-i madeniye pek mühimdir. Mesela şimalde Kubanın menb'alarına doğru elyeum işletilen bakır madenlerine ve alakır vadisiyle civarındaki diğer vadilerde bozulan simli kurşun ve çinkoya tesadüf olunur. Yine aynı mıntıkalarda ve muhalif mahallerde maden kömürü, cenubi Kafkas'ta hususiyle mengrul memleketinde demir ve manganez madenleri mevcuttur.

Bakır ve demir gibi madenlerin mebzuliyetine bakılınca Kafkas'ı demirciliğin mehd-i zuhuru gibi gösterenlerin hakkını teslim etmek lazım gelir.

Karabağ dağlarında kurşun ve bakır, Aras vadisinde toz ocakları ve Kotayiş civarlarında kömür madenleri var.

Bütün bu madeni servetlerin fevkünde Kafkasya'da bir servet mevcuttur ki o da nefttir. Bu kıymetdâr maic en evvel silsile-i cibalin iki ucunda yani Tman ve Appurun şebe cezirelerinde bulundu. bakü hâl-i hazırda neft istihsalatının merkezidir. Belde-i mezkure civarındaki ocakların bir tanesi mütemadiyen beş sene yevmiye 164 ton neft vermiştir.

Minah Madeni: Kafkas, minah madeniyece çok zengindir. Meselâ sade pinatoporsk civarında bir çok ve muhtelif elnev maden sularına tesadüf olunur. Son istatistiklere göre Kafkas'ta 600 türlü maden suyu mevcuttur. Şimal-i Kafkas madeniyesinin derce-i hararetleri 10 ile 62 arasında tebdil eder. Miyah-ı mezkure miyanında kükürtlü, çelikli, hamzı, âvi olanları olduğu gibi bazılarında iyod ve brom bulunur. Şimal-i Kafkas'ta 30-40 kilometrelik bir mesafe dahilinde mütenevi miyah-ı madeniye bulunur ki miyah-ı mezkure Avrupa'nın meselâ visi valis, löşan, şevalbah, marinbad gibi meşhur sularına müşabihdir.

Rasat-i iklim: Ruslar Kafkas'ın fethinde müşkilat-ı azimeye uğradıklarından istilânın edvar-ı muhtelifesinde ticaret nokta-i nazarından ehemmiyeti olmayan bir çok askeri yollar inşa etmişler.

İstilânın ikmâlinden sonra da bu kadar fedakarlık ve zahmet ile elde edilen bu kıymettâr kıt'anın elden kaçırılmaması düşüncesi tarik-i umûmiyenin tayin-i güzergahında da'ima büyük bir 'amil olmuştur. Binaenaleyh tarik-i umûmiyenin ekserisi ihtiyâcât-ı iktisadiyeden ziyade ihtiyacat-ı askeriyeye hâdimdir.

Ruslar cenubi Rusya şebeke-i cedidiyesini Rostoftan ve Ladikafasa giden ana hattı ile şimâlî Kafkas'a rabt ve bunu Terik vadisini ve bahr-ı Hazar sevalihini t'akiben Bakü'ye temdîd etmişler. Cenubî Kafkas'ta büyük bir ana hattı Bakü beldesini cenubî Kafkas'ın garba açılmış ithalat ve ihrâcat limanı Arlan, Poti ve Batum beldelerine rabt eder.

Bu büyük hatlardan maida şimali Kafkas'ta gayet münabbit münatıktan geçen hudud-ı tâlibe mevcuttur: [Tiharskaya Aykatirinodar – Novursisk] [Kafkaskaya – İstavropol – Aykatirinodar] [Armavir – Tuvapsa] [Katliyoruska – Nalçık] [Piyaniporsk – Kiplovdisk – İstitik]

Cenubî Kafkas'ta birkaç tâli şimendüfer hatları mevcuttur:

[Kutaiş – Poti], [Tiflis, Alkesanduvapol, Kars – Sarıkamış]

[Alkesanduvapol Çevapa]

Rus hükümetinin yahud şirketlerin Kafkas'ta inşa etmiş oldukları hudud-ı cedidiye memnu dolu. Tahminen 3500 kilometredir. 1912 senesinde Piyatiforsk beldesini Sohum'a ralat etmek üzere bir şirket teşkil etmiş idi: Harb-i umûmî mezkur hattın inşasına mali olmuştur. Bu hat Kafkas'ın seyfiyesi bulunan Piyadifosrk'u şita'iyesi olan Sohum'a rabt edecekti. İtarb-i umûmiyenin zuhurunda bir aralık Karadeniz'de hakimiyet-i bahriyeyi galip eden Ruslar mevcut hudud-ı cedidiye nakliyata kifayet etmediğini nazar-ı dikkate alarak Karadeniz sevahilini takip ederek bir şimendüferle Tuvapsa'yı Poti'ye rabt etmek tasavvurunda bulunmuşlardır. Hattı mezkurun tesviye-i terabiyesi ve köprüleri inşaât tabiatıyla m'atıl kaldı.

Hudud-ı bedidiyenin inşâsından evvel şimâlî ve cenubi Kafkas akvamı silsile-i cibalin muhtelif mevkilerinde bulunan geçitlerle münasebette bulunuyorlardı. Bu geçitlerin en mühimi ve en işleyeni Paril geçididir ki Kusha memleketinde bulunur. Rusların Gürcü tarik-i askerisi t'abir ettikleri ve cenubi şimâle rabt eden meşhur şase yolu bu geçitten geçer.

Garbî Kafkas'ta Teberdi ve Cilik geçitleri mevcuttur. Birincisinden araba geçebildiği halde ikincisinden ancak süvarî ve yaya da geçebilir. Bu da ancak yazın iki üç ayında kabildir.

Kafkas Akvâmı: Gerek ihtiva ettiği akvamın kıymet-i tarihiyeleri ve gerek akvam-ı mezhurenin tadid ve tenevvü-i etnoğrafisi itibariyle Kafkas kıt'ası dünyanın en ziyade calib-i dikkat bir memleketidir.

Bir çok ulemâ, Kafkas'ın ırk-ı ebyâzın mehd-i zuhuru olduğuna kan'idir. On dokuzuncu asrın bedayetine kadar hiçbir takiyyede uğramayan nazariye-i mezkureye hâl-i hazırda itiraz edenler zuhur etti. Kafkas hakkında yazdığı kitaplarla büyük bir şöhret kazanan Alman ulemasından Flagrat en evvel mezkûr nazariyeye itirazda bulundu. Diğer ulema Kafkas akvamına Kafkas tarihiyle Asya'dan Avrupa'ya veyahud Avrupa'dan Asya'ya veyahud da şimali Kafkas tarihiyle şarktan garba vuku bulan büyük muhaceretlerin kıt'a-ı mezkurede kalan enkâz ve bakiye-inazariyla bakıyorlar. [Sayfa 135]

Son zamanlarda Kafkas akvamı hakkında tedkîkât-ı 'alemiyede bulunan 'ulemâ Bâladeki hükmü reddediyor ve ona tamamen muhalif bir diğer nazariye meydana koyuyorlar. Bunlara göre lehçe ve lisansların L'adidine ve az çok şive tuhafetane rağmen Kafkas akvamı az mine-i kabil-el tarihiyede bir medeniyet vücuda getirmiş büyük bir milletin ancak Kafkas'ın muhafaza-i mevcudiyet edebilen evlâd ve ahfadı derler. Şimal ve cenûb ovalarında zulm ve tradidiye uğrayan akvam muhafaza-i mevcudiyet için Kafkas dağlarına iltica etmiş deniliyor. Kafkas cibâli akvam-ı mezkure için bir melce-i siyânetgah teşkil ediyordu. Muhakkak olan ve bütün etnoğrafya ulemasının ittifak ettikleri bir nokta vardır ki o da Kafkas akvamı "Bazı kabail-i müstesna olmak üzere" aynı münşeattandırlar. İhtilaf -ı elsine ve edyânı el'ân-ı zahiriyyeden olup bu büyük hakikati tağyire kadar olamaz.

Bundan altmış sene evvelini vaziyet-i siyasiyeye ircâ'-ı nazar edilince şimalî Kafkas'ın iki büyük kısımdan ibaret olduğu görülür. Kısım-ı garbı Çerkezistan kısım-ı parkı Dağıstan t'abir olunur idi. Bu iki kıt'anın ahalisi 'âdat, ananiyat, ruhiyat, ictimaiyat vesaire 'itibariyle yek diğerine fevk'alade benzerler. Bana inzimamâten zahirede mütebayen görünen lisanların bir esasa irca imkânı akvam-ı mezkurenin aynı menba'dan teş'ib etmiş kardeş olduklarına hüküm vermek hususunda ulemayı ikna edebilmiştir. Bir unsurun ahvâli tedkîk ve tevsif edilince diğerlerinin ahvaline ittilâ hasıl olmuş demektir.

Kafkas akvamında en ziyade calib-i dikkat bir nokta vardır: Çocukların tarz-ı terbiyesi Asâsât-ı içtima'iyemizi vazi eden büyük dimağlar, bu gün müterrâkki memleketlerde kabul ve tatbik olunan nazariyatı bize birkaç bin sene evvel telkin etmiş bulundular. Çerkezlerde çocukların terbiyesinde mümkün mertebe vesa'it-i şedîdeden tevvekkî, çocuğun dimağını ve seciyesini teşkil etmek için daimâ ânın ant-ı nefesine hissiyet-ı hüsne ve 'âliyesine mürac'at olunur.

Sini arttıkça 'ailedeki vezaifinden maida kabile içinde akran ve emsaline ve sinleri büyük olan zevata karşı olan vazai fi tedricen öğretilir. Bir taraftan çocuğun kıymet-i ferdiyesini tezyid etmek ona fertçi yapmak için 'ant-ı nefsi tenemmüye edilir. Müteşebbüs olması için icâb eden terbiye-i madiye ve m'aneviye verilir. Diğer taraftan çocukların ebeveyne ve kabilenin büyüklerine ve ihtiyarlarına muhabbet, hürmet ve ita'at gibi hissiyat-ı memduha ve 'aliye ile tecehhüz olunur. Bu suretle sin-i reşde vasil olan genç bir Çerkezin umûr-ı beytiye ve şahsiyesinde faâl ve müteşebbis olduğu gibi menafic-i umûmiye ve vataniye mes'elelerinde daimâ mensub olduğu milletin büyüklerinden südür edecek emri-hüsn-ü telakkî ve harfiyen icrâ ile mükelleftir. Bu suretle hâlis Çerkez terbiyesi insanı hem ferdci, hem cemâ'atçı olmak üzere yetiştirir.

Kafkas'ta hayat-ı içtimaiye azmine-i kadîme hayat-ı içtimaiyesine bazı cihetlerden benzer. Bir evde babanın evlâd ve ihfâdına ve hatta hafidlerin çocuklarına bile tesadüf olunur. Lakin bu ailede herkesin vazifesi mu'ayyen ve 'aile reisi âmir-i mutalliktir. Diğer efrâd aileden her birinin adât ve ananatla tayin etmiş vazife ve mevki vardır. Bir Çerkez ailesinde erkek, evin umûr-ı harciyesiyle meşgul olur. Umûr-ı beytiyede kadın bütün m'anasıyla sahib-i beyttir. Kocasının selahiyeti dahilinde olan işlere karışmak hakkını haiz değildir. Erkek icâb eden erzâk ve levâzım-ı beytiyeyi tedarik ve sahîbe-i beyte teslim eder. Kadın ise ev işlerinin hüsn-ü idaresiyle; küçük çocukların terbiyesiyle meşgul olur. Çerkezistan'ın bir çok kahraman yetiştirmesinde Çerkez kadınlarının büyük bir tesiri vardır. Çünkü terbiye-i ibtidaiyeyi ve ilk vazai fi insanıyeyi çocuğa telkin eden validesidir. Bir valide çocuğuna şehid-i pederinin selahilerini teslim ederken çocuğun "Bu kılıç kısadır" demesi üzerine ileriye attığın her bir adımda bu kılıç düşmanın kılıncından bir adım daha uzun olur oğlum" cevabını vermiştir. Çerkezistan'da zeve ve zevce arasında hürmet-i mütetekabile pek büyüktür. En medeni memleketlerde bile nâdir olmayan karı koca kavga

d'avaları Çerkezlerde hemen yok gibidir. Umûmiyet üzere Çerkezistan'da tesettür şekli değil ahlâkîdir. Kocaya gitmemiş kızlar tamamen serbesttir. Bizdeki serbestî belki Avrupa'da ki serbestîden fazla olduğu halde hiçbir zaman ahlâk-ı umûmiyenin tereddüsüne değil bilakis ahlâkın nezahate ve yükselmesine sebep olmuştur. Çerkezistan'da kadınlara karşı hürmet o kadar büyük idi ki; bir Çerkez kadını hiçbir t'aruza uğramayarak yalnız başına memleketin bir ucundan öbür ucuna gidebilirdi. Hâl-i hazırda bile Çerkezistan'da bir çok 'anasır-ı cenebiye bulunduğu halde kadınlar yalnız olarak seyahat ve ticaret edebilirler. Çerkezlerde hep m'âli z'ayıflara sefkat gibi hissiyyât-ı 'âliye kadına daima 'ali bir mevki vermiştir. Teşkilât-ı içtimaiyemizin dahilden ve hariçten uğradığı bütün sadamâta karşı gösterdiği metafet ve mukavemet belki bizde kadına verilmiş olan yüksek gayeden, o halûk, zarif, z'ayif ve fakat 'aynı zamanda müthiş bir kuvvet teşkil eden mahlûkun cemâ'timiz üzerindeki tesir-i selâyet bahşesinden münbaistir. Çerkezistan'da kadının mevki-i mümtazı beş altı sene mukaddim Kafkasya'da seyahat eden bir İngiliz'in nazar-ı dikkatini celb etmiş ve İstanbul'dan geçerken bir müessesede verdiği konferansta şöyle demişti: "Eğer milletin derece-i medeniyeti kadına olan hürmet ve ri'ayetiyle ölçmek lazım gelse her halde Çerkezler dünyanın en medenî insanlarıdır. Çünkü kadın Çerkezistan'da gördüğü hürmeti hiç başka bir yerde görmemektedir."

Şimâli Kafkas'ın şarkındaki akvamda teşkilât da demokratiktir. Bir iki kabile istisna edildiği halde o taraf zâd-ı kan sınıfı yok gibidir. Dağistan'da müşâyih ve müritler pek çoktur. Ahâli-i müşâyih mezkure-i miyanında hükümdarlık edecek derecede sahib-i tekavvüz olanları zuhur etmiştir. Şeyh Şamil merhum bunların en pak ve en parlak bir numunesidir.

Şimâli Kafkas'ın aksam-ı garbiyesinde ise teşkilât-ı ictimaiye – bir iki kabile müstesnâ olmak üzere – aristokrasi esâsâtı üzerine mübennidir. Çerkezler her ne kadar esâsat-ı içtimaiyelerinde aristokrattik iseler de muemalât ve muaşerâta daima demokratik kalmışlardır.

Çerkezleri iyi tanıyan bazı Avrupalıların dedikleri gibi "Çerkezler ruhen aristokrat ve ahlâken demokrattır." Hakikaten Çerkezistan'da zâd-ı kan sınıfı üç dört asır evvel garbî Avrupa'da ve yarım asır evvelde Rusya'da zâd-ı kanın ve hatta zamanımızda memalki-i mütemedinedeki bir çok sermaye daranın sınıf-ı sâire-i ahaliye tahakküm ve tecebbürleri gibi bir m'uavemelede bulunmuşlardır. Çünkü Çerkez seciyesi buna müsaid değil idi. Hukuk ve âdât-ı mevzuiyeye riayet etmemek zâd-ı kanın hatırına gelmediği gibi ahâlî dahi an'anat-ı kadime-i milliyeye karşı beylerin göstereceği en ufak bir mübâlatsızlığı derhal tahtı eden ve mütecasirleri yola getirmekten çekinmezlerdi. m'amafih Çerkez ümerasının âdât-ı mevzu'a hilafe hareketleri münasebetiyle ahâli tarafından 'azl u nefî ve bazen 'katl edilmeleri gibi vakay'i pek nadiren görülmüştür.

Çerkesistanda ahali başlıca dört sınıfa ayrılmış idi: 1- Beyler, 2- Asilzadeler, 3- Hür insanlar, 4- Esir sınıfı

Mâ-ba'dı var

(nr.1413, 3 Teşrîn-i Evvel 1918, s. 131-135)

KAFKAS

[Şimalî Kafkas Cemiyet-i Hayriye'sinde verilen konferans]

-Geçen seneden mâ-ba'd-

Ma'mafih bu kanunlar bile – Ruslara tatbîk olunduğu şekilde Çerkezistan'a hiçbir vakit tatbik edilmemiştir. 1846 senesinden Rus ihtilâline kadar Çerkezistan idare-i örfiyeden gayrı bir idareye na'il olamadı. Ruslar rabîka-i esarete aldıkları milletler miyanında şimâli Kafkas akvamına ve hususiyle Çerkezlere yaptıkları müstebiddâne ve az haric kanun-ı mu'amelât-ı keyfiyeyi başka hiçbir kavime karşı yapmadılar. Mesela bir Kazanlı, bir Kırmılı hatta bir Dağıstanlı Rusya'dan çıkar Memâlik-i ecnebiyeye gider Terk-i tabi'at eder. Yine Rusya'ya 'avdet edebilirdi. Halbuki bir Çerkez Rusya'dan çıkamaz. Çıktığı takdirde terk-i tabiat etmiş nazarıyla bakılır. Avdetine müsaade edilmez. Hatta evlâd ve ihfadının Rusya'ya girmesine bile müs'ade olunamazdı.

Memalik-i Osmaniye'de doğmuş, Rusya'yı hiç görmemiş bir Çerkez genciyle Rusya'ya gitmek için meselâ bir Kırmılının bir Kazanlının pasaportunu kullanmak mecburiyetinde idi. Çerkezlerin mevcudiyet-i milliyelerini imha için mu'azzam bir imparatorluk bu kadar şedîdere ihâta ile çalıştığı halde bu milletin şimdiye kadar muhafaza-i mevcudiyet edebilmesi her halde asâsat-ı içtimaiyesinin ga'yet muhakim olduğuna efradının metin bir seciye ve mefkure-i azim ve cezim ettiklerine delil-i kat'idir.

Dîn-i mübeyyen İslâm müşerref oldukları günden itibaren Çerkezler [Sayfa 174]ve hususiyle Dağıstanlılar Arapça'yı ve 'ilm-i diniyeyi tahsil ve t'almide büyük bir gayret göstermişlerdir. En evvel Dağıstanlılar şeref-i İslam ile müşerref olduklarından Çerkez gençleri 'ilim-i arabiye Dağıstan'da tahsil ederlerdi. Çerkezistan'da 'ulema çoğalınca Dağıstan'a gitmekten sarf-ı nazar edildi. Gençlerimiz Çerkezistan'da te'sis eden medreselerde ikm'ali tahsile başladılar. Hissiyât-ı diniye ve milliyenin tenemmüye ve t'amimine fevk'alade gayret ettiler. Hati hazında Çerkezistan'ın her köyünde bir medrese mevcut ve 'ilim-i 'arabiye ve diniye münteşrid. Bilmübâlağa denebilir ki bugün akvam-ı islamiye miyanında din-i mübeyyen İslam'ın hakayık-ı 'aliyesine en iyi vakıf ve onun ahkâmıyla 'amil olanlar şimâli Kafkas akvamıdır. Bugün Çerkes çocuğuna tesadüf edilmez. Yalnız medreselerin kâfi ve müşebbit bir netice vermiyeceğini idrak eden 'ulema Çerkezlerin 'asra muvâffak hayat-ı siyasiye iktisâb etmelerini t'emin-i maksadıyla bir milli vücuda getirmeyi düşündüler. M'arif-i milliyenin t'amimi için yapılan ilk mektep 1880 senesinde küçük incik üzerindeki Biberde kovaje karyesinde te'sis edilmiştir. Bu mektep, Avrupa mekteplerine müşabbih yatakhane dershaneleri ayrı ayrı ve şera'it-i sahiyeyi câmi' iki binadan ibaretti. Bu ilim ve irfan hareket-i milliyesinin pişedârı o tarihlerde Kuban kadısı bulunan meğer Ömer Efendi'dir. Mekteb-i mezkurda müddet-i medfide muallimlik ederek hissiyât-ı milliyenin ikaz ve takviyesine fevkal'ade çalışan iki Çerkez vardır ki bunların birisi Şarmat Beslen diğeri de Kulay Dudarok'tur. Bir hareket-i milliyenin pişdârı olan Ömer Efendi m'âlesef pek genç vefat etti. Bu mektepten sonra bir çok köylerde yeni asıl mektepler açıldı. Bu hareket-i milliye Rusları ürküttü. Tazyîkât başladı. Neticesi olarak mektep-i mezkurenin açılmasında gözetilen gaye yani lisan-ı milli üzre tahsil ibtidâf ve rüşdî bir dereceye kadar zaafa dûçâr oldu. Lisan-ı mâder-zâde tahsîs olunan ders sa'atleri azaldı. Bil'akis Rus lisanına a'id olan sa'atler arttırıldı.

Bu mekteplerin mühim iki hizmetleri görülmüştür: Bir taraftan hissiyât-ı diniyyeye ve milliyenin inkişafına hizmet ederken diğeri taraftan da Çerkez gençlerinin hayat-ı

iktisadiyeye karışabilmelerini temîn edebilecek derecede Rus lisanında buhre ve m'alumat-ı kâfiye sahibi olmalarına sebep oldu. Avrupa usûlünde mektep açılmakla medreseler kapandı. Onlar kâmekan tadrîsata devam ettiler. Memlekette hidmet-i diniyede istihdam olunan zevat hep bu medreselerden neş'et etmektedir.

Milli m'arifi gaye-i ittihaz eden mekteplerin açılmalarından evvel Çerkesler çocuklarını Rus beldelerindeki mekâtîp-i milliye açıldıktan sonra da buna devam olundu. Kariyesinde 'ilim-i dinîyeyi ve lisan-ı milliye kâfi derecede tahsil edenler Rus idadilerine ve darülfünunlarına devam ettiler. İşte bu tahsîl-i 'alîyeyi gören gençlerdir ki bugün şimalî Kafkas'da hareket-i milliyeyi idare etmektedirler.

İncik Vadisinde başlayan tahsîl-i milli bâlada zikir olunan esbabdan dolayı tevsi' edemedi. Lakin Çerkezistan'ın başka kıt'alarında dahî bu gayeyi t'akip etmek isteyen bazı zevat zuhûr etti. Nalçık'ta sırf Çerkez parasıyla inşâ edilen büyük i'dâdî binasında bütün tahsil Rusça olmakla beraber lisan-ı maderzad sınıf-ı ibtidâiyede tadrîs olunurdu. İncik'te başlayan tahsîl-i milli haruf-ı 'arabiye'nin t'adiliyle başladığı halde Nalçık'da Rus hurufât m'adilesi kabul edilmiştir.

Hareket-i milliye 'da böyle devam ederken Memalik-i Osmaniye'de Kanun-i Esâsi 'ilân edilince, Osmanlı Çerkesleri de lisan-ı milliye'nin tadrîsi için çare taharrî etmeye başladılar. Ve 1911 senesinden itibaren burada kabul olunan haruf-ı 'arabiye-i m'adle Kuban mensubu havalisiyle Nalçık civarında sakin Çerkezistan râsında t'amim etmeye başladı. Buradan giden m'uallimler bu hususda büyük fedakarlıklar gösterdiler Nalçık civarına giden Ayyettin Nuri Efendi'nin hizmât-ı fevkâlâdesi cidden şayân-ı takdirdir. Nalçıkta mûmâ-ileyh ile İ'dadî mektebi civarında lisan ve m'arif-i milliye'nin intişârını temine edecek mu'allimler yetiştirmek üzere ilk dar-ül-muallimini açtırdı. Tadrîsata 'azim ve sür'atle devam olunuyordu. Lisan-ı milliye'nin tahsili hususunda pek ileriye giden ve Rusya'nın en müterakkî yaşamış ahalisi kadar 'irfanda terakki eden ve asıl Çerkeslerle dâima hem aheng ve vefâk olarak yaşayan astın kardeşlerimizle ahsîl-i ibtidâi için son senelerde fevkal'ade gayret etmiş olan Abazalar Rus hurufât m'adilesini kabul etmiştir.

Şimalî Kafkas'ta hâl-i hazırda seviye-i 'irfan şayan-ı şükrân bir derecedir. Rus ve Garb dar-ülfünunlarında ikmâl-i 'ilim ve fûnûn etmiş yüzlerce zevâtâ tesadüf edildiği gibi 'idadi ve rüşdi derecesinde tahsîl görmüş binlerce gençler görülüyor. Hal-i hazırda terakkiyât-ı medeniye ve 'askeriyesiyle herkesi hayrette bırakan Bulgaristan'ın ilk teşkilinde bütün memlekette 17 Darülfünûn ve 45 'İdâdî m'ezunu vardı. Bunlar nazar-ı dikkate alarak biz âtiye büyük bir emniyet ve i'timâda bakabiliriz.

Şimalî Kafkas'ta ve hususiyle Çerkezistan'da Rusların akvam-ı asliyeyi şiddetle tazyîk etmelerine rağmen Şimalî Kafkasya akvamı sahâ-i iktisatta seri' ve muntazam bir surette inkişaf etmişlerdir.

Çerkezistan'da aracının en büyük ve en iyi kısımları yaptıkları mezâlîme mükafeten Kazaklara verilmiş ise de Çerkesler ellerinde kalan araziye daha ziyade i'atâ ile zer' etmekle beraber kazandıklarını Ruslar gibi meşrubât-ı keolîyeye tahsis ve sefahinle israf ettiklerinden zira'atle rakiplerine galebe etmeye başladılar. Amerika ve Avrupa'nın Rusya İmparatorluğu dahiline döktüğü âlât ve edavât-ı zira'aiye-i cedideye Ruslardan ziyade rağbet gösterdiler. Binaenaleyh mahsulât-ı zira'iyelerini tezbît ve masarîf-ı istihsaliyelerini tenkîs edebilirler. Çerkezistan'da hiçbir çiftçi yoktur ki lât-ı mezkureden birkaç tanesine malik olmasın. Orada çiftçinin seviye-i serveti en müterakkî memleketlerin seviye-i servetine m'âdildir. Çerkesler mu'amelât-ı ticariye ve sarrafiyede mübettedi olmakla

beraber o sahada ist'idad gösterenler günden güne artmaktadır. Kafkas şimendüferlerinin inşaâtında gerek mühendis ve gerek müt'ahid saffetıyla servet kazananlar vardır. Çerkezistan'da umûmiyet üzere şimalî Kafkas'ta yüzlerce milyoner yoktur. Lakin umûmiyet üzere ahâlinin servet-i şayân-ı şükran bir derecede ve taksîm olunmuş bir haldedir. Birçok memleketlerde acıklı ve pek mühim bir maraz-ı içtima teşkil eden dilencilik şimalî Kafkas'ta tamamen mefkûttur. Çünkü herhangi bir suretle 'aleyvel düşen ve muhtaç arkadaşlarına cema'at-i İslamiye bakar. Onların ihtiyaçlarını tam alâ'aza olanlar temin ederler. Arazisi mevkûd yahud gayr-ı münebbit cibâl ahâlisi de münebbit ovalarda sakin arkadaş ve dindaşlarının nezdinde rencberlik eder yahud bir san'atla işigal eder.

Avrupa medeniyetinin zâdesi farz olunan sosyalizm bizde çoktan beri mevcuttur. Şimalî Kafkasya'da ve husûsiyle Çerkezistan'da eskâr-ı umûmiye bir arkadaşın bir dindaşın sefalette kaldığını dilenerek yaşadığını kabul etmez. Örf, 'âdet ve din bizde bu gibi mesa'il-i iştima'ye çoktan beri halletmiştir. Bundan dolaydır ki Rusya İmparatorluğunda yaşayan bütün akvamın asâsât-ı hayatiyelerine mühlük darbeler indiren Rus inkılâb-ı kebîri şimalî Kafkas akvamına mahsus bir tesir yapamamıştır. Hiçbir Müslüman Çerkez'in diğer bir Müslüman Çerkez tarafından katledildiği ve malul u mülkünün yağma edildiği görülmemiştir. Bizde bir taraftan fakir ve sefil sadakaya muhtaç bir 'cem-i gaffire ve bir taraftan servet-i cesîme sahibi milyonerlere tesadûf olunmaz. Servet-i milliyemiz iyi taksim olunmaz, seviye-i servet-i vasatiye yüksek bir haldedir.

Rusya İmparatorluğu dahilindeki birçok akvamın Rus idaresinden memnun olmadıkları herkesçe m'alumdur. Şimalî Kafkas akvamının Ruslardan memnun olmamakla pek büyük hakları vardır. 'Adem-i memnuniyet esbabının en mühimi her türlü [Sayfa 175] en mühimi her türlü inkişâfa mani' olan idare-i örfiye-i daîme idi. Bu 'adem-i memnuniyet devam ve tezâyidâyide dururken harb-i umûmî zuhur etti.

Rusya'nın şevket u 'azimetinden bütün Avrupa bile ürkmüş olduğundan harp-i umûmîden istifade için Şimalî Kafkaslılar vaktiyle hazırlanmamış ve biltab'î harbin ilk senelerinde Kafkas'ta bir f'âliyet göstermek mümkün olmamıştı. Lakin haricde kalan Kafkaslılar diplomasi tarikiyle bir şey elde etmek maksadıyla devleti 'aliyeye ve müttefikleri olan Almanya ve Avusturya'ya mür'âcat ettiler. Bütün Kafkas'ı Rus esaretinden kurtarmak için icâb eden mu'avenette bulunacaklarına ve kıt'a-i mezkurenin işigâlini tanıyacıklarına dâir va'adler istihsaliyle iktifâ olunmayacak 28 Haziran 1916 senesinde İsviçre'de Lozan beldesinde in'akâd eden milel mahkûma kongresine 'âza gönderdiler ve şimalî Kafkas'ın ve husûsiyle Çerkezistan'ın hukûk mağsubasını müdâfaa ettirdiler.

Lenin zümresine menmub inkılabın re'iskâre gelip "Her millet kendi mukadderâtına hakimdir" düstûr-ı ulvîsini ortaya atınca şimâli Kafkas akvamı da mukadderâtlarını kendi ellerine almayı derhal düşündüler. Altı olaydan mürekkep şimâli Kafkas süvari fırkasının Krensky idaresine karşı yapılmak istenilen ve Kornilof tarafından idare olunan hareket-i irtica'iyede istihdâm edilmek üzere Petrograd kapılarına kadar gönderildiği şimâli Kafkas'ta haber alınca oraya derhal birkaç vatanperver gönderilerek "irtica'ın Kafkas için ölüm demek olduğu" zabîtan ve efrâda anlatıldı. ve firkanın irtica'a iştirâkî men'edildi. Binaenaleyh Kornilof'un kuvvetsiz kalarak Krensky önünden firâra mecbur olmasıyla irtica'-ı 'akîm kaldı. Mezkur fırka ıslaha ve mühimmatıyla Kafkasya'ya 'avdet ederek sonradan teşkil eden hükümet-i muvakkataya pek çok hizmetler etmiştir.

Kafkasya'nın şimâlinde ve cenubunda teşkil eden hükümetlerin hükümet teşkillerini anlamak için Rus inkılâb-ı ahirinin geçirdiği edvar ve safhanın Kafkas'ta vücuda getirdiği tesîrâtı tadrîk ve mütel'â etmek lazımdır. Bütün akvamı tedhiş ve tazyîk altında tutan çarlık

idare-i zâlimesinin idaresi 'akabinde teşkil eden hükümet-i muvakkata, Rusya'da hürriyet müsavât ve 'adalet üzerine müesses bir idarenin te'sisini 'ilân ediyor ve fakat büyük Rusya'nın inkisâm ve ihlâlini müveccib olacak temayyülât-ı milliyeyi kat'iyen tanımak istemiyordu. Ömrü pek kısa süren bu hükümetin programında pek mühim bir mes'ele daha var idi ki o da arazî meselesi idi. Muhtariyet meselesi şimalî Kafkas'ta büyük bir hüsn-i tesir hasıl etmişti. Rusya ahvâli henüz inkişaf etmemiş inklabın anarşiye tahavvülü ümit edilmemekte olduğundan Kafkas akvamı biltab'î emel-i hakikatlerini izhâra cesaret edememişler ve fakat bu emellerinin husulüne bir mukaddime olan muhtariyet fikrini derhal kabul ve büyük Rusya'nın icrasından olmak üzere muhtar bir hükümet teşkiline teşebbüs etmişlerdi. Daha evvel (1915) nihayetinde müşeyyer Çerkez Fuad Paşa'nın riyasetinde Zeki 'Aysî Paşa, Gürcü Prens Maçabelli, Abaza Aziz Bey, Gürcü Kamil Bey, Azerbaycanlı Selim Bey'den mürekkeb bir heyet-i Almanya ve Avusturya hükümetleri nezdinde Kafkas'ın konfederatif şeklini esâs ittihazıyla düvel-i muazzamadın himayesi altında nail-i muhtâriyet olması için teşebbüsât-ı siyasiye de bulunmuş ve Kafkas ahvali hakkında izahât vermişlerdir.

Bu hey'et 1916 bedayetinde Berlin ve Viyana'da düvet-i merkeziyenin mu'avenet ve müzaheretini talep eylemiş ve Kafkas hakkında mufassal bir memorandum takdim ederek Kafkas'ın hal ve müstakbeline 'â'id mühim beyanatta bulunmuştur. Ve hariciye nazırı Mösyö Fonyapof'un imzâsı altında Almanya hükümetinin ve 'ad-i müzaheretine ve Avusturya hükümetinin de muvafakat ve teminatına mazhar olmuşlardır. Bu suretle daha Rus inkılabından evvel Kafkaslılar hakk-ı meşrularını düvel-i müttefike-i merkeziyeye tanıtmış oldular.

Şimâlî Kafkas'ta arazî meselesi hüsn-i telakkiye mazhar olmuştu. Çünkü tarihin en mezalim edvarından beri taht-ı tasarruflarında bulunan arazi, istilâdan sonra ellerinden alınarak çarlığın vasıta-i i'tisaf ve istibdâdı olan Kazaklara tevzi'edilmiş ve kendileri ekseriyetle az feyzdâr ve dar arazide büyük bir s'ıy ve gayretle ve asıl zira'atin fenn-i ıslahıyla yaşamaya mahkum olmuşlardı. Binaenaleyh Krensky hükümetin gaye-i milliyelerinin husulünü ümitlendiren muhtariyet-i akvam prensibini araziye çalışan kollara taksim etmek prensibi hüsn-i kabul görmüştür.

Krensky hükümetini istihlâf eden bolşevik hükümeti daha serbest davranarak her kavmi t'ayin-i mukadderâtında muhtâr bıraktığından biltabi' Kafkaslılar da muhtariyet fikrinden sarf-ı nazarla gaye-i milliyelerinin tecellisine çalışmak lüzumunu anladılar. Şimâlî Kafkaslıların o esnâdaki ve halâ tegayyir etmeyen nokta-i nazarlari Kafkas için en m'akul en siyasi ve en devr-i endişâne bir nokta-i nazar idi. Her unsur muhtariyetini muhafaza etmek şartıyla Kafkasların (umûmî bir konfederasyon) şeklinde bir hükümet-i müstakile teşkil ve Rusya'dan tamamıyla kat'-i alâka ve düvel-i merkeziye ile ve hususiyle mu'azzam komşuları devlet-i 'aliye-i Osmaniye ile siyasi ve askeri bir ittifak te'sis etmesi tekerrür etmiştir.

Mahz-ı hükümet olan bu nokta-i nazar Rus inkılâbını müteakip m'âlesefcenubî Kafkas'ta hüsn-i kabul görmedi. İnkılabdan evvel Kafkas'ın bütün 'anasırını birleştiren müşterek gaye "Lenin" hükümetinin "Her millet t'ayin-i mukadderâta serbesttir. " nazariyesi tesirle yıkıldı. Ve zannedildi ki pek kolaylıkla her kavim istiklâliyetini istihsal ve idame edebilecektir. Halbuki bu istiklâliyet bir fırsat neticesi olarak münferden istihsal edilse bile münferden idamesi gayr-ı mümkündür.

Bolşevizmin dilferib nazariyatı her yerde olduğu gibi Kafkas'da da bir tesir vücuda getirmiştir. Fakat en ziyade Bolşevizm'in t'amim ve intişârından musavven ve hemen hemen hiç müteessir olmamış gibi kalan memleket şimâlî Kafkas'tır. Çünkü şimâlî

Kafkas'ta ahâliyi aslîye sınıf-ı mütenev'iesi arasında ictimaî büyük bir fark esaslı bir ihtilaf, patronla 'amele arasındaki uçurum yoktu. Halbuki cenubî Kafkas tabakât-ı ictima'iyesi az çok Avrupa'dakilere müşebbeh ve binaenaleyh Bolşevik nazariyatının tesirâtına kapılması kolay idi. Bunun içindir ki Lenin hükümeti teşkil eder etmez cenubî Kafkas'ın her yerinde Sovyetler teşkil olunmuş ve bunların tesîratı halâ zâ'il olmamıştır.

(nr.1410, 12 Eylül 1918, s. 171-175)

IV.DİN

SUNÛSİLER VE ŞEYHLERİ ESSEYYİD AHMET ŞERİF ES-SUNÛSİ

Makarr-ı Hilâfeti Ziyaretleri Münasebetiyle Es- Sunûsi Afrika'da Zaviyesinden kalkmış –harbin her türlü müşkülâtı arasında Bahr-i Sefîd'i, Adriyatik Denizi'ni geçmiş, Avusturya'nın Pola harp limanında Avrupa toprağına ayak atmış, Viyana tarikiyle pâ-y-ı taht-ı Osmaniye, merkez-i hilâfete gelmiştir. Bu zatın Afrika'da, Asya'da islamlar üzerindeki nüfuzu, te'siri ve sunûsilerin kuvveti İngilizlerce, Fransızlarca, İtalyanlarca ma'lûmdur. Eğer zerre kadar hissetmiş olsalar şeyhin Afrika sahilinden, Osmanlı pâ-y-ı tahtına gelmek üzere ayrılmasını tecevviz edemeyecekler; bütün kuvvetleriyle vasıtalarıyla mani olmak isteyeceklerdir.

Şeyh Sunûsi Hazretleri, İstanbul'a, Sultan Mehmet Han-ı Sâdis'in cülûsunu müteakip ve kılınç kuşanma merasiminin arifesinde vâsıl olmuş 1234'de (1918) icrâ' olunan taklîd-i seyf merâsiminde Hazret-i Ömer -ül Faruk kılıcını halife ve padişaha bu şeyh-i mükerrem kuşatmıştır.

Türkiye'nin din-i resmisi islamiyettir; Bugün Türk Hakanları Osmanlı padişahları, müslümanların da halifesidir.

Bir Osmanlı padişahı, makam-ı hilâfetinde hâiz bulunması Türkiye'nin ve Türklerin dini, din-i İslam olması itibariyle âlem-i İslamda mevki ve nüfuzunu hâlen ve âtiyen gözetmek ve sakınmak vazifesiyle de mükelleftir.

Harpten evvel ve sonra âlem-i islamda bir takım teşettütât zuhûra geldi. Mesela Yemen İmam İdris'in efâl ve harekâtı bundan biri idi. Harbin zuhûrundan sonra hasımlarımız beyne'l İslam tefrika ve fitrası arattırmak ve Müslümanların makam-ı hilâfet ile rabitalarını kesmek için göstermiş oldukları gayret kimsenin meçhulu değildir. Mekke'de ahiran vafatı vuku'a gelen Emir Hüseyin'in halifeye karşı tuğyanı, makam-ı hilâfetle Mekke arasında rabitanın inkıtayı da ma'lûmdur.

Şu vuzu' ve hal karşısında Şeyh Ahmet Es- Sunûsi Hazretlerinin pay-i tahta gelmesi, nüfuzunun câri olduğu yerlerle müslümanlar nâmına halifeye arz-ı bîat ve teyid-i müsadakat eylemesi hasımların dört seneden beri sarfettikleri gayretle kendilerince elde edebildikleri hadiselerle karşı pek ehemmiyetli bir vakıa teşkil ve muvâzeneye yardım ediyor.

Şimdiye kadar sunûsilerle makarr-ı hilâfet arasındaki rabıtayı te'yîd ve takviye için teşebbüsât vuku' bulmuştur. Ez-an cümle Hakan-ı sâbık Abdülhamit Han-ı Sâni devrinde 1311 senesinde, yâverân-ı padişahiden -o zaman miralay olan Azimzâde Sadık-ül Müeyyid Bey, padişah ve halifenin bir takım hedayasıyla, Afrika'ya gönderilmiş Bingazi'den Kefere zaviyesine kadar maliyet ve refakatindeki zevât ile şed-i rihal etmiş o tarihte makam-ı nişin reşâdet olan Şeyh Muhammed -el Mehdi Hazretlerine mülakı olmuş idi.

Azimzâde Sadık-ül-Müeyyid Bey, bundan dokuz sene evvel 1302'de Şeyh Sunûsi Hazretlerini, Cağlûb zaviyesinde buldukları sırada ziyaret etmiş olduğu için, padişah ve halife bu mühim memuriyeti kendisine tevdi' eylemişti.

Servet-i Fünûn 11 Kanun-ı Evvel 1313 tarihli numarasından bed ederek, Sadık-ül-Müeyyid Bey'in seyahatnamesini neşretmişti. Bu ziyaret vesilesiyle sunûsi ler hakkında bazı ma'lûmât kaydetmek ve Sadık-ül-Müeyyid Paşa'nın (Çünkü bilâhère terfi etmiştir.)

seyahatnamesinden şeyh-i muhteremle mülâkatına ve sunûsi zaviyelerine dair tasvîrât ve tağrîfâtını nakl ve iktibas eylemek istiyoruz.

Erbâb-ı arifân ve kalemimizden merhum şehbenderzâde, Ahmet Hilmi Beyefendi, “İkdam” da sekiz sene kadar evvel sunûsilere ve on üçüncü asrın en büyük mütefekkir-i islamiyesi addetmekte tereddüt göstermediği Seyyid Muhammed Es-sunûsiye ve Hakan-ı mağfur ile El-Mehdi Es- Sunûsi’nin münasebetine dair bir sıra makalât neşretmiş ve bu makalat bil’âhire toplanmış bir kitap şeklinde basılmıştır.

Trablusgarp ve Bingazi havalisine İtalyanların tasallut üzerine orada kahraman askerlerimizin ve fadakar kumandanlarımızın mücâhidlerle, harikalar gösterecek sûrette müdâfaatta bulunmuş oldukları ve hâlen buldukları cümlemizin ma’lûmudur. Trablusgarp muharebâtı ve hadisâtı Şeyh Sunûsi ve Sunûsilere rabıtamızı takviye etmiş olduğunu görüyoruz, bunun en bariz delili şeyh Ahmet Es-Sunûsi Hazretlerinin bu defaki ziyaretidir.

Bu ziyaret bugün vuku’ bulmuş olsa bile, bunun esasâtını Trablusgarp’da İtalyanlarla ilk muharebât başladığı ne sunûsilerle daha samimi ve aynı emel uğrunda daha müttehid ve mürtebit bir surette mücadeleye girişildiği zamanlarda aramak doğru olur.

Sunûsilere dâir Trablusgarp’da, o zaman bulunmuş olanlar doktorumuzun uzunca ve müdekkik-âne bir makalesi de Paris’te çıkan Illustration’da intişâr eylemişti. Bu gösterdiğimiz menbağlardan ve bilhassa merhum Ahmet Hilmi Beyefendi’nin tetkikat ve ma’lûmatına istinâden, sunûsiler hakkında diyebileceğimiz ki:

1026 sene-i hicriyesinde Cezair’in cenubunda alem-i vücuda kadem basmış olan Seyyid Muhammed-el- Hasan’ı, alem-i İslam’da nâdir olarak zuhûra gelen dehateden bir olmuş, vücut-i kariha, azm-i kavî ile müstesna bir insan olduğunu göstermiştir.

Seyyid Muhammed, İmam Hasan’a mensup sülâleri tahiredendi. Harun-el-Resid’in tazyikatı üzerine Afrika’ya hicret etmiş, sülâlesinden çok meşayih, ilmen ve fazlen yetişmiş olan “İdris Ulu” ailesindendi.

Seyid Muhammed’in, tevellûd etmiş olduğu vahadaki zaviyede pederi irşâdât ve neşr-i ulûm ile meşgul idi.

Genç seyyid çocukluğundan beri gayet revnak-dâr zekası, ciddiyet-i hal ve vakarı fevkalâde fesahatı ile kendisini görüp tanıyanların hürmet ve muhabbetini celbediyordu.

Pederinden mukaddemât-ı ulumu talim etmiş, daha genç yaşında, zaviyeye gelen zevvar ve seyyahine va’z ve nasîhate irşâdâta başlamıştı. Nasayyihi şu esasa istinâd ediyordu:

“Birbirinizi seviniz. Birbirinizin kardeşi olduğunuzu biliniz. Birbirinize her suretle ve böylece severek kardeş gibi muamele ve muavenet ediniz!”

“Seyyid Muhammed-es-Sunûsi El-Hasani, El-Hatabi, El-İdrisi” nam ve ünvanıyla bil’âhire sunûsilerin muhterem ve muazzam bir şeyhi olan genç seyyidin ne fikir ve emel üzere çalışmış tarîkat-ı Sunûsiyeye bir feyz-i hayat ve inkişâf vermek istemiş olduğu aşâğıdaki sözleri izah eder:

Bir gün genç seyyid, bir kum tepesinin kenarında oturmuş, pek derin tefekkürâta dalmıştı. Zaten kendisinde hubb-i inziva görülüyor, zaman zaman saatlerce düşünceye daldığı müşahede olunuyordu... Pederi, oğlunu tepeciğin kenarında müstağrak umman-ı tefekkür bulunca, “Ne düşünüyorsun?” diye sormuş, -Ahmet Hilmi Bey’in eserinde menkul olduğuna göre -söyle bir cevap almıştır.

“Alem-i islami düşünüyorum: Bu kadar selatin ve umeraya, bu kadar meşayih ve rüesaya rağmen bugün alem-i İslam çobansız bir koyun sürüsüne benziyor.

Her yerin mürşitleri fazılları var, lakin âlem-i İslamı bir nokta-i ittihadada bir mecma’-i amale sevk edebilecek umûmî ve hakikî bir mürşit yok.

Din-i mübinimiz tevdih ve ittihad üzerine müesses iken alem-i islamin her tarafında ihtilaf ve teşettüt var.

Her tarafı cehl kaplamış, çünkü ulemâ’ ve mesayihde neşr-i maarif-i amal ve gayret-i diniye kalmamış.

Bakınız: Sudan ve Sahra’da halen sûrilerle abde-i evsân vardır! Magmurelerin her mescidin de ilmiyle gayr-ı âmâl sûrilerle ilmen var iken bunlar rahat ve zevki tercih ediyor da bu biçarelere tarik-ı hidayeti göstermeyi akletmiyor.

Ahval-i âlemi, gelen kabilelerdeki kulağı delik eşhasdan öğreniyorum. Her taraftan ma’lup oluyoruz, hıtalara ma’mureler gidiyor.

İslam bir uçuruma doğru koşuyor, bunu gören, çare düşünen yok, işte bunları düşünüyordum.”

Cenâb-ı Seyyid’in pederi bu hâle karşı ne yapılacağını sorunca kemal-i azim ve ciddiyetle: “Çalışacağım!” mukabelesinde bulunmuştur.

Pederinin izin ve müsâadesini aldı. Fas’a gitti: Tahsilini ikmal etti. Fas Cami-i Kebirinde tedrisât ve irşâdâta başladı.

Hazret-i Seyyid, Fas’ta İslamlar arasında gördüğü fesâd-ı ahlak ve nifâktan müteessir bir halde sekiz sene ittihad ve insibah fikirlerini telkine çalıştı.

Bu mesâisi Fas emir ve hükümetinin sû-i nazarını celbetti. Şeyhin kendisine taraftarlar peyda ederek bir iklâl ve ihtilâl yapmasından saltanatı eline almasından korkuldu.

Seyyid Muhammed Es- Sunûsi Fas’tan Cezair’in cenub cihetine geçti. Sahra-yı kebirin bir anahtarı mesabesinde olan Lağvat kasabasını ikâmetgâh ittihaz etti. Burası Tevvât tarikıyla Sudan’a sefer eden kabilelerin ictimâgâhı, Tevarik kabilesi efradının da ziyaretgâhı idi.

Lağvat’ta “Tarîkat-ı Ticaniyye” mensubiyeti nüfuz sahibi idiler. Bunlar Seyyid Muhammed Es- Sunûsi’nin irşâdâtını istirkâb ettiler. Hazret, burada da infikâk etti. Kabes, Trablusgarp ve Bingazi şehirlerini ziyaret buralarda da bir müddet vaaz ve nasîhatta bulundu. Sonra Mısır’a gitti. Mısır ziyareti ve burada ikameti Cenâb-ı Seyyid’in tedkikat ve müşahedâtına vüsat verdi.

O sıralarda, Mısır Mehmed Ali Paşa’nın idaresinde idi. Şeyh Mehmed Ali’nin oradaki icrâat ve muvaffakiyetini Türklerle mücadelesini yakından gördü. Fakat onun bir takım ıslahatına maruz bulundu. Ma’amafih Mısır’da Mektebât-ı ilmiyesine pür-kât dehâ vüsat vermiş idi.

Mezâhib mevcûde-i islamiyenin kafesin tedkik etmiş bütün âlem-i İslama hitab edebilmek için maarif-i İslamiyenin mecmuana vâkıf olmak luzûmunu takdir etmiş, ona göre çalışmış, Mısır’dan Hicaz’a geçmiş, Mekke’de Şazeliyyeden münşaiib bir tarîkat-ı mahsusanın sahibi olan şeyh Ahmet Bin İdris’e intisâb etmiş, Mekke’de tarîkatten istihlâf edilmiş, orada muhtelif ırklara mensub muhalif lisanlarla mütekellim müslümanların ahvâlini tedkik eylemiş, âlem-i islamin her tarafından ma’lûmat almıştır.

Anladığımızı göre, Şeyh Muhammed Es- Sunûsi âlem-i İslam hakkındaki vâsi' emellerini vücuda getirebilmek için herhangi bir hükümetin kudret ve nüfuzu yetişen yerlerde kemal-i hürriyet ve serbesti ile hareket edemeyeceğini taktir etmiştir. Hem âlem-i İslam'da bir nüfuz kazanmak, efkârını neşretmek, hem de sû-i zandan ve ta'rizden âzâde bulunmak lâzım geliyordu. Bunun için Bingazi ve Derne'nin cenûbunda "Cebel-i Ahzar" cihetini intihâb etti. Burada hükümet-i Osmaniye'nin müdahalesinden pervâyâ lüzûm görmedi. İlk zaviyesini burada te'sîs etti.

Fakat burası sahile pek yakın ve müdahaleyi müstelzim gördü. Asıl merkez olmak üzere Cabub'u ittihab etti ve burada zaviyesini yaptı.

Cabub az zamanda bir kasaba halini aldı. Şeyhin havass-ı müridânı burada toplandı.

Yine Ahmet Hilmi Bey'in eserinden bir istitrad kabilinden olarak mütalaat-ı atiyeyi de nakl ediyoruz ki Afrika'yı merkez itti haz ederek Hazret-i Seyyid'in te'sîs ve te'yid ettiği tarîkat-ı sunûsiyenin nüfuz ve te'sîrâtı daha iyi taktir olunabilirsin:

... Bu taraflarda ulemâ-i şeriatle erbâb-ı tarîkatın arasını açmağa başlıca sebep olan "Mesâil-i Tarihiyye Münâza'âtı" tefrikaları Afrika'da çoktan beri görülmediği gibi tarîkat namına hiçbir vakit bu kabil mesâil cay bahşetmemiştir.

Mezâhib-i sûfiyye, mezâhib-i seniyye ile pek güzel te'lif ve terdif edildiğinden ora mütefekkirini "ehl-i zahir" ve "ehl-i bâtin" namıyla iki muhalif firkaya ayrılmamıştır.

Bu sebeple ve zâif-i diniye ve içtimayenin cümlesi tarîkatler tavafından ifâ edilmektedir.

Oralardan "zâviye" demek, mekteb-i yetimhane daru-lacize, teâvun ve şefkat merkezleri, hastahane demektir. Herkesin merci-i dini, siyâsî ve ictimaisi zaviyedir.

Cenâb-ı Seyyid Muhammed Es- Sunûsi, mezâhib makbûle-i İslamın kaffesini tedkik ederek dört mezhebin bahrindeki eshel ve ekmel müctehidâtı ictihad-ı zatisiyle mezcetmiş, aynı zamanda tarîkat-ı sunûsiyeyi marifet ve usûl-u tasvif itibariyle tarîk-i mevcudenin zübde ve mecma'ı halinde te'sîs ve tedvin eylemiştir.

Yukarıda bahsettiğimiz eserde, "Tarîkat-ı sunûsiyeye cemiyet nâmı vermek daha doğru dur. Bu cemiyet kadar teşkilatı mükemmel muntazaman hiçbir cemiyet-i diniye görülmemiştir." denilmektedir.

Tarîkat-ı sunûsiyeye intisâb edenler hep "ihvan" dır ihvan derecâte münkasımdır. Halife, şeyh, nakib mukaddem... ve umûm-i ihvan üç sınıfa ayrılır, avam, havas, havas'ül havas.

Tarîkatın makasad ve efkâr-ı siyâsîyesi havas-ı ihvan ve halfâ ve meşâyihe ma'lumdur. Avam-ı ihvanın ma'lûmatı mahduddur.

Sunûsilik iki amdeye istinâd ediyor: "uhuvvet" ve "teâvun" bu tarîkate atalet ve betâet pek menfurdur. Bütün ihvan bütün kudret ve kuvvetiyle çalışmak, kendini geçindirmek, fukarasına yardım etmek vazifesiyle mükelleftir.

Zaviye Şeyhleri kısmen alenî, kısmen haffi birer cemiyet-i mahalliyyenin reisleri demek olmakla beraber mana-yı teemmülde birer şehbender ve aynı zamanda ticaret-i mahalliyyenin reisi, sigorta kumpanyaları vekili demektir.

Her şeyh icrâ'-yı ticarete me'murdur. Kesbinin bir kısım nefesine ve bir kısmı diğeri cemiyete aittir.

Bir zaviye şeyhi sahil ve dahilin piyasalarına vâkıftır. İhracat-ı emvâlatın transiyet merakezindeki fiyatına da vakıftır.

Kafile-i ticariyesinin hucum ve ta'rizden masuniyetini arzu edenler zaviyelerden birer "aman" (sigorta kağıdı!) alırlar. "Aman" lar kafileye göre bahalıdır. Dünyada kuvvetten başka hiçbir kanun tabi olmayan Tibu tevârik vesâire gibi akvâm, sunûsi zaviyelerinin verdiği amana da fevkalâde hürmet ve riayet ederler.

Zaviye şeyhleri ağniya-yı sunûsiyeden ve buldukları mahallerin bankerleri hükmünde olup erbâb-ı ticaret ve ziraate para ikrâz ederler. Lakin bir sunûsinden aldıkları fâiz ile bir hariciden aldıkları faiz arasında fark-ı azîm vardır.

Zaviye-i merkeziyenin vükelâ, halfa ve muhabirin ile muhabberâtı şâyân-ı hayret bir surat ve intizamla cereyan etmiş ve etmekte bulunmuştur. Bir haldeki hakikaten keramet-i itlakına müstahak olan bu sûrat, ekser ihvanca manayı tamıyla kerâmet görülür.

Türkiye, Hicaz, Yemen, Hind, Came, Tunus, Cezayir ve Fas gibi mahallerdeki vükela ve mühabirin vukuât-ı mahme-i mahalliyeeye dâir vapurlarını Bingazi'ye göndermekte ve hecinlere zaviye-i merkeziyeeye îsal olunmakta idi.

Sudan, Borna, Ayr, Zender, Tivat, Sahra-yı Kebir vesair mülhakat zaviyeleri şaşılacak bir sûrat ve intizamla vuku'atı cariye-yi merkeze bildiriyorlardı.

Bütün sunûsilerin nazar-ı ruhu önünde ulvî bir hayal arz-ı cemâl bî hemta etmekte olup cümlesi bu hayal-i ulviyet mâlik-i kuvveden fa'le çıkması cenâb-ı seyyidin delâlet ve irşâdiyla mümkûn bulunduğuna kâil olarak ona göre cansipârâne çalışmakta idi.

Sunûsilerin seyyid ve reislerine karşı hissettikleri hürmet ve irtibat had gaye idi.

"Makdas-ı mukaddes" ihvandan her birine bütün vuzûhuyla ma'lûm değildi; hatta milyonlara bâliğ olan ihvanın kısım-ı azamı takip edilen maksadın tefriatına asla vakıp olmazdı. Hala da böyledir.

-Sunûsiler Şehberdezâde Hilmi Bey-

Sunûsilerin alem-i İslamda te'sîs ettikleri hürkûmet-i ma'nev'îye kırk milyon islama sâmil olduğuna tahmin olunuyor ve alem-i İslamın en hicrân köşelerinde bile sunûsilerin taraftarları ve muhableri olduğu söyleniyor.

İşte bu mebna-yı azimi kuran Şehy Seyyid Muhammed Es-Sunûsi 1274 sene-i hicriyesinde altmış sekiz yaşında bulunduğu halde irtihal etmiş oğlu Seyyid Muhammed El Mehdi Es- Sunûsi makamına geçmiştir.

Seyyid Muhammed El-Mehdi Es-Sunûsi 1258 senesinde dünyaya gelmişti bu zât-ı şerif Abdulhamit Han-ı Sâni zamanında tesadüf eden hükümet- manev'îyesinde alem-i İslamda, bir çok elem-nâk hadisâta şahit olmuş idi. Memâlik-i Osmaniyeden bir takım yerlerin ziya'ı, Mısır'ın işgali, Mısır Sudani'de mütemehdinin mağlubiyeti, şimal-i Afrika'dan, Sahra-yı Kebir'e ve Sudan 'a doğru avrupalıların ve hassaten Fransızların yerli hükümet-i İslamiye 'ye tesliti ve buraların müstemleke-i siyasetiyle isgal ve ilhakı... ilh gibi.

Seyyid Muhammed El- Mehdi Es- Sunûsi nesebi baba tarafından imam Hasan'a ve valide cihetinden imam Hüseyin'e intisab etmesiyle "Seyyid Muhammed El- Mehdi Es-Sunûsi El- Hasani El- Hüseyini El -Hatabi El - İdrisi" namı ve ünvanıyla yad olunmuştur. [Sayfa 87]Sunûsilere dâir yazılmış olan müteaddid Fransızca kitaplarda ve makalelerde, vakıa bir çok yanlış ma'lûmat mevcut olmakla berber Cezayir'in ve Tunus'un cenub cihetlerinde, müstemlekâtını ve nüfuzunu tevsi' ve takviye etmek; İngiliz idaresindeki bir

Hindistan İmparatorluğu te'sis eylemek siyasetinde Fransızların sunûsi kuvvetini, her vakit nazar-ı dikkat ve ehemmiyete almış oldukları görülmektedir.

Ne çare ki Avrupa terakkiyat-ı hazire-i sanâfiyesiyle techiz ve teslih edilememiş olan Afrika akvamı ve sunûsiler Avrupalıların istilasına Afrika'daki Müslüman emirliklerinin ve sultanlıklarının inhidamına mani' olamadılar. Müslümanlar için müessif ve elem-nâk vak'aya şahid oldular.

Bununla beraber Seyyid Muhammed El Mehdi, Es- Sunûsi pek büyük bi nüfuz kazanmış mütevâzi, zeki, halûk ve hakkıyla âlim bir şeyhi ekmel olmasıyla, pek azîm bir hürmet ve meveddete mazhar olmuş, şöret, reşâdet ve kerâmeti âlem-i islamın bir çok yerlerinde intişâr etmişti. Sunûsiler eserinde (Seyyid Mehdi derecesinde hümet-i umûmiyeye mazhar olmuş meşâyih-i tarih-i islamda pek azdır.) denilmekte ve bu zât mübarek zamanının en âli ve en büyük vicdanlardan biri görülmektedir.

Seyyid Muhammed El-Mehdi Ca'bub'dan merkez zaviyesini, daha içerilerde "Kefre" ye nakl etmiş orada ikamet eylemişti. Buna sebep ihtimal "Cabub" u sahile yakın görmesi ve o zaman Trablusgarp ve Bingazi'deki idâre-i Osmaniyenin kendisine emanet bahş olamaması, belki de Sahra-yı Kebir ve Sudan Müslümanları üzerine daha yakından icrâ-yı te'sîr edebilmesi idi.

Seyyid Muhammed El-Mehdi 1322'de terk-i hayat etmiş ve meşihat seccadesine birâder zâdeleri "Es-Seyyid Ahmet Es-Sunûsi Bin Es-Seyyid Ahmet El- Şerif Es-Seyyid Muhammed Es-Sunûsi" câlis olmuştur. Deniliyor ki hatemlerinde "mazhar-en-nun el-kudsî es-seyyid Ahmet Bin es-sunûsi" diye mahkuktur.

Seyyid Muhammed El-Mehdi hakkında, "Bir Osmanlı Zâbitin Afrika Sahra-yı Kebir'inde seyahatine "Şeyh Sunûsi ile Mülâkatı" eserinde sahib- i eser diyor ki:

Seyyid Muhammed El-Mehdi beyaz tesli, orta boylu, kara kaşlı siyah sakallı, cemil es-sûre bir zattır. Alâim-i beşâset çehresinden asla zâil olmaz. O da pederi gibi âlim ve ilmiyle âmildir. Cesîm bir kütüphanesi vardır. Yeni tab' edilen kitaplar Mısır'da bulunan müridleri tarafından dâimâ kendisine gönderilir.

Muhazarası gayet müfid ve latiftir, ma'mefih çok söylemez. Vech-i münûri ciddiyetle memzûc bir halvetle karşısındakilerin kalbine ilkâ-yı muhabbet ve heybet eder. Fevkalâde mütevâzi ve naziktir. Ziyaretine gelenleri kâim istikbal eder ve elini öptükleri zaman kendisi de mukabele-i bil'meselden geri durmaz. Dâimâ ezhar-ı muhabbet eyler.

Yine bu seychatnameden:

Sunûsilerin en büyük merkez-i tarikatleri Ca'bub zaviyesi ise de bundan başka yalnız Bingazi sahasında: Deryâne, Tükre, Talmîsa, El-Hamyê, El-Hamâme, Şehhât, El-zaviyet-ül Beyza, Seyyid Rafi', El-Abdiye, El-Arküb, El-Kasrîn, El-Kasûr, Em-Şahneb-Tılmûn, Mesûs El-Katife, El-Hırze, Ucle Câlû, ayn-ı mâre, Tertût, Merkûbe, El-Merhis, Defne, Em Rekebe, El-Azyât, Habûn, El-Merc, El-Haviz, Mîrâd-ı Mesûd, Seyyid El-Habib, Sûsa, Lâterûn, Kûsâ namlarında otuzu mutecâviz zaviyeleri, Trablusgarp'ta hitta-i Mısriye'de Hicaz'da balnefs Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'de ve Afrika-yı Şimali'nin cihat muhtelifesinde zavayâyı müteaddeleri olup bunlarda zavıpye şeyhi sıfatıyla âmîl ve âlim birer nâib ve bir hayli dervîşân ile talebe-i ulum ikamet eder. Urbâ'nın kaffesi Şeyh Sunûsi Hazretlerine ta'zim ettikten ma'ade Cezayir Tunus ekvâmı dâhi meşarunileyhe ibrâz-ı muhabbet ve hürmet ederler. Bütün Afrika'yı şimali sekinesi kendisine Kutb-u zaman nazarıyla bakarak Rufailer Hazret-i Ahmet El Rufai'yi, Kadiriler Hazret-i Abdülkadir Geylani'yi [Kuddessırra Hümalaziz] faslı-ı tecil ve ta'ziz eyler ise onlar da müşarun ileyh o

derece tekrim ve tevkir ederler. İsmi ile o derece tekrim ve tevkîr ederler. İsmi dillerinden düşürmezler. Sahilde bulunan musevilerin hristiyanların bile nâmına yemin ettikleri, müslümanların müskikat ve muzâyika zamanlarında ruhâniyyetini vesile-i istimdâd eyledikleri daima görülür.

Azimzade Sadık-ül Müeyyid Bey bu seyahatnamesinde birinci defa olarak Şeyhle mülâkat ettiği “Cabub” ve Abdülhamit Han-i Sani’nin hediyelerini me’muran şeyh nezâretlerine îsar ederek mahzar-ı mülâkâtı olduğu “Kefre” seyahatnamesinde tafsilat vermiştir. Fakat padişah ve halife tarafından nezd-i şeyhde me’mur olduğu vazifeye dair bir şey söylememekte ve şeyh ile harîm sohbette, baş başa kalarak bil-defaat görüştiklerini kaydetmekle beraber neler söyleştiklerini zikretmektedir. Tabii bunları söyleyemez, yazamaz, ahd-i hamîdide neşredemezdi.

Ancak Hakan-ı mağfurun ittihâd-i islam hakkında tutmuş olduğu siyasetten, sunûsilerin gaye ve maksadları uğrunda nasıl ciddi ve samimi bir azim ve iman çalıştıklarından istidlâl edebiliyoruz ki bu me’muriyet semere-dâr olamamıştır. Zâten taâkib-i hadisât bunu göstermiştir. Bu ise, daha ziyade Şeyh Muhammed El- Mehdi Es-Sunûsi’nin âlem-i İslam hakkında, siyâset-i hamidiyeyi tasvib etmemesinden ileri gelmiştir.

Ma’lum ki Abdülhamit Han-ı Sâni İttihat-ı İslam politikası takip etmiş yahut eder gibi görünmüş, belki bu uğurda milyonlarca lira da sarf edilmiş ise de bu siyaset her nevi teşbisât da olduğu gibi- esaslı ve ciddi teşkilata istinâd ettirilememiş daha doğrusu, Avrupalılar nazarında, ta’bir nızr görülsün, bir nev’î şantaj gibi telâkki olunmuştur. Vakıa siyaset-i hamidiye, beynel islam bir ittihad ve uhuvvet husûle getirmek gayesine değil, ancak Avrupa devletlerinin İslam tebası üzerinde bir hüküm ve nüfuz kazanıp bu vasıta ile siyaset-i islamiyesinde Avrupa devletlerine karşı bunu bir silah müdâfaa şeklinde kullanmak maksadına mübteni görünüyordu. [Sayfa88]Belli ki Abdülhamit Han, ibtidâ’ sunûsileri ihmal etmiş, yahud ki kendi siyasetine itibar göstermediklerini anlayarak bunlara karşı gitmek yolunu tutmuştur; çünkü Hindistan Arabistan ve Afrika’da Tarîkat-ı Kadiriye’nin nüfuzunu görerek ibtidâ’ bu vasıta ile siyasetini yürütmek istemişse de buna kudret bulamayınca tarîkat-ı Şaziliyeyi tutmuş, hatta bunu tarikat-ı Sunûsiye’ye karşı çıkarmak istemişti. Yıldız Sarayı civarında Sazili dergahını te’sîs ve bina ettirerek ibtidârı bu dergaha büyük gaye ve kuvvet vermek için Cuma selamlıklarını sık sık bu dergahın camiisinde icra ettiği gibi hatta mu’tadî hilâfî ayrıca da ziyaretleriyle bu müessesesi diniyeye ehemmiyet vermek verdirmek istemişti. Bir aralık Ebu el-Hüda Efendinin nezd-i padişahindeki nüfuzu da birçok istirkâbları câlib duyordu... Fakat sonraları Abdülhamit Han Şazeli dergahına ayak atmaz olmuş, Ebu-Hüda Efendi gözden düşmüştü. O zaman herşeyi curnallerin te’sîrine atf olunduğu gibi bunlar da bir iki curnale isnâd edilmiş, geçilmişti; fakat hatıra gelir ki Abdülhamit Han bu yollarla bu vasıtalarla yapmak ve çevirmek istediği[Sayfa89]siyaseti İslamiyesine ikamet görünce bunları ihmal etmiş, sunûsilerle bir râbıta te’sîs etmek cihetini ihtiyar eylemiştir; fakat sunûsilerin meslek ve maksadı, azim ve ciddiyeti ile siyaset-i hamidiye bir zemin-i itlaf bulamamıştır.

Yukarıda söylemiş olduğumuz gibi Türklerle sunûsiler arasındaki samimi munasebet, İtalyanların Trablusgarp ve Bingazi’ye tecavüzleri üzerine bu kıtaların kahramanâne bir sûrette fedâkâr zabitlerimizle şecî’ ve cesur mücâhidin-i arabın ittihad ve iştirak mesâileri sırasında, mütekâbilen birbirinin hissiyât-i âlicenâbanesini taktir ederek, te’yide başlamıştır. Bunu, Osmanlı ordugâhı tarafından bulunmuş olan Avrupalı gazete muhabirlerinin o vakitki neşriyyâtından anlıyoruz, ezan cümle, Bingazi arkasında Osmanlı karargahında bulunmuş olan İllustration muhabiri “Jurj Remun” un o zamanları gazetede intişâr eden mektupları İtalya’da hiddet ve infialî mücip olmuştu. Ve fakat bu zât bir taraf bir müşahid olmaktan

ayrılmıyacağı İtalyanlara hissene ve ırken meyyal olmakla beraber hakikati tahrif edemeyeceği mukaddimesiyle mektubunda Osmanlı zabıtları ve askerleriyle mücâhidin arab arasındaki [Sayfa90]mütekabil taktir ve hürmeti, müttehid ve müşterek gayret müdâfaa ve mücâhide-i kahramanâneyi göstermiş, Osmanlı zabıtlarının kabâil-i arabâni bir emel uğrunda birleştirmek, aralarındaki münâsebeti bertaraf etmek yolundaki teşkilat ve tertibatına karşı hayretlerini izhar etmiş, Bingazi ve havâlisinde bulunan sunûsi mesâyihinin Osmanlı ordusu karargahuna gelerek bütün arabâtı, cihâda teşvik eylediklerini nakl ile sunûsiler hakkında ma'lûmat vermiş, halifenin misâfir-ı hassı olarak El-yevm-i merkez-i hilâfette bulunan Şeyh Ahmet Es-Sunûsi Hazretlerinin hürriyetperver, teşkilât-ı idâreyede fevkalâde mâhir ve muktedir bir zâtâli olduğunu söylemiştir.

Sunûsiler ve Şeyhleri hakkında şu ma'lûmatı kayd ve derc etmekle Şeyh Ahmet Es-Sunûsi Hazretlerinin merkez-i Hailafet-i muazzamay-ı pay-taht-ı Osmaniyi ziyaretlerinin ehemmiyeti hakkında, daha vâzih ve vâsi' bir fikir hâsıla edilebileceği zan ve i'tikâdayız. Bâhusus Sultan Mehmed Han-ı Sâdis Hazretlerine böyle mübarek bir zatın kılıç kuşatması da, âlem-i İslam'da hayırlı bir vakıa olarak telâkki olunacaktır. Pay-taht matbûâtı, âlem-i İslamın bu şahsiyet-i mümtazesine karşı takdirat ve ihtiramât-ı lâzimedede kusur etmemiştir.

Şeyh Hazretleri de, nezd-i reşâdetpenâhilerine, erkan-ı matbûâtı kabul ederek, kendilerine pek nâzikâne ve mültefitâne bir tavır ve muamele ile beyanatta ber-vech-i zîr bulunmasıyla matbûât-ı Osmaniyeye hakkındaki takdirâtını izhar etmiştir.

Hazreti şeyhin gazetecilerimiz tarafından zabt ve gazetelerimizde neşrolunan beyanatını sahifemize naklediyoruz:

“Afrika'dan ilk defa olarak harice çıktım. Bu seyahatimde husûle gelen hissiyyâtım, beni fevkalâde, memnuun ve münşerih kılacak bir derece-i harikadadır. Seyahatimdeki maksad-ı aslıde emir-el- mümin ve Sultan-el-müslim Hazretleriyle müşerref olmak ve bu suretle râbıta-i asliye-i kadimeyi te'yid eylemektir. Şerif Hüseyin'in makam-ı hilâfete karşı göstereceği ihânet haberinin Afrika mücâhidinin üzerinde ne gibi bir te'sir husûle getirdiğini soruyorsunuz. Afrika'da bu ihânet mehînâneyi taklid etmiş hiçbir kimse olmadığı gibi bu hareket bağıyanesi bil cümle âlem-i İslam'da olduğu gibi mücâhidimizi de sonderece müteellim ve müteneffir etmiştir.

İtalyanlara karşı livâ-yi Osmaniyenin şan ve şerefi muhafaza için fevkalâde çalışmış ve onların mesâiyi tâkat bir endazenelerine rağmen kendilerine pek külli telâfât verdirilmekle beraber sâhilde birkaç noktada ve ancak gemlerinin top menzili dahilinde bıraktırılmıştır. Harb-i umûmînin ilanı ve cihad-ı mukaddes emirinin vusulünü müteâkip İngilizlerle Fransızlara karşı da gâyet şedid bir husumetle muharebeye ibtidâ'i edilmiş, İngilizler, Sellûmdan dahilindeki Matrûha kadar (takriben bin kilometre) sürülmüştür.

Mısır seferi Kemal-i suratle vuku' bulmuştur. Sahil cihetinde Sive, Sellûm, Ba'îg, Seyd-i Barânî, Matrûh dahilinde Senitve, Bahriye, Farfara, Dahiliye, cihetleri kâmilen İngilizlerden tetahhur edilmiştir. O sırada Mısır dahilinde mütevettin kabâil -i umûmiyetle bizim tarafa iltihak etmiş ve Mısır'ın en nâmdâr zâbitanından hecin kolu kumandanı Binbaşî Mehmed Sâlih Bey bütün kuvveti esliha ve levâzımıyla beraber gelerek bir çok muvaffakiyetin istihsâline bais olmuştur. Maa-t-tessüf her tarafın kapalı olması ve biltabi' levazım-ı mahsûsasin âlem-i kifâyesi yüzünden Mısır'ın içlerine kadar gidilmemiştir.

Ma'hezâ sâye-i şâhânedede levâzım-ı harbiye peyderpey, kâmilen vâsıl olmakta bulunduğundan inâyet-i hakla karîban bu emniyenin dahi husûlü ve Mısır kıta-i cesimesinin levs-i idadan tetahur iltâf-ı mahsûse-i ilâhîyeden ma'mul ve müsteda' bulunmuştur. Kabâil

ile beraber Sa'bed ve Sudan Mısri cihetlerindeki ahâlîde fevc fevc gelerek emr-i cihad iştirak etmiştir.

Fransızlar Tunus hududu dahilinde pek vasi' mikyasta tard ve tebîd edilmiş ve Sudan cihetlerinde de perişanlıklarına sebebiyet verilmiştir. Ma'lum olduğu üzere Fransızlar Sudan cihetlerinde birçok arazi edinmek ve bilhassa en ma'mur aksâmını elde etmek için vuku' buluan tecâvüzleri on beş yirmi seneden beri mücâhidin-i sunûsiye tarafından 'akim bırakılmış ve harb-i umûmin ilanından sonra onların bilcümle teşbisâtı aynı suretle netice vermiştir. Şunu da ilave edelim ki Afrika'yı şimâlinin Kaffe-i ahâlîsi bir kalb-i selim ve râbîta-i müteyyine ile hükümet-i Osmaniyeye merbût ve onun i'layı şeref ve şânı uğrunda feda-yı can etmekle mesuddurlar.

Şehzâde Osman Fuat Efendi Hazretlerinin Afrika darulcihâdına ta'yin buyurulmuş olması ora mücâhidin-i islamiyesi hakkında büyük bir iltifat olmak üzere telâkki edilmiş ve vusûlleri biltabi pek azim bir his te'sir husûle getirmiştir.

Sunûsiler cidden devletin sâdıkı ve tali' şan ve şereflerinde hadimidirler. Maksud-ı asfîleri alayı Kelâmullah için cihad etmek ve livayı, zafer iltima-yı Osmani altında şehid olmaktır. Bunu teyid ve isbat için edille ve birâhin-i kat'a serdine ihtiyaç yoktur. Hilâfet-i celîleye dâir olan irtibat maddî ve manev'î müsellemdir. Bu defa hiç Afrika'dan çıkmamış ve bir kayıkla bile denize seyahat eetmemişken mücerret emir-el-mü'minin hazretleriyle müşerref olmak ve nasr ve zaferi için vird-i zebânun olan ediye-i hayriyede bulunmak maksadıyla bir çok mezâhim ve meşalele ihtiyar ile deraadete geldi.

Burada gösterilen asâr-ı samimiye-i mihmannevâziden dolayı memnun ve âlilhasus Halife-i âzam Efendimiz Hazretlerinin lutfen vaki' olan şâhâne iltîfât ve ta'tîfâtlarına karşı ilelebed minnetdar vasiriz. Cenâb-ı Hakk'tan en büyük temennîmiz devlet-i ebed müddet-i Osmaniyenin âlem-i İslama hakim ve bunu temin için de bu harb-i umûmîde muzaffer olmasıdır. Buna son derece de eminim. Çünkü Cenâb-ı Hakkın irâde-i sübhaniyesi bir çok melil mahkume-i islamiyenin, mesela Rusya'daki alem-i islamının kurtulması ve evvelce gasbedilmiş olan memâlik-i ma'lumenin istihlâs edilmesi imârat-ı nasr ve zaferdendir. Hiç şüphe yok ki Cenâb-ı Hakk hâmi-i müslimin olan zât-ı ikdas hilâfetpenahinin bu teşbisât-ı dindârânelerinde mevfu olacağına ve melil islamiyeyi ilelebed emniyeyi istihsâl için feda-yı nefis edeceklerine ve etmekte bulduklarına şahittir.

Trablus'un ahvâl-i dahiliyesi harb-i umûmî ibtidâ'sından itibaren pek azim bir keşmekeş içinde kalmış ve İtalyanlara karşı olan adavet tezayid etmiştir. Gerek Bingazi ve gerek Trablus kasabası ahalisinin emr-i maîşeti esâsen dahilinden temin edilmekte olduğu halde, mücâhidin-i Heman kasabarın surlarına kadar geldiği cihetle kara cihetinden zerre kadar bir şey celbetmek mümkün değildir. Taht'elbahirlerin gösterdikleri âsar-ı faaliyet dolayısıyla deniz cihetinden dahi muavenet imkanı kalmamış olduğundan mevcut olan İtalyan kuvvetinin emr-i iâşesi ve ahalinin sedd-i ramak için tedârikine mecbur olduğu levazım-ı kaziyesi son derece kesb-i müşkilat etmiştir. [Sayfa91]

Binaenaleyh şehir dahilinde et ve yağ namına iki seneden beri hiç bir şey kalmamış ve mahr u kât içinde ahali hanelerinin ahşab aksâmını tamamıyla sökerek yakmaya mecbur olmuştur. Afrika'yı şimâlinin âli'letlâk her cihetinde bu sene lehelhamd ve elminne feyz ve bereket Mısır'ın fevkindedir. Fakat bu mebzûliyetten gerek İtalyanların gerek mahsur ahalinin zeire kadar istifâdeleri olamayacaktır. ”

İstanbul mabtuatı ayrı ayrı makalelerinde Şeyh Es-Sunûsi Hazretlerine ifâ-yı ta'zimat etmiş oldukları gibi ziyaretlerinin ehemmiyetini zikretmişlerdir. Ezan cümle Ağaoğlu Ahmet Bey "Tercüman-ı Hakikat"te intişâr eden makalesine: "Şeyh Sunûsi Hazretlerinin âlem-i islâmın geçirmekte olduğu azim buhran içinde makr-ı ma'layı hilâfette bulunmaları, tam bir tarihin canlı ve maddi bir timsâli gibi telâkki edilmelidir." diye başlıyor. Ve "İslam âleminde Şeyh Sunûsi Hazretleri ve onun fedâkâr arkadaşları gibi mücahitler buldukça islamiyetin âtisinden hiçbir zaman ümidini kesmeyeceğiz" diyor.

(nr 1410, 12 Eylül 1918, s. 83-91)

V. EDEBİYAT
A. EDEBÎ MESELELERE DAİR YAZILAR

SERVET-İ FÜNÛN EDEBİYATI MAKALELERİ VESİLESİYLE

Ruşen Beyefendi'nin müteselsil ziyaretleri hikâyeten bazı refikamızın sütunlarında intişâr eden makaleleri, Servet-i Fünûn Edebiyatı ünvanı altındaki devre-i edebîyyeyi tazeledi, gazetemizin yirmi sene evvelki "Hayat" neşriyesinde başlayıp 1311 den 1316 senesine kadar sürdürdükten sonra idare-i sabıkanın bir darbesiyle boğulan faaliyet-i fikrîye ve edebîyye ve onun muhtelif safahat ve eşgali şimdi bütün inzâr merâkı câlib bulunuyor. O devreyi tesis ve teşkil eden üstâd ve udebânın derece-i tesir ve irfânını yukarıda bahs ettiğimiz ziyaret makalelerinde ayrı ayrı tahlil edildi. Bunlardan Süleyman Nazif Beyefendi'nin bu hafta "Vakt" sütununda intişâr ile eski yeni refikimizin nukt-ı hacmini işgal eden hasbihâli, tahlilât ve tedkikât-ı edebîyyeye latife cûyâne nükteler ilave ve ciddiyet ile mecz olunarak bahs daha tatlılaştırıldı. Hülâsa Servet-i Fünûn Edebiyatı denilen edvâr-ı edebîyye-ye müteallik mübahasatın refikamızın sütunlarını daha hayli zamanlar işgâl edeceği anlaşılıyor. İşte şu mütaalaya binaen 1311 senesi sonlarında başlayan Servet-i Fünûn hareket-i edebîyyesinin sûreti zuhur ve devamı hakkında sarf-ı nakl-i vekâyi mahiyetinde olmak üzere bazı tefsilât vermeyi faideli buldum.

Servet-i Fünûn Harekât-ı Edebîyyesi üstâd-ı merhum Ekrem Bey'in 1311 eylülünde intişâr eden "Şemsa" ünvanlı bir hikâyesiyle başlar. Risâle hâlinde tab' ve neşr olunan "Şemsa"yı o zaman Bâbıali Caddesi'nin sârik-i âsârı olan Malumat gazetesi müellifine sormadan kendi sütunlarına geçirmiş ve kendisine mal edinmiştir. Zaten "Ma'lûmât" bu yolda hareketi her türlü âsâr-ı nefise-i edebîyye ve ilmiye hakkında tatbik ederek hakk-ı telifi ayak altına almış idi. "Servet-i Fünûn" Baba Tahir'in gazetesi tarafından yapılmış bu muameleyi bi-t-tab' ta'yîb eyledi ve üstâd-ı merhumdan âtîdeki mektubu ahz etmekle mesrûr oldu.

Ma'lûm ve ilel-emridir ki gazetelerin birer meslekleri olmak iktizâ' ettiği gibi birer konuda ahlâkları da bulmak tabiidir. Bir gazetenin mesleki nev'î ve mâhiyet-i münderecatıyla ta'yînl eder. Bu göz önünde bir şeydir. Bunu herkes anlayabilir. Ahlâk ciheti şunun bunun şahıslarına müteallik ahvâl ve muamelâtının hakayıkına itla' ile bilinir. Ancak bunlar ekseriya dışarıdan dışarıya vak'a olan şeyler olduğu için herkese ma'lum olamaz. "Şemsa" nâmıyla âhiren neşr ettiğim eser-i nâcizi "Musavver Mâ'lumat" risâlesi ibtidâ diğer bir gazeteden nakl suretiyle neşre başlamış iken muahezen eser risâle şeklinde çıkıverdiğinden bakıyyesini oradan alarak bir defada kâmilen neşr edivermiştir.

Evet! Kendisiyle hiçbir münasebetim olmayan "Mâ'lumat" risâlesi Şemsa'yı müellifinden asla istimzâç etmeyerek ve hatta bu hareket gasbânesini hükmen taaddil ile kabulü teevvül olabilecek surette kendi tarafından bir fikra-i ibtidâiye ve i'tizâriye ilavesine bile lüzum görmeyerek hod be hod almış neşr etmiştir. İdâre buyurduğunuz "Servet-i Fünûn" ise hiçbir mecburiyeti yok iken Şemsa'nın intibâ' ve intişârını beyanât-ı hasbiyeden olmak üzere ilâna himmetle beraber eseri diğerinden belki pek çok ziyâde senâlarla takdîr dahi buyurmuşlar.

"Mâ'lumat" risâlesinin muvâfık hak ve insaf ve nezâket muamelesinden pek de müte'essir olmamış idim. Fakat "Servet-i Fünûn" un şu lütf-i dil-nüvazenesi bendenizi mahzûz ve minnetdâr eyledi. Birinciye karşı hasbel-meslek ihtiyâr ettiğim sükûnu ikinciye karşı da idare etmek büyük bir kadr-i na-şinaslığı büyük bir hissizliği meşâr olacağıçün bunu kabul edemediğimden zat-ıâllerine şu satırları yazmağa mecbur oldum.

Ah! İnsanlar hak şinas, muamele şinas, haddşinas olsalardı beyinlerinde cereyan eden ve yine kendilerini rahatsız eyleyen tecavüzâta maruzât ve münakaşâta hiç mahal kalmazdı. Hayfâ ki emrâz-ı araz ile malul olan nev'-i beşre bu saadet nasib olmadı olmamış ve olamıyor!...

26 Teşrin-i sani sene 311

Recaizâde Ekrem

Hazret-i Üstâdın Mektubuna O Zaman Servet-i Fünûn Şu Cevabı Vermiştir:

"Üstâd-ı mekrumumuz atufetli Ekrem Beyefendi Hazretlerinin iltifatını balaya nakla mücâseret eyledik.

Servet-i Fünûn "Şemsa" hakkında yazdığı fıkrada hissiyâtına tercüman olmuştü; bu tercümanlığa şakirden üstâda karşı mütehâsıl olan hiss-i amîk ihtirâm ve riâyet dahî mümtezc idi. Zîrâ Ekrem Beyefendi Hazretlerinin lütüfen hakkında âsâr-ı telif ve iltifât-ı ârayı buyurdıkları muharrir-i âciz, ilk ders tahrir ve edebiyatı bundan on dört sene İkdâm Mekteb-i Mülkiyede Edip meşarün-ileyhin rahle-i tedrisinde ahz eylemiştir. Şimdiye kadar selam-ül iltifatlarını şimdiki vesile ile dahi tahrir ve teliflerine mazhar olduğum üstad meşarün-ileyh hazretlerinin nezaket ve nezahet tablalarının ve uluviyet his ve ahlakının ilk ders verdikleri günden beri hayran ve muftûnuyum. Binanenaleyh sırf eser-i nezâket olarak yazdıkları kelimât telifkaranenin hadd-i acizane fevkinde bulunduğunu beyan ile dest-i üstadânelerinde çıktığı için mektubu ayna derce mücâseret ediyorum.

"Şemsa" nın bir muamele-yi hadd nâ-şinasına ile malumata nakl ve neşri hakkında beyan-ı mütalaa eylemeyi zâid görürüz. Eserin muharrir-i âliyesi arzu buyurursa idi, Hak teliflerinden istifade ile ma'bedinin risaleye nakli müracatca mani olunur idi. Fakat umûmî andında müsellim bulunan nezaket halleri âli kadrin öyle bir teşebbüslerine mani' olmuştur. Ümid eyeriz ki "Mâlumât" muharrirleri kavaid-ü hadd ve dâbe dair bundan sonra daha ziyâde mâlumât edinmeye çalışırlar. "

Bâlâdaki mektup ve cevabından sonra.....14 Kanuni evvel sene 311 tarihli 200 numaralı nüshasında Ekrem Bey'in bir mektubunu daha neşr eyliyor ve o mektubun intişâr edildiği günün akşamı hazret-i üstâdı şimdiki Hereke mağzasının üstündeki idarehanesine kabul şerefine nâil oluyor idi. İkinci mektubunun sûreti:

"Makale-i âtiyenin dahi lütfen "Servet-i Fünûn"nuza dercine müsaade buyurmanızı rica ederim.

"Musavver Mâlumât" risalesinin müdür ve muharriri olan Azatlı Baba Tahir Bey'in kim olduğunu merak edip de öğrenememiş idim. Geçen haftalarda bilmünasebe matla' olduğuma göre bu matbûana arz etmiş olduğum -birinci oğlum Emced merhumu- tabii ki bir ücret mukabilinde vefket bir suret-i müşfikane-senelerce irza eden insanıyetli bir hanımın oğlu olan Tahir Bey imiş.

İşte bu Tahir Bey imiş ki müdür-i muharriri bulunduğu risaleye (Şemsa)yı hod be hod derc ile neşre cüret ettiği gibi haksızlığını itirafta kendisinin de muztar görüldüğü bu mesele hakkında zat-ı alinize hitaben yazdığım birkaç sözden dolayı bendenize hodşinaslıktan gaflet olarak ikinci bir cürete daha kaim eylemiştir.

Azatlı Tahir Beyefendi bundan on üç on dört sene evvelden yirmi beş sene gerilere doğru, erca-i nazar etsin. O yirmi beş senenin kendisiyle vicdanı arasına çekmiş olacağı perdeleri kâbil ise birer birer kaldırsın... O vicdan ile rû-berû olsun da bir kere düşünsün!

O zaman hod-şinaslıktan gaflet eden ben miyim yoksa kendisi midir pek alâ anlar fakat anladığına ihtimal ki yine kail olmak istemez.

Zât-ı aliniz -hak acizanemde- sizce kat'a tenezzül kadri mûcib olamıyan fakat bendenizce elbet tayyib hatrı icâb eden- "Üstadım" tabirini isti'mâl etmiş olduğunuz için Azatlı Tahir Beyefendi ikimizi de istihfaf buyurmak istiyorlar: Zaten edeb-i insaniyeye tevafük edemiyen bu muamele Azatlı Tahir Bey şimdiki kemaline yakışsa bile bunu ben kendisinin ma-sebûk haline hiç de tevfiik edemedim!. . Fakat o bahislere girmekten mesleğim ahlakım beni men eder.

Şurasını da kayd etmiş olayım: Bir gazeteye bir risâle-i mevkutaya derc olunan şeylerin ahkâmın mesul olacak müdürüdür. Bu müdür de fazla olarak muharrirlik sıfatı dahi bulunursa münderecâtının sûret-i tahrîrinden dolayı tertîb edecek mesuliyette birinci derecede yine ana teveccüh etmek iktiza eder.

Fi 9 Kanun-i Evvel Sene 1311

Recaizade EKREM

O gün gayet soğuk ve karlı bir hava idi; soğuktan daima müteessir olan edip-i muhterem idarehanemizden içeri girerken tesirât-ı havaiyeden gülerik bahs eyliyor, fakat bunun "Mâlumât"daki soğuklara nisbeten pek az olduğunu yanındaki güzel cüsseli genç zâta, onun bir çift şaşadar gözle müzeyyen müdür ve melih çehresine bakarak soruyordu.

Bu genç zât Tevfik Fikret idi. Tevfik Fikret ilk defa Servet-i Fünûna o akşam gelmiş idi; bu mülakat esnasında Tevfik Fikret Bey Servet-i Fünûn riyaset-i edebîyyesini üstâd Ekrem'in arzu ve tavsiyesi üzerine kabul etmiş ve hatta bütün neşriyatımızı nazar-ı tedkikten geçirmeği de der-ahde etmişti.

Tevfik Fikret halindeki ciddiyetle, fevkalade metanet-i ahlakiyesiyle, mutalaa ve muhakemesindeki istikamet ve namusperverliği ile etrafındakilere hiss-i tevakkur ve muhabbet-i ilka' eyliyordu.

Onu yakından gördükçe daire-i mahremiyetine girdikçe mecbulu oluyorduk. Servet-i Fünûn Matbûasındaki temas ve münâsebât evlerimize de intikâl eylemiş idi. Fikret'in matbûaya devamı bir çok erbab-ı edib ve kalemi nâ-kabul mukavemet bir cazibe ile etrafına toplayarak; Aksaray'da Ağa Yokuşu'nun altındaki Pedirman'da konağın köşesinde tesis eylediği hacre-i iştigâli de adedleri gittikçe artan mühibbanını tatil günleri ve geceleri oraya çekiyordu.

Matbûanın sâdık mudavimleri Pazartesi ve Salı günleri mutlaka Hereke binasının birinci katındaki odamızda isbât-ı vücud eyliyordu. Bunlar artık taayyün etmiş idi. Cenab Şahabettin, Halid Ziyâ, Cavid, Mehmet Rauf, Faik Ali, Rıfat Tevfik, Hüseyin Said, Ahmet Hikmet, Süleyman Nesib (Sami Bey Merhum) Süleyman Nazif (İbrahim Cehdi), H. Nazım, Hüseyin Daniş, Şair Merhum Safa, Siret, Safveti Ziyâ, Celal Sahir, Kemalzade Ekrem (A. Nadir), Ali Said, Hüseyin Kâzım Beyler bu kâfile-i üdebâyı teşkil eyliyor idi. Bazen bir kere üstâd Ekrem'in Beyoğlu'nda Firuz Ağa'daki eski hanesine giderken; orada güzel piyano çalınır, müteveffâ piyanist Devlet Efendi bize nagamat-ı musikiye dinletirken onun esvât-ı ahenkdârını üstâd-ı merhumun mübahasât-ı edebîyyesi ta'kîb eylerdi. Bu içtimât daha ziyâde kış-i samimiyet iledir; Fikret'in Rumeli Hisarı'nda bir eski yahya naklinden sonra orada dahi mev'îd-i mülakatı ta'yînlene başladı; hatta oturduğumuz köşte topluşup müctemian Alem Dağı'na iki gece kır safasına gittik ki o vaktin haline göre bu en büyük icraatlerden idi, fakat temin ederim ki geçirdiğimiz saatlerin zevk ve inbisât-ı fevkaladesini bir daha hissetmedim desem yalan değildir.

1311 den 1316 senesine kadar Servet-i Fünûn sahaifini tezyîn eden âsâr-ı nefise ve nâdire, hep böyle temaslarla, ictimâîlerle, erbâb-ı kalem arasında teşekkül eden fevkalade bir istinâs ve muhabbet ile doğmuş idi. Mahfil-i edebîyenin âzâsından her biri diğeri hakkında son derece eser-i muhabbet gösterir, sonra hepsi birden Fikret'e karşı bî-hudud bir hiss-i takdîr ve tevkîr besler idi.

İşte Servet-i Fünûn Edebiyatı böyle bir hava-yı hâr ve muhabbet ve mütekâbil hürmet ve teavün içinde doğmuştur; muharrir-i acizin bu bâbdaki hizmeti Halid Ziyâ' Beyefendi adıyla bir "Ahmet İhsan'ın cesareti" kelimeleriyle lüzumundan ziyâde ehemmiyetlendiriyorlar ise de benim orada ifâ eylediğim vazife bütün bu erbâb-ı iktidârın temas ve ünsiyyetini teminden ve adetâ sadık darbesinden biraz evvel o şair saf gazeteciliğe, mühite ve adeta kainata küsmeğe başlamıştı.

Tevfik Fikret, ahlak ve tıynetindeki nâ-kabul inhina-i metanetten dolyı devrin germ ve serdine karşı hiç boyun bükemiyor idi; o hiç Frankların suplesse (souplesse) dedikleri idare-i maslahat-ı fenne bir türlü akıl erdiremiyor idi. Bu dünyanın cereyan-ı tabiyyesine ve te'sîrât-ı azliyyesine katlanamıyor idi; zaten koca şair, o metin bünyeyi kemiren ve üzen nihayet topırağa düşüren bu adem-i inhina olmuştur.

Onun küskün ve merdümgirizâne devam eden hayatına hep nazar-ı tevekkûr ve hürmetle mukabele eylerdik; fakat darbeler birbirini ta'kîb eyliyor idi. Evvela mebus-ı hoca Abdullah Efendi'nin ön ayak olarak Afrika-i Cenabi'deki bu türler vesilesiyle İstanbul'da İngiliz sefaretinde yaptığı nümayiş muharrirlerimizden birkaç tanesini sel-i tabide uğrattı.

Merhum Safa ve bir ikisi daha Sivas'a gönderildi.

Son darbe savrulduğu zaman Servet-i Fünûn sahaifinin tanzim ve tertûbinde Hüseyin Cahid Bey uğraşiyor ve onun yanında Cavid Beyefendi, Merhum Şuayib, Celal Sahir Bey biraderimiz çalışıyor; Halid Ziyâ' Beyefendi dahi "Kırık Hayatlar" romanının tefrika eyleyor idi. Üstâd Kerem Nazır himayesini hiç eksiltmemiştir.

Bu son darbenin vur kadar devam eden neşriyat-ı ilmiyye ve edebîyye de Veled Çelebi hazretlerinin matbûât-ı muayyene memuru sıfatıyla gösterdiği müsaadekârlık son derece yardım etmiştir. İş bu 1310, 1316, 1317 neşriyat-ı kıymetdarını Hazreti Veled cesurane müsaadekarlığına medyun bulunuyorduk. Hayfa ki bu da faide vermedi; nihayet Servet-i Fünûn 1317 teşrin-i evvelinde tatil olundu; muharrir-i acizi, Hüseyin Cahid ve matbûâtı muayyene memurunu mahkeme-i cinayete sevk eylediler ki bu maceranın gayet şiddetli başlamış olmasına rağmen bizim halasımızla bitebilmiş Servet-i Fünûn'un ölümünden kurtulmuş olması Halid Ziyâ' Beyefendi'nin beyan verdikleri gibi Abdülrahman Paşa merhumun gösterdiği asilane mukavemet ve mabeynci Arif Bey'in Hakan Sabık'ın her türlü şiddetine rağmen bizleri müdafaadaki muavenet-i kemalatperverânesi sayesinde temin olunmuştur.

Hatta bu muhakemenin esnayı devamında Hüseyin Cahid biraderimizle beraber birkaç defalar baş başa verip derin derin düşündük; adliyede devam eden istintak ve muhakemenin alacağı netaîç-i müthişeye kapılmadan İstanbul'dan kaçmağı tasavvur eyledik. Lakin böyle bir cüretin vesaiti maddiyesinden mahrumiyet ve ufak çocuklarımızı metruk bırakmak mecburiyet ilmesi bizim cesaretimizi kırdığı gibi Abdurrahman Paşa merhumun ve Arif Bey'in muavenetteki metanet ve namuskârî bizi sabır ve tahammüle sevk etmiş idi.

Sebatkâr bir bağban olmaktan ibaret kalmıştır. Binanenaleyh Süleyman Nazif Beyefendi "Vakt" de tavsiye eylediği vechle o zamanki defaterimize bakacak olurlarsa Servet-i Fünûn mevcudiyet-i maddiyetini idame ne mertebe arkadaş fedakârlıkları aramış ve Tevfik Fikret merhumun pederi dahil olduğu halde velâyatta mühimce memuriyette bulunan

refikâmız delaletiyle aboneler aramak sayesinde nasıl gazeteyi yaşatmağa muvaffak olduğumuzu görürler. Vakia Süleyman Nazif Bey kardeşimiz o zaman içimizde değildi. Bu muharrir-i ateşfeşan Fikret'in bidâyet mesâisinde mûhit-i gayretimizi kendi fikir-i faâline gayrikâfi görerek Avrupa'ya gitmeyi tâsmîm etmiş ve bunu merhûm Fikret'e açmış idi, Süleyman Nazif Bey Galata rıhtımına yanaşmış olan bir vapurla gizlice terk-i diyâr etti. Hayli sonra İstanbul'a avdet ile bir Bursa Mektupculuğuna çekildi; resmî makamın uzmanlar verdiği mecburiyetten dolayı Servet-i Fünûndaki neşriyatına tam müstearayla imza eder oldular.

Bu aralık Cenab Bey dahi mensup olduğu tababet-i karantina umurunda tatbik başlanmış, karantina idaresine girip oranın nizamı mucibince üç sene mümarese etmek üzere Bahr-i Ahmer'de "Kamaran" adasına gönderilmiş idi ki "Hac Yolunda" unvanlı eser-i bihterini o seyahatin mahsulüdür. . İşte gazetemizin böyle başlayan hareket-i edebîyesini kim nazarla gören idare-i müstebde onu kâmilten azmin emeline düşmüş idi. Tedricen tatbik edilmeğe başlanılan hareket-i ta'kîbiyenin çoğuna Fikret merhum tahammül eyledi, fakat son vurulan tatil ve mahkemeye sevk darbesinden.

Ahmet İHSAN

(nr.1379, 7 Şubat 1918, s. 2-5)

EDEBÎ VE FELSEFÎ GEZİNTİLER:

ŞİİR MEFHÛMU

Şiir arzularımızın yarattığı bir timsalden ibarettir... Onun menba'ı ne suretle ve ne zaman vücuda geldiği şu andaki hâlet-i ruh iyemizin sebeplerini arayıp bulmak kadar müşkil, yolları o kadar karışıktır. Fakat esas itibariyle: “İnsandaki sevk-i tabîiyenin bir tezahürüdür.” suretiyle izah edilebilir.

Bütün yaşayanlarda bedîf bir his havasının mahzûz olduğu şeylere karşı bir incizâb vardır. Baharın ilk harâretlerini duyduğu zaman karanlık ve derin yuvasından kıvrılarak semayı ve toprağı süsleyen mavi günlerin ziyasından istifadeye kapan zâhifeler gibi insanlar da daima haz ve zevk duydukları şeylere karşı bir temayül duyar ve şitab ederler.

Bizde fazla olarak tahattur ve teşkil etmek kabiliyeti vardır ki istediğimizden uzak bulunduğumuz zaman dimağımızda bir timsalini hulk edebiliriz. Bazen şairin: “Lakin zaman olur ben ruhsuz bulvarda beğenmem tabiatı...” demiş olduğu gibi hatıratımızın bir fotoğrafı tarzında karşımızda tecessüm ettirdiği işgâli beğenmez. Bir ressam “palet”ine sıraladığı renklerden nasıl istifâde ederse biz de hâtralarımızı o renkler gibi kullanır yeni ve fevk el-tabî’i bir âlem ibdâ ederiz. Bunun halkı bizim zevkimizdir. Şiirin dehâsı buradadır.

Biz neden haz ediyoruz? Acaba zevkimizi müşterek bir noktada toplayacak bir güzellik var mıdır? Bunu aramak bed’iyatın ruhunu tepkil eden güzel mefhûmna tefsir etmek icâp eder...

“Güzel, hakîkaten invizac letâfetidir!”

Tevfik FİKRET

Tarzındaki düşüncesiyle “ideal” bir güzellik tasavvur eden “Platon” ile “Niçe”nin bu husustaki fikirlerini karşılaştıralım...

Platon diyor ki:

“Ey Sokrat! Aşkın esrarı arasında güzelliğin deracatını sırasıyla çıkararak o harikavi hüsnü fark edebilen bizim bulunduğumuz şahikaya kadar yükselerek bütün kainatın esası olan ezeli ve ebedi güzelliği fark edecektir...”

Bu mizac tamamıyla âzade, münezzeh olarak kendiliğinden mevcuttur. Bütün diğer güzellikler mevcudiyetine hiçbir noksan irâs etmeksizin ondan nebâan eder. “Platon”un tarifi tamamıyla ilâhî ve tasavvufu bir fikirdir ki ancak buna itifad edenlerin zihninde yaşar.

Tabiatta güzel, çirkin, hayır ve şer, hayat ve ölüm... Hiç birisi yoktur. Onda mütemâdi bir istihâle televvün devir eder. Bu esâsı takip eden Niçe:

“Güzellik... diyor, en ziyâde şerâite tâbi. Daha açık bir tabir ile – En mahdut bir duygudur. Ona muhayyel bir şekil vermek isteyen derhal yolunu şaşıracaktır. O bizim verdiğimiz kıymetten ibarettir. Ekseriyetle uzviyetimizin z’afi ve mükemmeliyeti bu kıymeti takdir esnasında büyük bir tesir icra eder.”

“Platon”un düşündüğü güzellik mevcut olmamakla beraber “Aliçe” kadar “münekker” olmak da doğru değildir. İnsanlar “ideâlist” olmaktan kurtulamıyor. “Penhaiver” a göre âlem hevesimizin duygusundan ibaretti. İnsanlar uzviyetlerine nazaran aynı mahiyetle bulunmaları itibariyle – her ne kadar cinsler, milliyetler, adetler, mahiyetler

dolayısıyla birbirlerinden ayrılmışsa da – yine umûmî ve müşterek bir noktada birleşerek bir güzellik ideâli vücuda getirebileceklerini farz edelim. İnsandaki zevkler esas itibariyle birbirine yakın hatta mutabıktır.

Bir köpeğin burnuna lavanta şişesini tutarsak tiksinerik firâr edecektir. Onun şâmesi bizim güzel farz ettiğimiz kokulardan haz etmez halbuki en dilber çiçeklerin ruhlarından toplanmış latif bir rayiheden mahzuz olmayacak kimse tasavvur olunamaz.

Binaenaleyh tehâlif-i ezvâk bahsindeki teferru'atı bertaraf ederek hepimiz aynı uzviyetleri hâiz olmaklığımız itibariyle duygularımızın haz ettiği esas mes'elelerde birleşir ve umûmî bir "güzellik" ideâli vücuda getirmiş oluruz...

Şairler ise alelade insanlardan daha ziyade gören daha etraflı ve ince düşünebilen bir dimağa mâlik oldukları için diğerlerinin sathı görebildikleri eşkal arasında mütenev'î hisseler, ibtikârî şekiller bularak meçhul dünyaların halkı olur. Hem cinslerine yeni bir kainat açarlar... Alem pek geniş ve doyurduğu güzellikler nihayetsizdir. Bazen:

"Ziya, paçavranın üstünde de güzel görünür"

Cenap ŞAHABETTİN

Mısra'ında olduğu gibi pek değersiz bir şeyde bile bedi'i bir safhayı sezerler. Bu mümtaz görgü hakkında Teophile Gauetie şu sözleri söylüyor:

"Pek çok kimseler görmezler... meselâ buraya dahil olan yirmi şahıs arasında masadaki kâğıdın rengini fark eden üç fert bulamazsınız ve sonra masanın müdevvir mi mürebb'i mi olduğunu hiç düşünmezler. Halbuki benim insan olmağdaki kıymetim mir-i âlemi müşahade etmeğimle mütenev'îdir. " Görüşleri vâs'i, duyguları ince şahsiyetler zevklerine göre bir âlem ibdâ ederek dehalarını izhâr ederler.

Şiirin menba'ı yalnız "güzel" ve bir dereceye kadar onunla müterâdif bir mahiyetle bulunan "iyi" mefhûmları değildir. Bazen bunların aksi olabiliyor. Kirli safhaları, makberi hülyaları terennüm eden "Şer Çiçekleri" şâiri Boudler'i ruhen pek temiz ve pek yüksek bir güzellik "ideâl", düşünen bir şahsiyetti. Kirleri ve fenalıkları bu sayede görebildi.

"Shakespeare" ise "makbet" de olduğu gibi korkunç ve hunîn mu'dâmetleri tasvir ederek vicdân istirahatının ne kadar ulvi olduğunu gösterdi. Ve şiir vücuda getirdi.

"İdealist" bir san'atlar nazarında tabiat çirkin, muhit fena, düşünceleri âlalâ dedir. Onun düşüncesi bunların fevkinde yaşar. Ve ideâlini yakından görmek karşısında teccüm ettirmek için çırpınır ki bütün san'at aşkı bu paye içindedir.

Bu hararetili ve heyecan âver arzu bir hicran bir ihtiyaçtır. Tabi'at gizli bir sesle ona emreder: "Sen bu yoldan gideceksin!" O zaman zevkimiz bize rehber olarak arzularımızın yarattığı timsâli şiiri vücuda getiririz.

Hasan ZEKİ

Ağustos, Sene 1918

(nr.1412, 26 Eylül 1918, s. 115)

MESELE-İ EVZÂN

-Geçen nüshadan mâ-ba'd-

Parmak hesabında bu makasid-ı musikiye kâmiler fedâ ediliyor, meselâ:

“İstihbârât kalemine müracaat edemedim” cümlesi bir mısra-ı manzum add olunuyor. Madem ki cümleyi teşekkül eden dört kelimededen her biri dörder hecelidir, ve madem ki her dört hecede bir vakfe mümkündür. Halbuki- malûmat-ı müsikiyeden kat-ı nazar- yalnız hissiyyât-ı müsikiyeden biraz nasibi olan bir ruh için o cümlede hassa-i nazım görmek muhaldir. Zira iki sakin ile iki memdûddan mürekkeb olan istihbârât kelimesini dört müteharrikten teşkil eden “kalemine” lafzı ile aynı kıymet-i telaffuziyede addetmeyi hiçbir hassas kulun kabul edemez. Böyle kıymet-i telaffuziye itibariyle muhtelif kelimelerin yalnız aded-i hece nokta-i nazardan müsavatına hem- ayar telakki etmek neye benzer, bilir misiniz? Tıpkı mimaride ibadetini nazar-ı dikkate almaksızın pencere, kemer ve sütunların tesavî-i adediyesini temîn-i terâzur için kafi addolunur... kemerler ve sütunlar yalnız adeden değil şekil, ve ebâd itibariyle de müsavi olmak lazım gelir. Mimaride terâzur edebiyat-ı manzumede ahenge tekabül eder.

Parmak hesabında vezin denilen şey hecelerın tesâvî-i adediyesine münhasır kalıyor; eczâ-yı ebyat arasında—şöyle tabir edeyim; muvazene-i kemmiye var, mevazene-yi kafiye yok. Temin-i ahenk ise muayyen çerçeveler dahilinde sakinler ve memdudlarla maksurlar ve mütehariklerin münâvebe-i muhtazamesiyle kabil-i istihsâldir. O halde bir hakikat-i musikiyeye müsteniden iddia olunabilir ki “Hece Vezni” dedikleri ölçek ile yazılan eserlerde ahenk mefkuddur, halbuki (nazım= nesir+ ahenk yahud musîki) olduğuna göre ahenkten mahrum bir silsile-i elfâza manzum sıfatı bahş olunamaz.

Eğer lisanımız münhasıren Türk kelimelerden mürekkeb olsa veya arap, acem elfâzı lisanımıza geçerken hecelerindeki memdudiyet ve maksudiyet hassadlarından tecrîd etselerdi o zaman bizim dilimiz efâil ü tefâili tatbik etmek müstehil olur ve bil zarure ve zin-i hecaî ile iktifâ olunurdu. Fransız edebiyatında vezir kecâinin kabul ediliş; işte böyle bir zaruret neticesidir. Fransız şuarâsı nazımlarının pek az ahenkdar olduğunu bilirler ve bundan mütevellid teessürlerini ketm etmezler “Pek az ahenkdâr” dedim, zira Fransızlar, bizim parmak hesablarımızın yaptıkları gibi... . tanzim için yalnız hece tâ'dâdıyla kanâat etmezler: Kelimelerinde (şyllabe tanique) dedikleri nîm- memdud hecelerın intizam-ı muâvedetini gözetererek bir musikî-i nesimi istihsâline çalışırlar. Eğer isti'dâd-ı İngilizler ve İtalyanlar gibi hecelerın hem tesavî-i adediyesini, hem de memdudiyet ve maksuriyetlerinde intizam-ı münavebeyi te'min ederek nazımlarında te'sis-i musikiye muvaffak olacakları şüphe götürmez; zira vezin-i aruzu kabule müsaid lisanları gıpta ile telakki ettikleri taht-ı itiraflarındadır.

Türkçede memdud ve maksûr heceler edâ-yı aslî-i telaffuzu ile lisanımıza geçen arab ve acem kelimeleri sayesinde mevcûddur. Eğer parmak hesabçılar bu arab ve acem kelimelerinde ki tefâvüd heceden istifâde suretiyle bir “Yarım musiki” te'minine çalışmış olsalardı eserleri nazım olmak itibariyle Fransızlarinkine muadil olur ve Fransızlarinki gibi Yunan, Latin, Arap, Acem, Slav, Alman ve İngiliz manzumelerinin yani vezin-i aruz ile yazılmış manzumelerin dînunda kalırdı. Onlarla bir hizaya çıkmak için Türk kelimelerinde sakinlerle mütehariklerin ve arab ve acemden alınmış kelimelerde sakin, memdûd ve maksûr hecelerın intizam-ı harekâtına hürmet etmek lazım gelir ki bu suretle de “vezir-i aruz” kabul edilmiş olur.

Fransız şairleri eserlerine biraz musikî kazandırmak için bizce istiğrab edilecek ne kadar çarelere tevessül ederler; ez-cümle huruf-ı harekenin münavebesini mümkün mertebe,

te'mine çalışırlar: Aynı saitin takibini men'e çalıştıkları gibi sık sık tekerrürünü def etmek isterler. Bu gün şerait-i matlubeyi haiz iki Fransız musarra arasında ahenk itibariyle râh- can o musarra; bahş olunur ki icrâ'sında savâit yani (a, o, i, u,, ou, eu, oi) sesleri mahzane şer ve tevzî' edilmiştir; zira bu sayede telaffuz bir nevi hareket-i müveccih alarak gizli bir musiki kesret tekerrürü teneffür-ü saitir teakib ve tekerrürü de muhlil ahenk addolunur.

İşte böyle birkaç cihet-i musikiyeye müterassıd olmak suretiyledir ki Fransızlar parmak hesabının sevk edeceği ahenksizlikten bir dereceye kadar neşidelerini kurtarırlar. Yoksa parmak hesapçılarımız gibi yalnız hecelerın tesviye-yi adediyesiyle iktifâ etselerdi Fransız şairlerinin eserlerine de gayr-ı manzum demekle bir eserin kıymet-i şiiriyasını inkâr etmiş olmayız. Elyevm parmak hesabıyla yazılmış eserlerde pek güzel şiirler mevcut olabilir ve hatta tesdik ederim ki mevcuddur. Yusuf Ziya, Faruk Nafiz, Yahya Saim ve daha şu anda hatırıma gelmeyen imzalar üstünde hece vezni üzerine yazılmış öyle latif şiirler gördüm ki... Fakat bütün o nefis şiirler de müşterek bir kusur var: musiki-i noksanı: Ve bu noksan onlardan "manzum" sıfatını nez' eder. Ahenk hakkında ma'lûmât_ı fenniyesi olan her zât bu hakikati teslim edecektir.

Musahabeme hitab vermeden evvel aynı bahse aid bir noktayı daha intikad etmek isterim: Parmak hesabına "Vezin-i milli" diyenler var; bunlar hece veznine vücuda gelen destan, mani, kayabaşı vesaire gibi avam neşidelerinin parmak hesabına tâbi olduğunu iler sürerler. Halbuki yalnız bizde değil her memlekette böyle makbul udebâ olmamış ölçülerle vücuda gelmiş avam neşideleri vardır. Fakat hiçbir yerde milletin mizan-ı nazmı mevzu-u bahs olunca o ölçüler irâ'e olunmaz. Bir milletin "Vezin-i makbulü o milletin meşâhir-i şuarâsında mergub olan usule derler. Mesela Fransa'da avam kantoları vardır ki Fransız şuarâsının neşidelerinde gözettikleri kavaiden hiç birine riayet edilmeksizin yalnız parmak hesabıyla vücuda getirilmişlerdir; Fransızın usul-u nazmı zikr edilince o niv'i asar avamın tabi olduğu düstûr-ı hatıra gelmez. Racine, Lamartine ve Hugo gibi Fransızların büyük şairlerince takib edilen tarik ancak milletin usul-u nazmı olmak üzere gösterilebilir. Binanenaleyh eğer biz de alemde hiç başka bir millete benzemeyen bir acube halinde kalmak istemiyorsak memleketimizin ümmilerinde kabul edilmiş bir vezne değil Baki, Nedim, Nefi ve Şeyh Galib gibi dehnazmı tarafından makbûl olan vezin-i aruza vezir-i milli dememiz îcâb eder. Ama bu zamanda parmak hesabı geçmekte imiş; ondan ne çıkar? Her devr lâyıık olduğu edebiyata nail olur!

Cenab Şâhabettin(nr. 1424, 28 Ağustos 1919, s. 293-295)

B.AÇIK MEKTUP

ALİ CÂNİB BEY'E AÇIK MEKTUP

Oğlum,

Temmuzun yedisinden beri hiçbir şey yazdığım yoktur: yaz güneşi insanı biraz çuvallaştırıyor. Tabiat meyvelerle dolarken bilmem niçin dimağlara bu garîb akamet gelir? Eğer bu hafta “Cânib Bey’le münakaşalarım” ünvanlı kitabımız kitabımız, diyorum, çünkü eserin yarısı benimdir! _elime düşmemiş olsaydı kim bilir daha kaç ay kalemim paslı kalacaktı. Bu cihetle mini mini bir “mersi” borçluyum... Fakat, aziz, işin içinde bir su-i tefehhüm var, evvel onu def etmek isterim: Benim seninle ettiğim “münakaşa” değil, “alay” dı; evet, canım, seninle alay etmişim, münakaşa, münazara veya muhasebe değil! İnsan ancak akran ve emsalî ile muhasebe ve mubahase eder, çoluk çocukla edebileceği olsa olsa mülââbe ve mülâtafadır. Ben de seninle şakalaştım, işte bu kadar!... Ve bizim münasebetimiz “Latife” derecesini tecavüz etmemek münasib olurdu; Çefai’deki son mektubun da sen Bulgar çeteleri gibi hududu aşmışsın; binaenaleyh ben de kemal-i nezaketle vazife-i tenkîli ifâ edeceğim.

Evlad, Ziya Gökalp’in dergah zıralinde çöreklenmiş bir hilafe-i cehle vardı; bunlar sonadîdi ittihâdın himayesiyle muhtelif mekteplere sıvışmışlar ve tedrîs perdesi altında şebab-ı menfaatine her ziyayı söndürmek ve remad-ı siyaset altında hiçbir lam’aya fırsat-ı intişar bırakmamaktır. Sen Ali Cânib Bey, o tekkenin en bon dervişisin. Mamafih, sen daima hoşuma gittin, çünkü her zaman seninle eğlenebiliyordum. Bilmem fikrayı meşhureyi işittin mi? Vaktiyle Arşiduk Pompeü sevgilisi Lidya’ya sormuştu:

- Rica ederim, Lidya, söyleyiniz; bu “Ciyangur gulu” da ne meziyet görüyorsunuz ki kendisine itilaf ediyorsunuz?

-Meziyetlerin en dilrubasını azizim: ciyangur gulu beni eğlendiriyor!

Ey sevgili Cânib, benim için sen de bir ciyangur gulusun. Sevilen çocukların kemalât ve nekâisi ale-s-seviyye olur: Seni de, yavrum, fezaîl ve taksirâtınla ben daima cana yakın buldum. Ve zaten şevaib ve maâyib aramak benim sevdiğim bir hareket değildir. “Niçin goncanın dikenini var” demem; “Oh, şu dikenlerin arasındaki gül ne kadar güzel.” derim. Neşvenin sonundaki humârı değil, humara takaddüm edecek neşveyi düşünürüm. Onun için senin hoppalıkların, züppeliklerin ve hatta fitneliklerin nazarımda birer oyundur. Sen ne yapsan ve ne desen seni ma’zur ve hatta şütûmuna ve hatta davayı liyakatine kadar her taşkınlığı ancak şayan-ı tebessüm görürüm. Alem matbuatında ara sıra kara kurbağa gibi yanık yanık haykırışını işittikçe ciğerlerim hûn oluyor!... Bilmem hangi muazzeb: “Edebiyat her makama götürür!” demiş; Galiba sen bu söze aldanıp kaleme sarılmışsın; ve bol ekmeği Türkçülükte görünce ez-dil ü cân atıldık oraya! Hakkın var, hakkın var; bâ-husus bu kaht-ı ağdiye seneleri hakkını bütün bütün artırdı. Fakat kendin gibi hareket etmeyenlere ve ez-sântı cümle bana niçin kızarsın? Aramızda sıfatların muzafların ve sıfatların mevkilerinden başka mûcib münafere bir sebep göremiyorum. Bak, aziz, ben edebiyatı biraz salataya teşbih ederim! Ne kadar mürekkep olursa o kadar lezzetli olur. Hele hiç istemem ki herkes benim gibi yazsın veya herkes gibi yazayım. Bütün erbab-ı kalem aynı tarzda yazsa Alem matbuat Ya Rabbi! Ne kadar sıkıcı bir manzara-i ittirad olurduk! Bence gaye-i hayal, ne kadar müntesib-i edeb varsa o kadar tarz-ı ifade olması ve her muharririn nev’i şahsına inhisar etmesidir. Kendi hesabıma fumhur-u üdebâyı nefsimde tâbiyyet hassetmem: üdebanınemr ü nehyi, tahsîn ve takbîhi, kavaid ve şevâzz bence keenlem yekûn iken hükmündedir. İsteddiğimi yazar ve istediğim gibi yazarım. Benim için enafis-i âsâr benim kendi beğendiklerimdir, ister başkasının kaleminden, ister kendi kalemimden çıkmış olsun. Asarım hakkında işittiğim tatlı sözleri bir ahenk-i musîkî ve acı lakırtıları bir tenafürü esvât

gibi dinlerim, işte o kadar! Zamanın zevkini okşayan korkak, riyakâr, mütemalik ve mahrûm hususiyet yazıları yine zamanın tezkîl ve tenkîl edeceğinden eminim.

Sen havayı turan ile besleniyorsun; seni tağdiye eden beni kısmîm eder. Ben Maverâünnehir’de bilmem kaç bin sene evvel çignemiş kelimeleri ağızıma almaktan, ayıp değil a, iğrenirim. Geriye dönmeye aklım ermez, hatta hamiyet hatırı için bile. Dimağım her gün biraz daha ileride yaşamak azmindedir. Senin gibi zincîr-i meslek içinde haps-i efkâr edemem. Sıfatı canım isterse mevsufun soluna, isterse sağına kayarım. Hatta şişe yaradılmış olsaydım göğsüme bir: “Keskin Sirke” veya “Halis Pekmez” yaftası yapıştırarak mahtuyatımı tahdîd etmek istemezdim. Ekser muharririnden gayet geniş bir mintika-yı lakaydı ile ayrılmış ve uzaklaşmışımdır; pek hürmetle sevdiğim arkadaşları da taklîd etmediğimi zannediyorum.

Ben bir şeyi kaleme alırken dimağımda muhasebe-i medh ve zimm yoktur: Alem ister beğensin ister beğenmesin. Yalnız ıslığa değil, alkışa da ehemmiyet vermem. Hokkam hiçbir zaman aferin keşkülü olmadı. Esaretin her şekli bana çirkin gelir. Beğenilmek arzusu da tek bir esarettir. Yeter ki yüzüme gülen bir yüz göreyim: Aynada kendi yüzüm!

Kendi dimağı kendi kalemine kifayet eden bir adam, şüphe yok ki modaya ta’bi olamaz seninle birlikte devlet-i Osmaniyyeden evvelki Türk şivesine avdet edemediğimden dolayı beni affet, aziz canım, sen az yaşlı bir başta ihtiyar bir dimağ taşıyorsun; genç nasıyede buruşukluklar var. Ben ise yorgun ayaklarımla istikbâle atılmak istiyorum ne mütekaddiminin hâk ebeveynini inkâr ederim, ne de müteehhirinin mevki’-i ebeveynini unuturum. Bilirim ki “Servet-i Fünûn” secere-i edebiyatın ne kökü, ne de son semeresidir. Bizden evvelkiler pek büyük adamlardı, isterim ki bizden sonrakiler daha büyük olsunlar. Eslafımız araba ile, yelken gemisi ile, gezerlerdi; biz tramvayı, simendüferi tanıdık; ahlafımızın vesait nakliyesi teyyare ve tahtülbahr olacak: Tabîdir ki bu üç nesl aynı hissiyatı teremmüm edemez. Bu cihetle gençlerin benim gibi yazmamasını ben gayet tabî bulurum; fakat, canım, senin gibi yazmadığım için sen de bana dış gıcırdatmamalısın. Ben yalnız senin gibi değil, elimden gelse hiç kimse gibi yazmamak isterim: Ve alem edebiyatta bir uslubun müştekil çobanı olmazsam kendimi “Valâdyan” sahrasında otlayan sürülerden birine karışmış hissederim!

İtikadımca hılkat-i âdemden beri üdebâ iki büyük sınıfa ayrılır: Kartallar ve kuzular... Aralarında ehliyet ve adem-i ehliyet farkı vardır; nedret-i efkar ve kaht-ı hayalatdan musab olmayan ne yazsa kaz sürüsüne karışmaz.

Sevgili cânım, esnayı harpte yaşamak için yalnız mesa-îyi edebiye ile iktifa etmediğimden memnûn olmadığını zımnen anlatıyorsun. Yavrurum, o menhus kan ve ateş senelerinde İspanyol nezlesi ve bitli hamadan daha sarı ve daha müstevlî bir hastalık vardı: Açlık! Eğer kalem elimde, La Fonten’in Ağustos Böceği gibi, manzum ve mensur yalnız ötmüş olsaydım üç dört yıl evvel Karacaahmet’te nakl-ı mekân etmem lazım gelirdi. Ve bugün bir demet sararmış çemen olmuşum... Yaşamak için masa başında yazmak kifayet etmiyordu. Ya el açıp istemek, ya da kol sıvayıp çalışmak mecburiyeti vardı. Pazara, Bursa’ya, medreseye, matba’aya, mektebe, sa’y ve zekaya ni’met va’d eden heryere koştum. Uzun sulh yıllarında çok yazdım, az yedim; “Ne olur?” dedim hengam-ı harpte de az yazdım; karnım doysun! İlham bana bazen histen ve bazen zekadan gelir; fakat hiçbir zaman koltuğunda bir okka ekmek getirdiğini görmedim. Bu cihetle, yalnız safveti değil basireti de bir lazıme-i edeb add ederim. Bolluk ve ucuzluk devirlerinde benim için akan devrelere, geveze kuşlara, ve yeni açılmış çiçeklere munhasırdı; şimdiki gibi un değirmeninden, fırından ve mutfaktan hassettiği almazdım. Muktezâ-yı hâle mutabakat, malum ya vegalim, vacibe-ı belagattir: Bizi de icab-ı zamana ahz u ita’ya sevk etti; on kuruş kazanmanın on

makale yazmaktan kolay olamđını öğrendim. Hudud-u fezail-i ta'yinde-işte itiraf ediyorum- ben ne senin kadar, ne de Abdullah Cevdet kadar hassas değilim: çalışıp kazanarak te'min-i hayat etmenin muayyeb olduğundan haberim yoktu. Bahusus ki Volter'in çiftçilik ettiğini ve Aleksander Dumas'ın ırgat başlıktan çekinmediğini ve bahuş Molyer ile Şekspir uşaklıktan ve aktörlükten tiyatro müdürlüğüne kadar bir hayli meslekten geçtiklerini biliyorum.

Hayatta lazime-i hükümet yayılmak değil, toplu bulunmaktır. Eğer kalem beni yaşatmaya kafi olsaydı, emin ol, Cânib, ki zekamı çarşıya ve pazara dağıtmazdım. Kalem Avrupa'da bir hazine-i şeref ve servet anahtarı, biz de, ma'alesef itirafa mecburum, bir kulbe-i sefalet mandalıdır. Halid Ziya sık sık; "Hayatımı kalemimden beklesem çoktan beri açlıktan öldürdüm. Bereket versin herkesi tesmîn eden tütüne!" diyerek Rejideki maaş ve memuriyetine telmîh ederdi. Onun gibi ben de yirmi beş sene kolera ve taun sayesinde yaşadım. Evrak-ı Perişân'ımı edebiyata ve evrak-ı nakdiyemi mesâ-i gayr-ı edebîyeme borçluyum. Mamafih beni sağ elinin aldığı ve nereden aldığını sol eli bilmeyenlerden sanma! Her kesime giren meşrûdur. Kimden sadır olursa olsun ta'n ve düşnam benim seviye-i istihkârımdan yukarı çıkamaz. Bilmem su "Tali' eserî midir, muhitim bana hiçbir zaman refk ve şefakate muamele etmedi; ben tarih-i asrımın hor baktığı bir Osmanlıyım. Bereket versin ki çiçekleri tabiatın kendime hediyesi, bülbüllerin musikîsini nevbaharın ruhuma kasidesi ve saf sularla şirin meyveleri kerre-i arzın zaikama ziyafeti gibi telakki edecek bir fitratta yaratılmışım. Beni Diyojen'e benzetmekte çok haklısın, Cânib, ancak şunu ilave edeyim ki ben de Diyojen'in yalnız feneri değil, sopası da vardır: Adam ararken eşeğe rast gelince ona edilecek muameleyi de biliyorum. Bâki Allah, cümlemizi eyleye, amîn.

Cenab ŞAHABETTİN

(nr. 1422, 14 Ağustos 1919, 266-267)

DOKTOR RIZA TEVFİK BEYEFENDİ'YE

Geçen nüshadan mâ-ba'd

Osmanlı edebiyatı o devre gelinceye kadar vâsıl olduğu şive-i lisan ve beyanın daha ziyâde tasfiyesi ve millete fikir-i hürriyetin tenemmûu hususlarında istihkâr ta'b eyleyen bu zî-vekar vatanperverin ateşin hayalet ile mâl-âmâl ruhundaki sadelik aşkına rağmen dâimâ maziye meyal bir güzellekle ve vücuda getirdiği lisanı, Recaizade'nin tedrisat müdekkikanesi ince bir hisle bir kat daha işliyor ve bu iki üstadın mütâlaat-ı edebiyesinden tenvîr eylediğini lutufen söyleyen bir deha(1) ise icrâ'sına meb'ûs olduğu büyük inkılâb-ı edebîyenin vaz'-ı esâsıyla meşgul bulunurdu.

Tarih-i istiklâlden, Kemal'in devre-i edebîyesine kadar murûr eden müddet zarfındaki müdevenât-ı edebîye-yi tedkik edecek olursak fikrinde bir ayniyet adem-i şahsiyet, lisanda hafif bir tiraşidelik görülüyor.

O zamanın zihniyet-i edebiyesine göre -bir şey- olan bu marîz tarz, Kemal'in bir dereceye kadar tabîi tekâmül olan efkâra artık hizmet edemeyecek bir hale gelmiştir. Beşeriyet hal-i rüşeymiden gençliğe andan sonra şeyhuhete ve bi'l-netice memâte maruz kaldığı gibi bir lisanın kelimât-ı elfazı da tazelikten ihtiyarlığa mütaakiben ikamete mahkum olarak mütekâmil fikirlerin mahsûl tehîcatını ifade edemez.

Hippolite Taine "Bir lisanın kelimâtı mebdelerinde âsâre-i hayat, (nesig) ile memlu tomurcuklar gibi pür histir, fakat bu hassasiyet-i tabîi tahvîlat olarak solar, nerminliğini kaybeder ve en sonra bir haşebpare bî-hisse döner" diyor.

Bu günkü lisanla mütekellim bir zât Osmanlı lisanının lehçelerine tetkik ede ede "Kutadgu Bilig" lehçesinin zebân-zed bulunduğu devreye inse, daha ötesini tetkike hacet görmeksizin bir şey anlamamaya başlar. Âdetâ bir yabancı vaziyetinde kalır ki bu adem tefehhüm ideamız için metin bir bünyedir.

Tekâmül fikrinin derece-i suûduna nispetle yeni yeni elfaza, kelimâta lüzûm hissedilince icad ve tervîce mecburiyet hâsıl olarak ya eski lugatın sahaif-i münsiyesine gömülen kelimelerin veya udebâ-yı sâlife tarafından kullanılan terâkib ve alfazın tekrar isti'mâli sûretiyle tehvin-i ihtiyaç idilir ki bu amaliyenin her ikisi de gayet naz eder. (2)

Elsine-i saire hakkında bir şey diyemem. Fakat biz efkâr-ı cedîde vecidemizi ifâdeye elverişli ve ahenk ve şekl-i hissiyetle mütekillerine râcih faik olacak elfaz ve kelimâtı hemhâl-i serab olan Turan, Karakurum enkaz-ı kelamiyesi arasında, nasılsa mütevarı terâb olmaktan kurtulabilen bir efkane-i lisanda Kutadgu Bilig'de değil lisanı daha mütekâmil bulunan Arap ve Acem Lugatında aramalıyız. Bu günkü seviye-i irfânımız buram buram deri ve ayran kokuları saçan tıkrıklı bir tatar lisanının bahşayış hasisine karşı dervişane keşgül uzatmaktan rû-gerdandır.

Kimin hatırına toz konarsa konsun Turan medeniyeti bize;

.....

gibi bir tuhfe-i fikriye bırakamamıştır.

Tarif-i mebsut dairesinde habideleşmiş bir lisanla işe başlıyor Kemal'in âsârını tetabbu' edecek olursak, görürüz ki büyük edibimizin netice-i şi'ri tehyiat-ı bediadan ziyâde kelime güzelliğine müftekir kalmıştır.,

Böyle demekle belki günahına giriyorum. Fakat bu zannım beni ideamın aksini ispat edecek esatize-i irfâna karşı hürmetle eğilmekten itâatkârane selamlamaktan men' edemez.

Kemal Bey edebiyatı, Rağıp Paşa akval-i hakimiyanesinin biraz daha süslüsü (müris bars) ın (Oktav-ı feciye) edebiyatı için söylediği vech ile seviyeli bir lisan mamafih terkibe doğru yol açan bir tarz-ı tefekkürdür.

Osmanlı edebiyatının fikren ve lafzen yeniliği şahsiliği büyük üstâdımız Abdulhak Hamit Beyefendi'yle başlar.

Bütün güneşleriyle kumrular bile encam ve kehkeşanlarıyla edebiyatımız şaşaa nisar olan bu üstâd zî-vekarın Makber'i

“Çûş-u halvetten tecell-i hâne-i tahyilden

Lâl olur dil-i beyanat-ı hüsnüni tertilde

Gönlümü zülf-ü melaikibinde kıl avihte

Afitâb avize olsun şehir Cebrail'de

Câna düşmüştür hayal-i gamze olmuş pedid

Aks-i hançer gördün teslîm-i İsmail'de”

Gibi sözlerle gençliği irticaa' davet eder serbe heva bir şahsiyeti sâikavari devirerek geri gitmeye başlayan adımları ileriye çevirmiştir.

Rıfat CELAL

(nr.1428, 2 Teşrîn-i Evvel 1919, s. 347-348)

DOKTOR RIZA TEVFİK BEYEFENDİ'YE

Geçen nüshadan mâ-ba'd

Ben öyle zannederim ki büyük bir semere-i sa'y ve irfân olan Hamidname'yi mutlakâ ittihaz eyleyerek, Hamid'in o leyâl-i dembestesindeki künbe-i idrâk-ı söz san'ata, hâlâ, hayran hayran nekrân olmaktadır.

‘İtiraf ederim ki Hamidnâme genç ve kıymettâr mütefekkirimiz Celâl Nuri Bey Efendinin Hanım-ül Enbiyâ' sından sonra pek mühim müselli nâdir bir eserdir. Ne çâre ki Hamid'e nisbetle bir “Pot pourri de la philosophie”den başka bir şeyi olamıyor. Günaha giriyorsam Allah taksiratımı affetsin.

Ciddi söylüyorum üstad! Ben o koca kitapta Hamid'in aşk san'atına güzelliklerine daîr hiçbir şeyi tesadüf edemedim.

Mahşer tozarak mezara binsin

Çarpıp kereler kırılınsın insan

Yağsın nesi varsa kâinatın

Lakin bu derin sükut dinsin

Bedi'âlarıyla secdeye kapattıran büyük şâ'irime, Hamid'ime mukabil karşıma yolunu şaşırılmış bunak bir filozof çıkarıyorsunuz. Yine sadede gelelim:

Hamid Bey hazine-i edebinden 'azim bir servet-i fikriye idhâz eylemiş olan Ekrem Bey mekteb-i edebiyesinin müstesna şâkirdi son inkılâb-ı edebiyemizin müteşebbis vukuru, Tevfik Fikret, m'uavenetini arasında ancak Samih Rıfat, Müstecabızâde İsmet gibi iki mühim sîmâ görülebilen Nâciyûna karşı, evvelâ Mîrsâd sonra Ma'lûmât ve Mu'arif saha-i fende:

Güzelsin handelerle bırak bırak oldukça ruhsârın

İner halâk-ı hüsnün pecdeler arş-ı celâlîndan

O dem ki feyz-i nevbahar açar zeminde handeler

O handeler ki cûy-ı arz gark-ı şevk ve renk eder

Urur ayana her tarafta bir cemâl-ı şule ver

Bütün parıltı hep güneş bütün tulu' hep sihir

Arar arar bu nurlar içinde âfiyet-i nazar

Bulur yine senin yüzünde bir misâl-i hüsnünü

Gibi güzellikler saçıyordu.

Fikret'in ne yapmak emelinde bulunduğunu hisseden Naci Efendi merhum genç şâiri “Güzide Sahnlık” vasfiyla kendine doğru çekmek istiyor, fakat inklâbçı şâirin beniyesi kadar metin olan ‘irfanı akide-i ahlakıyesi eğilmiyor, bil'akis yükseliyor.

Fikret hâlâ mısra'-i inşad bir beyt bir kıt'ada ikmâl-i menfâd külfetiyle uğraşan edebiyeti o tarz â'sab-ı hırândan kavâfi-i mefide beliyesinden kurtarak tarz-ı tahkiyeye müteselsil bir ceryân vermek, tebliği anamilikten tahlîs eylemek aşkıyla çalışıyor. Tacivan

denilen kürre-i efkende şükûhun i'tirâzatına karşı, Nef'i Nedim, Fuzuli ünvanlı manzumelerini birer sesle tedib-i ittihaz eyliyor. Ser menzil inklâba bir an evvel vüссülü için istâd-ı şehâb, Halid Ziya, Faik Ali, Süleyman Nesib, Süleyman Nazifler tarafından akın akın muavenet yağdırılıyordu. Nihayet Fikret'ten ziyade istad-ı cenâba müdeyyin bulunan Servet-i Fünûn edebiyatı tesis etti.

Servet-i Fünûn edebiyatı tam bir dekadanlık mıydı? Hayır! Bir sembolistik miydi? Hayır! Romantizm veya parnasistlik miydi? Hayır ve hayır

'Asırların sâhin i'tirazına karşı ebed-i metin, asıl bir lisancılık, nezih, nermin, zarif dilferib bir san'at! Hülâsa nevi' şahsına münhasır büyük bir şey.

Servet-i Fünûn esâtize-i irfanın şahsiyetlerini birer birer tetebbu' bu mektubun ruhu olan mesele ile alâkadar değildir. Maksud-ı aslı Osmanlı edebiyatının edvâr-ı muhtelifesine dâir mücemmel bir mukaddime yaptıktan sonra son şekli-i mütekâmiline karşı Turancıların tahribkâr vaziyetten bahsetmek ve dolayısıyla size cevap vermek kaziyesine m'atuf bulunduğundan mukaddimeye burada nihayet vererek esas meseleye girişeceğim.

Mukaddimeye hiç lüzum yoktu demeyiniz.

'Aleyyelmaniye cevap verdiğimi isbât için herhalde böyle bir şeye lüzum vardı.

O sözler sizin için belki müvecceb sada' fakat hem seviyelerim için her halde fâ'ide-i bahşâdır.

Altı yüz, şu kadar senelik bir mağşuşiyetten sonra evvelâ Şinâsi mektebi sonra da Servet-i Fünûn esâtize-i 'irfânın idi. San'at aferininde zindeleşen cardâni bir güzellik iktibas eden Osmanlı edebiyatını şimdi yurtçular devirmek istiyor, diyor ki:

Kendimizi millete, Türk'e anlatalım anlayışıyla bilimkânımızı teminen evvela terkipleri atalım ve şiirde "vezin-i milli" yi ist'imal edelim.

Pekal'a! Her fikir, her niyet, her teşebbüs hakîkate masarruf bulunmak şartıyla biiştibah mübahdır.

Çalışmak, ilerlemek, gençliğin hakk-ı sarihidir. Vatanımda ilk defa taraf-girden tedvîn edildiğini kemâl-i gurur ile söylediğiniz, bizim de kemâl-i minnet ve şürûr ile kabul eylediğimiz (Kanun-i tekâmül) dahî bunu mütelezzimdir. Ancak o kanuna tâbi' olanlar dâima ileriye bakar, dâima müntehâ-yı kemâli istihdaf eyler. Halbuki bizim sevgili "Türk Yurdu" müntesiblerinin gözlerini ondan arkaya çeviriyor ve Hamid, Fikret gibi iki mübedd'in ihyâ-gerdesi olan Osmanlı edebiyatını, milli bir hâle getirmek idd'asıyla a'sârın bâr-ı nisyânı altında ezile ezile hiç olan Tevrat lisanından kelime aramak gibi müvehheş bir garabet izhar ediyor.

Bu garabet, eğer bir netice-i hamak ve belâhat ise müsâbinine halas temenni eyleriz. Öyle olmayıp da bir t'amda müsibet bir politikacılığa müsettid bulunuyorsa (ki öyle olduğuna hiç şüphe yoktur) bundan büyük bir cinayet tasavvur olamaz.

Burada bir kere daha tekrar edeyim. Ergenekon efsaneleri, Karakurum medeniyetleri, hülâsa Asya-yı vasatî hâdisâtı müzelle-i nisyânın en derin en kesif noktasına gömülmüştür. O karanlık hayattan bize garîze halinde hiçbir şey intikâl etmemiştir.

Sevgili yurt ağalarınınbu mubahiste yürütmek istedikleri kavmiyet-i milliyet d'avaları çoktan beri 'ilan-ı iflas etmiş şeylerdir.

Bugün etnoğrafya ulemâsı nezdinde kavmiyet, milliyet davaları, sübûtuna beyne ikâme edilemeyen dava-yı vahiye hükmündedir. Bâki kalabilecek bir şey varsa, 'adet 'ananedir ki bunların da garib bir âtide hem hal-i serâb olacağı vâreste-i itnâbdır.

Aleyyehusus, pedagojiyi milel sâireden iktibas ve tatbik eden bizim gibi cem'iyetler Atavique t'esir eden bile uzak kalırlar zannındayım.

Efkarı Karakurum medeniyeti enkazının zülmatıyla kararmış, ilmiyetleri alma hissiyle felce uğramış olan bu efendilerin "Enderun argosu"nu yıkmak istedikleri bir sırada meydana bir "Tevrat argosu" çıkarmaları kadar gülünç bir hadise tasavvur olunamaz.

Rıfat CELÂL

(nr. 1429, 2 T.E. 1919, s. 359-360)

C. HİKÂYE-ANI-SÖYLEŞİ

OSMAN BABA

Osman Baba bir gün budaklı değneğini kakarak uzaktan geliyordu. Omzuna binen senelerin tazyiki altında sanki ziyâde eğilmemek isteyen belini o dâimâ doğru tutmağa çalışıyordu. Bundan dolaydır ki ben ona eskiden beni “genç ihtiyar” derdim.

İri kestane ağaçlarını arasına gizlenmiş patikayı ta’kîb ile hafif yokuştan aşağı doğru gelen Osman Baba iki senedir görmemiştim. Genç ihtiyar dostumun ziyaretine pek seviniyordum.

Ben bahçenin üst başında asr-ı dide bir cevizin sayesinde uzanmıştım... Osman Baba kiraz ağızlığına iki senedir kendi sardığı dolma gibi sigarasının dumanını savuruyor; bir eliyle deyneğe dayanırken diğer elinde renkli çevreye bağlı hediyesini taşıyor idi. O mutlaka eli boş gelmezdi beni gördü, kırmızı rengiyle kalıbını çoktan kaybetmiş olan fesinin üzerine sardığı abanı sarık mu’tad-ı hilafına olarak sola kaçmış dik kıllı beyaz kaşlarının bir tarafını saklamış idi. Sağ kaşının üzerinde bulunan kestane büyüklüğündeki ur, biraz daha büyümüş ve çehresine heybet vermişti. Osman Baba gülüyor yahut gülmeye çalışıyordu yanıma gelince çevreyi önüme, yere koydu:

- Bey, işte turfanda kestane! dedi, sonra ilave eyledi:

- Bu senenin kestanesini de toplamak nasip imiş!

Konuşmağa başladık. Osman Baba köye gelemediğim ayları nerelerde geçirdiğimi soruyor, gurbet gezmek iyidir ama gençlikte olmalı diyordu. Ona tütün paketini uzattım. Dâimâ toprakla uğraşan kalın parmakları dolma gibi bir sigara daha sardı. Pütürünün cebinden boyalı bir işleme kese çıkardı; onun içindeki kav çakmakla sigarayı tutuşturdu; dedi ki:

- Evlat bunun da bir antikasını çıkarmışlar: geçen gün bir delikanlıda gördüm. Bir düğmeye basınca içindeki ruh tutuşuyor, alev çıkıyor. Kolay, kolay ama benim kav çakmağın çok eski yardaşımdır; ondan ayrılamam. Ey beyefendi... Ben böyle ne icatlar gördüm... Deniz vapuru, kara vapuru benim zamanımda çıktı; top tüfek benim zamanımda çıktı... En sonra hürriyet de benim zamanımda çıktı; çok gördüm çok çektim... artık elverir şu karşı ki servilerin altına yatmak zamanı geldi geçti bile!

Onun gözleri uzakta yeşil tepelerin altındaki köy mezarlığına dikilmişti; esen rüzgârın te’sîri ile sanki başlarının sallâ’yân o zarif ağaçlarla Osman Baba sakit-âne selamlaşıyordu ben gülmeye çalıştım:

- Dur bakalım Osman Baba! Acele etme sen genç olduğunı unuttun mu?

- Ah beyefendi... Söyletme beni... Düşme, deşme dertlerimi...

O, belinden çıkardığı ufak bıçak ile gayri ihtiyari bir sûrette oturduğu yerde öndeki toprağı kazıyordu ben sükût etmişim zira benim şen ve şatır Osman Babam görmeyeli bir iki senede çok değişmişti onun alnındaki buruşukluklar çok derinleşmiş, ona da birbirine parmaklar meydana getirmiş idi. Ak sakalı dağınık saçlarına karışmıştı. Gözlerinden derin düşünceye, endişeye delalet eden alametler vardı. Bu aralık köy mezarlığındaki servilere in’ıtaf eden enzarı o taraftan sahile bize doğru uzanıp gelen dar yola kalmış idi. Sonra budaklı değneğini o tarafa doğru uzattı:

- Bak!Evvelleri insanlar harbde şehit olurdu. Şimdi mısır tarlasını beklerken böyle boşuna cân veriyoruz, dedi.

Ben bir şey anlayamamıştım. Babaya mütehayyirâne bakıyordu o sözünde devâm eyledi:

- Haberin yok değil mi? Azgınlar bu gecede marifet yaptılar Zavallı Mıstık mısır tarlasının yüksekliğine kurduğu beklemesinde yatarken belirsiz taraftan gelen bir kurşun ile vuruldu. Sabahleyin anası oğluna yemek götürmeseydi evladının yarasını saracak değil, cenazesini bulacaktı. İşte şimdi getiriyorlar. İzmit'e götürülüyor, hastaneye konacak.

İşi anlamıştım. Osman Baba'nın azgın ismini verdiği adamlar muharebeden ve mütârekeden evvel buralarda çapacı olan Arnavutlar ve Lazlardır ki şimdi meydanı sahipsiz buldukları için Allah'ın dağlarında mütemadi tüfek şakası yapıyorlar; arada sırada etrafta âteş talimleri oluyor. Böyle bir tüfenk şakasına mısır tarla bekçisi Mıstık da kurban olmuş idi.

Hazin kâfile ilerliyordu. İki uzun oduna yanlarından dikilmiş olan eski yorganın içinde yatırılan mecruh; odunları dört ucundan tutan iki kadın ve iki erkeğin, yaralının validesi ile zevcesinin ve kayınpederi ile kardeşini yardımıyla taşıyordu. Ortalık derin ve hazin bir sükûta müstağrik idi. Sanki rüzgâr bile bu adem inzibat kurbanının seyahatini teslihen susmuştu sade yaz bucaklarının teraneleri ve zavallı Mıstık, taşıyanların ayak sesleri hazin hazin işitiliyordu. Onlara karşı gittik yaralıya muâvenet için bir an evvel tedavihâneye îsalden başka elimizden bir şey gelemezdi ihtiyar yine bizi gördü; kırmızı gözleri bize in'ıtaf eyledi. Sükût içinde oradan akan yaşlar en belîğ-i şikayeti tazmin eyliyordu. Onları İstanbul'dan gelip İzmit'e giden vapura yerleştirdik zaptiye neferi; ormancının defterine kopardığı müstamel ve çizgili bir yaprak üzerine yazılmış dört beş satırı felaket sedyesine tefrik eyledi: Mıstığın semt-i meçhulden gelen bir kurşunla mecruh düşüp merkeze gönderildiğini eş'ar eden vapurdan vapura binmişti. Kâflenin vürûdünden sonra zaptiye neferi vakaya vâkıf olmuş ve oracıkda işittiğini bu dört beş satırla âmirine bildirmişti; hanesinin yegâne istinâdgâhı olan Mıstık köyünden uzaklaşıyordu. Vapur yorgun pervanelerini döndürüp köhne teknesini iskeleden müşkilâtla uzaklaştırırken Osman Baba kolumdan çekti söylediği şu sözler hala kulağımda çınlıyor:

Evlat, ben servilerin altına yatmalıyım her gün "Ya Rabbi cânımı al" diye niyâz eyliyorum. Çünkü dünyâda cânımızı ısmarlayacak birimiz kalmadı!

Değirmendere 2 Eylül 1919

Ahmet İHSAN

(nr.1428, 2 Teşrîn-i Evvel 1919, 338-339)

ŞAPKA İĞNESİ

“Yine Nadide’ye”

Yazmadın fakat işittim: Güyâ sen birkaç kocadan arta kalmış bir kadınmışmışsın da karşında birk ü ‘ismetten yahud eski şeylerden fazlaca bahsedilmesini bir nevi’ sitem veya zamm-ı telakkî etmişsin. Öyleyse sana yaramaz bir refikin geçen gün geçirdiği yeni bir vak’ayı söyleyeyim, beğenirsen, iğne değil mi? Saçına, örtüne takılmak da mümkündür. ‘Aynayla tut ettim:

“Tramvayda – Görülmemiş şey değil. Dört kişilik yerde yirmi dört kişi, başları yukarı, sardalya istifi gibi yapılmış kalmışız. Arkamda izbandud gibi bir herif soluklarıyla başımdan aşağı mütemadiyen bir sıcak hava duşu yapıyor. Yanımda bir mektep çocuğu burnunu muttasıl çeketimin koluna siliyor. Önümdeki genç madmazel de hararetili vücuduyla boylu boyuna bedenime yaslanıyor.

Dilber bir aksa, yüzü astarından belli, kumaş mı kumaş... Fakat şapkasına saplanmış uçları birer tutam dışarı fırlamış iki uzun iğnesi var ki... gözüme giriyormu, giriyor. Biletçi ile bir m’utad para meselesi sordum:

- Bozuk mu?

- Bozuk.

Çeyreğe mukâbil iki yüzlük uzattım teşekkür ve tebessüm. Bu istasyondan sonra aramızda neler geçti. Gözden göze, dudaktan dudağa, kulaktan kulağa işte bir sürü sözler:

- Madmazel iğneleriniz beni korkutuyor.

- Sizde korkacak göz göremiyorum.

- İğneleriniz bilhassa gözlerimi tehdîd ediyor, bunları niçin kullanıyorsunuz? Herkesin gözlerini çıkarmak için mi?

- Kimsenin gözlerini çıkarmak için değil, şapkamızı tutmak için.

- Çıkan gözlere ne diyelim?

- Çıkan gözlere bunlar zarar vermez. Çıkmayanlar görürse çıkmaz.

- Çıkabilir ya! Korkusu yeter.

- Korkmazsınız olur biter. İğnenin göz çıkardığı nerde görülmüş? Olsa olsa biraz batar veya çizer.

- Öyle ya bunlar da sizin hoşunuza gider. Fakat ortada bir selamet-i umûmiye meselesi var.

- Görünür tehlike de onun için mi? Görünmezlere ne diyelim? - Meselâ?

- Fistanımı yırtıyorsunuz.

- Bastığım yeri görmüyorum ki. Eteğinizi kaldırmalısınız.

- Ay. .!

- Ne oldunuz?

- Elime bir şey battı.

- Pardon, korsajımın küçük toplusu olacak. Dilinize doladığımız büyük kardeşlerinin intikâmını alıyor demek. Anladınız ya! Görünmeyen tehlikeler, kuruntulara rahmet okutur.

(Küçük Durak)

- Bunlar rahmet okunacak şeye benzemiyor Matmazel. Ne kadar da uzun. Süngü veya mızrak diyeceğim geliyor. Cephede pür ateş tecavüzümü müdâfaa' mı? Ne vaziyet olacağımı şaşırdım. Ne bitmez siper muharebesi. Kendimi Anafartalar'da sanıyorum.

- Öyle sanıyorsanız sonra ric'ata mecbur olursunuz. Misâl önümüzde Çanakkale bu ... Saha-i hayali değiştirin. İsteddiğiniz kadar tevsî' edin. İşte size bir rüya ki gözünüzü açınca kendinizi yatakta bulursunuz.

(İhtiyârî Tevkif)

- Herhalde bunları çıkarmalısınız Madmazel.

- Sonra şapkayı neyle ilindirelim?

- Siz ki dünyanın bütün ilgiçlerini bilirsiniz. Elbette daha muhatırasızca bir şey bulursunuz.

- Muhatırasız ilgiç henüz icâd olunmamıştır. Hatta çoğunda ilgiçilemek kurturulmak tehlikesi vardır.

- Siz hangi nev'idensiniz?

- Erbabına göre!

- Meselâ ben

- Siz mi? Sen cürüm-i meşhud halindesiniz. Kurtulmanıza nasıl imkân olur?

(Mecburi Tevkîf)

- Nasıl olsa ben size şu iğneleri çıkartacağım.

- Çıkarırsam nereye saplayacağımı ben bilirim.

- Çıkarında nereye istersen sapla!

- İleri varıyorsunuz. Ağzınızı dikerim.

- Siz dikerseniz ben sökerim.

- Benim dikişim kuvvetlidir. Sökemezsiniz.

- Sökemezsem cahil değilim. Dilmek vazifesini kalemime gördürürüm.

- Kalemimizi de kırarım.

- Kıramazsınız kalemim kamış değil demirdir. İstirham ederim çıkarın şunları.

- Peki canım. Madem o kadar ısrar ediyorsunuz. Çıkaralım.

- Aman durunuz.

- Ay...

- Sonra şapkanız düşer.

- Nasıl edelim?

- Apartmanda çıkarırsınız.

- Lakin ya ben evli bir kadın isem?

-O halde evde çıkarırız.

(Büyük Durak)

Şişli

Nâbedid

(nr.1416, 24 Teşrîn-i Evvel 1918, s. 179)

BİR İÇTİMÂ'

Ağustosun yirmi ikinci Cuma günüydü. Süleyman Nazif Bey'in Nişantaşı'ndaki evinin küçük yazı odasında dört kişi içtimâ' etti: Nazif Cenab, Hamid, Akif ve bir kişi bulundu: Ben... Telaş etmeyiniz, aruz edebiyatının bu dört heykeli arasına ne salâhiyetle karıştığımın cevabını size verebilirim: Tarihe, kara sıfatıyla, âhad-ı nasda girebilir.

Şimdi on iki sene oluyor. Abdülhak Hamid'i ilk defa Çamlıca'da ziyarete Mehmet Âkif'le gitmiştik. "Makber" müellifinin yüzünü, ellerini, fakat resminde değil kimıldarken görmek sesini, telafuzunu, nasıl güldüğünü ve öksürdüğünü işitmek.

On iki sene evvel yirmi iki yaşındaki ben için bu öyle bir saadetti ki tahakkuk edemezdi. Üsküdar vapurunda Mehmet Âkif bir m'utad gözleri ufuklara medfun düşünürken benim gözümün önünden birer birer geçiyordu: On üç yaşındaydım. Ali Paşa zamanında zabtiye müşeyyiri olan Hüsnü Paşa'nın kerimesi Fatma Seniye Hanım valideme iki kitap vermişti: Tarık ve Cezmi...

Annem "Tarık"ı okuduktan sonra okumamı ihtâr ederek bana verdi. Kitabın "Arz" bahsi yüksek sesle ve âdetâ bir arûz-ı mahsus ile okuya okuya ezberlediğim zaman ben sevincinden gözleri dolan bir çocuktum. İnsan hayatında mus'avved olamaz mıymış? Ne yanlış iddia? Bu insan hayatında çocuk olamaz demektir. O zaman Hamid'i okuyan ve bugün ki mevcudiyetimde gözleriyle kalbini taşıdığım o cılız çocuk mus'aveddi. Kemal ve Hamid ikisi de içimde bir heykeldi. Cildimin altında kemiklerimden evvel bu iki adamın abidesini bulurdunuz. "Tarık"tan sonra validemden "Cezmi"yi alıyordum. "Yine o asır içinde idi ki..." tekrarıyla devam eden Cezmi mukaddimesi birkaç gün içinde ezberimde idi. Kemal'in çehresini, kalbinin bir parçası gibi saran perişân saçlarıyla perişân sakalını artık resminde uzun uzun seyrediyor, yalnız kaldığım zamanlar resmi koynumdan çıkarıyor, geniş alına gölgeli gözlerine dalıp gidiyorum. Hamid ve Kemal'den sonra ilk mühim insanlar Hamid'le Kemal'i okuyanlardı.

"Duhter-i Hindu"daki eşhâs ve kâ'y'in isimlerini bilenler işte hükümet halketine aklımın erdiği insanlar yalnız bunlardı.

Artık i'dâdî dedim. Ona yemini için babamın verdiği paraları biriktirerek "Eşber'i, Tezirî, Evrak-ı Perişân"ı alıyor, gece bunları okuyabilmek için gündüz üç kalemeye razı oluyordum.

Hayret ettim: Üsküdar vapuru batmadı. Çamlıca yolunda arabamız devrilmedi. Faciaen ölmedim ve "Bey Efendi biraz rahatsız!. . Bey efendi ilk vapurla indi. " demediler ve Hamid'i bulduk. Halbuki Çamlıca'ya tırmanırken o dağdan biz "Len terâni!... " hitabı beklemiştik.

İşte Cuma günü Nazif Beyin odasındaki dört misafirden biri benim için bu "Hamid"tir.

Servet-i Fünûn'un kısmâ klişe olan yazıları içinde yalnız imzası klişe olan biri vardı:

Cenab Şahabettin ismindeki bu meçhul-ı mu'azzam kimdi ki şelâle-i eş'ârı yanında Fikret'in en metin ve zarif mısır'aları uzun birer çizgi hacminde kalıyor ve:

Cihem-i sükûn-ı leyle dayanmış pür inf'âl

.....

Senden bir i'tilâ diler ihrâm-ı badiye

Her pençe tırmanır sana bir i'tilâ diye

.....
Sakit, dudakların hareketinde gizlisin
Bir n'aş-ı ibtilâ gibi solgun benizlisin

.....
Bir his ve fikri nâ mütenâhi kılar sesin

Ruhumuzdur ki bizden ayrılarak
Bize göz kırıyor kevakebder
Kalbimizdir kamer de bizden uzak
Nazenin nazenin tebessüm eden

Şu karanlıkta sevgilim ikimiz
Kara bir gözde çifte yaş gibiyiz

Düşüp üstünde ağlamak dilerim
Söyle ey Tanrı dizlerin nerede?

Olmadı bir melikeye bende
Mülk-i nüsvanda ruh-ı derbederim
Şimdi ben Kayser'in serîrinde
Kimsesizlikten ağlayan neferim

Mısır'aları hafızamızdaki Cezmi Mukaddimesine "Kalkınız biraz da ben oturacağım" diyordu.

İnkılap oldu Bab-ı'âli yokuşundan Nazif Bey'le iniyorduk. Karşiki kaldırımdan temiz giyinmiş, biraz çok saçlı ve biraz dar fesli, boyu orta, yüzünden ve vücudundan evvel derin ve nutuk gözleri beynime çarpan biri geçti. Nazif Bey'in mukavves selâm-ı t'azeyyümüne hürmet-i mütekâbile şeklinde zarif ve mütemevvec bir selam veren bu zat Cenab Bey'di. Bu ismi duyunca kalbim vücudum bir anda durdu. Ben dönmüş Cenab'ın arkasından o gün uzun uzun bakmıştım. İnkılabdan sonra Servet-i Fünûn muharrirleri şöhretlerine pek az şey ilave ettikleri halde Cenab'ın ihlâl-i irfanına gazete sütunları hemen her gün bir seriri müstedil takdim ettiler. Ve o güneşle beraber her gün doğan bir dehâdır. İşte Nazif Bey'in dört misafirinden ikincisi benim için bu Cenab'tır.

Üslûbu hançer gibi miyane-i matbuatta titreyen Süleyman Nazif Bey'in o hançerin kını olan t'alikamesi el yazısını en evvel mektep-i hukuk arkadaşım Tefik Bey'e gelen mektubunda görmüştüm. Sahibini üslûbu kadar anlatan bir hatt-ı dest. Fakat nesrine bakıp da şahsına fırtınadan bir nâsiye-i tahmîn ettiğiniz Asya'nın bu mutantan sultan zekası, hiç şüphe yok, Avrupalı bir üslûb-ı ebedda' sahibidir. Nazif Bey'in yazılarında yeryüzü uçurum yahud dağdır. Kalemin ucuna takılınca yürümezsiniz, ya muttasıl düşer yahud mütamadiyen

çıkarsınız. Onun nazarında asman ancak bir talu' ve yahud bir sâ'ikaya izafeten mevcuttur. Nef'i ile Hugo'nun kafa tasları müsademe etmiş bu müsademededen Osmanlı edebiyatının ufkunda bir baraka-i belâgat verirmiş; İşte o gün Hamid'in Cenab'la Akif'in davetine icâbet ettikleri ev sahibi benim için bu Süleyman Nazif'tir.

Mehmet Âkif...Onu ilk gördüğüm zaman...Fakat hayır, o benim hususî bir kâinatımdır ve ben onu size ancak yüzlerle sahifelik bir kitabın içinde gösterebilirim.

Yazı odasının uzun kanepesinde yan yana bir kitabet-i resmiye cümlesi gibi m'utenâ ve mazbut oturan Hamid'le Cenab'ın karşısında Hamit ve Cenab'ın resimleri yükseliyor. Ve bir koltuğa gömülen Mehmet Âkif'in müvacehesinde Fikret'in kendi eliyle yapıp Süleyman Nazif'e hediye ettiği karikatürü sarkıyordu. Yazı masasının başında cülüs edenlere mahsus bir vakâr ile oturan Süleyman Nazif dudaklarında bıçak gibi parlayan handeleriyle hem munis hem muhib idi. Nazif Bey kadar Hamid'i bilen ve anlayan azdır: "Fırâk-ı Irak" sahibi "Tarık" müellifinden bahsederken "Volter" Fransızca söylüyor ve "Cenab" nesir yazıyor zannedersiniz. Hamid'in hayatına ait en ufak vak'a yoktur ki bunu Nazif Bey Osmanlı tarihinden ve ondaki padişah isimlerinden evvel bilmesin. "Zeynep" in intişârında yirmi beş sene evvel kim 'itib'aya arz-ı takdim etmiş de man'i olmuş bunu Hamid Bey biraz mübhem anlatmaya başlıyor ve pek vazih surette Nazif Bey bitiriyordu. Kendisine fenalık edenlere karşı büyük şairin hiç hafızası yoktur. Ve kini pek tenebbüldür. Arâzile kızmaya üşenir. Fakat Nazif Bey hiç de öyle değil: Hamid rakid rakid otururken Nazif bey "Zeynep" in curnalcısına karşı Hamid'e vekâleten o kadar kızdı ve ağzında dişlerini sarsan öyle bir zaman-ı kin ve telmin dalgalandı ki...

Hamid'in bir hali ve şüphe yok sevimli bir hali var: Pek çok bildiği bir mesele-i ilmiye ve edebiyeyi hiç bilmiyormuş gibi tacib-i telmiyezane ile dinler. O ma'lûmâtı vukûf-ı 'ilmi ve edebiyesini ifşâ etmeyen pek nadir adamlardan biridir. Tahran'da safir olan pederinin mu'ayyetinde katip iken, Acemceyi İran edebâsı kadar öğrenen Hamid, İstanbul'a döndüğü vakit Sami Paşa merhum, oğulları Sezayi ve Halim Bey'lerle Sabihi Paşa'ya Fârisî dersi veriyormuş. Sezaî Bey bir gün Hamid'e: "Sende okusan..." demiş. İran'ın payitahtında öğrendiği bir lisâmı Sezaî Beyle Sabihi Paşa arasında ahz-ı mevki ederek sami Paşadan hem de Gülistan okumak suretiyle Taş kasaptaki konakta Hamid, öğrenmeye başlamış. Vakayı anlatırken sevimli ve büyük Hamid, çocuk şiratiyle gülüyordu.

Bildik mi nedir bu tûfil-ı ekber?

- İşte realizm...

Bahis Fikret üzerinde dolaştığı bir sırada Süleyman Nazif hurûş etmiş:

- Tasvir böyle olur.

diyor ve Mehmet Âkif'in "Süleymaniye Kürsüsünde" ünvanlı eserinden "Cami" tasvirini okuyordu. Şiirin inşâtı hazârın hayretle dolu sükûtu içinde bitmişti ki sesinde manzumeye ait bir ihtizaz-ı iczâb ile Cenab Bey Nazif Bey'e cevap verdi:

- Doğru....Pek doğru: Tevfik böyle bir eser yazamazdı. Fakat orada bir nokta var: Fikret, Akif'e zamanen mütekaddimdir.

Süleyman Nazif Bey, Mehmet Âkif Bey'den rica ediyordu:

- Süleymaniye Cami'ne bir gün beraber gitsek... O mihrâbı o kubbeleri, o sütunları sizin gözlemlerinizle görmek isterim üstad. Kendi kendime "İşte havâsı camilere toplamanın yolu" dedim.

Şimdi Hamit Bey'in tezyîn-i şebâb eden hayat ve hatıratına ait bir fıkranın etrafında bahs Fransa edebiyatına intikal etmişti. Fransız şairleri içinde kimi beğendiğini soran Akif Beye, Cenab Bey haber veriyordu:

- La Fonten...

ve Akif Bey'in hayret ve tereddüdüne mukabele ediyordu:

- Üslûbunu beğenirim

Cenab'ın her makalesini daima gözlerinin bir tevsi'-i mütehayret ile bitiren Akif "Evrâk-ı Ayyâm" müellifine tekrar sordu;

- "Muse"yi hesapça çok seveceksiniz Cenab Bey.

Cenab hareketsiz bir sesle

-Evet...

diyor ve Akif'in

- "Hügo"yu sever misiniz?" sualine Cenap şıtap ve isti'câl ile cevap veriyordu.

- Hem pek çok!....., anlatıyordu:

- Bilhassa "Şanımnân"ı..ve o kitapta da bilhassa "Ekspiyasyon" manzumesini... Gerçek, size manzumeden bahsetmişim, bilmem okudunuz mu?

Akif Bey, manzume beyinde kıvılcıktanmış, azmet-i malî cehesine yığılmış gibi mâl-i tasdik ile başını sallıyor ve anlatıyordu ki geçen sene cibâl-i Lübnan'a gitmiş. Şerif Muhiddin Bey de "Şatımân" varmış, almış bilhassa bu şiiri mükerreren okumuş:

- Müthiş eser!, diyordu.

Şimdi geniş ve siyah kenarlı büyük gözlüğünü takmış "Cenap", "Şatımân" dan bu manzumeyi musiki olan sesiyle [Sayfa371] inşâd edecekti. Askeri birer birer vurulan Napolyonlu dalları teker teker kesilen kocaman bir ağaç teşbihiyle Hügo'nun tasvir ettiği satırlarda "Cenab"ın gözünden gözlük düşüyor, sesi herc ü merc oluyordu. Yüzüne baktım sapsarı kesilmişti. O kadar mütesirdi.

Vaterlo...!Vaterlo! Nakaratlı mısralar inş'ad edilirken Abdulhak Hamit artık dimdik ve muntazam oturan kollarının hüzn ve müterrid meducezirleriyle cığara için bir sefer-i sabık değildi: monoklu gözünden düşmüştü. Dizi bağdaş vaziyetinde kanapenin üzerine yayılmıştı, gözleri hayretinden büyümüştü. Benzi sapsarı, hudud-ı çehresi bir damla su dökülen bir satır yazı gibi darma dağın mühvet ve sâkit dinliyordu. Baktım: Nazif ve Akif, birinin dudağından hande-i istihza uçmuş ötekinin kaşları arasındaki cedîd buruşuklar kaybolmuş, onlarda sapsarı idi.

Bunların benzi niye atmıştı? O küçük yazı odasında acaba bir hadise mi ceryan etmişti? Evet, hem, Allah'ım, ne mazum hadise: Hugo'yu Cenab okumuş, Hamid dinlemişti!

Mithat CEMAL

(nr.1430, 9 Teşrîn-i Evvel 1919, s. 368-371)

MUSAHAPE

O eski bir arkadaşımdaydı; adad-ı padişâhlarımızla vilayetlerimizi beraber ezberlemiş ve mekteb hukukundan birkaç muahede ismi öğrenerek birlikte çıkmıştık. Tek bir eğlencesi vardı: Okumak ve tek bir kabahatı yedi sene evvel onu mahkeme reisi yaptılar. Çok inatçı olduğu için rüşvetin tabiiyet-i eşya olduğu senelerde, hani şu harb yıllarında bile ne ticaret etmiş ne de irtikab-ı taşradan gelenler anlatıyorlardı ki ayın bir haftası maaşıyla, yirmi günü borçla geçinirmiş. Ve öğle yemeği yiyemediği son iki sene için de teverrüm etmiş, fakat kendi yılmıyormuş. Orada da aç karnına bir çok felsefe ve içtimaiyyât kitabı okumuş, fakat en sevdiği “Makes Nurdav” dı; mübahase olmazdı ki bunun ismi geçmesin. İstanbul’a ada için gelmişti; hekimler hastalığının ismini elbette söylememişlerdir; “Fazla yorgunsun, ada gibi bir yerde istirahat et” demiş olacaklar. Baktım yedi sene evvel nasılsa öyle idi: konuşmıyor, söylüyordu tabiiyatıdır: karşısında sizin oturduğunuzu unuttur, cehren ve yüksek sesle düşünür.

Kahve fincanını koyduğu masadan “Müntehâbât” kitabını aldı, bazı sahifelerinde düşündükten sonra çevirdiği bir yapraktan “Kemal” in musarralarını kahkaha-i istihzasıyla besteleyerek mukarren okuyordu:

Altıda bir üstü de birdir yerin;

Arş-ı yiğitler vatan imdadına!

“Kemal” in nazmından sonra, biliyordum, onun nesri gelecekti:

-“Vatan! Vatan! Dedi; biraz musiki ve biraz edebiyat olan bu sevimli sözün manası için, azizim, ben ictimâiyyât ve edebiyât kitaplarından evvel muaddelerimizden muhalaa sunmak taraftarıyım.

“Kemal” in nesriyle “Nef’i” nin nazmı arasında, bu iki büyük görüntü ortasında senelerden beri sıkışan dimağım için sözlerini kendi de muhtac-ı izah bulmuş olmalı ki, izah etti:

-Aklımızı dilediği gibi istihdam eden muaddemiz ve kafamıza tahakküm eden karnımız...İşte desturdan, işte kanunlardan fazla bize emr ü nehy eden kuvvet: Bütün memuriyet hayatımda bir şey öğrendim: insanları yazılmayan kanunlar idare ediyor; ve iki tane vazih kanun tanıdım: iştah ve şehvet:

Gülecektim fakat atalı bir cedidle devam etti:

-Beynimize mide-yi müteffekkir, kalbimize mide-i mütehassis diyecektim. “Mutad” dan kıla, mikrobdan en cüsseli insana kadar hepsi yemek için kımıldıyor Behimmiyeden bir farkımız varsa o bir lokmaya muhtaç, biz de fazla olarak bir de hırkaya !... Hamaset, hamiyet, vatan... ki kamus-u asabımız, uzletimiz meaddemizdir. Dikkat ettim: kulubeler topraktan, kaşaneler ve saraylar vatan toprağından. “Nurdav” diyor ki...

Kestim, gülerek

-Yine Makes Nurdav mı?

Dedim.

Hiddet-i istihzasıyla örttü ve:

-Evet, dedi, o... sizin “Vatan ve Silistre” müellifiniz, hani bayrakla toprağı, yapınca kaldırımı vatan oldu, zanneden zavallı edib-i azamınız değil... Evet, “Nurdav”! ... o diyor ki: “Sen serik” lerin “Atilla” ve “Cengiz”lerin kahramanlıklarına menba-ı hamaset muaddeleriymi; tarihin ezberlediği ve edebiyatın tegami ettiği bu muharebelerde silahların

hallettiği şey hep bir akşam taamı meselesidir!. Zavallı bizler, hala temaya katil, hala kalınca gazi diyoruz; hala topancayı eşya-yı cürmiyyededir diye mahkemeye veriyoruz, hala mavzer; tarihin çelik bir cümlesi olmak üzere müzeye koyuyoruz “Karlay” fakat “Evrak-ı Perişan” müellifiniz hani şu türbelerim dahi nasiriniz değil, “Karlayos: ... diyor ki: “Her ictimain son perdesi bir akşam yemeğidir!... Başka yerde ve başka şey etrafında toplanamıyorlar, yemek masasında kolaylıkla birleşirler; kadehle çatal arasında insanlar ne kolay kardeş olur...”

Nihayet inkılab pehlivanları da isyan etmiş ve şâha kalkışmış enbube-i hazmiyye değil mi? İhtilal kahramanlarının abidelerinde yüksek bir baş ve derin bir kalb arayanlar ekseriya biçare bir mide buldular. Bana bir inkılabçı getiriniz evvela haber vereyim ki açtır: ve onun mütemevvic kanını mütehayyic asabına tek bir mide ve ustasıyla tevzi’ edeyim: göreceksiniz ki demin tepenizde çırpınan o bayrak şimdi avucunuz içinde bir mendildir ve demin kanınızı içmek isterken şimdi nezlenizi hazmediyor!... . İnkılablar her yerde az çok bir kron meseledir.

1789 dan sonra Fransa’da ahali şaşmıştı: Bu nasıl şey? Diyorlardı. Bastil yıkıldı, hala buğday pahalı? Hukuk-u Beşer beyânname tasdik edildi, hala ekmeccilerin kapısı önünde dizilip bekliyoruz? Yalnız şehre manetinde inkılabın lehine, bir ayda iki bin nutk-ı irad edilsin, yine aç kalalım bu ne demek?... Nihayet erkeklerini mefreze-i askeriyyenin susturduğu kadınlar toplanıp bağırdılar: “Evlerdeki boş kilerlerin halini erkekler ne bilir? Onu annelere sorunuz!” barutsuz tabancalarla, süpürge sopalarıyla, maşalarla bu ihtilal ordusu meclis-i mebusana gittiği zaman, “mirabu” bunlara bir mutad-ı gayet hatibane ve kıyak bir nutk-ı irad etmek istedi, fakat bunlar o büyük hatibül-zam edecek derecede sade bir cümle buldular: “Ekmek isteriz!” Meclisin ruz-ı namesinde kanun-u ceza müzakeresi dahildi, fakat kadınlar daha müstemcil bir mesele haber verdiler: “Açız!” ve ilave ettiler: “Kanun ceza ne demekmiş, bizim ekmeğimiz yok!” Reis bunlara hemen yemek ısmarlattı; mebuslar kanun müzakere ederken kadınlar yemek yedi. Azizim, biz de meşrutiyeti otuz üç sene istemedikse zannederim ki, hazm-ı taam ile meşgul olduğumuz için istemedik ve ekme fiyatının beş para artmasına Paris’teki Jön Türklere beş firarının daha ilghakından fazla ehemmiyet veren bir padişâh, düşünüyorum ki, ahval-i ruhiyye mütehassıs imiş! Şüphesiz biliyordu ki insanlar kulağından değil midesinden yakalanır... Serhadden galiba dönen kumanda, eminim ki, düşman ordusunun emrmileri, kadar kendi askerlerinin midelerine karşı ayrı, vaz, ihtiyatı almıştır.

Duvanızı tevdi’ edeceğiz mahkeme reisi o gün öğle yemeği yiyememişse, tavsiye ederim, hasmınızla sulh oluruz ben hakimın namusunu tahakkuk etmem, yalnız sorarım; medyum mu? Ve günde iki defa doyabilir mi? Hekim için hasta ve hakim için tarafın dava bir parça et ve biraz ekmektir. Refikasının vaz’-ı hamal ücretini bulamayan bir hakime müracaat ettiğiniz gün, umman ki adaletin mecanen tevzi edildiği bir gün olsun! Ve hakime mecanne tevzi’ edildiği bir gün olsun! Ve hakime mecanen baktıracaksanız hastanız kabre veya kadre niçin tevdi etmemeli.

Siz ordunun kalbindeki hamiyyeti saymak isterken ben dağarcığındaki peksimetlerin mikdarını öğrenmekle meşgullüm. Ve zannederim ki asker kalbinden şâhiddir fakat midesinde cerihedar bayrağımızın kırmızı gölgesini mezc edelim, bir okka ekme de bir parça vatan ve biraz milliyettir. Gürültüyü tanzim ettiğimiz zaman musiki olduğu ve bir satr yazıyı bir az heyecanla yazarsınız bir mısra olacağı gibi siz de menfaatinizi birkaç kişiye nafi kılınız bîperva itiraf Hab-ı nefis biraz şişmanlasın millet mühabbetidir; ve aile muhabbeti biraz jimlastik yapsın vatan aşkıdır. Vatanperverlik, bir hassamlık değil mi?... Ve ahlaklı olmak işini bilmekten, namusluluk abdalıktan başka nedir? “İnsan namusunu

muhafaza etmişse, hayatta az şey kaybetmiştir” derken “Volter”, iffeti en büyük menfaat tanımak istemiştir sanıyorum. Maneviyatımız bir şiir ki mâddiyyâtımız aruzudur: Sabah kahvaltısı edemeyen bir adamın vatanperveriliğinden ben öğle yemeğine kadar şüphe ederim. Doymak için her gece birkaç kere soyunan kadının kocasından evvel milleti yoktu, dilencinin gömleğinden evvel bayrağı olmadığı gibi!... Eğer kaldırımlarda uzanıp açlıktan can çeşikirsenez bir araba tekerleğinden dudağınıza sıçrayan çamur hâk-ı vatandan mamül mü, değil mi hudud-u vatan haricinde, istediğiniz bayrağın gölgesine gömebilirsiniz, kemal-i istirahatle çürür! Aşk kadının, ve aşk vatanın erkeğinin karnını arzusu dairesinde şişirmek için müracaat ettikleri vasıtaadır: Birinin ebeye ötekinin açığıya ihtiyacı var. Şu toprağın vatan ve şu bezin bayrak olduğunu badel taam içilen bir cigara dumanı arasından ne kadar vuzuh ile hissediyorsunuz ve azizim hazm-ı taam esnasında millisiniz fakat aç kalınca beynel milelsiniz. Kanımız, ismi hûn hamiyet de olsa, nihayet hazm edilmiş bir tabak pilavdır vesika ekmeğin damarlarımızdaki şekline kan dediniz ve yerlerde görseniz “çamur!” diyeceksiniz mayiden kalbimizdedir diye, galeyan-ı iman beklediniz. Dilenciler, hastalar, cesedler, konuşmayan çocuklar, çıplak vücutları kiralık kadınlar... . Bunlar her hangi bir vatandan evvel nerenin evladıdır ve sade insandır: Ameleye “Düşmanınız kimdir?” dersiniz, devlet ve millet isimleri duymazsınız, insan isimleri sayarlar. En vatanperver zengin elinden tasarruf tapularıyla hisse senedlerini alıp yırtınız, yere eğilince göreceksiniz ki parça parça ettiğiniz şeyi bayrağıdır; ve artık onun gözüne Avrupa denilen mecmua-ı düvel üç yüz milyon kilometre murabbi toprak görünür.

Arş- yiğitler vatan imdadına

Fakat bizim imdadına koştuğumuz şu toprağa milli bir zengin “vatanım” derken ben mütereddidim ki altında yatan şühedamızın başlarını mı yoksa üstündeki buğday başaklarını mı düşünüyor.

Tahammülüm bitti, isyan ettim:

-Rica ederim, yeter... dedim. Dört zengine gayzın var, bütün bir milletten ne istiyorsun.

-Tuhaf söylüyorsun, dedi, benim onlara ne gayzım olabilir...Fakat onlardan “Maltas” ı hani şu “Toprak insanları beslemeye kîfâyet etmiyor mu? O halde nev- i beşer denilen kalabalığı azaltınız” diyen iktisad alemini fazla okumuşlar.

-İnsaf et, dedim, yalnız Çanakkale’de bizden sonra doğmuş bizden evvel ölmüş iki yüz bin şehidimiz var; bu bıyiksız cesedlerden biraz utanmalıyız, değil mi?

-İki yüz bine bir daha ilave et, dedi.

Baktım kendisini gösteriyordu. Dondum kaldım: demek hastalığını hekimler söylemiş, demek verem olduğunu biliyordu!... Sözüne devam etmek istedi, edemedi: öksürüyor, öksürüyor, öksürüyordu. Ağzına götürdüğü mendilini dudağına temas eden yeri kızarmıştı...Aynada yüzümü gördüm. Bende kızarmıştım.

Mithat CEMAL

(nr.1425, 4 Eylül 1919, s. 309-311)

D. TAHKİKAT-I EDEBİYYE SÛTÛNLARI

TAHKİKAT-I EDEBİYE SÜTUNLARI

Eslaf kimleri okumuşlar? Nasıl yazmışlar? Ve ne türlü yaşamışlardır? Suallerine ekseriya bir cevap vermeyen tezkiretî'l şuaara mecmualarının seng-i mezar kitabesi; yahud nufus tezkiresi kadar muhtasır ve ruhsuz sahifeleriyle bir edebiyat tarihi yazmak ne kadar güç olduğunu düşündük; ileride böyle bir tarih yazacakların eline bir malumat menbi' mültefitâne etmek istedik ve üdebamızın bir çoğuna birkaç sene evvel birer tezkire ile müracât ettik; aldığımız cevaplar:

-1-

12 Nisan 1326 tarihli germ-namenize şimdiye kadar cevap vermediğim için mahcubum. Bugün elime aldığım kalem beni çoktan terk etmiştir ki bunu da siz çoktan görmüş anlamışsınızdır. Lakin millet fetane yazılmış bir mektuba mukabeleten arz-ı teşekkür etmemeği her iki manasıyla mugâyır-ı edep bulduğumdan bir seneden ziyade imtidad eden gayr-ı ihtiyarî sukûtuma nihayet vermek mecburiyetindeyim. Binaenaleyh Hak fakirhanemde izhar buyurduğunuz âsâr-ı teveccüh ve muhabbetten pek ziyade mütehassis ve müteşekkik olduğumu size ityan ediyorum. Bugün hatırınızda olup olmadığını bilemediğim o mektubunuzdaki meseleye gelince: Arap üdebasıyla pek o kadar meşgul olmadığımı İran şuarasından Sa'di ile Hafızî ve Firdevsî' yi sairlerine tercih ettiğimi ve Frenklerden ise Shakespeare, Lamartine, Racin'den başkalarıyla tevaggulum mahdud bulunduğu ve Romantizm, Realizm, Senbolizm, Klasizm meslekleriyle benim bile bile hiçbir münasebetim olmayıp asar-ı kemterânemden bunların cümlesiyle ihtilatta bulunduğuma kail olanlar var ise de itikadımca – Hamidizm – den başka sâlik olduğum meslek gösterilemeyeceğini ve eslaf-ı Osmaniye içinde sâir üdebamız gibi kudemadan Fuzulî, Bakî, Nabî, Nef'î, Nedîm, Galib ve emsal-i azam şuarayı kemal-i ihtiram ile yad ve hatta bunlardan bazılarını taklidi dahi itiyad ettiğim malum ise de en salih feyz ve ilhamı Şinasi ve Kemal ve Ekrem mektebinden telakki eylediğimi; kendi âsârımdan hangisini takdîr ettiğime gelince: Bunlar evlad kâbilinden olmakla birini diğerinden ziyade sevmek kâbil olmayıp cümlesini de kâh takdîr ve kâh tekdîr etmekte kaldığımı beyana müsaraat eder- Hayat-ı Hususiye-i mesainizin hudud-ı esasisi nedir? – Sualine cevaba da edebiyat, siyaset ve bir de ma'ateessüf hevaiyattır derim.

Abdülhak Hamid

TAHKİKAT-I EDEBİYE SÛTÛNLARI

Eslaf kimleri okumuşlar? Nasıl yazmışlar? Ve ne türlü yaşamışlardır? Suallerine ekseriya bir cevap vermeyen tezkiretü'l şuara mecmualarının seng-i mezar kitabesi; yahud nufus tezkiresi kadar muhtasır ve ruhsuz sahifeleriyle bir edebiyat tarihi yazmak ne kadar güç olduğunu düşündük; ileride böyle bir tarih yazacakların eline bir malumat menbi' mültefitâne etmek istedik ve üdebamızın bir çoğuna birkaç sene evvel birer tezkire ile müracât ettik; aldığımız cevaplar:

-2-

1) Sembolizm, realizm mesleklerinden hangisine salık olduğumu soruyorsunuz. Eğer rüfekâ-yı mesleğimizden birisi şu üç mezheb-i kalemîde birine intisâb ciddi iddiasında bulunmuş ise bu dava bendenizi ancak mütebessim bırakabilir. Zira, bildiğimize göre üçünün de bizim edebiyatımız ve ali'yül husus edebiyat manzumemizle münasebeti yoktur. Biraz izah edeyim: Sembolizm dairesinde tanzîm edilen eş'ar, anlaşılma için nâzım ile kâri'ni arasında az çok uzun bir müddetten beri tekrar etmiş bir mukâvele-i zımmîye sayesinde bazı kelimat-ı maanî-i lağviyye ve ıstilahiyeleri haricinde bazı medlulâtı müfîd olamlı. Meselâ bir şâir: "Nergis-i cananı takbîl eyledim" demiş olsa karî'nden, edebiyat-ı kadîmemizle ülfetî olanlar "Nergis-i cana" terkiibinden "Dide-i yâr" manasını istihrâc edebilirler. Zirâ "Nergis-i çeşm", "Nergis-i dide" izafet-i teşbihîyyeleri asâr-ı kudemada o kadar görülmüştür ki o eserlerle istînas-ı dimağîyyesi olanlarca "nergis" kelimesi manâyı lağviyyesi ile münasebeti olan "göz" kelimesini hatıra getirir... İşte anlaşılma arzusunun vazgeçmeksizin sembolik şiir yazmak ancak böyle "çeşm" ile "nergis" gibi münasebetleri olan birçok kelimât ve efkâra malikiyyet sayesinde mümkün olabilir, halbuki lisanımızda daha doğrusu edebiyatımızda bu lehçe o kadar teng ve mahduddur ki yalnız sembolizm sahasında icale-i kaleme kalkışan bir şâir şayan-ı merhamet bir yoksulluğa mahkûm kalır. Binaenaleyh kendim şiirde sembolizm taraftarı olmadığım gibi erbab-ı nazmımızdan hiçbirinin de muhafaza-i ciddiyet etmek şartıyla sembolik olamayacağına kâni'm.

Realizm eğer Emile Zola'nın nazariyat-ı malûmesine mûlayîm eserler yazmak mesleği ise bunun nazımda pek ve yâbis neticeler vereceğinden eminim. Realizm mesleğinin mehd-i zuhûru olan Fransa ve Almanya'da Emile Zola'nın nazariyatına muvafık neşîdeler vücuda getirmiş bir şâir tanımiyorum. Zola, Dode, Maupposant gibi mekteb-i hakikûn esâtizesinin nazımları bile "realist" değil, "naturalist"dir. Yok eğer realizm tabiriyle "gayrişahsi = impersonel" eserleri cem ediyorsak, evet, bu itibar ile külliyyat-ı nazmiyyemizde bazı "realist" parçalara tesadûf edilebilir. Kendi hesabıma söyleyebilirim ki ben realist değilim. Ve eğer manzumelerim arasında gayri şahsi olanlar varsa farkına varmıyarak realist du verdiğim saatlerin mahsulüdür. İlave edeyim ki kendisine program olarak realizm nazariyatını kabul etmiş bir Osmanlı nâzımı da tanımiyorum.

Romantizma gelince: malumalinizdir ki, bu da evvela, Almanya'da bir de Fransa'da Klasizme karşı bir isyan dimağı idi. Üç asır kadar devam eden Yunan mukallidliğinden yorulan fikirler klasizm mesleğinin esaslarını tahrîb eden nazariyat-ı edebîyeyi kemal-i suhuletle kabul etmiş, romantizme ragıb olmuştu. Halbuki bizde Avrupa'dakine muâdil bir klasizm devr-i cereyân etmedi, bizim İran mukallidliği ile geçindiğimiz zamanlarda da "filan ve filan kelimeler necîb ve nezîhtir, nazıma dahil olabilir, filan filan kelimeler galîzdir, havza-i neşaiden mehcûr kalmalıdır" gibi bir asalet-i lağviye şalnamesi mevcut değildi. Victor Hugo'nun "Kromovel" mukaddimesindeki nazariyat maluması bizim edebiyatımıza kabil-i tatbik değildir, bâhusus elfâz itibariyle eğerki Namık Bey edebiyatımıza hafif bir romantizm çeşnisi vermişlerse de itibariyle bu vadide ne bendeniz, ne de muasırlarım onlara peyrev olmadık.

Şimdi, zannederim soracaksınız ki, “Öyle ise sen nesin?” Eğer bir şey olmak için sâbık-üz-zikr üç meslekten birine mensub olmak meşrût ise bendeniz hiçbir şey değilim. İtiraf edeyim ki itikâdımca şair olmak o mesleklerden birine intisâb, zarurî değildir.

Edebiyat, sanayi-i nefiseden biri olduğuna ve sanat güzellikten başka mi'yâr tanımayacağına nazaran herkesin mesleği eserlerinde te'mîn-i melâhat için müracaat ettiği vesaitin mecmûdur, sanırım. İtikadım, bu olduğu için mesalik-i malumeden hiçbirine esîr olmadım. Ve olmak lüzumunu hissetmedim. Ve artık anlarsınız ki güzelliğinden başka bir mesleğin mürevvici de olamam.

2) Arabdan kimseyi okumadım. Mamafih arab tarih-i edebiyatını, edebiyat-ı arabın revş-i tekamülünü bir fikr-i umûmî, bir mefhûm-u külli şeklinde bilirim.

Acemden yalnız Hâfız divânî ile şeyh Sa'dî'nin âsârını okudum. Frenklere gelince, Fransız, Alman, İngiliz, İtalyan üdebâ-i meşhuresinin başlıca eserlerini hemen kâmilan okuduğumu zannediyorum.

Beğendiklerim: Fransızlardan Lafonten, Molier, Victor Hugo, Lamartine, Richepen, Albert Samen, Almanlardan Goethe, Schiller, Kalviştok. İngilizlerden Shakespeare, Milton, Bayron. İtalyanlardan, Dante, Danonçiyö, Amici Fevgassero. .

3) Gerek bendeniz ve gerek muasırlarım üzerinde icra'i te'sîr eden en ziyade Fransa'nın Parnasyon şairleri, Kope, Prudomme ve emsâlidir. Bunlardan başka Albert Samu'nun kendi uslubunda nüfuzu olacağını zannediyorum.

4) Fuzuli'yi

5) Matbu' eserim: “Hac Yolunda” gayri matbu: “?”

6) Kemal Bey merhumun her müellifin asarına karşı vaziyeti hakkındaki sözünü tahattur buyurunuz. Mamafih itiraf edeyim ki bendeniz asarıma karşı pek az müşfik bir pederim.

7) Aliyy-ül-umûm san'at ve aliyy-ül-husus edebiyat için güzellikten başka gaye tanımam. İtikadımca güzel bir eser vücuda getirerek kari'lerinde tatlı bir hülya uyandıran şair muvaffak olmuştur. Rica ederim, tahattur buyurunuz ki itikadımın böyle olduğunu söylemekle eserlerimin güzelliğini iddia etmiyorum. Yazdıklarımın birkaçı ile bazı karîn-i mümtazeye bir heyecan-ı latif bahş edebilmiş isem kendimi ta'kip ettiğim gayeye vâsıl olmuş add ederim. Fakat buna nail oldum mu?

Cenab Şahabettin

(nr. 1422, 14 Ağustos 1919, s. 272)

-TAHKİKAT-I EDEBİYYE SÛTÛNLARI-**-3-**

Basra 24 Şubat 1320

Mesalik-i edebiyeden hangisi dahilinde yazı yazdığımı en mukaddes tanıdığım şeylere yemin ederim ki ben bilmem. Nasıl çalıştığım da katiyyen meçhulümdür. Sözde edebiyat ve siyâsiyyâta ta'lik eden yazılarımın belki on misli, yirmi misli kadar meclis kararlarıyla muhasebedir, kenarlarına müstemid şeyler yazdım. Hayat-ı mesaim uslub-u îfâdemden daha perişandır, hayat-ı hususiyem daha muntazam olmadığı gibi. Bazen bir ay hacre-i iştigalime kapanır ve bilâ inkıta okur yazarım. Bazen haftalarca en ziyade kaçtığım tiksindiğim edvat-ı karait ve tahrir olur. Arab şairlerinden hiç birisini, şahsiyet beyânımda avamil teşekkülden olabilecek kadar okumadım. Bu lisan-ı asar edebiyesinden suhuletle istinbât mail edecek derecede bilmem. Bi-l-umûm mahfuzât-ı Arabiyenin elli beyti tecâvüz etmez. Daha pek genç iken elli müteceviz acem şairinin üç binden ziyade beytini ezberlemiştim. En çok sevdiğim Avni'dir. Eğer bir acem şairinin yazılarında nüfuz-u dehası mahsus veya mevcut olabilirse o da Avni'den başkası olamaz. Fakat büyük şairle küçük muharrir arasında üç yüz sene ile üç büyük kilometre vardır.

Avni kadar Victor Hugo'yu da okudum . Edebiyat-ı insaniyenin bu en yüksek şahikası karşısında ne kadar eyyam ve leyal-i temâşâ ve tahassüs geçirdiğimi tasvir edemezsiniz. Victor Hugo kadar İngiliz şair Bayron ile Norveçli İcsonu da okudum. İngiliz ve Norveçli Lisanlarını bilmediğim için her ikisinin asarını Fransızca tercümelerinde tetebbu' etmekle iktifâye mecbur olmuş ve bununla beraber güzelliğini ve bilhassa İcşenin razirepray idrâk olan mehasin laymotunu hayran hayran temâşâ edebilmişim. Şu üç şair-i garimden başka nazımda Lamartine ile Sully Prudomme, nesir ve hikâyede Alfonse Dode ile Emile Zole çocukça okuduklarımdır.

Lisanımızda yeniler kadar eskilerin de mahlukat-ı maneviyesindenim. Ve Ahmet Paşa, Fuzulî, Bâki, Nef'i, Nabî, Ragıb Paşa'dan hala zevk-yâbadım. Şeyh Galib'den bir şey anlayamadım.

Müteahhirin üdebâdan Şinasi merhumun ben de doğrudan doğruya hiçbir feyzi yoktur. Ziya Paşa'yı çok sürse de lemeat-ı dehasından mevcudiyet-i mazlemem hisseyâb olamadı. Fakat ondan sonra gelenler böyle değildir. Sırasıyla Abdülhak Hamit, Namık Kemal, Mahmud Ekrem, Ebuziya Tevfik, Sezâi Beylerden pek çok müstefid oldum. Muasırlarımdan fikr ve idrâkımı en çok tenvir eden zavallı Abdullahalim Memduh olmuştur. Son nefesine kadar bana karşı huvvet-i vicdaniye muhafaza etmiş olan bu bîinasibin baht ve ömrün ziya-yı nâ-be-bengtamına ben de son nefesime kadar acıyacağım. Bu günleri görmeye biçare herkesten ziyade müstehak idi. Burada gözlerimin yaşardığını hissediyorum. Geçeyim.

Dünyada pek az adam vardır ki zamanının eshab-ı tefekkürüne mağlub-u nüfuz olmasın. Hem –sinnlerimden Tevfik Fikret, Cenab Şâhabettin, Halit Ziya Bey'leri daima severek okudum. Dader-i vicdanım Süleyman Paşazade Sami'nin meveddet-i kıymettarı gibi refafet ve sohbetiyle de ihyâ-yı edeb etmişim. İşte size hüviyet, i maneviyemin tarihçe-i bî-sudu.

Süleyman Nazif.

(nr.1425, 4Eylül 1919, s. 311)

TAHKİKATI EDEBİYE SÛTÛNLARI

Eslaf kimleri okumuşlar?Nasıl yazmışlar?Ve ne türlü yaşamışlar?Suallerine ekseriyâ bir cevap vermeyen tezkiret-üş-şuarâ mecmûalarının seng-i mezar kitabesi, yahud nüfus tezkeresi kadar muhtasır ve ruhsuz sahifeleriyle bir edebiyat tarihi yazmak ne kadar güç olduğunu düşündük; ileride böyle bir tarih yazacakların eline bir ma'lûmât-ı menba' tevdi'etmek istedik. Ve üdebâmızın bir çoğuna birkaç sene evvel birer tezkire ile mürâcaat ettik. Aldığımız cevaplar:

1) Arab edebiyatıyla sathî bir sûretle müşteğil oldum ve ihtimal ki böyle müteavagıl olmadığım için ondan zevk-yâb olamadım. Şûrâ-yı Arap içinde "Kays Âmiri eşânı görüp okuyabildiğim Arap şâirlerinin bence en hasisi ve büyüğüdür.

Acem şâirlerinden en ziyâde örfiyi sever ve takdîr ederim. Frenk müelliflerinin âsârından eski yeni . epeyce şeyler okudum. Şâirlerinden eğer böyle bir tefrîk caizse – Lamartine, Hugo Sully Prudomme; nâsirlerinde Zola, Dode, Maupossant en çok tetabbu' ettiklerimdir. Rüstane oldukça âşinâyım. Yeni şâirlere de bîgâne kalmamaya çalıştım. Mutala' cedisi olduğumuz müellifler bi-t-tabî bize birer ma'lûm, birer rehber olmuşlar, bizde az çok bir te'sîr bırakmışlardır. Fakat matluka o te'sîrin altında yazı yazmak lâzım gelir mi bilmem. Te'sîratına matluk olarak tâbî olduğum tabîyetle insaniyettir.

2) Dâimâ bir gaye-i hayale

3) "Yazıda mesleğiniz nedir?" den ibaret olan bu sual pek mühim olduğu için cevabı pek vasi' olabilir. Bundan maksat hangi şubeye istigal ettiğimse şimdiye kadar hemen yalnız bir takım manzumât ve neşriât yazmakla meşgul olduğumu hangi mektebi kabul ve tercih ettiğimse hiçbir mekteb tanımadığımı söyleyim bence filân veya falan mekteb yok, iyi veya fena, güzel veya çirkin var. –Tiyatro yazmak isterim

4) Hayat-ı hususîye mesâfmin hudud-u esasiyesini ben de tayin edemem ki tebeyyün edebileyim.

5) Eserlerim içinde en ziyâde sevdiğim yazmadıklarımıdır. Bu cevab-ı garabetime bir mukabele-i şâirane gibi telâkki ile kani' olmayarak mutlaka ısrar ederseniz bende diyeceğim ki yüzlerce manzumeler içinde matluk ve kat'i olarak filân demek bence doğru olamaz. Bir şâirin mahdûd bir vadide yazmasını tecviz etmeyenlerdenim. Vadi taaddüd ve telâlûf edince tercihen sevilen eserlerde taaddüd eder bununla beraber ve bu fikre binâen "Tayf-ı Girizan" adlı bir iki yüz sahifeden müteşekkil ve kısım-ı azami gar matbu' bir neşide-i devr ü deraz en sevdiğim eser-i naçizimdir.

Faik Ali

TAHKİKAT-I EDEBİYYE SÛTÛNLARI

Eslaf kimleri okumuşlar? Nasıl yazmışlar? Ve ne türlü yaşamışlar? Suallerine ekseriyyâ bir cevap vermeyen tezkeretül şuarâ mecmûalarının seng-i mezar kitabesi, yahud nüfus tezkeresi kadar muhtasır ve ruhsuz sahifeleriyle bir edebiyat tarihi yazmak ne kadar güç olduğunu düşündük; ileride böyle bir tarih yazacakların eline bir ma'lûmât-ı menba' tevdi' etmek istedik. Ve üdebâmızın bir çoğuna birkaç sene evvel birer tezkire ile mürâcaat ettik. Aldığımız cevaplar:

1) Suallerinize kısaca cevap vereceğim

Hiçbir meslek-i edebîyi meşv-ı ittihâz edip ona tevfik hareket etmedim. Fikren Realizm taraftarım. Eserlerimde buna muvaffak olabildim mi? Burasını iddiâ' etmek bana düşmez. Erbab-ı takayyüd tayin eder.

2) Garb, Acem müelliflerinden hiç birine zerre kadar bir şey medyun değilim. En çok Bourget'i, Zola'yı, Dode'yi, Flaubert'i, Mouppasant'ı, Balzac'ı hâsılı realistleri okudum. En çok Pol Borje'nin taht-ı te'sîrinde kaldım zannediyorum.

3) Yazılarımla yürüdüğüm gaye hissettiğimi tebliğden başka bir şey değildir. Edebiyatın bir vasıta değil, bir gaye olduğuna kani'yim.

4) Tarık, Sabah, Servet-i Fünûn, İkdâm, Tanin gazetelerine yazı yazdım.

5) En çok beğendiğim yazım hiç takdir edilmeyen "Hayal İçinde" romanıdır.

19 Teşrin-i Evvel 326

CAHİD

(nr. 1428, 2 Teşrin-İ Evvel 1919, s. 346)

TAHKİKAT-İ EDEBİYYE SÛTÛNLARI

Eslâf kimleri okumuşlar? Nasıl yazmışlar? Ve ne türlü yaşamışlardır? Sevenlerine ekseriye bir cevap vermeyen tezkirt-ül şu'arâi mecm'ularının seng-i mezar kitabesi yahud nüfus tezkiresi kadar muhtesir ve ruhsuz sahifeleriyle bir edebiyat tarihi yazmak ne kadar güç olduğunu düşündük. İleride böyle bir tarih yazacakların eline bir ma'lûmât-ı münebb'î tevdi' etmek istedik. Ve üdebâmızın birçoğuna birkaç sene evvel birer tezkire ile mürâc'at ettik. Aldığımız cevaplar:

Hayâlilik ile hakîkiliği merc ederek kendim için m'utedil bir meslek t'ayin etmek istedim.

Nazmımla bugün yürümek istediğim gaye rezil ictimâiyemizi ortaya koyup halkı bunlardan teneffüre çalışmaktır. Zaten ş'ire "Sâdi" mesleğini taklid ile başlamıştım.

Arapları çok okudum. Hamasiyatta Antere'nin ibn-i Firas'ın bikemiyatta Mütenebbî'nin gazaliyatta ibn-i Farîz'in Mecnun'un âşıkıyım. Endülüs ş'urasının nezâheti beni hayran eder. Acemlerden Sadi'yi pek çok okudum. Öyle zannederim: En çok tesir altında kaldığım edip Sadi olacaktır. Mısır müftüsü Şeyh Muhammed Abduh ile Mısır efâzıl-ı şebânından Muhammed Ferîd Vecdî'den gayet büyük istifâdem oldu. Frenklerden en çok sevdiğim Lamartine ile Dode'dir.

Müste'âr isim kullanmadım. Kendi ismimle vaktiyle yalnız resimli gazeteye, sonraları da yalnız sırât-ı müstakime yazı yazdım.

"Fatih Cam'î" ile "Seyfi Baba"yı beğenirim.

Matbu' eserim "Müslüman Kadını" ünvanıyla ittişâr eden mütereccüm bir kitaptır. Gayr-ı matbu' eserlerimde mecmu'a-i eş'ârım ile isbât-ı vacib için yazılmış "Hadikâ-i Fikriyye" Müslümanlıkla medeniyeti tedkik maksadıyla t'elif olunmuş. "Hamiyet ve İslam" namındaki iki eserin tercümesidir. Şeyh Muhammed Abduh'un dîni, ictimâî makalelerini de tercüme ettim.

Eslâftan Fuzulî'yi müteharrinden Kemâl'i, Ziya Bey'i hayatta olanlardan da Hamid'i pek sever, pek takdîr ederim.

(nr.1429, 2 T.E. 1919, s. 360)

Mehmet Âkif

TAHKİKAT-I EDEBİYYE SÛTÛNLARI

Suallerinizin cevabını yazıyorum.

Bahs buyurduğunuz mesâlin tahrir-i hudud-ı asliye üzerinde mu'ayyen bir hüviyet göstermekte ise de teferruatda şahsa teb'aen bînihaye tefirât ile zahirdir. Meselâ realist olan iki muharririn realizmi başka başka telakki hiç olmazsa muhtelif suretlerde tatbik ettiğini daima görüyoruz. Şu kayd-ı ihtiraziyi arz ettikten sonra insaniyet-i mütefekkiyeye yakışan meslek-i edebiyenin realizm olması lazım bulunduğu geleceği fikrinde bulunduğumu söylüyorum.

Arap müelliflerini okuyacak kadar Arapça bilmem Acemlerden Sadî'nin hayranıyım. Arap müelliflerinden – edebiyata maksur olarak – Hugo'yu, Musse'yi, Lamartine'i, Racine'i, Molier'i, Korne'yi, Goye'yi, Prudomme'u, Zola'yı, Dode'yi, Flaubert'i, Mouppasant'ı, Fransızca mütercim Şekspir'i çok okudum. Müellifin sâire-i miyanında Boudler, Verlen, Rene'yi de tedkik ettim. Şekspir'le Molier'i ve – sır şair olmak üzere – Hügo'yu çok yüksek görürüm.

Bahis sırf edebiyata ait olarak hangi müellifin daha ziyade taht-ı tesirinde bulunduğumu şimdi göremiyorum. Çünkü hayatımın edvar-ı muhtelifesinde bu müelliflerinden bir kısmının ayrı ayrı tesirâtını hissettiğimi bilirsem de şimdiki muhasala-i tesirimi falân veya filan müellife atfetmeye imkan bulamıyorum.

Manzumatımda telakkiyatımı tasvirden başka bir gaye takip ettim. San'at, san'at içindir nazariyesini – bazı takayyidât ile – kabule mailim. Mensuratımda şiirin bütün havadis-i kevnîye gibi revâbit-ı müsemmereye tâbi' olduğunu, zevk – şahsidir iddiasıyla 'ulûm-i edebiyatı mahkum-ı keyf ve hûş etmek isteyenlerin zehâbı yanlış olduğunu ispât etmeyi bir gaye ittihaz eylemişim.

Yazılarım makalât-ı müteferrikadan ibaret ve bir ism-i umûmiyeden mahrumdur. Mecmua-i manzumatımı da henüz neşrettim.

Yazdığım manzumeler içinde "Valideme" ünvanlı bir şiiri kendimce pek samimi olduğu için severim.

Şimdiye kadar hep "H. Nâzım" nâm-ı müst'âriye Servet-i Fünûn'a bir aralık m'alumâta mensûr, manzum eserler verdim. Diğer bazı resâil-i mevkûta ile neşredilmiş olanlar da vardır. Zannederim. Bazı cerâid-i yevmiyeye de yazdımsa da bunların edebiyata t'alik edeni pek azdır.

Suallerinize mümkün olduğu kadar muhtesir ve müfid cevap vermek istedim. Bilmem kâfi mi?

Sa: 16 Teşrin-i Sâni sene 336 Halep Vali-i İsbaki

Reşid

(nr.1430, 9 Teşrin-i Evvel 1919, s. 371)

VI. FELSEFE

EDEBÎ VE FELSEFÎ GEZİNTİLER

SCHOPENHAUR

“Alem, benim gösterişim vechiledir. ”

Biz, yalnız hâriçten aldığımız intibaâtı, dimâğdaki karışık bir ameliyeden sonra bilgi halinde izhar edebiliyoruz. Binaenaleyh bütün bilgilerimiz meşhûdât ve mahsûsâtımızın bir neticesidir. Manzaraların görünüşü, bir âcın şekli ve sonra hurde binlerle fark edilen zerrevî cisimler merkez-i hissiyemizi müte’sir ederek mevcudiyetini duyurur. Göz haricinde ziyânın, kulak hâricinde sadânın, burun hâricinde rayihanın, mevcut olmadığı gibi dimağ haricinde de âlem yoktur. Schopenhaur bu meşhur nazariyesini – Yunan riyazunundan “Öklid”in bedahatleri ayarında bir buluşumdur – diye ilân ediyordu.

Filozofun bu fikri diğer bir mufassıl fıkrasıyla daha iyi izah edilir.

- “Karşımda, temasından mahzuz olduğum iki muntazam cisim bulunuyor.

Biri: Altın kulplu, etrafı işlenmiş, akid bir vazo...

Diğeri: Müteazzıv bir vücud... İnsan. . Onları, uzun müddet hariçten seyrettikten sonra, “zeka”mdan dahiline nüfuz etmeyi temennî ettim. Bana müsâade etti. Birinin içinde hevâ-i nesîminin sıkletinden ve cismî terkip eden mevâdın birbirini tutan mütekâbil cazibesinden başka bir şey yoktur.

Fakat diğerine nüfuz etmecliğim pek büyük hayretimi mücib oldu. Müşahidâtımı nasıl nakledeyim? Peri efsâneleri, masallar bundan daha hayret engiz değildir.

Bu cismin, baş tesmiye ettiğimiz ve diğer bütün ecsâm gibi boşluğu işgal eden kısmı dâhilinde neler görüyordum!

Bütün bir âlem... tahviller ve telvinler... Kendi aksim! “Decart”, “Bercele” gibi filozoflar da böyle düşünmüşlerdi. Bu sûretle dimağımızda kâinâtın bir gölgesi yaşadığı itikâdı, eski hintlilerin “Vedatizm” dahil olarak âlemin bir rüyadan ibâret bulunduğu kaziyyesi meydana çıkar.

Hissettiğimiz kâinât, kendisini yaşatan ve idâme ettiren bir fâile ihtiyaç gösteriyordu. “Schopenhaur” bunu mazlum ve kör bir irâde olarak tasvîr etti. Bu irâde taşlarda uyuyor. Nebâtâtta harekete geliyor ve insanda tekâmül ediyordu. Ve sevk-i tabii ile müteradif bir mahiyette idi. Gerek zekâ, gerek vicdan bu esâsî duygudan teselsül ederek bugünkü kemâline vâsıl oldu. Meşhur âlim Emil Zola da: “Dünyada her şeyi yaşamaya sevk eden irâdeden başka kuvvet yoktur... Bu kuvvet ki insanı gittikçe daha mütekâmil ve yüksek bir gayeye sevk eder. ” diyor.

Schopenhaur bedbîni üzerine müesses bir sistemi vardı. Fakat bu husus güzellik, çirkinlik meseleleri gibi nisbî bir mahiyette olduğu için umûmî olmaktan ziyâde, ferdî bir kıymeti hâizdir.

Hayatı, sebepsiz bir irâde içinde dâimâ arzukâr, dâimâ muzdarip, her dakika bin mücadele ve nihâyet ölüm... olarak tasavvur etmiştir...

Daima zorlayan, kıran, deviren,

Mahveden ... sonra mahvolan bir ten.

T. F.

Bediyyâta ait fikirlerinde “Schopenhaur” daha asîl yolları takip etti.

İnsanda iki hâlet-i ruhiye vardı. Arzular dâimâ ızdırapların menbaı oluyordu. Hayat ise irâdenin eseri olduğu için her yaşayan muzdaripti. Bu ızdırap uzviyyetin mükemmeliyeti nisbetinde bulunuyor, dehâ sahibi ise diğer alelâde insanlardan fazla muzdarip oluyordu. Fakat âlemin temaşâsı karşısında geçen istiğrakve tahayyül saatleri irâdeyi tenvim ile sükûn ve saadet bahşediyor, ızdırapları unutarak tabîat karşısında bedîî dakikalar yaşıyorduk.

Schopenhaur eserlerini neşrettiği zaman Almanya'da bedîyât bir moda hatta bir din hükmünde idi. Sanat bir süs olmaktan ziyâde tasavvufî bir bulutla dimağları sarıyor, bir mâba'd-üt tabiiyyât vücûda getiriyordu.

Bugün bile yalnız sanat bize zâyi' bir cinnetin kapılarını açabiliyor. İçtimâî kanunların tunç mahpuslarından ancak bu yollarda halas olabiliyoruz.

Mermerin zî-ruh bir şekil alması "Mikelanj"ın ruhunu nasıl büyük sevinçlerle doldurmuşsa, "Rafael" sanatkâr fırçasıyla sevgililerin saçlarını tararken ne derin zevkler hissetmiş, "Mozart"ın âhenkleri bestekârını nasıl münis dalgalarıyla teselli etmişse bugünün sanatkarlarını da bu ilâhî güzellik aynı saadetleri veriyor.

Birlikte öyle tâdlı zamanlar geçir ki ruh

İster seninle bir ebedî zevk-i imtizâc.

T. F.

Sanatın en güzel kısımlarından biri de şiirdi. Schopenhaur şairi derin bir nüfûz ile safahât-ı hayatı ve tarihi tahlil eden bir mudakkik olarak kabul ediyor. İnsanlığın "gâye-i kemâli"si şâirde tecessüm etmişti. Bu sûretle dehânın tarifini de onların "hadis"leri dahilinde görmüştü. İnsanlığın yetiştirdiği bütün büyük dehâlar kuvvetli bir "....."sahibi şahsiyetlerdir.

Bu mümtaz hilkatler yine filozofun düşüncesine göre içtimâî hayatın mütelevvin ceryanları arasında yaşamaya tahammül edemeyerek haricin sadmâtine bigâne, insanlardan uzak, kendi âsmanlarında tîrâne kalırlar... Dâhinin kendine mahsus sefâletleri aczleri hatta bazen cinnete yakın hareketleri görülür.

Schopenhaur uzletinde insanlara karşı büyük bir kin besliyor, Alman olduğuna bin kere nedâmet ediyor ve bütün muasırlarını bir nev'î deli farz ediyordu.

Tefekkür tarihinde, irâdeden başka bir kudret olmadığına şiddetle kali' bir filozof olarak yaşayacaktır. İtikatlarında "bûdbest" olmuştu. Hâkimliği inzivada, lakayt bir tefekkürde – bir tabîat şairinin jurnalindeki "Buda" tasvîrinde olduğu gibi* – kullî bir itikafda bulmuştu.

6 Ağustos 1918

Hasan Zeki

(nr.1405, 8 Ağustos 1918, s. 7)

* Servet-i Fûnun numara (1403) sahife 391

VII. GÜNCEL YAZILAR

GALİP PAŞA MERHUM

Mekteb-i Mülkiye'nin yetiştirmiş olduğu erbabı zeka ve irfandan Galip Paşa'nın, birkaç gün evvel sıhhati, hayatın her türlü elem ve ıztırâbâtına rağmen azim ve tahammülü yerinde iken, nâ-gehâni denecek surette, fânî hayata veda etmesi, kendisini cidden seven fazilet ve irfanını büyük bir ihtirâm takdîr eden üdebâsının kalplerinde pek derin bir hiss-i teessür hâsıl etmiştir.

Galip Paşa İzmirli idi. Mekteb-i Mülkiye'den neşe'tinde, 1303'de, Aydın vilayeti muayyen memurluğuna ta'yîn olunmuş, orada bir iki kaymakam vekâletinde bulunduktan sonra asâleten Sümbeki Kaymakamlığına ta'yîn edilmişti.

Muhtelif kaza kaymakamlıklarında bulunduktan sonra Bingazi mutasarrıflığında bulunmuş ve böylece Memâlik-i Osmaniye'nin bir çok yerlerinde, iktidâr ve ehliyeti ile, isabet-i nazarını, iffet ve faziletini tanıtmış idi.

Ba'de valiliğine irtika' ederek bir müddet Kastamonu valiliğinde bulunmuştu, Balkan Muhârebâtı'nın alevlendiği büyük hengame sonrasında Kosova valiliğinde vatanına, milletine, devletine hüsn-ü hizmete çalışıyordu.

Galip Paşa teceddüde sahib, ciddi bir tahsîl ve metin bir terbiye ile mümtaz, lisan-ı âşinâ, kelimenin tam manasıyla ciyâdet-i fikriyesiyle nezahet-i külliyesi müterâdif, kâmil bir lisan idi.

Çanakkale Muhârebâtı'nda, tahsîli, terbiyesi, hamaseti pek bir zabıt olan büyük mahdumun şahâdeti, bu muhterem için felaketli darbe olmuş, fakat oğlunun millet uğrunda, muhafaza-i vatan yolunda şanlı ölümü ile yüreği parçalansa da azim merdanesi sarsılmamış idi.

Bu muhterem vücudun ziyâ'yı ebedîsi üzerine, hem bütün akraba ve ehlibâbısını ve hem kendimizi ta'riyet. Cenâb-ı Hakk'tan sabr-u teselli eyeriz.

14. VAGON ŞEKER MESELESİ

Azâm-ı millet - Mithat Paşa merhum Evrâk-ı yevmiyede münâkaşa edenler 14 vagon şeker meselesi bahsinde bâni-i meşrutiyet ve hâmi-i hürriyet büyük Mithat Paşa merhumunun nâm-ı mübecceli etrafında dedikodular yapılmış olması azâm-ı ümmete kalplerinde ebedî bir nişane-i takdir ve ta'zim beslemekte ve bunu evlâd-ı ve ahfâda nakl etmek istemekte olan erbâb-ı hiss ve fikir arasında haklı bir te'sîr ve galeyânı bâdî olmuştur.

14 vagon şeker meselesi ki sahte bir vesika ile gümrüğü verilmeden çıkarılmak istenilmiş iken, memuriyenin dikkat ve yakolizası ile buna imkan bulunamamış, bilâhare ma'ruf nazır sâbıkı ve Kastamonu meb'usu, Mithat Şükrü Beyefendi'nin dâhil bulunduğu şirket nâmına devr ve gümrükten ihraç edilmiş olan şekerler üzerine tekevvün etmiş ve divâniye meb'usu Mithat Paşanın necl-i muhteremi Ali Haydar Mithat Beyefendi'nin matbuatta neşriyyât ve irşâdâtıyla meydana çıkmış, nihâyet tahkikat adliyeyi istilzâm eylemiştir. Mithat Paşa merhumun nâm-ı muazzamını şâibedâr etmeye maa-t-teessüf vesile tutulmuştur.

Mithat Paşa'ya isnat edilmek istenilen nakiseden, kulûb-u millette ebediyen yer tutan bu recül-ü azâmın ve münezzeh bulunduğunu erbâb-ı ezân ve ashab-ı hamiyet ityân ve ispât ile ahdlere düşen vazife-i müdâfaayı îfâ etmişlerdir.

Şükrü Beyefendi tarafından, Ali Haydar Mithat Beyefendi'ye oldukça hiddet ve infial âsârını gösteren bir mektup gönderilmiş, bu mektup nasılsa matbûât sahifelerine düşmüştür.

Esasen biz burada şeler meselesi ile meşgul olacak değiliz. Ancak bu mektupta - sebep ve hikmeti, saikine olduğu bilinmeden - Mithat Paşa'ya tevcih edilmiş olan ta'riz ve itham üzerine milletin bu ulu zâtına ve nâm-ı âlisine karşı vak'ı olan tecâvüzle bunun men' ve def'i etrafındaki münakaşâtı işaret etmek istiyoruz.

Sati Bey, herkesden evvel "Azâma Hürmet" sernamesiyle "Vakt"de neşr olunan müdâfaasında şunları söylemiştir:

Şükrü Bey tarafından, Ali Haydar Mithat Bey'e gönderilen mektupta Mithat Paşa'ya tevcih edilmiş olan ta'riz ve ithamları hayret ve teessüfle okudum.

Bu hayret ve teessüfümün asıl sâiki çocuklarımız ve gençlerimiz arasında neşr ve ta'mimi en lâzım hasletlerden olan " a'zama hürmet ve eslâfi tebcil" ma'arif nezâreti makamını beş sene iştigal etmiş bir zât tarafından, mahza yeni ticaret hayatındaki "harekât u sekenât" beni müdâfaa maksadıyla serd edilmiş olmasıdır.

Bu harekete karşı itiraz ve teessüf etmeyi her mütefekkir Osmanlı için bir vazife sayıyor: Bu vazifeyi - kendi hesâba - alenen îfâya müsaraat ediyorum.

Sati Beyefendinin, [Şükrü Bey tarafından Mithat Paşa hakkındaki ta'riz ve ithamları te'yiden yazılan cevabı büyük bir hayretle ve - hissiyyâtımın hakikî îfâdesi olan kelimeyi, artık aynen yazacağım - derin bir nefretle... okudum] cümlesiyle başlayan diğer mektubunda bu ta'riz ve itham üzerine yazmış olduğu bir necî mektubundaki beyanâtını müdâfaa etmiş olduğu gibi "zaman"ın bu ta'rizâtı mübah göstermek gayretiyle yazmış olduklarını da red ve cerh etmiştir.

Ali Nâzım, Ali Suat Beyler ve Darülfunun tâlibât ve talbesi nâmına münevver gençler ve sâir zevât Mithat Paşa hakkındaki nâ-beca ve gayr-i vâcid neşriyyât ve ta'rizâta hep vatan, hep hakikat hisleriyle, halisâne mukâbele etmiş oldukları gibi, üstâd muhteremimiz, vak'a-nûvis âl-Osman, âyan reis vekil ulu Abdurrahman Şeref Beyefendi

hazretleri de, [SAYFA 5] Celâl Nuri Beyefendi'nin davetine icâbetle "Âti"de neşretmiş oldukları mektuplarında demişlerdir ki:

Mithat Paşa'nın irtişâsına dâir muasırlarından ve maiyette bulunmuş ricâl-i memuriyetten harf-i vâhid işitmedim. Etvâr ve meslekî ve fert hamiyeti bu m'usüllû şüphelerden kendisini tamamiyle tenzih eder.

Abd-ı âciz merhumu ricâl-i devlet olmak itibariyle göklere çıkaranlardan değilim. Lâkin hulus-i niyetine, sadakatine, hamiyet-i vataniyesine, fedâkârlığına, namus ve istikametine dil uzatmak insafsızlıktır, günahdır.

O, "Bugünkü bazı muhtekirler gibi, milleti soyup soğana çeviren hazileden" değildir. Eşhedü billah. Ailesine terk ettiği serveti "Şahsi endişe ile milletin boğazından, kanından, etinden biriktirmiş" değildir. Bilakis boğazını doyurmaya, kanını teksire azasını takviyeye velhasıl milleti kavî ve zinde kılmaya çalışmış ve bu uğurda nefsinin envâ' müşkilât ve muhatarâta ilkâ eylemiştir.

Mithat Paşa'nın tercime-i hâline dâir neşrolunan büyük c.ten "Zaman"ın [Birkaç kelime-i mukataaya iştirak etmiş ve mütakiben mesele-i harbiyenin zuhûruyla esârın terki etmesine mebnî bu işten bazı mertebe temettu' dahi eylemiş olduğundan ...] diye müşarun-ileyhi şâibedâr etmek üzere nakl ettiği fikraya, Atî (Velâtakribu Vesselâvat)sernâmesiyle neşrettiği fikrada, beynamaz hikâyesiyle pek manidar mukabelede bulunmuş ve yine Mithat Paşa'nın tercüme-i hâlinde iftirâ mûnderic olduğu üzere, mûşarun-ileyh, bu azviyyâta karşı iftirâ davası ikâme etmiş, bu müfteriyanın kat'ien asla olmadığı sâbit olmuş olduğunu da göstermiş, Mithat Paşa'ya tariz etmek isteyenlerin ne kadar sehif ve ne derece hakikat-şiken bir yola sapmış olduklarını ortaya koymuştur.

Görülüyor ki, memleketin ihtiyar ve genç, kalplerinde azâma karşı bir hiss-i şükran ve mitterdârî cây-gîr olan erbâb-ı iz'ân ve vicdanı, Mithat Paşa gibi bir zâtın, şeker ticareti gibi, hele şu devr-i fitratta fukara-i ahâli için büyük bir ukde olmuş, şâyân-ı nefrin bir şekle girmiş olan muhtekirâne bir alış-verişte nâm-ı bendinin bâd-i kıl-u kal hedef infial edilmesi, âdetâ tuğyân ettirmiştir.

Vatan ve milletine dört asr-ı müddet fedâkârâne hizmet etmiş, nihâyet efkâr-ı ahrâr-âne ve mesâi-i halaskarânesi için zindanlarda, menfâlarda kalmış, rütbe-i şahâdete ermiş bir zâtın, hele bu zamanda, ticaret işleri fukara ehlinin kanları, canları pahasına vesile-i intifâ' edilen bu hengâme içinde irtişâsından ulu orta, yalnız keyf ve hiddetle tehevûrle, sebepsiz, delilsiz bahsedilmesi zannolunur ki ahlâkıyyûnide pek müteessif ve müteessir bırakmıştır. Her halde mübâhisede her iki tarafın üzerinde hakim olmuş olan bir hiss-i idrak ve ta'kil var ise, o da bahsin uzatılması olmuştur.

(nr.1405, 8 Ağustos 1918, s. 4-5)

FUHŞİYYÂT

Bu hafta içinde yevmî gazetelerde bu serlevha altında birkaç fikra görüldü. Biri, Dahiliye Nâzır-ı Cedidi İsmail Canbolat Beyefendi'nin fuhşiyâtın men'i ve tehdidi yolunda en sert ve en şiddetli tedbirleri ittihaz ve tatbika taraftar bulunduğunu söyledi. Öbürü, memleketimizde fuhşiyâtın ta'miminden şikayet olunuyorsa da, Dahiliye Nazırı da bu illete devâ-sâz olmak ve ahlak-ı umûmiyeyi muhafaza ve sıyanet etmek için azimkar bulunuyorsa da memleketimizde yani İstanbul ve taşralarda bugün fuhşiyât ne raddeye vardığı ve ne şekil aldığı layıkıyla tahkik olunduktan muhtelif memleketlerde, mesela Almanya, Avusturya ve Macaristan'da bu hususta ne yolda tedâbir-i zecriyye ve maniaya tavsil edilmekte bulunduğu da anlaşıldıktan sonra, bu racede ne yapılmak lazımsa yapılacağı, mülahasası nı ortaya koydu.

Bizim memlekette, namus, ahlak, edep ve iffet telakkileri, maateessüf yalnız fuhşiyât ve aliyy-ül-talak gayri meşru münasebet dairesinde tutulur. Bir heyet-i içtimâiyeyi zinde, mürettebat, faal ve ceval bulunduracak ve tutacak olan bütün esasat-ı ahlakiyenin kadın ve erkekte edeb yeri ve avret yeri denilen uzva istinâd ettiği ve sanki başka istinâd ahlâkî olmadığı zannedilir. Vakıa aile teşkilatında iki tarafın bu noktada sadakatkar olması bu teşkilata esastır. Fakat yalan söylemek, birbirini aldatmak, birbirinin hakkına taviz ve tecavüz etmek, dolandırıcılık, hırsızlık yapmak... .. ilh. Heyet-i içtimâiyenin esasâtını sarsan ve yıkan zemaiminde, ahlak, namus, iffet kaydında olanların her halde fuhşiyât kadar nazar-ı dikkatini celbetmesi lazımdır.

Ahlak-ı umûmiye, vicdân-ı umûmî, tedabir-i mânia ve zecriye ile tekvin olunur, tekvin eder şeyler değildir. Beşeriyet nice devirler, asırlar ve bu devirlerde nice tedbirler, şeditler, kahırlar görmüştür. Cebr ve şiddetle ne ahlak düzeltilebilmiş, ne de bir heyet-i içtimâiye temeddün ve taaliye eriştirilebilmiştir.

İnsanlara ihtirasât behimiyelerini tadil edebilecek bir terbiye-i ruhiye ve medeniye verilmedikçe, dehâ heyet-i ibtidaiyeye yakın olan dimağlarda, ahlak-ı cinsiye hakkında, medenî ve insanî telâkkiler ve kanaatler neşve-nümalandırmadıkça tedabir-i zecriye ve mâni'anın tatbiki ve neticesi hatta bazen gülünç olur, beşer, nihayeti bir hayvandır, sevk-i tabiisi vardır. Yer, içer def'i hacet eder... ilh. Sahne-i tabiatden, kavanin-i tabiye haricine çıkamaz. Mesela, sevk-i tabiye, tekmilât-ı fikriye, maaliyat-ı terbiye ile, dümen takmaktır.

Yalnız "Edeb dairesi" denilen daire-i mahdudedede değil, bütün içtimâiyât sahasında, ahlak-ı metine te'sisine ve bu meyanda fuhşiyâtın men'ine, çocuklar beşikte iken, ve sonra en ibtidâi mekteplerde verilen terbiyeden başlamalı!

(nr.1409, 5 Eylül 1918, s. 75)

DARULELHAN MÜSÂMERESİ

Bu hafta “Darulelhan” ikinci konserini verdi. Program itibariyle ik müsamerede pek az farklı olmakla beraber bu defaki konser teşkilatı itibariyle daha canlı ve ümitli idi. İstanbul âlemi-i müsıkisine müntesip pek çok hanımlar bu kıymetli icmâ’da isbat-ı cüd etmişlerdi. Müsamere kırk kadar sâzende ve hanendenin iştirâkiyle yapıldı. İstanbul’un yegâne add edilen sazenderi “Darulelhan” ın tanbur ma’lûmesi sâbık Mabeynci Faik Bey’in kerimleri Faize Hanım, kemençe ma’lûmesi üstâd Cemil Bey merhumun yegâne yetiştirmesi Samiye Hanım, ûdilere riyaset eden Firdevs Hanım, müsamerayı kıymetlendiriyorlardı. Bu defa fazla olarak bir de “ney” vardı. Fakat “neyzen” Hanım henüz fasla girecek kadar yetişmemişti. Kemanî hanımlar arasında da henüz bu kadar büyük bir fasla iştirak edemeyecek olanlar da vardır. Hanende hanımlar itiraz kabul etmez bir muvaffakiyet gösterdiler. Hususıyla bu defa “Acem Kızı” okuyan Nahide Hanım sâ’mirlerine müheyyc mağşi bir iki dakika müsikâr yaşattı.

Bu kadar tiz ve mûnis sadaya malikiyetinden dolayı kendisini tebrik ve taktir etmemek mümkün değildir. Çalınan parçalar arasında Ziya Paşa’nın yeni bestelediği şâir “Nefî” nin “Bahar Gazeli” yeni usûldeki besteler arasında canlı ve revnaklı bir parça idi. Umûmiyyet itibariyle müsamere fena olmadı. Yalnız müsamerayı idare etmek isteyen Muallim İsmail Hakkı Bey’in orkestra usûlü el jestleri alaturka musikiye karşı yabancı gördük.

Müsamerayı musukiye karşı pek ziyade meclubiyet gösteren ve iyi bir musikişinas olan Ulviye Sultan Hazretleriyle salatinden diğer bazıları da teşrif etmişlerdi.

(nr.1410, 12 Eylül 1918, s. 96)

İSTANBUL'UN SU DERDİ

Bu hafta içinde, İstanbul matbûatı halkın bin türlü zarûret ve ihtiyacı ile, bir de şu derdi çekmekte olduğunu meydana koydu. “İki gün” susuzluk yüzünden çektiklerimizi gösteren makalesine: “Harbin muhtelif mizâ yekeleri içinde biltabi’ muzdarip olan İstanbul halkı sanki çekilen azaplar kâfi gelmiyormuş gibi üç dört senedir bir de su belası ile karşılaşmış bulunuyor.”

Cümlesiyle başlıyordu susuzluk yüzünden halkın yalnız tesîn-i ‘ateş için değil yemeğini pişirmek, çamaşırını yıkamak, vücudunu, meskenini temiz tutmak bir takım emrâzın gösterdiği sırada itti bânın yana yakıla tavsiye ve ihtâr ettiği, denen emir eğlediği tahâret ve nezafete bir dereceye kadar rica yet edebilmek için ne eziyetler çektiği herkesin malumu... Hele Kadıköy ve Üsküdar semtleri ahalisi bu derdin en ziyade dertmedleri. . .

Bunlardan kat’i nazar İstanbul’u cayır cayır yakan geniş bir harabeye döndüren, binlerce aileyi perişan, mesken ve me’vâdan mahrum bırakan yangınların bu derece müthiş tahribatına sebep ve yine susuzluk değil mi?

Ecdâdımız ellerindeki vasıtalarla İstanbul’un su ihtiyacını tatmin için çalışmışlardı. Kırk çeşme suları ve kemerleri, Büyük dere bentleri buna delildir.

Hele İstanbul Kayış Dağı, Taşdelen, Sarıyer suları gibi en lezzetli memba sularıyla da meşhur bir halde idi.

Beyoğlu, boğazın Rumeli ciheti ve kısmen İstanbul için Terkos kolundan “Der saadet Su pir keti” su tevziyatını yapıyor. Kadıköy ve Üsküdar ve Anadolu ciheti için “Kadıköy” ve Üsküdar su şirketi” tevzi’atı da ‘ahide etmiş bulunuyor. Fakat bu şirketin Göksu bentlerinden beri yıkıldı, yapılamadı.

Terkoz şirketi vesa’itiyle çalışıyor. Artan ihtiyaca tamamen tekabül edemiyor.

Diğer taraftan o tümü yılların süratle geçmesinden taht-el zemin boruların sızıntılar yaptığı tahmin olunuyor. Bazı müesessatça suyun israf âtı söyleniyor. Arada evkaf sularının ve çeşmelerinin ihyâsı hakkında faâliyet gösterebilirdi. Göksu bendi tamir edilebilirdi deniliyor. Velhasıl bütün bu su derdine karşı gösterilen sebep yine ihlâl ve tesyyübde hülâsa olunabiliyor.

(nr 1411, 19 Eylül 1918, s. 100)

İSTANBUL'DA TUZSUZLUK DERDİ

Bir çok derdimizin üstüne bir derd daha ilave olundu: Tuzsuzluk derdi.

İstanbul'a kadar kilosu on beş kuruşa mâl olan şekerin üç yüz kuruşa satılmasını hastaların ve memedeki çocukların fakir ailelerde şekerden mahrum kalmasını İstanbul'da birazcık muhakeme-i muntıkayie ile düşünen kimselerin hasılası olamayacağı gibi zannederek dost ve düşman muhitlerde de bunu kimsenin zihi kavrayamaz.

İşte bu şeker gibi bütün havayic zaruriyemizde tahammül-i fersa derdlere uğradık. Bunların üste bir de susuzluk derdi yığılıyor. Ve bunun üste tuzsuzluk derdi çıktı.

Memleketimiz tuz istihsalâtında pek zengin bir memleket iken İstanbul'da tuzun okkası kırk kuruş kadar fırlaması büsbütün akılları durduracak, fikri-i hakimesi muhattil olmamış olanları hayretlere düşürecek bir hadisedir.

Vesa'it-i nakliyenin hayat ve ihtiyaç-ı halkı asla nazar-ı dikkate almadan ist'imâli bir çok ihtikârların galâ-yı is'ârın bunların zemininde zaruret ve sefâlet ahalinin başlıca bir sebebi olduğu gibi tuzun okkası kırk kuruşa satılmasını da yine bunun cilveleri sebep olmuş olmak ve ard-ı hâtıradır.

Memleketimizin tuz istihsalâtı hakkında bir fikir edinmek için memlehalarımızdan yalnız birine İzmir'in yanı başındaki Foça memlehalına 'atf-ı nazar etmek kâfidir.

Bu sahifelerde Foça memlehalından birkaç manzara ara'ie ettiğimiz gibi yedi sene evvel yani devr-i meşrutiyette bu memlehalarda yapılmış olan ıslâhat ve t'adilâtı göstermek için vaktiyle vermiş olduğumuz m'alumatı tekrar ediyoruz:

Foça tuzlaları memleketimizin meşhur memlehalarıdır. Terakkiyât-ı ahire-i fenniyyeye göre burada ıslahat yapılmasına bu "zayi" memlehiye nahiyesi"ni İtalya'nın "Kalyari", "Traconi", Fransa'nın "Salin Domidi" memlehaları derecesine çıkarılmasına teşebbüs edildi. Tuzun keyfiyeti ıslah ve kemiyeti tezyîd edilmek üzere fiyatının da tehvini düşünüldü. Yeni makineler celb olundu.

[Hâti harb sebebiyle tuzlarımızın ihracatı kabil olmamasıyla ne kadar tuz bolluğu içinde kalmamız lazım geleceği muhtac-ı temildir.]

Foça memlehalı, Bahr-ı Sefid'in park havzasında eskiden beri meşhurdur. Buradan iki bin sene evvel bile tuz ihrac edildiği m'alumdur.

Foça memlehalı devr-i Osmanîde yerli Rumlar'dan mürekkep "Tuzcu esnâfi" tarafından idare edilegelmiştir. Bunların hukûku babadan oğluna intikal etmek üzere fermanlarla t'eyîd olunmuştu.

İzmir limanını ziyaret etmiş olanlar körfezin şimal cihetinde şehirden iki üç saat mesafede beyaz tepeler şeklinde tuz ihramlarını görmüldür.

Memlehalarda ıslahat ve t'adilât icrasına kadar burada tuz istihsal edenlerden hükümet namına tuzlar satın alınır.

Diyûn-ı umûmiye idarelerinden satılırdı. Türkiye haricinde da meşhur olan Foça tuzu tarz-ı kadîm üzre çıkarılıyor, ahâliye mâl oluyordu.

Ve ard-ı âtinin en mühim münab'inden beri olan ve taht-ı ihsarında bulunan tuz sanay'ini hükümet böyle eski bir tarzda bırakamazdı. Foça tuzcu esnafıyla müzakere olundu. Tarafınca münasib bir tesviye suretî bulundu. Ve bu esnafa kafi tazminat verildi. 'Ameliyât-ı istihsaliye hükümetin eline alındı.

Uzman İtalya'ya mürac'at olundu. Memleha mühendisliğinde hâ'iz ihtisas bir zat getirildi. Tuz istihsali tensik edildi ve yeni bir tertibe[Sayfa 153]konuldu. Son sistemde tuz hazineleri ve tavalar te'sis olundu. Yüzlerce yıl değirmenleri kaldırıldı. Bunların yerine elektrik kuvveti ikame edildi. Deniz suları bu kuvvetle dört kilometre mesafeden çekiliyor.

Memlehalar dahilinde "dekovil" hatları döşendi. Toplanan tuzlar depolara bunlarla nakil olunmaya başlandı. Tuzları yığmak için yine elektrikle işler raf'a altları vezi' edildi ki bunlar sa'atte yüz bin kilogram tuz yığabiliyor. Eskiden ise tuzlar hamallar sırtında taşınır, istif edilirdi.

Alât ve edavâtın vesa'it-i istihsaliye yarı yarıya indirildi ki böylece eski esnafa verilen tazminat pek çok kapatıldığı gibi binlerce liralara da temett'i husule geldi. Memlehanın her tarafında birinci derecede mütecanis tuz istihsali t'emin edilmiş oldu ve memleketimizin tuz ihracatı hususunda İspanya, İtalya ve Fransa ile muvaffakiyetle rekabet edebilmesine imkan hasıl oldu.

İşte pay-ı tahtı tuzsuzluk derdine duçar olan Osmanlı hükümetinin İzmir gibi, İstanbul'a kadar inmiş, fakirler ise büsbütün sefil ve perişan olmuştur.

Eğer iktisadiyat ve ictimâiyatta biraz behremiz olsaydı vatan ve millete de muhabbetimiz, hürmetimiz bulunsaydı kendi münab'imizle kendi mahsulatımızla bu dertlere deva olabilir bu mertebede müşâka düşmez zarurete uğramazdık.

Ne olduysa oldu! Hayırlısıyla bir gün evvel sulha erişmeyi ve hâl-i tabi'ye kavuşmayı hepimiz bekliyoruz. Hiç olmazsa bundan sonra millet müsâ'iyesini, idaresini tanzim edebilse efradın s'ıy ve 'ameliyle memleketin münabi' istihsaliyesinde bir tevazzün husûle getirip de âtiyen ümit ve tasavvur olunan refaha millet-i îsâl olunabilse!

(nr.1414, 10 Teşrîn-i Evvel 1918, s. 152-153)

İKİ İSTANBUL

Onbir sene evvelki merkez-i hilafetle bugünkü İstanbul, yalnız sahil ve siması değişmemiş, iki ayrı memlekettir. O zaman bu beldenin her mahallesi bir hüviyetti: Fatih'ten Haliç'e uzanan mahalleler arabilirfan sarıklı bir zât... Cerrahpaşa ve Beyazıt dağları arasındaki ve civarındaki semtler Türkçe'yi okur yazar bir efendi... Sarayın etrafını mahremiyet-i mahsusa ile bekleyen Beşiktaş ve etrafı, uzun kırmızı fesinin arkasındaki asker püskülü ikd-ı siyahından aşağıya doğru dimdik uzanmış, nişandan ziyade boyaya benzeyen madalyaları çakının mustatı! Çuhasına teressüm edilmiş alaylı bir zabitti. İkdam ve Sabah gazetelerinin sütunlarıyla Bab-ı ali Caddesi memleketin dehliz-i irfanı idi; darmadağınık yaşayan halkın yegane mahl-i içtimai mesireler ve makbereler, Cihet Camîası tulumbalar ve cenazeler idi... Fatih'in türbesini esmer bir hâle gibi kucaklayan ahşap mahalleler sarıkları mütemevvic, kuşakları yeniçeri bazuları kadar kalın; sakalları, enseleri, sineleri geniş babalarla elleri kınalı kızlar ve saçları kınalı annelerden teşekkül eden bir âlem içinde üç aylarda tutulan oruçlar ile; beş vakitte kılınan namazları, hatimleri, tesbihleri tehlilleri ile bir kainat-ı huşu ve takva kımıldardı... Gördüğünüz adamın kıyafetinden hangi mahallede oturduğunu tahmin ve reisini seyrettiğiniz bir ailenin efradını takribî kıyafetleri ve hüviyetleriyle ta'yin edebilirdiniz. Şu mücâz hoca efendinin kız ancak parmaklarıyla burnunun ucu görülebilen bir mahdure; şu (kadî) okutan ders-i âmin oğlu mutlaka Fuzûlî'den Su Kasidesi'ni ezber bilen sakallı bir delikanlı idi.

Ve bütün bu mahallelerin üzerine, semavî bir saat-i gayr-i mersiye'nin fezâya asılmış rakkası gibi yatmak kalkmak zamanlarını halka haber vermek için ihtizaz eden minareler sarkardı. Toprakla bulut arasındaki bu beyaz rabbitalar o tahta mahallelerin kasvetli olmaktan bir füsûn-ı mahsus ile kurtarırdı.

Cerrahpaşa Dağı'nın eteklerinden itibaren Laleli Türbesine kadar uzanan kahveler öğleden evvel entarili ve terlikli misafirlerine on para mukabilinde bir fincan kahve verirler; bir iskemle, iki gazete ve birkaç yüz dakika-i istirahat icâr ederlerdi. Akşam üstü dükkanından, kaleminden çıkan, yine bu kahvelere evlerinden evvel uğrar kısa ve dört ayaklı arkasız iskemlelere, dünyanın bütün saadetini toprağa takarrübde bulan nazır-ı hükm sahiplerini hatırlatır bir tefekkür alemâne ile oturur. Yorulmadan çalışan yahud çalışmadığı için yorulan bir izdiham, yavaş yavaş teraküm ederek, kahvelerin önünde saatlerce dinlenirdi. Dört kuruşla evlerin yarınki rızk-ı mukadderi, orada mahsul-u ihtisâs bir maharetle pazarlık edilerek seyyar bir iki küfeden üç dört kuruş mukabilinde satın alınıyor... . sonra, kumaştan yapılmış küçük bir kiler kadar şişman ve renkli bir mendil yarınki öğle ve akşam yemeklerinin mevadd-ı ibtidaiyesi kuvvetli bir ele asılarak asude bir eve götürürdü.

Bilhassa Aksaray'ın ne hâlis-üd-dem külhanbeyleri vardır: Yeniçerilerin sönmüş ocağından o sokağa sarsar tarihinin fırlatıp attığı ateşin enkaza benzeyen o on ikiler bu semtin o eclaf esna-yı aşrı ne kadar şayan-ı dikkat adamlardı. Tek yatmamak ve içmek için mutlaka Galata köprüsünü geçecek derecede mahallelerin hatıra-ı ismetine hürmet eden bu kabadayılar, vakamın husule getirdiği luzuma göre itfaiye askeri, zabıta me'muru, sulh hâkimi, heyeti ihtiyâriye azası idiler. Mahallede münazaun-fih olan afetler hakkında son sözü bunlr söyler ve evlerine akrabalarından olmayan erkekler alan kdınlar, bunların alam-ı şefahîsi üzerine, mutlaka tahliye-i mâacur ederlerdi...

Evinizin kurum bağlamış bacasından yatsı vakti komşunuzun saçağına saran alev-i zill-ı hûnininde bunların fedakâr ve kıllı baldırları derhal ısbat-ı vücud eder, hâmâ-i hamiyetle çırpınırdı... En hail bir yangının azgın alevi, bunların mütehakkimi karşısında korkar, sinerdi. Her ailenin seviye-i ismeti ile derece-i serveti, hafızalarında mukayyid ve mazbût... Zabıtaya nezaret bunlara riayet eder, bunların başladığı yerde hükümet hal-i

ihtizârda çırpınır... Hülâsa bunlar, osemtin bu on iki nam'dâr çapkını kendilerine mahsus bir nevi zeka ile, dirayet-i hükümete bile meydan okuyan, kavî bir mefreze-i milliye idi. Hatta içlerinden biri saraya devam ede ede nihayet bir gün bir hızla salnameye girivermişti.

Yeşil tulumba kahveleri, civarındaki halatın kaldırım taşlarından malul en güzel birincisiydi. Bu kahveler, yaz geldiği zaman tramvay yoluna kadar kesb-i şumûl ederdi; kaldırımın üzerinde ayaklarında terlikleriyle ve sırtlarında açık renkli entârî ve hırkalarıyla nâ-mütenahî bir halk, ancak yatak odalarında görülebilecek olan kıyafet hususiyelerini gelip gençlere kemal-i raht ve rehavetle teşhîr ederik, otururlardı... Cigara yakmak nargilenin ateşini düzeltmek, tavla veya kağıt oynamak ve birde reddi selam etmek için kımıldanan ellerde, zaman zaman, kahve filcanları, çay kadehleri, gazeteler oradaki insanların medet hayatlarında gayr-i resmi olarak yegane oldukları bu kağıtlar parlar, dalgalanırdı... Fakat bu huzur ve sukûn çok devam etmezdi: Aksaray'ın kalbi gayr-i mer'iyyesinden bir sayha kopar, bir dükkan yıkılırmış gibi bir veleveyi inhidam duyulur, nihayet tramvay uzun ve siyah dört gölgenin çıktığı sarı ve büyük bir kutu şeklinde yeşil tulumba kahvelerinin önünde titreyerek yürür, upuzun saplı kalın bir kırbaç dört atın na'şî üzerinde şaha kalkmış bir yılan gibi kıvrılır, sonra fezada dalgalanarak uzanırdı, bu yılanın dişleri altında o dört uzun gölge bir saniye sonra yine durmak üzere koşarken bu mevkîin önünde o dört tane atın bir nişancısı şekli sefilinde bir adam, tramvayın geldiği bir hadise-i tarihiyyenin mübeşşer vürûdu azamiyetle, dudaklarındaki borunun madenî sesiyle zemîn ü asumane ihtâr ederdi. Fakat bu sarı kutunun içinde evlerinden işlerinin başına oturarak seyahat edenlerle o kahvelerde elbisesiz oturanlar, o serinkanlı izdiham, şimdi düşünüyorum ki, o zaman ne kadar mes'ud imiş. Onlar Beyazıt Meydanı'nda dar ağaçlarının şahidi olmuyorlardı, onlar Sultan Ahmet Meydanı'nda Otuz Bir Mart Hadisesi'nin ölüleriyle karşılaşmıyorlardı, onlar şekeri üç, kahveyi dört yüz kuruşa almıyorlardı, onlar dondukları zaman evlerinin yerinde yangın yeri bulmuyorlar, onlar her sabah üç kıtanın birindeki vilayetlerinin birer devlete tevezzü' edildiğini okumuyorlardı. Evet bugün inanmak güçtür: o adamların her biri on bir sene evvel aç değilmişler; pek azı müstecirmişler; ve devletlerinin bayrağı üç kıtada mütemevvicmiş.

Nihayet birgün bir risale alenen basıldı ve satıldı. Kanun-i Esasî!... Ve bir binanın resmi güşâdı icrâ ve dildi: Meclis-i Mebusan!... O günden beridir demin gördüğünüz o kahvelerin ve insanların yerinde bir kucak kül yığını, dağılıp uçamak için tarihin tarihin bir fırtınasına müntezîr, bekliyor. İşte, zavallı kari'm, bu kül yığını senin bu günkü istanbulundur. Kalın tabakaları altında takatsiz kollar ve kara yazılı alımlar kımıldanan bir kitle-i remâd!...

Mithat CEMAL

(nr.1421, 7 Ağustos 1919, s. 257-258)

İKİ İSTANBUL

Meşrutiyeti Selanik'in Beşiktaş'tan telgrafla istediğini, bir gün sonra duyan İstanbul'un koltukları tımturak-ı guru ile kabarmıştı... Ben şaşırılmış, diyordum ki "Monteskiyö'nün" üç kuvvet nazariyeleri ve Russo'nun mukavele-i içtimâiye akıllıklarıyla hazırlayıp da Dnaton, Demola, Vemari, Mirabu gibi sade dillerin amelesinden oldukları inkılab, Ya Rabbi, o ne sade şeymiş... ! Biz de onu matbuat müdürü bir tebliğ-i resmî ile bir cuma sabahı ilan ediverdi; Eyvah... .. demek böyle de oluveriyormuş.

Artık alenen ve bağırarak konuşuyorduk; mülkatımızın en evvel hürriyetine kavuşanı nâtikamız olmuştur; sesimiz Babıali ile saraydan çok kaviyü's-şikemiye idi. Bağırıyor, öpüşüyor, konuşuyorduk ve konuşurken anlıyorduk ki meğer otuz seneden beri memleketin haline hepimizde mahremane ağlıyormuşuz... Birbirleriyle her gün selamlaşan komşular, otuz yıllık bir gurbetten sonra kavuşmuş iki mütehasır kardeş gibi asabî bir hamle ile kucaklaşıyorlar ve tebliğ-i resmîyi avuçlarında sıkarak, öpüşüyorlar, öpüşüyorlardı... Bu manzara-i ittihad, eğer sizi güldürecek kadar hissiz değilseniz, ağlatcak kadar müesserdi. Herkes tensikata kadar birbirinin boynuna ve ondan sonra boğazına sarıldı. Korkunç bir harîk-i hamiyet, halkın sakf-ı asabını sarmıştı ve İstanbul'un büyük yangınlarından birincisi bu oldu. Ahali-i beldenin inkılabı idrak edemeyenleri de inkılaba alalacele iştirak ediyordu; bu, pek tabii idi ve milleti meşrutiyete kabiliyetsiz gören saray çok haksızdı. Mabeyn-i humayun bilmiyordu ki inkılablar idrak olunmaz, onlara yalnız iştirak edilir. Lui Filipi'yi niçin iskat ettiklerini millete sorsaydınız, cevap bulamamktan mütevellid bir mevki-i müşkülde kalmazmıydı?

Halk heryerde her zaman inkılabları kabul eder; ve niçin? . Orasını kendi de bilmez; bunu ancak vâkıf-ı küll-i umur olan Allah-u Teala bilir. Yalnız bildiğimiz bir şey vardı ki artık yirmi milyon Osmanlı esîr değildi; bir kişi müstesna: Hakan-ı esbak!

İlk günler ne kadar şen ve şüh idik; Müvezi gazetesini, reis-i aile çocuğunun eli, zabıt kılıcının kabzasıyla, memur müsveddesini bırakıyor; hepimiz bir meczub şetaretle caddelerde "yaşamak" masdarını bağıra bağıra tasrîf ederdik, Osmanlı bayrağını dalgalandırıyorlardık... Omzundaki bayrakla herkes bir kale-i fütuhât idi... ! Ferdin yalnız hüviyet-i hukukiyesi tevsi' etmemiş kıymeti de tezaid etmemişti! Bir kahve halkı, milleti, birkaç sarık, kalpak, fes, külâh bir bayrağın altında toplanıp da kahvenin birinden "Yaşasın!" sayhasıyla sokaklara uğrayınca önlerinden zabıta kanun-ı ceza, Babıali, saray el ele verip "Millet geliyor... " feryadıyla koşa koşa kaçıyorlardı; bu "Yaşasın" nidası eski "saye-i şahane" nin mütenekkiren gezen bir tenasühü olmuştu. Saraya kadar giden çorapsız bir cemaat "Yaşasın" diye bağırınca-ve kolasının yılda ancak birkaç defa görebildikleri sima-yı hümayunu-Mabeyn penceresine çıkarttıkları ve yirmi dakika seyr ettikleri... . Yine o katile Babıali'ye gidip bağırınca milletin geldiğini haber alan Seyid Paşa, hatt-ı humayunun istikbal edildiği binek taşına geldi ve müşârün-ileyh o çorapsız izdihamla orada has-bihal etti.

Bundan sonra vaka-ın en mühimlerini hatırlarsınız; "Vatan ve Silistre" oynandı. "Sis"ın "Rucu" kaleme alındı. Osmanlı felasifesinden bir sivil suvarî sokaklarda toplananlarla at üstünde bir hafta konuştu... Bir müddet sonra istikrâza akd edilmiş ve yangın olmuştu.

Bir mesele-i siyasiden dolayı Avusturya'ya hiddet eden İstanbul üç gün fes giymedi. Kâmil ve Seyid Paşa'lar birbirlerine yan baktı. Süleyman Nafiz Bey'le, Mehmet Emin Bey yek-diğerine kızdı. Cenap Bey'e, "Çok güzel yazıyor... " diye gençler hep birden öfkelenildiler. Mehmet Âkif Bey yazdı ve Mehmet Emin Bey tanındı. Karabağ' la Kırım'dan

ikizât İstanbul Edebiyatının nezdine zevk-i milli murahhası izâm olundu. Rıza Tevfik Beyi Gümülcüne’de biri bir tokatla tarihe soktu.

Bu aralık istikrâzı akd edilmiş ve yangın olmuştu. Fikret Bey, oğluna mevzûn ve muvaffa nasihat etti ve maaş-ı umûmî ile geçinen İstanbul’un suratına “tü!... ” dedi. Akif Bey, tahkîr ve tehdîde rağmen, İslamiyet’e hürmet etti. Şehremâneti iki sene Sarayburnu’na çiçek dikti ve Babıali yokuşunu suladı. Mecmualar, kafes ve çarşaf meselesini etrafında, her Perşembe yek-diğerinin yakalarına sarılıp boğazlarını sıktılar. Afrika’dan bayrağımız ve Salmameden Rum ili vilayetlerimiz silindi.

Bu aralık yine istikraz-ı akd edilmiş ve yangın olmuştu. Ahmet Rıza Bey’in tuttuğu bir çanın etrafına taşradan harcırah ile gelip toplananlar muhtelif lehçelerle ve nöbetle söğüştiler; bu içtimailerin birinde bir sirozlu bir abolanyalıyı dövdü.

Bu aralık yine istikraz-ı akd edilmiş ve yangın olmuştu. Ahali zat-ül-hareke tramvaylara bindi; ve Eminönü’nden Kadıköy’e lambalı ve geniş bir köprü üzerinden geçti. “Kamus-ı Arabi” ile “Burhan” aruz ile terkiib-i izafî ve bilhassa harf-i ta’rif maznunîn-i siyaseden oldu.

Bu aralık hem istikrazı akd edilmiş, hem harb-i umûmiye iştirak olunmuş hem de yangın olmuştu. Siyah bir nevi ekmek yenildi. Hükümet-i seniye millete hem ekmek hem vesika ve ekseriya vesika dağıttı. Defter hanede furâg muameleler oldu. Evi ve eşyası olmayanlar, genç ve kadın iseler, başka şeylerini sattılar. Bu aralık yine istikraz-ı akd edilmiş ve yine yangın olmuştu; Vakıa artık tab’ayı hakimler değil nazırlar habs ve nefy ettiriyor ve vakıa matbuata “Bundan sonra vazifen, yalnız dua ve yalnız riyâ...” deniliyordu. Fakat selamlık resmi muhtasar yazılıyor ve nazırlar sakal bırakmıyorlardı. Binaenaleyh meşrutiyet vardı. İşte inkılabımız... Ve hala inkılabımıza kusur bulanlar var... Kusursuz insan kusursuz ihtilal olur mu? Kırılmış izzet-i nefislerle kin ve hasedin parmağı Fransa inkılabına bile karışmıştı, diyorlar. Fakat bizim inkılabımız o kâda benzemez; o ruh... o kusursuzdur; ve sırf bir iptilayı hamıyyet mahsulüdür. Bizde ne öyle, ihtilalden evvela kâbir-i asaletten birinin meclisine gidip de saf-ı ni’alde oturduklarını hatırladıkça kuduran kindar necabet bir (Kâriye) ile hasud refah bir (Mara) vardır; ne de yüksek tabakadanbir kadının evine annesiyle gittikleri gün kilerde yemek yediklerini bir türlü unutamayan bir Madam Rulan!.. Hala mebuslarımızı beğenmemek isteyenler diyorlar ki:

- Muhakimin birleşmesine evlerinde şer’-i şerîf hissiyle kızanlar, kaldırdılar! Fakat bu, imâ etmek isteğinin gibi, televvün değildir. Kaade der ki insan kendi kendine kalınca tam kendisidir; fakat umûmî bir içtimaîde tamamiyle bir başka mahluktur. İçtimaîlere ferdin kendisiyle beraber hüviyeti de girmez: O, şemsiyesiyle beraber kapının dışarısında bırakılır. Bir araya toplanan insanlar tek bir insandır; ve her ferd onda bir hücre-i uzviyyedir. Düşününüz ki on altıncı Luî’nin idamına rey vermeyeceğini – fakat evinde – bir gün evvel söyleyen Verniyu ertesi gün – fakat mecliste! – İdamına rey vermişti.

Hala bir kusur olarak diyorlar ki ihtiyar orduyu gençleştireceğiz diye ihtiyarlıkta alınabilecek rutbeleri genç zabıtlara verdiler. Fakat insaf etsinler Napolyon general olduğu zaman henüz yirmi bir ve Hûş daha yirmi dört yaş yaşında değil miydi?

Yalnız inkılâptan sonra İstanbul değişti derlerse hakları olabilir? Evet artık onun hiçbir mahallesi bir hüviyet değildir: Çemişkezekli bir kafa, milli bir zenginin omuzları üzerinde büyük Ata çamlarını gezer ve komşusundaki piyanodan Şopen’in parçaları, “Nuktüren” lerini, “Polunez” lerini istikrah ve istiğfar ile dinlerken Quartierre Latinli bir zeka Fatih minarelerinin günde beş kere davet ibadetine maruz olan bir mahallede ve bir kafesli bir evde bedbîn olarak mukîmdir . Kara kumrunun yanan ve Babıali Caddesiyle

Şişli’de yürüyen ve uçan şu taze, Burje’nin arz-ı mevud ile Ma’ammâ-yı Zalim’i aslından okumuş Mendes ile Moupassant’ın kitaplarında gördüğü eşhas-ı vaka’yı her gün Türkçe’ye fi’len tercüme ediyor; zevcenin masallı ve sakallı oluşundan, bilmezsiniz, o hasta-i asab-ı kadın, ne kadar mahcub ve ne kadar bedbahttır!... Başındaki bezi kaldıracak fırtınayı, haftalık mecmualarla beraber, zavallı kaç senedir ki bekliyor. Ve “artık ölüyor; ne zamana kadar?...” diyor. Zevcenin çenesinden sarkan şu siyah şey ile her sokağa çıkışında boğazına sarılan şu bez ve birde evlerinin pencerelerindeki şu delikli tahtalar, Allah’ım, bunlar ne zaman kalkacak?... Şu ders-i âmın oğlu Cerrah Paşa’daki evin bir odasında Schopenhauer’in bir kiteabından Kitab-ı İlahi-ye hücum eden satırları okurken idrakını bir kanada, inkılâp etti, ve bir vuruşta arş-ı ferşa yuvarlanacak zannediyor.

Niçe’nin akıl ve asabî ihitilal içinde olan şu kari-i Sinekli Bakkal’da sakindir; babası Nuran’ı bir Müslüman ki İhya-yı Ulvî’n tercümesini anlıyor ve Fahreddin Rıza’nın (Mefatih-ül Gayb) mın 13 cild olduğunu biliyor... Şu genci tanıyamadınız mı? Dine, avamın zabıta teşkilatı diyen ve Nigah hakkında hürriyet asabı takayyüd eden bir çare-i bedeniyedir derken başını bulutlara karışacak derecede sizinkinden çok yüksek zanneden şu genç? Fakat. . ., tanıyacaksınız, pederi mahallenizin imamıdır!... yangınların açtığı bomboş arsaların bir ayında, başlarımızda ve göğüslerimizde uzanmış yatıyor. Ah, bu maneviyatımızdaki karanlık korkunç harbeler ... Evler, mabedler, kafalar, kalpler hülâsa herşeyi ve her yer bomboş... yalnız serhadlerde makbereler dolu ve yalnız serhadlerdekileri bekleyen gözler dolmuş!... İyadetsiz hastaları cemaatsiz cenazeler teşyîn ve onları zairsiz mezarlar ta’kib ediyor... Firavunların önü o kadar izdiham içinde ki bu kalabalık inkılabdan evvel ancak bir ahabab cenazesinde görülebilirdi. Açlıkla veremin cildinde ifşa ettiği siyah damarları örtmek için şu çarşafının bu yanmış eli. O izdihamın üzerinden firavuna doğru, bîtab uzanıyor, çırpınırken parmaklarının avucunda ki o kirli kağıdı, kağıdı düşünüyorum ki تنها bir odada tanımadığı bir erkekten iki saatte ve terleyerek aldı... Şu ekmek vesikasını muntazam verselerdi fahiş vesikasına ihtiyaç kalmazdı sanıyorum. Lekeli humma ile açlık her gün bir evden bir cenazeyi çekip koparıırken matbualar Sad’abad şarkıları basıyor ve mürettibhaneler yatak hikâyesi diziyor. İşte bu günkü İstanbul!...

(nr.1423, 21 Ağustos 1919, s. 287-288)

Mithat CEMAL

TEVFİK FİKRET MERHUMUN ÂŞİYÂNINDA

Geçen Perşembe Tevfik Fikret Bey'in Rumeli Hisarı'ndaki "Âşiyân" ı, şairin meftun fezâili olan bazı zevât-ı muhtereme tarafından ziyaret olunmuştur.

Saat üç buçuğa doğru âşiyâna gelmekte olan zevât şairin zevce-i muhteremesi ile akrabalarından bazı zevât tarafından kemâl-i nezaketle istikbal olunmakta ve ihzâr olunan salonlara iddihal edilmekte idi. Bu zevât arasında büyük üstâdın ruhunu tebcil için Darülfünûn inâs ve zükûr talebe ve talebâtı gelmiş idi.

Ekserî kadın ve erkekten mürekkebe olan hazırûn Fikret'in kendi eliyle yaptığı resimler ile hacre-i mesâisini samimi bir his ile temâşâ eylemiş ve aşağıda maî boğazın melun sahillerine hakim olan âşiyânın bahçesinde çay ile pasta ve şekerlemeler ikram olunmuştur.

Hazırûn arasında Amerika gazetecileri ile Fransız zabitlerinin bazıları madameleri ile beraber bulunmakta idi.

O esnada bir grup halinde birkaç resim çıkarılmış ve meftun-u fezâili olan hazırûn boğazın bütün güzelliklerine hâkim olan bu şâirane âşiyanda büyük sanatkârın manevi ve uhrevî teşekkürlerini duyar gibi olarak ayrılmışlardır. Beş seneden ziyade Servet-i Fünûn'un ser-muharrirliğini ifâ edip tarih-i ünvanıyla bir devre küşâdına muvaffak olan merhûm ve mağfurun namını Servet-i Fünûn bir daha kemal-i ta'zîm ve tekrim ile yâd eder.

(nr.1424, 28 Ağustos 1919, s. 292)

VIII. İKTİSAD

İKİ SAHİFELİK İKTİSAD-I ALEM HALİ

Muharriri: Kestav Luban

13 Temmuz 1919 "Lezannan"

Milletlerin mukadderâtını psikolojik bir takım müesserat ile îcâbât-ı iktisadiye ta'yin eder. Psikolojinin müesseratı efkar ve itikadâtı tevliid ve bunlar da milletlerin nasıl hareket edeceğini ve ne türlü idare olunacağını tatbik ediyor. İcâbât-ı iktisadiye ise milletlerin hayatına taalluk eden şerait-i mâddîyeyi göstermektedir.

Gerek psikolojinin gerek alem-i kasadın şu büyük kanunları sarsılmaz ve eğilip bükülmez; ve bunları ihlal etmek isteyenler daima cezasını çekerler.

Psikoloji hatalarının neye mal olacağını harb-ı hazır Almanya'ya anlattı, pek muhtemeldir ki anı dahi takım büyük milletlere gösterecek ki alem iktisad-ı îcâbâtına tevfiik-i hareket olunmamasından tevellüd eden hatalar, psikolojiye taalluk eder hatalardan daha az meşum değildir.

Psikoloji hatalarını ber-taraf edip, şimdilik alem-i iktisadın en esaslı kanunlarını göstermeye çalışacağım, çünkü milletlerin istikbali bu kanunlarla alakadardır. Ve bu kanunların tamamiyle anlaşılması ve umûmiyetle kabul edilmesidir ki bizi idare edenlerin bilmedikleri şeyler bilen bir neslin vücuda gelmesine medar olacaktır.

1) Bir kavmin zenginliği istihsâlâtının kesretine ve istihsâlât üzerindeki ihrâcâtının seraatine mütevakuf tur;

2) İhrâcât ancak uzman mufid bir surette icrâ' edilmiş addolunur ki meta'ın satış fiyatı, memalik-i ecnebiye de aynı meta satanların istediği fiyat haddini tecavüz etmez, bundan şu netice çıkar ki maltın tarz ve şekli, mesairin taksimi, işletilecek olan sermayenin çokluğu ihrâcâtın imkanını vazifesi îfâ eder;

3) Berrî ve bahrî nakliyattaki faaliyet o kadar ehemmidir ki yalnız bu, belli başlı bir menba-ı servet olabilir istihsâlâtı olmayan küçük memleketler, kendileri tarafından imal edilmemiş olan emtia-i ticariyenin nakli yüzünden, evet münhasıren bu suretle zengin olabilmişlerdir;

4) İmtia-i ticariye, ancak imtia-ı ticariye ile mübadele edilebilir, bundandır ki ithalatı ihrâcâtından fazla olan bir memleket muâmelât-ı ticariyesinde daima "karadi"ye müracaat eder. İhrâcâtta fazla ithalatta bulunup gitmekse mahv ve harabiye münticidir, meğer ki birikmiş birçok ihtiyat sermayesi buluna;

5) Teşebbüs-i hususi yerine devlet tarafından idare-i istihsâlât yani istirak ve yahut inhisar usulünün kaim olması ma'mulatın kaba olmasını ve mal olacağını fiyatın ehemmiyetli surette aranmasını istilzam eder tecrübenin daima gösterdiği bu hadiseye psikoloji ile de tahmin etmek mümkündür.

6) Meskukat-ı madeniye, taklit-i muayyineyi haiz ve imtia-ı ticariye ile kâbil mübadele diğer bir meta-o ticaridir ki o imtia-ı ticaridir ki o imtia-i ticariye de îcâbında meskukat vazifesi îfâ eder;

7) Evrak-ı nakdiye denilen meskukat-ı itibariye nukûd-u madeniye ile kâbil müadele oldukça haiz-i kıymettir. Evrak-ı nakdiyye tedavilinin memalik-i ecnebiyede ki kıymet-i istiraiyesini tenzil ve bi-n-netice büsbütün hükümsüz kalmasını intâc eder;

8) Bir metâin satış fiyatını arz ve talep beyânındaki münâsebât kendiliğinden ta'yin edebileceği için hiçbir vazi kanun imtiâ-ı ticariyenin fiyatını tesbit edemez ve eşyaya nerh-i

vaz'ındaki husule gelmesi muhtemel olan tek netice evvela, narh vaz olunan eşyanın ortadan kaybolması saniya, narh vaz' olunduğu zamandaki fiyatına faik bedellerle ve fakat gizlice satılmasıdır.

9)“Himaye” ve “Serbest-i mübadele” usulleri bir memleketin kabiliyet-i hayatiyesinin safahat ve deracatına taalluk eden şeylerdir. Himaye usulu masraflı olmak ve rekabet-i ecnebiye karşı gümrüklerde ki tahaddidanın siyanet eylediği sanayi-i mahalliye için mani-i terakkisi bulunmakla beraber kabiliyet-i hayatiyesi zayıf olan memleketler için müfiddir;

10)Amelenin refahı yalnız bir icrâ'at meselesi olmayıp bu icrâ'atın kudret-i işiraiyesi meselesidir. İstihsâlâtın istihlâkâtından az olduğu memleketlerde ücretlerin artırılmasından husule gelecek netice müstehlikat fiyatlarının ücretlerdeki tezayüc nisbetinde artmasından başka bir şey olamaz. Bundandır ki istihsâlâtının istihlâkâtına tekabül etmediği memleketlerde amelenin icrâ'atı tezayüc ettikçe refahı tenâkus eder.

11)İstihsâlâtın ihtiyacata tekabül etmediği memleketlerde amelenin saat mesaisini azaltmak memleketin fikr ve zaruretini artırmaktır;

12)Bir milletin techîzât-ı maneviyesini teşkil eden itikadat-ı siyâsiye ve ictimaiye ve diniyyesine, büyük felaketler neticesi olarak, ve hun tari olunca artık o maneviyatın yerine imkan olmayan bir takım emeller ve temâyüller kâim olur ve bu halde milletler ilm-i iktisadın kanunlarını ve îcâbâtını tanıyamayarak cemiyet-i beşeriyenin alt üst olmasını intac eden ve hakikate tamamen bigane olan esrar -âlud bir takım hayâlât ve hissiyyâta kapılır.

(nr.1426, 11 Eylül 1919, s. 320-321)

IX. İSTANBUL POSTALARI

İSTANBUL POSTASI

Takvimlerde yerini değiştirdiğimiz mart bu hileye aldanmadı. Bir fettan kadın gibi işveler, cilvelerle kalbindeki zehrini yine döktü. Onun artık cephanesi azalmış bir teyyare gibi son bombalarını hırsıyla savurduğu şu sırada titreyen ellerimiz sobaların, mangalların gıdasızlık yüzünden kararan gözlerini arıyor. Bir berde'l acüz da denilen bir afet-i cansuz daha yakamızı bıraktı mı bırakmadı bilmem ki! Lakin pek sırnaşık bir acüz!

Her şeyi kadına benzetmekte ne sebep var acep? Baharı, gülleri, goncaları, genç kızlar; eylülü, hazanı kadınlara ve nihayet kışın en acı mevsimini de acüze benzetenler herhalde şimdiki şairler değil! Hakikaten kadın o kadar mütenevvi, o kadar rengarenk, o kadar çeşitli ki ne için ararsanız onda bir benzeri bulursunuz. Zaten bizim yediğimiz şeylere kadar kadın nüfuzu girmiştir. Kadın budu gibi! Bakınız ki şu mart içinde geçirdiğimiz iki yüzlü, iğfalkar mevsim deyine kadına aid bir dil-acüz!

Sanki sobalar, mangalların açlığı bizimki kadar mı? O zavallılara ver yaksın, söndür yaksın. Lakin mideler için gelin de bu kabul ettirin bakalım. İâşânın erzak listelerin bekleyen gözler zaif rü'yetten bítáb. Nâr-ı aziz ile lahm-ı lezize hasret çeken dendân-ı harisül unvan kokorozmutvahıylaakd-i müsâlaha etmedikçe midelerdeki buhran zail olmayacak! Harpten sonra emraz-ı mütéhassısları için ne büyük meşguliyet çıkacak! Hastalıklar da zamana göre bir moda alıyor. Harbten evvel sinir, nevrasteni bir müstevlí hastalıktı. Sizi görür görmez:

- Oh, monşer ben asabiyim, yapamam, tahammül edemem! diye mesela kuruyemişçinin laubaliliğinden şikayet eden arkadaşlarınız, sonra heyecanlı hırçın bir nümayişle:

- Aman bey, ben sinirliyim, üstüne varma kuzum, sinirliyim işte! diye sizin de sinirlerinizi oynatan refikalarınız ne kadar çoktu! Bu hastalıklar biraz da yapmacık imiş ki şimdi masânîni o kadar çok değil. Son zamanlarda artık en samimi dostlarınız size ancak bir ızdıraptan bahs ediyor: mide.

Meclis-i Mebusan harb kazançları vergisi, iâşe kanunuyla meşgul! Harp kazançları için uzun sözü öteki haftaya bırakalım. İâşe kanunu men-i ihtikâr meselesi bizde dört seneden beri müzminleşen bir derdin artık ameliyata ihtiyaç gösterecek devresine girmiş şeklidir. İâşe ile ihtikâr birbirine diş bileyen hasım gibidir. Adeta ittifak ve itilaf devletleri gibi! Fakat iâşe işi öyle bir şey ki nizamla, kanunla, dürüst bir kalıba dökülemez. Eski zamanın boğazlar meselesi harb-i umûmî içinde Çanakkale harika-i zaferiyle kapandı. Yani zamanın boğazlar meselesi de sulhun takrîriyle ber-taraf olacak.

19 Mart 918: Taksim

Burhan CAHİD

(nr.1485, 21 Mart 1918, s. 102-103)

İSTANBUL POSTASI

Bu haftanın hayatında da bir kadın parmağı var. Zaten ne de yok ki! Kadınları çalıştırma cemiyeti izdivaçlar için yeni bir çığır açtı.

Artık kızlarımız odalarında süslenip iç sıkıntısıyla görücü beklemeyecek, valideler kısmet için Baba Caferlere, Elekli Dedelere koşmayacak! Gençlerimiz kendilerine hayat arkadaşı bulmak için konu komşunun delaletine, imamın muhtarın şahâdetine muhtaç olmayacak! Kızlarla gençler birbirlerini görmek için anahtar deliklerini, kafes köşelerini beklemeyecek! Kadın kusurlarını şartlarını sayıp dökcek, iki haneli açılan arz ve talep listelerinde şartları birbirine uygun olanlar el birliğiyle aile ocağını kuracaklar. Bu usul Avrupa'da senelerden beri câridir, hususiyle Amerika'da aşığı ve orta tabakanın tehhülleri hep bu yolda tesis etmiş cemiyetlerin, heyetlerin delaletiyle olur. Ve hükümet de böyle teşkilâtı himaye ettiği gibi, halkı da ikramiyeler propagandalarla teşvîk eder, bekâlardan vergi alır, evlilere bahşiş verir. Fabrikalarda çalışan kadın ve erkek amelenin evlileri daima mazhar-ı himaye olur. Evlad sahibi olanlara ikramiyeler verilir. Halbuki biz de evlenen gençler izdivaçlarından dolayı hatta samimi bir tebrike bile nail olamazlar. Hayırlı şeyler yalnız imaret açmak, mektep yapmak, köprü kurmak değildir. İnsanların ihtiyaçları hudutsuz ve mütenevvidir. Binaanenaleyh nüfus meselesinin ana hatları olan izdivaç için de çalışma zarurîdir. Nesli idâme etmek ve mütereddîd, cesaretsiz gençleri teşvîk etmek ister. Kadınları çalıştırma cemiyetinin bu millî ve insanî tesbiti alkışlamak lazımdır. Çünkü bu sayede cemiyetimiz müzmin bir usul-i tehhülden kurtulmuş, yeni bir tarz hayata girmiş bulunuyor. Fazla takdîr ve stayişi zaid görerek bunu bir hadise-i fevkalade telâkki eder. Ve bu usule halkımızın bigane kalmamasını temenni ederiz.

Harb-ı maişet meselesini en dereceye çıkardığı için evlenmek hususunda gençlere de bir ürkeklik geldi. Nisbeten küçük bir irâd peyda eden gençler derhal bir aile teşkiline şitâb ederlerdi. Şimdi bu irâdın hududu ne kadar genişlese zamanın eşya üzerine yüklediği kıymet nâ-mütenahiye karşısında zayıf kalıyor. Hastalık, sağlık insan içindirler, bu endişeyi de öteki ihtiyaçlara ilave edersek evlenmek için hakikaten büyük cesarete lüzum olduğu tahakkuk eder. Kadınları çalıştırma cemiyeti en meşgul ahval ve şerait tahtında ise başlamakla beraber bu hayırlı teşebbüste muvaffak olacağından ümidvâruz. Çünkü memleketimizde bekarların hususuyla bekâr kadınların miktarı zan olunduğundan fazladır. Hanımların da az çok bir iş sahibi oldukları şu zamanda küçük îradları birleştirerek galâ-yı hayata karşı mukavemet etmek her halde ehven şeydir zan ederiz.

İlan-ı harb edeli seneyi bulan Amerika'nın mev'ûd ve muntazır kuvvetleri geledursun garp cephesinde Almanların taarruz hareketleri daha canlı bir faaliyetle başladı. Şarkta sulh güneşi altın başaklı tarlaları yıldızlarken garpta yine kan ve barut kokuları dalgalanıyor. Umûmî sulhun birisi o şeffaf bulutlarda yaşıyor. Kaf dağındaki Zümrüd-ü Anka gibi elde edilmesi pek güç olan sulhun perisi bu yeni başlayan fırtınanın yıldırımları, şerareleri içinden kurtulup bize kollarını açarsa ne mutlu! . .

Burhan CAHİD

(nr.1386, 28 Mart 1918, s. 118)

İSTANBUL POSTASI

Hamdullah Suphi Bey hassas kalemiyle “Türk Evi”nin çizgilerini gösteriyor. Her tavrı her fikrî gibi her sözü de munis ve tatlı olan sevimli arkadaşımızın yeni yeni İstanbul sokaklarına vermek istediği narin ve zarif şekilleri takdir etmeyecek yoktur sanırız. Fi’lhakika İstanbulluların adetleri, telâkkileri, hareketleri gibi gelişi güzel uzanan, kıvrılan caddeleri ve ölçüsüz bir harman gibi rast gele açılan meydanları zevk ve bedî nokta-i nazarından bizi okşamıyor. Eski “hükümet-i bedâî” muallimi İstanbul’da gördüğü zevksiz, ahenksiz, ruhsuz şeyleri maşukasından incinmiş bir sevdalı gibi için için sayıp döküyor. Ne kadar haklı! Biz İstanbul’u süslemek, şenlendirmek için şimdiye kadar sarf ettiğimiz gayretlerle on sene evvelki İstanbul’un şekline, simasına bir başkalık veremedik. Eski İstanbul bir çözülmez kirlî düğüm gibi idi. Bu günkü İstanbul’da yangınların bıraktığı harabelerle kasırgadan kurtulmuş bir sayfiyeyi andırıyor. Eski İstanbul ancak mabedleri ve resmî ebediyeleriyle yaşıyor. Hiç olmazsa bunlara bir şerefli mevkî versek!

Tabiatın en sahavetkâr lutuflarını kazanmasına rağmen İstanbul ne içindekilere bir huzur ve muhabsbet veriyor, ne dışındakilere teveccüh ve hürmet! Hamdullah Bey’in bir belediye nizamnamesi şeklinde tatbikî lüzumlu olan mülâhazalarını İstanbul halkının yüksek düşününlerince âmâlî bir kanaat gibi telâkki edebîliz. İstanbul evvelâ temizlenmeye sonra da süslenmeye muhtaçtır. Bu güzel pay-i tahtı biraz traş etmeli, kırpmalı, yolmalı, ona biraz çeki düzen verilmelidir. Denizden bakan meydanlarını caddelerden bakan denizi görmeli. Kıymettâr mabedlerimizin etrafı ayıklanmalı, kudema temennaları gibi kademe kademe katmerlenen sokakları düzlenmeli, tarihe aid kıymetli mebâni göz önüne gelmeli, ihtiyaca müteallik müessesât yol üstüne çıkmalı.

Hamdullah Bey Türk evini süslerken surları ve onları ihâtâ eden serviler diyarını unutuyor. Biz kalırsa İstanbul’un içi kadrar muhiti de tuvalete muhtaçtır. Çünkü İstanbul halkı ömrünün en uzun devrini oralarda geçiriyor. Hayattan ârâde kalanlarımız İstanbul’un içinde bulamadıkları huzur ve sükutu orada arıyor. Ve şüphesiz yaşayanlarımız zevk ve bedâiye ne kadar muhtaç ise ölenlerimiz de tekrîm ve hürmete o kadar muntazırdır. Biz bizden evvel tebdîl-i mekan edenlere vefakarlık göstermezsek bizim de yarından vefa ve hürmet beklemeğe hakkımız kalmaz. Halbuki biz bu gün o diyarın asırlar görmüş nesillerin giryelerini dinlemiş, dedelerimizin ruhlarına mersiyeler söylemiş nazlı, matemli servilerini bile rahat bırakmıyoruz. İstanbul’u sevmek ve sevdirmek istersen onu sevilecek bir hale getirmeye çalışmalıyız. Ve bu yoldaki her teşebbüs de tarihin, mevkî’in vaziyetin icab ettirdiği şekillerden ziyâde zevke ve inceliğe tab’iyet etmeliyiz. Yoksa her yaptığımız “Gülhane” parkının medhali gibi manasız olduğu kadar gülünç olmaktan da korkulamaz.

Macar dostlarımız “Honued” orkestrası tepebaşında tertip ettiği müsamere-i müsikiye bizde pek çok takdir ve biraz da gıpta tevellîd etti. Müsikide biraz heyecan ve hareket biraz da ihtizaz duymak isteyen ruhlar için bu müsamere hakikaten pek zengin bir maide oldu. Esaslarında az çok istinas hissettiğimiz bu musikinin teferruatında bir gariplik var. Öyle zannediliyor ki şarka ait bestelerin üzerinde işlenmiş, çalışılmış, ona “Vagner” den “Şöpen” den ve diğer İtalyan ve Alman kompozitörlerinin zevklerinden süsler ilave edilmiş! Lakin herhalde Macar müsikisi hali hazırıyla mükemmel, zarif, latif bir şey. Bizim milli musikimizin de böyle bir tekamüle yürümesi ümidi “Honued” ziyâ’fetinde bulunanlar için en büyük teselli oldu.

Bu haftanın takviminde “Reften Mebusan” yazılı. Mebuslarımız fasılasız bir mesai devresinden sonra veda ettiler. Gelecek senenin daha mesud ve beşaretli ictimâilere mazhar olmasını temennî ederek kendilerini selamlıyoruz. Takvimin başka bir sütunu da âmeden-i laklak kaydediyoruz. Bu münis mahlukların ilk bahar için İstanbul’u aramağa intihâb etmeleri İstanbullularca pek kıymetli bir teveccüh sayılır. Onlara karşı İstanbul’da umûmî ve tarihî bir kıymet vardır. Hakikat leylekler ve ceylan biz de baharın, güneşin, feyz ve bereketin müjdecileri gibi telâkki olunur. Leyleği havada görmek seyahate, yerde görmek afâmete işarettir. Dört senedir seferber yaşayan halk için ne heyecanlı bir ümid!

Burhan CAHİD

(nr.1387, 4 Nisan 1918, s. 134)

İSTANBUL POSTASI

Bizim fikrî ve idarî hayatımıza kök salmış, ananâtımıza karışmış bir ilmî müessesesi vardır ki yetiştirdiği adedi pek mahdud zekalarla memleketin irfanını, efkarını, siyâsiyatını yükseltmiş; halkı mutlakiyetle korkunç tehlikelerine karşı zayıf fakat sebatkar bir vaziyetle müdafa' etmiştir: Mekteb-i Mülkiye. Üstad Muhterem Abdurrahman Şeref Beyefendi'nin buyurdıkları gibi bir vakitler memleketin en mühim ananâtından gibi telâkki edilen bu eski müessesenin bir irtica' darbesiyle ortadan kaldırılması orada yetişenlerin kalplerini kırmış, yuvalarını dağıtmış olduğu gibi memleketin de "elbağs bade'l mevt" diye karşılanan bugünkü tecdîd ve ihyâ zamanının gösterdiği zaruret karşısında pek becâ oldu. Mekteb-i Mülkiye bu memlekette bir irfan, zeka ve deha yuvasıdır. Burada yetişenlerin hisleri, düşünceleri, sa'yleri mümtaz ve feyyaz bir fikr ve hayat menbaıdır. Lağvından kısa bir müddet geçmeden tekrar ihyasına lüzum görmek ondan beklenen hizmetlerin ne kadar zaruri olduğunu isbat eder.

Geçen Cuma günü Mekteb-i Mülkiye mezunlarının akt ettikleri içtimâ' İstanbul'un fikrî, siyâsî ve içtimâ'î hayatına hakim ve nâfiz olan bir çok simaları bir araya toplamıştı. Mekteb-i Mülkiye'nin mesud ve saf hatıralarını küçük ve büyük aralarında samimiyetle paylaşan bu aile azası o gün yuvalarının tekrar te'sisi şerefiyle mezunlar kulübünü de güşad ettiler. O mahfilde bir nâzır, bir muallim, bir muharrir, bir müşâvir hepsi müsavî idi. Yalnız gençlerden büyüklere riyasızlara hürmet ve takdîr, büyüklerden küçüklere nihayetsiz bir şefkat ve teşci' yaşıyordu. Osmanlı tarihinin siyâsî, fikrî simalarına âşiyân olan bu mahfilin tekrar güşadını en hayırlı bir teşebbüs diye telâkki eyler ve Mekteb-i Mülkiye ailesini naçiz bir uzvu saffetiyle yuvamız için saadetler temenni ederim.

Bu hafta içinde Türk kadınlığı pek necîb bir şahsiyetini kaybetti: Nigâr Hanım. Artık Edebiyat Tarihimizin kudretli yapraklarında yaşayacak olan Nigâr Hanım işlenmiş, itinakâr üslûbu ve zarif şivesiyle muasırları arasında tanınmış, takdîr edilmişti. Edebiyatımızın harîmine girmiş kadınlarımız arasında Nigâr Hanım'ın mevki' pek yüksektir. Bu ziyâ' karşısında duyduğumuz teessürlerin samimiyeti eserlerine karşı gösterdiğimiz tehâlûk ve incizâb kadar ebedîdir. Edebiyat Tarihimizin bu devri yazılırken kendisi için müzeyyen ve üslûbu kadar musanna bir sahife ayırmadan geçilemeyecektir.

Gazetelerin hava raporları da artık piyasa icmalleri kadar kıymetli ve aratıcı havâdis sırasına geçti. Siyâsî makalelerin serlevhalarını okumakla iktifâ' eden gözler, şeker, fasulye piyasasına aid icmallerin satımını da kaçırmıyor. Buna şimdi hava raporları da karıştı. Yaz geliyor diye fuzulî soyundukça kış yakamızı bırakmıyor. Başımız üzerinde maî, lekesiz semalara hasret kaldı. Hararetinden kaçınarak gölgeler aradığımız terletici, yakıcı güneşlerden bu sene hiç kaçmayacağız. Onun ateşine, kızgın ve hatta salgın buselerine karşı naz ve istiğna göstermeyeceğiz. Vakıa bu sene çok da kış olmadı ama, bilmem soğukluk sade havada.

Burhan CAHİD

(nr.1388, 11 Nisan 1918, s. 150)

İSTANBUL POSTASI

Az bir zaman var ki İstanbul gazetelerinin sütunları yeni bir şive-i kalemle süslenmeğe başladı. Harbin, siyâsiyyâtın fikirlere verdiği yorgunluk, gazetelerin o nihayeti gelmeyen havâdisleri içinde artıyor, yeknesak ve mütemâdî bir cereyan-ı şuûn okumak ihtiyacını duyan dimağlara usanç getiriyordu. Hususiyle bazı gazetelerin halkın her tabakasının mütenevvi' ve muhtelif ihtiyaçlarını besleyecek bir vazifeleri vardır. Her sınıf halk yevmî bir gazetede kendini alakadar edecek bir sütun bulmak ister... Bir iki sene evvel gazetelerimiz yalnız harbin her gününü geçici vakayi'ne has sütun etmişlerdi. Lakin zaman geçtikçe yalnız bu gürültülü, müheyyic olmakla beraber mutarred ve yek-meil hâdisâtı kayd etmek kâfi olmadığı takdîr edildi. Hareket-i harbiye, mükâlemât-ı siyâsiyye ile şişirilen sütunlar arasına mahiyetin ictimâî, fikrî, ihtiyaçların te'min edecek bazı bendler, hikâyeler, fikralar sıkıştırılmasına lüzum görüldü. Ve nihayet yeni çıkan ve tabi bir zevk ve sevk-i teceddüde başkalık göstermek isteyen bir iki refik tahririn sa'y ve delaletiyle bu günkü matbûâtımız daha canlı ve mütenevvi' ve binanenaleyh "lisan-ı sanatla söyleyelim" zengin bir kıyafete girdik.

Gazetelerimizde görülen en açık noksan fikrî ve edebî ihtiyaçlarımıza ait bulunuyordu. Pek vaktinde çıkan "Vakt" refikimizin edebiyat-ı kadime ve Cedîdemiz hakkında yeni bir tarzda tertîb ettiği musahabeler münevver sınıfın pek beklediği bir ziyâfet-i edebîyye gibi karşılandı. İnsan muhîtin ezici şeriat hayatı içinde boğuşurken bile ruhen hissettiği ihtiyaçlarını az çok tatmin etmek istiyor her sınıfın haline göre şiddetle hissettiği zaruret; sukuneti fikren, ruhen yükselmiş olanlarımızdaki ruhî iştiyakları köreltmedi. Hatta bazen melâl-i hayat ile inler, iktisadî buhranlar içinde bunalırken en büyük teselliyi hissimize, zevk-i edebîmize göre yazılmış dört beş satırın vefâkâr derinliğinde arıyor ve buluyoruz.

Memleket bir taraftan harbin elîm kabusları, buhranları altında ağır ağır nefes alırken bir taraftan da fikrî, ictimâî yürüyüşüne devam ediyor. Binanaleyh bu cereyanı gazetelerimizin adım adım ta'kib ve etmesi lazım gelir. Yollarımız, sanatımız, müessesâtımız, bütün şeklî hayatımız nasıl ta'dile muhtaç ise lisâniyyâtımız, telâkkiyyâtımız, zevkimiz, sanatımız da teceddüde, tasfiyeye muhtaçtır. Ve harb gibi muasırlar cemiyetleri yalnız siyâsî, şeklî hayatını tebdîl etmez ictimâî inkılâb gibi o halkın seviyesi, telâkkisi, mefkûresi üzerinde de bir tazyîk ve tahavvül yapar. Zafer, sükût, tahakküm ve esaret milletlerin ruhunda izler açar. Halbuki 914'de başlayan bu haile bir cemiyetin, bir kavmin değil, cihânın en sabit en lâ-yemût mefkûrelerini yıktı, en payidar temellerini sarstı. Dünyanın yeni hududları içinde yeni bir şebeke-i melel vücuda geldi. İlmî, ictimâî telâkki ve kanaatler başka bir şekle girdi. Bütün bu tahavvülatın cemiyetlerin lisanı, edebiyatı üzerinde vazih tesirleri görüldü ve görülecek! Değişen gayeler için yeni bir hareket-i fikrîyye, geçirilen şuûn-ı ızdırıp için matem bir lisan-ı mersiye ister. Tarih, hâdisâtından ziyâde netâyici kayd eder. Bu kil ü kal tîg-ü silah nihayet bir gün mübeddil sükûn ve silah olursa, müştereken çıkılan facialar, ızırâblar unutulacak. Zaman, muhît, i'tiyâd herşeyi gözümüzden, dimağımızdan silinecek: Fakat bütün bu harab olan beşeriyet-i mazlumenin yaşayanlara bıracakacağı bir ebedî vedfâsı kalacaktır ki o unutulmayacak! Bu evler vedfâ, yirminci asır medeniyesinin hodkam telâkkilerinden doğan kasırganın cihân-şümûl hezimet ve felaketi içinde bütün vakar ve ihtişamıyla yükselen "intibah"dır. Milletlerin lisanı, edebiyâtı, fikrî ve ictimâî telâkkiyyâtı artık bu hedefi ta'kib edecektir. Şüphe yok ki bizde başlayan hareket-i kalemîyenin de bu yol üstünde bir iz bulmasını beklemek en tatlı bir emeldir.

İSTANBUL POSTASI

İstanbul dört sene evvel bir şiir ve hayal memleketi idi. Haluk'un bu müstesna kıt'a-i arza hediye ettiği güzellikler, incelikler karşısında evvelkilerin insanları aynı his takdîr ve hayret ile gelirler. Bizim ihmal veyahut isyanlarımızla şirinliğini kısmen zayi etmesine rağmen, İstanbul tarihin bize bıraktığı zarif bir demettir. İçinde pek emsalsiz renkler, muhteris kokular yaşayan bu demeti harbin ezici, boğucu, toz ve dumanları yaktı, harab etti. Şimdi İstanbul'un en güzide tenezzüh yerleri ismet ve bekaretini muhafaza edememiş bir zavallı kadını andırıyor. Parsın o en yüksek ve kadri şinas nazarların hürmetini kazanan bu Levinya Ormanı da harbin kurbanı olmadı mı? Flander harb cebhesini ziyaret eden bir gazeteci dört sene evvel pek latif köşklenden, Kurûn-ı Vustâdan kalma bir harabeyi andırdığımı, bî-günâh toprakların bile mermilerin darbe-i adımıyla zir ü zebir olduğunu, yıkık ve yakık bacaların üstünde baykuşların haykırışıldığını söylüyor. Harb hakim olduğu sahalarda mesafelere göre tahribat yapıyor. Tabî ki durgun suya atılan bir taş gibi etrafında hızma hızma, halka halka ölüm ve harabi daireleri çiziyor. İstanbul bu dairelerin en ba'îd bir noktasında olmakla beraber yine rengini, gençliğini idame edemedi. Avrupa'nın hep şehirleri de böyle, bizim güzel şehrimizin o bakımsız kazma yerleri şimdi yeisli bir mazi okuyan harabeleri hatırlatıyor. Zaten hiç dost şefkat ve ihtimam göremeyen İstanbul harbin zaruretleri içinde büsbütün unutuldu. Marmara'nın sıcak ve altın bir güneşle ısınan sularında; adaların, Erenköy, Fener kıyılarının hülyalar veren gölgeli kumsallarında bile bir meil-i metrukiyyet var. Zavallı Fener bir vakitler atlas döşeli faytonlara, pırlanta bakışlı hanımlara kollarını açar, pembe gruplar karşısında etek etek dökülen en ateşli ilan aşklara, tebessümler saçarken şimdi ihtiyar çınarları altında inliyor...

Derinliklerinde mestane gazeller aks eden, kuytularında ipekli yeldirmeler gölgelenen Göksu, bütün bir tarih zevk ve sefahatin saz ve niyazını ecvafında saklayan Sad'abad İstanbul'un birer ceribaşı gibi... Sular Boğaziçinin münis gilgelikleri bugün eski hayat tarzı ile dargın, senelerden beri ninnilerini dinleyen yüksek ağaçlarından mahrum kadim bir çeşme-sare benzedi. İbrahim Paşa asrında binlerce kayıkların mehtap safaları yaptığı Bebek Koyu şimdi yalakçıların çirkin gölgeleriyle hırpalanıyor. Pencerelerinden fındık altınlar, menekşe demetleri teati edilen hususi arabaların seyrangahı olan vali efendi çayırı şimdi içinde hasta koyunlar otlayan bir mera oldu. Velhâsıl harb, harbin tevellid edilen saikler bizim i'tiyâdlarımızı üstümüzü, başımızı, yememizi, içmemizi hatta yürüyüş oturmamızı bile nasıl değiştirdiyse İstanbul'un şeklini, simasını öyle değiştirdi. Kış herkesin ayıbını örter derler. Şimdi yaz gelince gözler etrafı tetkik etmeye, ruhlar gezinti yerlerinin tafsilatına aşına çıkmağa başlıyor. Eski saz illeri, mehtab eğlenceleri bin bir gece masalları kadar hayal oldu. Çam Limanı'nda, Büyük Ada'da yapılan serenadlar, yarışlar geçen sene o kadar mahdud ve mümtaz bir sınıfı inhisar etti ki bahse bile değmez. Adalar adeta servet ve haşmet müsabakasına çıkan ehl-i dilin rekabet sahası olmuştu. Üç dört yüz liraya çıkan jübileler şampanyaların sandıklarıyla israf edildiği bir gecelik şenlikler, saçılan mücevherler ve kırılan billur kadehler içinde adalar geçen sene ki tarihi pek zaferli yaşamıştı. Yani servet için yeni usul israf ihdası tabî idi. Bu vesileyi geçen sen adalar ihzar etti. Bu sene aynı şerait devam ederse Adaların İstanbul'dan hariç bir başka alem olduğuna iman etmek lazım gelir. Bir tek odasını tutmak için dört beş heveskarın tevhid-i servet ettiklerini Adalar için herkeste bir iştiyak var. Hakikaten bu da bir zevk add edenler yok değil. Fakat bu koşuda geri kalmamak isteyen zayıflar döktükleri terlere mukabil ruhen bir sukûn ve zevk hissedebilir mi acaba?

Burhan CAHİD

(nr.1390, 25 Nisan 1918, s. 182)

İSTANBUL POSTASI

Muhterem padişahımızın onuncu culûslarını Cihân Harbi'nin bizim için mesud müjdeler veren neticeleri içinde idrâk ettik. İnkılabın en heyecanlı günlerinde ve halefin cuşûş-ı takdîr ve ta'zimi arasında büyük ecdadlarının tahtına revnak-bahş olan hakanımızın uzun seneler me'mur olmasını temenni eder ve en ta'zimkar tebriklerimizi ref' ve iblağ eyleriz.

Bu on senelik tarihimizi biraz karıştırarak olursak asırların kaydemediği mutezad, mağluk ve müheyyic-i şu'ûnun girift teselsül içinde tevali ettiğini görürüz. Milletlerin hayatı pek vasi' olduğu için şu küçük zaman içinde şahid olduğumuz hadesâtın büyüklüğü karşısında eğilmemek kabil değildir. Hayat-ı cemiyette en mühim nişane-i saadet o cemiyetin reşid siyâsîsine malik olmasıdır. On sene evveline gelinceye kadar Türk cemiyetini ferd itibariyle aciz, zebun ve her şeyden mahrum idi. Teşkilat-ı ictimaiye noksan hayat-ı iktisadiye mefkûd, hususuyla hayat-ı fikrîye naîm idi. İnkılâbın hulûluyla beraber senelerce aynı idare, aynı usul altında ihtiyarlayan pek mahdud bir şekilperest tabakasından sonra bütün millet yeni bir hayat doğdu ve bu hayat bir çocuk hayatı idi, yeni usule yeni idareye, yeni irfana açılan bu yolda Türklük itinalarla yürüyecek, fikrî, ilmi, medenî gıdalarla beslenecek. Ve bunun en büyük zehri zaman olacaktı. Halbuki zaman; her şeyde olduğu gibi bu inkılap hayatımızda da bize en bî-rahm bir asî peyda oldu. Fikrî ve ilmî hayatımız için çıkmağa çalıştığımız irfan ve medeniyet kademelerinde gûnâ-gûn müşkiller, hailer hades oldu. Ve en nihayet cihânı mahşere çeviren bu harb ile inkılâbımızdan beklediğimiz mesud neticeler bir müddet daha tehire uğradı.

Bu mütevâlf şuûn gayri müntezire ta'kîbine çalıştığımız doğru ve aydınlık yolda bizi serbestçe yürümekten mani etti. Gençlik kendisinden beklenen asar-ı teceddüdü gösteremedi. Hükümet intizâr olunan mesaiyi ibraz edemedi. Fakat bütün bu adem-i muvaffakiyet önümüze yığıldığı hailelerdedir. Gençliğin de-ahde ettiği büyük ve aziz vazifeyi ifâ ederken memleket kendisinden daha yüksek ve hayatî bir vazife talep etti. Binanenaleyh fikrî ve ilmî teceddüdler için işe başlayan gençlik bu yükü ve hayatî meselede de derhal vazifesine şitab etti ve hükümet zamanın çizdiği, siyasetin gösterdiği yeni vaziyet içinde Türklüğün hakikî gayelerini temin etmek emel halisayesiyle şu girdaba dahil oldu.

Harb şüphesiz ki tahrîb eder, lakin bu harbin mazideki bütün cidallerin fevkinde bir mahiyet mümtazesi oldu. Milletlerin kabiliyet-i medeniyesi zannolunduğu gibi küçük bir zamanda sönmedi. Medeniyet bir iki darbe ile yıkılmadı. Bilakis her milletin, her kavmin müstesna seciyelerinin tezahürüne sebep oldu. Mukavemet, kabiliyyet, ihtira' ve teceddüd, isti'dad inkişâf hep harbin tazikleriyle kendiliğini gösterdi. Bizim harbe dahil olduğumuz sıralarda düşmanlarımız Türkiye'nin artık hatme-i hayatı takarrüb ettiğini, esasen zevale başlamış olan hakimiyetimizin harbe müdahalemizle derhal sükût edeceğini bütün kanaatleriyle söylüyorlardı. Şu dört senelik harb içinde "Genç Türkiye" onların da hayretini celbeden mukavemet ve faaliyeti gösterdi. Maddî ve manevî zararlarımızı inkar etmek istemeyiz. Fakat bütün muharrîb milletlerin de müştereken nasîb-dâr oldukları zararlara mukabil memleketimizin pek büyük inkılâblara, ictimâî ve medeni ıslahata tecelligah oldu. Ve harb, Türklereki cevher-i asâleti, kabiliyet-i inkişafı ve mukavemeti isbat etti. Damarlarımızdaki kanın hareketini tezyid etti. Benliğimizi, şahsiyetimizi tanıdık. Kuvve-i teşebbüsiyenin hamiyet ve nüfuzunu tecrübe ettik. Velhâsıl ferd itibarıyla mütekâmil ve

mütemeddin şarktadi mevkimizi tanıdık ve tanıttık. Garbden şarka bakacak gözler için muhataralı bir siper olduğumuzu isbat ettik. Tamamiyetimizin sahibi, hâmisî yalnız kendimiz, hakkımız, kuvvetimiz olduğuna takdîr ve ettirdik. Bütün bu değişen telâkkiler, kazandırdı: Hak-ı hayat! Artık varlığımızı tasdik ettirmek, muvazene-i umûmiyede mevkimizi göstermek için garbın tahammülsüz şeritalarına boyun eğmeyeceğiz. Çünkü artık yaşayan bir millet ve memleket var.

Burhan CAHİD

(nr.1391, 2 Mayıs 1918, s. 202)

İSTANBUL POSTASI

Gazeteler yeni bir kelimenin diyâr-ı kavmîsiyle meşgul ; yan geldim! Bizim pek eski bir hastalığımız şimdi teşhis edildi. Ve ona bu isim verildi. Tercüman baş muharriri kendisinin bu hastalığa tutulmak üzere olduğunu itiraf etti. Bu bize zaten müstevli ve müzmin hastalıktır. Eğer Reşid Paşa zamanlarından, Tanzimat'tan beri biraz silkinseydik kendimizi bundan kurtarabilirdik. Halbuki bilakis kendimizi rahata, tabiata terk ettik. Yürümedik, okumadık, görmedik, teccüs, tetkik, tahlil gibi şeylere ehemmiyet vermedik. Dedelerimizden kalan makaleler kâfi mefahir olmayacak kadar servet, çoğu aranmayacak haşmet vardı. Bunlarla iktifâ' ettik ara sıra sağdan soldan gelen darbeler de bizi harekete geçirmedik. Ve biz sonraları böyle siyâsî iğnelere de alıştık. Son rub-ı asırlık tarih-i mutlakiyet o zamana kadar devam eden hükümet idaresinde bazı noktalarda farklı idi. Mesela Abdulaziz Han devrinde ahlakımıza, i'tiyâdlarımıza biraz fazla ehemmiyet verir, şahsımıza gelen mesuliyetleri, vazifeleri biraz daha ciddi telâkki eder, ahval-i umûmiyeye karşı daha yakından merbut ve hassas görünürdük ve bunda henüz ayrılmadığımız mazinin bağları ile beraber zamanın ezamından, ricalinden gördüğümüz usullerin te'sirleriyle hareket ediyorduk. Halbuki bunu ta'kîb eden devr, bizi mazideki sabit, samimi ananelerden, muazzez telâkkilerden uzaklaştırdı. Ve o devrin eazımı, ricali, bizi ahlak, mesuliyet, adet, hukuk gibi tekmile yarayan mualliyeye karşı serbest velakayt bıraktı. Zaten şarkta cemiyetlerin önlerine düşenler hareketleri, hisleriyle halkı idare ederler. Binanenaleyh halk yukarıdan gördüğü lakaydıyı, ma'âyibi, müsâvîyi kendi de fena bulmaya başladı. Ve bittabi teselsül eden bu şeâmet, zamanın verdiği sakim bir terbiye-i siyâsiyye ile işledi, genişledi ve bugün elan kurtulamadığımız müzmin bir "yan geldizm" hastalığı şeklinde kök saldı. Teşekkür edelim ki artık bunu kendimiz de keşfedebildik!

Harb memleketin genç uzuvlarını hâmâlî bir faaliyete sürüklemekle beraber bir kısmını da halsizliğe, hareketsizliğe sevketti. Ne kadar gençler harb için doğmadıkları, harb için yetişmedikleri halde pek mahdud bir vazifenin başına bağlandılar. Eski kalem hayatı gibi bunların da şimdiki hayatı var, sa'yları basit kazançları hiçtir. Sonra bir kısım halkımız da var ki onlar harbin luüfideleri! İşler yolunda, karları yerinde, taşları gediğinde! Ve bütün bunların fevkinde memleketin bir de mümtaz sınıfı var ki bunlarca harb ile sulh yaz ile kış musavi varmış yokmuş onlara bilmece gibi gelir. Şimdi bu halitanın memleket buhranları, ızdıraplarıyla ne kadar alakadar olabileceğini mulahaza eder. Herkes yekdiğerinin felaketine lakayd, başkasının ıztırâbına bi-his! Ve umûmi olarak memlekette cereyan eden azı iyi çoğu fena işlere karşı aynı kayıtsızlık, aynı hissizlik! İşte bütün bunların hulasası! "Yan geldizm".

Servet ve saadet insanları tabiatıyla layakdiyle, ihmalkarlığa sevk eder. Kûpünü dolduran köşesine çekilir. Lakin mütevâlî sefalet beşerî sukuta, melale, harabiye sürükler. Bizim memleket bu iki sınıftan mürekkeptir. Şu "yan geldizm" in devasını, çaresini nasıl bulmalı?

Hüseyin Rahmi Bey'in yeni romanı sebep oldu. Bazı refikamız nezaha-ı edebîyyeden bahsettiler. Bazıları da tabiyyun mesleğindeki romancıların her hakikatı olduğu gibi teşhir etmesi doğru olduğunu iddia ettiler. Mesele naziktir. Okuduğumuz "Realist" lerin eserlerinde Hüseyin Rahmi Bey'in mevzuları derecesinde "gayr-ı edebî" parçalar görmedik. En büyük realist meşhur "Zola" kalemini lisana ait kusıyyat ile kirletmemiştir. Hele bu mesleğin banisi üstadı olan "Gustave Flaubert" hiçbir eserinde nezahet-ı edebîyyeden uzaklamamıştır. Bilakis "Flaubert" in mevzuları hep hayat-ı hakikîyeden iktibas edildiği halde lisanı kelimeleri samimi, terkipleri sakim ve latiftir. Zola mevzuatı itibariyle daha açık

ve serbest olduğu halde onun da kalemi en meşgul noktaları tenvir ederken bir mal ma'sûmâne alır.

Herhalde bazı eserleri hoş ve zarif olduğunu itiraf ettiğimiz Hüseyin Rahmi Bey bu romanı ve "Hayattan Sahifeleri", "Şipsevdi" si ile edebiyat hududlarından harice kalmıştır.

Burhan CAHİD

(nr.1392, 9Mayıs 1918, s. 214-215)

İSTANBUL POSTASI

Gazetelerin işi gücü yokmuş gibi şimdi kadınların boyamacılığına sataşmaya başladılar. Muallimelerin terbiye-i meslekiyelerinden, seviye-yi fikrîyelerinden bahsederken kırdıkları potlar yetişmiyormuş gibi şimdi de tuvaletlerine ilişiyorlar. Şehr emanetine dış geçiremeyince iâşa işlerine karışamayınca hele pek istedikleri politika alemine atıp tutamadıkça hırslarını zayıftan çıkarmaya çalışıyorlar. Sanki erkelerimiz muayyibden, nekaisden münezzeh kalmış gibi kadınlarımızın kusurlarını meydana çıkarmaya çalışıyoruz. Geçen gün kadınlığın müdafasını derahde eden bir hanım ne güzel söylüyordu: “Biz böyle mahremlerimizi kendimize ait günahlarımızı aleme teşhir edersek iyi mi olur sanki!..”

Kadınlarımız boyanıyorlar. Eğer bu bir kabahat ise müsebbibi onlardan ziyâde biziz. Eğer kadınlarımızı boyamacılıktan kurtarmak istiyorsak onlara zevk-i tabiyat, bedai dersi vermeliyiz. Kadınlar fitraten tezyine, tasni'ye meftundur. Dikkat ediniz, güzel olanlarında tutanlarının ifadelerinde, istiarelerle, telmihlere hoş denecek kadar ağır tasnilere, musiki ile iştilgal edenlerinde metodun haricinde hususi nağmelere, fazla oynaklılara tesadüf edilir. Bunlar eğer hassas bir ruhtan, güzide bir zekadan doğuyorsa cidden müstesna bir harika olur. Bu fitraten bir kadın zevk-i aşına, bediperest ise süslenmek için sanat tezinin bütün inceliklerin gösterir, adeta icad, ibda eder. Aksi takdîrde ziyet için güzel görünmek için sarf ettiği bütün ihtimamları tabiliğin haricine çıkar. Binanenaleyh suni, zevksiz bir boyamacılık olur. Giyinmek, süslenmek şüphe etmemelidir ki en narin ve ince bir sanattır. Ve bu sanat biraz da fitridir, hulkidir. Mekteplerde okumak, salonlarda dolaşmakla kazanılmaz. Daha doğrusu bu sanat kadınların tavırları, sözleri, bakışlarıyla bile alakadardır. Tabiat bütün mehasini çehresinde toplayan ne kadar müstesna, canrûba kadınlar vardır ki ruh zevk itibariyle basittir. Bunlar bedaiden mehasinden mahrum oldukları için yaptıkları süslerle servet-i hüsnerini tezyid edecekleri yerde tahrib ederler. Böyle güzeller dikenler, vahşi otlar içinde açmış çiçeklere benzerler. Halbuki beri tarafta hulkaten bu derece fevkaladeliklerin mazha olmayan bir sima görürsünüz ki ruhundaki nezahati, zekasındaki inceliği, fitratındaki kabiliyetini etrafına döker ve ihtira ettiği güzellikler, sanatkarlıklarla bir bahar güneşi kadar münis bir sıcaklıkla muhitini cezbeder.

Sokakta gördüğümüz çeşit çeşit tuvaletler bizde muhtelif duygular bırakıyor. Çehrenin mümtaziyeti bu zamanın telâkkileri için o kadar makbul olamıyor. Şimdi nazarlar bir kadına bakarken onda mehasinden, bedi'den, zevk-i tabiiden bir nokta bir eser ve incelik arıyor. Halbuki şimdi nazarlarımız bu hususta ne kadar mahrum!... Ziyet için evvel-emrde söylenilmesi lazım olan nokta, herşeyin ifratı çirkin olduğunu anlatmaktır, sonra, ihtiyacı olmayan bir şeyse çehreye ilave etmek de günahdır. Üç dört sene evvel yüksek tabaka hanımları arasında saz benizler moda olmuştu. Evvelce hayat ve sıhhatle korunan ne kadar penbe simalar varsa bu moda derdiyle sarardı, soldu, samana döndü. Şimdi de sürme ve penbelik devri! Sık ve gür latif gözler görüyorsunuz ki etrafı siyah gayr-i tabii bir hale ile lekelenmiş, sonra kaşlar yeni moda çarşafının dar başlığı altında yukarı çekiye çekile “japonez” bir vaziyet almış, çirkin bir sima, sonra mebzul bir penbelik ve beyazlık!... Hele şimdiki suni kirpiklerin güzel gözleri bir pancur sikletiyle örten ruhsuz manzarası!... İşte bunlara tesadüf eden nazarlar iğnelenmiş gibi acıyor, halbuki bazıları var ki sade bir tuvalet, sakın bir sima içinden o kadar munis incelikler gösteriyorlar ki güzelliği takdîr eden bir göz bilâ-ihtibar tavakkuf ediyor.

Velhâsıl bu kadınlığın ruhuna, hüsne ait ince bir sanat meselesidir ve ne kadar teşhir edilse, ta'yib edilse kadınlar alıştıkları, güzel buldukları bu çirkinliklerden vazgeçirilemez. Eğer bu göreneğe meclub zevksizliğe mahkum bir kısım kadınlarımızı mehasine, bediye

celb etmek istersek onların hislerini, zevklerini terbiye edecek, hakikî zerafetin, bedii zevkin inceliklerini öğretecek dersler, konferanslar vermeliyiz. Gazetelerde her gün hanımlara her gün konferanslar verildiğini görüyoruz. Mevzularına bakıyoruz. Felsefe-i ictimaiye usulleri, edebiyatta kadının mevki, kadının ahlak üzerine tesiri gibi ağır, derin bahisler. Bunlardan evvel kadınlarımızda muâşeret terbiyesini, zevk ve sanat duygusunu, ev ve aile muhabbetini izzâlandırarak mevzular üzerine dersler versek daha büyük hizmet etmiş oluruz. Felsefeden, ictimâiyattan, hayat-ı fikrîyyeden evvel kadınlamıza kendi mevkilerini tanıtmak, muâşeret-i milliyedeki vazifelerini öğretmek ve onlara ziynet ve tasannudaki hududları göstermek lazımdır. Aksi halde bu kıraat kitabı okumadan piyes tenkid etmeğe benzer. Biz evvel-emirde bu vazifelerimizi idrâk eder ve onları tenvir, ikaz edersek sonra onlarda göreceğimiz noksanları onların kabiliyetsizliklerine hüsnsüzlüklerine atfedebiliriz. Şimdi hiç hakkımız yok!

Burhan CAHİD

(nr.1396, 30 Mayıs 1918, s. 262)

İSTANBUL POSTASI

İstanbul'un derdi bitmez ki! Sene geçmez, siniri, sarası tutar; bir tarafını ateşe kaptırır, yalnız yanar. Gündoğu rüzgarı gemicilerce pek uğursuz sayılır. İstanbul içinde o kadar meşum ki! Geçen büyük yangınlarda da hep körükçülüğü bu Gündoğu rüzgarı yapmıştı. Haliç'le Marmara arasında İstanbul'un koyunda feci bir gedik açan buyangın ekseriyetle orta halli sınıfın ocağını söndürdü. Bu günün müzminleşen sefalet ve ıztırâbı içinde zuhur eden bu pek elemli felakete karşı sızlamayan kalp yoktur. Cefakar İstanbul'un sinisi yine yanık bir sevdada gibi lime lime oldu.

İstanbul'un yangınları Versay'ın suları kadar meşhur alemdir. Eski yeni yazma, basma tarihlerimiz hangisini karıştıracak olsak; bilmem kaçınıc Sal hicrinin filan günü bi-hikmet Allahu Teala canib Ayvansaray'dan zuhur eden bir hari-i hail... diye bir mukaddemeden sonra üç gün üç gece devam eden büyük yangınların kaydına tesadüf ederiz. Hem o kadar eskilerin de lüzum yok! Şu on senelik dünkü sayılan hâdisât arasında Çırçır, Aksaray, Çihangir gibi şöret alan ve herkesin kalbinde ateşli bir hançer yarası gibi kanayan hakikat hanman-süz yangınlar var ki yadı bile elan elem ve ızdırıp verir. Hemen hemen diyebiliriz ki İstanbul'un büyük bir kısmı 94 felaketinin ve ondan sonra tevali eden Rumeli zaiyatının sevkiyle terk-i diyar eden hicretzedelerle meskundur.

Harabelerin tarihi kıymeti kendiler için bir meziyettir. Balbek Harabeleri eski bir medeniyetin asar-ı ma'muriyetini taşıdığı için zairlerin hayretkar nazarlarını cezbeder. Palmir, Truva Harabeleri aynı kıymet-i tarihiyeye haizdirler. Lakin İstanbul Harabelerinin ne gibi kıymet-i yemasa ve ne gibi kıymet-i tarihiyeye sahip olduğu cay-ı sualdir. Pay-i tahtın hakim olduğu tepeler Toros Dağlarının çıplak zirvelerine döndü. Şehrin içinde yangınsız, harabesiz bir saatlik yer bulmak kabil değil. Köprüden tramvaya binerek şöyle Fatih yahud Aksaray semtlerine doğru bir tur yapan, alemlere gıpta-res bu güzel pâ-yı tahtın koynunda öbek öbek yangın yerleri nihayetsiz gibi görünen harabeler görür ve sızlar. Yeni yangının bedbahtları için eski yangın yerlerinde kurulan çadırlar ne hazin bir manzara gösteriyor. Pây-ı tahtta çadır içinde oturmak, bu biraz acıklı biraz da gülünç bir şey!... Fakat biz hususuyla İstanbul halkı her şeyine alışıyoruz. Kazaya rıza, kadere tevekkel o kadar fazla ki!... Geçen gün yangın bedbahtlarının bu çadır hayatını görmek, kendilerin tesliyet etmek üzere bir heyetle beraber dolaşmıştım. Ekserisi fakir tabakadan teşekkül eden bedbahtlar şerait-i hayatiye itibariyle cidden tercüme-i şâyân olmakla beraber mihneti kendilerin zevk etmeyi daha ehven bulmuş olacaklar ki girdikleri yeni alemin ıztırâbına alıştıktan maada kendilerine küçük küçük zevkler, eğlenceler bile bulmuşlar. Haseki taraflarındaki çadır arasında bir çadır efendisi yarısı yanık bir şilteye uzanmış içinde kirazlar raks eden nargilesini çekiyordu. Bu zat-ı halini sorduğumuz zaman beşuş bir çehre ile cevap verdi:

- Ekmek, yemek bedava. Havalarda güzel! Zaten bizim ev o kadar sıcak olurdu ki!

Sonra biraz ileride bir çadır içinde ud ve keman, kendilerine refakat eden taze kadın sesleriyle terennüm ediyor, bu hazin çadır hayatına neşeler serpiyordu. Çadır halkının ihtiyaçlarının tehvinine memur refikimin teminine nazaran bu alem geceleri daha hoş oluyormuş!

Kayı Han kabilesinin kadim bir ananesi de senenin mevsimlerine göre yaylak ve kışlaklara çekilmektir. Bu anane bizim siyasetimize kadar kök salmıştır. Yavuz bile o büyük kudret dehasıyla bu ananeyi tahrir edemedi. İran seferinde bir iki ay daha sebat ederek

bütün şark ailesini bertaraf etmek mümkün iken kışın hululi, askeni hususiyle emranın kışlağa avdet huylarının galeyanı Yavuz'u çaresiz bırakmış, bilzarure meştaya avdet edilmiştir. Çadır bizim hayatımızda ebedî bir meskendir. Koşularda, resmi geçitlerde pavyon yerine yine musanna çadırlar dikeriz. Velhâsıl biz ne kadar terk etsek, hangi asra girsek yine çadır ihtiyacından kurtulamayacağız gibi!

Burhan CAHİD

(nr.1397, 13 Haziran 1918, s. 294-295)

İSTANBUL POSTASI

On bir ayın sultanı, harp senelerinin bizim gibi zavallı bir kurbanı! Seni bu yılda bolluk ve tokluk içinde karşılayamadık. Giysilerimiz, kilerimiz yine fakir. Üstümüz, başımız yine hakir. Senin hululünle şereflenen yuvalarımız şimdi melul melul ağlıyor. Senin için neşelenen kalplerimiz hazin hazin sızlıyor. Seni ellerimiz boş, ruhumuz loş olarak karşıladığımız için darılma. Ne yapayım yüzümüzde bet, evlerimizde bereket kalmadı. Reçel kazanlarımız tehi şekerle pirinçten biri, bu hal içinde iftar ve imsaka halsizliğimiz celi ve bedihi ise de sen yine kandillerin, tesbihlerin gecelerine bizimsin, on bir ayın bur sultanısın, islamların nigahbanısın. Biz her şeye şükrü gûzarız. Bu açlıktan sakada borcumuz varsa şitabkarız. Çünkü o kadar alıştık ki!

İstanbul'un Ramazanları, dediğimiz vakit her dudaktan, Artık kaldı mı ya? Manasını ifade eden bir tesir çıkar. Hayatımızın eski sahifelerini karıştırırsak ne tatlı ve unutulmaz ramazan geceleri görür ve kalbimizin hicranlarla titrediğini hissederiz. İstanbul'un mahdud ve yeknesek hayatını değiştiren ramazanlar, küçük büyük hepimizi alakadar eden hatıralarla doludur. Nasıl olmasın? Türkçe bir darb-ı mesel vardır: "Can boğazdan gelir!" derler . hakikaten öyle. Eskiden öyle ramazan sofraları olurdu ki üstünde her maidenin yarım düzin kadar da yârânı vardı. Mesela reçel! Bunun tir türlüleriyle iktifâ' eden hiç bir ramazan sofrası yok gibi idi. Frenk üzümlü, çilekli, ayvalı, vişneli daha bir çok meyveli dünya taamları iftar tepsisini süsler kenarlarına, bağlı, sütlü simitler, çörek otlu şideler, çörekler. Daha etrafına yer yer siyah, kırmızı havyarlar, sarı, beyaz peynirler dizilirdi. Asıl büyük heyet-i itamın pişdarı olan bu tepsi ortadan kalkınca sırasıyla erka-ı nefiseyi matbû'hat arz-ı çehre-i iştiyak ederler. Sahurun hazmı hafif, dafi-harare, hanzalbarde maideler tertip edilir; geceleri mutenevvi, mütelevvin şerbetler içilir, dondurmalar guna gun çerezler emla'yı muadeye şitab edilirdi.

Eski Ramazanların en zihayat zamanları geceleri idi. İstanbul Ramazan gecelerinde nurlanır, şakrak bir kadın gibi cıvıl cıvıl oynar; sevilir, titrer, titretirdi. Herkesin kalbinde lerzeler, hayatında neşeler gezinirdi. Zaman olur ki yadı cihâna değer! derler. Bizde şimdi bu rüyalı günlerin hatırasıyla esniyoruz. Ne yapalım ki zaman her şeye hakimdir. Zaman zamana uymaz, sen zamana uy" sözü kadar doğru tasavvur edilemez. Biz de ister istemez onun elinde değil miyiz? İşte bu da harb ramazanı, hakikat, harb zengini, harb fakiri, harb kazancı, harb kundurası olur da harb ramazanı niçin olmasın? Zengini harpsiz, kazancı harpsiz, kundurayı harpsiz görmek ne vakit kısmet olursa, ramazanı da eskisi gibi görmek nasip olur.

Ramazan hayatının en fark bir aşinası da davuldur. Fakat davul şu dört seneden beri hayatımıza o kadar çok karıştı ki bıraktığı tesirlerle şimdi ramazanın neşelerini bilmem ki yaşatacak mı? Yedi yaşından yetmiş yaşına kadar hemen herkesin kalbini oynatan bu ses memlekette neler neler yapmadı. Şimdi bile davulun sesini işidince sıranın kendime geldiğine inanan kimbilir ne kadar zavallılar vardır.

Burhan CAHİD

(nr.1398, 20 Haziran 1918, s. 310)

İSTANBUL POSTASI

Bizim tuhaf tuhaf i'tiyâdlarımız var! Edebî ruhi zevk ihtiyaçları bile bize zaman zaman geliyor. Mesela temaşa ihtiyacı. Sanki bu zevk, bu duygu ruhumuza ancak senenin muayyen aylarında hulul ediyor gibi. Ramazan gelince bütün tiyatro heyetlerinde bir faaliyet, bir hareket başlıyor. Yeni piyeslerin sahneler çıkması için Ramazan bekleniyor. Edebî, ictimâî, ekseriyetle milli kulüpler, heyetler, konferanslar, musahabeleri için Ramazanda hazırlıklar görüyor. Velhâsıl bizim fikrî, ruhi zevklerimiz ve ihtiyaçlarımız sanki ramazan gelince kabarıyor... Hiçbir diyarın sakinlerinde bedi zevkin, medeni ihtiyacın böyle med ve ceziri, vakti, mevsimi yoktur. Bu tebeddül ancak gece ve gündüzden azami istifade olunduğu zamanlara göre değişebilir. Mesela yazın halk umûmiyetle şehirlerden uzaklaşır, sayfiyelere dağılır. Bu zaman zaten havalar sıcak, geceler de pek kısa olduğu için tiyatro, sinema, konser gibi "mecmai" eğlencelere, zevklere, biraz itidal gelir. Lakin bunun yerine sayfiyelerde av eğlenceleri, kır alemleri, sporlar, kurslar tertip edilir. Kış gelince herkes merkezlere toplandığı gibi gecelerde uykulara pek fazla gelecekte derecede uzun olduğundan zamandan istifade için balolara, tiyatrolara germi verilir. Bu mantıklı değil mi? Lakin bizim şu kısa gecelere tesadüf eden ramazanda bütün bir senenin temaşa ihtiyaçlarını, bedi eğlencelerini acele bir iptila ile tatmine ne mana var bilmem? Bunun için değil mi ki her gün yevmi gazetelerde tiyatroların geç nihayet bulduğundan şikayet ediliyor.

Hayatımızda bir ittîrâd yok ki tiyatrolardan şikayete hakkımız olsun. Saat sekize tesadüf eden akşam yemeğinden sonra la-akal iki buçuk saat geçmeli ki tiyatroya gidilsin. Bu hesaplama onda, on buçukta açılan bir sahne de şüphesiz ikide filan nihayet bulur. Böyle kısa ve sıcak yaz gecelerinde tiyatroya kapanmak reva mı? Bizde yazlık sahnelerde mevcut değil ki gecenin serinliğinden istifade edelim! Bütün gece sigara dumanları, ter kokuları içinde fevkalade bir piyes temaşa etmek bilmem ki ehemmiyetli bir zevk verebilir mi? Velhâsıl bu usul mez'âç bir bediattan başka bir şey değil! Herhalde gayr-i sıhhi olan bu i'tiyâd, temaşa edilen piyeslerden ziyâde tenkide şayestedir. Temaşa münkadlerimiz de, eserlerin teferruatı, sanatkarların hareketi hakkında pek acele koşturdukları kelimelerini biraz da bu noktaya teveccüh etseler cemiyetimizin sıhhat ve selametine daha yakından yardım etmiş olurlar. Pek yazık ki fikrî, medenî inkişafımız için sarf edilen emekler müfid bir hedef ta'kîb etmiyor. Ramazanda çıkan bu fuzulî temaşa muharrirleri "tiyatro" gibi edebiyatın da fevkinde bir muhit gösteren mevzularla iştigal edecek ve bütün yazdıklarına memleketin pek nadir bazı dimağlarını alakadar edecek yerde heyet-i ictimaiyemizde, artık tahammül edilemeyecek tereceye varan gayr-ı ahlaki taşkınlıkları görüp tenkid etseler belki sahne-i hayatımızın bu feci hüviyetlerinden bir kaçını olsun ikaz ederler.

Evet, Tepebaşı darülbidaide pek nefis mahsulat-ı edebîyye ile bir hızb-ı kalil telezzüz ederken sokaklarda, hususiyle Şehzadebaşı, Divanyolu seyrenghahlarında cemiyetimizin inhilal ahlakisini haykıran hakikî dramlar oynanıyor. Bir millet hiçbir zaman kısım münevveri ile yad edilmez. Cemiyetlerin kalbi ekseriyetin umk-ı ruhundadır. Sahnelerimiz garbden, hatta kendi yüksek tabakamızın hayatından değil, bu basit halkın kıl ü kal hayatından zabt ve iktibas olunmalıdır. Rusya Türkleri bu tarz hareketle kendilerini tanıdılar ve yükseldiler. Biz de muaşeretimizi, ahlakiyatımızı kazib dedikodularla değil ancak halk mahiyetinden toplanmış hakikî sahnelerle canlandırabiliriz.

Burhan CAHİD

(nr.1399, 27 Haziran 1918, s. 326)

İSTANBUL POSTASI

Bir zat-ı muhterem yevm-ı refikamızdan birine yazdığı mektupta diyor ki: “Ben refikam, yahud hemşirem, validemle sokağa çıkıyorum, geziyorum, mağazalara girip ufak tefek alıyorum, sonra refikamın canı dondurma yemek istiyor. Ben de aynı fikirde bulunuyorum. Fakat kabil değil bu arzumuzu beraberce temin edemiyoruz. Çünkü pastacıda, dondurmacıda beraber oturamıyoruz. Sonra Tepebaşı Bahçesine girip bir masa başında birer buzlu limonata içemiyoruz, bu neden?”

Hakikat bu neden? Bunu hepimiz, cemiyet hayatını isteyen ve bu hayatın kıymetini bilenlerimiz birbirimizden soruyoruz. Fakat cevabını veremiyoruz. Tiyatro veriliyor bir gün hanımlara bir gün erkeklere, konser veriliyor böyle, gezme yerlerine mesela Florya’ya giderseniz orta yerden bir tül çekilmiş bir tarafta kadınlar ötede erkekler, vapura girerseniz iki yabancı gibi refikanızdan ayrılırsınız. Tren böyle, tramvay yine böyle. Bir mizahgeden başka bir şey olmayan bu adetin ne suretle ortadan kalkabileceği cay-i mülahazadır. Meselenin zevahirine de ruhuna da bakılsa mantıki bir cihet görülemez. Sokakta bila-teklif yan yana gezen kadın erkek Taksim Bahçesi’nde de Kadıköy vapurunda da bila-vukuât oturabilir, bu fena bir i’tiyâdın mahsuludur. Esasında isabet olmayan adet, bidattır. Binanenaleyh bidat iptali, hakikatın ikadı lazımdır. Fakat nasıl, ne zaman ve ne gibi?..

Kadın ve erkek bir arada gezdikleri gibi mesirelerde lokantalarda, müsamerelerde de başka bilakis bir çok muhassenat hissedebiliyoruz. Bizim gençlerimizi, hususiyile cemiyet hayatı kurmayan geçlerimizi kadına karşı gayri tabi vaziyetlere sevk eden kadınsız yaşâmâları, kadın cemiyetinde bulunamâmâlarıdır. Muaşeret hususunda yek diğerimize gösterdiğimiz lakaydlığı bir kadın kabil değil yapamayız. Kadın irfanen bizden dün bile olsa kendisine celb eder. En basit milletlerde bile kadının bir mevki ictimaiyesi vardır. Ve o mevki daima hürmet götür. Aile hayatının, cemiyet hayatının en acı bir yarası bizdeki bu ayrı gayridir. Aile sahibi bir erkek hariçteki meşguliyetinin verdiği yorgunlukla evine gelir. İstirahatını alır. Sonra refika-i hayatıyla şöyle küçük bir akşam gezintisi yapmak ister. Pek yakında bir gazino var. Fakat oraya beraber gezdiği beraber yaşadığı refikasıyla gidemez, oturamaz. Bunun yine gayri-tabii bir şey olduğu meydanda değil mi?

Kadınla erkeği tefrik eden bu gayri tabi haller medeniyet, muaşeret, muvaneset için en katil bir ha’il olduğu kadar kadınla erkek arasında iğrenç bir tecessüs zehri de bırakıyor. Ki umûmiyetle tecrübesiz, basit hüviyetlerin sukutuna irfanen yükselseler bile, hılken ruhen sükût itmeleri bais oluyor. Sonra meselenin teferruatına girilirse bu her iki tarafın izzet-i nefsine karşı bir tecavüzdür. Sokakta beraber gezebilen ve bunda bir mahzur görülmeyen kadınla erkek mesela Halki Palas’ın tecaçesinde beraber otururlarsa adab-ı umûmiyeye muhalif bir harekette mi bulunacaklar. Gayri müslümanların arasında fikren bizden pek aşağı olanlar sayısızdır. Bunların “en femme” şurada burada oturmaları neden günah olmuyor? Ne Hakka ne şer’a, hususiyile ne de vicdan-ı milliye layık olmayan bu i’tiyâd bizim terakki emellerimizin en vahşi ve inatçı engelidir. Akli başında hiç kimse bunun aksini iddia edemez. Bizim muhitimdeki nursuzluk, laubalilik kadınsızlıktan ileri gelir. Cemiyetimize, aramıza hayatımıza kadınlar ne vakit karışırsa biz ancak o zaman ruhen daha inceleşir, fikren daha yükseliriz. Kadınlarla musahabet erkeğin muaşeret nokta-i nazarından tekamülüne pek ziyâde yardım eder. Fransızların bir tabiri vardır. Hameşreb, sevimli, terbiyeli, musahabeleri güzel idare eden şahsiyetlere “komilfu” derler. İşte kadın ve erkeklerimiz arasında bu kıratta şahsiyetler hemen hiç yok gibidir. Sebebi de cemiyet hayatında kadının erkeğin ayrı olmasıdır. Biz kadınlara karşı mütecessis, kadınları da bize mütevahhiş eden aradaki bu gayr-i tabiiliktir. Ve bu hal maa-teessüf cemiyetimizi çirkin

ahlaksızlıklara sevk eder. Bunun içindir ki ne bir medeniyetimiz, ne milli bir muaşeretimiz, ne milli bir uslup hayatımız var. Kadınlarımız yaşayışlarında, konuşmalarında başka bir yol ta'kib ediyor, erkeklerimiz de muhitin muhitin, ceryanın verdiği muvazenesiz cereyanlara kapılıyor. Böyle kadını, erkeği ayrı bir cemiyetin teallisinden ümid beklenir mi?

Tesettür derdini kurcalamadan bu meselenin çaresine bakmak icab eder. Çünkü bu, manevi ihtiyaçlarımız için hemen bir iâşa kanunu kadar mühim ve müste'celdir. Fena bir i'tiyâddan başka bir şey olmayan bu derd ancak halkın terbiyesi, hüsn-i suretle sevk ve idaresi ile kabil-i tedavidir. Kanun-i Esasi ile mahfuz olan hürmet-i şahsiyeye her taraftan hürmet gösterilirse bütün diğer bid'atlar gibi bunu da terk edebiliriz. Ben zannederim ki halkımızın terbiyesi sırf kendimize ait böyle bir ihtiyac-ı tekmil büyük bir takdîr ve teslimiyet gösterecek kadar yüksektir.

Burhan CAHİD

(nr.1400, 5 Temmuz 1918, s. 342)

İSTANBUL POSTASI

Yeni Günler İçin:

Şark milletleri ne kadar yükselseler mutlak bir merkeze bağlanmak ihtiyacındadırlar. Bu merkeziyet alışkanlığı ilk devirlerde sahibkırınların nüfuz ve kudreti arkasında başlamış, sonra git gide kutun elastiki, hassas mihverinde toplanmış ve nihayet ferdiyetlerin kalbinde ölmez bir ukde saplanıp kalmıştır. Yükselmiş şahsiyetlerin esrarlı hakimiyeti biraz da ruhani kanaatlerle terbiye gördüğü cihetle böyle mümtaz simalar halkın telâkkisinde ma-fevk-at-tabia şekillerle görünmeğe başlamış ve bit'tabi bu cereyan nesillerin ruhunda silinmez bir itikadla büyümüş, kuvvetlenmiştir.

Biz de bir şark milletiyiz. Hem de pek eski bir şark milleti. İtikadlarımız da, mefkûrelerimiz de şarkta yaşamış ve ölmüş pek muhtelif mutenevvi akvamın şarka mahsus ananelerini taşıyız. Türk seciyesinde şarkta zaman zaman hakim olan, Keldânî, İranî, Arabî mefkûrelerin izleri vardır. En yükselmiş bir medeniyet sahip olan Japonlar, harici hayatın bütünü inceliklerini garbden almalarına rağmen ruhlarına, kanaatlerine ait şeylerde şark ananelerini hiç de terk etmemişlerdir. İşte Mikado'ya karşı ölümle rekabet eden derin sadakat bu eski ananenin payidar mahsulüdür. Bizde de hükümdara, halifeye karşı merbutiyet, kavm askerinden daha kuvvetlidir. Osmanlı tarihi Türklüğün padişahlarına karşı emsalsiz cansiper, fedakar ve hakana karşı la-yezal rabitalarla bağlı bir itaatkardır. Devirler, inkılâblar, ruhlarımızdaki bu hisleri daima yükseltmiş, değişen eşgal-i hükümete rağmen sultana karşı kalbi bağlarımız bir kat daha kökleşmiştir.

Sultan Osman'ın taht mühledi bu hafta içinde müşfik, alicenab bir şahsiyetin şeref-i kudumiyle tezyîn etti. Necib-i selalenin şefik bir siması olan nev-cah hakanımız Kanun-ı Esasi devrinin ikinci sultanı olarak bu mevki bulundu işgal eylediler. Yaşadığımız felaketsiz günlerin hulul edecek sabah muntazır ruhlarımızla bu devir nevin teşcil etti. Ümidlerimizi takviye etti. Yüksekten feyz-i necat beklemeğe alışkan halk için bu mübarek hadise en teselliyet bahş bir müjde kardır.

Bu günlerimiz tarihe pek heyecanlı şuûn-ı siyâsiyye şeklinde nakş olacaktır. Her dakikasını kardeşlerimizden birini kayıp olan hayatı pahasına kazandığımız şu zamanlarda sen-tacımız olan Mehmet sâdisin faziletkar ve şefkatkar âmâl şehnişahilerinden emin olarak müdaafamıza daha püremel bir azim ile devam edeceğiz. Bu azim ve gayretin sultan nev-cahımızın şeref-i kudumiyle bizi ati-yi karibde beklediğimiz sabah-ı ayd ve servere sevk ve davet edeceğine kani olarak hakanımızı ırkımıza has bir samimiyet ile selamlar ve kendileri için mesud bir devre-i saltanat teminni ederiz.

Burhan CAHİD

(nr.1401, 11 Temmuz 1918, s. 358)

İSTANBUL POSTASI

“Fusişe Çaytonig” İstanbul gazeteleri hakkında şâyân-ı dikkat bir matla-ı serd etti. Yevmi gazeteler bundan bahs ettiler. Bir ecnebi gazetesinin matbûâtımız hakkındaki nokta-i nazarı ne olursa olsun Kanun-ı Esasi'nin iadesinden beri biz de gazeteciliğin geçirdiği hayat her halde muhtac-ı tetkiktir. İlk zamanlar bütün hayati uzuvlarımızda olduğu gibi gazetecilikte asabi bir feveran ile alevlendi, taştı, hudud-ı samimiyetten uzaklaştı. Şahsiyetlerin tesiriyle yeni bir illet tazyîk ve hulul oldu. Ve sonra da tabii irtica ile eski hudud içine çekildi. Ortada kalan başlarında gazeteciliğin ruhen hissien hatta ırsen sanat-ı ittihaz eden zevat bulunan bazı gazeteler sıkıştıkları daire-i resmiyetten harice çıkamamak endişeleriyle vazifelerine devam ettiler. Bir taraftan idare-i örfiyye, diğer taraftan matbûât kanunundaki elastikiyet sonra imtiyaz için meşrutukiyet memlekette canlı, cevval bir gazeteciliğin tesisini şiddetle mani etti nihayet harb-ı umûmi başlayınca hayatımızın en hurde noktalarına bile nüfûz eden tazyîk-i resmi ile matbûât da sansürün pençesine düştü. Ve idare-i askeriyelerin tabi olan na mahdud salahiyet ve kudreti içinde gazetelerimiz yekmal, yek ruh, birer sahife-i müncehid şeklinde intişare başladı.

Matbûâta karşı pek ziyâde teveccuh ve hürmet gösteren muhterem sadrazamımızın kadr-şinasane delaletleriyle ahiren sansür kaldırıldı. Buna rağmen, garib, mechul bazı saikler matbûâtımızın daha geniş nefes almasına mani oldu. Matbûâtı ihata eden havayı siyâsî teneffüsü gayr-ı kabil bir kesafet-i merziye gösteriyor. Bunu tahlil etmek zaman itibariyle bir ihtiyacdır zannederim. Bugün muhitten, imak-ı milletten nebean eden milli, ictimâî ve hatta siyâsî cereyanları bir mecra-ı salime sevk edecek yegane amil matbûâttir. Harici siyasetimizi rencide etmeyecek surette matbûâtın vâkî olacak takidatve mu'avezâtı erkan-ı hükümet hüsn-i telâkki etmeleridir ki kuva-yı siyâsiyye arasında tevazun ve tetabuk müyesser olsun. Türkiye matubâtı te'sis etmiş muayyen zümrelerin naşir-i efkarı değildir. Çünkü bu muhitte henüz böyle zümreler mevcut değildir. Yalnız siyâsî grupların organı şeklinde zaman zaman bazı gazeteler göründü. Fakat bizde fırka hayatının da muntazam bir hedefi olması hasbiyle bu seriuzzeval partilere taraftar gazetelerin hayatı mahdum kaldı. Vakıa tazyîk altında matbûâtın inkışafı kabil değildir. Sahibi için bir meslek, bir maişet ocağı olarak te'sis eden bir gazetenin lisanı bağlanmış, kabiliyet-i neşriyesi kurumuş, kuvve-i irşadiyesi tükenmiş demek olur. Gazeteci kendini bağlayan ictimâî, siyâsî kuyûdun derecesini, hududunu bilmelidir. Gazete, gayri muayyen, gayr-ı müsbet telâkki ve kanaatların zebunu olmâmâlıdır. Gazetecinin izzet-i nefsi, vicdanı ihmal edilmemek iktiza eder. Bu şekil hükümet, matbûâtın hudud-ı kanunisi dahilinde tamam-ı inkışafına mezaheret etmesi lazım gelen bir tarz-ı idare-i devlettir. Muhalif cereyanların, muhtelif makamların nüfuzu matbûâtın mıtaka-i hüküraniyesine hulul etmemelidir. Matbûât her memlekette başı başına bir kudrettir, kuvayı icraiye ve teşri'ye arasında matbûâtın da bir kuvveti vardır ki diğerleri arasında tevazını te'min ve daime değişen telâkkiyât zamanı hassas beraber izhar ve ira'e eder, şerait-i hazıra dahilinde matbûâttan daha fazla hayat ve hürmet beklemek haksızlıktır.

Alman gazetecinin bir noktada hatası var. Türk matbûâtı hiçbir vakit hükümetten mülhem neşriyata vasıta olmamıştır. Bilakis en sakin zamanlarda bile hükümet matbûâtı tenvir edecek, âmâl-ı milliyi bir hedefe, tehlikesiz, vusulü mümkün bir noktaya celb edecek işarete bulunmamıştır. Gazetecilerin vicdanı, tekakkisi en ince meselelerde bile sakin, Türklüğe has, vakarlı bir ilham olmuştur. Biz asırların bu memleket için reva gördüğü tahammülsüz felaketlerinnur tayakkuzuyla mühitimizi görmeye, yaralarımızı,

ihtiyaçlarımızı anlamaya azmetmiş bir zümre-i mesaiyiz. Türkilik ve Türklük hayatı ve ıtılası için zamanın tertib ettiği fırsatları görmek ve bu fırsatlardan en haberkar surette milleti müstefid etmek emelimiz ve vazifemizdir. Matbûatımızın müntesibleri arasında ufak tefek görülen tezadlar ve ihtilaf denemiyecek kadar ayrılıklar birer eser-i muhalefet değil, belki münafi-i milliye nokta-i nazarından pek tabii olan tarz telakkîler asar-ı telakkîdir. Biz yalnız hüsn-i niyetimize ve hubb-ı nefsimize saadeti noktalarında göstereceğimiz hareket zikriyede hükümetimizden mezaheret isteriz. gazetecilik bütün anasar-ı ve aza-yı cemiyete hulul etmiş bir sanattır. Bir mesaimizle memleketin huzur ve saadetini temin edebildiğimizi ve bu vazifemizi yaparken kuvayı umûmiyede cemiyet tarafından mesleğimizin feyzi ve kudretini bir kat daha takdîr eder ve daha azimkar bir lisan ile kalemlerimizi teşci ederiz.

Burhan CAHİD

(nr.1402, 18 Temmuz 1918, s. 376-377)

İSTANBUL POSTASI

Bu günlerin bir meselesi var. Bizde böyle meseleler o kadar çoktur ki havayı nesimiden aldığımız hisse-i hayattan bile mesele çıkacağına ihtimal verilebilir. Her şeyi mesele şekline girmeden halledemeyiz ki! Dahili, harici ne olursa olsun küçük bir yara halinde iken vaktinde davranmamak seyyi'esiyle onu büyütür, had devresini geçirir, müzminleştirir, nihayet başımıza bir "mesele" açınca aklımız başımıza gelir, dosta düşmana düşeriz. Bunlardan biri vaktiyle "Şark Meselesi" idi. O kadar dal budak saldı ki ne hükümetlerin tebeddülü, ne eşgal-i hükümetin tağyiri bunun önüne geçmedi. Bu öyle bir meseledir ki Balkanlardan iksa-yı şarka, seddi Çin'e kadar uzanır gider. Aktar-ı cihânın uleması bu meseleyi halledemedi. Nihayet harb-ı umûmî çıktı, ondan daha çetin, yılmaz meseleler döktü. Netice kim bilir ne olacak?

Bu günün meselesi de harbin yeni yarattığı o uslanmaz meselelerden biri komşumuz ve müttefikimiz Bulgaristan'la küçük komşuluk, hisse-i şâyi'a davası! Bulgar matbûâtı refiklerimizin şu günlerde yegane medar-ı bahs iştigali olan bu dava "Dobruca-Meriç" muhakemeye kabiliyeti yok. Dobruca ovalarında dökülen müşterek kanlar, araziyi müstevliyede müşterek bir idare te'sisini istilzam etti. Bizim hududlarımızın haricinde böyle hususi bir idareye mahdud mikyâsda hakim olmamız millî, harsî gayelerimiz, siyasetimizle hiçte uygun değil. Bu arazideki hukuk hakimiyetimizi perağ etmemize mukabil komşumuz Bulgaristan'dan 1910 senesinde yapılan tashih-i hudud üzerine elimizden çıkan arazi aksamı ile Rumdaki Türk ve Müslümanlarla meskun ve aynı zamanda Avrupa kıtasındaki coğrafi mevzumuzun, askerî ve idarî teşkilatımızın hudut-ı islahiyesini teşkil eden bazı yerlemizi bu meyanda Meriç nehrinin cenahlarını istiyoruz. Bitaraf bir nokta-yı nazarla bakılsa bu davanın bizim arzumuz dahilinde halli cihetini kabul etmemek imkansız. Bizim Dobruca ovalarında işimiz ne? Fakat esasen dört beş sene evvel bizim olan ve elan kardeşlerimizle meskun bulunan toprakların eski merkezine avdet etmelerini tercih etmek tabii bir haktır. Bulgar dostlarımız bu mantiki olmakla beraber hakka ve kuvay-ı siyaseye ve bahsi bir zamanlar her iki tarafın menafine mutabık alış veriş işine anlamak istemeyerek bize Dobruca'dan edeceğimiz fedakarlığa mukabil ta'vizat olarak Kafkas taraflarında istirdad istediğimiz vilayet-i Mağsube'yi işaret ediyorlar. Bu davayı hararetle müdafaa eden Bulgar matbûâtı dostlarımızın bu derece ince zeka zehhar ederek meseleyi basit bir şekle ifrağ etmeye çalışmaları kendi nokta-i nazarlarına göre bir muvaffakiyet sayılır. Cihânın siyaseti, devletlerin hududu gazetelerle muharrirler arasında ta'yîn edilseydi Bulgar meslektaşlarımız arz-ı meskuna Sofya'yı pâ-yı taht ittihaza etmekte gecikmezlerdi. Fakat Türkçede bir darb-ı mesel vardır: Kazın ayağı öyle değil! Hakikatte mesele öyle değil muhakeme munazara mütekabil olmalıdır. Hududlarından emin olamayan bir millet müsterihane bir maişet tertîb edemez. Biz pâ-yı tahtımızı müdafaa edecek arazinin hududlarını daha geniş görmek zaruretindeyiz. Adem ve beka gibi iki mütezadd his ile girdiğimiz şu cidal silahlarımızın tarihi sayısına az çok bir şöhet ve kıymet bahş edecek mâ'âsarla mâl-â-mâldır. Avrupa'nın kangren olmuş cerihayı siyâsiyyesine dokunan neşterler arasında Yavuz Selim Efendi ahfadının eski kılıçları da iş gördü! Ve bu muvaffakiyet bize mühim bir hakikat bahş etti: Hak-ı hayat! Biz hakk-ı hayatımızı atının hatır ve hayale gelmeyen ahval ve zuhuratına karşı daima mahfuz bulundurmak için şimdiki mevkimizi tahakküm etmek, hududlarımızı daha emin bir şekilde vermek mecburiyetindeyiz.

Avrupa'da ilk pâ-yı tahtımız olan Edirne, bugün müttefikimiz olsun, Bulgar, binanenaleyh ecnebi havasını teneffüs ediyor. Bu hava bizi zehirler. Biz hak-ı hayatımız için biraz geniş nefes almak isteriz. Bu da ancak "Meriç" yanaklarının bize iadesi, Edirne'nin

eski Edirne halini almasıyla mümkündür. Biz fazla arazi ilhak etmek için sabırsızlanan safderûnîlardan değiliz. Fakat Avrupa kıtasındaki ayağımızın sağlam ve serbest bir toprakta bulunmasını ister. Bulgar müttefiklerimiz için Dobruca nasıl hayati bir mesele ise Meriç’de yaşamak için bütün bir neslin kanını döken genç Türkiye için şiddetli bir hayati meseledir. Bu noktada Bulgar meslektaşlarımızın daha ziyâde tevakkuf etmelerini ve vaziyeti daha dür-i endişâne mulahaza etmelerini bekleriz. Kafkas bizim şark ufuklarındaki âmâl-ı milliyemiz için açılmış bir penceredir. Fakat bir balkanlardan, Avrupa’da faalâne hareket edebilecek bir sahadan mahrum olursak bu açılmış pencereden başımızı çıkarmaya kudretimiz kalmaz.

Vaziyet budur. Muhakeme edilecek noktalar bunlardır. Bulgar matbûâtını böyle dakik ve vahim meselede pek ileri varmayarak biraz da hakikatle beraber yürüyecek kadar münsif görmek isteriz. Ve ümid ederiz ki ikinci balkan muharebesi, az tamak çok zarar getireceği sözünü kabul ettireceği kadar Bulgar meslektaşlarımızı ikaz ve ıslah etmiştir.

Burhan CAHİD

(nr. 1403, 25 Temmuz 1918, s. 390)

İSTANBUL POSTASI

Artık herkesin asabına kelal veren harb mütezayid bir şiddetle devam ederken muharib tarafın harb gayeleri de muayyen birer hedef ta'kib ederek tenevvür etmeye başladı. Wilson'un son nutku bizim ve müttefiklerimiz hakkındaki düşman nokta-i nazarını açık bir lisanla ifade etti. İki sene evvel Balfura da bu sözleri söylemişti. O müşfik ve rahim fakat ve baîd ve firarî sulhun şeraiti olarak bir madde-i asliye gibi ona sürülen Alman istibdâd askerisinin izalesi keyfiyeti siperlerde, meydan muharebelerinde halledilecek bir mesele şeklinde kaldıkça o saadet getirecek günler için daha çok beklemek lüzumuna ka'ni olmalı.

Üç ayda yeteceği bütün ulemayı harb tarafından iddia olunduğu halde vesait-i harbiyenin bir kat daha tevsi ve ikmal edilmesine rağmen bu cidalin dört buçuk sene devam etmesi ilerisi için de beslenen ümidleri karatmaktan başka bir netice vermiyor. Yeni hadiseler, yeni vaziyetler, ihdas ediyor ve yeni vaziyetlerde yeni yeni harekata, name'mül vukuâta müncer oluyor.

Yalnız, bu yek diğerine benzer harb faaliyetleri arasında siyâsî, diplomasi münâsebâtta pek bariz bir tebeddül hiss olunuyor. Mu'telipler ve müttefikler münâsebâtı yeni yeni mecralara dökülüyor. Dört sene evvel, haricin ilk kızgın ve azgın devrinde müttefiklerimizle aramızda te'sis eden münâsebât şimdiki vaziyeti bir lahza tetkik edersek şöyle böyle farklar görürüz. İşte harb neticelerinin tevellüd ettiği vaziyet bu farkları gün geçdikçe tezyid etmekten hali kalmıyor. Mesela komşumuz Bulgaristan'la iki sene evvel harb gayelerimizden milli arzularımızda nokta-i nazarlarımız müttehid idi. Arada ihtilaf denecek bir küçük bulut bile yok idi. Halbuki Romanya Harbinin neticesi bizim Bulgar komşumuzla vaziyetimizi değiştirdi. Sonra büyük müttefikimiz Almanya ile siyâsî münasebetimiz yakın vakitlere kadar muntazım, itimadkar, mütekebilen hürmetkar bir cereyan ile devam ediyordu ve Avrupa harb sahnelerinde dökülen Türk kanları bu mütekebil veadad ve samimiyeti, emniyet ve itimadi takviye ediyordu. Fakat Rusya Harbi'nin neticeleri şarkta yeni vaziyetler tesis edince büyük müttefikimizle olan siyâsî münasebetimizdeki metanet ve samimiyet de rengini değiştirdi. Kafkas, Kırım ve Karadeniz meseleleri bizi alakadar ettiği kadar müttefikimiz Almanya'yı da alakadar eder gibi göründü. Ve bu ihtimal ile müttefikimiz, şarktaki faaliyeti biraz da bizim menafaamızın temas ettiği noktalarda yürüyerek tavsi etti. Rus kitleleri şark cihetinde mahuf bir heyetle kımıldarken müttefikimizle olan münâsebâtımızın samimiyetini hulûs ve bekaretin düşünüyor ve şimdiki vaziyeti onunla kıyas ediyordu. Harb bu menval üzere devam ettiği takdirde daha ne gibi vaziyetlere gireceğimizi tahmin ediyoruz. Ve bu tahminimizi biraz endişeye sevk ediyor. Yevmi refiklerimizin sütunlarında artık sıkca görülmeye başlayan bu küçük tezadlar, refiklerimizin samimiyet ve hüsn-i niyetlerine rağmen artıyor. Ve Alman matbûâtı bizim en basit ve Hakperestane arzularımız nokta-i nazarlarımız için en acı sitemleri, serzenişleri, hatta tahtileri bir nisbet-i mütezayide ile ibraz etmekte tereddüd etmiyor. Her iki tarafın harb ve sulh menafi'ini rencide edecek kadar bir şiddet peyda eden bu münakaşanın neticelerin biz hoş görmüyoruz. Almanya bu gün müttefikimiz olmakla beraber kendi menafi hayatıyesini tabiatıyla bizim âmâl-i milliyemize feda edemez. Biz de pek muikaddes telâkki ettiğimiz milli gayelerimiz için Almanya'nın şark ve şark güzergahındaki menafi'ine atf-ı nazar edemeyiz. Bulgar komşumuzla Meriç-Dobruca için nasıl bir ihtilaf-ı efkar mevcut ise büyük müttefikimizle de şark mesaili ve harb gayeleri için aynı tezad nazar görülebilir. İnkâr edilemeyecek bir hakikat de budur. Fakat şekil ve zevahirde kaldığımız da ümid ettiğimiz bu ihtilafın yine her iki tarafın hüsn-i niyet ve samimiyeti ile beratarf

olacağına kani'yiz. Garbde mu'teliflermuntazam bir faaliyet-i siyâsiyye ve harbiye ile bite bütün hırs ve kuvvetlerini tevciye ettikleri sırada bizim pek ehemmiyetsiz olsun bu gibi münakaşalarda bulunmamız zamanın nezaketi daha doğrusu vehameti nazar-ı dikkate alırsa doğru bir şey telâkki edilemez. Alman matbûâtı dostlarımızı ta'kib ettikleri bu yolun vehametini takdigr edecek kadar dur-endiş zannederiz. Kafkasyadaki meşru hareketımız için dostane bir tazyîk icrası lüzumuna kail olan büyük müttefikimizin lisan siyaseti, müttefiklik ve dostluk kaydına rağmen bu kadar dil-azar bir mantık ta'kîbine karşı bizim de dostane bir müdafaa lisani isti'mal edeceğimize kani olması lazım gelirdi. Biz hüsn-i niyet ve samimiyeti görmek isteriz. Bu harb en gayr-ı şeaite rağmen en büyük bir fazilet harbiyeye malik olduğumuzu ve şark ile arasında iksayı garb ve münteha-ı şarktan ahval-ı siyâsiyyesine icra-ı nüfuz edebîlecek bir kudret-i siyâsiyye ve milliyeye malik bulunduğumuz isbat etti. Düşmanlarımızın teslim ettiği bu kudret ve faziletini daha evvel dostlarımızın takdîr etmesini bekleriz, Alman matbûâtının lisani gösteriyor ki bu hakkımız hakkıyla takdîr olunmuyor. Fakat bu öyle bir haktır ki anlaşılması bizim kadar müttefikim Almanya'yı da alakadar eder.

Burhan CAHİD

(nr.1404, 1 Ağustos 1918, s. 406)

İSTANBUL POSTASI

Bir tarafta senelerin insafsız sillelerini yiyerek kahrolan bir millet, karşısında o milletin lokmasından çalarak dünyasını ma'mur etmek isteyen bir zümre-i zillet var. Zamanın bir volkan şiddetiyle alevlenen girdâb-ı şuûnu bizi hergün yeni facialara, ızdıraplara çarparken o his ve vicdandan muarra zümre-i ağniyâ hodgamların ihtirasları içinde yine fakirin, yoksuzun bağından dâne-çîn olmaya koşuyor. Beşinci yılına girdiğimiz şu öldürücü mücadele döktüğümüz kanlar, unuttuğumuz seciyeler, çektiğimiz acılar ve sızılarla kalsaydı mesut olurduk. Yarının endişeleri, bugünün meşakkatleri yanında daha korkunç! Harb her memlekette sınıflar arasındaki muvâzeneti bozdu. Ticarî, iktisadî, hatta idarî ve askerî işleri karıştırdı. Her işe bir yalan, her maksada bir dolan girdi. Bu hal mesâsil irtikaplara, mesuliyetsiz hilekârlara yol açtı. Bunun her gün yeni ve feci bir deliline şahit oluyoruz. Şahsî, husûsî hiç meziyetleri olmayan cesur ve vicdansız bir zümre-i cahil mesuliyetsizliğin, feryatsızlığın, belâhet-i umûmiyenin devamından cüret aldılar. İhtikârları men için yapılan tedbirler, kurulan ma'niler yeni ihtikarlara yol açtı. Vicdansızlar cesaretlerini cürete, cüretlerini yüzüzlüğe çıkardılar. Aldılar, sattılar, şiştiler, el-ân alıyor, satıyor, şişiyor ve bilâ-pervâ kişniyorlar. Şeker işleri, vagon işleri, kumaş, kösele meseleleri artık teşhir edilmiş ve kangren olmuş bir yara gibi şimdi önümüzde duruyor. Fakat bizde bu yaralardan matbûâta aks etmeyenler o kadar çoktur ki! Zavallı Anadolu, yanık, kimsesiz, köylerinde yoksuzluğun en acıklı kurbanları yatan zavallı Anadolu bu gün maddeten hayatın bütün alaikinden tecrîd ettiği, insanca bir yaşayışın bütün bağlarından çözüldüğü kadar ma'nen de bitmiş, erimiş, mahvolmuştur. Yarayı görmek ve göstermek ister. çürümüş, her zayıf kalp tefessüh etmiştir. Büyük, küçük, kadın, erkek, herkesin kalbinde Bugün İstanbul'da da ahlak ve hayat kalmamıştır. Yukarıdan aşağıya kadar her metrede vicdan herkese karşı itimatsızlık, hükümete karşı mübâlatsızlık, ahlâka, an'anâte, mukaddesâta karşı hürmetsizlik var. Bu bir sükûttur. Millî, içtimâî bir sükûttur. Harp geçer, yangınlar söner. Yıkılan, hânmanlar hayat bulur, mahvolan servetler feydzâr olur, lâkin bozulan seciyyeler düzelmez, değişen telâkkiler doğrulmaz, hakaret gören mukaddesât ihtiram görmez, kangren olmuş ceriheler reha-yâb olmaz. Nevmîdi bedini artık umûmîleşti. Dudaklarımız arzu, şekvâ ile titriyor, kulaklarımız figan-ı millî ile çınlıyor. Bedbaht halkın sînesinde oynayan hasis ve kirli menfaât hailerleri matbûâtın lisanında münakaşa edilirken bîtaraf, lekelenmemiş vicdanlar iğreniyor. Sükûtun, indirasin, ahlaksızlığın havf ve endişesiyle masum kalpler sızlıyor. Hak aranmıyor, hakikat görülmüyor, terbiye-i milliye, tedrisat gelişi güzel bir ihtimamsızlıkla yuvarlanıyor. Ahlaksızlık, dolandırıcılık aynı ihmalkârlıkla revaç buluyor. İşimizde intizam, muamelemizde ciddiyet, hatta oturup kalkışlarımızda bir eser-i sıdk ve metânet mevcut değil. Zamanın alt üst ettiği şerâit-i hayatiye bizi yaşamak için birden bire çarparken ölmek, hayatın insafsız darbeleri altında bu kirli hayatı sürüklemek için dileniyor ve en pest, en mahkur zilletlere tahammül ediyoruz. En çürük ma'bed-i ahlakiyeye sığınarak en mülevves evtâd-ı zamana tutunarak dileniyoruz. Bu gurursuz, faziletsiz, aşksız, safvet ve samimiyetten azâde yaşadığımız hayat katreleri bizim ma'nev'iyâtımızı zehirliyor. Bize rabt-ı emel eden nesl-i müstakbeli daha şimdiden öldürüyor. Devr-i istibdât en fazîletkâr ruhları kararmış, âtî için iktibâs-ı feyz edecek en münevver vicdanları köreltmmişti. Devr-i hâzır da yani devr-i harpte de yarının nur ve teşcî beklediği bizleri sevindirdi. Maalfiyetimizi, faziletlerimizi zarûretin yarattığı riyâ, ihtikâr ve infisâha fedâ ettik. Bir buhran içindeyiz, başımız dönüyor, düşmemek için tutunacak yerimiz yok. Tebessüm için açılmak isteyen genç dudaklarımız bile seri' bir infial ile burkuluyor. Şikâyet için, istimdât için kıvıldamak isteyen kollarımız mukâvemetsiz bir hiss-i nevmiye ile düşüyor.

Sefâlet, felâket, ümitsizlik, emniyetsizlik kalplerdeki millî hisler de körlendi. Harp bütün bu silsile-i mesâibin mesul ve müsebbibidir. Salah, sıhhat ve necât hâl-i tabîatın avdetiyle teessüs edecektir. O zamana kadar bu yaralarımızı olsun görelim, hükümetle matbûât bu hususta yekdiğerine tutunarak çalışmalıdır. Vaziyet nâzik ve tehlikelidir. Umûmî bedbinliğe nihâyet vermek için hüsnu niyetle ve yorulmadan bir gayretle koşmalıdır. Yeni pâdişahımızın samimi ve pek hayr-hâhâne mesâisi ümit ederiz ki hükümetle matbûâtın ahdesine düşen bu külfetli vazifede bize nigâh-bân ve sâye-bân olur.

Burhan CAHİD

(nr.1405, 8 Ağustos 1918, s. 6)

İSTANBUL POSTASI

“Sulh”dan bahsetmek artık her günün ve herkesin ihtiyacı oldu. Harbin birinci ve ikinci seneleri ne gazetelerin dilinde ne halkın lisanında sulh sözü yaşamadan geçti. “Essulh sîdelahkâm” dinler bile o ilk darbeleri bir yıldırım suratiyle yekdiğerini velf eden ricat ve inhidamları gördükçe bu mahşerin kolay kolay dağılmayacağını fert medeniyetle çıldırmış beşeriyetin adam akıllı dayak yemeyince uslanmayacağını görüyor ve sabrediyorlardı. Seneler feci heyecanlarla geçti. İşte şimdi beşinci senesine..... Ne görüyoruz: Fecaât ve ızdırap beş senelik harp en hodbin harp taraflarını bile salâha çevirdi. İşte şimdi her memleketin en başlı mütefekkirleri arasında halledilecek yalnız bir mesele kaldı: Sulh!

Avrupa’dan, başımıza bu ateşi yağdıran Avrupa’dan aldığımız telgraflar bize hergün yeni bir sulh dedikodusunu haber veriyor. Çünkü sulh artık tahammülsüz bir ihtiyaç oldu. Yeni bir neşve-i zaferle harbe giren aksâ-yı garp, âmir-i bekâ kafalar arasında bile sulh için,ecessüsler, serzenişler var, sulh artık isteniyor. Fakat niçin olmuyor? İşte bu noktada pek uzun tevkif etmek ister. İngilizler bu siyaseti kolaylıkla tağkip edebildiler. Filhakika dört müttefikten başak bugün Almanya’ya iyi gözle bakan yok. İngiliz – Alman rekabeti milletlerin hayatını bir âlet gibi kullandı. Belçika, Sırbistan, Karadağ gibi bedbaht ülkeler iki rekâbetin kahrına uğradı.

Romanya onlara peyrev olurken Romanyalıları has bir gurursuzlukla teslim-i silah etti. Çarlık yine bu rekâbet yüzünden nüfûzunu kaybetti, yıkıldı gitti. Fransa’nın, İtalya’nın şimâl eyaletleri, bizim şark ve cenûb vilayetlerimiz harap ve türâp oldu.

Milyonlarca insan öldü. Yüzbinlerce bedbaht alîl kaldı. İşte bu mahşer gününün kahramanları İngiliz ve Alman rekabetini idare edenlerdir. Her iki milletin büyüklüğünü teslim etmemek imkânsız. Fakat muzır bir büyüklük Alman teşkilâtının, zekâ ve irfârının takdirkârıyız. İngiliz kuvvet-i siyâsiyenin fikir takibinin de inkârı için bir sebep mevcut değil! Fakat her iki tarafın müttefikleri için ne diyeceğimizi şaşırıyoruz. Avusturya bu alışverişte dahili intizâm ve hakimiyetini kaybetti. Fransa ise hâlis Fransız kanı sel gibi aktıktan başka en mahsûldâr topraklarını düşmana çiğnetti. Velhasıl Alman ve İngiliz toprakları düşman yüzü görmeden müttefikleri harbin bütün felaketlerini sineye çektiler. Şu halde sulhten bahsedince yine bu iki devletin tali’ini çekiştirmekten başka yapacak yok! Alman ricâl-i devleti Belçika’yı bir rehine olarak muhafaza ettiklerini, Alman müstemlekâtı iade edildiği takdirde, Belçika’nın tamamiyle serbest bırakıldığını söylediler.

İSTANBUL POSTASI

Harp nihayet nihayet bir pâre meselesidir. Bugün Amerika'nın gösterdiği harik-ül âdelik pâresinin çokluğundan, İngiliz'in cihâna sirayet eden hakimiyeti yine altın menbâlarının çokluğundandır. Ve harbi nihayete erdirecek kuvvet de yine servettir. Merkezî devletlerin iktisâdî kudretleri muhasımlarımız kadar değildir. Almanya ve Avusturya'da milli servet sanayiye yatırılmıştır. Tedavülde müdehher servet o kadar fazla değildir. Halbuki İngiltere ve Fransa bankaları o memlekete mahsus iktisadî bir ihtiyâd ile altın ve gümüşle doldurulmuştur.

Bizim millî ve iktisadî vaziyetimiz için ne söyleyelim. Bütçe açıklarını kapamak için milyonlarca lira istikrâz yapmaya mecbur kalan bir memleketin millî teşkilâtî ve iktisadî prensipleri nasıl olabilir? Balkan Harbini takip eden senenin muvâzene-i milliyesi âfî için bize ümit verecek bir yekûn gösteriyordu. Tezyîd ve ihdâs edilecek vergilerin getireceği varidât pek cüzî bir yekûna varan bütçe açığını kapayacak ve buna istinâden hâriçten daha ehven şerâitle yapacağı istikrazlarla hükûmet memlekette millî sanayiye, millî ziraâtı inkişâf ettirebilecekti. Bu tatlı ümitler büyük harbin bizi de birdenbire ateşe atmasıyla söndü.

Varidât menbağlarımızın pek mühim bir kısmı esasen Duyun-u Umûmiye hesabına işliyor. Bize serbest kalan diğer bâzı varidâtın da cibâyetindeki yolsuzluklar, gerek emir sarfındaki dikkatsizlikler neticesi bize mühim bir fâide temin etmiyor. Bununla birebir mesârîfât ile varidât arasında yine ümit verecek bir tevâzün te'sîs edilmek ihtimâli istikbaldeki bütçelerimizin iki taraflı bir güler yüz gösterebileceğini temin ediyordu. Harp askerî bütçesine ve harbin ika' ettirdiği zararlar bütün şubât-ı idaremiz bütçelerine akılları durduracak yekûnlar ilâvesine lüzûm gösterdi. Bu yüksek yekûnlar karşısında âciz bir mahkumiyetle boynu bükülen gelirlerimiz harbin, insanları, çalışanları hudutlara sürükleyen, müstahsilleri müstahlik yapan harbin te'sîriyle büsbütün kurudu. Bitti. Bu pek azim açıklar, açıklar değil, adetâ yeni yeni tanzime ihtiyaç gösteren bütçeler nasıl inşâ edilecekti. Tabî memlekette mevcut olmayan parayı dışarıdan tedârik etmek ve buna mukâbil kilitli fâizler vermek zarûreti vardı. Almanya müttefikimiz olmak dolayısıyla harbin tâli'ine müşterek olduğu kadar, harbi idâre eden paranın tedârikinde de müşterek olacaktı. İşte bizim harbimizi idâre eden para, ortaklıkta bu kadar çok olduğu halde kuvve-i iştirâiyesi pek cüz-î olan para, insâl ve ihfâdımızın senelerce boynunda bir ağır halka gibi taşıyacakları bu istikrazlardan toplanmıştır. Senevî üç dört milyon olan açık mevcut olduğu zamanlar bizi büyük endişelere sevk eden bütçemiz şimdi yüz milyonlarca açık gösteriyorken niçin sızlanıyoruz?

Bugün biraz bolca sarfetmekle beraber bir şey elde edemediğimiz bu yüksek istikrazların fâizleri bizim harpten evvelki bütçemizin sermayesiyle hemen hemen müsâvi geliyor. Şu halde, re's-ilmalları nasıl te'diye edeceğimizi bir tarafta mübrim ihtiyaçlarımız için nereden para bulacağımızı ne zaman düşüneceğiz. İstikrâz her devletin yaptığı bir muâmele-i malifedir. Fakat devletler bunu yüksek sermayelerle millî ve iktisadî büyük işlere kullanmak için yaparlar ki neticesinde verilecek cezaî bir faiz elde edilen malî, iktisadî ve bi'netice siyâsî menfaâtin yanında cidden pek küçük kalır. Şimdi yapılan istikrazlar her devlette olduğu gibi bizde de bir taraftan harbi idare edecek kuvvetlere, bir cihetten de harbin açtığı sefâletlere dökülüyor. Yani elde avuçta bir şey kalmadığı gibi esaslı bir menfaat de hasredilemiyor. Almanya'da bulunan Maliye Nâzırı Câvit Bey'in bu defa yapmaya muvaffak olduğu haber verilen kırk milyon liralık istikrâz bizim mart ibtidâ'sına kadar olan ihtiyaçlarımız için olduğu söyleniyor. Yani gelecek seneye kadar altı aylık bir zaman için para aramak ihtiyacından vâresteyiz. Bunu memnuniyetle mi, yoksa endişe ve

gözyaşıyla mı telakkî etmek lâzım gelecekte mütereddiz. İktisadî felaketler hudutlarda kaybedilen muharebelerden pek fazla acıklıdır. Unutmayalım ki bu büyük mücadelenin menbaı siyâset-i iktisâdiye doğmuştur. Muvâzene-i siyâseye muvâzene-i iktisadiye demektir. Bugün kazanmaktan başka bir gayesi olmayan Amerika'nın hodgam insanları bile harbe bu fikirle bu emelle koştular: Alman ticâret ve iktisâdiyâtını ezmek, Alman sanatını, servetini mahvetmek parasız, îradsız, muvâzenesiz bir ferdin cemiyet arasında mevkii nasılsa aynı vaziyette bulunan bir milletin de cemiyet-i düveliye arasındaki mevkii odur. Biz Allah selâmet verirse harpten işte böyle irâdesiz, muvâzenesiz olarak çıkacağız. Harbin ne şerâitle biteceği meçhul ve o zaman bizim nerelerden, ne suretle para tedârik edebileceğimiz de gayr-ı mâlum bulunduğu için yakamıza çöken bu milyonlarca istikrâz husûsunda kalben bir huzur ve teselli bulmamakta mazur görülmez miyiz? Hemen Cenâb-ı Hak işimizi âsân eyleye. Hele şu kışı da bu kırk milyonla geçirelim de ötesine Allah kerim!

Burhan CAHİD

(nr.1408, 29 Ağustos 1918, s. 50)

İSTANBUL POSTASI

Sultanımız bu hafta kılıç kuşandı. Ulu ve adil Halife Ömer'in tarihî kılıcı Türk Hakanlarının pek mukaddes tanıdıkları bir vediadır. Türk Sultanının hürmet ve ta'riz ile sakladığı mukaddes emanetler arasında Halife Ömer'in kılıcı hükümdârlarımıza, hak ve adâlet göstern bir timsaldir. İşte Sultanımız bu mübarek ve mesut kılıcı kuşandılar. Yeni hükümdârimiz kalbimizin bütün safvetiyle itiraf ettiğimiz şefkat ve satvetine hergün yeni bir vesile ile iman ediyoruz. Bu şefkat pek şâhâne ve bu satvet cidden himayekârânedir. Halife Ömer'in dillere destan olan rahm ve adaleti dâimâ tebasının saadeti için hareket eden kılıçla paydâr olmuştü. Bu uğurlu kılıcı pek aziz bir elin yardımıyla kuşanan sevgili Hünkarımızın da kendilerine en derin ta'zimleri pervasız, riyasız gösteren tebalarına karşı aynı adalet ve şefkat duygularıyla mütehasis olduklarına eminiz. Yeryüzündeki islamların en kesif bir kitlesine hükümrân Seyyid Sunûsi Halife-i İslama Hazret-i Ömer'in kılıcını taklid ederken hariçte din ve millet düşmanlarımız bu büyük ve mesut hadise karşısında nasıl titrediklerini hissediyoruz. Bu müstesnâ tali' ve tesadüfün hünkarımızın tahta çıkmalarını ta'kiben zuhûr etmesi en unutulmaz bir fâl-i hayırdır. Bu müteyemmin ve ümidlerle dolgun vakıanın samimi ve pek yakın bir şahidi olduğumuz için ne kadar bahtiyarız. Sevgili Hakanımız milletin kalbinden doğan bu riyasız duyguları dâimâ mütezâyid bir şiddetle hissedeceklerdir. Matbûâta karşı her vesile ile izhar buyurdıkları tevcihe ve taktire bu mübarek yürek emelleri, yoksuzlukları için hareket eden kalemlerimiz hakkında ibraz edilen teşvik ve tespit en hareketli ve hürmetli münnettârlıklarımızı ref' ve iblağ ederiz. Matbûât Hakana vatana, mukaddesâta merbût ve sâdik bir kuvvettir.

Unutmayalım ki tarihin cidden zorlu bir yolundayız ve bunların dağınık yaşayışında görmedikleri karanlık ve karışık hareketleri biz hemen hemen on sene içinde ve pek hummalı sarsıntılar arasında gördük. Yediden yetmişe kadar şimdiki yaşayanlar hepimiz birer canlı tarih oldu. Hepimizin küçük bir köşesinde bu kadar çok hadisenin birikmesi bir defa da Fransa'nın büyük ihtilâlinde görülmüştü. Fakat o zaman ihtilâlin tabii serpintileri bir müddet Fransa'yı sarstı. İhtilâlin siyâsî dalgaları zaman zaman diğer Avrupa pay-tahtları med ve cezir suretiyle yokladı. Lakin her halde tabii ve mevzii kaldı. Biz on sene içinde maddi ve manevî hatır ve hayale gelmez fecaatleri hissettik. Türkiye haritası bu on sene içinde elastiki bir hareketle pek acıklı tebeddüllere uğradı. Türk ırkı bu on sene içinde en ümid verici neslini hudutlarında zayı' etti. Türk pay-ı tahtı bu on sene içinde hiç görülmemiş felaketlere sahne oldu. Türk ananesi bu on sene içinde, yoksuzluğun, hasretliklerin en tahammül edilemez acılarını yararlı çiğerinde hissetti. Ve nihayet bugün hepsini unutturan beş senelik bir harbin muhtazır, müşevveş bir devrine girmiş bulunuyoruz. Pek garip bir hadise delâletiyle girdiğimiz bu hâilenin meşuk neticelerini sabırsızlıkla beklerken kendisiyle mukadderâtımızı, tali'mizi teşrik ettiğimiz mütefekkirimiz Almanya'nın Çar Saltanatı harabelerinde bir baykuş şeâmetiyle tutunmak isteyen Bolşevik idaresine bizim hesabımıza cemileler göstermesi bu maddi felaketler arasından pek ve coşturucu bir darbe gibi geldi. Şark cephesinde henüz Rus orduları yaşarken Galiçya'ya Türk askerlerini imdada çağırın muazzam müttefikimizin bugün pek mahdud ve hasis emelleri, uğrunda yakın bir maziyi unutarak dünkü düşmanla kafa kafaya vermesi bilmeyiz ki bir siyaset midir?

Dört sene evvel Avusturya'ya harp açan İtalya'ya karşı bütün namus ve ahlak siyâsî nazariyelerini sayıp döken muazzam müttefikimizin bugünkü hareketiyle nasıl bir vaziyete düştüğünü bizden ziyade Alman ricâlinin mülâhaza ve müdâfaa etmesini arzu ederiz. Türklüğün şark gayelerine pek hasis arzular için yan bakan, dünkü düşmanın celb-i tevecühü için bizim zararımıza cömertçe hesaplar gören müttefikimizin attığı yanlış adımı

geri alacağını ümit ederi. Dobruca-Meriç işi henüz halledilemeden başımıza böyle bir Kafkas meselesi çıkarılması bizde ziyade müttefikimizin menfaatiyle alakadardır zannederdik. Beş senelik harp pek zıd ve mün'akis ve müteâkis hadiselerin şahidi oldu. Fakat şark siyasetinin mihverri Rus istikbalinin dönüm yeri ve bugün Almanya'nın şark hudutlarını tutan kilidin anahtarı henüz en büyük düşmana karşı bizim elimizde, sevgili pay-i tahtımızda olduğunu büyük müttefikimizin unutmayacağını ümit ederdik. Pan-Germenist "Hınç" ile uzun uzadıya anlaşacağını me'mul ettiğimiz Sadrazamımızın bu noktaları tenvîr edeceğinden eminiz. Harp bir zaman meselesidir. Ve zaman bize çok hadiseler gösterdi. Şimdiye kadar bu hadiselerin biz önünde kaldık . Fakat bazen de hadiseyi ika' etmek zarureti hasıl olur.

Burhan CAHİD

(nr.1409, 5 Eylül 1918, s. 66)

İSTANBUL POSTASI

Biz melul melul sulhu beklerken bize hazin hazin kış geliyor. Eski adamlar ağustosun yarısı kış yarısı yaz diyorlar. Şimdi eylüldeyiz. Yarın teşrinler, öbürgün kanunlar geldi demek!. Sulha dair ciddi bir haber yok. Rical-i hükümet kıştan evvel sulh olacağını tebşir ediyorlar ama! Biz şimdiye kadar böyle tebşirlere güvenerek hissiyatımızı çok şaşırдық! Hem farzedelim ki sulh kış mevsimi girmeden yapıldı. Sulh olur olmaz odun, kömür, şeker, bulgur, yağmayacak. Yağacak olan yine sel gibi yağmur, kuşbaşı kar. Geçen kış da ha oldu, ha olacak diye titreye titreye geçirmedik mi? Kış üst baş ister, tatlılık ister, dünya gâilesi yürek üzüntüsü yetmez ki! Bizim asıl dertlerimiz sulh olur olmaz çıkacak. O zaman da bu günleri aramayacağımız ne ma'lûm! Sâde gönüllerden ağır bir yük kalkacak! İşte artık sulh oldu, işlerimiz yoluna girecek diye yeni yeni tesellilere kapılacağız. Bu da bir şey. Lakin hiç şüphe yok ki iktisâdi buhran uzun müddet devam edecek!

Kışın uzun gecelerini eskiden ne tatlı yaşadık. Ilık sobaların etrafında ne muhabbetler, ne eğlenceler neler neler olmazdı. Bu hoş alemler hemen her ailenin sıcak ovasında canlanırdı. Çay semaveri dâimâ sıcaktı. Şekerdan her vakit cömert ve mültefiti. Büfeler sehî, mideler ganî idi, saz alemleri de eskiden ne güzel yapılırdı. Kış geceleri eş dost arasında en unutulmaz bir muhabbet ve ülfet mevsimi idi.

İşte önümüzde bir kış daha var lakin bu kış gelişine bakılırsa hatta geçen seneye benzemiyor. Geçen kış son harb kışdır diye şöyle böyle dişimizi sıktık, midemizi bastırdık, atlattık. Bu sene bilmem ama o bizi atlatacak gibi? Bu kış el tutmaz ayak tutmaz hemen hemen göz görmez, kulak işitmez gibi birşey. Biz eski günleri aramaktan vazgeçtik, Allah bugünleri de aratmasın diye endişedeyiz. Geçen sene az çok yaşadığını hissettiren bir şehir emaneti vardı. Fakire, ganiye taşlı, yaşlı biraz kömür, odun dağıttı. Yanı başımızda en güzel bir mesire yerimiz olan Beykoz Ormanlarını kestik, doğradık, son harb kışının şerefine yaktık, keyfimize baktık! Fakat işte bu sene onsuz da kaldık! Şehr-i emaneti istirancaya gönderdiği tedkik heyetinin raporuna bakarak bu sene ene İstanbul'u ısıtamayacağını itiraf etti. Hele şeker kırk yılda bir doğru söz söyledi. Şuy halde artık iş başa düştü demek! Çoluk çocuk bahçedeki meyve ağaçlarına üşüşüp baltalamaktan başka çare yok!

İstanbul birbirini takip eden iki büyük yangından sonra geniş bir meydan halini aldı. Yangından çıkanlar henüz başını sokacak bir yer bulamadı. Camiler, medreseler elân yangın halkı ile dolu!... Bu bedbahtlar ne yapacak? Toplanılan ianeden bir ses çıkmadı. Her geçen gün bu zavallıların yanık ciğerlerinde bir yara açıyor. Yarın yağmurlar, fırtınalar, başladığı, zâri hastalıklar bir kat daha çoğaldığı, yiyecek, içecek bir kat pahalandığı zaman bu bedbaht halk ne yapacak? Hali, vakti yerinde olanların bile ihtiyaçlarını tedârikte müşkülâta uğradıkları böyle bir vakitte her türlü vesâitten mahrum olan bu tabakanın vaziyeti ne olacak? Her halde bu gelen kış pek külfetli, pek zararlı olacak! Hükümet sulh için ne kadar çalışırsa, kışa mukavemet için de o kadar çalışmalıdır. Halkımızın zaten ferd-i itibariyle sıhhati bozulmuş, bünyesinin mukavemeti azalmış, ma'nev'îyatı kırılmıştır. Bu inkar edilemez. İstanbul'un kenar mahallelerinde biraz dolaşan basık, yıkık sivasız, peceresiz evlerin kirli avlularında yarının cemiyetini teşkil edecek olan solgun benizli, çıplak hasta yavruları görür ve kalplerinde ezici bir yaranın acısını duyarlar.

Bugün gıdasızlık yüzünden fakir tabaka kelimenin tam manasıyla münkariz olmuştur. Kocası asker olan dört beş çocuklu bir valideye bugün hükümet nüfus başına otuz kuruş veriyor, bununla hatta vesika ekmeğini bile tam almak, kabil değildir dört beş sene mütemediyen bu gıdasızlığa mahkum olan bir neslin sıhhatinden, hayatından ümit kalır mı? İstanbul'un bu kenar muhiti yekpare, mücesssem birar sefâlet levhasıdır. İstanbul'u eser-i

devletle Galata Beyoğlu merkezlerinden ibaret farz etmek gúnahtır. [Sayfa 92] Hakiki İstanbul, asıl Türk Bizansi surların cenahlarına dağılan bu bedbaht mahallelerdir. İşte buraları açlık, yoksuzluk, çıplaklık içindedir. Çocukların tahsilinden sarf-ı nazar hayatından endişe etmelidir. Bugün kıymetli bilinmeyen fertlerin başlı başına bir kuvvet olacaklarını unutmamalıdır.

Dahiliye Nezâreti ahlaksızlığa, fuşsiyyâta karşı durmak için çalışmak istiyor. Fuşsiyyâtın menbâi maişet derdi, açlık, çıplaklık oldukça bu yolda çalışmak abes olur. Hükümet çalışmak istiyorsa vuku'atı değil, onu ihdas eden sevaiki imha etmelidir. Bu hayat devam ettikçe biz sükût ederiz, yükselmeyiz. [Sayfa 93]

Cemiyetleri harap eden; Roma'da, Bizans'ta olduğu gibi ya sefâhattir, yahut şarkta İran'da olduğu gibi sefâlettir. Kahra, gadre boyun büken cemiyetlerin ruhu sönmüş, nefsi kurumuş demektir. Biz cemiyetimizi bu derkeye düşürmekten korkarız. Onun için çalışırken hedeflerimizin hadiselerden ziyade esbâb ü avâmilin teşkil etmesini isteriz. Bugünkü sefâletin bugünkü ezgin hayatın muhassalası mevlidi ne ise bütün gayretlerimizi bu noktada temerküz ettirmeliyiz. Hadiseler, vakıalar üzerine ittihâz edilen tedbirler semere vermeyecek geçici, oyalayıcı şeylerdir.

Burhan CAHİD

(nr.1410, 12 Eylül 1918, s. 91-93)

İSTANBUL POSTASI

Bu hafta bayram, Kurban Bayramı! İnsafsız bir harp içinde karşıladığımız bedbaht bayramlardan biri! Eğer takvimin işareti olmasa gelen günlerin bayram olduğundan şüphe edeceğiz. Zaten bu öyle bir bayram ki ruhu, zevki, neşesi hep takvimin yapraklarında! Şimdi hatta bayramla en ziyade saadet hisseden çocuklar da bile bir kaydsızlık, bir neşesizlik velhâsıl bir bayramsızlık var! Bayram dinî olsun millî olsun sevinç, neşe, şetâret günleridir. Lâkin bu sevinç, bu şetâret ruhtan gelmeyince, bayramın her zaman didine didine emekleye emekleye geçirdiğimiz basit günlerden ne farkı olur ki! Hususıyla Kurban Bayramı dört beş senedir candan maldan verdiğimiz kurbanların bayramı! Bugün hemen bir aile yok ki içinde en güzide evlâdı kurban vermiş olmasın, her ocaktan bir çift göz kapanmış, her yuvadan bir genç baş uzaklaşmıştır. Üç kıta-i arzın mültekasına yaslanan bu büyük Türk imparatorluğu te'sîs tarihinden beri en güzide neslini ilk defa bu hûnin mücadele de kurban etmiştir. Osmanlı Hükümeti en çetin harp sahnelerinde bile bu kadar tahrib edici bir beliyeye uğramamıştır. Timurleng'in dağıttığı Osmanlı kuvvetleri az zamanda eski nüfuz ve kudretlerini iktisab etmişler. Çünü o zaman bozulan bir ordu, bir heyet, bir tabaka-i halk idi. Bugün bütün Türk cemiyeti maddî, ma'nev'î bir elim yorgunluğa düçar olmuştur. Vakıa bu bir haledir, bir mahşerdir. Bu felaketten bizim kadar bütün diğer milletlerde aynı suretle mutazzarır olmuştur. Çekilen ızdıraplar, hissedilen mahrumiyetler, zâyi' edilen emeklerde dost, düşman bütün muharipler, hatta bîtarafklar müşterektir. Fakat, biz yani şu vaktin nesli zaten hayatın bir güler yüzünü görmeden de bugünün felâketlerini geçici bir mahiyette telâkki edemiyoruz. Şöyle böyle hayata karıştığımızdan beri bir bayram da eski küçüklüğün bayramlarında olduğu gibi şevk ve surur ile karşıladığımızı tehattür edemiyorum. Eskiden çocukluğumda ramazan bayramlarının şerefine oruç tutar, bayramı bütün kudsiyeti, manev'iyeti, dünyevi ve uhrevi lezâizi ile karşılamak için ne samimi hisler arzularla yaşardım. Bayram sabahları, İstanbul'un sisli afakına yükselen kan kokuları ve tekbir uğultuları içinde ma'nev'î bir saadetin müjdelerini dağıtıyordu.

Bugün o kıymetli hayatın bağlarımızdan alâifinden tecrîd etmiş gibi biz varlığımızda benliğimizde böyle hislerin, böyle düşüncelerin bir tarihi kaldığını hissediyoruz. İşte o kadar! Bugünkü bayramlarımızın kalbimizde akseden enîni, ıztırab, bedbinlik, şekvâ!...

Artık hayatlar pahalılaşmaya, insanlar hususiyle gençler kıymetlenmeye başladı. Harbin ilk heyecanları arasında hissedilen can ve mal fedâkârlığı şimdi bütün milletlerde kalmadı. Gençliğin biraz da yarın için lüzumu olduğu taktir edilmeye başladı. Şimdiye kadar hesapsız israf edilen gençlerin sarfında biraz imsâk etmek lâzım olduğunu her millet analdı. Fakat ne çare harp dolu dizgin giderken biz bu kıymetdar gençliğe o kadar kıydık, o kadar acımadık ki! Olan oldu, ölen öldü. Artık bir tereddüt ve basiret devresine giren garp cephesinin mahşer -nümûn mukatelesine rağmen yine bir intibâh alâimi gösteren harp sükûnet bulur ve artık tahammül kalmayan sınırlarda yatışırsa belki nüfusumuzda, servetimizde, siyasetimizde hayatımızın her şubesinde açılan geniş ve tehlikeli yaraların tedavisi, çareleri bulunur ve kuruyan damarlarımıza biraz kan, sönen gözlerimize biraz can gelir ve o zaman belki gelecek bayramları takvimlerde değil kaplerimizde görür, ruhlarımızda hissederiz. Herhalde bugünün bayramı olan kaybolan gençleridir. Namuslu ve karlı yaşamak isteyen asîl bir milletin Hakk'a en büyük kurbanı güzide neslinin kıymetdar kanıdır.

Pek tatlı bayramların unutulmaz hatıralarını eski sahifelerinin kadirşinas i'mâkında muhafaza eden "Servet-i Fünûn" muhterem karieleriyle kârîlerine bu bayramı tebrik

ederken yakın vakitlerde daha neşeli bayrakları te'sis etmek temennîlerini izhar eder. Viyana'dan doğan yeni sulh güneşi belki bu kış bizi ısıtır ve ılık, beşûş bir ebedi bayram getirir.

Burhan CAHİD

(nr.1411, 19 Eylül 1918, s. 98)

İSTANBUL POSTASI

Geçen bir müsahebede sulh meselesinden bahsederken daha pek uzaklarda demiştim. Bu tahmine karşı eşten dosttan çok sitemler işitildi. Az gayret etseler hemen hemen harp muhipleri cemiyetine beni de kaydedeceklerdi. Böyle hırsız cemiyete âza olmak hiç de bir şeref değil. Fakat zanların tahminlerin fevkinde bir hakikat var ki o hepsinden kahredici, bunaltıcı. Müttefikimiz Avusturya'nın sulh teklifi bizim zümrenin ilk teklifine mukayyes bir muvaffakiyetsizliğe uğradı. Yevmi refikamızla beraber Alman ve Avusturya matbu'atı bu muvaffakiyetsizliği tefsir etmek, bazı noktalarından yine makul ve muntakî neticeler elde eylemek istediler. Lakin her şey de araladığı gibi bunda da hadasât en serih hakikatleri ortaya koydu. Sulh tahmin edildiği gibi çıkmadı. Müttefik orduların Romanya pây-ı tahtını elde etmelerini mütakip vâki olan ilk sulh teklifi muhasımlarımızın zayıf fakat ümit var bir sıralarına tesadüf etmişti. Binaenaleyh bizim kendileri için daha payr-ı müsâid teklifatımıza karşı âtiye itimat ederek boyun eğmeyeceklerdi. Ve öyle yaptılar. Bu defa ki sulh teklifi bunun tamamen aksi olmakla beraber vaziyetin zaman geçtikçe daha ziyade kendilerine müsarid bir zemin ihzâr edeceğine kani olduklarından muhalif zümrenin daha ehven daha fedakârâ ne ve sarîh şeraitle sulha talip olması zamanına ittizaren "Buryan"ın teklifini şayan-ı kabul bulmadılar. Binaenaleyh bu açık hesap karşısında sahte mantıklar kavramak gülünç tefsirlerde bulunmak doğru olamaz.

Her iki taraf da iktisadi ve askeri vaziyeti evvelki harp senelerine nazaran çok değişti. Bu husus da nazariyatı değil erkama ve makulâne müstenit hesapları iş hâd etmelidir. Askerin nokta-i nazarından Almanya evvelki senelere nazaran tabîî dolgun değildir. Nihayet yetmiş milyonluk bir kitlenin muhtelif harp sahnelerinde bulundurduğu kuvvet muhasımlara nispeten mahduttur. Beş seneden beri en şiddetli harplerde dökülen kan hâlis Alman kanıdır. Cephede mütemadiyen taze kuvvetler sevk edilecek. Zamanı artık düşünmek bizimdir. Muharip milletlerin en güzide tabakası harbin ilk senelerinde mahv oldu. Benden sonra tedarik edilecek kuvvetlerin kıymet-i askeriyeleri yüksek olamaz. Binaenaleyh Amerika'nın mütezayid-i vecîd kuvvetleriyle tazelenen muhasım ordular karşısında mücerret bir Almanya'nın harp mıntıklarında muvaffakiyetler elde etmesi mütehayyel olmasa bile müstebittir. Taaruz kuvvetleri, taruz için yetiştirilen efraddan mürekkep olur. Müttefiklerimizin bu gün ihtiyat kuvvetlerinden maida taruz kuvvetleri de bulundurduklarına dair vukûf emiz olmadığından bunun hakkında bir fikir beyan edemezsek de beşinci harp senesinde muhasımların sulhu harp sahnelerinde elde etmeleri arzular. Yine karşı tedarikli ve kuvvetli bulunmak lüzumunu ileriye sürmekten kendimizi men edemeyiz. Yeni kuvvetler ve bu kuvvetleri takip eden yeni ümitler ve nazariyeler ile harbe karışan Amerika için sulh tabîî şimdiki vaziyette istenmeyecek bir şeydir. Amerika'nın sulha karşı gösterdiği bu dürüst mucameleden en ziyade kendi müttefiklerinin zarar göreceğine şüphe yoktur. Yıpranmış ve mal u mülkü çignenmiş bir Fransa beniye-i siyasi zayıf düşmüş iktisadiyatı kurumuş bir İtalya'ya iktizar cihandaki nüfuz ve hakimiyeti aksâ-yı şarkın zinde ve ve hulûlkâr imparatorluğuyla yeni dünyanın yeni emperyalistlerine kaptırılmış bir Britanya harbe daha ziyade mukavemet edecek halde değildir. Bunlara zehir olan ümitlerini takviye etmekle beraber zaafılarını idraslarını da teşdit ve tecil eden Amerika'dır. Avusturya, Macaristan yeni sulh teklifine daha arlarında müzakere etmeden ilk ret cevabını vermesiyle de Amerika artık harbin nâzımı kendi olduğunu her iki tarafa anlatmış oldu. Amerikanın harp payeleri daha hususi bir mahiyeti haizdir. Garp cephesinde kazanılan mevzî birkaç muvaffakiyet sulh teklifine karşı mağrura ne bir vaziyet alınmasına sebep oldu. Harp

sahneleri recâl-i siyasiyenin tasvir âtına hiç benzemez. Muhakeme ve mantık harp için değildir. Yarının itilâf için ne gibi maceralar ihzâr edeceğine kimse vâkıf değildir. Cephelerin elastiki hâssaları vardır. Almanya'nın askeri mükenneti henüz tezek kül etmemiştir. Ve merkezi devletlerin ve hudut askeriyeleri muhasımların iktisâdi ve askeri tefrikalarına karşı emin bir medâr mukavemettir. Samimiyetle vaki olan bu ikinci sulh teklifini yine kanlı muharebeler takip edecek. Sulh evvelki hasbıhalimizde söylediğim gibi zahirer daha pek uzaklarda. Fakat her şeye hakim olan yine zamandır. Gün doğmadan müşemmeye-i şebder neler doğar. Kim bilir belki de en umulmaz bir hadise ile sulh bize yeniden doğar.

Burhan CAHİD

(nr.1412, 26 Eylül 1918, s. 114)

İSTANBUL POSTASI

Şark işleri yine karıştı. Harbin hangi cephede biteceği meselesi bir zamanlar herkesi işgal ediyordu. Diğer uzak harp sahnelerinde tabiatıyla muvaffakiyet kazanamayan merkezî devletler harbin ancak garp cephesinde neticeleneceğini iddi'â ediyorlardı. Vakiâ o kadar çabuk değişiyor ve geçiyor ki her gün yenileyen vaziyetler karşısında ihtiyâtlar olmayanlar kendilerini pek gülünç hatalara düşmekten kurtaramıyorlar. Böyle zamanlarda her şeye hakim olan ancak zamandır. Bakınız zaman şu birkaç gün içinde ne hadiseler ne vaziyetler getirdi. Marşıktaki, tarihin en karışık maceraları yaşanmıştır. Bugün bu cihan harbinin en yüklü en sinirli bir zamanında bile şark yeni dekorlarıyla kendini teşhir ediyor. Balkanlar, Avrupa harbine hakim olacak bir vaziyetle yükseliyor. Komşumuz Bulgaristan'ın siyaseti idare eden ve meşrutiyeti müteakip İstanbul'a gelen Bulgar Çarı Ferdinand'a refakat eden Gospodin Molinof bugün düşmanla tesis-i mukâmele etmiş bulunuyor. Bu teşebbüsün ne suretle neticeleneceği meçhul olmakla beraber şarkta hasıl olacak bir tebeddülün diğer harp muntikalarını da sarı olmayacağını kimse tayin edemez. Artık tasavvur, tefekkür, hayâl sırasında değiliz. Vaziyet pek açıktır. Her şeyi munatlak ve hakikatle muhakeme etmeye alışmalıyız. Sokulmuş fikirler hayâle müstenid kana'atlar anladık ki efrâdı değil cemiyetleri, milletleri bile uçuruma sürüklüyor. Tehlike karşısında doğruyu görmek ve ilerisini düşünmek lazımdır. Sağdan soldan gelecek dedikodulara ehemmiyet vermek milletin hayatını, milletin âtisini uçuruma sürükler. Tevehhüm ve tahassüs hal-i tabi'iyede bile menfurdur. Bugün harp sahneleriyle beraber siyaset sahnelerini de yakından görmek ve bu görünüşe nazaran yeni ceryanları nazar-ı 'itibara almak icab eder. Bulgaristan neviyle tefsire sığmaz bir suretle düşmanla uyuşmaya bu suretle hayalini, saadetini aramaya teşebbüs etti. Bulgar ordusu 'alem bilir ki kendisine pek az fâik bir kuvvet karşısında intizam gösterecek kadar ruhsuz değildir. Hususıyla Makedonya gibi suûbetli dolaşık bir muntıkada düşman t'aruzuna tevkif etmek ve harbi pek az zâiyat veren seciyeli, mefkûreli Bulgar ordusu için pek sehildir. Hâdisâtın mâddî ve hakiki bir bozgunluktan tevellüd ettiğine inananlar pek saftır ve safderûnluk göstermiş olurlar. Vakayı, Bulgar erkân-ı siyasetinin tevâzün-i efkârıyla tahassül etmiştir. Ve bu günün en acı ve basit hakikatıdır. Bozulmuş Bulgar kuvvetlerini takviye etmek üzere yola çıkarttığı ve harp muntikasına yettiği bildirilen Alman ve Avusturya kuvvetleri düşmanın plan dairesinde ceryan eden ileri hareketine karşı ehemmiyetli nasıl bir şey yapacaklarıdır?Garp cephesinde Alman kuvvetleri Fransız toprağını adım adım terk ederken bozulan Bulgar ordusunu takviye edecek fırkalar ayırıp getirebilecekler mi? Garp cephesindeki muharebelerde en buhranlı bir devreye dahil olmuştur. Almanlar hemen her noktada mühim kuvvetlerini isti'mal ediyorlar. Böyle bir zamanda şarka hâciz ehemmiyet kuvvet göndermeleri mümkün olacak mı? Avusturya'dan bu yolda ne derecede mu'avenet beklenecek? Şu halde Bulgar hadisesi tevil götürmeyecek surette vahim görünüyor. Eğer bu vehamete yalnız Bulgar ordusunun hakîkî bir bozgunluğu sebep olsaydı bizim için ehemmiyetsizdi. Fakat bugün ceryan ve vuku'at gösteriyor ki Bulgarlar artık silahlarını muhafazalarına huzur ve sadetlerini sulh ve mesaline tevci etmek istiyorlar. Binaenaleyh biz de vaziyetimizi bu hakikat üzerinde muhakeme etmeliyiz. Bizim harbe girmemiz Bulgaristan'dan pek çok evveldir. Ve biz Bulgaristan gibi yalnız tek bir cephe üzerinde meşgul olmadık. Memleketin açık sahilleri serbest hudutları bizi muhtelif ve kuvvetli düşmanlarla uğraştırdı. Kafkas, İran, Irak, Suriye, Çanakkale ve nihayet Makedonya, Romanya ve Galiçya harp yollarında kan döktük ve bu fedâkarlığa rağmen en kıymetli vilayetlerimiz henüz düşman elinde. Bu harbin tarihine yüz binlerce güzide Türk gencinin kanıyla ebedî bir Çanakkale destan zaferini kaydettik. Arabistan'ın ateşin çuvalları Türk gençlerinin bedbaht n'âşlarıyla yükseldi. Ve memleketin kadınlı erkekli çoluğu çocuğu

hastalık, açlık, ızdırap içinde söndü, kurudu. Memleket kuru topraktan ibaret değildir. Memlekete hayat veren efradıdır, evladıdır. Köylerimiz boşaldı. Maharelerimiz viran oldu. Neslimiz zayıf düştü. Sefalet yakamıza çöktü. Bu bigâne memleketin hayatın meşkûn neticelerine bağlamak şu tetkik ettiğimiz vaziyet karşısında ne kadar acıklıdır. Yarını düşünen bir heyet ictimâyâ hiçbir zaman varını yoğunu bugüne sarf etmez. Hayatı tehlikeye düşen bir adam hiçbir vakit başkasının ve hatta kendinin mal ve menâlini esirgemez. Bize lazım olan yarındır. Biz yarını kurtarmak için bu günü temin etmek mecburiyetindeyiz. Yalnız tâl'ie îtimat edecek bir zamanda bulunmadığımızı görmeye alışalım. Geçen her dakika bizi mahkum eder necât vermez.

“Dost bî perva, felek bî rahm devran bî sükûn

Derd çok hem derd yok, düşman koy tâli zeban”

Burhan CAHİD

(nr.1413, 3 Teşrîn-i Evvel 1918, s. 130)

İSTANBUL POSTASI

Geçen gün ümîd edilmeden bir zamanda sulhun karşısında bulunacağımızı söylemişim. Senelerden beri biz kin-i kalblerde gizli gizli sızlayan harb cerihasi artık devasını şifasını buldu demek. Bu sulh karûn-ı cedide tarihini kapatıyor. Yeni gelen devre ne ismi verileceğini müraheler düşünsün. Fakat Fransa inklâb-ı kebirinden sonra başlayan karûn-ı cedîd bu harb ile bitti demektir. Şimdi sulh ile başlayacak devrin insanları dünkilerden başka düşünceli, başka yaşayışlı olacak. Dünki biz ile bugün ki bizler arasında da okadar çok değişiklik vardır ki biz bunu hissetmesek bile tarih bir müdekkik operatörgibi bütün bozulan kanâtları değişen fikirleri birer birer gösterecek.

Dünya artık kıvamını buluyor. Biz İstanbul'umuza bakalım. Sevgili İstanbul'umuz sulhtan sonra nasıl bir hayat geçirecek. Sulh şartları arasında İstanbulumuza 'aid bir madde var. Dünyalara tahtigah olacak bu emsalsiz ma'murenin hayatını kendisini ezelf bir muhafız gibi himaye eden boğazlara mevdu'dur: "Can boğazdan gelir." darb-ı meseli İstanbul için ne kadar doğrudur. İstanbul'un rızkı nafakası hayatı Marmara'nın iki cenahında mavi bir damar gibi uzanan boğazlardan gelir. Şu beş senelik harp içinde boğazların kıymetini anladık. Hürriyet, s'âdet, medeniyet denizlerdedir. İşte İstanbul kıta'at-ı arzın bütün limanlarına ağuşunu açan boğazlara maliktir. İstanbul ve boğazlar mesel-i hasta komşumuz Rusya'nın en mühim düşüncesi idi. Karadeniz'de gittikçe büyüyen Rus filosu kendisine dar gelen bu denizden kurtulmakdaha geniş dalgalar üstünde koşup sıçramak için boğazlara gözünü diker, diker, çar naçar yine limanlarına dönerdi.

Şimdi boğazlar meselesi yeni bir şekil alacak gibi görünüyor. Çanakkale'nin Karadeniz boğazının bu harpte en mühim rolü oynadıklarını kimse inkâr edemez. Rusya'nın temellülk için çırpındığı boğazlar kimse inkâr edemez ki nihayet onun izmihlâline mahu u harabına sebep olmuştur. Eğer boğazları biz İngiliz'e hesabına açık bulundursaydık çarlık hiçbir zaman sükût etmez ve koca imparatorluk darma dağın olmazdı. Zaten bu harbin bize kazandırdığı en büyük muvaffakiyet şimalî şarkı düşamımızın uzun bir müddet bizi tehdid edemeyecek surette hastalanmıştır. Sulh ile beraber kara deniz yine eskisi gibi bir Osmanlı gölü gibi kalacak değilse de hiç olmazsa yakın bir düşmanın harp gemilerine cevelangah olacak değildir. boğazların beynel milel bir mürakebe altına alınması onlar üzerinde eskisi gibi serbestçe icrayı hüküm etmekten bizi men edecekse de cihan-ı sahnadan sonra cemiyet-i akvamın alacağı pelule nazaran bu mahsumiyetin 'azam edilecek bir mahiyeti olmayacağı zan olunabilir. Bu bıktırıcı öldürücü harpten sonra da insanlar, cemiyetler, hükümetler eski vahşiliğe aç gözlülükle devam edecek olur ve ilk fırsatlarla birbirlerinin hayatına kastedecek olurlarsa o zaman herkes gibi bizde kendimize göre bir hareket yaparız. Şimdiki halde boğazlar açılın bize aktar-ı cihandan yüklü yüklü gemiler gelmeye başlasın boş rıhtımlar dolsun büyük karpabutlara hasret kalan şirin limanımız ecvafında vapur düdüklarının aksini işitsin. Ondan sonra düşünülecek meselelerde olur elbette.

Sulh zaten herkesin ağzında engin bir lokma gibiydi. Şimdi Vilson'un müsadesiyle bu lokmayı boğazlara göndermek zamanı hulüm etti. Lakin bunun beş seneden beri alt üst olan mukaddimelerde bir su'-i hazm tevlid etmesinden korkmalı! Harp bitti fakat harbin iktisâdî sahnelerde açtığı serihalar hemen kapanacak mı? Bu gün yitecek, giyecek kullanacak şeylerin ne aşılmaz kıymet aldığını görüyoruz. Bir taraftan ölenlerimizin acılarını duyarken bir taraftan da hayatımıza lazım şeylere takrip edememek ıztıraplarıyla sızlanıyoruz. Eşe dosta karşı küçük düşmemek, biraz kuvvetlice yiyip ölmek için her gün ihtiyaçlar çoğalıyor. Her şey yükseldikçe yükseliyor. Eğer bu hal bu şiddetle devam edecek olsaydı...

Lakin bu pek muazzam inklapdan sonra artık Türklük için yeni bir gün doğuyor demektir. Medeniyetin servet ve haşmetin nelere muktedir olduğunu bu feci cidal herkese teslim ettirdi. Zeka ve irfan medeniyet, servet her şeyin evveli ve âhirdir. Harpten bazı mecruh uzvularımızı kendi haline bırakarak çıkamayız. Buna rağmen kendi milli payelerimize bize yaklaştıran yeni olgularla hem hudûd olacağız. Bu harbî milliyet harbânları ve iktisadiyat 'amelleri meydana getirdi. Biçim vahdet-i milliyemizi temin edecek evvel-i eminde seviyemizdir, irfanımızdır. Memleketin seviye-i umûmiyesi ne halde olduğunu harp acı acı anlattı. Yaşamak kabiliyeti, idrâk ve tefekkür kabiliyeti ile [Sayfa 147]beraberdır. Çorak bir dimağ nasıl ötil kalırsa cahil bir kitle-i halk da o kadar basit ve faidesizdir. Sulh, hayat, sıhhat, servet getirir. Fakat biz otuz senelik devr-i hümeyyidi de sulhen en zengin zamanlarını yaşarken dimağlarımızın ihtiyacına, neslimizin tekniline, medeniyetlerimizin ıslahına hiç çalışmadık. Bundan sonra başlayacak uzun sulh senelerinde de bu kadar zayı'at vermemize feleğin bu kadar sillelerini yememize rağmen harekete gelmez ve harbin müsa'ib ve mütâ'ibine karşı yorgun argın köşemize çekilirsek ikinci bir ittibah-ı harbe tahammül edemeyerek köşemizden, bu çarımızdan atılırız. Harp bitmekle düşmanların fikir ve tasavvuruna nihayet gelmez. Sulh olmakla hududlarımızda çelikten setler görülmez. Milli cemiyetleri harbin ihtirasatından düşmanların tasavvuratından tahlis edecek kuvvetidir. Ve bu kuvvet orduların selahından ziyade fertlerin teknilinde cemi'yetin temeddütündedir. Sulh zamanı yeni cidaller için s'ai ve gayret zamanıdır. Bundan sonraki cidallar rûş-ı hâle bakılırsa harp meydanlarında değil iktisadiyat telakkilerimizi atarak yeni asırın yeni devrin yeni ihtiyaçların istilzam ettiği şera'it hayatiyeyi kabul ve "balgon'un ağzından bir ikinci defa" "Medeniyetsiz Türkler" cümlesini çıkartmamak için 'asrı, medenî, fazıl ve taze bir millet olmaya çalışmalıyız."

Burhan CAHİD

(nr.1414, 10 Teşrin-i Evvel 1918, s. 146-147)

İSTANBUL POSTASI

Günlerimiz gittikçe kıymetleniyor. Düne nazaran bu gün daha nazik. Ne sınırlarda ne yenlerde mukavemet bırakmayan harp artık tavasâdi. Böyle gider de kış gelirse muharripler kendi kendilerine mütarekeyi de yapacaklar sahi de!

Bu hafta içinde pek buhranlı dakikalar geçirdik. Harbi açan ve ulu orta hedefsiz, maksatsız beş seneden beri idame eden kabine tereddüdlere, istîğnalar içinde çekilebildi. Bu suretle mes'evliyetlerini, endişelerini kolaycacık yakadan sıyırdı. Yeni teşkil eden vükelâ heyeti arasında eski kabinenin mürevvecelelerinden birkaç simanın bulunması bugün ki erkan hükümetinde yine aynı menb'adan doğduklarına müşebbeh bırakmıyorsa da bugünlerde tenkidden ziyade vazifemiz tedkîk ve intizâr olduğu için şekli münakaşalardan ictinâb ediyoruz. Hususiyile şahıssıtlar üzerinde inceden inceye münakaşa etmek hiç de makul sayılamaz.

Sulh sözlerinin artık ayağa düştüğü bir sıradayız. En bıçkın harp taraftarları bile artık sulhun bugün ve yarın tahakkuk edeceğine ister istemez kân'i oldular. Levnid Care gibi henüz cenin ve cennet hassasiyetiyle melûl olanlar bile harpte devamın m'anasızlığını takdîr ettiler. Harbin maroken koltuklardan kumanda etmekle muhayete erdirileceği artık anlaşıldı. İnsanlar arasındaki zıddiyet ve münaferecin ancak müzakere ve müşavere ile hal edilebileceği tahakkuk etti. Ve bu hisler düşüncelerle nihayet dost, düşman harekete geldiler. Artık müsalemet günleri cidden özleniyor. Hiçbir şey olmasa, sulhun avdetiyle şerâ'it-i hayatiye hiç değişmese bile içimizdeki endişe üstümüzdeki manevi yük hadadlardaki çarpıntı, yüreklerdeki helecan kalkar ya! Ve emin olalım ki bugün sulh artık bir emr-i vaki' sayılabilir.

Sulh bizim için, âlem için nihayet bir gün arz-ı meskun üzerinde görünecek. Sulhu beklerken 'adetâ sersem 'eniklere benzedik. Cânanın iştiyakıyla günden güne sarardık, solduk, yemeden içmeden (bilmecburiye) kesildik. Bir yerde duramaz, oturamaz olduk. Dildade-i sulhun zevk visalî değil, şevk-i re'vbet didarı için senelerce Yunus Emre gibi baş-ı üryân sine-i püryân gezdik. Hayatla 'alâkamızı kestik. Yâr ve ağyar ile ülfetten nan-ı 'aziz ile insaniyetten mühecevr kaldık. Hal-i perişanımız, fikr-i nârâcımızla 'adeta Hind fakirlerine benzedik. Nihayet çilemiz doldu. Bugünleri de görmek nasîb oldu.

Sulh sözleriyle beraber İstanbul gazeteleri bir de yeni fırkalarından bahsetmeye başladılar... Fırka, cemiyet deyince benim yüreyim oynar. Meşrutiyet şeklinde idare olunan memleketler tefrika hayatı 'adeta an'anedir. Fırkalar meşrutiyetin terazisidir. Buna bu her memlekette şâmil ve doğru prensipe eyyâm kuvvetlidir. Fakat meşrutiyetle beraber bizim memlekette tesis etmek isteyen fırkaların hâl ve şânı tereccüm ahvalini düşünüyorum da her fırka teşkilinde biraz mâziye başımı çevirerek fırkacılık yüzünden memleketin geçirdiği işkenceleri yeniden hissediyorum. i'tiraf edelim ki bizde şimdiye kadar 'ilmi nazariyelerden milli ve örfî ihtiyaçlardan doğmuş esaslı fırkalar teşkil etmemiştir. Meşrutiyetin ibtidasında toplanan holoskarlardan tutunuz da en son îtilafçılara kadar fırka ve cemiyet nâmı altında kurulan heyetler memleketin menâf'î s'âdeti için değil işhâsıl, rüsnânın, müteneffzânın âmal-ı hususiyeleri için çalışmıştır. Hatta bu idd'ayı fırkacılıkta az çok bir fazilet-i tarihiye göstermiş olan İttihad ve Terakki için de dür-i miyen edebiliriz.

Fırkasız Meşrutiyet kabil değildir. Yalnız bugün memlekette fırka hayatı meşru' ve müstakil fırka hayatı olmaması yüzünden sağlam, mütecanis bir kâbine teşkil edemedik. Geçirdiğimiz bu buhranlı ve vahim günlerde devlete muvareneti verecek siyasetimiz doğru bir hedef çizecek fazıl ve nüfuzlu bir hey'et-i vükelâdan mahrumiyet siyaset-i dahiliye ve

hariciye için büyük bir zarurdur. Kahhat-ı ricâl eski devir için doğru idi. Çünkü o zaman memleketin münevver şahsiyetleri yalnız bir menb'adan mütelakayıt siyasetine sızan boyun eğer ve başlı başına bir düşünceye tesâhib etmezlerdi. Meşrutiyetten sonra böyle olmamalıydı. Halbuki ittihad ve Terakki memleketin siyasetinde nefret etmeyi en başlı bir ser muvaffakiyet telakki etti. Az çok doğan, hayat-ı siyaseye karışmaya namzed olan şahsiyetlerin inkişafı hoş görmedi. Ve mütekabilen kendi mevk'ine göz diken menfa'atperestlerin kendi 'aleyhine toplanmalarına sebep oldu. Vaktiyle itilaf fırkasının maksad ve suret teşkîli bundan başka bir şey değildi. Fırkalar meclis-i me'usândan evvel milletin halk tabakalarının arasında yaşar ve gönüllerini böyle bütün bir sınıf halkının a'makından alan fırkalar millet meclisinde o sınıfı temsil ettiği gibi hey'et hükümetinde de ha'iz-i salahiyet bir uzuv olarak payîdar olur. Halbuki bizde İttihad ve Terakki de dahil olduğu halde hiçbir fırka ve cemiyet ruhunu halkın ictima'i ve siyâsi ihtiyacından almamıştır.[Sayfa 163]

Böyle nazariyet-i ilmiyeye asıl ve kava'id-i mu'aşiriyeye tevaffuk etmeyerek tezahür eden toplantıların başında nihayetinde kimler bulunursa bulunsun bir kıymet-i siyasiyesi ve binaenaleyh nüfuzlu, halaskârâne bir fazilet-i milliyesi olamaz.

Mahezâ ilk defa söylediğim gibi biz bugün yine fırkaların, klublerin dedi kodularıyla iştigâle başlarsak açıktan açığa memlekete ihanet etmiş oluruz. Evvel-i emirde bugünün vazifesi takdîr edelim ki o da dost görünenlerimizden evvel düşmanlarımızla olan hesabımızı görmek olana bitene şimdilik göz yumarak hayatî meselemiz olan sulhu temin etmekten 'ibarettir. Sonra aramızda yine fırka ve garip meselelerimizi hallederiz. Tenkîd-i müvecceb ittibahtır. Fakat böyle buhranlı ve tehlikeli devirlerde müzerredir. Çünkü tefrikayı davet eder. Binaenaleyh her şeyden evvel pek küçülmekle teşkil eden hükümete biraz kuvvet vermek ve onun hiss-i niyetle tezahür edeceğini ümit ettiğimiz icraâtına ittizar etmek lazımdır.

Burhan CAHİD

(nr.1410, 12 Eylül 1918, s. 162-163)

İSTANBUL POSTASI

Arzın siyasi haritası yeni baştan çiziliyor. Kuvvet, medeniyet, şarktan doğdu, garba dayandı, oradan bahr-ı muhîti atladı aksâ-yı garba uzadı. Ve nihayet bugün Amerika'nın göbeğinde cihâna hükmeden arz-ı meskûnun haritasını istediği gibi silip çizmeye selahiyet gören bir ikbâl ve ihtişam içinde göründü. Wilson cihân harbine bir müddet uzaktan basîretli gözlerle baktı. Avrupa medeniyetinde terakküm eden siyasi tortuların bu medeniyeti çürüttüğünü gördü. Fertlerle hükümetlerin, küçüklerle büyüklerin arasındaki rabitaların bugünün idrâkiyle zayıf olduğunu hissetti. Siyasi gruplarda tevâzünsüzlük nisbetsizlik yüzünden meydân-ı olan haksızlıkların beşeriyeti âlânihaye serbest yaşatmayacağını takdîr etti ve harbi siyasi ve coğrafi bir hedeften uzaklaştırarak insanların hukûki cem'iyetlerin menâf'i 'adâlet ve musâvat dairesinde tanzîme m'atuf bir nokta-i nazar keşfetti. Ve müstayinen billah bu maksadlarla harbe dahil oldu. Şimdi artık harbin son topları atılırken harbin başlangıcında tâkip edilen gayelerden maksatlardan uzak bulunuyoruz. Vilson'un medhalesi yeni nazariyelerin doğmasını temin etti. Tahakküm taharrüs hisleri artık milletlerin siyasetten sildi. Her siyâsi cemiyet bilecek ki kendi hudûdu kendisi gibi yaşamak hakkını hâiz bir diğer cemiyet hududuyla kapalıdır. Evvelce de böyle idi. Fakat kitaba uydurulan siyasetlerle komşuya sataşmak emlâkına göz dikmek iktisadiyatına karışıp kanını emmek bir derece meşru' sayılırdı.

İşte Wilson harbin isbâtı sûret-i seyrini, netayicini düşünce düşünce Amerikalılara mahsus bir hareket-i keşfiye ile beşeriyetin 'âkıbeti idrâk etmiş ve gidilen yolun sapalığını görerek 'âleme yeni bir şekil, nazariyat-ı siyaseye yeni bir hedef çizerek Avrupa saha-i harbine ayak basmıştır. Şimdi artık şarka, garba kumanda eden kudretli heybetli Wilson cenabları der ki "Elyeum sulhgirûr kostümü sakın nazarları ile sade ve mütevazi' ikametgahında çizdiği harita-i arzı tedkîk ediyor.

Milletler kendi mukadderatlarına kendileri hakim olacaklar. Lisân ve 'ırk 'itibariyle cemiyet teşkil eden kitleler kendi idarelerini kendileri görececek milel mahkuma kalmayacak nazariyat 'itibariyle pek doğru olan bu esaslar mevki'-i tatbîke kanunca 'acaba eski suhulet ve plagtoni muhafaza edecek mi? Henüz milli ve siyasi bir terbiye almamış rüşd-i siyasini idrâk edememiş kümelerde var ki bunları kendi başlarına mukadderatlarıyla karşı karşıya bırakmak onların büsbütün indirâsa mahkum etmek demektir. Arnavutluk'un peydâ-yı istiklâliyet etmesi ile ne bâdireye düştüğü meydanda değil mi? Bu nâzik meselenin bizea'id olmayan noktalarıyla meşgul olmamalıyız. Her koyun kendi bacağından asılır. Biz Wilson'un inâyetiyle şu gürültüden yakayı nasıl kurtaracağımızı düşünelim . Osmanlı saltanatı muhtelif akvamın ictimâgahında kurulmuş. Bir müessese-i siyasiyedir. Wilson'un nazariyatınca bu muhtelif akvam bizimle 'alakalarını kesebilecekler mi? Hukuk-ı milliyet ve hürriyet için bir takımşera'it-i ara'ie eder. Bunların en mühimlerini araziye hakimiyet ise tarihe malikiyet teşkil eder. Bizim hududlarımız içinde bu şera'iti ha'iz olmayan 'anasır ne olacak?

Şimdi milliyet ceryanlarına karşı bir muhalif hareket başladı. Tam sırası! Geçen gün yeni fırkaların teşkilinden bahsederken de öyle demedik mi? Memleketin hayatı, istiklâli pazarlık edilirken bize burada fırkacılık ve milliyetçilik dedikodularıyla işgal edenlerimiz 'acaba yine kana'at ve hidayetlerine mi 'itimad ediyorlar? Türkçülük, Türkiyecilik ve muhalifçilik henüz kıvamını bulmayan bir idareyi yılan gibi zehirler. Yeni yeni gazetelerde çıkıyor. Sırf memleketin menf'ati uğrunda mücahede edecek gazeteci varsa çıksın. Gazetelerin çokluğu halkın seviye-i fikriyesini gösterir. Fakat her yeni çıkan gazete yeni tesis eden fırkalar gibi post kavgasına düşecek, senli benli olacaksa bu ibtizal zararlı,

hatırları bir yola dökülür. İlk meşrutiyet devirlerini o devrin gazeteciliği hiç hatırdan çıkarmayalım. Zaten bizde gazetecilik san'at için değil şahsiyetler için kuruluyor. Az çok diğer memleketlerde hakkın ihtiyaç ve menf'âti de gazeteciliğin daire-i iştigale girer. Bizde gazete çıkarırken fırsat bu fırsattır diye sağdan soldan el çabukluğu etmek, sabık-ı kabinenin evvân-ı zevalinde gazetecilik hâli ne idi, şimdi ne? Sonra kendi mahiyetlerini yine kendileri meydana çıkarırlar. Filan vakitte böyle söylerken şimdi böyle söylüyormuş. Dilin kemiği yok ya! Sen nasıl söylersen o da söyler. Bana kalırsa kararmış tencerelerin birbirine laf atmaları yine kendilerini âleme teşhirden başka bir şey yapamaz. Bir adam mazisinde kendini utandıracak bir lekesi varsa susmalıdır. Aksi takdirde kurtulayım dedikçe teberru-yu nefse yeltendikçe daha derin çamurlara batar. Refik Halid'in dediği gibi "Bütün gürültü halkın başında oluyor." Gelen gideni, giden geleni aratıyor, gazetecilerde kimin arabasına binerse onun şarkısını çağırıyor. Profetler kendi reiskârımızdakilerin bozuk düzen polkaları yetişmiyormuş gibi bazılarımız Alman mazrukasını bile çağırdılar, çaldılar.

Dünyada hakkıyla takdîr edilemeyen şeyler çoktur. Kadınlarda düzgün allık, gazetecilerde yalancılık oldukça bakan gözler kamaşır işiten kulklar tıkanır velhasıl böyle gelmiş böyle gider, buna can mı dayanır?

Burhan CAHİD

(nr.1416, 24 Teşrîn-i Evvel 1918, s. 178-179)

İSTANBUL POSTASI

İngiliz ve Fransız filosu İstanbul'da! Üç sene evvel Çanakkale müdâfaası olunca gerginliğe devam ederken arasına heyecanlara kapılır, küçük bir parça toprak üzerinde medeniyetin bütün vesâ'itiyle mücehhez kavî bir düşmanla çarpışan Türk ordusunun ufak bir hareketinden kopacak inkılab-ı 'azime karşı tereddüd ve endişe içinde yaşardık.

Düvel-i muharebe tarihlerine bizim için bir sahife-i şân ayırarak geçecek olan bu fedâkârâne müdâfaa karşısında bugün misafirimiz olan dünki düşmanlara boyun eğmişler ve Çanakkale önünden uzaklaşmayı, o ölüm ve harâbi sahillere kaçmayı bir vesile-i necât telakkî etmişlerdi. Eminiz ki mert ve namuslu düşman olan İngiliz ve Fransızlar 'azim ve rezmin nişânesi olan bu müdâfaanın mağlub ve meyûs kahramanlarına tahakkümden, tehakkimden uzak bir tarz-ı m'ârife istig'âl edeceklerdir.

Biz mağlup olduk. Fakat bütün vesâ'itsizliğimize, dahilin bütün yoksuzluğuna rağmen her cephede 'askeri nâmus ve hissiyatımızı muhafaza ederek milel mütemeddine arasında bulunmaya layık kudret-i harbiye gösterdikten sonra mağlub olduk. Bunun en büyük isbâtı bugün limanımızın sakin sularında yaşayan İngiliz ve Fransız zırhlılarının harbiyemize harben değil, sulhen girmiş olmalarıdır. Biz Çanakkale'yi elimizle açtık ve bir dost sıfatıyla dünki düşmanı cenahımıza aldık. Binaenaleyh onları yarın kurulacak cemiyet-i milelin nâçiz bir 'uzvu sıfatıyla dostça selamlar ve sulh-ı karîb ile milletler arasında yaşayacak hiss-i samimâneyi ilk defa kendilerine karşı izhâr ederiz.

İtiraf edelim ki dahilen biraz müşkil meseleler karşısında bulunuyoruz. Ve yakında başlayacak umûmî sulh müzakerâtı sırasında bizim bu vaziyette kalmamıza karşı ilân-ı tesir etmekten men'-i nefis edemiyoruz. Bu tal'isiz yitim evvelkinin mukadderâtında daha neler yaşıyor ya Rabbî. Bir taraftan mütareke şera'iti tatbik eedilir. Mukaddesatımıza kadar ecnebi parmağı karışırken biz fırka-i münazaları dün ki ve bugün kilerin şahsî entrikaları içinde kavruluyoruz. Kirlî ve hissiz menfaatler müşevvem ve menfur ihtiraslar içinde her gün birbirimizi teşhîr ediyoruz. İntikâm, ihtiras hisleri içinde boğuluyoruz. En ziyade i'tidâla ve aynı zamanda düşünmeye mecbur olduğumuz bu nazik ve tehlikeli zamanlarda kendi yaralarımızı kendi elimizle açıyor ve o yaraların kangren olmasına çalışıyoruz. Dün ile bugüne temas eden iki devrin hayatta karışmış sayar bugün kendilerini tasfiye edecek yahud maruzatlarını lekeleyecek delâ'il-i taharri ve işhâdî ile o kadar meşgul ki bizi için için istilâya başlayan ve tamamîyetimizi varlığımızı tehlikeye duçar eden hulûl-ı ecânebe karşı lakayd kalıyorlar. Elindeki kalemi kendini kurtarmak için vatandaşının kalbine saplıyor. Ve bu 'alenî cinayet milletin en münevver bir tabakasının en f'a'âl ve vazifeşinas gazetecileri sınıfı arasında icra ediliyor. Yeter. Artık biraz susun! Madem ki bu ateşsiz benlikte birbirinizi ve mesleğinizi gittikçe alçaltıyorsunuz o halde susun, hiç olmazsa hâlet-i ihtizâra gelen şu bedbaht ülkenin son saat tamamîyeti hürmetine susun! Artık sizlerden ve sizin gibilerden çektiği bu vatanın yeter. Onun müdâfaası himyesi hisleri altında çevirdiğiniz fırladıkların, müdâfaa ettiğiniz şer ve fesâd heyetlerinin artık bu bigane mahiyette hakk-ı hayatı kalmamıştır. Elinizde alet-i ihtiras olarak tuttuğunuz mukaddes kalemleri kırınız atınız ve onunla matbu'atı artık daha çok girilmeyiniz. Mazinin bütün şuâ'ib ve şuâmetiyle çürüten kalemlerinizi endişe-i vatanla r'âşedâr olamaz bırakınız. Müdâfaasını dürr-i'ahde ettiğiniz vatanın menaf'ini, milletin huzur ve sâdetini bugünün mâsum ve bigane kalpleri şefkat ve hüsn-i niyetle mümellev genç evladlarına bırakınız. Biliniz ve iman ediniz ki bu memlekette sizinle beraber yaşayan ve bütün bu beş senelik feci' harbi sizin gibi kâr ve kisbleriyle milletin kanı pahasına idhaz-ı tekavvüd ile değil cephelerde siperlerde feda-yı can ederek ve ordunun namus-ı askeriyesini kurtararak geçirmiş bir püzîde gençlik var. Ve

bu gençlik m'asum dur, bîgünahtir ve kalbi vatan duyguları, ruh-ı millet hisleri fikri-i istikbâl endişeleriyle taşkındır. Biraz susun, senelerden beri bir baykuş şa'metiyle bu zavallı ülkenin tabii teraneleriyle hemziyan olmaya çalıştınız. ve nihayet dün alkışladığınız bugün yerlere batırdığınız çete hükümetin adımlarıyla bu memleketi çiğnediniz. Ve düşmanlara da çiğnettiniz Artık susun da biraz da gençliğin m'asum ve amir sesi yükselsin!

Burhan CAHİD

(nr.1417, 31 Teşrin-i Evvel 1918, s. 194)

İSTANBUL POSTASI

Geçen muharebeden sonra da böyle idi; “Şu yaptı, bu etti. Ali sattı, Veli kaptı.” dedik. Yine posta sürdük yan geldik. İşte şimdi de aynı teraneler: Efendim millet aldandı; ittihatçılara kandı. Enver’e uydu, işte böyle oldu. Bu kaçınıcı aldanmak! Vaktiyle Abdülhamid Sanînin siyasetine uyan bizdik. Sonra İttihad ve Terakki’ye tapınan da bizdik. Bir vakitler hürmet ve itilaf diye kurulanlara “Eyvallah!” diyen bizdik. Şimdi hepsine la’net okuyan yine biz olduk. Fakat öyle mi ya? İşte mukadderatımız şunun bunun elinde bırakılmayacak, artık millet gözünü açtı, Hanyayı Konya’yı anladı. Bu da kaçınıcı anlayış?

Anladığımız, gördüğümüz allı pullu yasma, bizi sırmalarına zülfüne, fusununa esîr eden hasba İstanbul’un Adaların, karşının zevk ve sefası, gençlerimiz bu havada, ihtiyarlarımız eski günlerin yadında, köylülerimiz Ayşecik’ in koynunda!... Biz yine eski hamam eski tas. Kanımız dere gibi çağlayıp aksa, kolumuz budumuz yerlerinden sökülse çıkarılsa biz yine ilk aldığımız nefesle, ilk koku alan burnumuzla rahatı, harareti, şetâreti hissederiz. Ve ona koşuyoruz. Bu kadar fecaatlerden, kâbuslardan kurtulduk. Kurtulmadık, ilk hiss-i nedametle kendi kendimize akıllılık ediyoruz. Artık hep müteyakkız, tecrübe diye geçiniyoruz. Bu o kadar fazla bir külfet ki! Yarın öbür gün hiç şüphe etmeyin her şey unutulacak karvan yine yola düzelecek, yeni ziyafet sofrası yeni davetlilerle şenlenecek, sazlar taksime, hanendeler gazele, kasideciler medhiyelere başlayacak. Biz feleğin sillelerini yedikçe azan mirasyedi kumarbazlara benzeriz. Hâşâ min huzur ilk meşrutiyet günlerinde öyle değil miydi? Bütün suçlar, günahlar eski devrin küpünü dolduranlar yine bağışlanmıştı. Artık yeni devir içinde millet çalışacak, seviye yükselecek, memleket şenlenecek, dört başı mamur olacak (idi)! On sene içinde Türkiye’yi Japonya derecesine çıkarmayı taahhüd eden hayr-hâhlar aramızda ne geçsin. Fakat biz Japon medeniyetine çıkmak değil, Çin Maçın Bedeviyetinden çok aşağılara düştük.

Ne ise, zaten her işimiz neyse ile biter; o devrde öyle geçti. Balkan Harbinde hırcamızın yaması yüzümüzün karası meydana çıktı. Fakat bizde hüsnü-niyet o kadar boldur ki hemen hezimetli izmihlâli yüklenecek ricali ayıp buluruz. Öyle oldu yaralarımızda merhem aramak lazımken zevk ve neşelerimize hemdem bulmağa savaştık. Oldu bitti, geldi geçti, kader kısmet dedik; olan biten bize derstir, artık dostu düşmanı tanıdık, kuvvetlenir, canlanır, hakkından geliriz tesellisine bandık. Sen misin o banan! Başımıza bir Alman muştası, tabanımızda bir Enver yakısı yedik, tam beş sene nefes nefese çekişe didişe, sürüne sürüne kan, çamur, ateş, duman içinde hal ve hamur olduk. Şimdi ayağımız çıplak, yine kuru kafamızı sıska avuçlarımızın içine aldık düşünüyoruz, olan oldu, kırılan kırıldı diyor, sığınacak kenar, yan gelecek bir köşe arıyoruz.

Bundan sonra ne olacak kil işte bu sefer elimiz ayağımız bağlandı. Bizi bu harbde nalıncı keseri gibi sert İngiliz çivilerine kaldırıp duran Almanya da garîk-i bahr-i isyan oldu gitti. Suçumuz azim, tutunacak el, yaslanacak yerde kalmadı. Sağımız da solumuz da bizi tutan boğazları da üste verdik. Can boğazdan gelirken biz boğazımızı kurbanlık koyun gibi teslim ettik. Bizim paşalarda tası tarağı toparlayıp gittiler. Şimdi son cemaat yerinde darı bekleyen Süleymaniye güvercinleri gibi boynumuz bükük tünekliyoruz. Meğerse dünkü akıl hocalarımız en ince oyunlarını sona saklamışlar. Onu da bize oynadılar, kıra-rı firara, ziyayı riyaya evrakı nukûda karıştılar. Bu da karışık bir masal oldu ya! Yalılarda ziyafetler, ince saz safalara bin bir gece alemleri gibi gazetecilerin dilinde düştü. Sabahın baş muharririnden hadisâtın kasidecilerine kadar matbuatı bir telaştır aldı.

Zavallı halk beş senedir çektiğinden acısını unuttu gazetecilerin derdine karıştı. Kaçtılar işte ne yapalım, onlar ermiş muradına biz yanalım nârına. Bu zaten musaddak

senedli bir alışveriş gibi! Halk eti, sütü helal bir koyun, onlar canı başı kıymetli çiftlik kahyası. Kavga döğüş hep bizim sırtımızda oluyor. Beş senedir ellerinde kazma kürek, ağızlarında baklava börek sırtımızda tepindiler, kırmadık kemik, çözmedik iplik bırakmadılar. Ne oldu, işte biz yine aygın baygın olana bitene sağır, saza söze, sana bana tatlıya tuzluya hazırız. Biz sinirli kadınlara benziyoruz. Sanki doktor bize: “Aman sıkılmasın, üzülmesin, yesin, içsin, hoş geçsin.” demiş. Beş seneden beri tabib-i müdavimimiz Almanya’da tahsil etmiş müteassıb bir masaj mütehassıs idi. Boş mide, kör dide ile tam altmış bu kadar ay masaj yaptık! Tutar yerimiz kalmadı. Doktoru değıştirdik: Şimdiki İngiltere’de tahsil görmüş boğaz mütehassısı! Bakalım bundan ne göreceğiz? .

Burhan CAHİD

(nr.1418, 14 Teşrîn-i Sâni 1918, s. 210)

İSTANBUL POSTASI

Eyvah! Hadisât birbirini – bizim için pek şayan-ı ib’ret bir surette – ta’kip ediyor. Dört seneden beri aldandık, avutulduk, avutulduk... Fedakarlıklar, mahrumiyetler... Azaplar, işkenceler içinde inlerken, bir taraftan münevver gençlerin binlercesi mahu olup gitderken, babalar, kardeşler harp meydanlarında düşerken, arkada çocuklar yetim, öksüz, aileler sefil ve perişan olurken zafer teraneleriyle millet oyalandı.

Memleket müthiş bir fırtınaya tutulmuş gibi çalkalanıp dururken, kaptanları, ne havadan, ne pusuladan, ne de hesaptan anlamayan acemi kaptanları uzaklarda çemenzâr sahiller, gülistanlar sayıklıyorlar ve herkese de sayıklatmaya savaşıyorlardı... Gemi kayalara çarptı, parçalandı. Herkesden evvel bir tahlisiye sandalına binerek bu kaptanlar kaçtı. Biz bu kaza içinde can havliyle çırpınıyoruz. Bir yığın enkaz karşısında hayat ve memat ile mücadele ediyoruz.

Avrupa’yı dört beş senedir sarsan, milyonlarca insanın heder olmasını nice yerlerin yurtların çökmesini, nice ma’murelerin harabelere dönmesini intac eden bu azim-i afetin işte neticeleri görülyor.

Avrupa’ya merkezî hükümetleri ile onların peşine takılmış olan Türkiye ve Bulgaristan bugün münhazim ve mağlup, itilaf hükümetleri aleme hakim olacak, karşılarında her kuvvete boyun eğdirecek derecede galib...

Bulgaristan ve Türkiye, birbiri ardınca itilaf devletleriyle akd-i mütareke etti. Sulha intizâren mütareke şeraitine gerden-dâde inkıyâd oluyor.

Avusturya ve Macaristan, o koca Habersburg İmparatorluğu, müthiş zelzele içinde yıkılıyor. Macaristan ayrıldı. İlan-ı cumhuriyet etti. Diğer anasırlar da ayrıldı. Avusturya ve Macaristan itilaf hükümetlerinden aman dileyerek akt etmiş olduğu mütareke umûr-ı dahiliyesinde sukûn-aver bir te’sir yapmadıktan başka Babesburglar siyaset mütegalibiyesine karşı isyanlar, ihtilâller kopardı.

O kuvvet ve kudretine güvenen Almanya, o da zîr ü zeber oluyor...

İttihad ve Terakki Hükümetinin indirâsı üzerine, zimâm idareyi ele alan İzzet Paşa kabinesi de tutunamadı. Nâ-hoş bir şekilde, hele bu sırada, bizim için her türlü münakaşadan ihtiraz etmek lazım gelirken, münakaşalı bir tarzda istifa etti, çekildi. Sadr-ı esbak Tefvik Paşa, yeni kabineyi teşkil eyledi. Meclis-i Mebusan ise henüz hali hazırın ehemmiyet ve vehametini müdrük alamadı. Hala fırka ihtirasatı ile alışmış olduğu inkıyad ve itaati pek garip olarak hemen bir hareket tağlibeye kalb etmeğe kalkıştı.

İttihad ve Terakkinin en büyük amilleri memleketi ve milleti bu verteye sürüklemek ve bu hale getirmek, bu felâkete atmak siyaset-i meşumasının en büyük taraftarları, mürevveçleri ve faalleri olan Talat, Enver, Cemal Paşa’lar kaçtılar. Bedri, Azmi, Doktor Baha Şakir ve Nazım Bey’ler gibi bunların en yakın yordakçıları ve şerikleri de peşlerinden gittiler.

Almanya’da İmparatorluk idaresi alt üst oldu. Büyük bir ihtilal üzerine, Bâd-ı Harabel Basra Almanya’yı liberal bir tarza dökmeğe çalışan Baş Vekili Makes Dubat, hükümeti mutedil sosyalislere Abert, Erez Berker, Şayedeman gibi sosyalist ricaline bıraktı, imparator firar etti, Flemenk iltica eyledi. Veliht da babasının arkasından gitti Flemenk’de bir odaya sığındı...

Almanya itilaf hükümetlerinin teklif ettiği şerait-i mütarekeyi kabul etti. Donanmanın kısm-ı mühimmi, tahtül bahrlerin kaffesi itilaf hükümetlerine teslim olunuyor. Alsas Loren Fransa'ya iade olunuyor. Ren Nehri hususunu itilaf orduları işgal ediyor. Almanya hemen bila-şart itilaf hükümetlerine arz-ı teslimiyet gösteriyor. Hezimet ve mağlubiyetlerinin derecesini nihayet Almanlar da anlıyor.

İşte dünyanın vaziyeti Almanya'nın Brestlitovask'da Ruslarla, sonra Romanlılarla akd etmiş oldukları mâ'ahidenameler parça parça yırtılıp atılıyor... Ruslardan Almanların aldıkları altın paralar, itilaf hükümetlerine tevdi' ve teslim ediliyor.

İtilaf ile Almanya'nın mütareke şeraitini görmek ve okumak, Almanya'nın ne hale gelmiş olduğunu tahmin ve takdir etmeğe kafidir.

Nihayet itilaf hak ve hürriyet-i akvamın te'mini gayesinde muvaffak oluyor. Görülüyor ki hadesât harita-i alemi ve nizam-ı alemi yeniden tanzim edecek tesis eyleyecek bir surette takib ediliyor...

(nr.1419, 28 Teşrin-i Sâni 1918, s. 226)

İSTANBUL POSTASI

26 Temmuz 1919

Vapur Sarayburnu'nu dolaşırken aheste yol alıyordu; on dört aydır görmediğim ve dokuz aydır hiçbir haberini bile almaya muvaffak olamadığım sevgili İstanbul'u mahzun gözlerimle seyr ediyordum. Hırka-i saadetin üzerinde temevvüc eylediğini gördüğüm şahane bayrak, padişahlarımızın ziyaretini haber veriyordu; Dürbün ile daha dikkatli bakmaya başladım... Alay-ı vâlâyî takip eyliyordum; alay Sarayburnu iskelesinde rekub-i şahaneye mahsus olarak durmakta olan vapura tekarüb eyliyordu. Orada iskele yanında gördüğüm kara kömür yığını, su-i tâliamızı bana bir daha ihtar etti!. . Kamerama kaçtım! Tarih-i Osmanînin en mühim vakîna sahne olan Eski Saray İskelesi'nin İstanbul'un en güzel noktası olmasına rağmen, böyle eşyayı âdiye deposu yapılmış olmasından mütevellid teesürâtımı, şehri amini Cemil Paşa'nın geçen akşamki gazetelerde okuduğum haklı şikayeti biraz ta'dil eyledi. Eski Saray'ın etrafını ihâtâ eden tarihi bağçe senelerdir metruk ve sefil halde bırakılmıştı. Cemil Paşa altı sene evvel burasını metruh bir park haline ifrag ederken onun umranperveranesi etrafında ne kadar gedâ-çeşmane şematetler yapılmıştı! ne garip haldir ki şimdi o tarihî, latif mevk-i Osmaninin suistimâlâtına karşı nidayı teessürü ancak ondan işitiyoruz. Nerede o eski mutarrızlar?

Mutarrız olmak ne kadar kolay; fakat mevki faaliyâta geçip ortaya eser koymak ne kadar güç! Uzun müddet İstanbul'un hayat ve heyecanından uzak ve habersiz kaldıktan sonra hayat-ı umûmîmizin içine gelmek, pek acı ve ibret-i amîz oluyor. Neyi okursam, kimi dinlesem yalnız ta'riz işitiyorum. Evet, bu böyle olmaz, bu böyle gitmez! Diyorlar sonra hafif bir tebessüm manidar ile bir şey ifham ediyorlar: "İşbaşına ben gelmeliyim ki..." den ibaret! Lakin biz tariz ve tenkîd devresini çoktan geçtik. Şimdi pek kısa bir müddete münhasır olan icra zamanındayız. Birbirini kemal-i dehşetle takip eden vakîa-ı fevkaladeden istifade ve tanzim-i İstanbul'umuz için önümüzdeki altı veya sekiz haftanın tarih-i Osmanîdeki mevki hiç görülmemiş derecede mühimdir. Bu haftaların hüsn-i isti'mâli kadar hizmet ve taniye tasavvur eyleyemiyorum. Mazimizi dolduran suistimal yığınlarını telaffi etmek üzere önümüzdeki tarihî haftalarımızın hüsn-i isti'mâline muvaffak olursak o zaman sukûn ve selamet göreceğiz.

Sukûn ve selamet... Şimdi bütün dünyanın aradığı şey! Her millet çırpınıyor, uğraşılıyor, gaye hep sukûn ve selamete vasıl olmak arzusundan ibarettir. Fakat dünyanın sulh ve selameti bu dört senelik muharebede öyle alt üst oldu ve milletlerle zimam-dârlarının selamet-i muhakeme ve reviyeti öyle galâtlara uğradı ki beklediğimiz devri selameti idrâk etmek daha çok zamana muhtaç! Sabır lazım; metin-i asab lazım; ve hususa mağlubiyette dahi muhafaza-i vakâr ve haysiyet lazım! Tarih-i alemin en ziyade keşmekeşe ma'ruz zamanı olan mütareke aylarını dünyanın birinci sulhperver milleti İsviçreliler arasında geçirip oralardaki tahvilat-ı fikriyeye ve kanaatlardaki tekamül-i tedriciye şahid olduğum için zamanın herşeyden ziyade müesser bir âmil-i müsalemet ve halaskâr olacağına ümidim çoktur. Mağlubiyette dahi vakur ve haysiyetperver olalım. Mevud "hak ve adalet" davasının karşısına çıkan mevaniye rağmen yine üsn-ü kabul görmesi çok muhtemeldir.

Muhtemel olmayan bir şey varsa o da harbden evvelki hayat ucuzluğunu bir daha görmektir. Bu sade bizim memlekette değil; her taraf pahalılık aleyhine bağıyor; galipler memleketi, bî-taraflar memleketi, mağluplar memleketi hep yekzebandır. Pişegahımda

Fransızca “Figaronun” 1 Temmuz tarihli nüshası var; ser makalesi “Maişat Bahalılığı Hakkında Tedkikat” dır. Makalenin muharriri eski zamanın rüya gibi telakki olunan ucuzluğuna kadar çıkıyor, meselâ Fransa Kraliyeti zamanında zamanında saraya mensub meşhur Madam Montenu’nun on iki kişilik mükellef dairesini yevmiye 5 kilodan ziyade et ve yağ sarf olunmak şartıyla 26 buçuk Frank gibi ufak bir meblağla idare olunduğunu yazıyor. Geçmiş zaman olurki hayali cihan değer! Bu kadar uzak zamanlara gitmeğe ne hacet! Matbuamızın bedayet teessüsünde, yani 29 sene evvel bazen bütün heyetimizle, amelemizle yirmi beş kişilik Kağıthane veya Göksu safası yapardık. Bol yemek ve içmek kayık parası dahil olduğu halde her defasında beş yüz kuruştan fazla edildiğini vakia olmazdı... Bunlar rüya oldu; Sade bizde değil; İsviçre’de aynı zulematı dinliyordum. Orada şimdi et kilosunun 16 Frank yani bizim paramızla atik kıyyesinin üç buçuk lira olduğunu duyarsanız ne diyeceksiniz? Muharebeden evvel İstanbul’dan Paris’e Bahr-i Sefid tarikiyle birinci mevki’ de azami 200 Frank ile seyahat kabil iken ben bu defâki avdet-i seyahatimde İsviçre’den İtalya tarikiyle İstanbul’a gelmek için tren ve vapur bedeli olarak 800 Frank verdim. Eski 200 Frank 11 Lira eder idi; Şimdi 800 Frank ise 120 Lira ediyor! Demek çok seneler için yerlerimizden kımıldamayacağız zannederim. Hele biz müstehsil mevkiye geçmezde neuzubillah eskisi gibi daima müstehlik kalırsak, elimizdeki, avcumuzdaki servet çok sürmeden, azami iki üç senede, bize yiyecek ve giyecek verenlere intikal edecek! Şimdi piyasasını düşük mahkûr gördüğümüz kaimelerimiz tebdîl-i mekan ettikten sonra fiyat-ı asliyesine avdet ederek yeni sahiplerini bir kat daha zengin edecektir. Hayfa ki böyle iktisadî tehlikelerin karşısında tedbir alacak yerde. Bizde on senedir üzüp kahr eden fırka ve ilâsı içinde tekerleniyoruz; acaba nereye düşeceğiz?

Ahmet İHSAN

(nr.1420, 31 Temmuz 1919, s. 242)

İSTANBUL POSTASI

5 Ağustos 1919

Dert pek büyük, âlâm çok, istikbâl karanlık! Hiç zaman kaybetmeden çalışmak, durmayıp çalışmak... Az söylemek ve çok iş görmek lazım! Kiminle konuşup görüşsem bu noktada ittifak muhakkak. Fakat iş yerine laftan başka bir şey göremiyorum... Acaba neden? Diyeceğim ki 1908 Temmuzundan beri milletimiz bir illete uğradı. Daha doğrusu eskiden beri mevcut olduğu halde o tarihe kadar saklı kalan ma'luliyet saklı kaldı. Kuru laf kuru itiraz hastalığı! Çalışıp çabalamaya mukabil 1908 senesinin ilk eyyamında alkış, bayrak ve mütevali nümayiş gibi alaim-i mevziye ile başlayan bu illet, seneden seneye kesb-i şiddet eyledi; Nihayet muharebeyi kaybetmekle hastalık en mühlik devreye girdi... Vatanımız fena halde hastalandı, acaba vatanın evladları bu ölüm tehlikesinin karşısında laf-zenliğe hatme verir mi diye ümidlenmiş idik. Heyhat! Her hususta kuru laf savurmaktan bir türlü vazgeçmiyoruz. Alkışlardan, nümayişlerden "Ya girid veya ölüm!" gibi şamatalardan sonra kaybolan muharebenin felaketleri karşısında yine kendimizi toplamıyoruz. Halbuki muharebeyi kazanmış olanlar bile memleketlerindeki bî-sud münakaşâtı fazla görüyorlar; bu b'abda en güzel fikrayı, Fransızca "İllustrasyonun" 5 Temmuz tarihli nüshasındaki müsahabe'yi okudum; oradaki hasbehalin birkaç satırını ehemmiyetine binaen nakl eyleyeceğim:

"Kemal-i tehallükle ortalık donanıyor; yevmi milli için donanma hazırladığı pek ziyadedir, zafer yortusuna kadar bütün Fransa bayraklar dikecek ve asacak; şüphesiz yeni yeni "zafer" sene-i devriyeleri" intihab olunacak. Hulasa bayraklar, şenlikler ve nümayişler devrindeyiz...

"Bunlardan şikayetimizi eyleyeceğiz! Hayır bunlar Fransa'nın istihkâkıdır. Lakin en son muharebenin ve muhâsaranın tevkif eylediği günden beri mağlublarla galiplerin tarz-ı hareketini mukayese etmek beni çok düşündürüyor. Bütün Alman matbuâtı "Çalışalım!" emrini neşr ediyor. Hasmımız son daneyi attığı dakikadan itibaren say gayrete koyuldu. Hatta mağlubiyeti için ağlamaya bile zaman ayırmadı mı? Çab alıyor, teşkilat yapıyor, fevkalade tehalükle mahsul çıkarıyor. Bahusus, onun arazisi harabî görmemiş, bizimki yakılmış yıkılmıştır. Bizim kuvve-i istihsâliyemizi hasmımızdan ziyade artırıp bayrak ve konfetiden başka şeyler imal ve ihzar etmek lazım. Bunu düşünüyor muyuz? Her halde lüzumu olan kuvvet ve şiddetle kimsenin "Çalışalım" diye bağıracağı yoktur; gazetelerimiz ise, yalnız şenlik ve eğlence programlarıyla doludur. Gittiğimiz bu yoku pek tehlike âver görünüm, acaba zaferin zevk-i şadmanisinden kendimizi kurtarmaya muvaffak olacak mıyız? Acaba muzaffer memleketimiz dahilinde meşaleli ve bayrak nümayişlerden başka şeyler ihzâr ve teşkiline karar verecek miyiz?"

"Le Semeniye"

Fransa'nın en mühim gazetesinde bir muharrir-i mümtaz, kuru laf ve bîfaide nümayişlerin böyle aleyhinde bulunur ve mağlup Almanya'nın müttefiken "Çalışalım!" kararıyla duçar oldukları felakete ağlamak için bile zaman tef'rik etmediğini ilave ederek kendi efrad-ı milletini gayrete davet ederse; biz ki mağlupların en zebûn ve felaketedesi bulunuyoruz. Fransız muharririn iktidarından acaba ne derece ibret almalıyız?

Vakia sa'y ve gayretlerinden ibret alınması lazım gelen Almanlar, ilk an felaketlerinden beri "Çalışalım, istihsâl eyleyelim." sözünü destûr-ı umûmî ittihaz eylediler; geçen senenin teşrin-i sanisinde en azîm buhranı geçirirken, Kayser'in kararıyla neticelenen mühlik inkılâbın kahkariyesinin bar-i müthişî altında Almanya inlerken ben Berlin'de

bulunuyor, İsviçre'ye geçmeye hazırlanıyordum. O pür-heyecan günlerdeki vakayı ve birden bire askerî sansurden kurtulan matbuatın çüş ve hurûşunu ta'kib eyleyebilmek üzere, Almanca anlamadığım için, bir arkadaşın lutfuna müracaat etmişim o her sabah bana gelirdi; günün mühim gazetelerini hülasa eder ve baş makaleleri tercüme ederdi. Ben hayretler içinde idim... Almanya göğsünden sarsılmış azim bir herc ü merc içinde idi! Fakat gazetelerde asla... Evet asla şahsiyata müteallik bir kelimegörmedim! Felaket-i umûmiyeye ağlayan gazete sütunlarında hiçbir ferdin ismini yâd eylemiyorlar idi. Parti kayboldu; çok borca girdik, daha gireceğiz çalışalım ödeyelim diyorlardı. Hulasa lafların en kurusu olan şahsiyattan ufacık eser bile yok idi.

Meşhur Fransız şair Alfred De Vinci diyor ki: *"Makbul olan şey yalnız suküttür; bundan ma'adası hiçtir!"*

Koca şairin bu musarrası bîfaide laflardan alam-ı mahkumiyettir. Ben de sukütü sever ve takdir ederim. Üstüme vazife olmayan şeye karışmayı istemem. Lakin ben öyle bir sukut severim ki hakikati görmeye ve gördüğünü anlamaya ve hissetmeye muktedir olanlar da meşhûd olsun; yoksa huşun tabiatlı bir adamın bî-hudud gururundan veya fikdan samimiyetinden veyahud zayıf muhakeme ve tehayyülünden mütevellid suküttan hoşlanmam. Hakikati görüp hisseden ve anlayanların sukutu âlemânedir, böyle sukütun fevkalade bir kuvveti vardır. İşte bu nevi' sukütlardır ki tarih kainatın en mühim sahifeleri yazıldığı şu zamanda son derece kıymettâr oluyor.

Son derece karışık ve mühim vakanın cereyan eylediği bu zamanda ittihaz olunacak sukût alemane, münakaşat ve mübahâsat tatmaya nisbete her halde pek çok faide te'min eyler. Hele şimdi, en aciz ve mahdud zavallılar bile kendisini şu sefine-i siyasetin mâhir kaptnları sandığı için bu hesapsız kaptanların bir arada çıkarttıkları kumanda sadalarından mütehassıl şemalet, çalışmak isteyenleri de şaşırtıyor, herkesi sersem eyliyor. Ortada serd olunan iddialar ve nazariyeler hep birbirini naks eyliyor. Halbuki cehl ile mağlubiyet ile malul ve bitab olan memleketimiz şöyle dursun, cihanın yeni muvazenesini kurmak isteyen Avrupa'da bile şimdi şematet kadar muzırr şey olmadığına zimam-dârân kanaat etmiştir. "Hak ve Hakikat" tıbk sermayeye benzer; sermaye nasıl huzur ve asâyiş olmayan yerlerde ihtifa ederse, hak ve hakikat da çok gürültü edilen yerlerde görünmez olur. Evet! Harb-i Umûmiden sonra kemal-i huşumetle hükümferma olacağına intizâr eylediğimiz "Hak ve hakikat" nerde? Onu arayanlar bulamıyor. Hakikati çağırıldıkça: "Buradayım" cevabını alamadığımız için bu ruh medeniyetide muharebede kaybolanlar miyanına idhal edecek miyiz? Bir taraf memleket büyük bir gazetesinin yani "Jurnal Decnu" nun başmakalesindeki şu fıkrayı dahi vazı' eyleyeceğim. Bî-taraf memlekette çıktığı halde şimdiye kadar neşriyatında pek o kadar bî-taraf olmayan bu gazete bile diyor ki:

"Hak ve hakikatin bas ü ba'd-el-mevtine kail ve müntezîr olan nikbinler ve safdiller şimdi pek meyustur! Bu kelimeleri davayı umûmîlerine de'stûr-u ittihaz edip, etrafına davul çalarak ilan edenler, kezb sözlerine inanmış olanlara bir tebessüm-ü istihkâr ile mukabele ediyor! Meşhur La-Fontaine hikâyelerindeki hik'emîyatın isabeti daha kuvvetli te'yid ediyor. Tarihin de masallar gibi tekerrürden ibaret olduğu bir daha sabit oluyor. Şüphe yok ki beş sene zarfında sarf edilen sözler, hakikatin kainatta hükümrân olabilmesine zarar verdi. Fakat hakikat mutlaka tekrar hayat bulacaktır. Hakikati ne kadar boğmak, ezmek ve onunla istihza eylemek isteseler, o herhalde bir gün daha ziyade satvetle zâhir olacaktır. İşte bu yevm-i hakaike usul için tahammül lazım; şu devri tahammülde olsun kuru laflarla, uydurma havadisle, eskâr-ı iştibaha düşürmekle hakikatin surat tecellisini te'hîr etmeyelim. Tesanüdi duçar-ı hulul eden, kalpleri huşunete ve hüsn-i niyetleri kasde düşüren kuru laflardır! İcâb edelim. "

Bir Fransız ve bir İsviçre gazetesinden sütun-u musahabemizde nakl ettiğim nasihatleri bizde dinletmek kâbil olacak mı? Muvaffakiyetin çok, ama çok müşkil olduğuna eminim. Lakin biz meyusiyete düşecek zamanda değil, faaliyet gösterecek günlerdeyiz.

Ahmet İHSAN

(nr.1421, 7 Ağustos 1919, s. 254-255)

İSTANBUL POSTASI

18 Ağustos 919

Rahmetli babam eski kafada yetişmiş pek nâfız nazarlı bir adam idi. Mu'tekid idi; fakat asırlar beraber yürümek lüzummuna kail olmuş terakkiperverlerdendi. Memleketimizde halkın ruh ve meyline pek iyi tedkik etmiş idi. Onun sözlerinden çoğu, eski ta'birle kulağımda küpe kalmıştır. Mesela derdi ki; "Oğlum, sen daha çocuksun, aklın ermez; bu mamlekette harab bir arsaya ma'mur edip üzerine ev yaptığın zaman, ortaya güzel bir konak çıktığına bakmazlar, filan adam niçin ev sahibi oldu diye kızarlar... ." Babam bu sözü ben daha çok genç iken bir gün Kastamonu'da söylemişti. Orada evlerin ikinci katları çatılmış ve kiremitlenmiş olduğu halde nâ-tamam bırakılmak mu'tâddir. Sokaklarda dolaşırken böyle yarım evlerden birini görüp mekteb-i mülkiyeden o sene şehadetname almış bir genç isti'câliyle sebebini sormuş idim. Yanımızdaki bir zât: "Nazar değmesin diye bitirmezler!" dediği halde merhûm peder tarhîh etmişti: "Hayır, hayır! Şimdi kim nazara filan kulak asan kalmamıştır; hane ikmal olunursa sahibine karşı fuzulî hasıl olacak adavet ve husumetten korkarlar da o husumeti ta'dil için böyle evleri nâ-tamam bırakırlar!" Kastamonu'nun iki dağ arasında gömülmüş mahallatı içinde, bir kuru derenin kenarında gezmekte devam ederken hayatta ve insanlarda tecrübesi derîn olan babam, beraberimizde bulunan şeyh efendiye dönerek ilave eylemişti: "Mevlana! Vaktiyle din korkusu vardı; herkes ahiret sualinden korkarda zulumden, gadrden ve tan ve teşni'den çekinir idi. Şimdi din korkusu zayıfladı. Eğer bu yeni beyler, dünyaya kanun korkusunu da vazi' edemezlerse vay halimize! Ama bak, kanun korkusu diyorum. Kanun neşri demiyorum. Neşr kolaydır, tatbik çok zordur!"

Şu sözleri işiteli tam 34 yıl oldu. Babamın o zaman bahs eylediği zayıf dini ve itikadı bit'tabi arttı; kanuna gelince bir kütüphane teşkil eden Osmanlı düstûrunda her çeşidi vardır; fakat bir türlü tatbik olunamamıştır. Devr-i dilarayı meşrutiyet (!) başladığı zaman en büyük kanunun yeniden doğup kemal-i satvetle hükümferma olacağına ateşin surette inanan mecnunlardan biri de ben idim. Bereket versin cennetim, beş haftada sürmemiştir! Ben o zamandan beri bütün felaketlerimizi bir noktada görüyorum: mesela her ferdin "ırzi, can, mal"ını ta'rizden masun etmekten ibarettir. On senedir şu sade vazife ile uğraşacak yerde memleketimizde kimsenin istemediği ve işittiği zaman anlamadığı siyasi ve ictimai nazariyeler etrafında dönüp dolaştık! Gördüğümüz iş, bu nazariyeleri şerh için bazı yeni kelimeler bulmaktan ibaret kalmıştır. Senelerin güzeronıyla ahiret korkusu zaife uğrarken el birliğiyle ma'kusen kanun korkusunu azalttık, işte başımıza mandater vaziyile, bizlere yaptırmak istedikleri şey, herkesin can, ırz ve malının kanunen mahfuziyetiyle temininden başka bir şey değildir. Bu kaziyenin idarî ve mülkî cihetidir. Metrûk halde duran menâbi-i tabiyyemizi işletmek ve onlardan alınacak servetten memleket ile halkını müştef3id etmek, yani mülk ve milletin kuvve-i ihtisaliyesini arttırmak hususunda mandaterin buraya sermaye getirmesi var ki bu da işin malî ve iktisadî cihetidir. Yeter ki mandater olarak kabul eyleyeceğimiz devletin burada göreceği iş, böyle yalnız idarî ve iktisadî olsun; istikbaldeki inkişâf milli ve istiklâl kıtamızı men edecek işgalde çıkmasın! Bize müzaheret, yalnız idarî ve malî olunca, işin içine âtiye ait amal-ı siyaset karışamaz. İstikbalde temin-i beka etmek yani lisanımızla milletimizle bilahire selamete çıkmak için bu şekildeki "Manda" usulünden zarar gelemez. Zaten zevahire kapılıp biz istemeyiz, kabul etmeyiz desek bile mâli ve iktisadî kuvvetlerimiz kamilen bitmiş olduğu için mutlaka kaliben hariçten muavenet-i maddiye istemeye ve bu muavinini edecek devletin vazi' eyleyeceği şeraite-i serferuya

mecburuz ki bu da bir taraftan istemeyiz derken diğerk taraftan mandayı kabuldan başka bir şey olamayacaktır. Mülkümüzün bir çok noktaları bilfil işgal altında bulunduğunu, yani mandanın fiilen mevzu' olduğunu da unutmayalım.

Hakikati böyle yakından ve salih surette görmeye alıştırsak önümüzdeki en kıymetdâr zamanları kuru laf ile beyhude izâa etmemiş oluruz. Biz ister müzaheret ismini verelim, ister muaveret kelimesiyle tercih eyleyelim; franklerin "Manda" tesmiyye eyledikleri tarzın te'sisi zaruridir. Müzaheret olacak olan devlet, cesîm sermayeleri serîan buraya getirip o sermayeleri yalnız cihetlere hasır ile bizleri sükuna ve onun netice-i tabbiyesi olan faaliyete sevk edecek iktidarda olursa biz çabuk kendimizi toplarız. Binaenaleyh en mühim mesele, müzâhir devletin böyle bir emr-i mühimi derahde eyleyecek iktidar-ı ilmî ve maddiye mâlik olmasıdır. Bundan dolaydır ki şehri emini paşa, ve müterakkî bir millet olmak için Türklerin İngiltere veya Amerika'dan istiâneyi düşündüğünü Amerika heyet-i tahkikiyesine söylemiştir. "Vahdet-ı milliye" heyeti de bu babda tercihen âmir bekayı talep etmiştir. Paris konferansına gelince arada kah istilâkarâne kah ahirarane bir surette cilvesâz olan hissiyet, aylardan beri müsademeler ettikten sonra gözlerini açmış olan milletlerin mutâleb karşısında duçar tevakkuf olmuş ve Türkiye'nin mukadderatının ta'yininde bidâyeten ettikleri hataları tashihe başlamışa benziyor. Bu da bizim için fal-hayırdır.

Ahmet İHSAN

(nr.1423, 21 Ağustos 1919, s. 278)

x. MÛSİKÎ

EDEBÎ VE FELSEFÎ GEZİNTİLER: (3)

MÛSİKÎ HİYÂBANLARINDA. .

“İki bakire; mûsikî ve şiir... . bu iki hemşire” (1) İnsanlığın ruhunda merkez sevk-i tabiinin bedî bir ihtizârı olarak tezâhür eder. Onun tarifinde: “Mûsikî seslerle düşünmektir” diyenler belki en doğru ve kısa bir izahda bulunmuşlardır. “Jan Jack Rousse’nun asrında: “Mûsikî kulağa hoş gelen bir takım sesleri terkip etmek” demektir. Birbiriyle imtizâç etmiş mülayim sesler “consonnac” le imtizâç edemeyerek kulağa sefil bir ahenk veren sesler “Dissonces” semamızda diğer havâsımızın acı, tatlı, sıcak, soğuk gibi hissettiği duygulara mûmâsil tezat-âmiz te’sirler vücûda getirdiği nazar-ı itibâra alarak yalnız “Consances”ler tercih ediliyordu. Halbuki bugün ikisinin de lâzım olduğu tebyin etti. Mûsikînin dimağımızda ika’ edeceği “fiziyojinin” te’sirler için her ikisi de lazımdır. Bu sûretle mûsikî bizdeki hâlet-i ruhiyeyi teskin ediyor ve onun fevkinde yeni bir âlem ibda’ ediyordu. Burada bedîi duygumuzun derecesi nisbetinde mahzûz olabiliyoruz.

Mûsikî edebiyat gibi dâimâ bir hâlet-i ruhiyenin izharına yardım etti. Alman filozoflarından “Kant”: “Mûsikî: heyecanların lisanıdır” dediği gibi ondan sonra gelen “Hegel” de “Hisse mahsus sanattır... ” tarifinde bulundu... Şiirde buna benziyordu. Heyecanlar her ikisinin de vâlidir olmuştur. Hiddet dakikalarının bile tevlid-i âsâra medâr olduğu iddia ediliyor. Yine bir müdekkik ahvâl-i ruhiye kanunları beni mûsikî kanunları arasında aramak istedi.

Muski, insanın yükselbileceği ilâhî şahikaların en nezhi ve en füsunkârıdır. Onda hayvanları ve kuşları bile müteessir eden bir füsün yaşar. Halk ekseriya resmin vücûda getirdiği bedîi tablolar güzel heykeller, ve şiirler karşısında lâkayd kalır. Fakat mûsikî onun bir nehir gibi seyyâl dalgaları arasında sürükler ve cezbeder insanın bir mucize dergâhına benzeyen dimağında belki bir gün en büyük harikalar yaratmaya muktedir olacaktır. Onun semaları hepsinden geniş ve zengin, rüzgarları hepsinden ruhanî ve nâfizdir. İlmî sahalarda “düşünce” ne kadar kıymetli hâizse mûsikîyi ibda’ eden duygular da bedîiyyatta o kadar kıymetli derin ve eseri bir mahiyettedir. Kant, Decart mûsikî şinas değildiler; mefhumlarla düşündüler. Fakat heyecanlarının ahengini dinleyen mûsikî-şinaslar, şairler onların eserlerinden daha ziyâde kıymetli hâiz bedialar vücûda getirdiler.

Hislerimiz dâimâ heyecanlarımızın kanatları üstünde yükseldiler. “Nice” nin “Excitation dionysienne” ta’bir ettiği bu hadise: “aşk, şarap, mûsikî” namelerindeki üç müekkelenin te’siriyle vücûda gelir.

Meşhur muskişinaslardan Şuman sevgilisine yazdığı bir mektupta: “Ruhumda arzuların çırpındığı zamanlar düşüncelerimde kanat hissediyorum. Son günlerde senin mektubunu beklerken sayfalarca eser yazdım. Ruhum bir mûsikî tufanı içinde taşmak isiyordu. ” Demiş olduğu gibi yine aynı üstâd, muasırlarından birinin operası için tiyatroya dâir yazdığı notlarda: “Bu eser kalbin kanıyla yazılmıştır. ” cümlesini sarf etmişti. Kelimeler söylemek istedikerimizi anlatabilmek için pek nâkıstır. Bazen sisten bir lale saran ateşin gözlerin lisanını ancak parmaklarının ucunda titreyen bir mûsikî ihtizâzı anlatabiliyor.

Aşk ve şiir... Hayatın gölge hayâbanlarında yüzünde siyah bir peçe, ve dudaklarında bir sükût ile yürür. Onun lisanı mûsikîdir. Şair Mûsse dehanın aşk için yarattığı lisan olarak tarif etmişti.

Ruhumuzdaki benlik, en saf ve ibtikârî bir mahiyette yaşar; onu olduğu gibi izhâr etmek için mûsikîyi son asır en samimi ve derûni bir sanat olmak üzere kabul ediyor.

Mûsikîyi bütün tabîata teşmil edebiliyoruz ilk Yunan heyet-şinâslarından “Pythagore” nücûmun ahengi arasında bir mûsikî edâ etmemişti. Fakat gecelerin kalbinde titreyen o ihtizazlar birer muskiden ibaretti. Eşyanın ruhu bir mûsikîdir. Onun için “Mevlana” mûsikîyi “Allah nefesi... .” ta’bîr etmişti. “Schopenhaur” de “Alem, tecessüm etmiş bir mûsikîdir.” ta’rifinde bulundu.

Biraz evvel mûsikî, insandaki sevk-i tabiinin bedîf bir tezâhürüdür demiştik şimdi “Darvin” in bu bahse dâir düşüncelerini hülâsa ederek hayatı ve umûmî şeklini arayalım.

1-Mûsikî herşeyden evvel aşkı, sevinci ve yeisi terennüm eder.

2-Kuşlar vesair mahlukât tenâsül edecekleri mevsimde bir takım sesler çıkarırlar. Bülbül gibi güzel ahengiyle ma’ruf bir kısmı da sevdiğimiz münis bestelerini terennüm ederler.

3-İnsan ile hayvanât arasında ırsî bir rabîta vardır.

İşte bu üç noktada mûsikînin menşeiini arayabiliriz. Şair mahlukât bu sevk-i tabiilerini kendi terennümleriyle izhâr ediyorlarsa insanlar da a’mal ettikleri aletler vâsıtayla meydana koyuyorlar. Henüz hal-i vahşette yaşayan kabileler ekseriya diğer mahlukât ile birlikte mûsikî ayinlerini icrâ’ ederler. Afrika zencileri sıcak yaz akşamlarında, guruba karşı orman kenarlarında, toplanarak “tam-tam” larıyla ahenkler yaparlar. Bu saatlerde yine sık ağaçlıklardan böceklerin, kuşların, vahşi hayvanâtın bağrıışmalarından müteşekkil derin bir ahenk yükselir...

Hal-i hazırda mûsikînin vatanı bildiğimiz meşhur üstâdlarıyla Almanya’dır. Bu mûsikî memleketinin bütün şehirleriyle ahenkdâr bir heva teemevvüc eder. Bir sevk-i tabii buradaki insanları kuşlar gibi müterennim yapmıştır. Yetiştirdiği sanatkarlar arasında eylevm asârı yaşamamakla beraber Bethoven gibi mûsikîye derin ve felsefî bir ruhiyet verenler bulundu.

Sene 1918

Hasan ZEKİ

(nr.1408, 29 Ağustos 1918, s. 55)

XI. SİYÂSÎ, İÇTİMÂÎ VE FİKRÎ YAZILAR

MÜHR-İ HUMAYUN ESKİ BİR ÂRIZA

Çâkerleri en demokrat bir vatandaş sıfatıyla, memleketimizin en demokrat vezir-i azamî olan zât-ı samîlerinden bir istirhamda bulunmak istiyorum.

Zâdegândan ve tüccar mütebaândan Pinhân Bey bendelerinin, şeker meselesinden dolayı, ağzının acısını bir türlü geçiştiremeyerek, bir müddetten beri şunun bunun aleyhinde saçtığı zehir yetişmiyormuş gibi bu âcizlerini de diline dolayıp şurada burada hatır ve hayale gelmedik menakıb ve hikayât isnâdıyla çekiştirmekte olduğunu haber aldım.

Mûmâ-ileyhin ne meta' olduğu piyasada malum ve binanenaleyh ne kadar kesad olsa, efsanelerinin mazhar-ı revac olamayacağı meczûm ise de bunların pek ziyade hakaïke benzettirilmekte olması, bendelerini kuşkulandırdığı ve kendisinin her vech ile hadd-i ma'rûfu aşığı cihetle artık ihtiyar-ı sükut ettirilmesinin zamanı gelmiştir zannedirim.

Vakiâ hasb-el- meşrutiyet serbestî-i kelam câri olmasından dolayı bu meselenin kanuna tatbiki müşkil ise de çâkerâneme vârid olan tedbirâtı, rehin kabul âli buyrulduğu takdirde, umûmi ileyh şakk-ı şefe eylemeyeceği şakk ve şüpheden âridir. Şöyle ki:

Nezd sami-i fahametpenahîlerinde alamet-i sadaret azamî olarak mahfûz olan Mühr-i humayun-ı âlinin söz söyleyemeyen çocukları intak etmek, havas-ı âliyesinde olduğu minelkâdîm cümlelerin ma'lumudur. Hatta eslaf-ı fahîmanelerinin, velileri tarafından getirilen böyle çocukları, meclis-ı hâssın münakıd olduğu esnada bile, Bab-ı Ali bîzebanları ma'rifetiyle; derhal bilkabul dudaklarına mühr-i âlfîyi dokundurdukları, behikmeti-i Teâla bu dârû-yu hakimane ile nice dilsizlere deva oldukları rivayet-i mevsukândır.

Behasb-el-inkılap iş bu hassa-i intakın hassa-i iskate munkalib olması emr-i tabii olup, zaten "ağzın mühürlenmesi" nutkun mukabili olan "sukûta" mahkumiyet manasını tazmin eylediğinden, inkılab-ı mesudumuzun her işte olduğu gibi bunda da, hakikati şiddetle meydana çıkarmış olduğunda; asla şüphe olunaz. Bu takdire göre, mühr-i hümayunun bîzeban çocukların masum dudaklarına mukabil bed-zeban ve lafzın büyüklerin âsim dehanlarına temas ettirilmesi lazım gelir ise de, böyle ağızların temasa gayr-ı lâıyk olması; ve bu gibi ahvalde inkılabın havas ve hakaiki şiddetle şiddetle ızhar eylemesindeki kerametinden bilistifade, mühr-i âlinin uzaktan ara'sıyla da iktifa olunabileceğine binaen Pinhân Bey bizleri hakkında da bu tedbire müracata, mühr-i mehabet mekrûn-u humayunun umûmi ileyh heman dehanına ara'e buyrulmasını, kudret ve kerâmet-i sâmiye-i halaskarîlerinden istid'â eylerim.

Şu cihetin arzını da faraziyyeden iddia ederim ki: Bazı kimselerin şu sıralarda neşe'i sıyam ile fazlaca söylendiğimi serrişte ederek acizlerine boş-boğazlık isnadında bulunmalarını muhtemel olup gerçi bunlara itimad buyrulmayacağı ve bu sözlerin bazı mertebe tesirat-ı terbiyetkârisinden dolayı belki de hoş görüleceği me'mul ise de, çâkerleri için efkar-ı âliye-i sadaretpinahilerinde zerre kadar şaibe bulunmasını tecavüz eylemediğimden, ve hele Pinhan Bey bendeleri hakkında istid'â eylediğim hususun kendi başıma gelmesini asla istemediğimden, arada buyrulursa fazla değil, kâfi derecede bile söz söylemeyeceğime ve ale'l husus vazifem harici mesail-i ciddiye ve siyasede şakk-ı şefe eylememek üzere ağzımı mühürleyeceğime, mühr-i mübarek hümayunu bâ-kemal ta'zim teslim ederek zat-ı sâmilerini te'min eylerim. Ferman.

ASRIMIZDA MİLLİYET TELAKKİLERİ

Umûmî harb, fikrî hayatın muharrikini değiştirdi, insaniyet alemine yeni ufuklar açtı; tarihin ictimâf bünyeleri sarsacak derecede şiddetli racifelerini takib eder med ve cezrlere göğüs gerebilmek için çok düşünmek lazımdır.

Hiss-i gafletlere kapılmayanlar bilirler ki bekanın yalnız bir düsturu vardır, o da “kabiliyet-i teceddüd” ...

Tabiat bu kabiliyeti gösteremeyen her şeyi mahv eder. Varlığın mâddiyyât, uzviyyet rûhiyyât gibi müteakıb, mütekamil safahatı, bu teceddüd ve hareket isti'dâdlı etrafında müşterek bir hüviyetle toplanır.

Bu hakikat göz önüne alınınca mücerred, mâddî her şeyin tahavvüle tâbi olduğu, hiçbir şeyin asırlarca aynı telakkiye münkad kalması ihtimali bulunmadığı teslim edilir.

Hele zamanımız gibi teceddüdün fevkalade ihtilâc gösterdiği vakitlerde bütün kanâatlere şüpheli nazarla bakmak, ehemmiyetli kelimeleri anlamlarına varıncaya kadar yeni baştan tedkike girişmek ihtiyata muvaffak olur.

Artık memleketimizde milli terbiye hakkındaki muhtelik ceryanlara bir nihayet vermek, takib edilecek en salim istikameti ta'yin eylemek zamanı gelmiş olduğundan millet kelimesinin asr-ı mefhumunu tetebbu etmeye şiddetle muhtacız bu kelimenin geçirdiği tarihî ve ilmî safahatı tetkik edenler değil pek eski zamanlardaki hatta on sekizinci, on dokuzuncu, yirminci asırlardaki telakkileri bile mütebayın bulunuyorlar, fakat bu mübayenet tenakuz değil aks-i tekâmülün bir neticesidir. Elbette bugünkü tetkik adeseleri, her şeyi dünkülerden daha hakikata yaklaşmış bir halde gösterecektir.

Bugünün ilmî esasları, tekamülün kopardığı eski rişteleri bağlamaya çalışmanın beyhudeliğini teceddüdün meydana getirdiği rabitaların daha faideli olduğunı meydana çıkarıyor.

Salahiyyet sahibi müellifler “millet” i tarif ederken: muayyen mühitte müşterek hayat, lisan, anane ile muttasıf olmaya bir de aynı idare tahtında yaşamak kaydını ilave ediyorlar. Bu haklarını teslim etmemek mümkün değildir. Eğer bu son kayd millet tarifine girmese idi. Amerikalılar, İsviçreliler gibi milletler nasıl izah edilebilirdi.

Eski zamanın tabiata, iklimi te'sîrâta yaptırabildiği hayat ve tabayı tevhidini, yeni irfan pek az vakitte meydana getiriyor. Bu hususa şehadet için kendi kanâatlerimize müracaat edelim: Muhtelif milli emeller arkasında koşan Amerikalı tasavvur edilebilir mi? Vatanın bir karış toprağı bir Almanya, bir İtalyan'a, bir Fransızca çiğnetecek kaç İsviçreli tasavvur edebilirsiniz? O küçük cumhuriyetin muazzaz bayrağı memleketin şarkında başka garbında başka havalarda temevvuc edeceği hiç hatıra gelir mi? İrsî inşaatı hangi topraktan başlamış olursa olsun bu gün dört karton külenk etrafında yaşayan her ferd herşeyden evvel İsviçre milletinin bir cüz'ü, bir kanıdır.

İşte bizim de bu son ilmi muaneye göre “İstep” Türklüğünden tamamen ayrılmış “Osmanlı Türklüğü” namında mustakil bir milliyetimiz vardır. Umûm-i beşeri bir millet addetmedikçe bizim de etnografik hakkımızı kimse inkar edemez. Bu millî istiklâl bize hiçbir vakit münşa'mızı inkâr ettiremez, her zaman necabet ve kahramanlıkla be-nâm olmuş “Türk” mecmuasından ayrılmış bir dal olmakla iftihâr ederiz. Fakat bu mübeccel dal-ı münşa'dan uzaklaştıkça evvela İran sonra Arab nihayet Bizans billurlarından geçerek istihâle ede ede yeni ve müstakil bir tayf-ı millî vücuda getirmiştir.

Altı asırlık kadimi bulunan “Osmanlı Milleti” esas itibariyle Türk, Laz, Çerkez, Gürcü, Arnavud... kitlelerinden terkiş etmiş fakat herbirinin islam medeniyeti aşısıyla imtizac edemeyen ananâtı kayboldukça müşterek yeni bir hüviyet meydana çıkmıştır.

Terbiyemizin en sağlam hedefi İslam-Osmanlı harsı olduğuna tereddüleri bulunanlara sorarım, yaşayan rabitaları ölmüş hatıralara feda etmek doğru olur mu, menafa'mız etrafında yürekleri heyecenla çarpan bir Laz bir Kürd kadim münşamız müşterektir diye bir Bulgar, bir Macar'a kıyas edilir mi?

Ya çetrefil, ruhumuza, hissimize hitab edemeyen düzme lisan ne idi, evet bunların yaşayamayacağını ekseriyet biliyordu. Fakat yazık değil mi ki gençlerimizin sekiz on senelik sa'yını da bu uğurda heba ettik.

Halbuki her tekamülü zaman ve tabiat yapar insanlar yalnız bu nev'i cereyanları hüsn-i idare etmekle mükelleftir. Evet lisanımız Arap, Acem tahakkümünden kurtarılmak, sadeleştirilmek lazım idi. Fakat zaman bunu pek güzel yapıyor, az vakitte lisan tahrirî Feridun Bey şivesinde İstanbul lehçesine kadar getirmiyordu. Derken araya siyasî girdabları ta'kib eder sunî emeller karıştı. Tabi tekammülü alt üst etti.

İşin başlangıcında 'indî dehabların parlak saraylarına kapılmasaydık, millî ve ilmi hareketler siyasetin her hercaî ruşene tabi olamayacağını düşünür hissî alakalar, uydurma hurafelerle suni bir milliyet teşkiline kalkışmazdık.

Ehemmiyetine mevni meseleyi hulasa edeyim: Son asrı telakkilere göre, biz “Osmanlı Türkî” namında müstakil bir milletiz, uydurma esâtire ihtiyacımız yoktur, destanlarımıza zemin olacak Mohaç'larımız, Plevne'lerimiz var, kahramanlıkla göğüslerimizi kabartmak için de Murad'larımız, Mehmed'lerimiz, Süleyman Sâlis'lerimiz, Mahmud'larımız bize pek kâfidir. Atilla ile Cengiz'in nazarımızda mahşerî birdir, ne dini ne de millî güzelliklere zulma, vahşete mülayim bir renk vermek hatırımızdan bile geçmez.

Yıldırım'ın bayrağı altında kan döken kahramanların sulbundan gelenlere Timur'a taraftar olmak yakışmaz. Hiçbir kavmin mecele-i ahlakında bu kadar yanlış telakkilere cevaz yoktur.

Yirminci asır terbiyesi, kahramanlık timsali için bir “Herkül” bir “Bozkurt” değil bir “Giyom Tell” bir “Washington” arıyor, bugünün katibeleri hulaguları değil, karın tufanlarını durdurmaya koşan Wilson'ları takip ediyor.

Fıtrî kahramanlık istidâdları istikametlerini değiştirdi artık kana, kuvvete, kahra değil, Hakk'a, sa'ya hakiki menfaate teveccüh etti.

Hiss peşinde koşanlar daima aldanır. Biz de artık aklın gölgesinde yürümeye çalışalım, milletimizi, menfaatimizi şiiirden evvel ilimden öğrenelim; edebiyat ruhumuza bedîf semalar güzel temâşâlar açarken, ilim de fikrimize tehlikesiz, sağlam zeminler hazırlasın.

Hars, terbiye gibi yüksek nazik yolların istikametlerinin ta'yini ilme, tenvir ve tezyiri de edebiyata teveccüh eder.

Abdulfeyyaz TEVFİK

(nr.1426, 11 Eylül 1919, s. 321-322)

MEŞRUTİYETLE İDARE OLUNAN DEVLETLERDE FIRKA VE FIRKACILIK BİZDE TARZ-I TAAKKUBU VE TATBİKİ

O babı andında ma'lum olduğu üzere “mutlakiyet” ile “meşrutiyet” beyanındaki fark hulasa edildiğinde; birinde hükümdâr ile heyet-i hükümeti teşkil eden eşhas-ı kulliyenin umur-ı dahiliye ve hariciyeyi keyf-i maîşa idarede muhtar bulunmasından diğerinde ise; hukuk-ı tabiyyet ile hukuk-ı matbuiyyet aynı şer ve ta'na tâbi tutularak heyet-i hükümetin merâkibe-i millet sahtında tedevvür-i umura me'mur edilmiş olmasından ibarettir.

Usul-u mutlakada hükümet; siyaset-i dâhiliye ve hâriciyesinde millete karşı mesul olmayıp icthad zatisine tabien hareket edegeldiğinden efâlinin nîk ü bedinden dolayı millete hesap vermek mecburiyetinde değildir.

Usul-u meşrutîde; hal bunun tamamen aksi olup çünkü; hakimiyet münferide yerine hakimiyet-i milliyeye kâim olduğu ser-kardeki hükümet ve milletın ekseriyetine istinada etmekte bulunduğu cihetle ittihaz ve ta'kib eyleyeceği siyaset-i dahiliye ve hariciyeyi milletın ekseriyet-i ârâsına göre tayin etmeğe mecbur, aksi halde millete karşı mesuldur.

Tabir-i ahirle; meşrutiyet usulu üzere idare olunan devletlerde umur-u dahiliye ve hariciyede takip edilecek siyaset milletın ekseriyet ârasına müstenid bulunmak lazım geldiğinden ikametinde olmayan siyaset-, hükümet için müstelzem mesuliyet, millet içinde bad-ı felaket olacağı rehin rütbe-i bedahettir.

Millet ekseriyet ârâsını istihsal için yalnız hürriyet-i kelim, serbesti-i matbuat serbesti-i intihâb hukukunda taaruzdan mansuniyetini temin-i kâfi olmayıp belki; anların teminiyle beraber mesail-i dahiliye ve hariciye mevki-i münakaşaya vaz' ile millet namına beyan-ı rey ve mutala'a edebilecek edebilecek cuz-i tâmlara, ihtiyac-ı nümâyandır.

Zira ki milyonlarla efrâddan müteşekkil bir devlette her ferdin yegan yegan reyine müraca't emr-i düşvâr ve bâ-husus mazarrât-ı adidesi der-kârdır.

Buna binaen meşrutî devletlerde; bir ferd fikr ve içtihadında serbest bırakılmış olduğundan kendi fikr ve içtihadına muvafık fikr ve içtihadı malik olan diğer efrad ile birleşerek bu suretle muteadid gruplar cezu'nâmlar vücud yafte olmuştur.

Her grup terkip ettiği eşhas itibariyle birer şahs-ı manevi hükmünde bulunduğuandan anların vekil ve hatibleri taraflarından irâd edilen nutklar, anlara mesub matbuat tarafından vuku' bulan neşriyat o grup efradının rey ve mutalaası hükm ve kuvveti hakimdir.

Hürriyet-i kelim, hürriyet-i içtihad, serbestî-i matbuat serbest-i intihabânın netaicî hastasından olarak ânıf-ül arz vücuda gelen bu gruplar esnayı intihâbatta muntehab-ı sanîlerini kendi içlerinden intihâb ederek anlarda mebusları ta'yin ederler ki meclis-i mebusanı terkip eden vükelayı millet-i umur-ı idare-i devlete fikren muhtelif rey ve içtihad-ı eshabı zevâtından teşkil edeceğinden meclise arz olunacak kanun layihelerinin münderecatını müzakerede, hükümetin programını tasvîb ve adem-i tasvip mesailinde devlet ve milletın saadet ve selameti namına ve fakat muhtelif nukat-ı nazardan keyfiyetî münakaşa edüp ekseriyet ârâ hangi surette tecelli eylerse o suret tercih ve kabul olunur; hükümette ona göre harekete yahut terk-i mevki etmeğe mecbur olur ve hayır ve menfaat dahî alel-ekser o suretteki ârâyı millette görülür.

İşte şu nokta-i nazar hükümetidir ki; fark-ı siyasiye teşkilatına meşrutî devletlerde fevkalade itinâ olunmakta, mevcûd firkaların fesh ve ilgasi tarafına gidilmek teksîri ciheti mültezem olduğundan ve sâit-i müteaddide ile efrad-ı millet tergib ve teşvik edilegelmektedir. Çünkü; meşrutiyet fark-ı muhtelif teşkilatının validi ve yekdiğerinin lazım-ı gayr-ı müfarıkîdir.

Fark-ı muhtelif teşkilatı bulunmayan bir memlekette meşrutiyetle tedvir-i umûr kabil olamayacağı gibi teşkilatı yalnız bir fırkaya munhasır kalan memlekette de na'm-ı muzarrat la tuhsa tevliidiyle mülk ve millet için pek büyük felaketleri mucib olacağı tarihen müsbet ve bugünkü halimizle de müeyyiddir.

Bidayet-i emrde hafî ve esrareniz bir cemiyet halinde teşekkül edip hükümet-i müstebideyi devirerek meşrutiyeti iadeten ilana muvaffak olduktan sonra fırka namını alan İttihad ve Terakki'ye mensub Talat Paşa kabinesinin mevki iktidârdan sukutunu müteakib millette yine fırkacılık arzusu uyanmış hatta bazı fırkaların teşkilatına bile ibtidâr edilmiş olması nazar-ı memnuniyetle görülmek lazım gelirken bazı müttefiklerimizi ve bunlar miyanında muhterem filozof Rıza Tevfik ve Süleyman Nazif Bey efendiler gibi vatanperverlikleri, ilm ve faziletleri umûm andında müsellemler olan zevâtı bile telâşâ düşürmüştür.

Fırka-yı muhtelif teşkilatının fevaid ve muhasenâtını pek iyi beyan ve herkesden ziyade iltizam eden meşârün-ileyhümânın adem-i lüzumuna ka'il olduklarından değil bunların tarz-ı teşkilleriyle, takip edecekleri siyasetten neş'et eylediğine zerre kadar şüphe etmemeleridir. Hatta muharrir-i hakîrde aynı endişe içinde çırpınmaktayım.

Diğer bir fırkanın ise (neşrettiği programı tasvîp ederek şu âcizde dahil olmuş; Feriköy şube risayetinde bir müddet bulunmuş idim). Efradını teksîr maksadıyla rast geleni ve hatta şehzadegan hazrâtını ta'kibe memur ve herkesce malum olan girive-i cevasisi ve hakan-ı esbak halî'yle hizmetlerinden ihrac edilen bir takım cahil saray talebe kârlarını kayd ede ede sonradan aldığı şekil acayib hatıralardır. Ve böyle fırkalardan hayır yerine mazarrat geleceği de emsâliyle müberherdir. Binaenaleyh teşkil edecek fırkalar yekdiğerine karşı şahıs itibariyle makam kapmak sevdasıyla diğerlerine husumet etmek için değil fikr ve içtimad itibariyle ve memleketin saadet ve selameti namına mesalih devleti bilâ-garaz ve lâ-arz mevki-i münakaşaya koyarak izhâr hakka medâr olmak maksadıyla teşkîl etmeli ve daima o maksadı takib eylemelidir.

Halbuki bu sütunlarda bir- defaât beyan ettiğim vechle bu gibi teşkilatımızı hüsn suretle ikmal etmek için her şeyden evvel terbiye ve cesarete mâlik olmalı ve bunun husulu için geceli gündüzlü durmayıp çalışmalıyız.

Bu vazife-i nazifenin îflası ise erkân-ı matbuatımızla muhterem filozofumuz Rıza Tevfik ve edib-i azam Süleyman Nafiz Beyefendiler gibi zevat-ı fezâil-i semata aittir.

Çorlulu Ali Paşa

Ahfâdından DavaVekili

Osman AFFAN

(nr.1418, 14 Teşrîn-i Sâni 1918, s. 211-212)

MEŞRUTİYET MAKİNESİ

Bugün on bir yılın kan rutubetiyle ağırlaşan perde-i vakay'ini aralık ederek yüzüne korkudan büyümüş gözlerle baktığımız ve baktıkça korkudan geri geri çekildiğimiz meşrutiyet, itiraf etmeliyiz ki, ne şimdiki bu istikraha müstahaktır ne de eskiden ilân ettiğimiz 'aşk-ı umûmiye layık. O da, nihayet her şekil idare gibi vazî' kanunun tekallüs-i a'sâbindan müteşekkil bir yumruktur. Ve hiç şüphe yok, eşkâl-i idarenin en muvafıkı ve bilhassa en mümkünüdür. İsimlerini işittikçe gaşî olduğumuz hürriyet ve 'adalete ahvet ve müsavât v'adleri birer latife-i ictimâiyedir. Ve teb'anın içine bir kağıt attıktan sonra mütevebbi' 'azimetiyle döndüğü intihâb sandıkları bir iki nezâret sandaliyesiyle birkaç tane dar ağacının her memlekette bir malzeme-i inşâtiyesi olsa gerektir. İnkılablarda herkes için yıkacak bir (Bastil) vardır ve umûmî memur için kendisinden sa'y ve kadim bekleyen nezâret binası, 'anâsır için bayrağımızla haritamızdaki boyalar...

'Avam metin-i meşrutiyeti böyle terh eder.

Havasa ise meşrutiyetin şânında hukuk-ı esasiye kitapları neler söylemez: O ferde hükümet etmek salahiyetini verirmiş. O, efrâda mukadderâtını idare edebileceksin, dermiş. Müntehib meb'usu intihab ettiği gün mütecessid bir hakimiyet olurmuş. Ferd, velev ki bi-l-vâsıta olsun, vükelâyı 'azl ü nasib, vergi terh, kanun vazî' edermiş. Ve Hak intihabını isti'mal etmekle herkes Musa'nın omzuna yüklenen taklitinden kurtulmuş. Fakat fâliyatı dinlerseniz bunların hepsi Fındıklı'daki meclis-i meb'ûsan-ı Osmanî binasının hücum ist'îâbisine müsavi büyüklüğünde kocaman bir yalandır, der. Şu kadar ki, ictima'i ve siyasi yalanların bazısında mâzi maskesi ve bir kısmında müstakbel nikabı var. Meselâ mutlakiyet idare temelinin çürüklüğüne rağmen dışı sağlam görünen bir yalandır ki çehresinde mazinin maskesi vardır. Meşrutiyet-i idare ise bizim dünya hakkındaki yeni telakkilerimizin mahsulü olmakla beraber madem ki bir şekilden ibaret kalmış ve madem ki devlet teşkilâtının iç yüzünde küçük bir tahvil bile husûle getirememiştir, o da nikab-ı müstakbele bürünmüş bir yalandır. Eski tulumde yeni şarap ve yahud yeni inbikte eski fire!...

Ve hukuk-ı esasiyede nazariyat ile faaliyet – tabirimi affediniz – karşı karşıya geçmiş birbiriyle mütemadiyen anlanır Abdi ve Küçük Hamdi Efendi'ler gibi iki müzaheke perdazdır. Nazariyat ferde kanun vaz'i senin, memur intihâbı senin, hülâsa hakimiyet-i milliye senin hakkındır der. Fakat faaliyet derhal ârâya girer "vak'îâ ârâsı öyle" mukaddimesiyle başlar ve "İnsanlar madem ki inkişâfât-ı tarihiyeleri mecburdurlar. Bütün bir milletin bir zamanda bir yere toplanıp da icra-yı hükümet etmesine madem ki yer çok ve vakit yok. Binaenaleyh efrâd-ı millet hakk-ı hükümetini mahdûd mümessillere emaneten versin – ki bunlar meb'uslardır – onlar da bu idare-i hükümet işini daha az mukaddarda zevâta 'âriyeten bıraksın – ki bunlar da vükelâdır – der. Nazariyat efrâd-ı millete su-i zan gelmesin, diyerek hal-i söze karışır. "Fakat, muntahablar, bi-t-tabî' ahlâkını tanıdıkları adamları meb'us intihâb edecekler onlara kendileri hatt-ı hareket çizecekler ve meb'uslar bi-t-tab' menfaat-ı hususiyelerini bir millet 'aşkına unutmuş birer kahraman-ı ahlak olacak ve bir tarzda meb'us intihab etmekle millet-i bina-yı ictima'iyesinin merkez-i sıkleti artık şüphe yoktur ki muntahablardır... "der.

Mithat CEMAL

(nr.1427, 18 Eylül 1919, s.332)

MEŞRUTİYET MAKİNESİ

Meb'us çıkmak isteyen kimse bu evsâf-ı rezileye muhtaç olmakla beraber nehâfet-i ahlâkiyenin bu derecesi de kiyafet etmez ; Çünkü intihâb da bir muharebedir. ve bütün harpler gibi muharebe-i intihâbın da t'abiyesi ve bir sevk el-ceyşi vardır: Meb'us nâmzadi müntahibine, komitesinin nukûzunu ıslaha-i iğfâliyle birlikte saldırır ve kendisi komitenin içinde tabiye-i mevki eder. Bir komiteye girmek içinde iki şey kâfidir: Kalın bir ses ve kalabalık bir ağız. Çünkü ses fazla mesafeden duyulan ve fazla söylenen her ağzın sahibi her fırka re'isi ya mâhir bir mürid-i siyâsîdir yahud korkunç bir muhalif. Bundandır ki fırkalarına rüesâ mutlakâ böyle adamları ararlar ve böyle adamları mutlakâ alırlar. Hülâsâ meşrutiyet veyahud parlamenterizm bir siper istibdâdıdır ki arkasında hükümet-i mutlaka oyunu oynanılır. Nazariyatda parlamenterizm ekseriyette icrâ-yı hükümet etmek kudreti verecektir. Halbuki hakikatte bu kudret bir düzine fırka rûsasıyla müşavirlerinin ve çömezlerinin elinde toplanır. Nazariyata göre, meclis-i meb'usandaki ekseriyet fırkası â'zasının kana'atleri firkanın müzâkerât-ı aleniyesiyle tezâhür edecektir. Halbuki hakikatte bu kana'atler menâfi-î şahsiye tiryakisi olan fırka reislerinin arzularından iktibas şekil eder. Ve nazariyât istediği kadar meb'us, milletin men'fatini düşünecektir desin. Hakîkatteher şeyden evvel meb'us kendisinin ve mebuslarının menâf'atı düşünür. Nazariyatın demesine bakılırsa meb'us memleketin en akıllı ve en uslu adamı olacaktır. Halbukî hakîkatte en harîs, en muğteris, en soyâd menf'at adamıdır. Nazariyatta bir meb'us namzedine mâdâmeke bir müntehib rey vermiştir. O halde müntehib meb'usu tanımış olamk icab edecektir. Halbukî hakikatte müntehib hiçbir halini bilmediği bir adam için rey vermiştir. Yahud ağzı laf yapan bir takım adamlar meb'usun ismini müntehibin kulağına mütemediyen tekrar edip durmuşlardır. Nazariyette parlamentomakinesini tedevvir eden kuvvetler tecrübe, istihkâr, menf'atdevrandışılık olacaktır. Halbuki hakikatte mecâlis-i temsiliyeyi 'azm, hod-gamlık ve hîtâbet idare eder. Ve parlamento hayatında mahir bir gevezelikle sağlam bir cür'et karşısında yüksek zekalar ve kibar fitratlar da verilir. Parlamento hayat-ı 'akla, 'irfâna değil.[Sayfa 358]Bir 'inâd-ı ateşin ile celâli vukûf sözlerle istinâd eder. Ve efrâd-ı milletin hiç birine hakimiyet-î milliye hakkından bir hisse isabet etmez. Yine bu hâle rağmen parlamenterizm hakimiyet-i milliyenin kuva-iteyidiyesidir, derler ki bu sözdür. "t'esir"dir zavallı efrâdın vazifesi ita'at etmek, vergi vermek, bin türlü takayyibdât içinde çırpınmaktır. Efrâd-ı millet, memlekette parlamentarizmin mevcut olduğunu ne vakit anlar, bilirmisiniz: intihâb günü rey sandığına isim pusulası atmak için bacakları burulduğunu yahud gazetede daha eğlenceli mübahisin sütunlarını - bu yazıların fikdânızararına olarak - işgal eden meclîs-i meb'usân zabıtnâmelerini okuduğu gün.

"Emil Fake" hürriyetin düşmanlarından biri olmak üzere mevzu' bahis ettiği "Parlamenterizm"i şu yolda izah ediyor:

"Parlamenterizm" âlet-i hürriyet olmak üzere ihtira olunmuş maksadda filhakîka hakimiyeti ufak ufak parçalara ayırarak ortada mütemmir gezer, Hakimiyet bulundurmamaktır. Bir taraftan kuvvaî adliye, icra'ie, kanuniye, olmak üzere üç müstakil parçaya ayırıyor. Diğer taraftan kuvva-î kanuniyeyi de ki hürriyet için korkunç bir kuvvettir, milletin değil, millet mümessillerinin eline veriyor. Fakat bu mümessilleri de parçalıyor. (iki meclis) nazariyesini tatbik ediyor. İkisi de aynı derecede sahib-i salahiyet olan bu iki meclis uyuşup bir kanun yaptıkları taktirde onu da kâfi bulmuyor ve kuvva-i icra'iyenin tasdîke lüzum gösteriyor ve hatta Amerika'da olduğu gibi bazen bu hususta kuvva-i adliyeye de bir hüsni-î telakki salahiyeti veriyor. Düşünülmüş ki ancak bu şera'itle hakimiyet-i kudrete karşı milletin hürriyeti mahfûz kalaabilecektir. Çünkü hukûk-î hürriyeti kanun iclâl etmesin diye kuvva-i 'adliyeye de vermemişler Çünkü kuvva-i adliye o taktirde tatbikî kendi işine tavafik eder surette kanun yapar ve kuvva-i adliye memurları bu suretle imtiyazlı birsınıf-ı

mahsus şeklini alır. Ve kanunu millet de yapmasın demişler Çünkü o takdirde bu tam mânasıyla bir “hürriyet” olur. Halbuki Russo hürriyeti şu yolda t’arif eder: “Efrâd-ı milletten bir kişi fazlasının, bir kişi noksan olana bir kitleye tahakküm etmesidir. ” Ki bu zulümlerin en müthişidir. Yahud hakk-ı intihâbâta lakayd veyahud bu haktan mahrum olanlar hesâba katıldığı takdirde efrâd-ı milletten sülüsünün sülüsâtını – ve kadınlarla çocuklar da dahil hesap edildiği takdirde – bir hamsenin dört hamsini tazyiki demektir işte bu zulmü istememişler ve arzu etmişler ki kanun milletin marahtisleri tarafından yapılsın Çünkü bu marahtislerin bütün bir millet olmak gibi, ida’alleri olmadığı gibi millet gibi mütemâdi de değildirler ve teceddüd ederler. Ve bu kadarını da kâfi bulmayarak istemişler ki millet mümessilleri de kanunu böyle ceffe’-el kalem değil, mevani’ ve mükilât şebekesinden yürüye yürüye bir t’ab tekamül içinde yapılır. İşte vâzi’ kanunu bir hükümdâr vaziyetine sokmamak için düşünülen tedbirler.

Fakat müntehibleriyle meb’usların kalbinden hiss-i hürriyet taşımayan bir memleket için bu tedbirler hederdir ve böyle olmayan memlekette tesis eden şey ‘hürriyet’ değil yine ‘hakimiyet’ tir. Evet ya bir türlü hakimiyet yani meclis-i mebusân bu a’yân hakimiyeti veyahut iki hakimiyet ki hem bu meclislerin hem de milletin hakimiyeti. Fakat milletin hakimiyeti esasen istediğimiz bir şeydir demeyiniz. Çünkü milletin hakimiyeti demek bizim anladığımız m’anada ki bir hakimiyet değildir. Belki efrâd-ı milletten, takriben sülüsünün sülüsâtını üzerine hakimiyet demektir. Sonra meclis-i millinin hakimiyeti ile milletin bu tarzdaki hakimiyeti de birbirlerini dâima zulüm ve tahkime teşci’ ve teşvik ederler. Tetkik edelim: Yalnız meclis-i mebusân ve a’yan hakimiyeti şeyda olur demiştim. Bu tabi’idir. Hürekânından hesap sorulmayan bir kuvvetin tesis ettiği yerde hürriyet değil hakimiyet vardır. Düşününüz kanun yapmak için bir takım adamlarintihâb olunuyor. Bunlar da 4 sene kanun yapıyorlar ve eğer bunların yüreklerinde endişe-i hürriyet yoksa ve eğer memlekette müstakil ve hâris-i hürriyet bir kuvva-i ‘adliye tesis etmemişse işlerine geldiği yolda ve pek zulmâne kanunlar yapıyorlar. Ve kuvva-i icrâiyede bunların selahiyetini tevkif ve tehdid edemiyor Çünkü bütün kanunlar gibi kavânin-i maliyeyi de meclis-i milli tasdik ettiğine göre kuvva-i kanuniye kuvva-i icrâiyeyi en hassas noktasından yakalıyor. Ve hatta kuvva-i icrâiyenin vükelâ dediğimiz en yüksek memurlarını da hakikatte onlar t’ayin ettiğinden hakimiyet-i muhtemele nâmına ne kuvvet varsa meclis-i mebusânın elinde bulunuyor. Ve bu meclisin hakimiyet-i f’âliyesi karşısında r’eis-i hükümet bir teşrifât memuru gibi kalıyor. İşte size müthiş bir istibdât. Bir de milletin hakimiyeti peydâ olur demiştim. Bu hakimiyet-i milliyenin m’anası milletin sülüsünün sülüsâtını tazyik etmesidir. Filhakîka kuvayı hükümetin ucunu da heyetinde cem’ ve teksîf etmek suretiyle icra-yı istibdâd eden meb’uslar fasıla-i sinîn ile tekrar intihaba arz-ı ihtiyaç ettikleri için müntehablarının önünde mes’uldurlar. Binaenaleyh meb’usların düşündüğü şudur: “Mecliste ekseriyeti temin için meselâ memlekette on iki milyon nüfus varsa, dört milyonunu elde etmek lazım. ” Ve bu dört milyonu temin eden meb’uslar memlekette âdeta bir Afrika-i saltan ve huşusu gibi hükümet ve tahakküm edebilirler: fakat bu, öyle bir dört milyondur ki o meb’usların hükümet olmasında kendileri için menf’at vardır ve hukûk-ı esasiye denilen şeylerle ‘alâkaları yoktur. Çünkü hukûk-ı esasiyesinden haberi olan müntehibler çok değildir. Sonra müntehiblerden bir kısmına memuriyet ve menf’at v’ad edilir. Evet menf’atı meselâ askerlik hizmetinin müddetini indirmek ve vergi yükünü en çok zenginlere yükletmek gibi. Vak’â bu v’adler mümkün olup da tutulacak olsa millet ve memleket biter. Fakat müntehibler bunu anlamaz. Meb’uslara gelince: Millet ve memleket sarsılırsa ne çıkar. Onlar da vaki’a intiyazlı bir sınıf mahiyetini almakta iseler de herhalde emsâli ebediyete süren ve imtiyâzat asaleti ha’iz olan sınıf m’aluma gibi değildirler. Onların çok çok dirlik edebilecekleri bir iki nesildir.

İşte bu suretle dört milyonadamın hakimiyeti tesir eder. Bu işte Hakimiyet-i milliye terkinin iç yüzü. Bu manadaki hakimiyet-i milliye meclis-i millinin hakimiyetiyle d3aima mu'avenet-i mut'âyile vaziyetindedir. Bu iki hakimiyet birbirini tehebbük ve zulme teşvîk eder demiştim. Evet m'aâlesef öyle! Çünkü parlamenterizm demek bir memlekette hâl-i tabi'î şeklinde harp-i dahil demektir. Şu kadar ki bu harp bir muharebe olmaktan ziyade bir muhasaradır. Hesâb ve menf'ât meselesinde muharebe sözle, kalemlle, propaganda ile tazyîk ve tahvif ile ifsâd ile her fırka muhalif fırkayı küçültmek ezmek için var kuvveti sarf ederek yapılır. Ve bu suretle ortaya katılığı kaybetmiş bir harp-i dahili çıkar. Bunun bir musîbet-i ahlakiye olduğu m'alum. Fakat siyaseten de mahzuru var: Milleti ikiye ayırır. Bir tarafta ekseriyet fırkası öte tarafta tek bir fırka-i muhalife vaziyetinde muhtelif fırkalar. Halbuki ekseriyet fırkası hürriyetperver olamaz. Çünkü ekseriyeti temin ve hükümeti teşkîl etmekle artık onun hürriyete ve eltâfına ihtiyacı kalmamıştır. Muhalif fırka ise yazı ve sözle [Sayfa 359] propaganda yapmak ictim'alar 'akid etmek gibi hususâta ve binaenaleyh hürriyete muhtaçtır. Ve bu sebeple olsa gerektir ki: İnsan ömründe bir def'a hürriyetperver olur: dayak yediği zaman" derler. Ve yine bundandır ki bir zaman hürriyete münferit taraftan olan bir fırka görürsünüz ki bir başka zaman da istibdâda 'âşık ve müştaktır. Binaenaleyh siyaset hayatına atılanlar sık sık ya fikirlerini ya fırkalarını değiştirmeye mecbur kalırlar. Fikrini değiştirmeyen adamın değiştireceği bir şeyi kalır: fırka.

Ekseriyet fırkası hürriyet-i mevcudiyeyi dâima fazla bulur. Ve buna mukabil kendi elindeki ıslaha-i tahakkümü az görür ve hısımlarının elindekiler için "pek çok" der. Ve artık pek 'âlâ anlarsınız ki meclis-i milliyedeki ekseriyet fırkası müntahibleri olan dört milyonun hakimiyetine bağıracaktır. "Hürriyete taraftâr olamıyın. Çünkü sizin ve bizim hısımlarımıza yaramaktan başka bir meziyeti yok. eğer onlar salâh-ı hürriyetle galebe ederlerse sizin ve bizim bittiğimiz gündür. Hürriyet-i matbu'ât hürriyet-i ictima' tuzaktır, düşmeyin. " Müntehiblerde ekseriyet fırkasına bağırır: "Sakin hâmi-i hürriyet kanunlar yapmayın, o zaman siz ve biz yokuz. Bunlar düşman-ı müşterikimizin elinde silahtır. Onların ağızlarına gem vurun. Eğer toparlanmak yazmak söylemek hürriyetini ellerine verirseniz gelecek intihâbda ekseriyet onlarıdır. Binaenaleyh dâima çıkan fırka düşenin aynı olur. Artık parlamenterizm bir memlekette mütteriden tatbîk edile edile, hürriyetten ne miktâr bakiye kalacağını kolayca anlarsınız. Şirin parlamenterizm eğer hürriyeti din sanmış bir memlekette tatbik ediliyorsa hürriyetin düşman-ı cânıdır.

(nr.1429, 2 T.E. 1919, s. 357-359)

Mithat CEMAL

BULGARİSTAN'IN HASIMLARA MÜTAREKE VE MÜSALAHA TEKLİFİ

Bulgaristan reis vükelâsı Melinof Makedonya cephesinde Bulgar askerlerinin mağlubiyeti ve ordunun kısmen ihlâli üzerine ihtilaf devletlerine mütareke ve müsâlaha teklifinde bulunması Selanik'e Makedonya cephesi baş kumandanı Rezal Despore ile müzakerâta bulunmak üzere dahiliye nazırı Liçef in riyasetinde bir hey'et göndermesi haberi İstanbul'da merkezi Avrupa'da büyük bir tesir husule getirmiş incâr-ı dikkat, müttefiklerinden ayrılarak bir sulh-ı menferid 'akdine teşebbüs eden Bulgaristan'a tevcih olunmuştur.

Yevm-i gazetelerde tefsilâtı okunduğu üzere, Bulgaristan buhran işindedir. Bir taraftan Sofya'ya Alman, Avusturya ve Macar kuvvetleri yetişmiştir. Krallık bu hale karşı vazî ve meki'î ne olduğu, bu satırların yazıldığı âna kadar tevzih edememiştir.

Ancak Malinof'un sükûtuna ve teşebbüs-i vâki'in ikametine dair olan ilk rivayetler gün geçtikçe teyid etmedikten başka Malinof'un vaz'ie hakim olduğu göstermiştir.[Sayfa 137]

Bulgar hey'et-i mürahasası Selanik'e varmış, İtilaf başkumandanı ile bir mütareke-i münakkid olmuş.

Malinof öteden beri itilaf tarafdârı olmakla tanınmış idi. Harp ve Avrupa merkezi hükümetleriyle iştirâk-ı siyaset ve fa'âliyet tarafdârı olan Doktor Rados Slavof Bulgar orduları baş kumandanı Cezal Cekof'un tertibâtı üzerine mevki-i iktidârı terk etmeye Malinof ile hem fikirlerine tevdi-i umûr eylemeye mecbur olduğu zamandan beri Bulgaristan'ın bir sulh-ı münferide ihtimâli hissediliyordu.

Sofya'da Sobranya ictima'a da'vet olunmuştur. Burada Malinof'un teşebbüsâtı 'aleyhinde bir feverân kopmaması da bu teşebbüsü mürevvee olanların ekseriyet bulduklarına dalâlet ediyor.

Kral Ferdinand'ın kızlarıyla birlikte Sofya'dan firar etmiş ve Avusturya'ya iltica eylemiş olduğuna dair bir şây'ie çıkmış ise de bunun aslı olmadığı Subraniye'nin Kelşaden'de ki nutkundan anlaşılmıştır.

Vidin'de, Somafou'da, Bulgar sosyalistlerinin Cumhuriyet ilan etmiş oldukları da rivayet edilmiştir.

Velhasıl Bulgaristan'da neler olup bitiyor. Bu hususta İstanbul'a gelen ve cerâid-i yevmiye sütunlarına geçen m'alumat-ı vüzuh ifade edemiyor. Vaziyet-i hakîkiyeyi gösteremiyor. Bulgar işlerinin bir buhran ve teşevvüs devresi geçirdiğini gösteren haberler olduğu gibi, Malinof kabinesinin mütareke ve müsâlaha teşebbüsünü büyük bir man'aya uğramadan ileri götürmekte olduğu tayin eden ümeralar da mevcuttur.

(nr.1413, 3 Teşrîn-i Evvel 1918, s. 136-137)

HAKAN-I MAĞFUR SULTAN MEHMED HAN HÂMİS-HAKAN-I CEDİD SULTAN MEHMED HAN SÂDİS- VELİAHD SALTANAT

Bu nüshamıza Hakan-ı Mağfur-un devr-i saltanatında, Bursa ve Edirne'ye, Selanik, Kosova'ya seyahatlerine, ilk cuma selamlık resmiyle kılınç alayına ait hatıratı yad için müteaddid resimler nakl ve derc ediyoruz.

Hakan-ı Cedid Sultan Mehmed Han-ı Sâdis Hazretleri cennetmekan Sultan Abdülmecid Han'ın yedinci mahdumudur. (29 Receb 1277, 27 Kanun-i Sani 1276-7 Şubat 1680) tarihinde tevellüd etmişlerdir.

Veliaht-ı Saltanat Yusuf İzzeddin Efendi'nin 1 Şubat 332'de müntehiren vefatı üzerine, Vahdeddin Efendi hazretleri Veliaht-ı Saltanat ilan olmuştu. İmparator Fransuva Jozefin cenaze merasiminde bulunmak üzere Viyana'ya gittikleri gibi, Almanya'da seyahat ederek karagah-ı umûmiyede misafir olmuşlar mühim müessesatı gezmişlerdi.

Sultan Mehmed Han Hâmis'in vefatı üzerine bi'l-ırs ve'l-istihkâk câlis-i taht-ı taht-ı hilâfet ve saltanat olmuşlardır.

Çarşamba günü öğleden evvel icra edilmiş Sultan Mehmed Han Hâmis'in cenaze merasimi de o gün icra edilerek Eyüp Sultan'da inşa ettirmiş oldukları türbede cesed-i mübarekleri vediye-yi Hak-ı gufran kanmıştır.

Sultan Mehmed Han-ı Sâdis'in culusuyla veliahd Sultan ilan olunan Abdülmecid Efendi Hazretleri, ulum ve Fünûnda sanayi-i nefisede ciddi iktidai ve vakuflarıyla temyiz etmiş bir şehzadedir. Lisan-ı Osmaniye'de tetkikat ve te-tetbuatta bulunmuş oldukları gibi, Fransızca ve Almancaya da hakkıyla vakıftırlar. Gerek memleketimizin gerek bu memleketlerin hayat ve hareket-i fikriyye ve edebîyyesini büyük bir ilm ve ihata ile ta'kîb ve tetkik edegelmüşlerdir.

Kendilerini mukadder ve mahir bir ressam büyük bir sanakardırlar, levhaları Avrupa'nın yüksek sanatkarları nezdinde takdîrler görmüş, en mute'na salonlara kabul edilmiştir. Aynı zamanda sanatın bütün gavamızına vakıf, kudret ve maharetine sahip bir ressam oldukları kadar da mûsikî-şinâsdırlar.

Padişahımız Sultan Mehmed Han-ı Hâmis Hazretleri birkaç gün hastalıktan sonra, zaman zaman vucud-ı humayununda asarı zuhur eden şeker hastalığının kesb-i şiddet etmesiyle (24 Ramazan 1336 ve 4 Temmuz 1334-1918) çarşamba günü ve hatta saatle yediyi beş gece vefat etmiş, saf, rahim ve şefik nezahat ve asâlet-i alliyeye ile mümtaz sevkiyle hakanın vefatı derin teessür husule getirmiştir.

Hakan-ı Mağfur 21 Şevval 1260 (22 Teşrin-i evvel 1260, 3 Teşrin-i Sani 1844) de Çırağan Sarayı'nda taht-ı Osmaniye tevellud etmiş idi. Ne gibi şerâit altında taht-ı osmaniyyeye ku'üd ettikleri hatırlardadır.

İlan-ı Meşrutiyet, 31 Mart Hadisesi-i irticaiyesiyle müteakib hareket ordusunun Abdülmecid Han-ı Sani'nin hal'i vuku bulmuş, Veliahd-ı Saltanat Mehmed Reşad Efendi (14-27 Nisan 1320-1909) Salı günü, "Sultan Mehmed Han Hâmis" ünvanıyla taht-ı Osmaniye calis olmuş oldu.

Gelecek nüshamıza derc olunacak olan üstad Muhterem Abdülrahman Şeref Beyefendi'nin makale-i müdakkikâneleri vefatıyla kalplerde amik te'sîrât sal eden hakanın devri saltanatına dair bir fikr-i icmalî verecektir.

(nr.1401, 11 Temmuz 1918, s. 360)

KILIÇ ALAYI

Sevgili ve muazzam Padişahımız Sultan Mahmut Han-ı Sâdis Hazretlerinin kılıç alayı merâsimi için İstanbul içinde kemal-i şevk ile hazırlık görülmekte, yollar tanzim edilmekte, yer yer tâk-ı zaferler yapılmaktadır.

Kılıç alayının bu önümüzdeki hafta içinde icrâ'sı ma'mûldur.

Bu münasebetle, hakan-ı mağfura ait hatıratı yâd için bu sahifelerimize cennetmekan Sultan Mahmut Han-ı Hamisin Kılıç Alayı intibaatından olan iki resmi nakl âyan-ı kiramdan reis-i vekil, vak'a nüvis âl-i Osman üstâd mübeccel ve muhteremmiz Abdurrahman Şerif Beyefendi'nin bîat ve taklid-i seyf merâsimine dair makale-i fazılalarını da "Servet-i Fünûn" hakkındaki teveccühlerine iğtirara ve müsaade-i üstâd-ânelerine istinâden ber-vech zir derc ediyoruz.

Bîat ve Taklid-i Seyf Merâsimi

(1) Ma'lûm olduğu üzere hilâfet ve imâret (henzenim kesriyle) ve imâmet-i siyâsiyyûn indinde müterâdif olup riyâset âme-i diniyye ve dünyeviyyeye itlâk olunur ve emirin imâreti icmâ' ve bîat ile sabit ve müesses olur.

Bîat satmak ve satın almak manasında olan "Biya" dandır. Elim satmada bâyi ile müşteri el ile tutuşarak pazarlık ve akid biya' etmek karm Arapça âdet olduğundan (nitekim bazen bizim esnafta dahi görülüyor) Mânâ-yi lugavî tevsi' olunup ele vermek üzere icrâ' olunan maâkide ve maâhideye (bîat) tesmih edilmiştir. Hicretin yedinci sâlende Hudeybiye musâlehası esnâsında vuku' bulan uğruna ölünceye kadar harp etmek üzere Resul-i Ekreme bir ağaç altında ahd ve bîat etmişler ve Osman Zinnureyn sefâretle Mekke'ye Kureyş nezdine gönderilmiş olduğundan Cenâb Rısâletpenah iki elini bağlayarak Osman tarafından gıyâben bîat buyurmuştu. Yalnız bir korkak, devesinin arkasına gizlenip bîattan imtina' etmiş idi.

Siyâset istilâhında bîat ba'de-mâsını kendime ulul-emr tanıdım. Ahkâm-ı şeriye ve kanuniyye ve menâfi-i mülk ve devlete muvafık olan her bir emr ve nehyine itaat ederim diye ahdetmek ve söz vermektir. Asr-ı İslam'da bu nev'î bîat Ebû Bekr Es-Sıddık'ın Hilâfetiyle bed' eder kisakîfe-i Beni Sâdede vuku' bulmuştur. Yevm-i sakifenin tafsil menâkıbı kütb-i tevârihde ez-cümle kısas enbiyâda münderic olduğundan tekrara hâcet yoldu. İbtidâ'yi emirde Sıddık-ı Ekber'in hilâfetine eshâb-ı kiramda muhâlefet edenler oldu; fakat birer birer muhâlefetten vaz geçip sakife-i benî Sâ'deye geldiler ve Ebû Bekir Es-Sıddık'a bîat ettiler. Bu vechle hilâfetinde icmâ'-ı ümmet hâsıl oldu. İcmâ' infak manasınadır. Evliyâ-yı milletin bîatı icmâ'ı tazmin eylemektedir. Kâmus mütercimi bîat kelimesinde diyor ki "Güya ki and hemen âhire hâlisen nefsinin ve taat ve inkiyâdını ve dahile-i emrini biya' eder olur."

Binâenaleyh hükümât-ı islamiyede bîat asıl olup hükümdârın sübût hükümetinde ve emir ve nehyinin meriyyetinde şarttır. Devlet-i Osmaniyede Kanun-i Esasiye'nin ilanından sonra bu şarta gayr-ı vârid nazarıyla bakılabilir. Çünkü kanunu mezkûrun üçüncü maddesinde "Saltanat-ı seniyye-yi Osmaniyeye hilâfet girây-ı islamiyeyi hâiz olarak sülâle-i al-î Osmanda usûl-i kadimesi vechle ekber-i evlâda aittir." Ve dördüncü maddesinde "Zât-ı hazret pâdişahı hasbel hilafa din-i islamın hâmisi ve bi'l cümle teb'â-i Osmaniyenin

hükümdâr ve padişahıdır” deniliyor. Kanun-i Esasi vukelâ ve ulyâ-yı Millet olan Meb’ûsân ve Ayan meclisleri kabul ve taraf-ı Padişahiden tasdik edilmiş olmakta içtima’-ı ümmete iktirân etmiş demektir. Ve hükmü meta’ ve ma’mul-bihdir ve o hüküm icâbınca hilâfet ve saltanatın hak tasrifi sülâle-i âl-i Osmanın ekber evlâdına aittir. Mâmâfih resm-i bâta Kanun-u Esasinin ilanından sonra dahi riâyet olunagelmiş ve ode’b-i deyrinin icrâ’sıyla hükm- kânun teyid kılınmıştır.

Resm-i bâat Topkapı Sarayı Hümâyûnunda bâb’es- sâde önünde icla olunmak men el-kadîm mu’taddır. Taht-ı saltanatın bâbüs-sâdenin önünde çıkarılır ve vüzerâ ve vukelâ ve ulemâ’ ve ümerâ-yı askeriye mütehayyizân ricâl-i devlet ve millet padişah-ı nev-câha arz-ı bâat eyler. Esnâ-yı bâatta el ile tutuşmak âdeti mürur-ı zaman ile lağve uğramış ve yerine âstîn ve damen-bûsî olmak usûlu kâim olmuştur. Fransızlarda bizim muayede merâsimine (dest-bûsî resmi) ta’biri hala müsta’mildir. Eski kisvelerin yenleri müsâad olduğundan Padişah-ı Azam tahtın iki tarafına uzun yenlerini salıverir ve bende-gân onları bûs eyler idi kisveler tebdil edip de cübbe ve ferâre yerine setre kâim olunca âstîn makamına kâim oomak üzere saçak öpmek usûli ihtiyar olunmuştur ki ilâ- yevminâ bil-cümle merâsimde bu usûl teşrîfâtiye bâki ve câridir.

Gaile ve iğtişâş hangamelerinde culûs vuku’ bulduğu takdirde resm-i bâtın ber-vech meşrûh ifâsında hal ve imkan müsâid olmadığından zamanımızda Sultan Murat Han Hâmis’e ve Sultan Mahmut Han Hâmis’e bâb ser-askeri de bâat edilmiştir. Hatta cennet-mekan Sultan Mahmut Han Hâmis’e Harbiye Nezâretinde bâat olduğu sırada meb’ûsânın tarîk-i ilmiyeye mensup olanlarından bir çoğu zât-ı Şâhânenin elini öpmek veya tutmak suretiyle, kadîmi yerine götürmüşler idi.

Ulemâ’nın saf mütâlia-i ma’lumeye mebnî bâat ve muâyede merâsiminde ibtidâ’ nakîb-ül eşrâfın huzur-ı şâhâneye varmasını tensîb etmişler idi. Çünkü nakîb-ül-eşrâf seyyid-i sahih sahîhü’l-neseb zevattan müntahab olmakla sâdât ve şerefâtın vekipli add olmuş idi. Şeyh-ül İslam esbak Saadeddin melâmerhumun naklen mesmu’ âcizânem olmuştur ki Sultan Abdülaziz Han’ın cülûsunda nakîb-ül -eşrâf Tahsin Bey müşâraatle ibtidâ’ bâat etmiş. Saadeddin Efendi dermiş ki “Ben de sâdâteddenim en evvel bâat etmek istedim. Fakat Tahsin Bey koştu bana takdim eyledi. Kendisi alîl olduğundan (bir gözü sakat idi) Hazret-i Ali’nin bâatı hatıra geldi. Bu işin sonu hayr olmadığı teşe’üm ettim.” Vâkıa Hazret-i Ali’ye ibtidâ’ bâat eden Hazreti Talha idi. Talha gazve-i Uhud’da bir kolunu zâyî’ etmişti. İlk bâat eden kol çolak olduğundan hazârdan teşe’üm eden olmuştu. Hazret-i Ali’nin câm-ı şehâdetinin cür’asına Sultan Abdülaziz Han nûş eylemiştir.

(2) Taklid-i Seyf resminin devletimizde ne vakit ihdâs olunduğunu yakînen bilmiyorum. Taklit olunan Seyf Hazret-i Ömer nisbet olurduğu cihetle Mısır’ın fethiyle emânât-ı mübârekenin İstanbul’a celbinden sonra muhaddis olması hâtıra geliyor. Hidmet-i taklîd bazen Çelebi Efendi’ler tarafından ifâ olunmuş ise de evâilde şeyh-ül islamların ve hünkar hâcelerinin ve nakîb-ül-eşrâfların dahi bu vazife-i mebrûkeyi bal defaât ifâ eyledikleri mezkûr tevarihdir.

Taklid-i seyf resminin ihdâsı seyfi fâruk a’zâm-ı miyân himmete bend eyleyen padişah-ı nev câhi cihâda fevz u nusrete mazhariyete terğib etmek için olmalıdır. Tertib olunan alayda türbe-i eya Eyyüb- El-Ensari’den Topkapı Saray-ı Hümâyûnu’na kadar mümtedd olan uzun güzergahda büyüklerce tebaa-i sadıka yeni padişahının müşâhide-i cemâliyle pür sūrûr ve duâ-hân oluyor ki bu gaye dahi fâide-i a’zîmeyi mütezammın olduğu vâreste-i kayd ve tezkârdır.

Mukaddemleri kılıç alaylarında zât-ı şâhâne ve bendegân-ı saltana cümleten esb-süvâr olurlar ve alayın debdebe ve tamtamasına ziyade şa’şaa ve revnak verirler idi. Hasb-

el-zaman ricâl-i devletin rütbelerine göre eskisi gibi muhteşem at takımları bulunmadığından Sultan Mahmut Han-ı hâmisin Kılıç alayı arabalar ile icrâ' olunmuştu. Taklîd-i seyf resmi karîben icrâ' olunacağından tafsilâtı gazetelerde mutâlaa edilecektir.

Abdurrahman Şeref

(nr.1408, 29 Ağustos 1918, s. 52-54)

KILIÇ ALAYI

Padişahımız Sultan Mahmut Vahdettin Han Hazretlerinin kılıç alayı [31 Ağustos 1334/1918 Cumartesi Günü]

Fevkalâde müşaşa' ve mehâbet nemâ bir surette icrâ olundu.

Sevgili Hakanımız, müşir üniformasıyla öğleden evvel saat on buçuk radderinde, Dolmabahçe Sarayı Hümâyûnunda on çifte bir fülke ile hareket etmişlerdir. Toplar atılmış râsime-i selâm ifâ edilmiştir.

Köprüler açılmış, Mukib-ı Hümâyûn Haliç'e girmiş köprü üstünde Haliç'in iki sahilinde, kayıklar ve sandallar içinde binlerce halkın alkışları arasında geçmiş asâkir-i bahriye tarafından selamlanmış, saat on bire doğru Eyüp Bostan İskeleyi'ne muvasalat etmiştir.

Zât-i Şâhâne burada vükelâyı fehhâm a'yan ve meb'ûsân reisleri, erkân ve umerâ ve zâbitân taraflarından istikbal olunmuş, Enderun-ı Humâyun memurları buhurdanlıklarlar güzen kokular saçtıkları erkân ve ümerâ-yı askeriye rikabde buldukları halde Bostan İskeleyi'nden türbeye kadar halılar yayılmış yoldan cami'-i şerife muvasalat-ı şâhânede Şeyh-i Sunûsi Hazretleriyle veliaht-ık Saltanat ve şehzâdegân hazreti, damat paşalar ve beyler vükelâyı fehhâm tarafından istikbâl edilmiştir.

Zat-ı Şâhâne, hâcet penceresi ittisalindeki koltuk kapıdan türbe-i hazret-i hâlîde dahil olmuşlardır. Türbe-i şerîfede lahdin sağ tarafından bir taht-ı güzün tertib olunmuş ve üzeri "Serâser" denilen ve "Sultan Ahmet-i Sâlis" zamanından yadigar kalmış olan kıymetdâr vezirin bir pûşide ile örtülmüş ve karşısında yeşil örtülü bir sehpa üzerine Hazret-i Ömer'ül Faruk'un kılıçları vuzıd edilmiş idi.

Türbe-i derûnunda, veliaht-ı saltanat, şehzâdegân damat paşalar ve beyler ve Şeyh Sunûsi Hazretiyle Çelebi Efendi, nakîbü'l Eşrâf, şerefân ve a'zam ricâl-i ilmiye, askeriye ve mülkiyeden bazı zevât-ı kiram bulunmuşlardır. Tilâvet olunan sûre -i Fetih istima olunmuştur.

Zât-ı hilâfetpenâh türbe-i şerifenin derûnuna, lahd-i muallânın, merkad mübarek Ebâ Eyüb'ün yakınına dahil olmuşlar, sehpa üzerindeki seyf Ömer'ül Faruk işaret-i şâhâne üzerine, hazine-i hümâyûn kethüdâsi Refik Bey tarafından dest ta'zime alınarak Şeyh Ahmet el-sunûsi Hazretlerine teslim olunmuştur.

Mişârun ileyh Sûre-i Fetih kıraat ederek seyf-i mübâreki Halife-i İslama kuşatmışlardır. Taklîd-i seyf resm-i behînini Ruşen Eşref Bey, "Vakt" in başında intişâr eden kıymetdâr makalesinde nakş-tırâz kalemiyle şöyle tasvîr ve tespit etmiştir.

Sağında veliaht ve şehzâdeler sol yanında çöllerin şanlı, nüfuzlu şeyhi. Şeyh-ül-İslam Çelebi Efendi ve vükelâ, irâdesi üzerine oturdu. Müessir Kur'an nağmeleri ulu türbenin sonsuz, yarı şeffaf dehlizlerinde coştı, kesildi, uzadı, kısaldı, yandı, sönmükleşti, dindi. Bunu Şeyh Sunûsi'nin bir duası takip etti. Nihayetsiz sarı mesafelerin berrak ufuklarına baka baka Allah'ın büyüklüğünü, Muhammed'inin kudsiyetini, Halifelîğin sarsılmaz kudretini, dindar itikaflarının ılık mahremiyetinde ma'nevvi bir ağaç gibi itina ile büyümüş dinç ve sevimli Şeyh o kadar heyecanlandı ki!... Sağ eli beyaz göğsünde yaralı bir kanat telaşıyla çırpınıyor, sesi hunmalı bir hasta gibi kesiliyordu.

Kademe kademe ilerleyen bu ziyâ son merhalesinde Eba Eyüb Ensari'nin gümüş parmaklıklarla çevrili merkadi etrafına kondu. Siyah çuhaların üstünde çığlıkları boğulmuş sarı sırmalara gümüş fanuslardan dışarının ışıkları azar azar damlıyordu.

Şeyh, yeşil atlas örtülü bir ufak kürsüde duran damla damla altın benekli; uçuk yeşil kadife kaplı kınında mahfuz geniş ve mubârek kılıcı aldı. Faruk-u a'zamin eli sürülmüş emaneti bir mukadder emele kavuşmuş gibi kucakladı, öptü, esmer alnına parlak siyah gözlerine, hafif siyah sakallarına sürdü. Sonra Padişahın elmaslar içinde parıldayan göğsüne ellerini hürmetle hafif hafif sürerek kılıcın ince kurdelerasını omuzuna geçirdi. Halifenin göğsüne doğru eğilmiş durarak "Sure-i Feth" i fasîh ve müessir okudu.

Huşu' bu Kur'an'dan başka herkesi boğmuştu. Halife Şeyhle tanıştığı için memnun olduğunu ve deha ba'z şehriyarana iltîfâtlarını nakîbül Eşrûf vasıtasıyla bildirdi. Halifenin misafiri her kelimeyi bir mürit tevâzu'yla eli göğsünde yerlere eğilerek dinliyordu. Orada şehzâdeler, vükelâ Padişaha tebriklerini arz ettiler ve Sultan Mahmut Han kuşandığı kılıcı öpüp başına koyduktan sonra yine kürsiye bıraktı ve eflâtun bir seccadeye doğru yürüdü. Dünyanın her 'azametini huzurunda eğilten dinin en kutsi anları başladı. Halifeyle veliaht Eba Eyüb Ensari'nin ruhuna penâh olan bu yerde, belki cedlerinin alın koydukları aynı yere secde etmek için namaza durdular.

Türbeyi kuşatan ziyâ, sessiz bir ceryan halinde ağır ağır dışarıya aktı. Halifeyle veliaht huzur-ı ilâhîde yalnız kaldı.

Şeyh Ahmet Sunûsi Hazretleri gibi, bütün âlem-i İslamda kudsiyet ve nurâniyetin milyonlarca meftûn ve merbûtu, müridi olan bir şeyh-i muazzamın Afrika'daki zaviyelerinden kalkarak, Bahr-ı Sefid'i ve Adriyatik Denizi'ni taht-el-bahrle geçerek, Pola ve Viyana tarıkıyla merkez-i hilâfete gelmesi, Padişahımız Sultan Mahmut Vahdettin Han Hazretlerine yed-i mübârekiyle kılıç kuşatması Payitaht ahalişi üzerinde pek azim bir te'sîr hâsıl etmiş. Padişahımızın taklid-i seyf merâsimi devlet ve milleti bundan böyle bir devre-i necât ve refâha duhûl ettirecek meymenetli ve kerâmetli bir vakıa-ı muazzama, bir fâtiha-i ikbâl olduğu hissi yüzbinlerde halkın kalplerinde dökülmüştür. Bu his ve te'sîrin yalnız payitaht ahalisinde kalmayarak bütün Osmanlı huttasında bütün islam memleketlerinde görüleceği ve duyulacağı, âdeta âlem şumûl olacağı bî-şektir.

Alay Tertibatı Ve Edirne Kapısında

Hazreti Halid Ebâ Eyüb El-Ensari'nin türbe-i münifesinde taklîd-i seyf resm-i âl-ül-âlim hitâmında vükelâ ve zevât-ı muhtereme-i sâire türbeden çıkmışlar, cami-i şerif havlusuda ahz-ı mevkî' etmişlerdi.

Teşrifât-ı umûmiye müdürü İsmâil cenânının huzur-ı hümâyûna dâhil olmuş ve alay-ı vâlânın hazır bulunan yani arz etmiş zât-ı şevketsemât hazret-i şehriyâr-ı veliahd saltanat ve şehzâdegân hazrâtı, damat paşalar ve beyler ve türbede bulunan erkân-ı saray-ı hümâyûn ile câmi havlusuna çıkmışlar, orada muntazır bulunan zevâtı iltîfât-ı şâhâneleriyle vâyedâr buyurmuşlar, câmi kapısı haricinde rekûb-u hümayanlarına âmâde dört atlı saltanat arabasına binmişlerdir.

Teşrifâta riayeten tertip olunan alayda önde rical-i mülkiye ve ilmiye ruesâ-yı ruhâniye, cemiyât ve matbûât erkânı, ayan ve meb'ûsân vükelâyı fehhâmın arabaları yürütmek ve bunları gerdüne-i hümâyûn takip etmekte, bunun önünde de yâverân-ı padişahı ve maiyet-i seniyye süvari bölüğü, tarafından esb-i süvâr olarak yâver-i ekrem hazret-i padişahı İzzet Paşa, Fakri yâverân-ı şehriyâriden Zeki ve Vehib Paşalar, seryâver Naci Bey gitmekte, gerdüne-i hümâyûnu da Veliâht-ı saltanat ile şehzâdegân damatlar ve Şeyh Sunûsi Hazerâtının arabaları takip eylemekte idi.

Mevkib-i hümâyûn Eyyüb Sultan'dan Feshâne Eğri Kapı Caddeleri tarıkıyla Edirne kapısına muvasalat etmiş, burada İstanbul Şehri namuna zât-ı hazret-i Padişahı şeh-emîni vekili Gani Bey ile cemiyet-i umûmiye-i belediyeden bir heyet-i mahsusa tarafından istikbal

olunmuş ve hâk pay-ı şâhâneye bir arıza takdim, müsâde-i cenâb-ı şehriyârı üzerine, arıza-i şeh-emîni Vekili Bey tarafından cehren kıraat edilmiş ve taraf-ı hazret-i padişahiden dikkatle istima' buyurulmuştur.

Atabe-i Ulyâ-Yıhazret-İ Hilâfet-Penâhiye İstanbul Şehrinin Arızası

Ecdâd-ı azamenin vâris-i zübde-i fazâilini ve en müstesnâ hükümdârân-ı cihâna bir şek âver hasâil-i nâdire mezâyayı fâhire-i ulviye ile mütehalli olan zât-ı şevketsemât cenâb-ı tacdarilerinin millet ve memleketin rehâ ve iğtilasına ma'tuf âmal ve makâsud-ı âliyesine vâkıf mevcudiyet ve te'min-i istiklâl için iştirak ve gösterdiği havârık hamâsetle Hak hayatını ispat eylediği şu müthiş harb-i azimde çekilmekte olan müşkilâtın tevkifât-ı sübhâniye ve taraf-ı zî-şeref mülük-ânelerinde mülhem tedâbir-i sâibe ile iktihâm ve en nihâyet ihrâz-ı zafet edileceğinden emin ve taht-ı âli-i Osmaniye cûlus-u hümâyûnları ile millet-i Osmaniye için bir istikbâl-i pür nûr, bir âtî-i refah ve huzur açılacağına mutmain olan İstanbul ahâlisi kollarının tarih âlemin en şanlı sahifelerini kollarının tarih âleminin en şanlı sahifelerini işgal eden ecdâd-ı azam-ı şâhânelerini yed-i satvetinde bütün cihâna kıymetini taktir ettiren ve harb-i hâzırda da mâzi-i pür şânına layık hârikalar gösteren o ulu ve mukaddes seyf-i osmâninin dab-i dirin saltanat-ı seniyye ve ceble taklîd-i resm-i berfn ve muhteşemini temaşa eylemek ve bilhassa büyük ve sevgili padişahlarının dîdar-ı hümâyûnunu müşâhede ile karîrü'l 'ayn mübâhât olmak için azim bir şevk ve incizâb ile reh-güzâr şevket-i medar-ı şehinshahilerine şitâb edip bî-pâyan fahr ve sururlara müstağrik oldukları halde kevkebe-i ikbâli şâhânelerinin bir fûruğ tezâyüd ile dâimâ fûrûzan ve cûlus-u hümâyûnlarının istikbal-i millete fecr-i dirahşân olmasını ez-dil ü can eylediklerinin kemâl-i tazim ile atebe-i mülûkânelerine arz ve iblağına ve bütün İstanbul ahâlisi kolları nâmına takdîm tebrikât ubûdiyet kârâneye cûret eylerim. Ol bâbda kâtibe-i ihâlde emir ve ferman şevketli, kudretli sevgili padişahımız efendimizdir.

Arızanın kıraatini müteakip zât-ı şâhane Gani Bey'e:

"Bâl ü kâle ahâli-i memleket tarafından izhâr olunan şu tezâhûrât-ı ulviye ve samimiyyeye teşekkür ederim. Hizmet-i milliyeye muvaffik olacağımı eltaf-ı süphâniyeden ümid ve temennî ederim. Cenâb-ı Hak muvaffik-ı bilhayr buyursun" buyurmuşlardır.

Şehir Dahilinde, Fatih'te Topkapı Sarayı'nda Mevkib-i hümâyûn Edirne Kapısı'ndan şehre dâhil olmuş, acı çeşme tarıkıyla Fatih'e muvasilet edilmiştir.

Zât-ı Hazret-i Pâdişahı, gerdüne-i hümâyûndan inerek veliahd-ı Sultanat Hazretleriyle türbe-i saraçhâne, şehzâde başı tarikiyle Bayazıd'e muvâsılat olunmuş, burada biraz meks buyurularak, Beyazid Meydanı'nda düvel-i müttefika ve bî-taraf devletler sefirleri ve sefâret erkânı için rezk edilmiş olan çadıra taraf-ı Padişâhiden yâver-i Ekrem Hazret-i şehriyârı İzzet Paşa-i azam, orada bulunan zevât-ı mutebereye iltîfât-ı şâhâne teblig edilmiştir.

Mevkib-i hümâyûn divan yolu, Ayasofya tarıkıyla bâb-ı hümâyûndan girmiş, bâb-üs-saâdeye muvâsılat olunmuş, burada şevketmeâb vükelâ ve erkan ve umerâ tarafında istikbâl olunarak Bağdat kasrını teşrif buyurmuş, bir müddet istirahatten sonra hırka-i saadet dâiresine gidilip emânet-i mukaddese ziyâret edilmiş Yalı köşkünden Söğütlü vapuruyla Dolmabahçe Sarayına avdet-i şâhâne vuku' bulmuştur.

Alay Gününde, İstanbul ahâlisinin şevk ve sururu Kılıç Alayı günü, İstanbul ahâlisi, kadın, erkek, çoluk, çocuk bir şevk-i surûr içinde yaşamış, Cenâb-ı Hakk'ın inayeti, sevgili pâdişahının azim ve himmeti ile içinde bulunduğumuz belliyeye-yi harpten şân ve

şerefimizle her türlü ıztırâr ve zucretten tez günde kurtulmak ümidine kuvvet vermiş, o günün kalplerde husûle getirmiş olduğu ibsâti bir nişâne-i tebşîr gibi tâlik etmiştir.

Alay-ı vâlânın güzergahı olan bütün sokaklar caddelerde bütün mekteplerin talibâtı ve talebesi saflar teşkil etmişler, yüzbinlerce halk Mâşallah “Padişahım çok yaşa!” nidâlarıyla ve minnetin saf ve samimi alkış avezeleriyle nesim-i muhitiyi dalgalandırmıştır.

Asırların mûruruyla teyid eden bu anane-yi milliye, şehriyâr-ı âli tebarın kılıp efrâd-ı millilete ilkâ eylemekte olduğu ümit ve emniyeti takviye etmiş ve halka, adeta yeni bir azim-i vâridat zerk eylemiştir.

Servet-i Fünûn, Kılıç alayı merâsimi bu derece şaşaadâr ve böyle muvaffakiyetli bir surette icrâ’ olunan zât-ı maâlî saffât-ı hazret-i padişahının utbe-i mulûkânelerine bu vesile-i cemile ile arz ve takdim-i tebrikât ve ta’zimâne cesâretyâb olur.

(nr.1409, 5 Eylül 1918, s. 67-70)

BEYANNAME-İ HÜMÂYÛN
ORDU VE DONANMA

Ecdâd-ı azamının eserine tevfikten Resulallah Efendimizin alemdarları Eba Eyyüb El- Ensâri Hazretlerinin türbe-i mübârekelinde Emir-ül-müminin Ömer-ül-Faruk Hazretlerinin kılıçlarını mücahit fi-sebîl-illah vezirim Seyyid Ahmet Şerif Sunûsi eliyle kuşandım. Bu vesile-i hasene ile de biri bahri erkan, ümerâ ve zabıtân ve efrâd-ı askeriyemiz taraflarından hakkımda gösterilen âsâr-ı ihlas ve muhabbetten cidden mütehassis oldum.

Osmanlılara Hazret-i Ömer'in büyük evsâfını nakletmiş olan bu mukaddes kılıncı taşıyan ecdâd-ı âzâmın, cesur Osmanlı ordu ve donanmalarının başında kelimet-ullah-ı âlâ ile şimdi üzerinde yaşadığımız kıymetli memleketleri fethederek bize miras bıraktılar. İşte bugün yine din uğrunda ve ecdâdımızın vediası olan kıymetdar topraklarımızın ve Osmanlılık şanının muhafazası zamanında harp ediyoruz. Ben, tevfikât-ı samadaniyeye güvenerek eslâf-ı azamımın yolunda sebâte azim ettim. Mübârek vatanımız için şimdiye kadar pek çok mezâhime katlanmış ve leh-el-hamd ihraz olunan muvaffakiyetle bunun maddi ve manevî mükafatına nâil olmaya başlamış olan siz asker evlatlarım maksada vâsıl oluncaya kadar fedâkârlıkta dâim olunuz. Davamız mukaddes ve meşru ve hak yolunda çalışanlara nusret-i ileyh -^mev'uddur

Sizi her yerde Cenâb-ı Hakk'ın tevfikât-ı Samadaniyesine tevdi' eder ve cümlenize selam eylerim.

Mehmed Vahdeddin

(nr.1410, 12 Eylül 1918, s. 82)

EMİR-İ MEKKE'NİN BEYÂNÂTI _ ALEM-İ İSLÂM VE HİLÂFET

Emîr-i Mekke Şerif Ali Haydar Paşa Hazretleri elyevm merkez-i hilâfette misafir-i has şeyriyârı olarak bulunmaktadır.

Müşârün-ileyh matbuât-ı münteşiblerine beyânât-ı mühime de bulunmuşlardır. “İkdâm”ın 11 Eylül 1918 tarihli nüshasında ikdam muharrirlerinden birine vuku bulan beyânâtı intişâr etmiş, meşâr aleyh sebep-i ziyaretleri hakkında demiştir ki:

“Sultan Mahmut Han-ı Sâdis Hazretleri serîr-î Osmaniye’yi pertev-i eftân cülus buyurmuş oldukları anda tebrik-i cülus hilâfînâhiye müsâr’at hâlis bir emelim idi. Merkez-i hilâfet islamiye ve Osmaniye olan İstanbul’a gelerek arz-ı ubudiyet ve tebrik-i cülus-ı şeriyâriye müsa’cide-i pâdişahıninsa sâniha-pîrâ-yı sudûr buyurması beni derya-yı meserrete gark etti.”

Şerif Ali Haydar Paşa Hazretleri “Akşam” gazetesi muharrirlerinden birine – Yeni refikamızın 20 Eylül tarihli ilk nüshasında intişâr eden – bir vech-i âti beyânât-ı mühime de bulunmuştur:

“Geçen defa İstanbul’dan hareketimi müte’âkip doğruca Medine-i münevvereye gitmiş ve orada dokuz ay ikâmetten sonra Şam’a ‘avdet etmişim. Sonra yaz geldi. Sıcakları peşirmek üzere Lübnan’da kâin ‘Aliye sayfiyesine ‘azimet ettim. Medine-i münevvere de bulunduğum zamanlar ve tebliğ-i resmîlerde okuduğumuz vecihle son vakitler ‘ asiler müteâdid kereler Medine-i münevvereye tecavüz ettilerse de bunların hepsinde de def’ ve tenkil edildiler. Şimdi elhamdülillah Medine taarruzdan musavvurdur. Düşman hamlelerine karşı koymak için kâfi derece kuvvet ve ‘ askerlerimiz vardır. İngilizler taruzlarını vücuda getirebilmek için Hicaz halisindeki kabâil-i ‘ arabatı ifsâd etmek istiyorlar. Ve bu teşebbüslerinde kah muvaffak oluyorlar kah olmuyorlar. Sadâkate sebat edenlerin ve hilafet makamına merbutiyet gösterenlerin ‘ adedi az değildir. Asilerin en ziyade tecavüzüne hedef olan nokta şimendifer hattıdır. m’ ahezâ tahrîp edilen yolların tamirine çalışılmaktadır.

Hicaz havalisindeki kabâil-i Şerif Hüseyin ile oğulları tahrik etmektedir. Şerif Hüseyin’in vefatını gazetelerde okudum. Şerifin, ‘ Abdullah, Zeyd, Feysul, Ali isminde dört oğlu vardır. Bunların arasında husumet ve münafert olması muhtemeldir. Tıynet ve mahiyetlerine gelince babaları ne ise oğulları da öyledir. Hatta diyebilirim ki oğulları babalarının gösterdikleri böyle ondan daha şiddetle salıktırlar. Şerif Hüseyin’in isyanına başlıca sebep ihtiras kârâne maksatları olmuştur. Bu makâsad muayyendir: Arabistan’da kendisinin hakim olacağı bir hükümet-i müstakile teşkil etmek, İngilizlerin teşvik âtına kâbil olarak ve onlara vasıta olarak namusuyla geçinenleri ifsâd etmek.

Benim için müstakil Arabistan meselesi mevzu’ bahis olamaz. Ben kendi fikrimde elyevm meçud olan hilafet-i islamiye-i Osmaniye’den başka bir hilafet-i islamiye tasavvur etmiyorum ve bütün Müslümanların bu makâm-ı celil etrafında birleşmelerini ahs-i âmâl biliyorum. Bunun haricinde ihdâs edilecek herhangi bir vaziyet ancak ‘ alem-i İslâmı tefrikaya düşürmek bir suretle telakki edilemez. Bu gün Şerif Hüseyin’e ait fesat ocağının etrafına toplanan kuvvetler bir takım menfa’at mukabilinde toplanmış kuvvetlerdir. Ve

bunlar istisfâr edilebilir. Bu kuvvetlerin devamı, kendilerini hal-i isyanda tutan münâfik devamına mu'tevakıftır. Münafik başka tarafta olduğu anlatılacağı gün eminim ki vaziyet tamamıyla memlekette mahsus olduğu gibi Arabistan'da iâşe hususunda harpten mut enir olmuştur. İstanbul ne halde ise orası da o haldedir. Buna karşı hükümet elden geldiği kadar çalışıyor gayret gösteriyor. i'âşe müşkilâtı mevcuttur fakat had bir halde değildir. Medine-i münevvereye 'avdet için henüz hiçbir karar vermedim. Fakat bir müddet kalktıktan sonra tabir o ahaliye 'avdet edeceğim. ”

(nr.1412, 26 Eylül 1918, s. 116-117)

İRAN ŞÂHEN-ŞÂHI AHMET HAN HAZRETLERİ

İran Şâhi Şehametlü Şâh Hazretleri İngiltere'nin Seros Kruvazörü'yle geçen hafta Batum'da şehrimize muvâsât eylemiş ve tebe'a-i İraniye tarafından haklarında fevkalâde merasim-i İstikbaliye icrâ kalınmıştır. Şâh hazretleri doğruca pederi Mehmet Ali Şâh'ın ikamet eylemekte oldukları köşke azimet ile pederiyle validesini ziyaret eylemiş ve yarım saat kadar mülâkat eylemişlerdir. Şâh hazretleri müteakibe ikametlerine tahsis olunan İspala Nedid Oteli'ne azimet etmiştir. Şâh Hazretleri ikameti için mezkur otelde müzeyyen bir daire-i mahsusa tefrîk edilmiştir. Şâh Hazretleri on beş gün şehrimizde padişâhımızın misafiri olarak kalacaklardır.

(nr.1423, 21 Ağustos 1919, s. 292)

XII. SOSYOLOJĪ

Tarih Tecrübesi:**SOSYALİZM
FRANSA'DA ALMANYA'DA**

Direktuvarın 1848 İnkılâbına Kadar

(Fikr ile servetin mücadelesi. Dinî ve ruhî nazariyeler: İlk nazariye: Babof. Bir isyan. İkinci nazariye: Sen Simon'un muakibleri: Yeni Hristiyanlık mektebesi. Garib bir kanun. Mühim bir isyan: Barikat mücadelesi. Dördüncü nazariye: Kuryarizm. Hukukî nazariyeler: Birinci nazariye: Lübnan Genç Burjyalar: Reis-i Kavanyak'ın bir iddiası)

Bütün bu izahat gösterir ki inkılâb-ı kebir bile ciddi bir sosyalizm tesirinden âzâde kalmıştır.

Gelelim cereyanın ta'kîb etmiş olduğu Ru:

1797 tarihinde müzaike-i maliye son dereceye varmış, hükümet artık iflas eylemişti. Mecliste konu ünsiyon azası ihraz-ı ekseriyet idiyor, kral ve jakuyan tarafdarlarının aleyhinde bulunuyordu.

İşte tam bu esnada "Babof" isminde bir filozof yine ortaya atıldı. Bütün araziyi Cumhuriyete vermek, mülkiyet-i hususiyeyi kaldırmak, varidât-ı araziyi ifrâd-ı beyninde müsavaten taksim etmek, fikirlerini neşre başladı. Ve eski jakubanlarla infilâk ederek bu fikirlerini tervîc ve 1793 Kanun-i Esasiye'sini iade ettirmek üzere taraftarlarıyla birebir mühim bir isyân tertîb etti. Reis-i kârda bulunan direktör bunları tevkif etti. Muhakeme etti. İdama mahkûm etti (1797).

Babof'un hükümet aleyhine tertîb ettiği bu isyan sosyalizmin ilk inkılâb hareketidir. Vasıta-ı neşre efkâr olan "Millet Kürsüsü" ismindeki gazetesıyla temimine çalıştığı meslek bir nev'i "kominizm" demektir. Ve "Bobuvizm" namıyla meşhurdur. Arzuları, temayülâtı bir 'İslahât ve tensikât programı' tarzında tanzîm edilmiş olan ilk sosyalizm mesleği budur.

Babof ölüme mahkûm edildi. Fakat echafaut tesmiye edilen adam makinesi üzerine çıkarılırken o, kendi kendini bir bıçakla öldürüverdi.

Hayatını şöylece muhtasiren arz ettiğimiz Babof'un İhtilâl-i kebir esnasında neşr ve tervîci için çalıştığı ve bulunduğu heyet-i ictimâiye içinde hemen hemen hiçbir ehemmiyet haiz değilken kendini birden bire bir cana kadar yükselten "kominizm" nazariyesi hakkında biraz daha malumât verelim. Bu nazariyenin esas ruhu: Hak-ı temellükün ilga edilerek bütün arazî vardatını ifrad-ı millete seyyanen tevzi' ve taksim edecek olan cumhuriyete i'tâ etmektir. Babof bunu teklif ediyor, insanların böylece müsavî olacağını ve iştirâk-ı emval-i husul bulacağını iddia edebiliyordu.

1794'de Robaspor'un idmanından sonra bilâ-perva Münir hitabete çıkarak "Millet Kürsüsü" namındaki gazetesıyla bütün sıhâh-ı beşre haykırdı:

"Cemiyet-i beşeriyenin vazifesi zaifleri acizleri metîn ve kavîlere karşı himaye olmalıdır. Çünkü tabiat kendi lezzetlerinden kendi nimetlerinden istifade hususunda bil-cümle ifrâda musavî bir hak vermiştir. Binanenaleyh cemiyet-i beşeriyenin heyet-i umûmiyesi demek hükümet-i arzın yegâne sahibi olarak teşekkül etmiş say ve ameli umûmî bir vazife addetmeli. Yani hükümete karşı umûmî ve mecbûrî vezâif miyanına idhâl etmeli. Mahsul-u mesaîfi idâre eylemek üzere aynı vatan evlâdlarını birbirine tamamen müsavî

miktar iş ve vazife-i ifâ ile mükellef bir takım sınıflara taksim etmeli, mahsulâtın maddeten taksîmini ise hükkam ve memuruna terk etmeli. Hatta Alem ve Malumat bile herkes için okumaya yazmaya ve hesaba hasr ve tahsis edilmeli, zirâ alemin tahdidini müsavât-ı ictimaiye için yegane te'minât-ı münba'dır. Hülâsa tasarruf-u şahsî denilen şey kat'iyen olamaz. Çünkü dünya kabil-i inkisâm değildir. O tahsisen hiçbir kimsenin değildir. Tamamen herkesindir. Binanenaleyh ona aid olan herşey bilcümle ifrâd-ı beşre aiddir. Sa'y ve amelde iştiraki, umûmî ve mecburî olmalıdır. Ameleye varıncaya kadar herkesi mes'ûd edebilmek için tahsîl, terbiye, kısaca sa'yı-maddeten- faideli bir hale ifrağ etmeli. Hatta irfân-ı beşer bile tahdid edilmeli. Çünkü bu müsavâta manidir."

Babof burada durmadı fikrini daha ziyâde tevsi' etti: "Müsavâta birçok maniler vardır. Alelhusus büyük şehirler bu miyanda zikr olunabilir. Zira o büyük şehirlerde yüzlerce şair, yüzlerce musikîşinas, yüzlerce ressam, yüzlerce aktör, yüzlerce tacir var. Her şeyden önce bunları izâleye çalışmalı" diyordu. Şu fikirlerle Babof Rousseau'nun ulûm, fûnun ve sanayi aleyhinde irâd etmiş olduğu o meşhur nutkunu tamamen kabul etmiş demek oluyor.

Babof'un varisi "Bonaroni" isminde mütefekkindir. Bunun esas maksadı radikalizmdir. Yani irâd üzerinden servetle mütenâsib vergi tahsîlidir. Fakat Bonaroni kasâvi-i servetin kanun-u tedrice-i tab'en birçok merhaleler kat' ettikten sonra husul bulacağına kânidir ki Babof ile Bonaroni arasındaki yegane farkı bundan ibarettir.

O zamanlar Fransa'da aileler arasında "İttihâd ve Müsavât Muhibbleri Cemiyeti" namında bir Sosyalizm fikirlerinin va'z-ı mürevvici olan "Paris İhtilalleri" ve "Demir Ağız" namındaki iki mühim gazete vardır. Biraz da bu gazetelerin münderecatından bahs edelim:

Azım servet sahipleri ber-devam oldukça müsavâtsizlik ahâli arasında mevcûd kalacaktır. Her güneşin tuluûndan gurûbuna kadar en aşığı 10-12 saat alel-devam çalışan, didinen amelenin, çiftçilerin, işçilerin çalışma saatleri sıhhî esaslara istinâden tertîb edilmedikçe saadet-i hakikiye hayalden ibâret kalacaktır.

Amelenin hukuk-ı tasarrufiyesini düşünmeyen herhangi bir hükümetin dâhilî ve irarî işleri yoluna girip güzel güzel cereyan edemez. Fikrî ahâlfîyi hak-ı tasarruftan müstefit etmek de esasen zenginlerin de menfaatleri var.

Müteğâlipler bir lokma ekmekle zavallı esir ahâlinin ağızlarını kilitleyemez. Çünkü bu onların hakk-ı servetidir. Halbuki hak hiçbir zaman sadaka olarak verilmez.

Bir taraftan hürriyet için, meşrutiyet için varını, yoğunu, kanını, canını fedâ eden beylerce vatandaşlarımız hayatlarını zarûriyet, sefâlet içinde sürüklüyorlar.

Bir taraftan vatan için zerre kadar zahmet ve fedakârlık etmek zenginlerimiz ipekli kumaşlarla müzeyyen keşânelerde sefâhat içinde ömür sürüyorlar.

"Söyleyin adalet bu mu? Müsavât bu mu?" İşte şu satırlar "Paris İhtilalleri" nam-ı gazetenin ta'amûm ve teşrîne çalıştığı fikrlerin hülâsasıdır.

Bütün bu îzahât gösteriyor ki:

Birinci imparatorluk sosyalizmin intişâr ve ta'ammümüne bir dereceye kadar mani' olmuş. Fakat ilk atılan tahamüller bu duvri ta'kîb eden fasıla-i saltanat esnasında yani inkılâb-ı kebir yavaş yavaş kök salmış filizlemiş, fakat bu devir ciddi bir sosyalizm tesirinden vâreste kalmış. Ve Babof'un dost cüretinde; evvelce filizlenen bu fidan yapraklanıvermiş.

İşte bu zamanlarda fikirler, alelhusus hisler 18. asrın "Ferdiyet" kanununa karşı galeyan etmiş; cem-i beşeriye arasında sosyalizm nazariyelerini efrâdın kabulü için müsaid sebepler, müsaid hadiseler tekevün etmiş; halk adeta eline Diyojen Feneri almış; o fikirleri, o nazariyeleri bucak bucak aramaya başlamış. (*) İşte bu sıralarda idi ki nihayet "Sen Simon" ortaya atıldı. Bu ihtiyacı bir dereceye kadar tatmin etti.

Yahya SAİM

(nr.1379, 7 Şubat 1918, s. 10-11)

SOSYALİZM FRANSA'DA ALMANYA'DA

-2-

1760 tarihinde tevellüd eden Sen Simon zengin bir asilzâde idi ki servetini kaybetmesi üzerine husûsî bir takım efkâr ve nazariyât dermiyan ve neşriyâta koyuldu. Diyordu ki:

İnkılâb-ı kebîr menfî bir eserden başka efrâda hiçbir faide te'min edemedi. Bilakis mevcut olanları tahrîb etti. Binanenaleyh teşkilât-ı ictimâiye tekrar ve yeniden vücuda getirilmek kat'iyen elzendir. Çünkü serbesti ne bir hedef, ne de bir gâyedir. İştirâk etmek ve cemiyet teşkil eylemek hür ve serbest kalmak için değildir. Eğer böyle olsaydı münferid yaşamak daha ziyâde tercih olunurdu.

Cemiyet-i beşeriyenin hedef ve gâyesine kalınca bu: "Hayata nâfi' olan eşyanın "istihsâli" nden ibarettir. Binanenaleyh herkes kendini bir işçi kumpanyasında çalışıyor add eylemeli ve herkesin sa'y ve amelini hüsn-i idâre hususu cemiyete, heyeti ictimâiyeeye aid olmalı. Bunları yapabilmek için de bir parlamento teşkil etmeli.

Bu parlamento üç kamaradan mürekkebe olacak:

- 1- Teşebbüs edilen işleri bulup teklif etmek vazifesiyle mükellef (ihtiraat kamarası) ki sanatkârlardan, mühendislerden mürekkebe olacak,
- 2- Birinci kamaranın teklif edeceği işleri tetkik ve müzâkere eyleyecek (Tetkik kamarası) ki âlimlerden, mütefennîlerden mürekkebe olacak,
- 3- Kanuniyet kesb eden mesâî ve amelî mevkî tatbîke vaz' edecek (icraat kamarası) ki sanatkârların en zenginlerinden müntehâb ve mürekkebe olacak.

Sen Simon hayatının sonlarına doğru fikrini, mesleğini, din vadisine tevcih eder. Bu suretle vefatından sonra te'sis edecek olan (Yeni Hristiyanlık) mektebinin esas hatlarını da -ulu pek mühim ve ancak mahsus bir surette olsa bile yine- vaz' eyler. Filozofun bu fikirlerini telhîs edelim:

Hristiyanlık maddî menfaatleri te'min edecek derecede kâfi bir mevki ihzâr etmez. Binanenaleyh ıslah ve tahvîl edelim. Âdeta "sanat dini" haline ifrağ edilmeli. Bunun için de üç türlü râhib teşkilâtı ihdâs edilmeli:

- 1- İdâre-i umûmiyeye memur râhib,
- 2- İlim veya i'tikadâta memur râhib,
- 3- San'at veya âyin-i diniye memur râhibler.

Bir de bu din maddi bir din olduğu için i'tikadiyyâtı bütün faideli mâ'lumâtta ibarettir.

Sen Simon'un fikrince: cemiyet-i beşeriyenin istihsâlâtta bulunması, servet temin etmesi, şu yukarıdaki üç nev' rahiblerin nüfuz ve idaresi altında vuku bulacak. Yine cemiyet-i beşeriyenin maddi vesâiti te'mîn için veraset lağv edilecek. Böylece tasarrufanda bulunan elinden mülklerin çekip almaya hacet kalmayacak.

Sen Simon "Krala hitaben mektuplar" ser levhası altında bakınız ne diyor: (Haşmet-meâb bütün bu fikirler, Hristiyanlık esaslarının bir neticesidir ki kilise tarafından tahrîf edildi. Teğyîr edildi. Hükümetin idare işlerini -şimdiki- bu müteassib ve menfaatperest

papazların, bu müteğalib ve menfaatperest cengaverlerin elinden çekip almalı ve amellere tevdi' etmelidir.)

Bu büyük filozofun fikirleri ve nazariyeleri pek mütenevvidir. Hatta bazıları da birbirine yan bakar. Bu fikirleri, bu nazariyeleri o kadar muhtelif ve o kadar müteferrik eserlerde olduğu halde, hulâsa emellerini sadece "Herkesi liyâkat ve iktidârı kadar, her liyâkat ve iktidâra da fa'l ve eri kadar verilmeli" cümlesiyle ifade etmek mümkündür.

İşte Sen Simon'un hayatında bu fikriyenin tahakuku için çalışmış, aradığı usullerde ta'kib ettiği gaye ise yine bu olmuştur.

1820 tarihinde "Sen Simon" okul etti. Fakat Anfanten Bazar, August Belangi, Pierre Lori gibi muakibleri esas hatlarından evvelce bahs ettiğimiz Yeni Hristiyanlık mektebini te'sis eylediler. Mürevvec oldukları fikirlerin neşri için çalışmaya başladılar.

Müsavât-ı mutlaka vâzi olan Sen Simon gibi Sen Simon taraftarları da fikirlerince heyet-i ictimâiye-i hâziranun işsiz olduklarına kanaatnameleri bulunan bir takım emlak sahiplerine nüfuz ve servet gibi menâfi te'min ettiği halde beşeriyetin en faal, insaniyetin en şâyân-ı takdîr, bir uzv-ı mühim-i olan amele ve zanaat erbâbına kâfi miktarda menfaatler te'min ettiğini iddia ve resmen beyan ediyorlardı.

Tali' kader gibi bir takım oyuncu kelimelerin saye-i himayetine iltica eden bazı zavallıların artık uyanması için işsizlerin rehavet ve meskenetine bir hatime vermek fikriyle hakk-ı verasetin ilgasını ve herkesin cemiyet-i beşeriyeye mümkün olduğu kadar müfid olması için tam ve mükemmel bir surette tahsîl etmeğe mecbur tutulmasını tavsiye ediyorlardı.

Bundan başka bir de idare-i hükümetin sanat sahipleriyle ilm ve marifet sahipleri eline geçmesini istiyorlar. Sa'y ve amelî tensîk ve tanzîmini bunların vasıta olmasını temennî ediyorlardı.

İşte sosyalist namını alan bu zevâtın fikirleri ne siyâsî bir inkılâb vücuda getirmek ne de siyâsî bir fırka teşkîl etmekte. Yalnız heyet-i ictimâiye hâzıra-yı* ıslah etmekte. Bu yeni fikirler ve bu yeni nazariyeler 1830 tarihlerinde ebediyen iyi şuyû' bulmaya başlamıştır. Sen Simonun vefatından sonra yani yine 1830 tarihlerinde Sen Simonun muakibleri heyet-i ictimâiye-yi ıslah için elzem addettikleri bu fikirlerini bir kat daha neşr ve ta'mime başladılar.

Bunlar hep birlikte Paris'in bir mahallesinde ikâmet ederler. Propaganda yaparlar, kendilerine tarafdâr peyda etmeğe çalışırlardı. Lâkin teşkilindekileri bu cemiyet -yahut fırka- aleyhine ikâme-i dava edildi. Muhakeme pek rezilâne cereyan etti. Hıtâm-ı muhakemede Anfanten ve refikâsı hapse mahkûm oldular. Çünkü bu cemiyet "o zamanın" ahlakî kaidelerine mugayrdı! Ve fırka bundan sonra teşekkül edemeyerek yavaş yavaş dağılıp gitti. (1833) Bu bahs etrafında şâyân-ı dikkat bir şey varsa o da bu fikrlere ve bu nazariyelere hakikaten müstesna denilebilecek bir takım zevâtın meclub oluşudur.

1830 ihtilalinden sonra Fransa'da kral "Luiflib" olmuştu. Ve bu sırada meydanda "meşruiyet" ve "cumhuriyet" adlı iki farklı fırka görülüyordu. Bunların ikisi de hükümete muhalifti. Cumhuriyet fırkasını, fırkanın ileri gelen azalarından müteşekkil bir cemiyet-i hafife idare ediyor. Ettiği için kıyâmlar, isyanlar birbirini ta'kib ediyordu.

Hükümet kendisine muhalif olan bu gibi cemiyetleri dağıtmak istiyor ve dağıtıyordu, fakat âzâları tekrar bir araya toplanıyorlar ve başka bir nam altına bir cemiyet teşkîl ediyorlardı.

1824 senesi idi. Hükümet her türlü muhalefetlere artık netice vermek istedi. Ve ruhsatsız hiçbir cemiyet teşkiline müsaade edilmesi hakkında bir kanun tertip ve tanzim etti. Bu kanun pek tabidir ki her tarafta hoşnutsuzluktan başka bir şey tevliid etmemişti. (1830) İhtilalinin tevliid ettiği buhran ise Lyon fabrikaları amelesinin icraatını tenkisa sebep olmuştu. Ve amele fabrika sahipleriyle uzlaşamayarak üstünde "Ya çalışıp yaşayacağız ya çarpışıp öleceğiz" ibaresi yazılı bir siyah yaprağı açmış oldukları halde Lyon nehrine geldi, zapt ettiler. Ve şehir on gün amelenin elinde kaldı. Vakıya şu ilk isyan her türlü siyâsî maksatlardan ârî bir kıyamdır. Fakat ameleye infilâkın taraftarları da bunlara elebaşlık ettiler. Bu suretle bir amele "Muavenet-i Mütakabile" cemiyeti teşkil ediverdi ki bu bir takım mütevâli kıyamla sebep oldu. 1834' de Lyon ipek fabrikaları amelesi tatil işgal etmişti. Zabıta bunların reislerini tevkif eder etmez yine bir kıyam ve kavga geldi. Amele dört gün mütemadiyen askerle mücadele ettiler. Hükümet esasen muhalif olan Paris'teki cumhuriyet taraftarlarının muhalefeti ise son tertip olunan kanun ile bir kat daha ziyâdeleşmişti. İşte şu Lyon amelesi kıyamı Paris'e aks eder etmez ahalide umûmî bir teheyüç hâsıl oldu. Sokaklarda barikatlar inşâ edildi. Fakat zabıta "Hukuk-ı Beşer" cemiyet-ı hafiyesinin ileri gelen azasından tam yüz elli kişiyi tevkîf ediverdi. Cumhuriyet taraftarları böylece reislerinden mahrum kaldılar. Ertesi güne 40. 000 askerin hücumuna dûcâr olunca birçokları teslime mecbur kaldı, birçokları da telef olarak dağıldı. Bundan sonra hükümet boş durmadı. Cumhuriyet taraftarı olan ameleyi tevkîf ederek bir sene müddetle habs eyledi. İşte bu hapis keyfiyeti şimdi mevzu bahis edeceğimiz netâyice, sosyalizmin tevsi' ve intişârı hususunda bir takım mesud netâyice sebep oldu.

Yani habs edilen amele hapishanede yine kendileri gibi mahbus bulunan "Babuvist"lerden biri sayesinde henüz yeni yeni intişâra başlayan bu nazariyeyi öğrendiler. Ve kabul ettiler. "Komunist" namı işte bu yeni fikrîn mürevviclerine verildi.

Bundan başka avukat "Le Dörolen" namındaki bir mebus ve refİKası ârâyı umûmiye usulünün kabul ve vazi'ni taleb etmeye başladılar. İşte bu suretle bu yeni nazariyeler Paris amelesinin nazarlarından uzak kalmıyor ve onlar pek de o kadar iyice kavrayamadıkları bu fikrleri tervic ederek amelenin ıslah-ı ahvalı ve milli dar-üs-sana'alar te'sis ve teşkîli lüzumundan bahs etmeğe başlıyorlardı.

Yahya SAİM

(nr.1380, 14 Şubat 1918, s. 19-22)

XIII. TARİH

BAKÜ ŞEHİRİ – AZERBAJCAN'IN MERKEZİ

Ceraid-i yevmiyede bu son zamanlarda Bakü şehrinden hayli müddetten beri pek ehemmiyetli bir suretle bahsedilmekte olduğu m'alumdur.

Almanya ile Rus "bolşeviği" hükümeti arasında akit edilmiş olan m'âhidât manzume Azerbaycan hükümetini ve bilhassa bu hükümetin merkez-i tabi'iyesi olan Bakü şehri için yeni bir vaziyet ihdaine m'atuf görülüyordu.

Sadrâzam Paşa'nın bu işleri tasviye için Berlin'e seyahat olduğu da yevm-i gazetelerde uzun uzun yazıyor.

Diğer cihetten İran ve Bahr-ı Hazar tarihiyle Bakü'nün işgal ve İngilizlerin deniz tarihiyle ric'at ve firara mecbur edildiği haberi İstanbul'a geldi ve büyük bir memnuniyetle karşılandı.

Bilahare alınan tafsilâta göre Bakü' de bulunan İngiliz kuvvetleri 30. 000 reddesinde imiş. Otuz altı saat muharebe devam etmiş, muhasırlar İngiliz kuvvetlerini pek şiddetli top ateşi altına almıştır. Muharebe şehrin sokaklarına kadar sirayet etmiştir.

Bakü Bahr-ı Hazar sahilinde pek mühim bir beldedir. Civarındaki petrol kuyuları küre-i arz üzerindeki petrol menb'alarının en mühimlerindenidir. Ticareti pek vas'idir. Bahr-ı Hazar tarihiyle İran ve Türkistan ile münasebeti vardır. Şimendüferle Batum'a ve böylece bahr-ı siyahada merbuttur.

"Yeni gün" Bakü hakkında şu malumatı neşr ediyor: Bakü şehri takriben iki yüz sene ilkdan Halmak merkezi iken Rusya devletinin nazar-ı hürs ve tem'ini celb etmiş idi. Deli Petro'nun orduları derbende kadar geldikten sonra (1702-1703) Bakü hanından şehrin kendisine teslim edilmesini talep eylemiş ise de cevab-ı reddeden başka bir şey alamamış idi.

19. asrın ibtidâlarına doğru (1804-1806) Ruslar Kafkasya'ya hülûl için bir def'a daha teşebbüse kıyam ettiler. Bu sefer Ruslar[Sayfa 121]Gence, Kuba, Şamahı, Teski ve Karabağ hanlıklarını iade-i gasplarına geçirdikleri gibi Erivan hanlığını da müteadid defalar muhasara etmişler ve İran şehzadesi 'Abbas Mirza ile uzun müddet vuruşmuşlardır.

Aslen Gürcü olan Rus cezalı Çici Yonof, (1806) senesinde Bakü hanı Hasan el Hala'ya teslim olması için haber göndermiş ise de aldığı red cevabı üzerine şu sözleri söylemiştir:

"Ya Bakü'yü alacağım yahud onun uğrunda öleceğim" cilde-i Kadr'e bakınız ki general henüz hanın askerleri ile harbe girişmeye muvaffak olamadan Bakü hanının yaverlerinden Emir Hamza tarafından katledilmiştir.

Bundan yüz elli dört sene sonra Ruslar tekrar ve bu sefer daha muntazam bir surette Bakü üzerine yürümüşler ve şehri iskât ve zabt eylemişlerdir. (1813) senesinde Ruslar ile İranlılar arasında 'akid olunan Kaston mu'ahidenamesi diğer hanlıklar gibi Bakü hanlığını da Rusya memaliki 'adâdine idhâr eylemiştir.

Bakü şehrinde elyevm pek çok mühim Türkçe İslam âsârı mevcuttur. Şah mescidi han sarayı, kız kalesi ve birkaç mühim medrese bu cümledendir.

DİZİN

- M.Cemil, 4
 Rubâb-ı Şikeste, 27
 [Ahmet Cemal] Nâbedid, 14, 16, 24, 45, 61, 72
 1870 Harbi, 64
 A(yn) Z(el)., 46, 73
 A(yn). Nureddin, 17, 46, 68
 A. Kabaklı, 21
 A. Nadir, 199
 A.History of Turkey, 5
 A.Kabaklı, 34
 A.P. Skoropadsky, 88
 Abaza, 171, 172, 173, 181
 Abbas Hilmi Paşa, 88
 Abbas Mirza, 373
 ABD, 2
 Abdi, 46, 78, 345
 Abdulaziz Han, 282
 Abdulfeyyaz Tevfik, 341
 Abdülhak Hüseyin Bey, 140
 Abdülhamit Han-ı Sâni, 189, 191
 Abdullah Cevdet, 211
 Abdullah Hüseyin Bey, 88
 Abdullah Paşa, 109
 Abdullah Zühtü, 21
 Abdülmecid Efendi, 351
 Abdülmecid Han-ı Sâni, 88, 351
 Abdurrahman Efendi, 117
 Abdurrahman Şeref, 275
 Abdurrahman Paşa, 200
 Abdurrahman Şeref, 15, 29, 45, 69, 81, 88, 252, 353, 355
 Abdül Feyyaz Tevfik, 15, 28, 45, 67, 82
 Abdülaziz Han, 354
 Abdülhak Hamid, 14, 15, 21, 26, 27, 31, 45, 65, 66, 73, 76, 140, 141, 144, 213, 227, 233, 237
 Abdülhak Hüseyin Bey, 29, 65, 77
 Abdülhamit Han, 184, 191
 Abdülhamit Han-ı Sâni, 184, 191
 Abdülmecid Efendi, 88
 Abdülrahman Şeref, 352
 Abo Şehri, 101
 Abok Ahmet Paşa, 120
 Acem, 206, 212, 239, 241, 255, 340
 Adalet Bakanlığı, 21
 Adam Sarrafi, 22
 Adil Bey, 130, 139
 Adliye Nazırı Mustafa Nuri Bey, 88
 Adolf Frederic, 88
 Adolf Yukka, 95
 Adriyatik Denizi, 88, 184, 357
 Afrika, 1, 54, 81, 88, 184, 185, 187, 189, 190, 191, 193, 194, 199, 262, 335, 348, 357
 Agamemnon, 8
 Agust Babal, 63
 Ağa Yokuşu, 198
 Ağaoğlu Ahmet Bey, 194
 Ağustos Böceği, 210
 Ahmet Cevdet Bey, 29, 55, 77, 137, 138
 Ahmet Es-Sunûsi, 88, 185, 190, 192
 Ahmet Hikmet, 199
 Ahmet Hilmi Bey, 186, 187
 Ahmet Hilmi Beyefendi, 185
 Ahmet İhsan, 13, 14, 16, 28, 31, 35, 36, 38, 41, 42, 45, 46, 66, 67, 71, 72, 73, 80, 81, 88, 199, 200, 219, 328, 331, 332
 Ahmet Nesimi Bey, 126
 Ahmet Refik Bey, 137
 Ahmet Rıza Bey, 88, 93, 262
 Ahmet Saib, 11, 39, 46, 71, 83
 Ahmet Şerif El-Sunusi, 55, 73, 360
 Ahmet Şükrü Esmer, 6
 Ahmet-i Sâlis, 356

- Aisne, 89, 104, 127
 Aka Kasabası, 89
 Akçağ Yay, 26
 Akdeniz, 2, 5, 6
 Aksaray, 198, 259, 260, 286
 Akşam, 45, 54, 62, 67, 76, 361
 Aland, 114
 Alay Emri, 23
 Albâni, 150
 Albert Samen, 235
 Albert Samu, 235
 Aleksandr Sevriyuk, 128
 Alem, 47, 117, 120, 186, 199, 203, 209,
 210, 246, 335, 366
 Alem Dağı, 117, 120, 199
 Alexandr Meydanı, 125
 Alexandra P.Skoropadsky, 89
 Alexis Nikolayoviç, 89
 Alfonse Dode, 237
 Alfred de Musset, 29, 51, 77, 159
 Alfred de Vinci, 29, 52, 55, 77, 330
 Alfred Dumasse, 89
 Ali, 8, 14, 17, 18, 21, 31, 35, 37, 46, 47,
 54, 66, 71, 73, 74, 77, 78, 82, 83, 84,
 85, 89, 100, 101, 126, 140, 187, 199,
 209, 223, 251, 252, 323, 337, 344, 354,
 361, 363
 Ali Baha, 17, 46, 78, 89
 Ali Cânib, 47, 73, 84, 209
 Ali Ekrem, 14, 17, 18, 31, 46, 47, 54, 73,
 74, 77, 84, 85, 140
 Ali Enver, 17, 46, 71
 Ali Eser, 14, 17, 35, 37, 46, 71, 77, 83
 Ali Haydar Mithat, 89, 251
 Ali Haydar Paşa, 54, 100, 361
 Ali Kemal Beyefendi, 66
 Ali Nâzım, 252
 Ali Paşa, 223, 344
 Ali Said, 199
 Ali Sami, 17, 46, 73
 Ali Türkgeldi, 8
 Alkesanduvapol, 174
 Alkesanduvapol Çevapa, 174
 Allah, 35, 49, 53, 140, 155, 165, 211, 214,
 219, 227, 261, 263, 304, 307, 335, 356
 Alman, 2, 5, 6, 47, 58, 86, 89, 90, 91, 92,
 93, 94, 95, 97, 99, 100, 101, 102, 103,
 104, 105, 106, 107, 109, 113, 114, 115,
 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 125,
 126, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 162,
 175, 206, 235, 248, 273, 294, 298, 302,
 304, 305, 311, 313, 320, 323, 329, 334,
 350
 Almanya, 1, 2, 4, 5, 6, 9, 21, 25, 43, 52,
 55, 59, 62, 63, 64, 81, 82, 83, 90, 91,
 94, 95, 96, 97, 98, 99, 103, 105, 106,
 107, 108, 109, 110, 114, 115, 116, 117,
 119, 121, 123, 124, 125, 130, 131, 132,
 133, 149, 180, 181, 234, 247, 254, 266,
 298, 302, 303, 305, 306, 311, 323, 324,
 325, 326, 329, 330, 335, 351, 373
 Alp, 154
 Alsace-Loren, 2, 326
 Altıncı Mehmet, 53, 81
 Amentiere, 104
 Amerika, 38, 39, 89, 91, 93, 98, 101, 103,
 104, 114, 118, 125, 131, 133, 150, 152,
 179, 264, 272, 303, 304, 311, 319, 332,
 347
 Amici Fevgassero, 235
 Amiral Koltchak, 91
 Amiral Scherr, 91
 Amiral Von Hintze, 91
 Amiral von Holtzendorf, 91
 Amundsen, 116
 Anadolu, 8, 10, 20, 91, 113, 114, 120,
 256, 300
 Anafartalar, 221
 Anastasia, 110
 Andalouse, 160
 Andidjan, 125
 Andre Şenyas, 160
 Anfanten, 369, 370
 Anfanten Bazar, 369
 Angora, 91
 Anhalet Düşesi, 91
 Ankara, 1, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 26
 Anton Ponikowsk, 91
 Antone Arnold, 28, 67, 76
 Apşurun, 171, 174
 Arabistan, 19, 48, 191, 314, 361
 Arap, 27, 206, 212, 233, 239, 243, 340
 Aras, 171
 Arif Beyefendi, 111
 Arkanjelesk, 92
 Arluken, 160
 Armavir, 174
 Arnavut, 92, 340

- Arnavutluk, 92, 94, 107, 319
 Arnold Toynbee, 5
 Arşiduk Jozeph, 92
 Arşidük Karl, 53
 Arşidük Ouzen, 92
 Asırların Efsanesi, 157
 Asiago, 112
 Asya, 5, 171, 175, 184, 216, 225
 Âşiyân, 56, 264
 Aşk Bahçesi, 22
 Aşk Politikası, 22
 Atala, 152
 Atatürk, 9, 10, 11, 23
 Atatürk'ten Düşünceler, 9
 Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve
 Beyannameleri, 10
 Âti, 252
 Atilla, 229, 340
 Atina, 152
 Atlantik Denizi, 92
 Augsburg, 98, 103
 August Belangi, 369
 Averescu, 124
 Avni, 237
 Avrupa, 1, 2, 3, 5, 34, 38, 40, 43, 54, 83,
 91, 93, 98, 123, 138, 171, 172, 173,
 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182,
 184, 190, 191, 200, 211, 230, 234, 272,
 278, 296, 297, 298, 302, 305, 313, 319,
 325, 330, 350, 351
 Avrupa Harbi, 54, 83
 Avusturalya, 92
 Avusturya, 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 29, 43, 53,
 55, 68, 69, 81, 82, 86, 88, 92, 93, 94,
 95, 96, 97, 98, 100, 101, 106, 107, 110,
 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119,
 120, 121, 122, 123, 124, 127, 129, 130,
 132, 133, 180, 181, 184, 254, 261, 302,
 303, 305, 311, 313, 325, 350
 Avusturya ve Macaristan, 1, 2, 15, 55, 53,
 82, 93, 325
 Ayasofya, 20, 50, 71, 128, 131, 359
 Ayastafanos, 16, 63, 76
 Ayastafanos Muahadesinden Berlin'e
 Doğru, 16
 Aydın, 95
 Ayfjeni, 111
 Aykatirinodar, 174
 Ayr, 189
 Ayten, 22
 Ayvansaray, 286
 Ayyettin Nuri Efendi, 179
 Azerbaycan, 93, 373
 Azimzâde Sadık-ül Müeyyid Bey, 184,
 191
 Aziz Bey, 181
 Aziz Neriman, 14, 17, 35, 46, 72, 73
 Aziz Zihan, 14, 17, 35, 47, 72
 Azmi, 91, 110, 325
 Azmi Bey, 110
 Azmi Beyefendi, 91
 Ba'îg, 193
 Baba Tahir, 196, 197
 Bab-el-Siad Karakolu, 127
 Bab-ı'âli, 225
 Babıali, 21, 108, 196, 261, 262, 263
 Babof, 62, 365, 366, 367
 Baden, 93
 Badgeran, 111
 Bafen Denizi, 150
 Bağdat, 6, 359
 Bahçesaray, 115
 Bahr-ı Sefid, 108, 150, 184, 257, 328, 357
 Bahr-ı Siyah, 172
 Bahr-i Ahmer, 200
 Bahriye, 193
 Baker, 103
 Bakî, 27, 211, 216, 233, 237
 Bakü, 43, 55, 83, 93, 174, 373
 Bakü Şehri, 43, 55, 83
 Balbek Harabeleri, 286
 Balfura, 298
 Balkan Harpleri, 4, 250
 Balkanlar, 1, 2, 5, 313
 Baltık, 93, 115, 124
 Baltimur, 150
 Balzac, 241
 Bapaume Kasabası, 93
 Bapavme, 105
 Barbaros Tepesi, 93
 Baron Burian, 93
 Baron Buysturug, 94
 Baron Shtayenheil, 94
 Baron von Bruck, 94
 Baron von Kuhlmann, 94
 Baron von Radowitz, 95
 Baron von Varenbulen, 95
 Basra, 2, 237, 326

- Basra Körfezi, 2
 Batı Anadolu, 10
 Batum Limanı, 94
 Baviere, 94, 96, 123
 Bavira Prensi Le Oftielid, 96
 Baviralli Max Muller, 94
 Bayezid, 94, 130
 Bayron, 51, 159, 162, 163, 235, 237
 Beatris, 155
 Bebek Koyu, 278
 Bedayet Harbı, 118
 Bedri, 159, 325
 Beethoven, 119
 Bekiriye Cami-i Şerifi Meydanı, 127
 Belçika, 2, 102, 117, 133, 302
 Benares Şehri, 94
 Beowenhardt, 90
 Berat Kasabası, 94
 Bergama Hadisesi, 94
 Berlin, 6, 16, 23, 53, 60, 87, 94, 95, 99,
 101, 109, 110, 117, 120, 124, 130, 131,
 133, 181, 330, 373
 Bernar Derson, 167
 Besim Ömer Paşa, 169
 Beşiktaş, 21, 259, 261
 Beşinci Mehmet, 53, 81
 Bethoven, 335
 Beyaz Gölgeler, 19
 Beyaz Hassa, 95, 102, 107, 114
 Beyazid, 115, 259, 260
 Beyazid Meydanı, 358
 Beyne'l-milel Bahriye Komisyonu, 95
 Beyn-el-milel Sâlib-i Ahmer Heyeti, 86,
 97
 Beyoğlu, 101, 199, 256, 308
 Beyrut, 17
 Binbaşı Garpendenburg, 95
 Binbaşı Mehmed Sâlih Bey, 193
 Bingazi, 88, 121, 184, 185, 187, 189, 190,
 192, 194, 250
 Bir Çatı Altında, 22
 Bir Devletin Yeniden Doğuşu, 5
 Bir Kış Gecesi, 23
 Birinci Dünya Savaşı, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 23,
 28, 43, 52, 55, 81, 82
 Birinci Ferdinand, 55, 82
 Birinci Wilhelm, 63
 Bizans, 22, 46, 308, 340
 Bizans Akşamları, 22
 Bluecher Yıldızı, 126
 Bodeke, 120
 Boğaziçi, 122
 Boğazlar, 4, 42, 52
 Boğazlar Meselesi, 59
 Bolşevik, 96, 182, 305
 Bolşevizm, 182
 Bolu, 129
 Bombay, 96, 141
 Bonaroni, 366
 Bonn, 96
 Borbun Koleji, 159
 Bordy, 96
 Borna, 189
 Borus, 55, 82
 Bostan İskelesi, 122, 356
 Boudler, 30, 203, 243
 Bourget, 241
 Bourse Meydanı, 96
 Bozkurt, 341
 Brest Litovask, 92, 96, 106, 326
 Brezilya, 2, 63, 133
 Bristol, 91
 Britanya, 148, 156, 311
 Bruxciles, 101
 Buda, 248
 Budapeşte, 53, 81, 96, 97, 132
 Buhran, 19
 Bula, 97
 Bulgar, 106, 123, 127, 132, 209, 296, 297,
 298, 313, 340, 350
 Bulgaristan, 1, 4, 9, 43, 55, 59, 81, 82, 96,
 99, 106, 113, 120, 179, 296, 298, 313,
 325, 350
 Burdur, 20
 Burg la Ren, 166
 Burhan Cahid, 14, 18, 22, 23, 35, 37, 38,
 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 57, 58, 59,
 60, 68, 69, 70, 72, 73, 77, 78, 79, 80,
 271, 272, 274, 275, 276, 278, 281, 283,
 285, 287, 288, 290, 292, 293, 295, 297,
 299, 301, 302, 304, 306, 308, 310, 312,
 314, 316, 318, 320, 322, 324
 Burian, 93, 97
 Burje Gölü, 154
 Bursa, 97, 128, 200, 211, 351
 Bükreş, 124, 130
 Büyük Ada, 278
 Büyükdere, 97, 111

- Ca'bub, 190
 Cabub, 187, 190, 191
 Cahid, 18, 40, 44, 47, 76, 199, 200
 Cambrai, 97
 Carl, 29, 52, 53, 69, 92, 97, 106, 110, 111
 Carl Nerger, 97
 Carl Ziese, 29, 52, 69
 Carl Ziese Elbing, 97
 Carnegie, 97
 Cattora Şehri, 97
 Cavid, 110, 199
 Cavid Bey, 110
 Cavit Bey, 5
 Cebel, 171
 Cebel-el-tur, 116
 Cebelitarık, 43, 54, 83
 Cebrail, 213
 Celal Bey, 16
 Celâl Nuri, 214, 252
 Celal Sahir, 18, 19, 47, 49, 199
 Celaleddin Arif Bey, 121
 Cemaat-i İslamiye Mektebi, 97
 Cemal Paşa, 109, 125, 129, 325
 Cemelena, 95
 Cemil Bey, 255
 Cemil Paşa, 327
 Cenab, 14, 18, 25, 30, 31, 37, 47, 57, 70,
 71, 73, 74, 77, 124, 199, 200, 203, 206,
 211, 223, 224, 225, 226, 227, 236, 237
 Cenevre, 86, 97
 Cengiz, 62, 75, 229, 340
 Cephe Gerisi, 23
 Ceride-i Havadis, 21
 Cerrahpaşa, 259
 Cerrahpaşa Dağı, 259
 Cevad Hakkı, 18, 27, 48, 66, 76
 Cezair, 185, 187
 Cezal Cekof, 350
 Cezar Ahmet Paşa Camii, 89
 Cezayir, 189, 191
 Cezmi, 5, 6, 7, 223, 225
 Cezmi Eraslan, 5, 6, 7
 Charles Köprüsü, 98
 Chateaubiriland, 29, 51, 77, 148, 149,
 150, 151, 152, 156, 158
 Chemin-de-Dames, 93, 103
 Chirvan, 125
 Christian Wagnet, 119
 Cihan Harbi, 6, 13, 24, 39, 43, 52, 56, 59,
 60, 68, 82, 98, 280
 Cilik, 175
 Cisim Otel, 112
 Cityhole, 98
 Cologne, 98
 Compiègne Şatosu, 105
 Cotroceni, 125
 Craanne, 98
 Crafet von Dolmensinger, 94
 Crilenco, 96
 Çam Limanı, 278
 Çamaltı, 103
 Çamlıca, 223
 Çanakkale, 5, 7, 10, 65, 98, 118, 221, 231,
 250, 270, 313, 314, 315, 321
 Çanakkale Boğazı, 10, 98
 Çanakkale Cephesi, 7
 Çariçe Alexandraf, 98
 Çatalca Mütareke-i Müzâkerâtı, 60
 Çaymadi Kampo, 112
 Çekoslovakya, 98
 Çelebi Efendi, 354, 356
 Çerkez, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 340
 Çerkezistan, 175, 176, 177, 178, 179, 180
 Çerkistan, 171
 Çernavoda Köprüsü, 98
 Çırağan Sarayı, 351
 Çici Yonof, 373
 Çiçekler Arasında, 16
 Çin, 108, 169, 296, 323
 Çita İstasyonu, 89
 Çorlulu Topal Refi, 65
 Çoşkun Gönül, 22
 Çöl Güneşi, 17
 Dağıstan, 175, 176, 178
 Dahiliye, 26, 66, 82, 98, 99, 111, 119,
 193, 308
 Damad Mehmet Şerif Paşa, 98
 Danet, 155
 Danimarka, 110
 Danonçıyo, 235
 Dante, 235
 Danube, 117
 Danzig, 97
 Darülelhan, 255
 Dâr-ül-bedâyi, 84
 Darülelhan, 54, 64, 80

- Darülfünûn, 16, 22, 44, 46, 53, 68, 99,
 179, 264
 Darwin, 50, 335
 Decaville Hattı, 103
 Defne, 191
 Defter-i Hâkani Nazırı, 15
 Dekerle, 117
 Deli Petro, 373
 Demir Ağız, 366
 Demola, 261
 Derne, 187
 Deryâne, 190
 Devlet Demir Yolları Mecmuası, 22
 Devlet Efendi, 199
 Dimitri Rizoff, 99
 Direktuvar, 62, 82
 Divanyolu, 36, 289
 Diyojen, 211, 367
 Dnaton, 261
 Dobruca, 59, 296, 297, 298, 306
 Dobruca-Meriç, 59, 306
 Dode, 234, 239, 241, 242, 243
 Doğu Trakya, 1
 Doktor Ahmet Asım Hava, 56
 Doktor Albert Agai, 99
 Doktor Alexandre Salkin, 99
 Doktor Baha Şakir, 325
 Doktor Camil Paşa, 129
 Doktor Daniel Brody, 99
 Doktor Emin Paşa, 17
 Doktor Esad Paşa, 99
 Doktor Fleishhaver, 99
 Doktor Fredic Leiter, 99
 Doktor Fun Şavaiçre, 63
 Doktor Goens, 99
 Doktor Heizih Friedjung, 99
 Doktor Hellfrich, 99
 Doktor Hybolet, 99
 Doktor Julius Germanos, 99
 Doktor Julius Germanus, 23, 29, 60, 69
 Doktor Kaempf, 99
 Doktor Kont Podevilis, 96
 Doktor Leopold Mandl, 99
 Doktor Luduyg Poryeç, 99
 Doktor Max Henksel, 99
 Doktor Nuri Bekir, 19, 37, 48, 49, 70, 71
 Doktor Radoslavoff, 99
 Doktor Rıza Tevfik, 57, 64, 71, 212, 214
 Doktor Richard Weiskirchner, 132
 Doktor Salahaddin Bey, 121
 Doktor Schavlis, 95
 Doktor Solf, 99
 Doktor Vital Brazil, 133
 Doktor Weince, 121
 Dolmabahçe, 356, 359
 Dolomites, 113
 Domalı, 49, 74
 Don Juan, 162, 163
 Donizetti Paşa, 99
 Donpae, 160, 161
 Dorpat, 100
 Dovai Kasabası, 104
 Dove, 100, 123
 Döpetti Tuvar, 131
 Döron Deron, 64
 Dublin, 98
 Due, 100
 Dum Dum Sokağı, 86
 Dunaburg, 125
 Dügün Gecesi, 23
 Dük Dolaertssin, 162
 Dünkülerin Romanı, 23
 Dyana Hamamı, 60, 71
 E. Haki, 74
 Eba Eyüb Ensari, 357
 Eba Eyyüb El- Ensâri, 360
 Ebû Bekr Es-Sıddık, 353
 Ebu'l Ziya, 140
 Ebumüslim, 16
 Edebiyat-ı Cedide, 19, 20, 26, 34, 51, 145
 Edirne, 1, 108, 115, 296, 351, 357, 358
 Edoward, 100
 Ekanrinoburg, 126
 Ekrem, 27, 140, 145, 196, 197, 198, 199,
 214, 233, 237, 359
 El-Abdiye, 191
 El-Arküb, 191
 El-Azyât, 191
 El-Hamâme, 190
 El-Hamye, 190
 El-Hatabi, 186
 El-Haviz, 191
 El-Hırze, 191
 El-İdrisi, 186
 Elisabeth Köprüsü, 97
 Elizevata Feolorowa, 100
 El-Kasrîn, 191
 El-Kasûr, 191

- El-Merc, 191
 El-Merhis, 191
 El-zaviyet-ül Beyza, 191
 Em Rekebe, 191
 Emil Fake, 347
 Emile Zola, 234, 237
 Emin Haki, 19, 49, 74
 Eminönü, 262
 Emir Faruk Efendi, 129
 Emir Hamza, 373
 Emir Hüseyin, 184
 Em-Şahneb-Tilmûn, 191
 Enderun, 216, 356
 Engene, 106
 Enver Paşa, 5, 92, 126
 Enver Ziya Karal, 4, 8, 9
 Epopee, 148, 157
 Erenköy, 16, 278
 Ergenekon, 216
 Erilma, 132
 Erzurum, 34, 100, 130, 134
 Esad Paşa, 127
 Eski Saray İskelesi, 66, 327
 Eskiler Alayı, 16
 Eşber, 223
 Eurdet, 100
 Eurfort, 106
 Evkaf Nazırı, 15
 Evrak-ı Perişân, 229, 211, 223
 Evü Holand, 18, 47
 Eytam Meclisi, 22
 Eyüb Sultan, 101
 Eyüp Bostan İskelesi, 356
 Eyüp Sultan, 109, 122, 128, 351
 Eyyüb- El-Ensari, 354
 Eyyüp Sultan, 358
 F(e)., 49, 78
 Fahir H. Armoğlu, 1
 Fahir H. Armoğlu, 6
 Fahreddin Rıza, 263
 Faik Ali, 101, 149, 199, 215, 239
 Faik Bey, 255
 Faize Hanım, 255
 Farfara, 193
 Faruk Nafiz, 14, 18, 20, 31
 Faruk Nafiz, 18, 25, 30, 48, 49, 74, 77,
 206
 Fas, 103, 186, 187, 189
 Fatih, 43, 46, 51, 60, 83, 259, 263, 286,
 358
 Fatih Cam'î, 242
 Fatih Sultan Mehmet, 43, 51
 Fatin Tevfik, 20, 49, 74
 Fatma Hanım, 141, 143
 Fatma Seniye, 223
 Fazıl Ahmet Bey, 84
 Fehrenbach, 101
 Feldmarschall Boroviç, 92
 Feldmarschall Bvemerulli, 92
 Feldmarschall Karupatin, 92
 Feldmarschall Kondrad von Hoçendurh,
 92
 Feldmarschall Eichorn, 101
 Feldmarschall Baron Konrad, 111
 Feldmarschall Eichhorn, 101
 Feldmarschall Conrad van Hoezerdarf,
 101
 Feldmarschall French, 101
 Feliks, 92
 Fener, 40, 278
 Ferdinand, 113, 124, 127, 313, 350
 Ferid, 14, 20, 35, 49, 72
 Ferid Söylemezoğlu Süleyman Şefik
 Kemal, 56
 Feridun Bey, 340
 Feridun Necdet, 14, 20, 35, 49, 50, 71, 72,
 73
 Fernan Garağ, 52
 Feshâne Eğri Kapı, 358
 Fethi Beyefendi, 101
 Fevziye Mektebi, 21
 Feysul, 361
 Fikret, 19, 20, 34, 48, 51, 54, 56, 77, 130,
 151, 198, 199, 200, 215, 216, 224, 225,
 226, 262, 264
 Filadelfiya, 150
 Filistin, 7, 101, 106
 Filistin Cephesi, 7
 Finlandiya, 17, 94, 95, 99, 101, 102, 106,
 107, 114, 115, 126, 128
 Finlandiya Heyeti, 95
 Firak-ı Irak, 26
 Firdevs Hanım, 255
 Firdevsî, 27, 233
 Firuz Ağa, 199
 Firûz Ağa, 169
 Flagrat, 175

- Flander, 40, 102, 107, 133, 278
 Flaubert, 42, 241, 243, 283
 Fledmarschall von İhhoren, 115
 Fledmarschall von Eichorn, 102
 Flemenk, 102, 119, 326
 Foça, 102, 103, 257, 258
 Fraich Ravzen Berker, 103
 Franconia, 103
 Françıska –Demçıska, 64, 72
 Fransa, 1, 2, 4, 6, 25, 43, 52, 62, 63, 64, 82, 83, 91, 100, 103, 105, 106, 107, 110, 113, 114, 115, 116, 119, 123, 124, 129, 149, 151, 154, 172, 206, 226, 229, 234, 235, 257, 258, 262, 302, 303, 305, 311, 315, 326, 328, 329, 366, 370
 Fransa Cephe-i Harbi, 52
 Fransa Cephesi, 91
 Fransız, 2, 6, 10, 42, 43, 60, 64, 82, 100, 103, 104, 105, 126, 131, 132, 141, 149, 166, 205, 206, 226, 235, 264, 302, 313, 321, 330, 331
 Fransız İnkılâbı, 2
 Fransuva, 143
 Fransuva Jozefin, 351
 Franşedespri, 10
 Frederic Auguste, 103
 Frederic von Berg, 103
 Frenbach, 123
 Freynold, 103
 Fuad Bey, 114
 Fuad Paşa, 181
 Fusişe Çaytonig, 294
 Fuzulî, 27, 215, 233, 235, 237, 242, 259
 Fürûzân, 84
 Galata, 103, 200, 259, 308
 Galatasaray Lisesi, 15
 Galatasaray Sultanisi, 84
 Gâlib, 27
 Galib Paşa, 52, 68
 Galicya, 127
 Galip Paşa, 43, 103, 250
 Gani Bey, 358
 Garb Cephesi, 89, 104, 107
 Garp Cephesi, 93
 Gaston Döpari, 165
 Gayya, 17
 Gazi Ahmet Muhtar Paşa, 16
 Gazi Mustafa Kemal, 23
 Gazi'nin Dört Süvarisi, 23
 Geistag, 105
 Gemici Chichko, 106
 Gence, 172, 373
 Genel Kurmay Harp Dairesi, 8
 General Alfred von Scheidier, 106
 General Allenby, 106
 General Armandudyaz, 112
 General Arzs, 92
 General Averescu, 124
 General Boroevic, 106
 General Edlerhust von Ettigen, 106
 General Fayolle, 106
 General Foch, 113
 General Fosch, 103
 General Gegof, 106
 General Guillavmat, 106
 General Haffman, 106
 General Hofer, 106
 General Hoffman, 106
 General Ignatiyus, 94
 General Kirchbach, 92
 General Kont Schmettow, 106
 General Krauss, 106
 General Krilenco, 106
 General Liese, 106
 General Linginsen, 106
 General Ludendorf, 101, 117
 General Mannerhelm, 107
 General Patek, 92
 General Persching, 103, 107, 113
 General Peten, 113
 General Plancher Batlın, 107
 General Rever, 92
 General Schuyhenschtil, 92
 General Sieger, 105
 General Sixt Von Arnin, 107
 General Van Konta, 104
 General von Arz, 107
 General von Below, 107
 General von Bolen, 107
 General von Bredav, 90
 General von Eberhardt, 107
 General von Einem, 107
 General von Hutier, 107
 General von Kuzmarek, 107
 General von Linsingen, 107
 General von Morda, 107
 General von Webert, 107
 General Wichura, 104

- General Wingler, 107
 General Wourm, 92
 Genie du Christianisme, 151
 George, 111
 Germany Heykeli, 107
 Gıştav Vadisi, 112
 Giresun, 108
 Gitemir, 108
 Giyom Tell, 341
 Gizli Figanlar, 26
 Glaris, 112
 Goben ve Breslav Zırhlıları, 5
 Goethe, 149, 235
 Goetler, 108
 Gorice, 112
 Gospodin Molinof, 313
 Gotenburg, 52, 69, 94
 Gotten Köprüsü, 96
 Goye, 243
 Gökalp, 18, 84, 209
 Göksu, 101, 256, 278, 328
 Göl, 155, 156, 159
 Gönül Yuvası, 22
 Göteé', 158
 Grandbe, 152
 Graziyella, 153
 Guatemala Şehri, 98
 Gum, 171
 Guraba Hastanesi, 15
 Gurbet Yolcusu, 23
 Guttenberg, 108
 Guy de Mouppasant, 14, 21, 25, 26, 28,
 34, 37, 63, 64, 67, 71, 72
 Gülhane, 113, 118, 273
 Gülistan, 226
 Gümrü, 172
 Gümölcüne, 108, 262
 Gümüşhane, 108
 Gürcistan, 173
 Gürcü, 114, 175, 181, 340, 373
 H. Názım, 199, 243
 H. Z, 29, 52, 73, 77
 Habersburg İmparatorluğu, 325
 Habûn, 191
 Hac Yolunda, 200, 235
 Hacile, 109
 Hafızî, 27, 233
 Hakayık-i Tarihiye ve Siyasiye, 16
 Hakk, 194, 250, 309, 341, 359, 360
 Hakkı Paşa, 29, 45, 53, 60, 69, 108
 Halep, 108, 244
 Haliç, 259, 286, 356
 Halid Ziyâ, 84, 199, 200, 211, 215
 Halife Ömer, 59, 305
 Halil Hamid, 20, 29, 50, 69
 Halim Bey, 226
 Halit Ziya, 237
 Halki Palas, 291
 Ham, 104, 105
 Hamburg, 120
 Hamdullah Bey, 273
 Hamdullah Suphi Bey, 273
 Hamid, 15, 16, 21, 27, 45, 57, 140, 144,
 214, 216, 223, 225, 226, 227, 242
 Hamide, 143
 Hamidiye Kruvazörü, 108
 Hamidizm, 27, 233
 Hamidname, 214
 Hamza, 3, 10, 118
 Hamza Eroğlu, 3, 10
 Hangu Limanı, 101
 Hanri Schetroling, 109
 Hansa, 117
 Harb-i Umumî, Bk. Birinci Dünya Savaşı
 Harbiye Nazır-ı Cedidi, 29, 56, 69, 109
 Hariciye, 21, 90, 91, 93, 94, 96, 97, 103,
 109, 115, 116, 119, 124, 130, 133
 Harp Dönüşü, 22
 Harun Reşid Bilanavle, 18, 20, 50, 70
 Haruna Zırhlısı, 114
 Harzeviski, 116
 Hasan Efendi, 15
 Hasan Kale, 100
 Hasan Tahsin Beyefendi, 109
 Hasan Zeki, 14, 20, 29, 30, 31, 37, 50, 51,
 70, 75, 77, 78, 80, 81, 152, 158, 164,
 204, 248, 335
 Haşım Nahid, 20, 27, 28, 51, 77, 147
 Haşım Sami, 14, 31, 51, 70, 75, 83
 Hatice Hanım, 111
 Hayal İçinde, 241
 Hayal ve Hissiyat, 25, 44, 63
 Hayat, 20, 24, 27, 51, 53, 60, 62, 66, 72,
 74, 75, 76, 140, 145, 160, 196, 233,
 237, 239, 247, 280
 Hayattan Sahifeleri, 283
 Hayfa, 109, 200
 Hazan Rüzgârları, 17

- Hazar, 93, 171, 174, 373
 Hazret-i Abdülkadir Geylani, 191
 Hazret-i Ahmet El Rufai, 191
 Hazret-i Ali, 354
 Hazreti Halid Ebâ Eyüp El-Ensari, 357
 Hazret-i Ömer, 184, 305, 354, 356, 360
 Hazreti Talha, 354
 Heçin, 109, 118
 Heilet, 94
 Heindenburg Kruvazörü, 109
 Helsingfers Şehri, 101
 Helsingfors, 101, 102
 Herkül, 341
 Hertleing, 109
 Hicaz, 187, 189, 191, 361
 Himaye-i Etfal Cemiyeti, 56, 70, 109, 169
 Hind, 109, 189, 317
 Hindenburg, 95, 101
 Hindistan, 2, 6, 43, 54, 81, 94, 96, 109, 190, 191
 Hippolite Taine, 212
 Hizmetçi Buhranı, 22
 Hodeida, 109
 Homa, 109
 Homer, 148
 Honued, 273
 Horan, 110
 Hristiyaniyâtın Dehası, 151
 Hudeybiye, 353
 Hugo, 143, 148, 157, 158, 206, 225, 227, 237, 239, 243
 Hukuk Mektebi, 21
 Hüseyin, 143
 Hüseyin Daniş, 199
 Hüseyin Hilmi, 29, 55, 110, 121
 Hüseyin Hilmi Paşa, 110
 Hüseyin Kâzım, 199
 Hüseyin Rahmi Bey, 42, 58, 282, 283
 Hüseyin Said, 199
 Hüseyiniye, 125
 Hüsnü Himmetoğlu, 10, 11
 Hüsnü Paşa, 223
 Hz. Ömer, 57
 II. Abdülhamid, 15, 16, 29
 II. Meşrutiyet, 19
 Irak, 6, 7, 47, 225, 313
 Irkovtsk, 125
 Islav, 206
 Isonza, 110
 İbnülemin Mahmut Kemal İnal, 16
 İbrahim Alaattin Gövsa, 15, 17, 22, 23
 İbrahim Cehdi, 199
 İbrahim Hakkı Paşa, 15, 23, 29, 43, 45, 53, 60, 68, 69, 110, 124
 İcsonu, 237
 İgotz Mendi Vapuru, 110
 İhtiyat Zabiti, 23
 İkdam, 21, 29, 54, 55, 77, 110, 137, 138, 185, 241, 259
 İkinci Frederic, 110
 İkinci Katerina, 121
 İkinci Nicola, 98, 110
 İkinci Wilhelm, 63, 133
 İkinci Wilhem, 110
 İmam Hasan, 185
 İmam İdris, 184
 İnci Enginün, 18, 19
 İncik, 179
 İnebolu, 111
 İngiliz, 2, 5, 6, 8, 42, 43, 54, 60, 64, 81, 89, 96, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 111, 121, 122, 130, 132, 133, 141, 158, 176, 190, 199, 206, 235, 237, 302, 303, 315, 321, 323, 373
 İngiltere, 2, 4, 5, 6, 54, 56, 82, 90, 111, 114, 121, 148, 151, 303, 324, 332, 363
 İnkermann Manastırı, 131
 İnönü'nün Hatıraları, 6
 İnterepid, 111
 İran, 6, 27, 34, 56, 82, 111, 129, 159, 171, 226, 233, 235, 287, 308, 313, 340, 363, 373
 İran Körfezi, 6
 İran Şâhen Şâhı Ahmet Han, 56
 İrlanda, 98, 101, 103, 118
 İsa, 116
 İskender Fahrettin, 15, 35, 56, 64, 72
 İskenderun, 10
 İslamcılık, 4
 İsmail Canbolat, 54, 98, 254
 İsmail Hakkı, 255
 İsmet İnönü, 6, 9
 İspanya, 160, 161, 162, 258
 İspiç, 112
 İstanbul, 2, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 28, 32, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 66,

- 68, 69, 70, 78, 79, 80, 81, 82, 94, 110, 111, 121, 129, 130, 138, 152, 169, 176, 184, 194, 199, 200, 219, 226, 228, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 261, 262, 263, 273, 274, 275, 276, 278, 286, 288, 294, 300, 307, 308, 309, 313, 315, 317, 321, 323, 327, 328, 340, 350, 353, 354, 358, 359, 361, 362, 373
- İstanbul Postası, 14, 38
- İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, 9
- İstavropol, 174
- İstitok, 174
- İsveç, 86, 114, 116, 119, 126, 128
- İsviçre, 55, 96, 97, 109, 111, 112, 120, 121, 123, 126, 138, 159, 180, 328, 330, 331, 340
- İtalya, 2, 3, 4, 96, 103, 112, 153, 159, 162, 192, 257, 258, 302, 305, 311, 328
- İtalyan, 93, 96, 112, 113, 118, 132, 194, 235, 273
- İtilâf Devletleri, 1,5, 8, 10
- İtisâm, 19
- İttifak Devletleri, 1
- İttihâd ve Müsavât Muhibbleri Cemiyeti, 366
- İttihad ve Terakki, 4, 8, 317, 318, 323, 325, 343
- İzlanda Adası, 113
- İzmir, 8, 23, 113, 118, 257, 258
- İzmir'in Romanı, 23
- İzmit, 128, 219
- İzzet Paşa, 8, 9, 10, 113, 325, 358, 359
- Jan Jack Rousse, 37, 63, 73, 149, 334
- Jan Kaytı Steakewski, 113
- Janderuk Heykeli, 113
- Japonlar, 43, 54, 83, 89, 100, 121, 293
- Japonya, 2, 114, 323
- Jorjefna, 114
- Josef Prudomme, 166
- Joseph Kiss, 114
- Jozeff Donietti Paşa, 29, 54, 69
- July, 154, 155, 159
- July Başodaharet, 154
- Jurj Remun, 192
- Jurjavna, 52, 68
- Jurnal, 50, 129, 330
- Kabâil, 193
- Kâbe, 118
- Kabes, 187
- Kadıköy, 17, 101, 256, 262, 291
- Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, 38, 58
- Kadri, 21
- Kafkas, 5, 7, 55, 70, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 296, 297, 298, 306, 313
- Kafkasya, 16, 43, 109, 114, 171, 174, 176, 179, 180, 181, 373
- Kalamansu, 103
- Kalb-i Şeyda, 22
- Kalviştok, 235
- Kalyari, 257
- Kamil Bey, 181
- Kaminice Podolskide, 131
- Kâmus-u Felsefe, 64
- Kanal Cephesi, 7
- Kant, 334
- Kanun-ı Esâsi, 56, 59, 69, 260, 292, 293, 294, 353
- Kaptan Cristianzen, 89
- Kaptan Heineke, 114
- Kaptan Remy, 114
- Kaptan Shtayz Bavere, 114
- Kaptan Strasser, 114
- Kaptan Wieborg, 130
- Karabağ, 174, 262, 373
- Karadağ, 2, 302
- Karadeniz, 43, 52, 53, 67, 81, 98, 108, 121, 126, 171, 175, 298, 315
- Karadeniz Meselesi, 43, 52, 53, 81
- Karagöz, 22, 114
- Karakurum, 212, 216
- Kardeş Sesi, 19
- Karl Markos, 62
- Karl Marx, 127
- Karlo Forte Limanı, 114
- Kars, 174
- Kastamonu, 250, 251, 331
- Kaston, 373
- Katliyoruska, 174
- Kayı Han, 287
- Kayış Dağı, 114, 256
- Kazan Cami Şerif, 125
- Kazbek, 171
- Kefere, 184
- Kelşaden, 350

- Kemal, 27, 57, 71, 75, 82, 89, 109, 120,
 140, 193, 212, 213, 223, 228, 233, 235,
 329
 Kemal Fevzi, 21, 32, 56, 75
 Kemal Niyazi, 21, 56, 71
 Kembel Tepesi, 105, 115
 Kerbela, 47, 71
 Kerbelâ, 47, 56, 71
 Kerensky, 115
 Kerkük, 88
 Kestav Luban, 266
 Kıbrıs, 6
 Kır Çiçeği, 23
 Kırık Hayatlar, 200
 Kırım, 115, 262, 298
 Kışlak Sarayı, 122
 Kıyame Kilisesi, 116
 Kızıl Hassa, 95, 101, 115, 125
 Kızıl Serap, 22
 Kiew, 101, 102, 115, 132
 Kiplovdisk, 174
 Klasizm, 27, 233
 Koca Bey, 95
 Kolman, 130
 Komşunun Romanı, 22
 Konburg, 149
 Kont Amiral Murer, 115
 Kont Buryane, 130
 Kont Czernin, 115
 Kont Hertling, 95
 Kont Keyserling, 115
 Kont Mirbach, 115
 Kont Odgat Czernin, 115
 Kont Rodrin, 95
 Kont Sterengi, 131
 Kont Tiza, 115
 Kont von Lerhenfield, 95
 Kont von Mirbach, 115
 Kont Zeppelir, 116
 Kontroçeni Şatosu, 116
 Kontze, 91
 Kope, 235
 Kor, 171
 Korne, 243
 Kosova, 52, 103, 125, 250, 351
 Kostalis, 111
 Koufra, 116, 121, 128, 129
 Koufra Zaviye, 116
 Köprülüzâde Fevâid Bey, 65
 Köroğlu, 22
 Köy Hekimi, 22
 Köydeki Dost, 23
 Kral Carl, 53
 Kral Kalic Viladimir, 132
 Kremlin Sarayı, 116
 Krensky, 180, 181
 Krupp Fabrikası, 91, 116
 Kuba, 373
 Kuban, 171, 178, 179
 Kuddessırra Hümalaziz, 191
 Kudüs, 21, 116, 152
 Kudüs Mutasarrıfı, 21
 Kuenluşatu, 104
 Kuhlmann, 90
 Kulaiyş, 172
 Kulay Dudarok, 178
 Kurban Bayramı, 40, 59
 Kurşun Yarası, 23
 Kurtuluş Savaşında İstanbul ve
 Yardımları, 11
 Kûsâ, 191
 Kutaiyş, 174
 Küçük Çekmece, 54, 70
 Küçük Hamdi Efendi, 345
 La Fonten, 210, 226, 331,
 La Harpe, 150
 Lağvat, 187
 Lahey, 97, 115
 Lahiken, 108
 Lamartine, 27, 29, 51, 77, 153, 154, 155,
 156, 157, 158, 159, 206, 233, 235, 237,
 239, 242, 243
 Laon, 116, 130
 Laroşfuko, 63, 78
 Lâterûn, 191
 Latif Beyefendi, 116
 Latin, 149, 158, 206
 Lavra Manastırı, 115
 Laxenburg Şatosu, 94
 Laz, 340
 Le Dörolen, 370
 Le Semeniye, 329
 Lehistan, 91, 106, 113, 116
 Leipzig, 116
 Lemarun Duffu, 161
 Lemni, 117, 118
 Lemni Adası, 117
 Lenin, 117, 122, 125, 180, 182

- LePort, 117
 Levid Care, 317
 Lideman Von Fred Berg, 121
 Lisenko, 128
 Litvanya, 95
 Livadia, 126
 Livanza Nehri, 112
 Liyon, 165
 Lizoburg, 95
 Lloyd George, 8
 Lodanduruf, 95
 Londra, 5, 103, 115, 117, 123
 Lonpus, 158
 Lovis Ramayer, 117
 Lozan, 4, 23, 120, 180
 Lucerne, 117
 Lui Filipi, 261
 Luiflib, 370
 Lusil, 149
 Lübnan, 62, 227, 361, 365
 Lüksemburg, 2
 Lyon, 370
 Lys, 103
 M. Kaya Bilgegil, 34
 M. Kemal, 22, 57, 75
 M. M., 57, 75
 M. Philips Price, 5
 M. Raik, 23, 60, 71
 M. Rauf Bey, 20, 29, 50, 69
 M. S(ad), 23, 29, 60, 69, 71
 M. Asım Mutludoğan, 5
 Ma'lûlîn-i Guzâtâ Cemiyeti, 52, 69
 Mâ'lumât, 196
 Maarif Nazırı, 15, 117, 126
 Mabeyn, 21, 261
 Macar, 33, 43, 53, 68, 81, 92, 95, 96, 97,
 98, 99, 100, 106, 110, 111, 112, 113,
 114, 120, 121, 122, 123, 124, 127, 129,
 130, 132, 133, 273, 340, 350
 Macarisran İmparator ve Kralı Karl ile
 Kraliçe Zita, 29
 Macaristan, 2, 53, 68, 69, 86, 92, 93, 94,
 96, 97, 101, 106, 107, 113, 115, 116,
 117, 118, 122, 123, 131, 254, 311, 325
 Mach, 105
 Maçabelli, 181
 Maçka Dağı, 131
 Madam Danka Swerd, 86
 Madam D'ankarswaerd, 119
 Madam de Stanel, 153
 Madam Döhervey, 86
 Madam Kate Kravss, 87
 Madam Kloffmann, 86
 Madam Krauss, 87, 117
 Madam Montenu, 328
 Madam Panciri, 86
 Madam Paulos, 86
 Madam Rulan, 262
 Madam Sienos Oglav, 86
 Madam Von. Apen, 86
 Mahmud Paşa, 66, 82
 Mahmut Ağa, 65
 Mahmut Han-ı Sâdis, 353, 361
 Mahmut Paşa, 117
 Mahmut Sadık, 21, 22, 44, 57, 68
 Mahmut Vahdettin, 54, 356, 357
 Makber, 117, 140, 213, 223
 Makedonya, 4, 8, 89, 106, 117, 313, 350
 Makes Dubat, 326
 Makes Nurdav, 228, 229
 Mal Köyü, 117
 Malinof, 99, 106, 350
 Maliye, 95, 113, 117, 303
 Malta Geceleri, 26
 Maltas, 230
 Malumat, 196, 366
 Mâlumât, 197, 198
 Mandidiye, 105
 Manş, 114, 149
 Mareşal Fosch, 113
 Mareşal Fuat Paşa, 117
 Mareşal Heich, 113
 Mareşal Heindenburg, 90
 Mareşal Kuves, 92
 Margioliman, 118
 Marhek İstasyonu, 93
 Maria, 110
 Mark Meydanı, 101
 Marki Pallovicini, 118
 Markiz Ballaviçini, 86
 Markiz Balloçini, 86
 Markos Meydanı, 132
 Marks, 111
 Marle Therese, 118
 Marmara, 40, 278, 286, 315
 Marne, 89, 104
 Maroy Tepesi, 103
 Mary, 91, 111

- Mary Augusto, 91
 Matbuat Cemiyeti, 22
 Matin gazetesi, 118
 Matmazel Gretl Brendt, 118
 Matmazel Janet Rakın, 118
 Matmazel L(e). K(a), 49
 Matmazel Suzanne Bachricht, 118
 Matrûh, 193
 Mavi Şeytan, 17
 Mavni von Bayer, 90
 Maximilien Meydanı, 92, 133
 Mecidiye, 43, 52, 81, 118
 Meclis-i Mebusan, 56, 69, 108, 260, 270,
 325
 Medine, 118, 191, 361, 362
 Meeklembourgstrelitz, 88
 Mehmed, 34, 187, 192, 193, 340, 351, 360
 Mehmed Ali Paşa, 187
 Mehmed Han Hâmis, 351
 Mehmed Han-ı Hâmis, 351
 Mehmed Han-ı Sâdis, 351
 Mehmed Rauf, 34
 Mehmet Âkif, 19, 21, 22, 26, 29, 49, 57,
 65, 75, 77, 223, 225, 226, 242, 262
 Mehmet Emin Bey, 84, 262
 Mehmet Hadi Paşa, 118
 Mehmet Han-ı Hamis, 108, 128
 Mehmet Nurettin, 22, 57, 75
 Mehmet Rauf, 34, 199
 Mehmet Recai, 22, 57, 73
 Mehmet Vahdettin, 57, 82
 Mekke, 54, 81, 100, 118, 184, 187, 191,
 353, 361
 Mekteb-i Mülkiye, 38, 58, 250, 275
 Mektubî Kalemi, 19
 Menkkof, 90
 Merhum Hulusi Bey, 118
 Meriç, 59, 296, 297, 298
 Merkûbe, 191
 Merovingenne Şatosu, 105
 Mesar Burnu, 97
 Mesûs El-Katife, 191
 Meşrutiyet Dalgaları, 16
 Mevlana, 331, 335
 Mısır, 4, 6, 16, 152, 187, 189, 190, 193,
 194, 242, 354
 Mısır İngilizlerin Eline Nasıl Düştü?, 16
 Mısır ve Arabî Paşa Meselesi, 16
 Mısriye, 191
 Mistik, 219
 Midilli Kruvazötörü, 118
 Midillili Ziver Paşa, 27, 66
 Mikael Polozof, 128
 Mikelanj, 247
 Mikola Lobinski, 128
 Mikola Viçiki, 128
 Millet Kürsüsü, 365
 Milli Ajans, 22
 Millî Edebiyat Cereyanı, 84
 Milli Eğitim Yay, 16
 Milton, 158
 Milton, 148, 235
 Mini Miniler İçin, 86
 Minsk, 129
 Mirabu, 261
 Mirâd-ı Mesûd, 191
 Miralay Ahmet Bey, 17
 Mithat Cemal, 14, 21, 22, 34, 35, 56, 57,
 69, 71, 72, 75, 82, 227, 231, 260, 263,
 346, 349
 Mithat Paşa, 119, 251, 252
 Mithat Şükrü, 251
 Mohaç, 340
 Molier, 235, 243
 Mondoros Limanı, 117, 119
 Mondros Ateşkes Anlaşması, 8, 9, 10, 11,
 43
 Mondros Koyu, 8
 Montagne Bleve Mavi Dağ, 150
 Montaveren Vapuru, 131
 Montdidier, 105
 Montello Nehri, 113
 Montreu, 112
 Morkiloman, 130
 Moscou Şehri, 119
 Moskova, 89, 99, 100, 115, 116, 119, 125,
 133
 Mouppasant, 57, 67, 234, 239, 241, 243,
 263
 Mozart, 119, 247
 Möstö Le Kont Dolastin, 63
 Mösyö Buryan, 119
 Mösyö Carl Sedlak, 119
 Mösyö Clemenceau, 119
 Mösyö Fonyapof, 181
 Mösyö Gustave Lenkeg, 119
 Mösyö Hans Puchstein, 119
 Mösyö Helfferich, 119

- Mösyö Joseph Vesz, 119
 Mösyö Kamenew, 119
 Mösyö Lioptcheff, 119
 Mösyö Lovdon, 119
 Mösyö Malihaff, 120
 Mösyö Mallnoff, 120
 Mösyö Popof, 96
 Mösyö Sanchez Toka, 120
 Mösyö Theodoroff, 120
 Mösyö Trotzky, 96
 Mösyö Viebani, 119
 Mösyö Yaffe, 120
 Mudanya Lozan ve Ankara, 23
 Muhammed Abduh, 242
 Muhammed Ferid Vecdi, 242
 Muhammed Hikmet, 24, 35, 60, 72
 Murad, 16, 340
 Musa, 345
 Musse, 243
 Musset, 51, 159, 160, 162, 163, 164
 Mustafa Kemal, 10, 11, 120
 Mustafa Kemal Paşa, 10, 120
 Mustafa Namık, 14, 19, 24, 31, 32, 43, 48,
 60, 74, 78, 83
 Mustafa Reşit Paşa, 24, 43, 60, 83, 109
 Musul, 10
 Mülkiye Mektebi, 15
 Münevver Mahmud, 14, 24, 35, 60, 61, 72
 Münir Tevfik, 24, 61, 73
 Müntehâbât, 228
 Müslüman Kadını, 242
 Müslümanların Cengi, 85
 Müstecabızâde İsmet, 214
 Müşebbehe Mezhebi, 48
 N. B., 61, 69
 N. H., 61, 71, 72
 Nâbedid, 24, 35, 75, 222, 338
 Nabî, 27, 233, 237
 Naci Bey, 358
 Naci Efendi, 215
 Nahide Hanım, 255
 Nalçık, 174, 179
 Namık Kemal, 21, 85, 140, 149, 237
 Namuta, 162, 163
 Napolyon, 152, 166, 263
 Navar, 150
 Nayon, 120
 Nazım Bey, 326
 Nazım Beyefendi, 120
 Nâzım Hikmet Polat, 25
 Nazırı Kont Gerfine, 96
 Nazif Bey, 200, 225
 Nazif Efendi, 49
 Nazime Sultan, 120
 Necef Çölü, 56
 Necef-i Eşref, 56, 71
 Nedim, 27, 74, 206, 215, 233
 Nefî, 27, 206, 215, 225, 228, 233, 237,
 255
 Negal, 153
 Nemci Bey, 50
 Nereye Gidiyoruz?, 16
 Neues Pester Journal, 99
 Newyork, 5, 150
 Nicolas, 110, 126
 Niçe, 151, 202, 263
 Nidervaldde, 107
 Nigâr Hanım, 38, 58, 275
 Nihad Beyefendi, 120
 Nihad Sami Banarlı, 27
 Nilayşin, 95
 Ninot, 162
 Nişanlılar, 23
 Nişantaşı, 17, 223
 Niyagara Vadi, 150
 Niyuton Bekr, 91
 Nizameddin, 24, 43, 61, 71
 Nizameddin Arif, 24, 43, 61, 83
 Noburg, 120
 Northeliffe, 121
 Novursisk, 174
 Noyon, 104, 105
 Nöterdam Hastanesi, 105
 Nuvayun, 103, 105, 106, 107
 Nüzhet Haşim, 14, 24, 26, 34, 61, 65, 72,
 76, 84
 O ve İki Cephesi, 23
 Odessa, 5, 100, 106, 108, 109, 118, 121,
 129
 Ohio, 150
 Olga, 110
 Ordovbat, 114
 Ordunun Defteri, 54, 77, 84, 85
 Orenbourg, 125
 Orlander, 103
 Orsalı, 114
 Orta-Doğu, 2
 Osiyan, 158

- Osman Affan, 24, 61, 82, 344
Osman Baba, 28, 67, 72, 218, 219
Osman Behçet, 24, 61, 75
Osman Galip, 21
Osman Hilmi Bey, 121
Osman Nazım, 75
Osman Zinnureyn, 353
Osmanlı, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 15,
16, 20, 21, 28, 38, 43, 52, 53, 59, 66,
81, 84, 85, 111, 118, 120, 121, 127,
131, 132, 137, 147, 169, 179, 184, 190,
192, 212, 213, 215, 216, 225, 234, 251,
258, 261, 275, 293, 309, 315, 319, 331,
340, 357, 360
Osmanlı Mebusan ve Ayan Meclisleri, 8
Osmanlı Mütareke Heyeti, 8
Ost deutschen Rundchau, 119
Ostende Limanı, 121
Otto, 92
Otuz Bir Mart Hadisesi, 260
Ovnia, 121
Öklid, 246
Ölü Dalgalar, 16
Ömer Efendi, 178
Ömer Hilmi Bey, 121
Ömer Seyfettin, 84
Ömer-ül-Faruk, 360
Ön Asya, 2
Paasche, 122
Palmir, 286
Paltof, 95
Panifis ve Kluie, 158
Panislawizm, 2
Paris, 67, 97, 109, 115, 118, 120, 122,
123, 126, 128, 150, 152, 159, 160, 162,
166, 185, 229, 328, 332, 367, 370, 371
Paris İhtilalleri, 366
Parlamento Dairesi, 96, 117
Partie Française, 13
Patron, 23
Paydovni Caddesi, 96
Pedirman, 198
Pekin, 108
Peronne, 105
Peste, 122
Pester Lloyd, 119
Petersbourg, 122
Petrak, 155, 158
Petrograd, 181
Petrok, 155
Peyami Safa, 14, 17, 25, 31, 34, 37, 44,
63, 68, 72, 73, 76, 78
Pezi, 110
Piave, 112, 113, 122
Pierre, 129
Pierre Loti, 97, 369
Pierre Rossgger, 122
Pillav, 97
Pinhân Bey, 55, 69, 337, 338
Pişon, 103
Pitsbourg, 150
Piyaniporsk, 174
Platon, 153, 155, 157, 202, 203
Plevne, 340
Pol, 156
Pol Borje, 241
Pontedi Piave, 112
Poritya, 160
Portekiz, 2
Portiya, 161
Poti, 172, 174, 175
Prag, 123
Prences Antonia Doluksenburg, 123
Prens Aytıl Frederic, 123
Prens Boris, 123
Prens Cichnowsky, 123
Prens Hanri Doprus, 105
Prens Max Dubad, 123
Prens Max von Bode, 123
Prens Mikro, 123
Prens sixte de Baurbon, 123
Prens Von Leihnofuski, 123
Prens Wilhelm, 90, 123
Prens Windsch-Graetz, 131
Prens Yuvakim, 91
Prences Antonia, 94
Prences Saks Altenburg, 91
Preobrayinsko, 121
Presiden Lenkolen, 114
Profesör Eri, 95
Profesör Sauerburch, 123
Prog, 98
Prudomme, 66, 166, 235, 243
Pskow Şehri, 125
Purtina, 161
Pythagore, 335
Rab, 143
Racine, 27, 206, 243

- Rados Slavof, 350
 Rafael, 154, 162, 247
 Ragıb Paşa, 237
 Ran, 165
 Rauf Bey, 20, 50, 93, 123
 Rauf Orbay Bey, 9
 Realizm, 18, 27, 65, 233, 234, 241
 Rebab-ı Şikeste, 146
 Recaizade, 198, 212
 Recaizâde Ekrem, 197, 198
 Refa, 116
 Refail Valçer, 123
 Refik Bey, 356
 Refik Halid, 123, 320
 Refik Halid Bey, 123
 Rehnüma-yı İnkılâp, 16
 Reıkyavik, 113
 Reichstag, 90, 94, 101, 123
 Reichstag, 90, 94, 100, 101, 122
 Reims, 100, 113
 Remzi Paşa, 127
 Ren, 149, 150, 326
 Rene, 152, 243
 Rene-Rene, 152
 Rens, 90
 Resimli Türk Edebiyatı, 27
 Reşid, 14, 24, 25, 60, 63, 76, 77, 83, 100, 244, 282
 Reşid Paşa, 127
 Reşid Ziya, 14, 25, 31, 63, 76
 Reşit Bey, 98
 Reval, 124
 Rezan Tomris, 25, 35, 63, 72
 Rıfat Bey, 126
 Rıfat Celal, 63, 64, 71, 213, 216
 Rıfat Necdet, 14, 20, 25
 31, 49, 64, 74
 Rıfat Paşa, 124
 Rıfat Tevfik, 199
 Rıza Tevfik, 64, 71, 84, 262, 343, 344
 Richepen, 235
 Riga, 90, 124
 Riyazet-i Bedeniye Mektebi, 124
 Rize, 43, 52, 70, 124
 Robaspor, 365
 Roben Ştayn, 95
 Roeth, 130
 Roma, 46, 64, 308
 Romantizm, 27, 148, 149, 160, 215, 233
 Romanya, 2, 116, 118, 124, 125, 130, 298, 302, 311, 313
 Rosaro Adası, 101
 Rousseau, 63, 151, 261, 348, 366
 Ruhla Kasabası, 90
 Rumeli, 8, 108, 125, 256, 286
 Rumeli Hisarı, 56, 199, 264
 Rupprecht, 94
 Rus, 2, 5, 6, 16, 43, 52, 53, 64, 81, 82, 90, 92, 95, 96, 100, 106, 110, 116, 117, 121, 125, 126, 127, 129, 130, 173, 174, 178, 179, 180, 181, 182, 298, 305, 306, 315, 373
 Rus İhtilâli, 64
 Rustovrofiski, 116
 Rusya, 2, 4, 5, 6, 36, 64, 91, 95, 100, 101, 107, 119, 120, 121, 124, 125, 174, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 194, 290, 298, 315, 373
 Ruşen Eşref Bey, 45, 196, 356
 Ruşen Zeki, 17, 26, 46, 64, 73
 Rüstem Paşa Cami-i Şerif, 129
 Rüşvet, 22
 S(ad)., 64, 82
 S(in). A(yn)., 64, 76
 S(in). N(un)., 65, 78
 Sa'bed, 193
 Sa'di, 27, 233
 Saadet, 21
 Sabah, 21, 76, 124, 161, 241, 259
 Sabah Vakti, 160
 Sabanilla Limanı, 123
 Sabihi Paşa, 226
 Sadık-ül- Müeyyid Bey, 185
 Sadi, 242, 243
 Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, 8
 Sadrazam Ali Rıza Paşa, 126
 Sadrazam Damat Ferid Paşa, 126
 Sadrazam Tevfik Paşa, 126
 Safveti Ziyâ, 199
 Sahra- yı Kebir, 129
 Sahra-yı Cedit Mezarlığı, 16
 Sahra-yı Kebir, 126, 189, 190
 Said Bey, 117, 126
 Saim Nüzhet, 15, 26, 35, 64, 72
 Saksonya, 63, 103
 Salahaddin Adnan, 14, 26, 34, 35, 64, 72
 Salib-i Ahmer Heyeti, 126
 Salih Hulusi Paşa, 126

- Salin Domidi, 257
 Sami Cahid, 14, 15, 26, 35, 64, 72, 80
 Samih Rifat, 214
 Samme, 105, 126
 Samsun, 126
 San'a, 109, 126, 127
 Sandonadi Piave, 113
 Sarayburnu, 262, 327
 Sarbi, 112
 Sardunya, 114
 Sarıkamış, 174
 Saryer, 256
 Saryo, 95
 Satı Mukadder, 64, 78, 82
 Sati Bey, 251
 Savua, 154
 Schanfour, 150
 Schanoni, 104
 Schaydemar, 123
 Scheder, 112
 Scheldemann, 127
 Schichau, 97
 Schiller, 235
 Schlehten, 95
 Schopenhaur, 51, 78, 246, 247, 248, 263, 335
 Schtalagaytis, 95
 Schtein, 127
 Sebilü'r-Reşad, 19
 Selâmet-i Âmâ Heyeti, 55, 69
 Selanik, 119, 125, 127, 261, 350, 351
 Selânîk, 16, 17
 Selim, 26, 64
 Selim Bey, 181
 Sellûm, 193
 Sembolizm, 27, 234
 Semolni, 122
 Sen Mala, 149, 152
 Sen Simon, 62, 365, 367, 368, 369
 Senitve, 193
 Serhad Cemal, 26, 64
 Seros Kruvazatörü, 56, 363
 Servet-I-Funoun, 13
 Servet-i Fünûn, 1, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 34, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 44, 48, 56, 64, 65, 66, 67, 75, 81, 84, 88, 185, 196, 197, 198, 199, 200, 210, 215, 223, 225, 241, 243, 264, 309, 353, 359
 Sevda, 22
 Sevenler Yolu, 23
 Seyd-i Barânî, 193
 Seyfi Baba, 242
 Seyhan, 117
 Seyyid, 185, 186, 187, 189, 190, 261, 305, 360
 Seyyid El-Habib, 191
 Seyyid Muhammed El Mehdi, 189, 190
 Seyyid Muhammed Es- Sunûsi, 185, 187, 188
 Seyyid Muhammed-el- Hasan, 185, 186
 Seyyid Rafi', 191
 Sezai, 26, 28, 149
 Sezâi, 65, 77, 237
 Sezayi, 226
 Shakespeare, 27, 148, 204, 233, 235
 Sırbistan, 2, 302
 Sibirya, 89, 97, 125
 Siloyiv, 162
 Sina Akşın, 9
 Sinekli Bakkal, 263
 Sinop, 127
 Siou, 104
 Sipeçya, 127
 Siret, 199
 Sirkilis, 130
 Siros, 111
 Sis, 261
 Sivas, 127, 199
 Sivastapol, 5, 95, 115, 118, 127
 Sive, 193
 Siyah Kitap, 19
 Siyasal Bilgiler Okulu, 22
 Siyasî Tarih, 1, 6
 Skatrinburg, 110
 Sobranya, 350
 Sofya, 127, 296, 350
 Sohüm, 171, 172, 174
 Soissong, 127
 Sokrat, 149, 202
 Somafou, 350
 Son Asır Türk Şairleri, 16
 Son Osmanlı- Rus Muharebesi, 16
 Son Paolo, 112
 Sorant, 153
 Souchon, 5
 Söğütlü, 359
 St. Denis Tâkı, 128

- Stokholm, 128
 St-Quentin, 104, 105, 128
 Su, 17, 69, 115, 256
 Su Kasidesi, 259
 Sual-i Bekr Meydanı, 127
 Subraniye, 350
 Sudan, 186, 187, 189, 190, 193
 Sully Prudomme, 26, 29, 66, 128, 165,
 166, 167, 237, 239
 Sultan Abbülhamid, 45, 69
 Sultan Abdulmecid Han-ı Sâni, 88, 108
 Sultan Abdülmecid Han, 351
 Sultan Ahmet Meydanı, 260
 Sultan Hamid'in Evail-i Saltanatı, 16
 Sultan Mahmud Han-ı Sâdis, 54
 Sultan Mahmut, 15, 29, 45, 69, 81, 353,
 355, 357
 Sultan Mehmet Han-ı Hamis, 45, 81, 108,
 115, 125, 128, 354
 Sultan Mehmet Han-ı Sadis, 116, 128,
 184, 192, 351
 Sultan Murat Han Hâmis, 354
 Sultan Osman, 48, 74, 293
 Sumpiyen, 103
 Sunusî Mezhebi, 54
 Suriye, 6, 109, 313
 Sûsa, 191
 Süleyman Nazif, 14, 26, 29, 65, 66, 77,
 81, 82, 144, 149, 196, 199, 200, 223,
 225, 226, 238, 262, 343
 Süleyman Nesib, 199, 215
 Süleyman Paşazade Sami, 237
 Süleyman Sâlis, 340
 Süleymaniye Cami, 226
 Süleymaniye Kürsüsünde, 226
 Süveys Kanalı, 6
 Svensk Soned, 128
 Svinhufvend, 101, 128
 Şam, 17, 129, 361
 Şamahi, 373
 Şark Meselesi, 16
 Şarl Humbert, 129
 Şavaiçre, 63
 Şayo, 166
 Şazeli, 192
 Şehberdezâde Hilmi Bey, 189
 Şehhât, 191
 Şehzade Abdurrahim Efendi, 129
 Şehzâde Abdülmecid, 53, 81
 Şehzâde Osman Fuat Efendi, 193
 Şehzâde Ömer Faruk Efendi, 29, 52, 69
 Şehzadebaşı, 36, 289
 Şekspir, 162, 211, 243
 Şemsa, 196, 197
 Şen Bilgi, 151
 Şer Çiçekleri, 30, 203
 Şeref Bey, 126
 Şeria, 132
 Şerif Aktaş, 19, 26
 Şerif Beyefendi, 129
 Şerif Hüseyin, 193, 361
 Şerif Muhiddin Bey, 227
 Şerif Paşa, 128
 Şevahk, 173
 Şevket Bey, 129
 Şeyh Ahmet el-sunûsi, 356
 Şeyh Ahmet Es- Sunûsi, 184
 Şeyh Galib, 206, 237
 Şeyh Muhammed –el Mehdi, 184, 191
 Şeyh Muhammed Es- Sunûsi, 187
 Şeyh Şamil, 177
 Şeyh Zeynullah, 22
 Şeyhüsselam Haydâri zade İbrahim, 126
 Şıpsevdi, 283
 Şile Yolları, 17
 Şiller, 161
 Şimalî Kafkas Cemiyet-i Hayriye, 55,
 171, 178
 Şinasi, 27, 145, 233, 237
 Şişli, 222, 263
 Şopen, 263
 Şuman, 334
 Şûra-yı Devlet Reisi, 15
 Şükrü Beyefendi, 129, 251
 Şükûfe Nihal, 14, 17, 18, 26, 31, 35, 47,
 72, 74
 Tahir Bey, 129, 197, 198
 Tahran, 27, 130, 226
 Tahrirat Müdürlüğü, 21
 Tahsin Bey, 354
 Taksim, 271, 291
 Takvimden Yapraklar, 22
 Talat, 5, 126, 325, 343
 Talat Bey, 5
 Talat Paşa, 126, 343
 Talmîsa, 190
 Tanin, 241
 Tanrı, 224

- Tarık, 26, 65, 77, 97, 130, 223, 225, 241
 Tarih-i Meşrutiyet, 16
 Tarih-i Osmanî Encümeni, 15
 Tarih-i Sultan Murad-ı Hamis, 16
 Tarık, 21
 Tarık, 139
 Taşdelen, 256
 Tationna, 110
 TBMM, 15, 20
 Teberdi, 175
 Tebük Çölü, 48
 Tekâmül, 19, 22, 48, 83, 212
 Teophile Gauetie, 203
 Tepebaşı, 36, 289, 291
 Tercüman-ı Hakikat, 21, 194
 Teresa, 94
 Terk, 171
 Terkos, 256
 Tertût, 191
 Teski, 373
 Teterchenco, 130
 Tevarik, 187
 Tevekkülün Cezası, 17
 Tefvik Fikret, 14, 15, 19, 20, 27, 28, 29, 31, 48, 51, 54, 56, 66, 69, 70, 75, 76, 77, 98, 124, 130, 145, 146, 198, 199, 200, 202, 214, 237, 264
 Tefvik Fikret'in İlk Şiirleri, 34
 Tefvik Paşa, 8, 116, 130, 325
 Tevrat, 216
 Theodore Mommsen, 130
 Tiflis, 114, 130, 172, 174
 Tiharskaya Aykatirinodar, 174
 Timur, 341
 Tirol, 98, 162
 Tivat, 189
 Tman, 174
 Tonsk, 97
 Tophane, 15, 119
 Topkapı, 354, 358
 Tor, 114
 Tornido, 114
 Townsend, 8
 Trablus, 194
 Trablusgarp, 4, 43, 54, 81, 88, 131, 185, 187, 190, 191, 192
 Trabzon, 131, 134
 Trakya, 10
 Traponi, 257
 Trieste, 96, 131
 Troelstra, 102
 Truva Harabeleri, 286
 Tunus, 4, 189, 190, 191, 193
 Turan, 212
 Turancılık, 4
 Tuvapsa, 174, 175
 Tükre, 190
 Türk, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 14, 16, 19, 20, 27, 28, 34, 38, 44, 51, 57, 58, 61, 65, 68, 83, 97, 131, 137, 139, 147, 184, 205, 206, 210, 215, 273, 275, 280, 293, 294, 296, 298, 305, 308, 309, 313, 321, 340
 Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 19
 Türk Edebiyatı, 21, 34
 Türk Evi, 273
 Türk İnkılâp Tarihi, 3
 Türk Meşhurları Ansiklopedisi, 15, 22, 23
 Türk Ocağı, 60, 70
 Türk Yurdu, 216
 Türkçe, 4, 5, 84, 139, 145, 259, 263, 288
 Türkiye, 4, 5, 6, 8, 16, 34, 41, 51, 55, 82, 93, 141, 171, 184, 189, 258, 280, 294, 297, 305, 323, 325, 332
 Türklük Bilimi Araştırmaları, 25
 Ucle Câlu, 191
 Ukrayna, 88, 89, 94, 95, 102, 108, 115, 120, 128, 131, 132
 Ulviye Sultan, 255
 Üçüncü Lodvig, 94
 Üçüncü Napolyon, 105
 Ümid Necmeddin, 28, 67
 Üsküdar, 27, 66, 101, 223, 256
 Üsküp, 132
 Vahdeddin Efendi, 351
 Vaka-i Sultan Abdülâziz, 16
 Vakalavus, 171
 Vakit, 45
 Vakt, 196, 200, 251, 276, 356
 Van, 104, 116, 132
 Vatan gazetesi, 22
 Vatan ve Silistre, 229, 261
 Vaterland Vapuru, 132
 Vecib Asım Bey, 137
 Vekili Bey, 358
 Veled Çelebi, 200
 Vemari, 261
 Venedik, 122, 123, 129, 132, 133

- Verbi, 130
 Veremle Mücadele Cemiyeti, 56
 Verlen, 243
 Versay, 132, 286
 Vezevolud Holoubovitch, 131
 Viborg Limanı, 102
 Viborg şehri, 102
 Vibrius Unitis, 93
 Victor Hugo, 18, 143, 144, 148, 169, 235, 237
 Vidin, 350
 Villay, 99
 Vina Tufiska, 116
 Vinci, 52, 158
 Virjini, 156
 Viyana, 29, 53, 55, 60, 66, 68, 71, 81, 92, 99, 110, 118, 119, 132, 133, 138, 181, 184, 310, 351, 357
 Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa, 29, 55
 Vlodivostack, 89
 Vologda Kasabası, 133
 Volter, 151, 211, 225, 230
 Von Heinche, 133
 Von Hongrie, 133
 Von Kunzler, 133
 Von Payer, 90, 133
 Votive Kilisesi, 92, 133
 Vubek, 127
 Vzevulod Holoviç, 128
 Wagner, 130
 Wartemburg von Dandel, 95
 Waschington, 150, 341
 Wiener Mittagsteitung, 99
 Wilhelm, 105, 123
 Wilhelm Schtrasa, 95
 Wille Nev, 149
 Wilson, 8, 42, 43, 55, 59, 82, 120, 123, 133, 298, 319, 341
 Wolff Muavin Kruvazörü, 100, 110, 133
 Wurtemberg, 95, 99, 119, 133,
 Y(e). S(ad)., 28, 37, 67, 71, 76
 Yahya Saim, 14, 25, 30, 31, 33, 43, 61, 62, 63, 75, 76, 82, 83, 206, 367, 371
 Yahya Sezâi, 28, 67, 73
 Yakut Kayalar, 17
 Yalı Çapkını, 23
 Yalnız Düşünüyorum, 17
 Yaprak Aşısı, 23
 Yatla, 126
 Yavuz Selim, 296
 Yemen, 43, 55, 82, 127, 133, 184, 189
 Yenâ, 91
 Yeni Gazete, 21, 22
 Yeni Hristiyanlık, 62, 365, 368, 369
 Yeni Türkiye, 4
 Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi 1, 19, 26
 Yıldırım, 10, 341
 Yıldız Sarayı, 192
 Yıldızlar ve Gölgeleler, 17
 Ypres Şehri, 104
 Yunan, 46, 113, 149, 151, 158, 206, 234, 246, 335
 Yunanistan, 2, 10
 Yunp, 158
 Yurlumerit, 103
 Yusuf İzzeddin Efendi, 351
 Yusuf Ziya, 25, 30, 121, 206
 Yüzbaşı Celâl, 22
 Yüzbaşı von Richtofen, 133
 Zahir, 20, 49, 50, 73
 Zahir Bey, 50
 Zakatsol, 171
 Zeebruges Limanı, 111, 133
 Zeki 'Aysî Paşa, 181
 Zeki Paşa, 134
 Zender, 189
 Zenon, 151
 Zerduş Böyle Söylüyordu, 151
 Zeyd, 361
 Zigana Dağı, 134
 Zita, 53, 60, 68, 69, 92, 93, 94, 111, 116
 Ziya Bey, 242
 Ziya Paşa, 237, 255
 Zola, 18, 34, 42, 234, 239, 241, 243, 246, 283
 Zurich, 101, 114, 134

KAYNAKÇA

- Ahmet Şükrü Esmer, Siyasî Tarih, İstanbul, 1944.
- A.Kabaklı, Servet-i Fünûn, Türk Edebiyatı, İstanbul, 1994, c..3
- Arnold Toynbee, Türkiye, Bir Devletin Yeniden Doğuşu, (Çeviren: Kasım Yargıcı), İstanbul, 1971
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, c. 4., (1917-1938), Ankara, 1964
- Cezmi Eraslan, Genel Türk Tarihi ("Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye"), c. 7, Ankara, 2002
- Enver Ziya Karal, Atatürk'ten Düşünceler, Ankara
- Enver Ziya Karal, Birinci Cihan Harbinden Lozan Muahedesine Kadar Türkiye'nin Siyasî Olayları, Yeni Türkiye, İstanbul 1959
- Fahir H. Armoğlu, Siyasî Tarih, 1789-1960, Ankara
- Hamza Eroğlu, Türk İnkılâp Tarihi, Ankara, 1990
- Hüsnü Himmetoğlu, Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları, c. 2
- İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, Milli Eğitim Yay., İst-1969
- İbrahim Alaattin Gövsa, Türk Meşhurları Ansiklopedisi
- İnci Enginün, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, İstanbul, 2001
- İsmet İnönü, İnönü'nün Hatıraları, Genç Subaylık Yılları (1884-1918), İstanbul, 1969
- M.Cemil, Lozan, c. 1
- M. Kaya Bilgegil, Tevfik Fikret'in İlk Şiirleri, Erzurum, 1970
- M. Philips Price, A.History of Turkey, From empire Republic, London and Newyork, 1956, Türkçe metin (Çeviren: M.Asım Mutludoğan), Türkiye Tarihi, Ankara, 1969
- Nâzım Hikmet Polat, "Ölümünün 40. Yılı Münasebetiyle Yahya Saim Ozanoğlu'nun Yayınlanmamış Eserleri", Türklük Bilimi Araştırmaları, sayı:11, Niğde-2002
- Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı II
- Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul, 1976
- Şerif Aktaş, Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi 1, Akçağ Yay., 1996-Ankara
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, cilt 3, (Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979)

SONUÇ

Çalışmamız Servet-i Fünûn'un 54-55. cilt, 1379-1430. sayıları; 7 Şubat 1918 (25 R.A.1336) ve 9 Teşrin-i Evvel 1919 (13 Mhr. 1338) tarihleri arasında neşr edilmiştir. İki kısımdan oluşur: Asıl kısım ve Fransızca ilave kısmı. İncelemeye tâbi tuttuğumuz 52 sayı Fransızca ekleri hariç toplam 792 sahifedir.. Her sayı umûmiyetle 16 sahifedir. Farklı olarak 1380. sayı 19; 1391. sayı 13 sayfadır. 1420. sayıdan itibaren de 11 sayfa olmuştur.

Servet-i Fünûn'un en dikkat çekici özelliklerinden birisi fotoğraf ve resimlere fazlaca yer vermesidir. 52 sayıda toplam 929 adet fotoğraf-resim-karikatür vardır. Fotoğraflar genellikle Cihan Harbi ile ilgilidir: cepheler, başarılı komutanlar, esirler, vb. Bazen şiirlerin üst kısmına ya da yanına temaya uygun resimler konmuştur.

Edebiyatımızda çığır açan bu kadronun bizim çalıştığımız 1379-1430. sayılar içerisinde ismi sıkça geçenler Burhan Cahit [MORKAYA], Yahya Saim [OZANOĞLU], Mustafa Namık [ÇANKI] ve Hasan Zeki'dir. Bunların dışında dergide şiir ya da yazıları bulunan başlıca edipler şunlardır: Ahmet İhsan [TOKGÖZ], Süleyman Nazif, Nüzhet Haşim [SİNANOĞLU], Peyami Safa, Cenab Şahabettin, Ali Ekrem [BOLAYIR], Rıfat Necdet [EVRİMER], Feridun Necdet, Tevfik Fikret, Mithat Cemal [KUNTAY], Sami Cahid, Haşim Sami.

Dergide en fazla yazısı bulunan -40 tane- Burhan Cahid [MORKAYA]'dır. Bunların 32'si derginin başyazıları olan, güncel konuların işlendiği İstanbul Postası'dır. Edebî fikirleriyle etkili olan simaların içinde Cenab Şahabettin ve Hasan Zeki'nin önemli bir yeri vardır. Batı şiirini dikkatli bir şekilde takip eden bu topluluk, şiire ayrı bir duyuş tarzı ve üslûp getirmiştir. Şiirde musiki, uyak, ahenk, öne çıkarılmış, anlamdan çok biçim ve üslûp önemsenmiştir. Şiirde en çok hastalık, ölüm, acı, üzüntü, gerçek yaşamdan kaçış ve hayallere dalma, toplumdan uzaklaşmak, avuntuyu doğada aramak gibi konular işlenmiştir.

Dergide en çok şiir-26 tane-Yahya Saim [OZANOĞLU]'na aittir. Onun dışında Servet-i Fünûn'un incelediğimiz sayılarındaki şairlerden başlıcaları: Tevfik Fikret, Rıfat Necdet [EVRİMER], Mustafa Namık [ÇANKI], Hasan Zeki, Ali Ekrem [BOLAYIR], [Ahmet Cemal] Nâbedid, Ahmed Nazım, Haşim Sami, Reşid Ziya, Şükûfe Nihal [BAŞAR]'dır. Cenab Şahabettin, Abdülhak Hamid ve Faruk Nafiz [ÇAMLİBEL]'in de ikişer şiirleri yayınlanmıştır. Ayrıca genelde romancılığı ön planda olan Peyami Safa'nın da dergide bir şiiri yer almaktadır.

Hikâye sahasında Nüzhet Haşim [SİNANOĞLU] en mühim yeri tutmaktadır. Dergide yedi hikâyesi yayınlanmıştır. Ayrıca Peyami Safa'nın Guy de Mouppasant'tan çeviri üç hikâyesi vardır. Münevver Mahmud, Feridun Necdet, Ferid, Salahaddin Adnan, Mithat Cemal, Ali Eser dergide hikâyeleri yayınlanan yazarlardan başlıcalarıdır. Ahmet İhsan [TOKGÖZ], Aziz Zihan, Aziz Neriman, Şükûfe Nihal [BAŞAR], İskender Fahrettin [SERTELLİ], Sami Cahid ve Saim Nüzhet'in de birer hikâyesi yayınlanmıştır. Derginin incelediğimiz sayılarında 1 şiir ve 71 yazı imzasız olarak yayınlanmıştır. Şiir T. Fikret için yazılmıştır ve imza yerinde "Servet-i Fünûn" yazılıdır. İmzasız yazılar ise daha çok siyasî veya sosyal içerikli güncel yazılardır.

Servet-i Fünûn'da (gerek bizim incelediğimiz kısımlarda gerekse diğer ciltlerde) biyografi ve tanıtım yazıları ayrı bir önem taşımıştır. Edebî simalarla ilgili tanıtım yazılarında daha çok Hasan Zeki ve Süleyman Nazif'in imzaları görülür. Dergide Süleyman Nazif'in Mehmet Âkif'in hayatı, eserleri, edebî üslûbu hakkında bilgi verdiği seri yazısı yer almaktadır. Süleyman Nazif'in Abdülhak Hüseyn Bey, Tarık baş muharriri ve Sully Prudomme'yi tanıtan yazıları da vardır. Hasan Zeki'nin "Romantikler" üst başlıklı seri yazısında da Chateaubiriland, Lamartine, Alfred de Musset tanıtılır. Dergide Romantiklerden Alfred De Vinci, "İkdam" sahibi ve ser-muharriri Ahmet Cevdet Bey ve Tevfik Fikret de imzasız yazılarla tanıtılmıştır. Servet-i Fünûn'un incelediğimiz sayıları içinde tiyatro metni bulunmamaktadır. Ancak dergide "İstanbul Postası" adlı başyazılarda tiyatro faaliyetlerinden söz edilmektedir.

Servet-i Fünûn'unda edebî türler içerisinde en çok şiire ağırlık verilmiştir. İkinci sırada biyografi ve tanıtım yazıları gelmektedir. Dergide 24'ü ediblere ait olmak üzere toplam 37 biyografi-tanıtım yazısı yayımlanmıştır. Servet-i Fünûncular hikâyeye türüne de önem vermişlerdir. İncelediğimiz 52 dergide tercüme hikâyeler de dahil toplam 34 hikâyeye yayımlanmıştır.

Bu türlerin dışında dergide daha başka türlerde de eserler yer almıştır. 54-55. ciltlerde toplam 14 hatıra, 8 mensure, 7 açık mektup ve 5 tane de gezi yazısı yayımlanmıştır. Bu eserler arasında tercüme olanlar da vardır. Edebî kimliğiyle ön plana çıkan Servet-i Fünûn'da dönemin önemli edebî meseleleri pek çok makalede tartışılmıştır. Dergide tenkid ve tahlil içerikli yazılar da mevcuttur.

Servet-i Fünûn dergisi edebiyat tarihimizdeki önemli yerinin dışında, o dönemin sosyal ve siyasî hayatını yansıtması açısından da önemli bir kaynaktır.

الہی دردیچی جلد

مطبوعہ سی : نور عثمانیہ
اسکی مکتبہ ملکیتہ قاروشوندہ

تلفون آدرہ سی :
استانبول : نرون فنون

نور فنون

بکری پدنجی ست

ساحر امتیاز و مدیر مسئول :
احمد احسان

تلفون بومروسی
استانبول : ۱۴۰۲

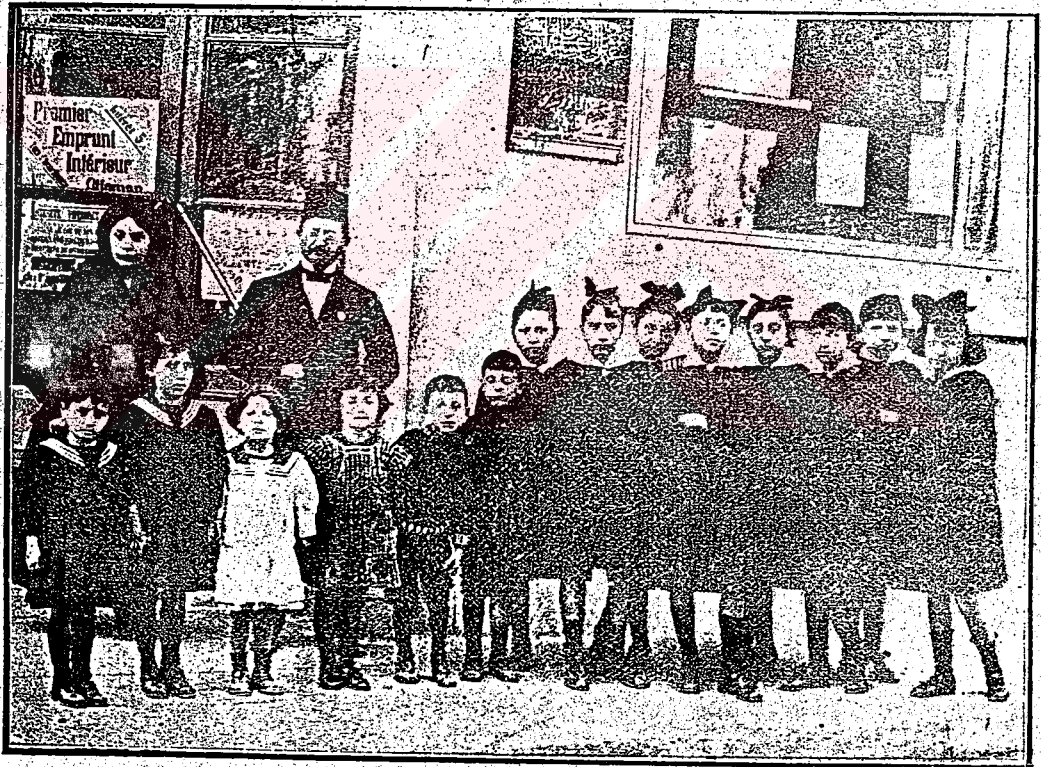
نچشبنہ کونلری چیقار ، مصور عثمانلی غزرتہ سیدر

۱۹۱۸

۱۳۹۲

نچشبنہ ۹ مایس ۱۳۳۴ - ۲۷ رجب ۱۳۳۶

عدد ۱۳۹۲

استراض داخلہ مکتبہ و عموم طالبات نامہ اشتراک ایدن بزم عالم انات سلطانیسی طالباتی ، محترم مدیر لری عارف بک انندی
و مدیر لری خدیجہ خانم عثمانلی اعتبار ملی پانته سنده استراضہ یازلدلری سیرده
Les élèves du lycée de jeunes filles « Bezmi-Alem » souscrivant à l'emprunt.

کینڈلر

سابق بحره ناظری جمال پاشا
Djémal pacha.

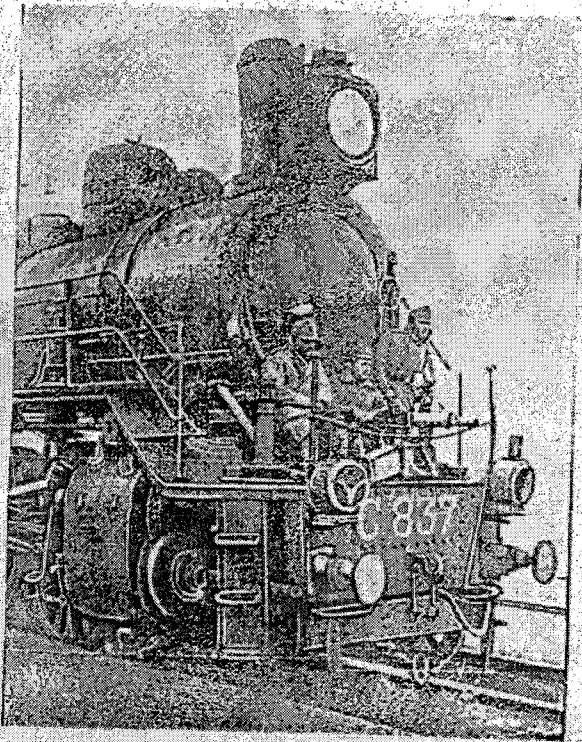
سدر سابق طلعت پاشا
Talaat pacha.

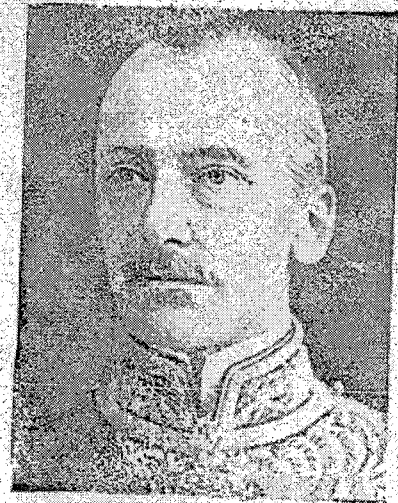
سابق خارجیہ ناظری احمد نسبی بک
Ahmed N. mi bey.

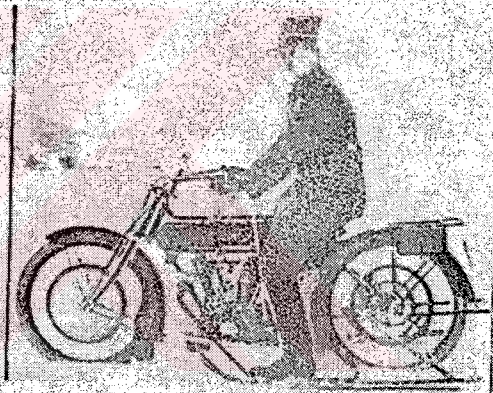
سابق حربیہ ناظری انور پاشا
Enver pacha.

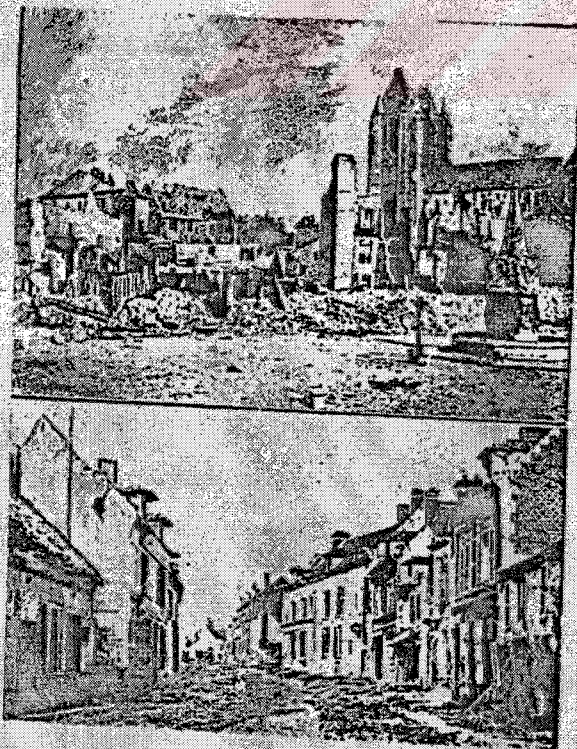
اور ایتاده حرکات مسکریه
 ریلو موتیفیک اوک طرفنده ماکنه تنکیم آوستریا و مجار مسکری
 Soldats austro-hongrois sur une locomotive, en Ukraine.

اوستریا و مجارستانک استیفا ایلوب چکیلن خارجیہ ناظری
 تروت (اوتوکار پتیرین)
 ۱۸۷۲ ده دوغمش، لای و پارس سفارتلنده بولونمش در .
 M. le comte Czernin.

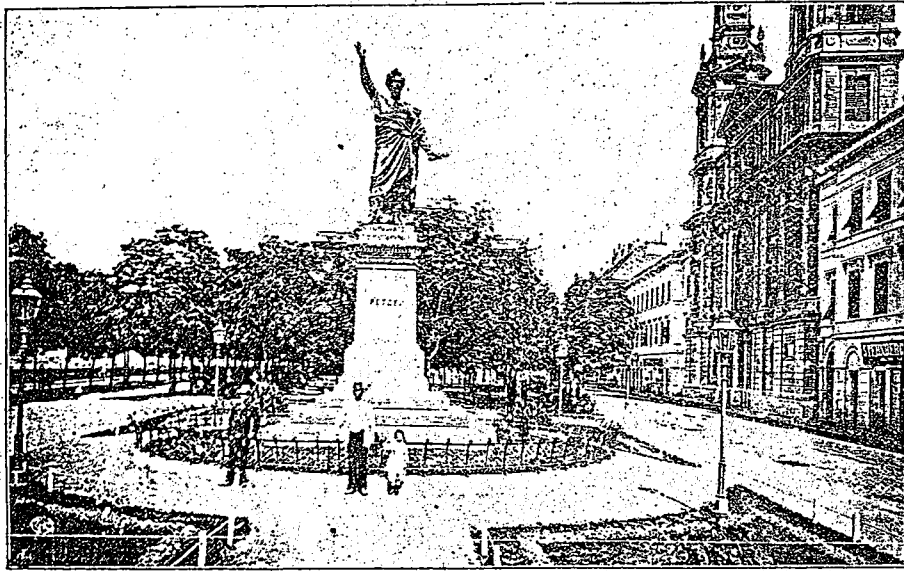
اسویجره اردولرندہ :
 موتورلی بیسکللی اسویجره مسکری
 Soldat suisse à motocyclette.

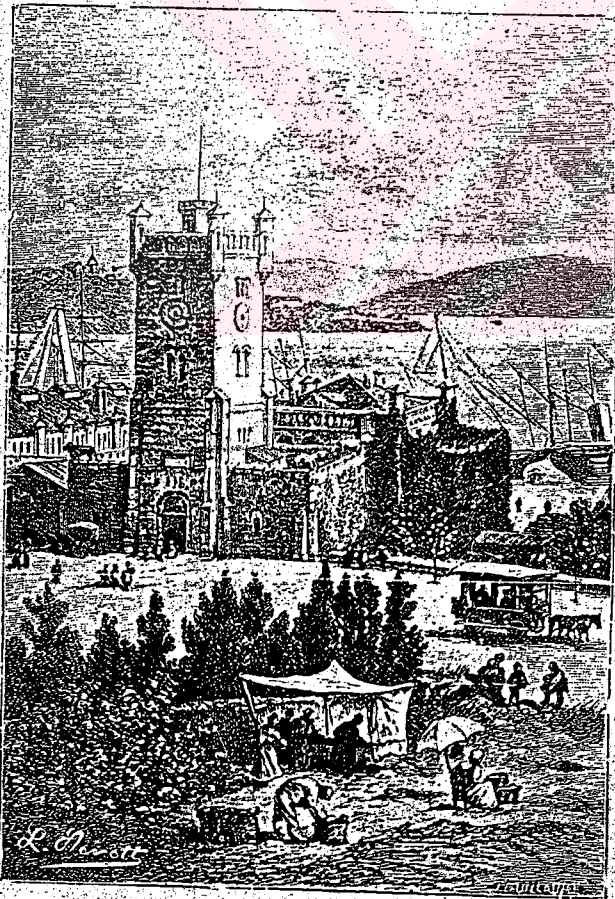
فرانسزلر کندی ملکشری نامل تخریب ایدیلورل
 روسک و قاریشده فرانسزلرک آفریطوب آتسی التہ آمللری (نویون)
 قیسی و آتاییده (نویون) ده خرابیہ اوغرایان برسوقاق
 Noyon, avant et après sa destruction par les Français.

آلانزک اوزون طویلرله پاریس بویاردمان ایتدکری سیرده
 پارلانتوب وقات ایدن اسویجره سفارتلر مستشاری
 (آری شترولیت) ایل زوجہ سی
 Le conseiller de la légation suisse à Paris et sa femme,
 tués au cours du bombardement.

پستہ دہ بلدیہ میدانی
Place de la Municipalité de Pest.

آمریقان دوناماسک اشغال ابتدیی (تریستہ) لیاشدہ و شہر جوازندہ
برمنظرہ

Vue du port de la ville de Trieste, occupée par la flotte américaine. Le port et la ville.

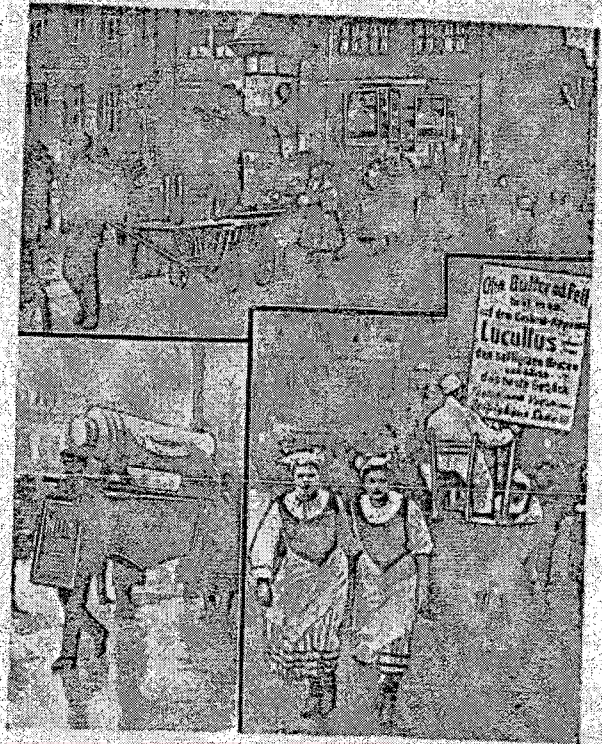

آمریقان دوناماسک اشغال آلتہ آلمینی (تریستہ) منظرہ لندن :
بویوک قانال

Vue de la ville de Trieste, occupée par la flotte américaine. Le grand canal.

آوستریا و مھارستانک یکی خارجیہ ناظری بارون (بوریان)
 امیل بریجار خانہستہ منسوبہ ۱۸۵۶ دە تولد ایشدر .
 Le baron Burián.

لاپزیغ بناری : (۶۵۰) نیمی سنہ دورہسی
 ہوقاریدہ کوماف برده تلام اراہسی ، اشافیکی رسالردہ
 بنارہ ہاند رھ فلانلردر .
 A la foire de Leipzig.

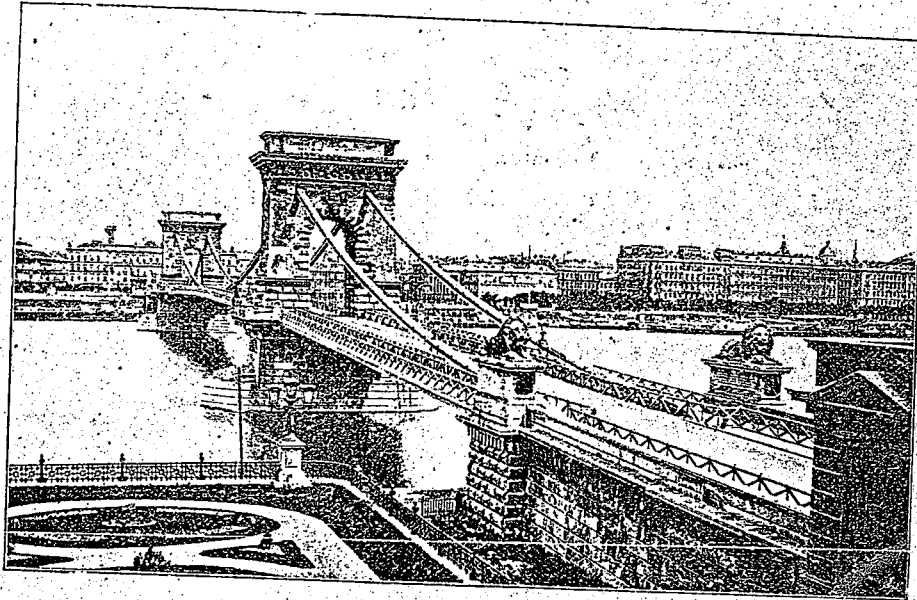
اخیرا استعفا سی ویرن و تکرار یکی قابینہی تکبہ مأمور اولان
 مھارستان رئیس و کلاسی (وہ کارلہ)
 M. Wekerlé.

فرانسہ جیبہ حریندہ ، (باقی سن مور) فریندہ ایلمک دلمہ (لیس)
 تھری کین فرزہ قوماندان پیادہ ملازمی (ترویشم)
 Le lieutenant Trebing. q-1 le premier franchit la Lys.

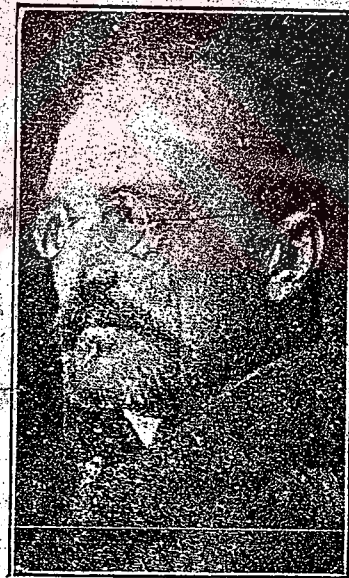
وسک ہوقاری کسندہ ، (سوم) حوالیندہ (نول) دە فرانسزلرک
 تخریب ابتدکاری مقبرہ . اشافیدہ سولہ تیرلش برمیگل پارچہسی ،
 صافدہ ، اوزرندہ ، آلمان و فرانسز آرقاداشلر بورادہ پائیورلرہ
 پازیل تحت صلیب کہ فرانسزلرہ آرقاداش ، کلمستک
 اوسک سیاہ پویا چکشلر .
 Dans la région de Nesle (Somme).

پشته ده ، طونه اوزنده برکوبری
 Un pont sur le Danube, à Pest.

آمریقان دوناماسی مارفدن اشغال اولونان (تربیتیه) منظره
 بورسه میدانی
 la ville de Trieste occupée par la flotte américaine.
 Place de la Bourse.

اخیراً قتل اندیلن مجارستان رجالتدن
 قوت تیزا

Fu Comte Tizi, dernièrement assassiné.

آلان اژدولرئیک منلوبیتی اورویای مرکزی ده بووک صدمه لر
 حاصل ایچکه یاغلامش در . بو صدمه لک شایع وعواقبی آلمانیا وبالجاته
 آوستریا ومجارستان ایچون بک مدهش اولاجی اکلایلیور . آوستریا
 ومجارستان بر اخلال ایچمه دوشش در . مجارستانک مرکز اداره سی
 اولان پشته ده اخلال بیچمش ، قرالاق طرفداری اولان قوت تیزا
 سوقانده قتل اندیلش در .
 دیگر جهت دن تربسته لیانته آمریقان دوناماسی داخل اولوب
 شهری ولیانی تحت اشغاله آلمش در .

کلتار

خارجیه ناظمی نابل بک
Nabl bey, ministre des affaires étrangères.

صدر اعظم و حربیہ ناظمی عزت پاشا
Le maréchal Izzet pacha, grand-vizir.

داخلیہ ناظمی فتیح بک
Fethi bey, ministre de l'intérieur.

شورای دولت رئیس و رشید ماکف پاشا
Rêchid Akif pacha, président du conseil d'Etat.

